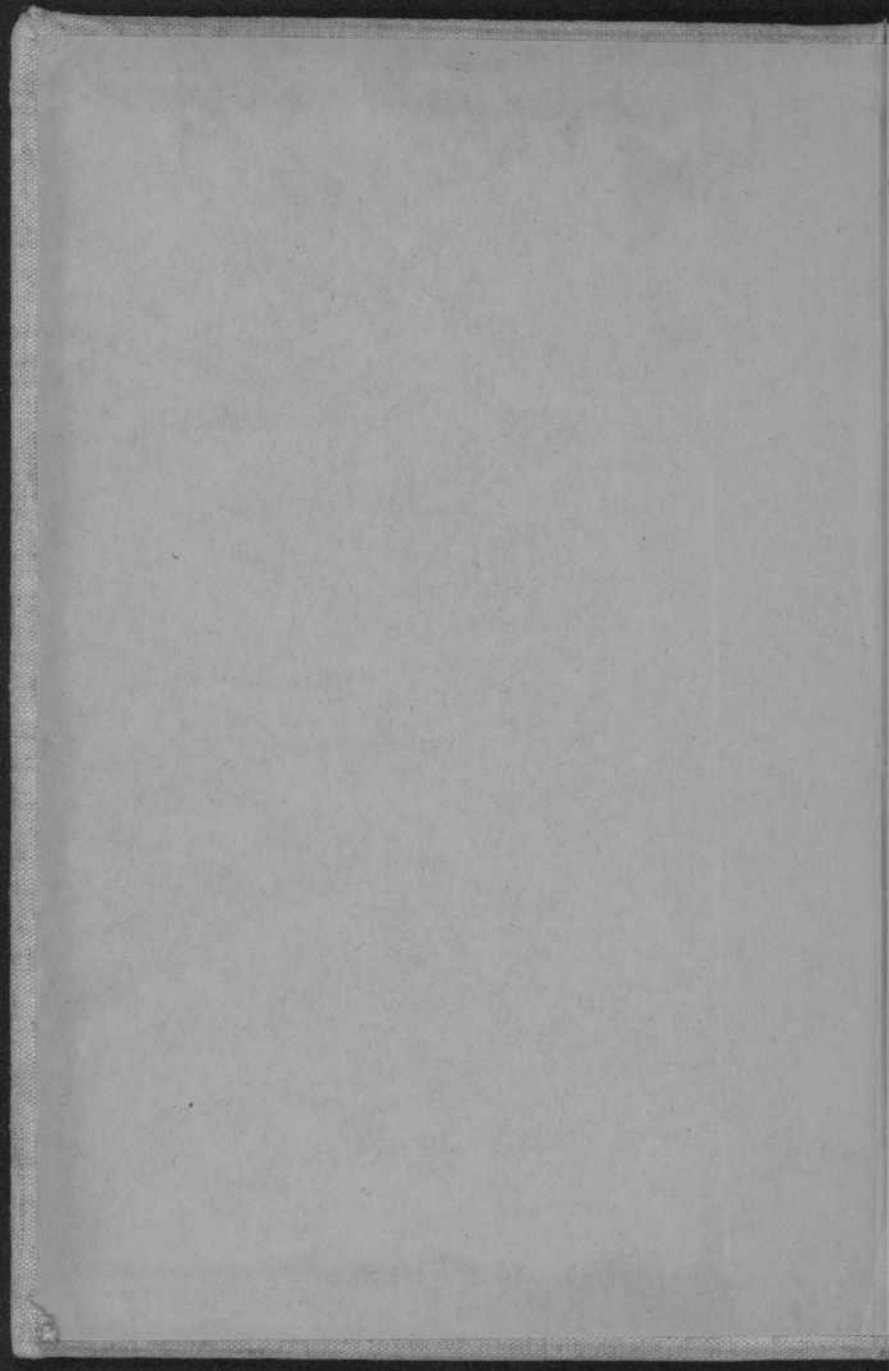

INDISCH
VROUWEN
JAARBOEK

1936

M. A. E. VAN LITH . VAN SCHREVEN
J. H. HOOYKAAS . VAN LEEUWEN BOOMKAMP

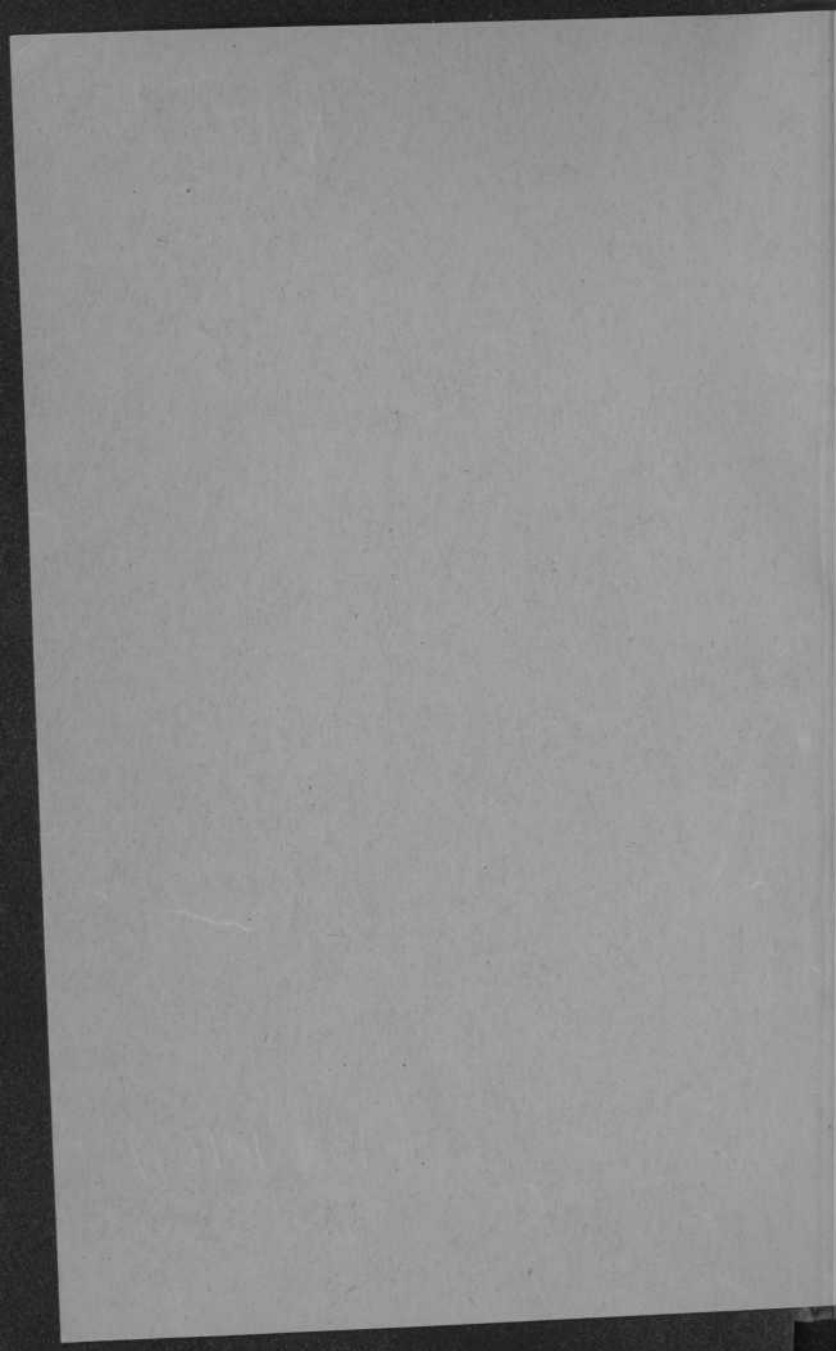

~~484~~
N 95-2040

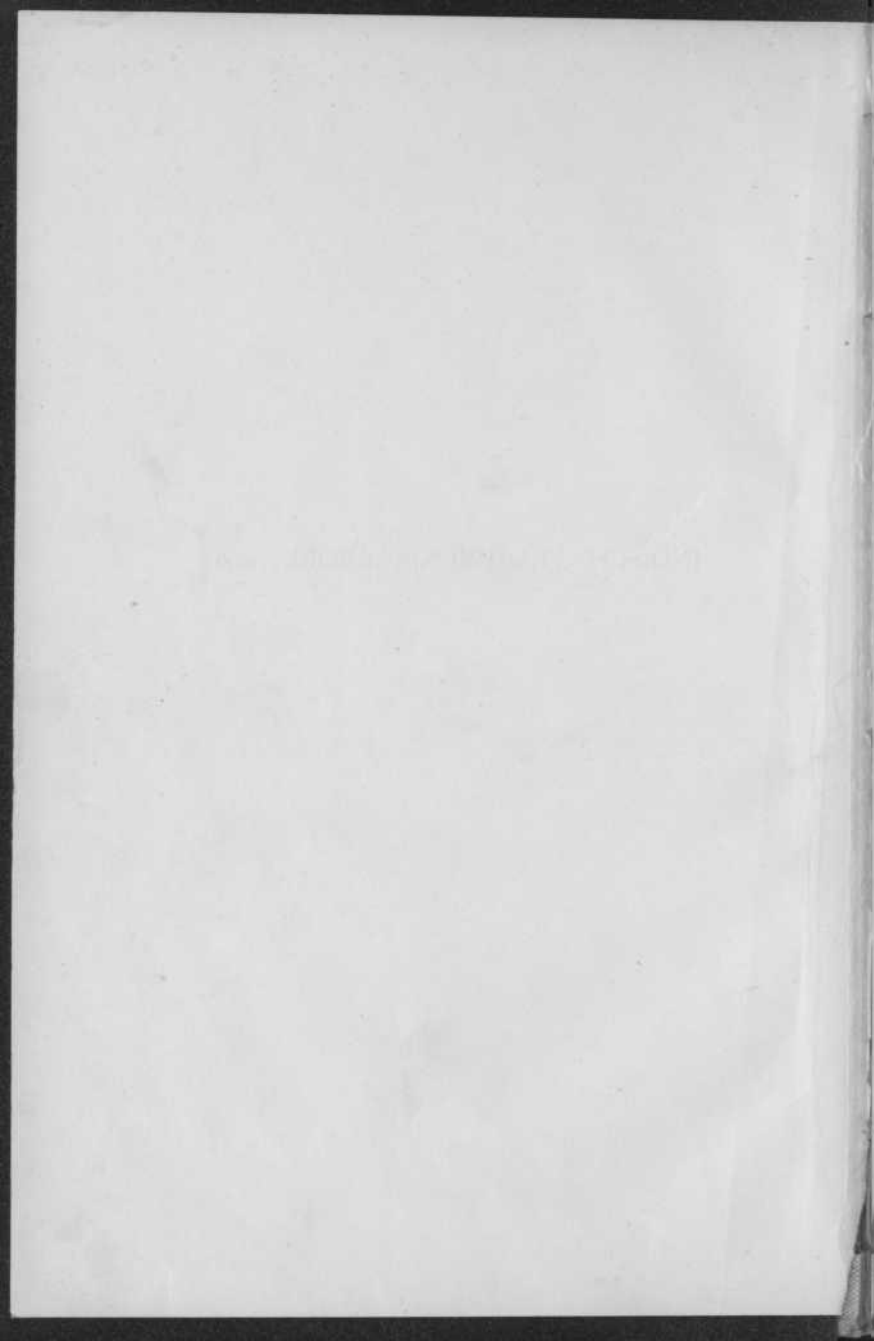
ISN=101671

14 0000 0201 8509

INDISCH VROUWENJAARBOEK 1936

~~404~~

12.3.36

J. Dijk

INDISCH VROUWEN JAARBOEK 1936

SAMENGESTELD DOOR

M. A. E. VAN LITH-VAN SCHREVEN EN

J. H. HOOYKAAS-VAN LEEUWEN BOOMKAMP

NADRIK VERBODEN

DRUK KOLFF-BUNING, JOGJAKARTA

THE
NEW
AMERICAN
DICTIONARY

OF THE
ENGLISH LANGUAGE
AND
OF THE
SYNONYMS AND
ANTONYMS OF THE
ENGLISH LANGUAGE

EDITED BY
JAMES MONRO
OF THE
NEW YORK PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS
NEW YORK

TEN GELEIDE.

Gaarne wil ik een paar woorden zeggen naar aanleiding van het heugelijk feit, dat binnenkort het eerste Indische Vrouwenjaarboek zal verschijnen.

In deze tijden, die zoo rijk zijn aan emotie, aan onopgeloste vraagstukken en aan telkens nieuwe problemen op alle gebied, is het een zegen wanneer verstandige, rustige en bekwame menschen zich tot taak stellen in kort bestek en juist verband een deel van hun kennis en ervaring en vaak na lang strijden bevochten overtuiging ter beschikking te stellen van de gemeenschap.

Zoo ooit dan heeft de vrouw in de tegenwoordige moeilijke omstandigheden een eigen en beteekenisvolle taak, niet het minst in deze gewesten.

Voor haar ligt hier te lande een onbegrensd arbeidsveld.

Bij het betreden daarvan hebben wij allen leiding noodig.

Moge het Indische Vrouwenjaarboek die in ruime mate geven tot heil van Land en Volk, waardoor tevens het eigen succes zal zijn verzeherd, hetgeen ik aan deze onderneming bij deze van harte toewensch.

Paleis Buitenzorg

October 1935.

A.P. de Yonge
van Wassenau

THE OFFICE

There is a great deal of talk about the office, and it is not surprising that the office should be the subject of so much discussion. The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made. The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made.

The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made. The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made.

The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made. The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made.

The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made. The office is a place where the business of the world is done, and it is a place where the most important decisions are made. It is a place where the most powerful men and women of the world are gathered together, and it is a place where the most important decisions are made.

Wm. H. H. H.
Wm. H. H. H.

WOORD VOORAF.

Ons eerste woord zij er een van dank:

In de eerste plaats aan Mevrouw A. C. de Jonge geb. Baronesse Van Wassenaer, voor het „Ten geleide”, dat alle lezeressen en lezers op prijs zullen weten te stellen, maar dat voor ons is een blijk van groot vertrouwen in onze arbeid, hetwelk wij hogelijk waardeeren.

In de tweede plaats aan allen, die een steentje hebben bijgedragen en daardoor meegewerkt hebben aan het tot standkomen van dezen bundel—een zorgenkind, waaraan wij nochtans veel vreugde beleefden.

In de derde plaats aan hen, die ons met raad en daad bijstonden bij de volvoering van ons plan.

Verantwoording afleggen voor deze uitgave schijnt welhaast overbodig, waar de belangstelling van aspirant-lezeressen en boekhandel zoo overweldigend was, dat de onderneming reeds een succes was, voordat één blad zij was afgedrukt.

Ons doel is een bundel te bieden met bijdragen, gedeeltelijk van documentair karakter, over de veelsoortige uitingen van het Indische leven, waaruit

ten eerste de in Indië levende en werkende Nederlandsch lezende vrouwen kunnen putten naar eigen gading,

ten tweede de vrouwen in het Moederland — vooral de Moeders, die haar kinderen aan de tropen afstonden — een beteren indruk kunnen krijgen van het leven van hen, die van haargescheiden zijn door oceanen en wereldzeeën. Wij hopen dan ook op een even hartelijke ontvangst in Nederland als in Indië.

Een woord van rechtvaardiging is noodig, dat niet uitsluitend vrouwen aan dit boek meewerkten.

Om eerlijk te zijn: „We preferred women”, maar over verschillende onderwerpen waren mannen meer bevoegd te schrijven of misten bevoegde vrouwen de vaardigheid der pen, dan wel tijd. Hulde aan onze medewerkers, die vrijwel zonder uitzondering een overdruk leven hebben, maar die toch tijd konden vinden.

De medewerkers lieten wij vrij in de spelling, waardoor slechts enkelen zich bedienden van die van 1934.

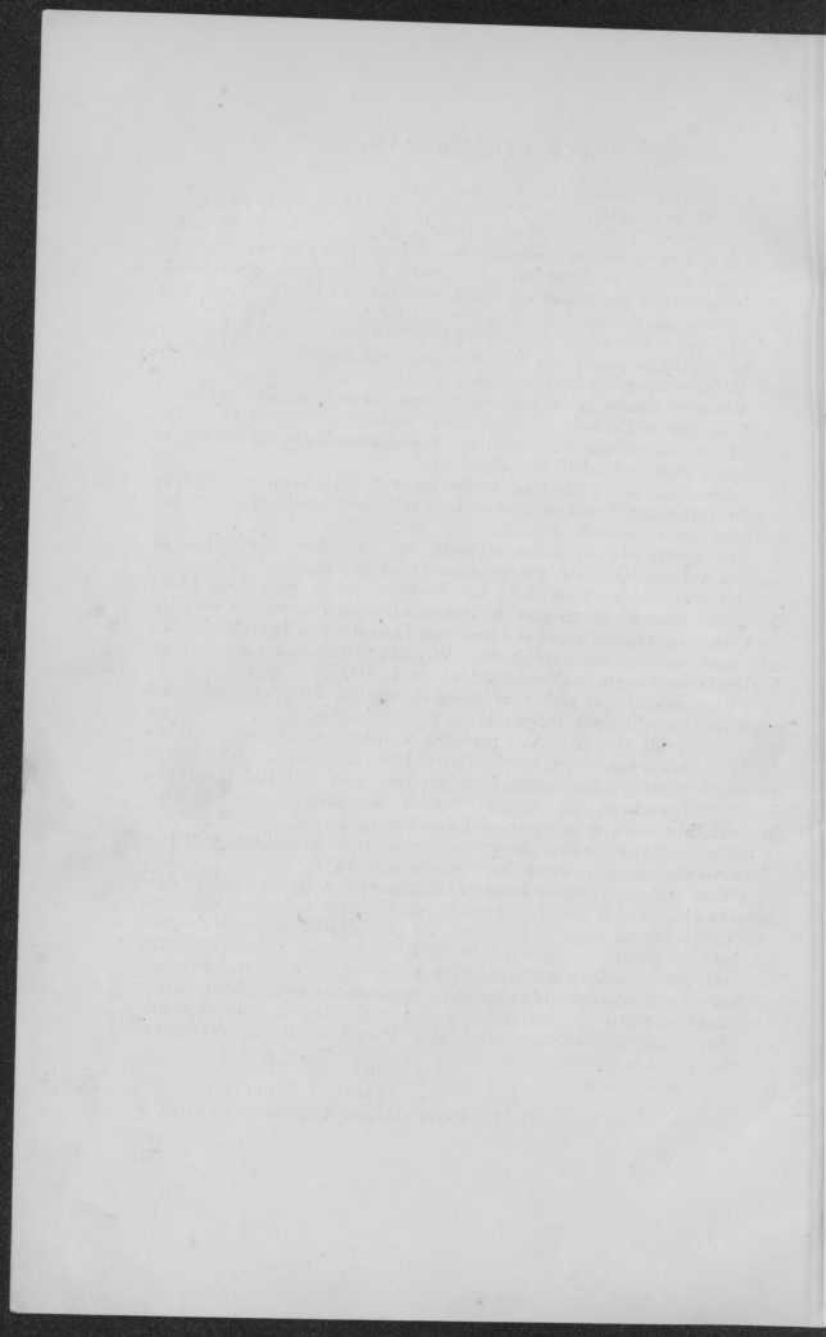
Eerstondergeteekende koestert het plan voor 1937—tweede ondergeteekende zal dan met Europeesch verlof zijn — wederom de uitgave van een jaarboek voor te bereiden. Zij wil daarmede echter datgene trachten te geven, wat gewenscht wordt en waaraan behoefte bestaat.

Het is daarom, dat wij het algemeen verzoek doen om onderwerpen en namen van schrijvende vrouwen op te geven aan het redactie-adres: Dr. Yapbulevard 27, Jogjakarta, opdat een volgende uitgave in alle opzichten zal worden een jaarboek: Voor en door Vrouwen.

De samenstellers:

M. A. E. VAN LITH-VAN SCHREVEN

J. H. HOOYKAAS-VAN LEEUWEN BOOMKAMP

OVERZICHT VAN DEN INHOUD. *)

	Blz.
1. Ten geleide — A. C. de Jonge-geb. baronesse Van Wassenaer	V
2. Woord vooraf — Redactie	VII
3. Overzicht van den inhoud	IX
Maatschappelijk	
4. I. E. V. Vrouwenorganisatie — C. H. Razoux Schultz-Metzer	1
5. De Huisvrouwenverenigingen in Indië — T. Eckenhausen-Tetzner	5
6. Maatschappelijk werk van inheemsche Vrouwenverenigingen — M. Abdoel Rachman	10
7. De Indo-Chineesche vrouw in het vereenigingsleven — Liem Sam Tjiang - Ong	15
8. De opleiding der vrouw voor socialen arbeid — N. Kusters	21
9. De vrouw in het Pro Juventute-werk — M. Misset-Stein	27
10. Over Pa en Moe Van der Steur — M. Wassermann	31
11. De vrouw en het huwelijksrecht — Mr. S. L. Yap-Tan	36
12. De B. B.-vrouw in de Buitengewesten — C. J. Jongejans-Van Ophuijsen	42
13. De alleenstaande vrouw in Indië — H. van der Spek-Van Santen	51
14. Bestrijding van den vrouwenhandel — Ch. Sj. Datoe Toemenggoeng	55
15. Tegengang van kinderhuwelijken — Ch. Sj. Datoe Toemenggoeng	58
16. Huischoudonderwijs voor het deessameisje — A. J. Resink-Wilkens (met teekeningen van Rient van Santen)	61
17. Kolonistenvrouw in Nieuw-Guinea — Ir. J. H. Schijfsma	68
Cultureel	
18. Mardi Goenâ — A. J. Resink-Wilkens.	77
19. De Nederlandsche taal in Indië — Dr. I. J. Brugmans	79
20. Minangkabau, eenige grepen uit de samenleving — Saâda Alim	85
21. Kunstkringen, hun geschiedenis en hun werk op muzikaal en dramatisch gebied — Mr. J. Ph. van Hasselt	92
22. Kunstkringen en de bevordering der beeldende kunsten — J. de Loos-Haaxman	95
Hygiënisch	
23. De hygiëne van het gezin — Dr. P. Peverelli	97
24. Iets over de verzorging van zuigelingen en kleuters — Dr. D. P. R. Keizer, kinderarts	107
25. Besmetting door huisgenooten — Dr. K. P. Groot	118
26. Huidziekten en huidverzorging in Indië — M. van Oort-Lau, arts	123
27. De vrouw en de sport — F. H. A. Claessen	132

*) Voorplaat: Oma, een zwart-witstudie van C. van Huut-Kardos

Paedagogisch

Blz.

28. Sexueele voorlichting voor het rijpere meisje — J. J. Einthoven, arts	137
29. Het Europese kind in Indië en zijn lectuur — M. A. E. van Lith-van Schreven	161
30. Inheemsche kinderlectuur — J. H. Hooykaas-van Leeuwen Boomkamp	189
31. Clerkx-methode voor huisonderwijs — T. Haanraads-Clerkx	195
32. De Oosterling en de Westerse opleiding — Alb. de la Court	200
33. Een en ander over „Nationaal Onderwijs” en het instituut „Taman Siswo” te Jogjakarta — K. H. Dewantoro	206
34. Vrije jeugvorming van het Europeesche kind in Indië — A. van Charldorp	220
35. Zullen wij onze kinderen naar Holland zenden? — M. A. E. van Lith-van Schreven	227

Huishoudelijk

36. Bezuiniging en het kind — Suzon van Bovene-Beynon (geillustreerd door de schrijfster)	242
37. Normalisatie — H. Bock	248
38. De wenschelijkheid van een Warenwet voor Indië — Mr. J. P. Tiddens	251
39. Indische vruchten, hun nut, hun groei — Ir. G. J. A. Terra	255
40. Een populaire beschouwing over bridge-étiquette en wat daarmee samenhangt — A. Zimmerman-Jongéius	262
41. Indische voorgerechten, slaatjes en toetjes — E. Steinmetz	267

Schetsen en indrukken

42. Eén ochtend Paultje — Diet Kramer	274
43. Uit het leven van een Javaansch meisje — J. H. Hooykaas-van Leeuwen Boomkamp	281
44. Leventje (van een Chineesch meisje) — Olga Han	291
45. Zuinig zijn. ???? — Brammetje	296
46. De vrouw, de krant en nog wat — H. C. Zentgraaff	298
47. Met de tent in Java's bergen — G. G. Pinke	301
48. Mijn moeder is een huisvrouw — Abraham Exodus	306
49. Het sawah-landschap — M. C. Engles - Julius (met foto's uit de film „Pareh, het lied van de rijst”),	310
50. Zij, die meewerkten.	316

GAARNE voldoe ik aan het verzoek van de redactie van het Jaarboek, iets te vertellen over de oprichting, het doel en streven en het werk der I.E.V.V.O.

De oprichting.

De I.E.V.V.O. werd in 1929 door mij voorbereid met Mej. Joh. de Ruyter. Er werd toen nog gesproken van een „Indo Europeesche Vrouwen-Organisatie” of wel van een I.E.V.O.

Door ziekte van Mej. J. de Ruyter moest ik alleen voortgaan en begin 1931 gaf ik gevolg aan het verzoek van den heer Ellendt — toen voorzitter van de kring West-Java van het I.E.V. — om voor de I.E.V.-leden en hun respectievelijke echtgenooten een lezing te houden over het sociale werk en over diverse vrouwenbonden in Europa, om te trachten hierdoor belangstelling te wekken voor de oprichting van een organisatie van uitsluitend Europeesche vrouwen in Indië (Indo Europeesche vrouw). Toen men in Mr. Cornelis van het plan hoorde, was er direct al zoo'n enthousiasme, dat, nog vóór de lezing gehouden werd, in September 1931, de I.E.V.V.O. reeds werd opgericht, zij het nog met een voorloopig comité.

Na de lezing, welke met zeer veel animo, vooral ook van de zijde der heeren, gevolgd werd, — en door de pers zeer welwillend beoordeeld werd — traden veel leden toe en kwamen er verzoeken binnen van dames uit Batavia, Buitenzorg, Soekaboemi en Bandoeng om ook daar een I.E.V.V.O.-afdeeling op te richten. Zoo werd het voorloopig comité ontbonden en de meeste dames daaruit vormden het afdeelingsbestuur van de inmiddels opgerichte afdeeling Mr. Cornelis, terwijl daarnaast eenige dames, met ondergeteekende als presidente, het hoofdbestuur uitmaakten, dat zou trachten meerdere afdeelingen op te richten en een weg uit te stippelen, waarlangs gewerkt zou worden.

Ziehier in korte trekken het tot stand komen van de I.E.V.V.O., wier kern gevormd werd meest uit de echtgenooten van enthousiaste I.E.V.-leden, waarom deze vrouwen-organisatie dan ook kortweg genoemd werd I.E.V.-vrouwen-organisatie of wel de I.E.V.V.O.

Doel en streven.

Door velen wordt daardoor wel eens ten onrechte gedacht, dat wij dus niet onafhankelijk kunnen werken, doch vóór alles steeds de goedkeuring noodig hebben van het I.E.V., dat wij ook financieel afhankelijk zijn van het I.E.V., kortom, dat wij niets mogen en kunnen entameeren zonder zijn toestemming. Vervol-

gens wordt nog vaak verondersteld, dat de leden van de I.E.V.V.O. tevens lid moeten zijn van het I.E.V., althans dat hun respectieve echtgenooten dit moeten zijn. Ook dit is niet het geval.

Laat ik echter om verwarring te voorkomen, direct zeggen, dat door ons vrijwel niets geëntameerd zal — ja zelfs kan worden —, wat de goedkeuring van het I.E.V. niet zou wegdragen. Immers is ons doel, de sociale, moreele, intellectueele en economische ontwikkeling van de Europeesche vrouw in Indië.

Werkt het I.E.V. voor de opheffing van de heele Europeesche gemeenschap, wij werken in het bijzonder aan die der Europeesche vrouw en van haar kinderen.

Onze doelstelling is echter vrijwel gelijk, daarvandaan het onverbreekbaar verband met het I.E.V.; hetgeen wil zeggen, dat wij niets zullen doen in strijd met de Statuten van het I.E.V. Op die voorwaarden mogen wij dus den naam I.E.V. voeren in onze initiaalen. Echter werken wij uitsluitend sociaal.

De I.E.V.V.O. heeft eigen rechtspersoonlijkheid, beheert dus zelf haar financiën; zij staat geheel naast het I.E.V. doch pleegt, vooral in belangrijke aangelegenheden, zooveel mogelijk overleg met het hoofdbestuur van het I.E.V., teneinde vlugger en betere resultaten te verkrijgen en te voorkomen, dat op elkaars terrein gewerkt wordt, waardoor beider krachten versnipperd zouden worden. In vele plaatsen werd het sociaal werk van het I.E.V. reeds overgedragen aan de I.E.V.V.O., omdat het I.E.V.-bestuur meent, dat het meer op den weg der vrouwen ligt om dit verder te entameeren.

I.E.V.V.O.-leden kunnen zijn alle Europeesche vrouwen in Indië. Dat dit in de eerste plaats vooral de Indo-Europeesche vrouwen zijn, spreekt vanzelf, omdat de naam reeds aanduidt, dat wij werken in het belang van de Indo-Europeesche gemeenschap.

Mede na overleg met — en goedkeuring van — den Bondsvoorzitter van het I.E.V., die natuurlijk daarop een betere kijk had dan ik zelf in het begin, dient onze doelstelling echter ruimer opgevat te worden.

De heer de Hoog was nl. mede van meening, dat wij er moesten zijn voor alle Europeesche vrouwen, die belangen in Indië hadden en/of belangstelling toonden voor ons doel en streven, zoodat een volbloed Hollandsche vrouw met een volbloed Hollandsche echtgenoot even goed een warm I.E.V.V.O.-lid kan zijn en mee kan werken aan onze belangen.

Het bovenstaande was dus een korte uiteenzetting van onze verhouding tot het I.E.V.

Van het I.E.V. ondervinden wij, waar mogelijk, krachtige steun en medewerking, terwijl wij in 1933 erkend zijn als de officieele vrouwen-organisatie van het I.E.V. d.w.z., dat naast ons geen andere vrouwen-organisatie van het I.E.V. meer kan komen en wij dus steeds een ruggesteun bij het I.E.V. kunnen vinden en omgekeerd het I.E.V. bij ons altijd op steun en medewerking kan rekenen.

Ons doel.

Zooals boven reeds gezegd, staat in de statuten, dat ons doel is: de bevordering van de moreele, sociale, intellectueele en economische ontwikkeling van de Europeesche vrouw in Ned. Indië.

Onze organisatie kan omvatten: alle in Ned. Indië wonende vrouwen van Europeeschen of gemengd Europeeschen bloede alsmede hun afstammelingen, die gehuwd zijn (geweest) dan wel ongehuwd zijn, doch den leeftijd van 18 jaar hebben bereikt.

Nochtans kunnen, ter beoordeeling van het hoofdbestuur, andere criteria voor het verkrijgen van het lidmaatschap worden aanvaard, indien het doel der organisatie daardoor wordt gediend.

De bedoelde criteria zijn, dat ook als gewoon stemgerechtigd lid kunnen worden aangenomen personen van niet-Europeeschen bloede, die uit hoofde van gemeenschappelijke belangen met de leden der organisatie, ter beoordeeling van het hoofdbestuur, het doel der organisatie krachtig kunnen bevorderen.

Zooals hieruit blijkt, kan onze organisatie vele groepen omvatten en zijn wij niet eng begrensde. Het hoofdbestuur blijft er echter steeds nauwkeurig op letten, dat alleen zij, die het wel meenen met de Europeesche bevolkingsgroep in Indië, lid worden van onze organisatie.

Ons werk.

De organisatie zal haar doel trachten te bereiken langs de wegen, zooals vastgelegd in haar werkprogramma, waarvan de voornaamste hieronder volgen:

1. door zooveel mogelijk steun te verleenen aan elk onderwijs, dat nuttig kan zijn voor de Europeesche vrouw in Indië in het algemeen en voor de leden in het bijzonder;
2. bedoeld onderwijs met alle beschikbare middelen te brengen onder het bereik van hare leden en dezer nakomelingen inzonderheid;
 - a. door toekenning van financieele steun, hulpverschaffing bij huisvesting en al wat daarvoor dienstig is;
 - b. door verspreiding van geschriften en oprichting van bibliotheken, welke tot bevordering van bedoeld onderwijs kunnen bijdragen;
 - c. door het oprichten van cursussen op verschillend gebied als handwerken, knippen, naaien, koken, verbandleer, moeder-, zuigelingen- en kraamverzorging etc.

Samenwerking wordt, waar mogelijk, gezocht met andere vereenigingen, indien zulks tot het bereiken van het doel bevorderlijk kan zijn. Dit werkprogram is natuurlijk slechts een richtlijn, waarlangs gewerkt wordt. Zijpaden kunnen zoo noodig ingeslagen worden, hetgeen al dikwijls geschiedt is, om tot het doel te geraken.

Momenteel telt onze vereeniging reeds ruim 20 afdelingen, terwijl er nog vele in voorbereiding zijn.

In alle plaatsen worden allerlei cursussen gehouden en wordt vervolgens gedaan aan: schoolvoeding, kledingfonds, armenzorg, huisbezoek en arbeidsbemiddeling.

Vele plaatsen hebben hun I.E.V.V.O.-huis, het centrum van het sociale werk, waar o.a. gehuisvest is een consultatie-bureau voor zuigelingen, een adviezen-bureau voor moeilijke kinderen, een Brokkenhuis, e.d.

Verder zijn er onze 2- en 1-jarige huishoudscholen en cursussen, waar de meisjes opgeleid worden voor het Gouvernements- of bondsexamen, na afloop waarvan zij aan een passende betrekking geholpen worden.

In Batavia heeft het hoofdbestuur ten slotte naast de 2- en 1-jarige huishoudschool een internaat en een tehuis voor werkende meisjes, waar deze met een klein inkomen voor weinig geld (vaak ook tijdelijk kosteloos) een onderdak kunnen krijgen.

Voorts hebben dames van de diverse plaatselijke besturen zitting in verschillende besturen van andere instellingen, zoodat daardoor contact met die instellingen wordt verkregen. Ik noem hier bv. de voogdijraden, Pro Juventute, reclasseeringsverenigingen, Kleuterzorg, e.d.

Bovendien werd door de Regeering aan het hoofdbestuur de zorg toevertrouwd van het instituut „Vrouwelijke Politie”, hetgeen voorzichtig en langzaam voorbereid en uitgebreid zal worden.

Veel steun mochten wij ondervinden van de Regeering met name van diverse departementen, o.a. van het departement van Justitie, het departement van Onderwijs en Eeredienst, het departement Verkeer en Waterstaat en van den dienst der SS, zoowel in den vorm van financieele steun, als bij het in gebruik afstaan van gebouwen e.d.

Onze leden weten, dat op haar een moeilijke taak rust, omdat de I.E.V.V.O. niet een vereniging is van genoeg en vermaak.

Allen moeten hun steentje bijdragen, om tot het einddoel te geraken. Meer en meer dringt het dan ook tot haar door, wat er van haar verlangd, ja geëischt wordt; velen geven zelfs meer dan dat. Zij voelen en beseffen hetgeen in ons I.E.V.V.O.-lied vastgelegd is:

„De I.E.V.V.O. bloeit, de I.E.V.V.O. groeit, wanneer wij steunen haar en schragen”.

Dat onze gemeenschappelijke, geestdriftige arbeid en ook ons „doel en streven” appreciatie heeft gevonden bij de Regeering, geeft ons allen een hechte steun en heeft ons aller plichtsbesef een nieuwe stimulans gegeven.

Meer en nauwer samenwerking met de Regeering zal hopelijk mogelijk zijn na mijne benoeming tot lid van den Volksraad, welk blijk van vertrouwen een aansporing temeer voor elk I.E.V.V.O.-lid zal zijn, om te trachten dit vertrouwen te behouden en wakker voort te blijven schrijden op den ingeslagen weg: tot heil van de Europeesche vrouw en het Europeesche kind in Indië.

DE HUISVROUWENVEREENIGINGEN IN INDIË

DOOR T. ECKENHAUSEN-TETZNER

IOEN ongeveer 4½ jaar geleden de malaise overal rondom haar slachtoffers maakte en vrijwel iedereen gedwongen was, rigoureuus te bezuinigen, kwamen in Soerabaja eenige dames bijeen om te beraadslagen, hoe men elkaar in deze moeilijke tijden het beste terzijde kon staan.

Op velerlei gebied, de huisvrouw betreffende, heerschte hier nog vrijwel een chaos. Passarprijzen waren niet vastgelegd, zoodat het voor vele jonge vrouwtjes, die kersversch in een vreemd land kwamen en daar voor het eerst van hun leven een eigen huishouding moesten opzetten, haast ondoenlijk was, achter de juiste prijzen te komen. Het kwam maar al te vaak voor, dat 2 à 3 maal te veel werd betaald.

Aan tuinverzorging werd over het algemeen door de huisvrouw zelf nog heel weinig gedaan; kookcursussen, speciaal voor huisvrouwen, kwamen slechts sporadisch voor. Rapporten over de keuring van eenige voorname levensmiddelen kwamen niet onder de oogen van de huisvrouw, omtrent samenstelling en gewicht van de blikken met levensmiddelen was niets bekend, daar hier geen warenwet of iets van dien aard bestond.

De kindergenoegens concentreerden zich vrijwel uitsluitend in het bezoeken van bioscopen, waar dezelfde films werden vertoond als voor volwassenen.

Er was bovendien heel weinig gelegenheid voor den handel om aan haar klanten bij uitnemendheid — de huisvrouw — speciale handige gereedschappen, een nieuwe techniek enz. te demonstreeren.

Zoo kwam men al spoedig op het idee, een Vereeniging van Huisvrouwen op te richten, die al deze vraagstukken onder de oogen zou zien. Er zou een eigen maandblad worden uitgegeven, waardoor contact met de leden zou worden verkregen en waarin artikelen van huishoudelijken aard geregeld zouden worden opgenomen. In dit blad zou tevens maandelijks een lijst met passarprijzen worden gepubliceerd.

De aanleiding tot de oprichting der eerste Huisvrouwenvereeniging in Indië is dus geweest de noodzaak, om in deze moeilijke tijden te komen tot een economischer beheer van het huishouden en de lust om elkander daarbij ter zijde te staan.

Doch toen men eenmaal zoover was, en in alle ernst aan de oprichting werd gewerkt, kwamen hoe langer hoe meer punten naar voren, waaraan in dit pioniersland nog weinig was gedaan en die toch vraagstukken betroffen van eminent belang voor ons gezin.

Daar was dan in de eerste plaats de beroepskeuze voor

onze kinderen. Thans is het meer dan ooit noodig, dat zij de richting kiezen, die met hun aanleg het beste strookt, willen zij eenige kans hebben aan den slag te komen.

Dan de contrôle op de huisvesting van schoolgaande kinderen, zoowel hier in Indië als in Holland, terwijl ook contact op ander gebied met Holland zeer gewenscht was, zoo bijv. raadgevingen aan nieuw-uitkomenden en adviezen voor repatrieerenden.

Ook hadden onze aandacht de te lage pensioenen der weduwen en weezen en het verouderde werken der Weeskamer. Ook ziekteverzekering stond op het programma en tot slot zouden informaties kunnen worden verstrekt in samenwerking met de politie aan ouders in Holland, die hun dochters naar Indië wenschen te sturen als gouvernante op een onderneming of iets dergelijks. Op dit laatste gebied kwamen nl. nog ernstige misstanden voor.

Met dit programma voor oogen werd aan de voorbereiding verder gewerkt. Het voor oogen gestelde doel was de taak van de Huisvrouw in den meest uitgebreiden zin te vergemakkelijken en op een hooger plan te brengen. Het streven naar meerdere rechten voor de vrouw is voor de vereenigingen verboden, evenals het doen aan politiek.

Bij deze voorbereiding werd steeds voor oogen gehouden, dat de vereenigingen de leden met raad en daad terzijde moeten staan, wanneer deze hulp wordt verlangd, doch verder worden de leden volkomen vrij gelaten. In geen enkel opzicht zal eenige dwang worden uitgeoefend.

Het lidmaatschap werd zoo laag mogelijk gesteld, teneinde zooveel mogelijk huisvrouwen te kunnen bereiken. Daartoe was het noodzakelijk, dat het maandblad zijn eigen kosten dekte, opdat de geheele contributie ten dienste zou staan aan de hulp voor de huisvrouw.

Zoo werd den 23sten Juni 1931 na een half jaar voorbereiding de eerste Vereeniging van Huisvrouwen in Indië te Soerabaja opgericht.

Ongeveer terzelfder tijd waren in Batavia door de Vereeniging van Vrouwenrechten voorbereidingen getroffen, om daar tot oprichting van een Vereeniging van Huisvrouwen te komen, en deze werd plus minus 2 maanden later opgericht. In December van het zelfde jaar volgde Bandoeng, in het begin van 1932 Semarang, Medan en Soekaboemi en nog weer eenigen tijd later Buitenzorg, Malang, Jogjakarta, Kota Radja, Palembang en Solo, terwijl nog op enkele kleinere plaatsen onderafdeelingen gevestigd zijn.

In den beginne werden de nieuwe vereenigingen met scepticisme begroet. Men voorspelde haar geen lang leven; integendeel, er werd verwacht, dat zij na een half jaar wel ter ziele zouden zijn.

Toen ik in mijn openingsrede bij de oprichting van de

Vereeniging Soerabaja gewag maakte van een mogelijk ledental in de toekomst van misschien wel 1000 leden, keek vrijwel iedereen eenigszins medelijdend over zooveel illusies, die weldra zoo wreed zouden worden verstoord.

Ook de pers, die ons vanaf den beginne altijd zeer loyaal heeft terzijde gestaan, geloofde desondanks niet aan de bestendigheid van onze actie. Maar tegen alle verwachting in groeiden de pas geboren wichten formidabel en al spoedig overtrof hun omvang zelfs de stoutste verwachtingen. De Vereenigingen Soerabaja en Batavia telden binnen het jaar elk over de 1000 leden, terwijl thans Batavia is uitgegroeid tot 1400 en Soerabaja tot 2100 leden.

In totaal zijn in Indië momenteel 12 Huisvrouwenvereenigingen, die met hun onderafdeelingen samen bijna 8000 leden tellen.

Al gauw werd de wenschelijkheid van onderling contact tusschen deze vereenigingen gevoeld en zoo kwamen in December 1932 afgevaardigden van de toen reeds bestaande Huisvrouwenvereeniging Bandoeng, Batavia, Semarang, Soekaboemi en Soerabaja te Bandoeng bijeen om dit contact tot stand te brengen. Staande deze bijeenkomst werd toen de Bond van Vereenigingen van Huisvrouwen in Ned.-Indië opgericht, die oorspronkelijk dus slechts ten doel had het contact onderling te bevorderen en gemeenschappelijke belangen te behartigen. Geen der aangesloten vereenigingen was door een Bondsbesluit gebonden, doch de mogelijkheid om samen te ageeren, was geschapen.

De zetel van den Bond is wisselend en daarvoor werd voor de eerste keer Soerabaja aangewezen.

Al spoedig kwam de wenschelijkheid naar voren om de organisatie van den Bond, behalve voor het contact en voor belangen van gemeenschappelijken aard, ook te gebruiken voor maatregelen in het algemeen belang en voor het doen van uitgiften, als kalenders, huishoudboek enz.

Zoo is onze organisatie in de laatste 4 jaar tot groei en bloei gekomen. Wat hebben we in dien tijd tot stand gebracht?

Daar zijn in de eerste plaats de bladen, die steeds artikelen hebben gepubliceerd over: Opvoedkunde, tuinverzorging, lichamelijke opvoeding, karakterkunde, woninginrichting, belastingen, samenstelling huishoudbudget, kampeeren enz. In deze bladen kwamen verder geregeld voor boekbesprekingen, menu's en recepten en melkrapporten, terwijl door de lijst van passarprijzen voor sommigen eenigszins orde is geschapen in de chaos bij de prijzen van artikelen van inheemschen aard.

Er werden geregeld excursies, demonstraties, kook- en naaicursussen enz. georganiseerd, die steeds een zeer groote belangstelling genoten. In de groote plaatsen is den laatsten tijd het instituut „Damesbeurs” ontstaan, dat ten doel heeft het zoo noodige contact tusschen consument en producent tot stand te brengen.

Ten dienste der leden werden de volgende afdeelingen door verschillende vereenigingen in het leven geroepen:

Hulp in de huishouding voor zieke huisvrouwen, met betaling naar draagkracht, minimum 50 cent per dag.

Knippatronen voor prijzen van 25 cent en 50 cent.

Bemiddelingsbureau voor huishoudelijke krachten, Huisnaaisters.

Inkooopen voor buitenleden.

Voorlichting bij de indeeling van het huishoudbudget en betreffende huishoudeconomie.

Inlichtingen aan nieuw-uitkomenden en aan repatrieerenden.

Bemiddeling voor het zenden van kinderen van minder gesitueerden naar de bergen.

Het organiseren van vacantiecursussen voor jongens en meisjes.

Het uitleenen van artikelen voor huishoudelijk gebruik, als babyweegschalen, stofzuigers, enz.

Er werden geregeld lezingen gehouden over paedagogiek, nieuwe onderwijsmethoden, koopen op afbetaling, opvoeding van moeilijke kinderen enz., terwijl eenige buitengewoon mooie kindersprookjes werden opgevoerd.

Ook werd reeds één Consultatiebureau voor zui-
gelingen gesticht, wederom met betaling naar draagkracht.

De Bond heeft o.a. tot stand gebracht:

Via de Nederlandsche Vereeniging van Huisvrouwen werd een regeling getroffen voor contrôle op de huisvesting van schoolgaande kinderen in Holland.

De Regeering beschikte goedgunstig op een request ter vermelding van het land van herkomst op hier te lande geïmporteerde artikelen.

Hiermee is het allereerste begin van een warenwet tot stand gebracht.

Ook wendden wij ons tot de Regeering, ten einde betere aansluiting van het onderwijs hier te lande met Holland te verkrijgen. De Regeering was toen net in die richting werkzaam en de groote vacantie hier in Indië werd een maand later gesteld.

Wij zonden verzoekschriften omtrent verlaging der electriciteitsarieven aan de betrokken maatschappijen en we mochten de voldoening smaken, dat deze, wellicht mede door ons toedoen, vrij aanzienlijk werden verlaagd.

Aan de leden van de aangesloten vereenigingen werden uitgebreide inlichtingen verschaft over de werkwijze van de Weeskamer.

Onze houding ten opzichte van Nederlandsch en Ned. Ind. Fabrikaat werd vastgelegd in het motto:

Koopt bij gelijke prijs en kwaliteit product van eigen land.

Een actie werd ingesteld voor goed en goedkoop speelgoed en als eerste uiting daarvan werd een blokkendoos ontworpen en voor zeer geringe prijs ter beschikking der leden gesteld, in de meeste gevallen via een verkooporganisatie als de I. M. I. W. enz.

Er werden reeds talrijke voorbereidingen getroffen voor de oprichting van een Bureau voor beroepskeuze hier te lande. Wij hopen binnen niet te langen tijd hierin tot definitieve resultaten te komen.

Ten slotte nam de Bond de uitgifte van een jaarlijksche kalender en een huishoudboek over van de Vereeniging Soerabaja.

De uitgifte van het huishoudboek dient als voorlooper voor de samenstelling van een leiddraad bij de verdeeling van het huishoudelijk budget.

De netto-opbrengst der kalender kwam telken jare ten bate van de plaatselijke werklozencomité's.

Hoewel de doelstelling van Vereenigingen en Bond niet direct liefdadigheid uit eigen middelen beoogt, worden toch incidenteel daarvoor gelden ter beschikking gesteld.

Bovendien staat onze organisatie steeds ten dienste der liefdadigheid. Zoo worden in de vereenigingsbladen steeds artikelen opgenomen over liefdadigheidsinstellingen en in speciaal daartoe geplaatste bussen worden tijdschriften verzameld ter verdeeling over ziekenhuizen, enz. Op demonstraties, tentoonstellingen, enz. wordt steeds gelegenheid gegeven gelden voor liefdadige doeleinden te verzamelen.

Met Kerstmis worden bij verschillende vereenigingen kerstpakketten verzameld voor behoeftige gezinnen.

Bij een der vereenigingen is zoo juist een Moederfonds gesticht, dat zieke huisvrouwen in staat stelt voor herstel van gezondheid naar boven te gaan, terwijl dan tevens een hulp in de huishouding beschikbaar wordt gesteld.

Hiermede is in het kort de geschiedenis en de werkingssfeer van de Vereeniging van Huisvrouwen in Ned.-Indië weergegeven.

MAATSCHAPPELIJK WERK VAN INHEEMSCHE VROUWENVEREENIGINGEN. *)

DOOR M. ABDOEL RACHMAN

GAARNE voldoe ik aan het verzoek om een bijdrage te leveren voor het Vrouwenjaarboek over het maatschappelijk werk der inheemsche vrouwenvereenigingen.

Tot goed begrip van de zaak is noodig, dat we, alvorens te beginnen met het releveeren van den arbeid, die de verschillende inheemsche vrouwenvereenigingen gedaan hebben, eerst het historisch verloop van de vrouwenbeweging hier te lande nagaan.

Daarvoor is noodig, dat we een jaar of vijf en twintig teruggaan naar het verleden, toen er in de inheemsche samenleving nog andere, thans reeds verouderde, begrippen heerschten over de positie van de vrouw in het gezin en in het maatschappelijk leven.

Toen gold het als een axioma, dat elke vrouw moest trouwen. In verband daarmee werd het niet noodig geacht, dat de meisjes naar school gingen. Als ze koken konden en bedreven waren in vrouwelijke handwerken, werd dit reeds voldoende geacht. Schrijven en een beetje rekenen konden ze wel thuis leeren van de broers of van andere familieleden.

Eerst later drong het besef door in de hogere lagen van de inheemsche samenleving, dat het geen kwaad kon, om de meisjes ook naar school te zenden, zooals de jongens. Maar toch was men erg „voorzichtig“. Een leeftijd van veertien jaren werd voor de meisjes al te oud geacht, om nog verder naar school te gaan. Het was dan ook een alledaagsch verschijnsel, dat de meisjes bij het bereiken van dien leeftijd van school werden weggehaald om na een jaar of twee door de ouders te worden uitgehuwelijkt.

Begon eerst de hogere laag van de samenleving de meisjes naar school te zenden, later deed de middenlaag er ook aan mee, gevolgd door de breede massa.

Het conservatisme vormde echter een belemmering voor de vrije ontplooiing van de verstandelijke en geestelijke ontwikkeling der inheemsche vrouw.

Te verwonderen is dit niet, waar zelfs in de Europeesche samenleving ook nu nog groepen van menschen bestaan, die het uit den boeze achten om meisjes en jongens dezelfde school te laten bezoeken.

De verschijning van het boek „Door Duisternis tot Licht“ van R. A. Kartini bracht als het ware een schok teweeg in de inheemsche samenleving. Wat voorheen niet geoorloofd was, vond men thans als van zelf sprekend: dat de vrouw ook ontwikkeld moest zijn, althans meer dan haar zusters vroeger.

*) Voornamelijk op Java.

Zoover waren ze echter nog niet, dat ze vrede konden hebben met het idee, dat de vrouw ging werken om haar eigen brood te verdienen. Hoogstens kon men zich vereenigen met het verlangen van de meisjes om onderwijzeres te worden. Andere arbeid werd voor de meisjes in strijd geacht met de goede zeden.

Te verwonderen is het daarom niet, dat, toen de eerste meisjes kantoorarbeid verrichtten, welke voorheen slechts door mannen werd gedaan, zij door de inheemsche samenleving met den vinger werden nagewezen en men er schande over sprak.

Doch de tijdgeest is niet te stuiten. Door den steeds moeilijker wordenden strijd om het bestaan is de vrouw een economische factor van beteekenis geworden.

Door de vrijheid van handeling is de vrouw thans ook vrij in het ontplooiën van haar verstandelijke ontwikkeling en geestelijke gaven. Toen drong tot haar door het zelfrespect en kwam langzamerhand de behoefte in haar op om zich te vereenigen met andere vrouwen, teneinde gezamenlijk de specifieke vrouwenbelangen en nooden te bespreken.

Zoo ontstonden de eerste vrouwenvereenigingen. Ze hadden ten doel om de belangen der vrouw in engeren zin — die op de huishouding betrekking hebben — te behartigen, door op de bijeenkomsten iets van elkaar te leeren of iemand uit te noodigen, die, al of niet tegen betaling, haar kennis aan de leden van de vereeniging wilde overdragen.

Deze phase van de vrouwenbeweging kunnen we vergelijken met den tijd van Madame de Maintenon. Ook toen gold het immers als een ideaal, dat de vrouwen goed konden koken en bedreven waren in vrouwelijke handwerken. Meer dan dit werd niet verlangd, omdat men steeds voor oogen had, dat de vrouw moest trouwen.

Maar, zooals de tijd van Madame de Maintenon het veld moest ruimen voor nieuwe ideeën, zoo drong langzamerhand ook bij de inheemsche vrouwen het besef door, dat er een hooger ideaal bestaat, dan het behartigen van persoonlijke belangen alleen.

Toen werd het nastreven van dit hooger ideaal nog gekoppeld aan het behartigen van persoonlijke belangen. Zoo ontstonden de vereenigingen met een spaar- en begrafenisfonds.

Doch langzamerhand drong het idee door, dat het heerlijk is om voor anderen te werken, waarbij het persoonlijk belang wordt uitgeschakeld, althans geen direct voordeel heeft.

Dit was het begin van maatschappelijk werk in de inheemsche vrouwenbeweging.

Thans tellen we verschillende vrouwenvereenigingen, die aan maatschappelijk werk doen.

Die vereenigingen kunnen we in twee groepen verdeelen, n.l.:

1. die op neutralen grondslag berusten;

2. die, welke staan op nationale basis.

Tot de eerste groep behooren die vereenigingen, welke voor haar maatschappelijk werk financieelen steun ontvangen, zoowel van de overheid, als van personen, ongeacht hun geloof of nationaliteit.

Tot de tweede groep behooren die vereenigingen, die het self-help-beginsel huldigen, die liever geen maatschappelijk werk entameeren, als ze dit niet kunnen doen met eigen krachten.

Laten we thans overgaan tot het bespreken van verschillende vrouwenvereenigingen, die aan maatschappelijk werk doen.

Poetri Boedi Sedjati. (De Vrouw van het Ware Streven.) — Te Soerabaja zetelt het hoofdbestuur van de vereeniging „Poetri Boedi Sedjati”, die, geholpen door een mannenvereeniging, heel veel gedaan heeft voor het algemeen belang. Ze heeft daar bijvoorbeeld een vrouwen tehuis opgericht, waarin men verwaarloosde vrouwen en meisjes opneemt en haar onderricht geeft in naaien, koken, weven, etc. Die vrouwen kunnen dan, als ze uit dat huis ontslagen worden, kokki, djait of iets anders worden, waardoor ze eerlijk hun bordje rijst kunnen verdienen.

De vereeniging heeft ook scholen opgericht, o.a. een Fröbelkweekschool, waar meisjes met einddiploma van de Fröbelkweekschool onderwijs geven. Deze daad van de vereeniging is dubbel te apprecieeren, omdat ze niet alleen de kleuters aan onderwijs helpt, maar ook de meisjes, die de Fröbelkweekschool afgelopen hebben en die anders hun kennis niet in praktijk zouden kunnen brengen, aan werk helpen.

In den laatsten tijd doet de vereeniging ook aan moederzorg in de kampons en ook aan het bestrijden van het analphabetisme.

Wanito Oetomo. (De edele vrouw.) — Te Jogjakarta is gevestigd het Hoofdbestuur van de vereeniging „Wanito Oetomo”, die ook veel doet aan maatschappelijk werk.

Gezamenlijk met andere vereenigingen heeft deze vereeniging de handel in vrouwen en meisjes bestreden. Dit werk is niet licht te schatten, omdat men met menschen van heel slecht allooi te doen heeft.

Omdat er op plaatsen, waar deze vrouwenvereeniging werkt, ook behoefte wordt gevoeld aan lezen en schrijven, zoo wordt er gewerkt aan het bestrijden van het analphabetisme.

Pasoendan Istri. (De vrouwen van de Pasoendan.) — De „Pasoendan Istri”, waarvan de leden alleen Soendaneesche vrouwen kunnen zijn, heeft in den laatsten tijd heel veel van zich doen hooren. Deze vereeniging is eigenlijk een onderdeel van de mannenvereeniging „Pasoendan”. Zij heeft een eigen hoofdbestuur, dat zijn zetel heeft te Bandoeng.

In den laatsten tijd is de „Pasoendan Istri” flink opgeschoten met haar maatschappelijk werk.

Te Meester-Cornelis is er een vrouwen tehuis opgericht, te Petodjo (Batavia-Centrum) een consultatie-bureau voor zuigelingen.

Kemadjoean Istri. (De vooruitgang der vrouw.) — De vereeniging „Kemadjoean Istri”, een vrouwenvereeniging, die haar zetel heeft te Meester-Cornelis, aanvankelijk een soort dameskransje, is nu uitgegroeid tot een vereeniging, die veel van zich heeft doen hooren door haar sociaal werk.

Deze vereeniging was de eerste, die aan zuigelingen zorg deed. Getroffen door het hooge sterfte-cijfer van zuigelingen in de kampons van den leeftijd beneden één jaar, werd begonnen met het oprichten van twee consultatie-bureaux in kampons, die het dichtst bevolkt zijn.

Geholpen door doktoren van de C. B. Z. en studenten is de „Kemadjoean Istri” tot nu toe gelukkig nog in staat haar consultatie-bureaux in stand te houden.

Behalve door de vereeniging zijn deze consultatie-bureaux bekostigd met subsidie van de Gemeente.

Aan armenzorg heeft de „Kemadjoean Istri” nog niet gedaan behalve dan als contribueerend lid van de Vereeniging Armenzorg te Batavia.

De zuigelingen zorg van de „Kemadjoean Istri” vindt nu navolging in andere regenschappen. De D. V. G. werkt mee aan het opwekken van de dames, vooral uit de B. B.-wereld, tot het oprichten van consultatie-bureaux voor zuigelingen uit de kampons.

Roekoen Istri. (De eendracht der vrouwen.) — De vrouwenvereeniging „Roekoen Istri” te Batavia heeft een weeshuis. De weezen uit de kampons worden, voor zoover de familieleden daar tegen geen bezwaar maken, opgenomen in het weeshuis, waar ze een betere verzorging hebben dan in de kampons.

Het weeshuis is thans een stichting geworden.

De kinderen krijgen in het weeshuis onderricht in lezen en schrijven.

De vereeniging „Roekoen Istri” doet ook aan het bestrijden van het analphabetisme.

Sarekat Istri Jacatra. (Verbond van Jakatrasche vrouwen.) — Naast de vereeniging „Roekoen Istri” heeft de vrouwenvereeniging „Sarekat Istri Jacatra” een weeshuis opgericht, maar uitsluitend voor Moslimsche kinderen.

Deze twee weeshuizen zijn van vrouwenvereenigingen. Er zijn te Batavia nog andere weeshuizen voor inheemsche kinderen, maar niet van vrouwenvereenigingen.

Istri Sedar. (De bewuste vrouw.) — De vrouwenvereeniging „Istri Sedar” is een vereeniging, welke streeft naar het verkrijgen van gelijke rechten van mannen en vrouwen.

Ze maakt voor haar ideeën propaganda op een wijze, waaruit de zelfbewustheid der vrouw spreekt.

De vereeniging hekelt, zoowel in woord als in geschrift, de slechte positie, welke de inheemsche vrouw in het sociale leven inneemt.

Ze heeft scholen opgericht voor meisjes en doet mee aan het bestrijden van het analphabisme. L 2230

Perikatan Perkoempoelan Istri Indonesia. Acht of zeven jaren geleden werd er te Jogja het eerste vrouwencongres gehouden, dat zich ten doel stelde de inheemsche vrouwenverenigingen in een federatief lichaam te brengen met als basis: sociaal werk. Het federatief lichaam heet, zooals boven is vermeld, of verkort: P. P. I. I. Het beteekent: Verbond van Indonesische vrouwenverenigingen.

De tot de federatie toegetreden vrouwenverenigingen doen aan sociaal werk.

De federatie heeft een studiefonds, genaamd „Sri Derma”.

Istri Indonesia. (De Indonesische vrouw.) — Te Batavia zetel het hoofdbestuur van de vrouwenvereniging „Istri Indonesia”.

Deze vereniging is ontstaan door een fusie van verschillende inheemsche vrouwenverenigingen, die min of meer een gelijk doel nastreefden. Ze telt veel afdeelingen.

Te Batavia heeft de afdeeling een kosthuis voor studeerende inheemsche meisjes en een studieclub, waar door de leden sociale vraagstukken worden besproken.

Wanita Sedjati. (De ware vrouw.) — De vrouwenvereniging „Wanita Sedjati”, die haar zetel heeft te Bandoeng, heeft een huishoudschool, waar meisjes, die de Gouvernements vakschool afgehoopen hebben, onderwijs geven.

Sarekat kaoem Iboe Sumatra. (Bond van Sumatraansche vrouwen.) — Van de op Sumatra zetelende vrouwenverenigingen weet ik niet veel te vertellen. Mij is slechts bekend de „Sarekat kaoem Iboe Sumatra”, d.i. vereniging van Sumatraansche vrouwen, die in de Westkust van betekenis is voor de opheffing van de sociale positie der vrouwen aldaar.

Andere vrouwenverenigingen. Aangezien mij de werkzaamheden van de andere vrouwenverenigingen niet bekend zijn, kan ik ze hier niet opnoemen.

Er zijn op Java nog verenigingen, speciaal van Amboneesche en Minahassische vrouwen.

Het is mij niet bekend, of ze aan maatschappelijk werk doen.

Slotwoord. Ik heb getracht—voor zoover mij de gegevens ten dienste staan—zoo volledig mogelijk te zijn. Er zullen misschien wel andere verenigingen bestaan, waarvan de werkzaamheden waard zijn in dit Vrouwenjaarboek te worden besproken, maar die ik tot mijn spijt onbesproken moet laten, wegens het gemis aan de noodige gegevens. Ik hoop, dat de belanghebbenden mij dit niet kwalijk zullen nemen.

Moge de speciale arbeid der inheemsche vrouwenverenigingen niet alleen strekken tot heil van de inheemsche vrouwen, maar ook tot de opheffing van land en volk.

DE INDO-CHINEESCHE VROUW EN HET VEREENIGINGSLEVEN

DOOR LIEM SAM TJIANG-ONG

IEN van de meest ingrijpende veranderingen, welke zich in de Chineesche samenleving afspeelde en nu nog afspeelt, is wel het deelnemen van de vrouw aan het openbare leven. Immers, streng en onverbiddelijk wezen traditie en gebruiken de Chineesche vrouw haar plaats in de samenleving aan, n.l. binnen de grenzen van de familie, waar de groote Meester, Confucius, zei: „De juiste plaats der vrouw is binnen, die van den man buiten. Dat man en vrouw hun ware plaats innemen, is het hoofdbegrip der natuur . . . ". En wanneer de geschiedenis een enkele keer gewag maakte van een vrouw, die een rol in het openbare leven speelde, was dit slechts de uitzondering, die den regel bevestigde.

Zoo was door vele eeuwen heen het domein van de Chineesche vrouw beperkt tot haar huis alleen en haar taak tot de verzorging van haar familie en huishouding. — Tot de nieuwe tijd kwam en haar drong zich ook buitenshuis te bewegen. En de stille, timide, schuchtere Chineesche vrouwtjes moesten zich maar aan de nieuwe tijdsomstandigheden aanpassen, wat zij wonderlijk goed en snel deden.

Opmerkelijk is het, dat — waar onze zeden en gewoonten de vrouw zoo streng van het openbare leven uitsloten — haar optreden in het sociale leven niet met zoo'n heftigen strijd gepaard ging als in de Westersche landen, waar de gebruiken in dit opzicht toch zooveel milder waren. Maar onze Westersche zusters waren op dit gebied ook baanbreeksters en bovendien waren de omstandigheden hier anders. Waar de Chineesche vrouw tegenstand ontmoette bij haar intrede in het maatschappelijk leven, kwam deze veelal van de zijde der oudere generatie, die dit optreden van haar dochters moeilijk in overeenstemming kon brengen met hetgeen zij conform de traditie zedelijk goed achtte voor de vrouw; maar weinig of geen belemmering ondervond zij van de mannen van haar generatie, die haar meestal de helpende hand boden bij het betreden van het nieuwe terrein.

De eerste Chineesche vrouwenvereenigingen hier te lande werden dan ook meestal opgericht met medewerking van onze broeders, zooals wij op ander maatschappelijk terrein ook hun steun ondervonden en nog ondervinden. Deze medewerking kon, vooral in den beginne, noode worden gemist, vreemd als die oudere zusters nog waren op het gebied van het vereenigingsleven. Anders dan in het Westen, waar het optreden van de vrouw in het openbare leven, den z.g. sexestrijd deed ontbranden, zien we hier dus over het algemeen samenwerking tusschen de beide sexen.

De eerste Chineesche vrouwenverenigingen dateerden van ongeveer 20 jaar geleden, toen, aarzelend nog, op enkele groote plaatsen op Java de vrouwen zich aaneensloten en de z. g. „Hoe Djien Hwee's" oprichtten. Typisch was, dat deze eerste Chineesche vrouwencorporaties haar leden uitsluitend onder de getrouwde vrouwen zochten, (Hoe Djien Hwee beteekent letterlijk Vereeniging van getrouwde vrouwen), wat toch eigenlijk ook weer niet te verwonderen was, immers, de nog niet getrouwde vrouwen hadden in dien tijd zoo goed als geen vrijheid van beweging, terwijl de enkele meisjes, die schoolgingen, gewoonlijk na het bereiken van den jongemeisjesleeftijd, van school werden afgenomen en thuis gehouden.

Zooals gezegd, bestonden de leden der Hoe Djien Hwee's (op enkele plaatsen mogelijk anders genoemd) uitsluitend uit getrouwde vrouwen, die uiteraard nog van den ouden stempel waren, alhoewel van de moderne ideeën ook iets tot haar was doorgedrongen. Onder haar waren er zelfs nog vele analphabeten en zelfs zij, die de leiding namen, hadden dikwijls maar matig onderwijs gehad of alleen maar thuis wat schrijven en lezen geleerd van de naaste bloedverwanten. Maar de goede wil was er en onze samenleving behoefde dringend verbetering, waarvoor de medewerking van de vrouw stellig noodig was. Onder deze omstandigheden was het dus begrijpelijk, dat deze vrouwenverenigingen niet in de eerste plaats streefden naar verkrijging van meer rechten voor de Chineesche vrouw h. t. l., evenmin naar haar directe positieverbetering, doch dat ze waren gericht op het bestrijden van bepaalde maatschappelijke misstanden, en wel vnl. op het bestrijden van het dobbelkwaad onder de vrouwen, de zucht tot buitensporig weeldevertoon bij huwelijksfeesten, begrafenissen e.d.g., waarmee enorme kapitalen waren gemoeid.

Door het voorbeeld vooral, trachtte men deze maatschappelijke euvels den kop in te drukken: de leden onthielden zich van dobbelen en gaven ook geen gelegenheid daartoe, terwijl zij bij feesten, evenals bij religieuze diensten en begrafenissen, de meest mogelijke soberheid betrachtten. Hiermede werd aan de algemeen heerschende gewoonte om bruiloften ettelijke dagen lang te vieren en religieuze diensten zoo grootscheeps mogelijk te houden, bij welke gelegenheden dan meestal dag en nacht gedubbeld werd, een gevoelige slag toegebracht. Dit was pionierswerk, dat alleen door tot een vereeniging georganiseerde personen met vrucht kon worden verricht, niet door enkelingen, omdat men vooral in dien tijd zoo bevangen was door traditie en openbare meening.

Verder stonden de Hoe Djien Hwee's, overal waar noodig was, wederzijdsche hulpverlening onder de leden voor en stelden zij zich tot taak het opwekken van maatschappelijk besef.

In de eerste jaren van het bestaan van de Hoe Djien Hwee's was het, waar coëducatie nog vreemd was, uiteraard geen gewoonte,

dat de Chineesche vrouw naast den man actief deelnam aan de werkzaamheden van vereenigingen, die niet specifiek vrouwenvereenigingen waren. In dien tijd was haar werken binnen het vereenigingsverband dus beperkt tot het terrein van haar eigen vereenigingen, maar levendig vereenigingsleven was er ook niet, waar milieu en omstandigheden hiertoe niet medewerkten. Bovendien hadden de diverse vereenigingen weinig of geen contact met elkaar, iedere vereeniging stond geheel op zich zelf en pas later, omstreeks de jaren 1925 — 1927, werden pogingen gedaan om enkele dier vereenigingen en nog eenige jonge vrouwen- en meisjes-vereenigingen (intusschen op verschillende plaatsen op Java en in de Buitenbezittingen ontstaan), die daarvoor in aanmerking kwamen, samen te brengen tot een bond, vnl. voor het gezamenlijk uitgeven van een orgaan, waaraan blijkbaar behoefte werd gevoeld. Het orgaan heette „Bondsorgaan Persatoean Kaoem Prempoean Tionghoa”¹⁾, dat na zes jaargangen werd opgeheven.

Nog tijdens de uitgifte van genoemd blad lieten de Hoe Djien Hwee's al weinig meer van zich hooren. Vele van deze vereenigingen zijn thans ontbonden en de enkele, die er nu nog zijn, leiden een kwinnd bestaan. Er gaat zoo goed als geen activiteit meer van hen uit en hun werkzaamheden beperken zich nu meestal tot onderlinge hulpverlening, waar dit noodig is. De oorzaken van dezen achteruitgang moeten o.i. daarin gezocht worden, dat haar doelstelling en werkwijze nu verouderd zijn geraakt en ze zoo goed als geen aanvulling van leden uit de jongere generatie krijgen, wat noodzakelijk is voor het brengen van nieuwe ideeën en de aanpassing aan de tijdsomstandigheden. Toch mogen de pioniersters met voldoening terugzien op de door haar vereeniging bereikte resultaten, want, wanneer thans, in vergelijking met een kwarteeuw geleden, heel wat verbetering is gekomen in de hier te voren genoemde misstanden onzer samenleving, dan is dit voor een groot deel het werk geweest van deze eerste Indo-Chineesche vrouwenvereenigingen.

Intusschen zijn naast de Hoe Djien Hwee's — zooals boven terloops gezegd is — op verschillende plaatsen op Java en in de Buitenbezittingen vereenigingen van jonge vrouwen en meisjes opgekomen. Langzamerhand zijn deze de plaats gaan innemen van eerstgenoemde vrouwenvereenigingen, waar deze zich meer en meer van het openbare leven zijn gaan terugtrekken.

We onderscheiden thans, naast zoovele kleine vereenigingen, drie

¹⁾ Persatoean: hierin vindt U het woordje „satoe” terug: dit woord beteekent dus zooveel als „tot één maken”.

kaoem p. t.: Chineesche vrouwen (leden van de vrouwelijke kunne).

Het geheel lijkt me het best te vertalen door: Orgaan van het verbond van Chineesche vrouwen (en meisjes).

jongevrouwen- en meisjes-organisaties, n.l. de Chie Mey Hui²⁾ (met momenteel 12 afdeelingen op Java en verder op Pangkalpinang, Padang, Benkoelen en Makasser), de damesafdeelingen van de Hua Chiau Tsin Nien Hui³⁾ (\pm 20 in aantal, verspreid over Java en de Buitenbezittingen) en die van de Chung Hsioh⁴⁾ vereenigingen (die zoowat 350 dames omvatten), welke, ofschoon in werkwijze van elkaar verschillend, toch wat doelstelling betreft, parallel met elkaar loopen. Op het laatste komen we straks terug. Hier moge nog even worden opgemerkt, dat bij de Chie Mey Hui en de Hua Chiau Tsin Nien Hui het Maleisch als omgangstaal de overhand heeft, terwijl het Chineesch hier en daar ook wel gebezigd wordt, bij de Chung Hsioh vereenigingen (vereenigd tot den Bond Centrale Chung Hsioh) meer het Nederlandsch als voertaal wordt gebruikt, zulks op grond van het verschil in schoolsche opvoeding, waar de leden van de eerste twee organisaties meer op de Chineesche scholen hun onderwijs hebben genoten en die van de Chung Hsioh meestal op de Hollandsche onderwijsinrichtingen. Dit verschil in opvoeding geeft in menig opzicht aanleiding tot divergentie in werkwijze.

De Chie Mey Hui zooals die nu is, is een fusie (in 1933 tot stand gekomen) van de jonge vrouwen- en meisjes-vereenigingen, waarvan wij boven terloops schreven, dat zij een tijd lang gezamenlijk met enkele Hoe Djien Hwee's een orgaan uitgaven, en van enkele andere vereenigingen. Droegen die aaneengesloten vereenigingen vroeger verschillende namen, thans noemen zij zich alle Chie Mey Hui.

De damesafdeelingen van de Hua Chiau Tsin Nien Hui en van de Chung Hsioh vereenigingen zijn — zooals de naam trouwens reeds aanduidt — eigenlijk geen op zichzelf staande vereenigingen, doch „damesafdeelingen” van genoemde organisaties, waarvan leden personen van beiderlei kunne zijn. Ten einde de specifieke belangen der damesleden beter te kunnen behartigen, heeft men gemeend, daar, waar haar aantal voldoende is, een aparte kring te vormen.

- 2) Chie = oudere zuster
Mey = jongere zuster
Hui = vereeniging

C.M.H. beteekent dus letterlijk: „vereeniging van oudere en jongere zusters”.

- 3) Hua Chiau = overzeesche Chineezen
Tsin Nien = jonge menschen
Hui = vereeniging

H. C. T. N. H. wil dus zeggen: Vereeniging van overzeesche jong-Chineezen.

4) Deze twee woorden beteekenen eigenlijk „middelbare leer” (Chung of in een andere spelling Tiong vinden we terug in de combinatie „Tiong Kok” (China) = het Rijk van het Midden.)

„Chung Hsioh” vereeniging wil dus eigenlijk beteekenen: „vereeniging van hen, die de middelbare leer beoefenen.

Waar de Chung Hsioh vereenigingen oorspronkelijk vereenigingen waren van leerlingen van de middelbare scholen, althans door deze leerlingen werden opgericht, kan m.i. in dit geval het woord „leer” ook wel vervangen worden door „onderwijs”. „Chung Hsioh” lijkt me daarom wel als volgt vertaald te kunnen worden: middelbaar onderwijs(leer).

Over zulk een damesafdeeling heeft gewoonlijk een speciale leiding, het damesbestuur, de zorg.

De Chung Hsioh-damesafdeelingen zijn sinds 1922 opgericht. Voordien kenden enkele Chung Hsioh vereenigingen ook al damesleden (Chung Hsioh Soerabaja heeft in 1920-21 zelfs een dame in 't bestuur zitten), maar een nieuwe phase in het vereenigingsleven van de Chineesche vrouw h.t.l. werd ingeluid, toen deze damesleden vereenigd tot „damesafdeelingen” naast haar mannelijke collega's openlijk naar buiten optraden, hetgeen tegen de oud-Chineesche adat was. Deze stap baarde veel opzien, vooral onder de geleerden der oudere generatie en gaf aanleiding tot veel critiek in de Maleisch-Chineesche pers. Langzamerhand echter raakte men aan dezen toestand gewend en werd hij spoedig aanvaard, waar het bleek, dat de vrije omgang in de vereeniging tusschen de dames- en heeren-leden niet die gevolgen had, welke men zich in den beginne had voorgesteld. Toen dan ook eenige jaren later de Hua Chia Tsin Nien Hui haar damesafdeelingen oprichtte, had men slechts een gebaande weg te volgen.

Was het streven van de eerste Indo-Chineesche vrouwenvereenigingen in de eerste plaats gericht op het bestrijden van zekere misstanden in onze samenleving, de corporaties van de jongere generatie werken meer doelbewust voor de behartiging van de specifieke vrouwenbelangen, maar, zooals het overeenkomt met de aard der Chineesche vrouw, bescheiden en vaak schuchter, niet met veel ophef wordt er gestreden, zoowel voor positieverbetering als voor meer vrouwenrechten. Er wordt veel gedaan voor de meer huishoudelijke opvoeding der meisjes, o.a. door het houden van cursussen voor handwerken, naaien, koken, eerste hulp bij ongelukken, babyverzorging, enz., terwijl de bijeenkomsten, lezingen, causeries, bibliotheken, cursussen voor Chineesche lessen e.a. zorg dragen voor geestelijke ontwikkeling. Ook op sportgebied, waarvoor de leden veel belangstelling aan den dag leggen, wordt veel gewerkt. Dan wordt op het gebied van maatschappelijk werk door deze corporaties ook niet weinig verricht. Men organiseert uitvoeringen, fancyfairs e.d.g. ten bate van liefdadigheidsinstellingen, terwijl, waar gewenscht, medewerking wordt verleend tot het inzamelen van kleeren, gelden, enz. voor noodlijdenden.

Boven spraken wij terloops van de Hua Chiau Tsin Nien Hui en de Centrale Chung Hsioh. Hieraan kunnen we nog toevoegen de Shiong Tih Hui.⁵⁾ Het zijn alle drie jeugdorganisaties, verleden jaar tot een federatie verbonden, met nagenoeg dezelfde doelstelling, die tot leden tellen niet enkel schoolgaande jongelieden, doch ook vele ouderen, die men gewoonlijk niet meer tot de jeugd rekent, en

⁵⁾ Shiong = oudere broeder
Tih = jongere broeder

S.T.H. kan dus vertaald worden door „vereeniging van oudere en jongere broeders”.

verder gegraduateerden. Doelstelling van deze organisaties is, naast behartiging van de jeugdbelangen in de eerste plaats, o. a. de ontwikkeling van het sociaal besef bij de leden op te wekken, de naleving van de Chineesche cultuur te handhaven en mee te werken aan den opbouw van onze samenleving. Als integreerend deel van de Hua Chiau Tsin Nien Hui en van de Chung Hsioh vereenigingen volgen de resp. damesafdeelingen bovengenoemd de doelstelling van de moedervereeniging, terwijl de Siong Tih Hui, die geen damesleden telt, in menig opzicht met de Chie Mey Hui samenwerkt, o. a. door gezamenlijk een orgaan uit te geven. Ook de Hua Chiau Tsin Nien Hui en de Centrale Chung Hsioh hebben elk een vereenigingsblad, waar voor de damesafdeelingen een rubriek is ingesteld, zoodat deze jonge vrouwen- en meisjes-corporaties a. h. w. over een eigen vereenigingsblad beschikken. Voorts is de Centrale Chung Hsioh in 1932 met de uitgifte van een vrouwenblad begonnen, niet alleen ten behoeve van de eigen damesleden, doch voor onze vrouwen en meisjes h. t. l. in het algemeen. Het is het maandblad Fu Nu Tsa Chih, dat onder leiding staat van een eigen dames-redactie.

Buiten de specifieke vrouwenorganisaties werken onze vrouwen en meisjes thans ook in andere vereenigingen, comité's, commissies etc.; overal waar de vertegenwoordiging van de vrouw noodig is, betoonen onze vrouwen haar belangstelling en nemen zij actief deel aan de werkzaamheden der zaak. Zoo zien wij Chineesche dames zitting nemen in de besturen van weeshuizenvereenigingen te Batavia en Soerabaia, in verschillende steuncomité's, schoolcommissies, in de Chineesche Onderwijzersbond, de Chineesche Studentenvereeniging te Batavia enz. enz., terwijl in den laatsten tijd veel jonge vrouwen en meisjes zich interesseeren voor poliklinieken, wijkverpleging en armenzorg.

Heeft onze samenleving door het deelnemen van onze vrouwen aan het vereenigingsleven niets dan voordeel, onnoodig is het hier te betoogen, dat ook die vrouwen zelf slechts rijker worden aan geest en gemoed, omdat zij de gelegenheid krijgen haar vrouwelijke eigenschappen ook op dit gebied te ontplooien en nuttig te maken.

Het vereenigingsleven is voor de Chineesche vrouw een nieuw gebied en uiteraard zal haar optreden hier niet vrij van gebreken en fouten zijn geweest, vooral waar opvoeding en onderwijs niet voor de noodige voorbereiding hebben gezorgd. Maar wij vrouwen, dat hieruit leering zal worden getrokken en dat wij mettertijd, wanneer zij wegwijis zal zijn geworden op het nieuwe gebied, ook betere resultaten zullen zien.

DE OPLEIDING DER VROUW VOOR SOCIALEN ARBEID

DOOR N. KOSTERS

Wij wenschen maatschappelijk werk te verrichten, omdat wij iets gekregen hebben, dat wij met anderen moeten deelen, iets, dat ons bezwaart als wij het voor ons alleen houden.

Dr. R. C. Cabot.

IN verband met de zoo moeilijke beroepskeuze voor meisjes wenschen wij de aandacht te vestigen op een wellicht hier te lande nog te weinig bekend zijnde onderwijsinrichting, die bijzonder geschikt is voor verdere studie van het jonge meisje, omdat deze ligt in de lijn van haar vrouwelijk karakter en zich aanpast aan de sociale eischen van den tegenwoordigen tijd.

Daar het bovendien voor vele ouders momenteel, als gevolg der tijdsomstandigheden en de hooge kosten, die daaraan verbonden zijn, veelal niet mogelijk is, hun kind voor verdere studie naar Europa te zenden, is een en ander van actueel belang.

De inrichting, die wij bedoelen is: de Opleidingsschool voor Maatschappelijk Werk te Soerabaja, uitgaande van het Ned.-Ind. Genootschap voor Philanthropischen en Maatschappelijken Arbeid, welke onderwijsinstelling voornamelijk ten doel heeft jonge meisjes te vormen tot sociale werksters, een beroep, dat overeenkomt met haar aard en aanleg en hetwelk, afgescheiden nog van de ideële zijde, schoone vooruitzichten biedt, omdat aan opgeleide vrouwelijke sociale arbeidskrachten groote behoefte bestaat.

De Nederl. Indische Opleidingsschool voor Maatschappelijk Werk te Soerabaja, werd in September 1933 opgericht.¹⁾

Deze onderwijsinrichting beoogt de theoretische en practische opleiding van beschaafde jonge vrouwen en meisjes, die zulks oprecht begeeren, tot maatschappelijke werksters bij de verschillende richtingen en takken van socialen en/of philanthropischen arbeid, zoowel in het ambtelijke en kerkelijke, als in het particuliere. De school tracht den leerlingen daartoe onder bekwame en deskundige leiding het noodige onderwijs te verschaffen, zoodat bij het verlaten der school de grondslag is gelegd, om zoowel in huisgezin als maatschappij een leidende en naar de eischen des tijds waardige plaats in te nemen.

De school is toegankelijk voor alle landaarden en gezindten. Van de candidaten, die zich aanmelden wordt verwacht, dat zij zich uit oprechte overwegingen tot den socialen arbeid voelen aangetrokken. Om tot de school te kunnen worden toegelaten, moeten men bij voorkeur in het bezit zijn van het einddiploma eener

¹⁾ Zie „Maatschappelijk Hulpbetoon“ 4e jaargang. September 1934 No. 5

H. B. S. 5 j. c., Middelbare Meisjesschool 5 j. c. of minstens het einddiploma H. B. S. 3 j. c., dan wel een daarmede gelijkstaande ontwikkeling hebben genoten. De leeftijd der leerlingen is gesteld op 18-30 jaar. In bijzondere gevallen kan daarvan worden afgeweken.

Het theoretisch onderwijs beoogt het aanbrengen van die algemeene ontwikkeling, die niet alleen voor de vrouw in haar leven groote waarde heeft, maar die met het oog op haar toekomstigen werkkring van het grootste belang is.

Vooral ook wordt bij de opleiding de nadruk gelegd op de zedelijke en sociale vorming der leerlingen.

Het leerplan der school omvat 3 studie jaren en is hoofdzakelijk ingesteld op de sociale wetenschappen. Het is geheel er op ingericht de leerlingen voor hun toekomstigen werkkring als beroepsmaatschappelijk werkster grondig bekwaam te maken, zoodat behalve aan de theoretische vakken veel aandacht wordt besteed aan de praktijk.

Het leerplan is verdeeld in 4 gedeelten nl.:

- 1 de algemeen-oriënteerende, wetenschappelijke vakken;
- 2 de sociaal-ethische vakken, noodig als wetenschappelijke grondslag voor socialen arbeid;
- 3 de methoden en organisaties van verschillende takken van socialen arbeid;
- 4 de techniek van de verschillende vormen van socialen arbeid.

De theoretische opleiding wordt afgewisseld met practischen arbeid. De practische arbeid heeft plaats in daarvoor geëigende sociale instellingen, die door de leiders der inrichtingen voor de leerlingen der school welwillend zijn opengesteld.

Aan de inrichting wordt naast de eigenlijke beroepsvakken o.a. onderwijs gegeven in: opvoedkunde, zielkunde, geschiedenis, land- en volkenkunde, godsdienstwetenschap, staatsinrichting, sociale economie, psychiatrie, criminologie, sociologie, statistiek, biologie, eugenetiek, sociale hygiëne, kinderhygiëne, verbandleer, huishoudkunde, handwerken, fröbelen, muziek en pianospel, handenarbeid, woninginrichting, tuinbouwkennis, boekhouden, administratie, stenografie, machineschrijven, etc.

Aan de school bestaat gelegenheid te worden opgeleid voor verschillende richtingen van het maatschappelijk werk, al naar gelang men voor deze of gene richting bijzondere aanleg heeft.

Zoo kan men worden opgeleid tot maatschappelijk werkster, als assistente in de opvoedingsgestichten ²⁾ en weesinrichtingen, ambtenaresse bij het Pro-Juventutewerk, leidster van vacantië kolonies, assistente of leidster van jeugdorganisaties, directrice van een meisjesinternaat, assistente bij een consultatie-bureau, leerares voor

²⁾ Jonge mannen kunnen o.a. worden opgeleid tot opvoedkundig ambtenaar in de Lands opvoedingsgestichten.

kinderverzorging en opvoeding, assistente bij het medisch-hygiënisch schooltoezicht, informatrice bij de Armenzorg, ambtenaresse bij de Overheidsarmenzorg, assistente bij de Zedenpolitie of een Voogdijraad, directrice van een tehuis voor werkende vrouwen, assistente eener volksbibliotheek of openbare leeszaal, leidster van een maatschappelijk consultatie-bureau, ambtenaresse bij sociale instellingen van Gouvernement en Gemeente, assistente bij het reclasserings- en gevangeniswerk, etc. Wij noemen slechts een paar voorbeelden, opdat men zich eenig idee kan vormen. Voorts kunnen bovendien tijdens de studie aan de school de kleinere diploma's, zooals: kinderverzorgster, spelleidster, kampleidster, handenarbeid, etc. worden behaald.

De school is aangesloten bij het in 1929 te Berlijn opgericht „Comité international des Écoles de Service Social", hetwelk voor de leerlingen verschillende voordeelen geeft. Voorts is aan de onderwijsinrichting tevens verbonden een sociale vakbibliotheek van \pm 2000 boekwerken, zoodat de leerlingen hun kennis steeds kunnen uitbreiden, terwijl verschillende sociale tijdschriften mede te hunner beschikking staan. Ook werden reeds door de welwillende medewerking van het publiek verschillende faciliteiten voor de leerlingen verkregen.

Het schoolgeld bedraagt f 25.— per maand. Dit werd zoo laag mogelijk gesteld. Voor begaafde leerlingen voor wie dit bedrag nog te bezwaarlijk zou zijn, en op wier opleiding bijzonder wordt prijs-gesteld, bestaat evenwel gelegenheid eene nadere regeling te treffen, aangezien men niemand, die voor het maatschappelijk werk bijzonderen aanleg heeft of eigenschappen daartoe bezit, om redenen van financieelen aard wenscht uit te sluiten. Nochtans dient deze mogelijkheid uitzondering te blijven.

Als de leerlingen van goeden aanleg zijn en goed gewerkt hebben, zullen ze het diploma maatschappelijk werkster binnen den daarvoor vastgestelden tijd kunnen halen. Het examen wordt afgelegd voor een examencommissie van het Genootschap, waarin docenten der school en een of meer gedelegeerden zitting hebben. Het te behalen diploma voor maatschappelijk werkster is gelijkwaardig aan dat van de beste scholen voor maatschappelijk werk in Europa en Amerika, hetgeen vooral van belang is voor de leerlingen die eventueel later naar Europa terugkeeren en daar een werkkring als maatschappelijk werkster zouden wenschen.

Het ligt verder in de bedoeling dit diploma door den Staat te doen erkennen, zoodat bij de uitreiking daarvan ook de Regeering medezeggenschap zal hebben. Verder voeren de gediplomeerde maatschappelijke werksters, ongeacht de onderscheidene takken van philanthropischen en/of socialen arbeid, waarbij zij werkzaam zijn, den titel van „Zuster voor maatschappelijk werk". Ook dragen de gediplomeerde maatschappelijke werksters, evenals dat bij de diaconessen en verpleegsters gebruikelijk is, bij de uit-

oefening van hun ambt, een bepaald kostuum, dat in overeenstemming is met hun maatschappelijke werkring. Ook wordt door hen een belofte tot geheimhouding afgelegd. Op deze wijze wordt de maatschappelijke waarde van het diploma verhoogd en tevens het ambt van maatschappelijk werkster beschermd en het publiek tegen indiscretie gewaarborgd.

Van alle opleidingen, die in Indië tot dusver gegeven worden voor het jonge meisje, kunnen we dus met een gerust geweten zeggen, dat die van maatschappelijk werkster, wel de mooiste en ook de meest nuttige is. Immers, al zou men geen beroeps-maatschappelijk werkster worden of slechts voor korten tijd, ja, zelfs al werd de opleiding tusschentijds afgebroken, dan nog heeft men toch altijd een grooten voorsprong boven andere opleidingen. Want de opleiding voor maatschappelijk werkster is een opleiding waar men altijd iets aan heeft. Het algemeen-vormend onderwijs, dat aan de School voor maatschappelijk werk gegeven wordt, heeft niet alleen de sociale en harmonische ontwikkeling harer leerlingen ten doel, maar is van veel grootere beteekenis, omdat als resultaat van dit onderwijs tevens de grondslag wordt gelegd, die voor menige jonge vrouw in overeenstemming met haar aanleg en aard, zal kunnen leiden tot levensvolheid en levensgeluk.

En mocht zij later tot een huwelijk komen, dan zal zij een uitstekende opvoedster van haar gezin worden, omdat zij door haar opleiding in aanraking is gebracht met de sociale gedachten en het werken voor de gemeenschap. In de opvoeding van haar kind zal ze haar maatschappelijk werk terugvinden. En ook dan—indien het moederschap voor haar niet is weggelegd en haar echt kinderloos blijft, zal ze zich ook in haar huwelijk aan haar werk kunnen blijven wijden. Haar maatschappelijk werk zal, zooals Mevr. Muller-Lulofs terecht heeft opgemerkt, haar hebben gevormd: tot beter huisvrouw, beter vrouw, beter moeder. Er is dus alles voor te zeggen, om deze opleiding boven elke andere te prefereren. Immers, die opleiding is de beste, welke het jonge meisje geschikt maakt en om als eenling weerbaar tegenover 't leven te staan, en om haar taak als huisvrouw, vrouw en moeder met talent en toewijding te vervullen.

Voor het jonge meisje in Indië, en vooral voor het geschoolde Indo-Europeesch meisje, dat ongetwijfeld vele eigenschappen heeft, die het voor een dergelijken werkring geschikt maken, is deze opleiding ongetwijfeld van groote beteekenis. Terecht werd dan ook in het Maandblad der Vereeniging van Huisvrouwen te Semarang ²⁾ opgemerkt, „dat deze nieuw opgerichte school zeer zeker voorziet in een groote behoefte”. „Het zal” wij citeeren het blad „voor vele ouders, vooral in de tegenwoordige omstandighe-

²⁾ Zie afl. October 1933, 4de jaargang No. 5.

den, nu men niet meer gemakkelijk zijn kinderen naar Holland kan sturen, een heele uitkomst zijn. Hoewel niet ieder meisje maatschappelijk voelt en liefde heeft om ideaal maatschappelijk werkster te worden, zijn er toch zeer zeker velen, die juist geknipt zijn voor die richting en er een levensdoel in kunnen vinden. Voor onze dochters een prachtgelegenheid om hare echt vrouwelijke eigenschappen te ontplooien, en nuttig werkzaam te leeren zijn".

Na genoten opleiding kan men zich desgewenscht verbinden aan den arbeid van het Genootschap of men kan geheel los daarvan voor eigen rekening een werkkring zoeken. In het eerste geval kan men voor zoover daartoe gelegenheid is, bij de eigen Philanthropische Inrichtingen van het Genootschap worden geplaatst dan wel voor uitzending in aanmerking worden gebracht of ter beschikking worden gesteld van daarvoor in aanmerking komende sociale instellingen en/of vereenigingen. Zij echter, die na afloop der studie geheel vrij wenschen te blijven, kunnen naar een maatschappelijken werkkring solliciteeren bij het Gouvernement, de Gemeente, dan wel bij kerkelijke of particuliere instellingen. Alle afgestudeerden genieten bij het zoeken van een werkkring den steun van ons bemiddelingsbureau. Wat de kans op plaatsing betreft, deze is dus zeker niet geringer, ja zelfs in vele gevallen grooter dan voor de meeste andere opleidingen in Ned.-Indië.

Het Ned.-Ind. Genootschap voor Philanthropischen en Maatschappelijken Arbeid hoopt met deze nieuwe opleiding te bereiken, dat Indië in de naaste toekomst de beschikking zal hebben over een degelijk opgeleid keurcorps maatschappelijke werksters, dat volkomen berekend is voor zijn moeilijke taak, dat als waarborg geldt voor deugdelijken, socialen arbeid en waarop de regeering in tijden van nood te allen tijde een beroep zal kunnen doen.

In Indië is een ontstellend gebrek aan sociaal geschoolde arbeidskrachten. Deze toestand zal zich wreken, indien daarin niet tijdig wordt voorzien. De Ned.-Indische Opleidingsschool voor maatschappelijk werk te Soerabaja is het eenige centrale opleidingsinstituut hier te lande, dat de opleiding tot maatschappelijk werkster, bij de verschillende instellingen en takken van socialen en/of philanthropischen arbeid ter hand heeft genomen. Door de sympathieke en geheel belanglooze medewerking van talrijke bevoegde leerkrachten, zoowel vrouwelijke als mannelijke, is het mogelijk gemaakt, dat elke jonge vrouw, die voor socialen arbeid voelt of daarvoor aanleg heeft, kan worden opgeleid in overeenstemming met haar aard en natuur voor het maatschappelijk werk, dat haar persoonlijk het meest aantrekt. Op deze wijze hopen wij in de toekomst te vormen een vakkundig geschoold corps maatschappelijke werksters, dat zoowel in de hoofdplaatsen van Indië, als in de buitenbezittingen deugdelijken socialen arbeid verricht, en daarbij tevens aan dien arbeid leiding zal weten te geven.

Tot dit opleidingsinstituut worden, zooals wij reeds opmerk-

ten, toegelaten begaafde jonge vrouwen uit alle bevolkingsgroepen, uit alle rangen en standen der samenleving en van elke gezindte. Zoolang voor de Europeesche, Javaansche als Chineesche jonge vrouw, die zich door het verrichten van socialen arbeid nuttig wenscht te maken voor de gemeenschap, hetzij in het algemeen of meer speciaal in haar eigen bevolkingsgroepen, bestaat thans de mogelijkheid daarvoor te worden opgeleid.

Deze voor Indië geheel nieuwe opleiding opent, zooals wij hierboven hebben aangetoond, voor het jonge meisje vele en velerlei perspectieven, zoodat ouders van studeerende dochters daarover wel ernstig mogen nadenken, alvorens definitief over de verdere opleiding van hun kind te beslissen. Allen, die het jonge meisje van raad willen dienen, met betrekking tot hare verdere studieplannen, zouden wij met het oog op haar veelzijdige en echt vrouwelijke opleiding, een kennismaking met de Ned.-Ind. Opleidingschool voor maatschappelijk werk gaarne aanbevelen.

Nadere inlichtingen en uitgebreid prospectus verstrekt de directeur der School, Embong Kenongo 26, Soerabaia.

DE VROUW IN HET PRO JUVENTUTE-WERK.

DOOR M. MISSET-STEIN

DE ambtenaar van Pro Juventute heeft in de maatschappij een uitgebreide taak en vooral in de Indische samenleving, met haar dualisme, is het terrein van zijn werkzaamheid schier niet te overzien.

Ik spreek hier van „zijn” werkzaamheid, want onder de ambtenaren van Pro Juventute te Bandoeng, Batavia, Jogjakarta, Malang, Padang, Semarang, Soerabaja, wordt het ambtenaarschap der vereenigingen slechts in twee plaatsen door een vrouw bekleed, namelijk te Jogja en te Soerabaja.

Dit feit betreur ik ten zeerste, zonder ook maar in het minst te kort te willen doen aan de bekwaamheid en den ijver mijner mannelijke collega's.

Alvorens echter over te gaan tot de beantwoording van de vraag of de man, dan wel de vrouw meer aangewezen en geschikt is voor het Pro Juventutewerk, moge een korte schets van dien arbeid hier vooraf gaan.

Pro Juventute in Indië, bestaande uit afzonderlijke en van elkaar geheel onafhankelijke vereenigingen, beoogt de redding en de bescherming van het kind in nood, waarbij van den beginne af op den voorgrond heeft gestaan de zorg voor de jeugd, welke dreigde tot criminaliteit te vervallen of reeds in handen van politie of justitie was geraakt.

Uiteraard kan hierbij de grens tusschen steun in gevallen van sozialen nood en misdadigheid niet scherp worden getrokken.

Een schema van het Pro Juventutewerk is moeilijk te geven. De ambtenaren der vereenigingen sporen „Pro Juventutegevallen” op. Zij verstrekken inlichtingen aan rechters en Openbaar Ministerie omtrent jeugdige delinquenten en de milieux, waaruit zij voortkwamen. Zij houden spreekuren voor consulterende ouders en voogden. Zij werken samen met den Voogdijraad. Zij zien toe op de pupillen van de vereeniging en minderjarigen, die toezicht behoeven. Zij werken mede aan de reclasseering van jeugdige veroordeelden, oefenen nazorg over ontslagen Regeerings-pupillen. Zij houden nauw contact met de politie in het belang van jeugdige zwervertjes, kinderen levend op den zelfkant van de maatschappij, minderjarige verdachten, enz. Bovendien voeren zij propaganda voor het vereenigingswerk, staan hunne besturen in alles bij, etc.

Dit schijnt eenvoudig, maar het eischt den geheelen mensch in zulke mate, dat wel eens werd gedacht, dat dit werk te zwaar zou zijn voor de krachten van een vrouw. En inderdaad zou men, oppervlakkig oordeelend zeggen, dat het hier in grove lijnen aan-

gegeven werk meer ligt op het terrein van den man dan op dat der vrouw.

De schrijfster van dit artikel is in haar bijna tienjarige ononderbroken werkzaamheid als ambtenaresse van Pro Juventute bij de grootste vereniging in den lande, evenwel tot de diepe en ernstige overtuiging gekomen, dat als één beroep of ambt echt vrouwelijk is, het wel dit sociale werk geldt.

Dit oordeel wordt niet beïnvloed door het feit, dat zij een vrouw is. Zij hoopt objectief genoeg te zijn om het gewichtig vraagstuk van alle zijden onbevooroordeeld te zien.

Wanneer zij dus de schaal in het voordeel van de vrouw ziet overslaan, wil zulks volstrekt niet zeggen, dat zij de verdiensten van haar mannelijke collega's niet erkent. Integendeel.

Het gemoedsleven der vrouw en voornamelijk der moeder voert haar vanzelf tot het kind en tot het zwakke of gebrokene, hetwelk steun behoeft. Sentimentaliteit kan daarbij volkomen worden uitgesloten. De vrouw verstaat en begrijpt dit lijden in welken vorm ook, intuïtief! Op het klankbord van haar ziel trilt de snik van het kind luid genoeg om te worden verstaan.

Zij begrijpt beter dan de man de meisjes en jonge vrouwen, wier lot en leven zij op haar ambtelijken weg kruist.

Ik zal dan ook wel geen bestrijders vinden, wanneer ik zeg, dat de vrouw dieper de puberteit van meisjes en het zieleleven van jonge vrouwen begrijpt dan de man en dat zij met deze hare zusters, oog in oog beter kan spreken dan een lid van de andere sexe, wanneer het sexueele dingen geldt. En juist hier treft de ambtenaresse zoovele verdoodden, zwakken, psychopathen, slachtoffers van de boosheid van anderen of van eigen fouten; helaas maar al te vaak ook van de omstandigheden, waaronder zij opgroeien. Ook blijft nog altijd waar, wat men ook tegen Lombroso moge inbrengen, dat criminaliteit onder de jeugd zich bij vrouwen vaak manifesteert in neiging tot prostitutie.

En niemand zal wel willen tegenspreken, dat juist op dit belangrijk terrein der werkzaamheid van Pro Juventute, de vrouw beter op haar plaats is dan de man. Dit feit bracht de grootste politieadministraties der wereld er toe, om vrouwen aan te wenden in het meest delicate deel van den „zedendienst”.

Hetzelfde valt op te merken bij het geven van adviezen, hetgeen mede tot de taak van de ambtenaresse behoort. Immers behoort het kantoor van de ambtenaren van Pro Juventute een consultatie-bureau te zijn. En nu moet het toch duidelijk wezen, dat moeders of jonge meisjes eerder geneigd zijn om met de geheimen van haar hart, haar vrees of soms haar wanhoop, te komen tot een vrouw dan tot een man. Dat ook vaders met hunne zorgen vol vertrouwen tot de ambtenaresse van Pro Juventute komen, zou ik met mijne registers kunnen bewijzen.

Ligt hier in het vrouw-zijn van de ambtenaren van Pro

Juventute een groot voordeel, ook bij huisbezoek is het niet anders. De ambtenaresse die de woning betreedt, waar het misdeelde, verwaarloosde, onsociale of psychopathische kind woont, of het huis, bezoekt, waar tweedracht der ouders, drankzucht, ontucht, armoede de jeugd tot ondergang voeren, zal om haar vrouw-zijn reeds meer vrouwen, en ten minste meer inschikkelijkheid vinden. Mijn ervaring heeft mij geleerd, dat bijna zonder uitzondering zelfs de ruwste en meest gedegeneerde man luistert, wanneer een ernstige vrouw zich tot hem wendt om hem over zijn kinderen te spreken. Zoo heb ik het lange jaren ondervonden en doe dat nog. Dan hoort men dikwijls de snijdende waarheid, kan men den draad opnemen, welke leidt tot oorzaak en gevolgen, zoodat deze laatste soms kunnen worden verzacht door beter begrip.

Uiteraard zal de ambtenaresse van Pro Juventute zich moeten geroepen voelen tot haar werk. Slechts wanneer deze roeping aanwezig is, zal zij hier nuttig kunnen werkzaam zijn. Maar juist hierin ligt een reden te meer, om als ambtenaar van Pro Juventute een vrouwelijke ambtenaar te kiezen.

Ik kan me moeilijk voorstellen, dat roeping bijv. eene vrouw tot ingenieur maakt, tot architect of tot machineschrijfster, hoewel ik gaarne aanneem, dat zij het evengoed zal doen als een man. Er zijn honderd wegen, welke man en vrouw door het leven kunnen leiden en waarop zij niet voor elkander zullen onderdoen... Maar zoogoed als er betrekkingen zijn, welke slechts den man voegen, zijn er óók, waartoe de vrouw voorbestemd schijnt en dan zijn in de eerste plaats als voor haar weggelegd die ambten, waarin haar psyche, haar gemoed, haar diepste innerlijke, want moederlijke neigingen, haar werk stimuleeren en ten volle vruchtdragend maken.

En juist deze drijfveeren dringen de vrouw tot bescherming van de jeugd, welke gevaren deze jeugd ook bedreigen. Dat zij daartoe maatschappelijke scholing behoeft en het verstand het hart dient aan te vullen, spreekt vanzelf.

Maar, zal men zich kunnen afvragen, er zijn nog andere facetten aan het Pro Juventutewerk. Hoe staat het bijv. ten opzichte van de samenwerking met de politie, wanneer het gevallen betreft, waar het goede woord afstuit op hardheid en onbreekbaar verzet? Hoe zal de verhouding zijn tot de Justitie? Want wanneer innige co-operatie tusschen Justitie en Politie eenerzijds en Pro Juventute anderzijds ontbreken, dan wordt het Pro Juventutehuis een ledige ruimte.

Ik moge hierop te dezer plaatse een antwoord geven. Dat ik daarbij slechts gewagen kan van Soerabaja en Oost Java ligt in de natuur der zaak.

Welnu, ik ben verheugd te kunnen zeggen, dat de geheele politie van dit gewest mij behandelt en helpt, alsof ik tot het korps behoor en dat strekt haar tot eer, want zonder haar hulp zouden talloze kinderen zijn ondergegaan, welke nu door Pro Juventute konden worden gered. Daar is in Soerabaja geen geval van crimi-

naliteit onder kinderen of het wordt mij gerapporteerd, daar wordt geen zwerfvertje gevonden, of het wordt mij gebracht, ik kan geen verzoek doen, of er wordt gevolg aan gegeven, hoeveel werk zulks soms ook vordert.

Ook de Justitie volgt ten opzichte van de „vrouw bij Pro Juventute” dezelfde gedragslijn. Trouwens, bij de Justitie is de vrouw reeds lang niet meer onbekend als werkster. Het is dus de praktijk, welke heeft bewezen dat de samenwerking met openbare lichamen door de vrouwelijke ambtenaar zeer stellig kan worden verkregen.

Natuurlijk moest dit alles geleidelijk worden opgebouwd, maar dankbaar wordt erkend, dat „mannen der politie” de „vrouw van Pro Juventute” als medewerkster hebben toegelaten.

Doordat men de ambtenaresse van Pro Juventute te Soerabaja tot honorairlid van den Voogdijraad heeft benoemd, werd ook hier het zoo nuttige, geregelde contact verkregen.

Ten slotte blijft de propaganda. Pro Juventute, hoe flink ook gesteund door het Gouvernement, behoort te wortelen in de krachten van de maatschappij zelf. Vooral in deze tijden wordt deze sociale taak van de Overheid Haar te zwaar. Zij moet zich door de burgerij gesteund weten ten deze en kan zich slechts verantwoord achten, ook nu nog gelden voor dit doel te besteden, wanneer er mede voldoende belangstelling in het volk blijkt te leven. De maatschappij dient dus krachtig mede te werken. Maar vanzelf komen we zoover niet, vooral in een samenleving als de onze, waar de massa finantieel en intellectueel nog zoo weinig ontwikkeld is. Alleen door voortdurende propaganda kan de Pro Juventutegedachte levend gehouden worden.

Welnu, die voortdurende propaganda, dat onophoudelijk streven om leden voor de vereenigingen te winnen, het altijd blijven vragen en nog eens vragen om steun, is der vrouw wellicht ook beter toevertrouwd dan den man. Een lachje en een vriendelijk woord doen soms wonderen.

Misschien zou ik mij niet zoo positief hebben durven uitlaten, over hetgeen ik als een vaste waarheid aanneem, namelijk, dat de vrouw als aangewezen is om Pro Juventute te dienen, als mijn overtuiging niet gegrondvest was op een schier tienjarige praktijk bij eene bloeiende vereeniging. Het waren voornamelijk vrouwen, die mij hunne diepste geheimen toevertrouwden, het waren mannen, wier steun mijn arbeid hielp vruchtbaar maken.

Er ligt voor de vrouw een schoone roeping bij sociaal werk als dat van Pro Juventute, arbeid, welke haar grootste voldoening geeft in het besef nood te leenigen, te redden en op te heffen.

Haar deze taak toe te bedeele, wanneer zij die op zich wil nemen, is niet het tegemoetkomen aan vaak doellooze emancipatiewenschen, maar een daad van sociale eerlijkheid en maatschappelijk nut.

OVER PA EN MOE VAN DER STEUR*)

DOOR M. WASSERMANN

Kom tot ons . . . zet u neder aan ons
maal en neem uw deel van wat wij heb-
ben

E. Douwes Dekker.

ALS oud-pupil van het Gesticht „Oranje Nassau” zou ik heel veel kunnen vertellen over Pa, Moe en het mooie groote werk, dat nu bijna 43 jaar bestaat.

Wie heeft niet eens over Pa van der Steur hooren spreken? Men zou haast zeggen: Iedereen kent hem!

Maar ik geloof, dat niet iedereen weet, hoe het werk ontstaan is en wat er uit gegroeid is.

Pa van der Steur is de rode September 1892 als godsdienst-leeraar op Java aangekomen, met het plan, hier vooral onder de militairen te werken.

Als standplaats koos hij Magelang. Pa stelde zijn klein bamboehuisje open voor alle militairen, maar daar bleef het niet bij.

Op een avond kwam een aangeschoten soldaat Pa's voorgalerijtje binnen. Onder gevloek en getier vertelde hij Pa, dat er in de kampong een paar arme Indische kinderen lagen te verhongeren. De ouders waren dood.

Den volgende morgen kwam de militair, die nu volkomen nuchter was, terug om Pa te halen. Samen gingen ze naar het bewuste huisje.

Pa nam de 4 kinderen liefderijk op (dat was 20 April 1893). De kinderen, 1 jongen (die eerste jongen is een jaar geleden als adjudant gestorven) en 3 meisjes, waren oud genoeg om het onderwijs op een school te kunnen volgen, daarom zond Pa ze naar school. Daar kwamen de eerste „Steurtjes” in aanraking met andere kinderen, die het thuis niet al te prettig hadden. Ze haalden hun vriendjes en vriendinnetjes over met hen mee te gaan. Hun „Pa” wilde best voor ze zorgen. Zoo groeide het aantal van 4 tot 8, tot 12 . . . Nooit heeft Pa een kind afgewezen. Altijd is het: „Waar eten is voor 10, daar is ook eten voor 12” enz.

Het huisgezin, waar Pa vader en moeder tegelijk was, werd gaandeweg grooter en . . . duurder. Er waren dagen, dat Pa 's avonds geen cent in kas had, maar altijd zorgde volgens Pa's vaste vertrouwen de Heere. Als de militairen gezellig in de voorgalerij bij elkaar zaten, ging er wel eens een hoed rond, waarin ze hun bijdragen konden doen.

Toen Pa 13 kinderen had, schreef hij een brief naar Holland

*) Wellicht heeft men elders vollediger beschrijving gelezen over Pa van der Steur en zijn werk. Ons leek het voor de lezeressen aardig, een oud „Steurtje” zelf aan het woord te laten. (Red.)

om een vrouwelijke hulp. Zijn zuster (nu Moe Graafstal van Temanggoeng) gaf daaraan gehoor en nam de moederlijke zorg over de kinderen op zich.

Van het Gouvernement kreeg Pa een kleine subsidie, die verhoogd werd naar mate het aantal kinderen toenam. Het bamboehuisje werd vervangen door een grootere woning en nog steeds kwamen er meer kinderen.

Ouders, die hun kinderen niet konden regeeren, stuurden die ook maar naar Pa van der Steur.

Mei 1903 hadden het zware werk en het Indische klimaat

de krachten van Pa zoo gesloopt, dat hij noodzakelijk met ziekteverlof moest. Een broer van Pa — Oom Gijs — zou de moeilijke taak overnemen.

Tijdens het verlof zat Pa niet stil. Overal waar hij kwam, vertelde hij van het werk in Magelang. De menschen waren meestal bereid Pa finantieel te steunen.

Pa was nog lang niet uitgerust, toen er een noodkreet uit Magelang kwam. Hals over kop ging hij aan boord en in September van hetzelfde jaar stond hij alweer op de preekstoel van de gestichtskapel. Hij is dus in het geheel 4 maanden weg geweest. Het werk ging weer zijn gewonen gang.

In 1903 trouwde de zuster van Pa met mijnheer Graafstal en natuurlijk moest er uitgezien worden naar een plaatsvervangster.

Tijdens het ziekteverlof in 1903 had Pa Moe leeren kennen. In Mei 1907 kwam „onze Moe” als handschoentje uit. De 4de April 1907 waren zij bij volmacht getrouwd. Het was voor haar een heele stap, die ze toen deed, maar wij, oud-pupillen, zijn haar daar nog dankbaar voor. Ze gaf zich, evenals Pa, geheel aan de kinderen. Niets vroegen ze er voor terug.

Moe, die in alle stilte het werk doet, wil zoo min mogelijk op den voorgrond komen, daarom moet men iets over haar schrijven.

Het begin was voor Moe alles behalve gemakkelijk. Het huizezin Van der Steur telde, toen Moe in het land kwam, 350 kinderen. Moe heeft 28 jaar onafgebroken gewerkt.

De karakters van de verschillende meisjes heeft ze ook langzamerhand moeten leeren kennen. Maar Moe heeft takt om de meisjes op de juiste manier aan te pakken.

Als kind in huis waardeerden wij eigenlijk heel weinig, wat

Pa Van der Steur

Moe voor ons deed. Nu wij eenmaal wat geworden zijn, waardeeren we het des te meer.

Wat hebben we al niet geleerd! Orde en regel in de eerste plaats. De meisjes moeten zooveel mogelijk alles zelf doen. Zoo worden flinke huisvrouwen gekweekt, die de handen uit de mouwen weten te steken.

Moe heeft de meisjes graag op jonge leeftijd in de inrichting, dan kan haar nog veel worden bijgebracht op huishoudelijk gebied.

Den laatsten tijd zijn nog al wat meisjes uit de Molukken op 15-jarigen leeftijd gekomen om de M. U. L. O.-school te bezoeken. Wat staan die meisjes achter bij de anderen, vooral wat naaien en handwerken betreft. De grootere meisjes, die niet meer naar school gaan, helpen in de groote huishouding. Ieder heeft haar taak. Na het gewone morgenwerk wordt er genaaid. Daar is heel wat te naaien; als U maar even denkt aan al die kinderen, die gekleed moeten worden.

De meisjes verstellen haar eigen kleeren, ook wasschen ze het kleine goed zelf. De groote, zware stukken gaan naar een waschman. Moe's wensch is nog altijd een electrische wasscherij voor de meisjes.

Er zijn heel veel meisjes, die een goede betrekking hebben gekregen in een huishouding. Moe krijgt vaak brieven, dat Mevrouw tevreden is over hun werk. Zulke brieven zijn altijd lichtpunten in het harde werkleven van Moe en Pa.

Op het oogenblik bestaat het Gesticht bijna 43 jaar en telt ongeveer 1000 kinderen. Ruim 3000 pupillen zijn reeds aan de maatschappij afgeleverd. Overal in den Archipel ontmoet men „Oud-Steurtjes”. Er zijn er bij, die een goede positie hebben, die meester in de rechten, dokter, verpleegster, onderwijzer, hoofdopzichter, machinist, adjudant geworden zijn. Pa en Moe mogen dan ook met zeer veel voldoening op hun werk terug zien.

In 1934 werd een Bond opgericht van Oud-Steurtjes (B. O. S.) De hoofdzetel is in Soerabaja.

Het doel is, de band onderling te versterken en Pa financieel te steunen. Dit was noodig. De subsidie, die het Gouvernement het Gesticht had toegezegd, werd n. l. in 1931 in zijn geheel ingetrokken. Die subsidie bedroeg f 52.000 per jaar.

Moe Van der Steur

Het werd dus net als in het begin, maar toen waren er maar 12 tot 20 kinderen en nu bijna 1000. Een heel verschil!

Drie jaar heeft Pa nu zonder steun van het Gouvernement gewerkt en hij is er gekomen, dank zij Pa's energie en de offervaardigheid van het publiek. Tot driemaal toe kon Pa aan het eind van het jaar de kas sluiten, zonder een cent schuld. Zeer vroom en geloovig als Pa en Moe zijn, hebben zij geen oogenblik aan Gods hulp getwijfeld en hun geloof is niet beschaamd.

Wij kennen 't Gesticht „Oranje Nassau" niet zonder: Pa, Moe en Juffrouw Otto.

Er zijn drie afdeelingen.

Pa staat aan het hoofd van het Jongenshuis, met ruim 700 jongens, Moe aan het hoofd van het Meisjeshuis, met ruim 100 meisjes en tenslotte is er nog het Kleintjeshuis van Juffrouw Otto, met ruim 100 kleuters.

Juffrouw Otto is 15 Juli 1916 in het werk gekomen. Bijna 20 jaar heeft ze onafgebroken al haar krachten en liefde geschonken aan de kleintjes.

Vaak komen er getrouwde Oud-Steurtjes, die nog bij Juffrouw Otto in het Kleintjeshuis geweest zijn, met hun kinderen thuis.

Het is Pa's liefste wensch, dat een van zijn oud-pupillen het werk van hem overneemt, als hij niet meer kan. De twee jongens, die Pa opgeleid heeft voor het werk, zijn hem echter beiden voorgegaan naar het hemelsch Vaderhuis.

Ik wil U ten slotte nog eenige episoden vertellen uit Pa en Moe's leven. Pa's groote liefde voor de kinderen merkt U uit het volgende:

Op een Zondagmorgen wandelde een groep meisjes, onder toezicht van een paar grootten, naar de kali Progo.

Natuurlijk moesten de meisjes even pootje baden, het water was zoo heerlijk frisch. Dit spelletje op zich zelf was zeer onschuldig, maar één waagde zich te ver.

Opeens een gegil: „Help, help, ik verdrink!" De kleine waaghals werd reeds meegesleurd door het water.

Zonder na te denken sprong een vriendin de drenkelinge na, terwijl ze zelf niet kon zwemmen. Ook dit meisje verdween in het water. De andere kinderen vlogen verschrikt uit elkaar, het was een gegil en geschreeuw, dat hooren en zien verging.

Eén meisje had zooveel tegenwoordigheid van geest, dat ze naar huis holde om mannelijke hulp te halen. Die kwam dan ook spoedig, met Pa aan het hoofd.

Een van de beste zwemmers dook en dook om de drenkelingen te grijpen, doch zonder resultaat. Op het laatst wilde Pa zelf in het water springen, terwijl hij niet kon zwemmen. Hij riep: „Ik wil er in, ik zal ze er uit halen, mijn kinderen! Ik wil niet hebben, dat ze verdrinken, zonder mijn leven gewaagd te hebben."

Maar op het oogenblik, dat Pa zich in het water wilde werpen, gilde een jongen: „Maar Pa, en wij dan, wie moet er dan voor ons zorgen?” Deze woorden hadden de gewenschte uitwerking; Pa zei: „Je hebt gelijk jongen, jullie hebben mijn hulp nog noodig.”

Dienzelfden dag werden twee lijkes naar de inrichting vervoerd.

Een hard verjaarscadeau.

Op een morgen kwam mijnheer van Gennep, een goede vriend van het Gesticht (hij is nu reeds overleden) in de ontbijtkamer, waar Pa, Moe en Juffrouw Otto aan het ontbijt zaten. Hij had een lot uit de groote loterij bij zich, voor Moe en Juffrouw Otto. Zijn bedoeling was, dat ze beiden eens iets voor zich zelf zouden koo- pen, als er een prijs op het lot viel.

Moe zei dadelijk: „Dan koop ik steenen, om het achtererf, voor de bijgebouwen te plaveien.”

Pa knoopte dat in zijn ooren. Den avond vóór Moe's verjaardag was het een geloop van jongens, van de goedang naar het meisjes- voorerf. Toen Moe den volgenden morgen met muziek wakker werd en naar buiten liep, lagen er op het erf groote vierkante steenen, netjes opgestapeld.

Dat was Pa's verjaarscadeau.

10 Juli is Pa 70 jaar geworden. Moe is nu 67 jaar.

Ik eindig met de bede, dat de Heere, Pa, Moe en Juffrouw Otto nog lang spare voor het werk, waartoe Hij hen geroepen heeft.

DE VROUW EN HET HUWELIJSRECHT

DOOR MR. S. L. YAP-TAN

IIT Vrouwenjaarboek, dat bestemd is in handen te komen van vele vrouwen, lijkt mij de geschikte plaats om in grove trekken een beeld te geven van de thans nog geldende huwelijkswetgeving voor de vrouw, van de bepalingen dus, die de rechtspositie der gehuwde vrouw, regelen. Immers, hoe weinig vrouwen realiseeren zich bij het sluiten van een echtverbond, de verstrekkende gevolgen, die het meebrengt voor haar persoon en haar vermogen. Hoe weinig vrouwen weten, dat zij het in eigen hand hebben, vóór het sluiten van het huwelijk, die gevolgen te regelen, en wel bij een notarieele acte, de z.g. „huwelijksvoorwaarden”.

De bedoeling van dit opstel is derhalve een summierere behandeling van onze huwelijkswet, die (schrikt niet, lieve lezeressen!) van 1838, dus van welhaast een eeuw geleden, dateert. Kan het dan wel verwondering baren, dat zij weinig up-to-date aandoet, ja, dat zij een caricatuur is geworden voor onze moderne maatschappij?

Wel heeft men in den loop der jaren getracht door *bijzondere wetten* (waarover straks) aan de veranderde zeden en gewoonten in de maatschappij, die onvermijdelijk een veranderde rechtspositie voor de gehuwde vrouw teweegbrachten, tegemoet te komen. Maar dat waren slechts sociaal-noodzakelijk geworden lapmiddelen. Een fundamenteele vernieuwing van het huwelijksrecht laat nog steeds op zich wachten.

Het Nederlandsche huwelijksrecht, dat in Indië ongewijzigd voor Europeanen en thans ook voor Chineezzen *) geldt, wordt geheel beheerscht door het dogma van de matriale macht d.i. de heerschappij van den man over de persoon en het vermogen zijner vrouw.

Hiervan getuigen o.m. de 3 volgende wetsartikelen, die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten:

- a. De man is het hoofd der echtvereening en beheert het vermogen der vrouw, tenzij het tegendeel is bedongen; ¹⁾
- b. Voor alle vermogensrechtelijke handelingen heeft de vrouw de toestemming van den man van noode, zelfs al is zij buiten gemeenschap van goederen getrouwd of van goederen gescheiden; ²⁾
- c. De vrouw is haar man gehoorzaamheid verschuldigd. ³⁾
- a. Rechten van den man t.a. van het goed der vrouw.

Als hoofd der echtvereening beheert de man ook het vermogen der vrouw, tenzij het tegendeel is bedongen. ¹⁾

Vanaf het oogenblik der huwelijksvoltrekking bestaat van rechtswege (= automatisch) algeheele gemeenschap van

goederen tusschen de echtgenooten, voor zoo verre daaromtrent bij huwelijksche voorwaarden geen andere bepalingen gemaakt zijn. ⁴⁾ Deze gemeenschap kan, zoo lang het huwelijk duurt, niet door onderlinge overeenkomst der echtgenooten worden opgeheven of gewijzigd. ⁵⁾

Onder algeheele gemeenschap van goederen wordt verstaan: de samensmelting van de bezittingen der echtgenooten tot één gemeenschappelijk vermogen. Over dit gemeenschappelijk vermogen kan de man als heer en meester beschikken, behoudens enkele wettelijke beperkingen. Verboden zijn:

1. schenking van onroerende goederen; ⁶⁾
2. schenking van het geheel of van een bepaald deel der roerende goederen; ⁶⁾
3. schenking van eenig roerend goed met voorbehoud van vruchtgebruik; ⁷⁾
4. beschikking bij testament over de gemeenschapsgoederen, zooover die het den man toekomende aandeel overtreffen. ⁸⁾

N. B. Op de beperkingen sub 1 en 2 genoemd wordt een uitzondering gemaakt, ingeval de schenkingen geschieden om aan kinderen uit het huwelijk der echtgenooten gesproten, een stand te verschaffen. ⁹⁾

Aangezien de gemeenschap niet alleen de baten, maar ook de lasten omvat, ⁹⁾ kan het dus weleens zeer nadeelig voor de vrouw uitvallen om in gemeenschap van goederen te huwen.

Onder baten worden verstaan:

1. de roerende goederen der echtgenooten, zoowel tegenwoordige als toekomende;
 2. alle vruchten, inkomsten en winsten.
- Tot de lasten worden gerekend:
- I alle schulden, door ieder der echtgenooten, hetzij vóór, hetzij staande het huwelijk gemaakt;
 - II. alle verliezen staande het huwelijk geleden.

Teneinde eventueele moeilijkheden, uit de algeheele gemeenschap voortspruitende, te ontloopen, kan men z. g. „huwelijksvoorwaarden” opmaken. ¹⁰⁾ Op straffe van nietigheid moeten deze vóór het aangaan des huwelijks bij notarieele acte worden verleden. ¹¹⁾ Tusschen partijen beginnen de huwelijksvoorwaarden te werken van het moment der huwelijksvoltrekking. ¹¹⁾ Tegenover derden eerst, wanneer zij zijn ingeschreven in een daartoe bestemd openbaar register bij den Raad van Justitie, binnen wiens ressort het huwelijk is voltrokken, of de huwelijksacte is overgeschreven, ingeval het huwelijk buitenslands is aangegaan. ¹²⁾

Na de huwelijksvoltrekking, kunnen de huwelijksche voorwaarden op geenerlei wijze worden gewijzigd.

Alle bedingen zijn geoorloofd, uitgezonderd:

1. die strijdig zijn met de goede zeden of de openbare orde; ¹⁰⁾
2. die het gezag van den man over zijn vrouw verkorten; ¹³⁾

3. die afwijken van de rechten, uit de vaderlijke macht voortvloeiende; ¹³⁾
 4. die inbreuk maken op de rechten door de wet aan de langstlevende echtgenoot toegekend; ¹³⁾
 5. waarbij afstand wordt gedaan van hetgeen de wet aan de echtgenooten in de nalatenschap hunner nakomelingen toekent; ¹⁴⁾
 6. die de nalatenschap dier nakomelingen regelen; ¹⁴⁾
 7. die bepalen, dat de één een grooter aandeel in de schulden zal bijdragen dan hem in de baten der gemeenschap zal toekomen; ¹⁵⁾
 8. waarbij bepaald wordt, dat het goederenrecht geregeld zal worden door buitenlandsche wetten of door vroeger hier te lande gegolden hebbende gewoonten of wettelijke verordeningen; ⁶⁾
 9. die bepalen, dat de vrouw het recht niet zal hebben om van de gemeenschap afstand te doen. ¹⁷⁾
- De 3 meest voorkomende vormen van huwelijksvoorwaarden zijn:
- a. de gemeenschap van winst en verlies;
 - b. de gemeenschap van vruchten en inkomsten;
 - c. het huwen buiten iedere gemeenschap van goederen.

De derde vorm levert het minste risico op — immers in den vermogenstoestand van ieder der echtgenooten treedt geenerlei verandering door het huwelijk — en is diensgevolge het meest aanbevelenswaardig. Het ligt echter niet in mijn bedoeling hierop verder in te gaan. Men ga naar een notaris.

b. Handelingsonbevoegdheid der vrouw.

De wet zegt, dat de vrouw, al is zij zelfs buiten gemeenschap van goederen getrouwd, of van goederen gescheiden, zonder bijstand van haar man in de acte (hier: handeling), of zonder zijn schriftelijke toestemming, niets kan geven, vervreemden, verpanden of verkrijgen, hetzij voor niet, hetzij onder een bezwarenden titel. ²⁾

Zoo groot zijn dus de rechten, die de man op het vermogen van zijn vrouw verkrijgt, dat zij elke beheers- en beschikkingsvrijheid daarover verliest. Haar handelingsonbevoegdheid is van dien aard, dat zelfs, wanneer de man haar gemachtigd heeft, een zekere verbintenis aan te gaan, voor haar daaruit niet de bevoegdheid volgt, om zonder uitdrukkelijke toestemming van haar man, eenige betaling te ontvangen of daarvoor kwijting te geven. ¹⁸⁾

Op deze handelingsonbevoegdheid der vrouw geeft de wet zelve de volgende uitzonderingen:

1. t. o. v. handelingen of verbintenissen, door de vrouw aangegaan, wegens alles wat de gewone en dagelijksche uitgaven der huishouding betreft, alsmede t. o. v. arbeidsovereenkomsten door haar als werkgeefster ten behoeve van de huishouding aangegaan. ¹⁹⁾

In deze gevallen wordt de bewilliging van den man door de wet verondersteld. Wil de man niet, dat zijn vrouw deze uitgaven doet, zonder zijn speciale toestemming, dan verschij-

nen de bekende advertenties in de couranten, waarin mijnheer X waarschuwt geen crediet te verleen aan zijn echtgenoot, zullende door hem niets worden betaald.

Wat al dan niet onder „gewone en dagelijksche uitgaven der huishouding” moet worden gerangschikt, is een vraag, waarover de rechters zich telkens het hoofd moeten breken. Tallooze processen zijn over dit elastisch begrip gevoerd. Het inkomen en de maatschappelijke positie van het gezin geven den doorslag bij de beoordeeling, of een uitgave „huishoudelijk” is. Voorts heeft de vrouw de machtiging van haar man niet noodig:

2. Voor het geval zij met uitdrukkelijke of stilzwijgende toestemming van haar man openbare koopvrouw is; ²⁰⁾
3. Ten opzichte van arbeidsovereenkomsten door haar als arbeidster aangegaan; ²¹⁾
4. Voor het geval zij het beheer van haar eigen goederen heeft bedongen (bij huwelijksvoorwaarden) of terugbekomen (na scheiding van goederen, en na scheiding van tafel en bed);
5. Voor het bewerkstelligen van de inschrijving der hypotheek, die zij bij huwelijksvoorwaarden op het onroerend goed van haar man heeft bedongen; ²²⁾
6. Bij het maken van uiterste wilsbeschikkingen; ²³⁾
7. Voor de erkenning van een natuurlijk kind, vóór haar huwelijk geboren;
8. Voor de vordering tot onder curateele-stelling van haar man; ²⁴⁾
9. Voor het verkrijgen van Rijkspostspaarbankboekjes te haren name, teneinde daarop inlagen te doen, en het gedeponeerde terug te vorderen.

c. Gehoorzaamheidsplicht der vrouw.

In de wet staat uitdrukkelijk: „de vrouw is haar man gehoorzaamheid verschuldigd”. ³⁾ Hoe ouderwetsch klinkt dit in onze ooren, nu de opvattingen betreffende de positie van man en vrouw ten opzichte van elkaar, het gezin en de maatschappij zoo enorm veranderd zijn. Dit wetsartikel in het bijzonder toont aan, wat een anachronisme onze huwelijkswet eigenlijk geworden is. De werkelijke verhouding tusschen de moderne echtgenooten, het wezen van het huwelijk van dezen tijd is daarmee in flagranten strijd. Het moge waar zijn, dat het in de practijk, gesteund door de thans heerschen- de moraal, anders toegaat, maar is het dan niet juist een klemmende reden de wet in overeenstemming te brengen met het algemeen rechtsgevoel?

Zooals boven reeds werd opgemerkt, zijn in den loop der jaren pogingen te bespeuren om door bijzondere wetten eenigszins gelijken tred te houden met de ontwikkeling van het maatschappelijk leven en zijn instellingen.

Het zijn voornamelijk de vier volgende wetten geweest, die de achterstelling der gehuwde vrouw moesten verdoezelen:

- I. De Wet op de Rijkspostspaarbank van 1880. Deze gaf aan de getrouwde vrouw het recht om met uitsluiting van den man, spaarbankboekjes aan te leggen, enz.;
- II. De Kinderwetten van 1901. Hierbij werd bepaald, dat, indien de man onder curatele wordt gesteld, de vrouw automatisch zijn curatrice wordt. Vóór dien moest zij door den rechter worden benoemd. Ook kan zij nu, met uitsluiting van den man, de ouderlijke macht over de kinderen uitoefenen. (De onder de vroegere wetten algemeen gangbare uitdrukking „vaderlijke macht” werd overal vervangen door „ouderlijke macht”). Eenmaal wettelijk voogdes geworden, treedt zij niet op als plaatsvervangster van haar man, maar uit eigen hoofde en uit eigen recht krachtens de haar toekomende ouderlijke macht;
- III. De Wet op de arbeidsovereenkomst van 1917. Deze wet veronderstelt, dat de getrouwde vrouw, die als arbeidster een arbeidsovereenkomst wil aangaan, daarvoor de machtiging van haar man heeft bekomen. Zij kan voor haar verdiend geld een kwitantie afgeven en er zelfs over procederen, zonder zijn bijstand;
- IV. De Auteurswet van 1912, waarbij werd bepaald, dat de man zonder medewerking van zijn vrouw geen rechtshandeling haar auteursrecht betreffend (openbaarmaking of opvoering) kan verrichten.

Tenslotte zou ik hier nog willen gewagen van het wetsontwerp, door den toenmaligen minister van justitie, Mr. J. Donner, bij koninklijke boodschap van 30 Mei 1930 ingediend, tot wijziging van het huwelijksvermogensrecht, kortheidshalve het „Ontwerp Donner” genoemd. Dit Ontwerp heeft reeds vele pennen duchtig in beroering gebracht, en, ofschoon het hoogstwaarschijnlijk geen wet zal worden, is het niettemin interessant er het een en ander uit te releveeren.

In de Memorie van Toelichting verklaart minister Donner onomwonden, dat hij de grondslagen, waarop ons huwelijksrecht in 1838 is opgebouwd, niet wil aantasten. En, vasthoudende aan het beginsel van de matriale macht, is het begrijpelijk, dat het Ontwerp geen revolutie in de bijkans een eeuw oude bepalingen vóór heeft.

Enkele aan de vrouw toegedachte verbeteringen zijn:

- A. Het recht op het voeren van de huishouding en in verband hiermee het recht op voldoende huishoudgeld. — Volgens de tegenwoordige regeling moet zij genoeg nemen met wat zij krijgt. — Wil de man haar het recht op het voeren van de huishouding ontnemen, dan kan hij niet volstaan met, zooals thans, een eigenmatige aankondiging in de dagbladen, maar moet hij vooraf machtiging aan den rechter vragen;
- B. Zij zou aan haar man inlichtingen kunnen vragen omtrent het door hem gevoerde beheer met als sanctie de keuze,

dat haar het beheer over de goederen der gemeenschap door den rechter wordt opgedragen, of scheiding van goederen.

Volgens het huidige recht kan de vrouw staande huwelijk geen rekening en verantwoording vragen, en rust op den man geen inlichtingsplicht. Wel kan zij bij den rechter een actie instellen tot scheiding van goederen, echter alléén, wanneer de man door een kennelijk wangedrag de goederen der gemeenschap verspilt en het huisgezin aan ondergang blootstelt. Dus meestal eerst, als het te laat is, daar de man intusschen alles kan hebben opgesoupeerd;

- C. De belangrijkste wijziging in het Ontwerp is ongetwijfeld de bepaling, dat huwelijksvoorwaarden staande huwelijk kunnen worden gemaakt of veranderd. Hierdoor zou dus scheiding van goederen bij onderling goedvinden mogelijk worden, en vervallen de zware eischen, die de wet thans verbindt aan een actie tot scheiding van goederen. (zie sub B).

Ter bescherming van de rechten van derden echter, vereischt het Ontwerp voor het maken of wijzigen van huwelijksvoorwaarden staande huwelijk de rechterlijke goedkeuring.

Dit alles zou de gehuwde vrouw natuurlijk een goeden stap verder brengen op haar weg naar emancipatie, maar, geheel bevreemdend is het niet. Het „Comité voor een gemeenschappelijke Actie tot Hervorming onzer Huwelijkswetgeving”, ingesteld op initiatief van de Ned. Vereeniging van Staatsburgeressen, kwam dan ook tot de weinig vleiende conclusie: . . . „dat het kader der herziening veel te beperkt is; dat tal van onbillijkheden jegens de vrouw in de huwelijkswet blijven bestaan; dat in plaats van zich te oriënteren naar de nieuwe opvattingen omtrent de echtelijke verhouding, het Ontwerp star vasthoudt aan het vastgestelde dogma der matriale macht; dat dit de oorzaak is, dat het Ontwerp een halve eeuw achterblijft bij eigen tijd, en dat de wet, als het Ontwerp wet wordt, reeds bij haar invoering zal zijn verouderd”.

In de laatste decennia is veel en fel gestreden voor de „ontvoogding” der gehuwde vrouw. Het algemeen rechts- en billijkheidsgevoel erkent de absurditeit van de door de wet vastgestelde suprematie van den man, zoodat het wel geen utopie zal zijn, dat de huwelijkswet binnen afzienbaren tijd in moderne geest zal worden gewijzigd, zooals reeds in Engeland, Zwitserland en Duitschland is geschied.

*) Voor het grootste deel van Ned.-Indië, waaronder Java en Madoera, sinds 1 Mei 1919; overigens sinds 1 Maart en 1 September 1925.

1) 105 — 2) 108 — 3) 106 — 4) 119 — 5) 119,2 — 6) 124,3 — 7) 124,4
8) 90,3 — 9) 120-122 — 10) 139 — 11) 147 — 12) 152 — 13) 140 — 14) 141 —
15) 142 — 16) 143 — 17) 132 — 18) 108,2 — 19) 109 — 20) 113 — 21) 160,1, f
22) 117,4 — 23) 118 — 24) 451.

De cijfers, genoemd in de noten 1 t/m 24, geven de betreffende artikelen van het Indisch Burgerlijk Wetboek aan.

WAT hier volgt kan slechts een persoonlijk woord zijn, een samenvatting van wat ik door de ervaringen in een kleine kwarteeuw heb geleerd en afgeleerd; van alles wat mij geholpen heeft om mijn levenshouding te bepalen. Daarbij moet dan een speciale nadruk vallen op het woord buitengewesten. Java met zijn geheel andere rassen en talen, met de geheel andere atmosfeer die er wel moet heerschen in de veel meer Westersch georiënteerde en daardoor zooveel gecompliceerder samenleving, dat ken ik niet. Daarover kan noch wil ik me dus een oordeel aanmatigen. Onze buitengewesten echter ken ik en daar houd ik van.

Nu is voor ons vrouwen de gang naar Indië op een heel andere basis gegrond dan voor den man. Hij kiest Indië om 't werk, om de „baan", met eventueel meer of minder ideëele bijoogmerken. Wij kiezen den man en nemen in veel gevallen Indië op den koop toe. Maar ook dan is het toch wel zaak om in Indië iets meer te gaan zien dan de toevallige plaats waar het werk van onze mannen ligt. Om er, terwille van ons gezin en onszelf, terwille van gezondheid, van werklust, van sfeer, uit te puren wat we kunnen. Om deze levenskunst wat op te voeren, daarin ligt toch voor ons lang geen ondankbare taak. Vooral niet beginnen met vergelijkingen! Holland en Indië — het zijn nu eenmaal ongelijksoortige grootheden. Ze hebben beide véél goeds en veel wat minder aangenaam is. Aanpassen moeten we natuurlijk en we schieten er zoo weinig mee op door te constateeren dat Medan Amsterdam niet is en door de mode-shows bij Hirsch te betreuren! In Indië ligt ons leven en daar zullen we moeten trachten er iets zoo goed mogelijks van te maken.

Is nu de man ook nog ambtenaar, dan ligt er een nog uitgebreider veld, waarop onze talenten als levenskunstenares zich kunnen ontplooiën.

Ik ben onze taak hier gaan zien als een vierledige:

- 1e. als echtgenoot;
- 2e. als moeder: opvoedster en vaak onderwijzeres onzer kinderen;
- 3e. tegenover de inheemsche maatschappij;
- 4e. tegenover de europeesche maatschappij.

Natuurlijk zijn dit niet vier streng gescheiden onderdeelen. Integendeel: zij raken elkaar voortdurend en grijpen telkens in elkaar. Maar terwille van de „ordening" is het toch wel de moeite waard om ze elk afzonderlijk te beschouwen.

Onze taak als echtgenoot.

Dienst gaat vóór het meisje.

Hoe banaal en afgezaagd dit ook klinken mag, toch is het een stel-

regel, waarvan we de waarheid wel goed in ons mogen laten doordringen. Want, nadat de gewichtigheid van de eerste dienststukken, van de eerste diensttelefoontjes enz. af is, komen de momenten, dat „de dienst” — dat vage, onpersoonlijke ding — ingrijpt in ons dagprogramma. „Het” gooit onze plannen in de war, „het” laat ons alleen op momenten, dat we vast gerekend hadden op manlijke hulp bij onze problemen, „het” legt beslag op onze mannen, als we juist extra behoefte hadden aan steun in een enkel vlaagje van heimwee. Wee ons! als we dat storende ding dan belichaamd gaan zien in den persoon van den „baas”. Niemand, die ooit iets met de ambtenarij te maken heeft gehad, zal ontkennen, dat de dienst wel eens misbruikt wordt voor kleinzielige plagerijen, voor het koelen van een persoonlijke gegriefdheid. En dat ook het dienstbelang schromelijk overdreven kan worden uit kortzichtigheid, uit ijdelheid, uit één van die „-heden”, die ons menschen nu eenmaal eigen zijn. Maar we maken het onszelf zoo noodeloos moeilijk door onze ergernis hierover vast te hechten aan een persoon. Gewoonlijk leveren juist zulke gevallen kostelijk komische kanten en met een beetje gevoel voor humor en den noodigen zelf-spot kunnen we er leering uit trekken — voor den tijd, dat onze mannen zelf „baas” zijn! Gelukkig is dit maar een héél klein kantje van den dienst.

Als iemand ons tevoren aangezegd had, dat we ons zouden gaan interesseeren voor bruggen-bouw, voor wegen-onderhoud, voor inheemsche rechtspraak, dan zouden we dat niet voetstoots hebben aangenomen. Andere onderdeelen van den dienst hebben vanzelf onze aandacht en belangstelling: hygiëne, bestrijding van volksziekten (als bijv. framboesia), meisjes-scholen enz. Maar ach, als je zoo met z'n beiden op een klein plaatsje zit, de eerste controleursstandplaats, dan bepraat je toch allicht al de zich voordoende problemen met elkaar. Je belangstelling wordt gewekt en groeit. Als je gaat inzien wat stijging van de peperprijzen beteekent voor de volkswelvaart (en voor de belastinginning!) dan volg je de marktberichten in de courant met meer aandacht. Als je realiseert wat het weg-bandjirren van een irrigatie-dam voor gevolgen heeft voor de sawahs en den rijstooget, dan deel je de zorg over den hoogen waterstand met je man en de inheemsche bestuurs-ambtenaren. Den weg, dien je voet voor voet hebt zien veroveren op vloedbosschen berijd je met een heel ander gevoel dan welken anderen verkeersweg ooit! En al kun je bij voorkomende kwesties niet veel raad geven misschien, je vrouwelijke kijk op het werk kan toch wel eens van nut zijn. Je belangstelling is het zeker. Zelfs al ben je alleen maar gewillige toehoorder, zoo'n soort veiligheidsklep dus, ook in die nederige positie kun je veel stoom doen afblazen, die — ongebreideld — onheil had kunnen veroorzaken.

Als kinderen werd ons ingeprent: „wat thuis besproken wordt, komt het huis niet uit”. En dat is een goed axioma voor de amb-

tenaarsvrouw. Vooral in je jongen tijd is het wel eens verleidelijk zoo eventjes te laten merken dat je, natúúrlijk, volkomen op de hoogte bent van hangende kwesties. Maar naar buiten toe maakt het nooit een prettigen indruk en het wekt nauwelijks minder misnoegen dan inmenging van „mevrouw” in bestuurszaken. Wie onzer ooit de intonatie heeft gehoord van de opmerking: „Oh, dàar maakt mevrouw den dienst uit”, die zet een dubbele wacht voor haar lippen! En deze inmenging hebben we toch ook waarlijk niet noodig om nuttig werkzaam te zijn binnen de arbeidssfeer van den man. Juist in de aanraking met de inheemschen, waarop ik later terugkom, vinden we een taak, die ons ligt. En waarmee we het werk van den man in veel opzichten kunnen vergemakkelijken.

Onze taak als moeder: opvoedster en vaak onderwijzers onzer kinderen.

Hebt goeden moed.

Het lijkt misschien vreemd, dat ik wel dit onderdeel van onze algemeene vrouwentaak behandel, terwijl ik bijv. het specifiek huishoudelijke — wat toch zeker ook van belang is! — geheel buiten beschouwing laat. Maar dat komt, omdat zich bij de opvoeding op de afgelegen buitenposten wel zeer speciale moeilijkheden voordoen. In de eerste plaats het feit dat er meest geen andere kinderen zijn. Daardoor missen de kinderen de wrijving, die omgang met soortgenootjes meebrengt en die zoo'n prachtige hulp in de opvoeding kan zijn. In die eenzaamheid, zonder de maatschappelijke verplichtingen, die een uitgebreider samenleving met zich brengt, hebben de ouders als regel ook al te veel tijd en aandacht voor hun kinderen. En dan zijn er de bedienden en bijv. het kantoorpersoneel, die het ons wel eens héél moeilijk kunnen maken. Ze zijn zoo geneigd in zoonlief den kleinen „toean contróleur” te zien, en doen blindelings wat het jeugdig heerschap gelieft te ordonneeren. Onverbidde! staan tegenover den commando-toon, die de kleine autocratjes zich hierbij aanmeten, is dan wel absoluut noodzakelijk. Toch lijkt het me ook in zulke gevallen beter de kinderen niet angstvallig van de bedienden wég te houden — wat zeker niet zeggen wil, dat we „baboe-kinderen” van ons kroost moeten maken! M. i. kunnen ze door den strikt noodigen omgang het beste leeren den goeden toon te vinden. En immers, de bedienden zelf kunnen zoo'n aanhankelijke zorg toonen, of het nu gaat om het in-elkaar knutselen van een speelgoedje voor baby, of om het verzorgen van de kloek met kuikens, die zusje's uitverkooren eigendom zijn, of om het helpen zoeken van muskietenlarven voor het aquarium van den oudsten boy. Ze doen het alles met zoo'n geduld en toewijding. Daar mag van den kant van de kinderen toch wel een vriendelijke verstandhouding tegenover staan?

Het is zoo jammer, dat zooveel Europeesche ouders een heilloozen angst hebben voor den slechten invloed van „Indië” op het

kind. Dat is een ramp en voor de ouders, die in alles een gevaar zien voor het geestelijk en lichamelijk welzijn van hun kroost, en voor de kinderen, die in zoo'n angstsfere moeten opgroeien. Zonder eenigen twijfel heeft Indië met zijn geheel ander klimaat, met zijn eigen atmosfeer, met zijn van de Europeesche afwijkende maatschappelijke verhoudingen een sterken invloed op het hier geboren kind. Waarom echter die angst voor een invloed ten kwade? Indië heeft zóóveel goeds voor het jonge kind: het vrije ongedwongen buitenleven, de nauwe aanraking met de natuur, in de hand gewerkt door de groote erven, die het houden van een heele menagerie mogelijk maken. Natuurlijk staan daar tegenover ook gevaren. Maar — en hierop slaat het motto — laten we daar toch met vertrouwen tegenover staan: vertrouwen in onszelf, in onze persoonlijkheid, in de sfeer, die er van ons huiselijk leven uitgaat. Vertrouwen óók in den goeden kern van onze jeugd. Blijft waakzaam, maar ziet niet overal dreiging en gevaar.

Dan is daar nog de vrees voor het slecht Hollandsch spreken. Ontegenzeggelijk is Maleisch melodieuzer en makkelijker aan te leeren voor het heel jonge kind. Bovendien hoort het op de kleine plaatsjes méér Maleisch dan Hollandsch om zich heen en in de meeste gevallen zullen de eerste gestamelde woordjes Maleisch zijn. Wij hebben er ons wél bij bevonden door de kinderen hierin hun gang te laten gaan, doch zelf nòóit anders dan Hollandsch met hen te spreken en elk door hen gesproken Maleisch woordje even in het Hollandsch te zeggen. De eerste samenhangende zinnetjes waren dan ook Hollandsch. Toen ze ouder werden, was onherroepelijke eisch: in huis zuiver Hollandsch. Daar buiten, onder vriendjes bijv. waren we niet al te kritisch. Een beetje goedmoedige hoon bij een ondervalscht „wah seh” werkte altijd nogal gunstig.

Ten slotte nog het groote leed van Indië: voor ons ouders in de buitengewesten is het wegzenden van onze kinderen na den lagere-school-leeftijd veelal geen dubieuze kwestie. Over het probleem op zichzelf vindt U elders in dit boek uitgewerkte beschouwingen. Ik ga nu van het standpunt uit, dat we ons van den beginne af aan moeten instellen op de noodzaak de kinderen naar Holland c.q. Java te sturen. En dat sluit in, dat we ons nog veel eer dan anders bewust moeten zijn hiervan: dat we de kinderen niet opvoeden voor onszelf, doch voor de maatschappij. Dat wij ze zoo spoedig mogelijk zelfstandigheid moeten leeren, zelfstandigheid, die niet ontaarden mag in eigenwijsheid en eigengereidheid. Wat dit beteekent, realiseert ieder, die met kinderen te maken heeft. Vaak luidt de klacht, dat Indië geen huiselijke gezelligheid kent en inderdaad hebben wij hier een zwaarder taak dan in Holland om de geslotenheid van ons gezin zuiver te bewaren. We moeten hier de intimiteit van ons huiselijk leven steeds weer veroveren op alles wat zoo makkelijk van buiten in onze wijdopen woningen dringt. Maar is er iets, dat meer de moeite waard is om er pal voor te

staan? En als we maar niet al te krampachtig vast houden aan het beeld van de Hollandsche gezellige huiskamer, van „geen echte Kerstmis zonder sneeuw” en „geen Sint Nicolaas zonder natte straten”, dan hangt er toch ook in een Indisch huis een stemming van gezelligheid.

Brengen de omstandigheden mee, dat de moeder haar kinderen ook moet onderwijzen, dan is dit voor beide partijen een moeilijke opgaa. Niet zoozeer wat de zakelijke kant betreft. Dank zij de voortreffelijke methodes voor huisonderwijs, waarvan de heer Clerkx de pionier is geweest, is deze zijde van het geval aanmerkelijk vereenvoudigd. Maar voor de moeder, die ook haar werk als echtgenoot en huisvrouw goed wil volbrengen en zich niet aan de gezelligheid van een kleine samenleving wil onttrekken, wordt het leven zéér gebonden. Er blijft weinig speling voor de „onvoorziene gevallen”, die toch in elk gezin plegen voor te komen: een zieke, een bediende, die op een kritiek moment uitvalt, onverwacht bezoek. Bovendien is moeder geneigd haar eischen te hoog te stellen, ook al door gebrek aan vergelijkingsobjecten. En daarbij komt er een nieuw en onwennig element in de verhouding kinderen: moeder, waar geen der beide partijen zich zonder verdrietelijkheden bij neerlegt. Zoo vraagt het bijv. van moeder heel wat gemoedsacrobatiek om, als de 4de-klusser het laatste lesuur een duchtig standje heeft verdiend en, al of niet mokkend, zijn portie heeft geslikt, aan den middagmaaltijd, de gezellige opgewekte moeder te zijn, die vol belangstelling luistert naar de verhalen van vader, die het trage eetstertje wat aanspoort, en het babbellmondje van den jongste op tijd stopt met een nieuwen hap. Maar ook het arme slachtoffer mist de ontspanning van het losbreken uit school en het uitstorten van zijn schoolverhalen. Voor de ouders geldt dan nog altijd als troost, dat ze de kinderen eenige jaren langer thuis kunnen houden. Van de kinderen kan niet verwacht worden, dat ze dit voorrecht dan reeds op de juiste waarde schatten. Als ik mijn persoonlijke rekening opmaak, van wat het heeft geëischt aan zenuwen en humeur, dan reken ik dit tot het lastigste deel van mijn taak. Dat ik het er, wat men dan noemt, goed heb afgebracht, is maar een schrale troost voor botsingen en moeilijkheden, die anders vermeden zouden zijn. En toch, ieder die voor het feit staat, zou ik raden: doe het, probeer het ernstig. Je leert je kind (en en passant ook jezelf!) weer op een heel andere manier kennen en dat komt beiden te stade in het latere schoolleven.

Onze taak tegenover de inheemsche maatschappij

Dit onderwerp nader ik met eenigen huiver, omdat ik hierbij uitga van een hopeloos ouderwetsch standpunt. Ik heb nl. nog altijd de overtuiging, dat wij tegenover de inheemschen een roeping hebben te vervullen. Dat wij in onze gedragingen en uitingen hebben te toonen, inderdaad dragers van een cultuur te zijn. Des te

klemmender is m. i. deze eisch, waar we staan tegenover destructieve elementen, als film en quasi-westersch society-leven kunnen zijn. Waardigheid is in dezen tijd van vlot-leven een weinig gewaardeerd begrip. En toch, hoe kunnen we er buiten als we ons voor oogen houden, dat de inlander in ons ziet een stukje — een aanhangsel desnoods! — van het gezag, dat onze mannen hier mede vertegenwoordigen.

Hoe de aanraking met het inheemsche deel der maatschappij zal zijn, hangt geheel af van den aard der bevolking. Meestal is het eerste contact met de vrouwen er spoedig, als er over en weer kinderen zijn. Dan gaat het hiër verder, door het uitwisselen van recepten, daar, door een Hollandsch lesuurtje, elders weer, door de inheemsche kunstnijverheid. Kennis van het Maleisch is hierbij een groote hulp. In dit opzicht ook doet de Koloniale school uitstekend werk en de vrouwen, die daar een cursus volgden, hebben héél wat vóór boven de velen, die totaal onvoorbereid in Indië aankomen. Is er van onzen kant werkelijk levende belangstelling dan komt men ons ook meestal met vertrouwen tegemoet. En hebben we eens succes met een aanwijzing of behandeling van een speciaal geval, dan hebben we het pleit gewonnen. Dan ligt voor ons de weg open om trait d' union te zijn tusschen de „dienst" en de menschen, in die vele gevallen, waarin familie-omstandigheden, huiselijke zorgen enz. een factor van gewicht kunnen zijn in de zake lijke beslissingen.

Op de kleine plaatsjes, waar geen geneeskundige hulp is, heeft de bestuursambtenaar vaak het beheer over de medicijn-voorraad met als leidraad de „papieren dokter", een dun geschriftje met aanwijzingen betreffende de meest voorkomende ziekten en aandoeningen en de meest gevraagde medicijnen. Gewoonlijk helpt de controleursvrouw mede aan dit leeken-kliniekje en naast veel afzietelijks levert dit treffende en ook vermakelijke tafereeltjes. Jarenlang is onze vaste patiënt een oude man geweest, die beweerde 126 jaar te zijn en die trouw iedere maand zijn hoestdrank kwam halen: een flesch suikerwater met wat anysspiritus. Maar nooit zou hij, na ellenlange verhalen over de bandjir laet (de uitbarsting van den Krakatau) het erf verlaten, vóór hij bij wieg of box of zandbak van ons kind een zegenwensch had gemurmeld. — Verschillende controleursvrouwen hebben ter Sumatra's Westkust mooi werk gedaan door het kanklossen en de weefkunst aan te moedigen. In verreweg de meeste gevallen moeten we echter voor oogen houden, dat de inheemschen gelegenheidswerksters zijn. Groote bestellingen voor buitenlandsche firma's worden dan ook hoogst zelden prompt uitgevoerd en daardoor is een geregelde afzet van eenigen omvang vrijwel uitgesloten. Misschien dat de drang van deze tijden daarin verbetering heeft gebracht. Een mooi voorbeeld van wat belangstelling en aanmoediging van bestuurswege voor inheemsche kunstnijverheid beteekenen kan, levert de zilver-

smeedkunst in Jogja. Deze tak van nijverheid lag vrijwel lamgeslagen; de oude motieven werden uit den treure verwerkt zonder eenige vernieuwing in de uitvoering; de toepassing leende zich niet voor gebruiksvoorwerpen; men kwam niet over het doode punt heen. Totdat de echtgenoot van een der vorige gouverneurs haar interesse daadwerkelijk toonde. Zij gaf teekeningen en ontwerpen, waarin de oude motieven naar moderne opvatting werden verwerkt. Zij deed bestellingen, wekte de werkers op door persoonlijke bezoeken aan hun primitieve werkplaatsjes, wekte de belangstelling van koopers door aan het nieuwe product bekendheid te geven. En zoo vernieuwde zich deze oude kunst, haar eigen karakter bewarend en toch onze opvatting van schoonheid bevredigend. Een groote voldoening moet het deze vrouw geweest zijn aan de arme bevolking van de betrokken desa's een bron van inkomsten te hebben hergeven.

Feestvieren samen met de bevolking is altijd een loonende wijze van aanraking zoeken en er zijn meestal gelegenheden te over om er een feestdag van te maken! Een inspectie-bezoek aan afgelegen kampongs beteekent een dag van zang en dans voor de jonge meisjes en jonge mannen, waaraan de bijwoning door den controleur extra luister verleent. De eerste aanraking met Moeder Aarde van het zes weken oude zuigelingetje gaat gepaard met een feestmaal, waarbij ook het controleurspaar aanzit. En zoo is er telkens gelegenheid, om mee te leven met wat de menschen om ons heen aangaat. Dat die feesten voor ons niet altijd even feestelijk zijn in ónze zin, dat kunnen we rustig toegeven. Maar we mogen wel steeds bedenken, dat onze gastheeren en gastvrouwen alles wat in hun vermogen ligt hebben gedaan, om het ons aangenaam te maken. Meer dan eens heb ik me diep geschaamd over medegasten, die zich niet ontzagen op duidelijke wijze den spot te drijven met wat in onze oogen grappig of belachelijk leek. Ons gevoel voor humor en voor het komische in een situatie mag ons toch nooit zoover brengen, dat we daar anderen mee kwetsen. In dit opzicht kunnen we menigmaal een voorbeeld nemen aan de inheemschen, die met waardige onbewogenheid alles aanvaardden, wat wij hun gelieven aan te doen.

Onze taak tegenover de Europeesche maatschappij.

Wees Uzelve.

Als we na de eerste eenzame jaren lanzamerhand terugkeeren in een meer bewoonde wereld, begint de periode, dat we bemerken ook tegenover de Europeesche maatschappij onze verplichtingen te hebben. Eerst krijgen we dan den tijd van de kleine plaatsjes, waar we met slechts enkele gezinnen samen wonen en waar dan vaak een patriarchale verhouding heerscht als van een clan. Gezamenlijk wordt daar alles op touw gezet en beleefd. Als er dan een jong aspirantsvrouwtje in den kring komt, worden we ons pas recht

bewust, dat er nu leiding van ons verwacht wordt, dat we de nieuwe verantwoordelijkheid krijgen te moeten vóórgaan! Wie die verantwoordelijkheid goed begrijpt, zal daarin waarlijk geen reden tot hoovaardigheid zien. Gelukkig diegenen onder ons, die door de ervaring van de eerste jaren zich reeds een mate van zekerheid hebben eigen gemaakt en zich zelf kunnen blijven bij het groeien van de nieuwe plichten en rechten. Die met schroom de zwaardere taak aanvaarden maar ook met vreugde, om iets te kunnen doorgeven van het vele goede, dat ze in den loop der jaren hebben ontvangen.

Aantrekkelijks hebben de nieuwe plichten zeker. We komen in een periode, dat vereenigingsleven op verschillend gebied onze aandacht vraagt: vrouwenbelangen, zoowel op huishoudelijk als op sociaal en economisch gebied, Pro Juventute, Armenzorg, bewegingen zooals de Emmabloemcollecte, schoolbelangen enz. En dan de zuiver maatschappelijke verplichtingen: de bezoeken en receptie's!! Die bezoeken — wat daar al op oud Indische wijze tegen „gekan-kerd” is! En nóg heeft niemand een beteren weg gevonden om in onze zéér vlottende maatschappij tot elkaar te komen. Dat contact is m. i. absoluut noodig in een koloniale samenleving waar we in alle phasen van ons leven veel meer op elkaar zijn aangewezen dan in het Moederland. In die koloniale samenleving neemt het B. B. als officieele bemoeial nog altijd een min of meer uitzonderlijke plaats in. Het publiek geeft er zich niet altijd rekenschap van, dat dit geen vrije verkiezing is, zooals dan blijkt uit de commentaar op de faits et gestes van de bestuursambtenaren (èn hun dames). De critiek is niet altijd welwillend en in de buffer-positie, die de B. B. vrouw inneemt tusschen het publiek en het B. B. is een goede dosis nuchterheid en nóg meer tact geen overbodige weelde. Maar ach, van velen is de geprikkeldheid begrijpelijk in deze tijden van geldzorgen, van teleurstelling om voortijdig afgebroken carrières, van leed om kinderen, die geen toekomstkansen hebben. In de uitlatingen is dan ook vaker eigen nervositeit aan het woord dan bepaalde ergernis om een of ander bestuursfeit.

Daarbij komt nog dat, hoe ouder wij worden en hoe hoger de positie van onze mannen, hoe meer we alleen komen te staan. Indië is toch in hoofdzaak een land van jonge mensen. En waar ter wereld staan die niet met critiek en wantrouwen tegenover de oudere generatie? Dat is ook niet erg als we ons maar bewust blijven, dat wij de verantwoordelijkheid hebben, maar dat we ook open moeten blijven staan voor wat het jonge geslacht aan nieuwe, frissche gedachten meebrengt. En dat we waarlijk wel wat mildheid mogen betrachten in onze beoordeeling van wat wij beschouwen als uitwassen van dezen tijd. Het leven zelf snijdt onherroepelijk uit, wat woekeringen blijken te zijn.

Dat ondanks deze verstandige overwegingen teleurstelling, soms zelfs miskennis wel eens ons deel is, dat is zeker waar. „Wie man es macht, ist 's falsch”.

En juist daarom: Wees U zelve. Laat U niet verontrusten noch opjagen door wat „men” zegt. Begeerlijker en bereikbaarder dan te trachten het allen naar den zin te maken, is het om boven de partijen staande, ons deel te voelen van de maatschappij. Het beste dienen we deze, door ons niet door haar te laten overheerschen.

Bij den dood van Carry van Bruggen is een artikeltje verschenen, waarin eenige alinea's gewijd waren aan haar kort verblijf in Indië. Daarin stond met zooveel woorden, dat een vrouw als Mevrouw van Bruggen, zóó zuiver, zóó eerlijk, het natuurlijk niet had kunnen volhouden in Indië, waar niemand een eigen opinie heeft, waar elke meening ondergeschikt wordt gemaakt aan die van den baas, waar elke persoonlijkheid zich oplost in een banale algemeenheid. Verbaasd en gegriefd heb ik me afgevraagd, of dit inderdaad een zuiver beeld geeft van Indië. Zijn wij zoo? Wij vrouwen en onze mannen, die hier met toewijding werken aan een taak, die al onze krachten eischt; die hier gekomen zijn met achterlating van veel wat ons lief en vertrouwd is; die weer van ons moeten laten gaan, wat ons het naast aan het hart ligt; die, ten slotte, om het werk, comfort en rust opofferen? Er zullen er wel zoo zijn. Maar zijn die types niet in iedere maatschappij? Is dat specifiek Indisch? Na twee en twintig jaren Indië-praktijk geloof ik te mogen zeggen, dat Indië als geheel niet zoo is. Er wordt hier vlot en makkelijk geleefd — een natuurlijke reactie op veel gemis. Er wordt wel „gekankerd” en er wordt wel geroddeld, wat geen wonder is in een maatschappij uit zooveel heterogene deelen opgebouwd! Maar er wordt nog véél meer strijd gestreden, veel leed geleden, er wordt hard en eerlijk gewerkt in moedig gedragen eenzaamheid. Dan is het toch, alles dooreen genomen, geen oneer ons deel te weten van de Indische maatschappij, aan welker ontwikkeling we naar aard en vermogen willen medewerken.

DE ALLEENSTAANDE VROUW IN INDIË

DOOR H. VAN DER SPEK-VAN SANTEN

I OEN de redactie van het Indische Vrouwenjaarboek mij vroeg of ik over bovengenoemd onderwerp iets wilde schrijven, heb ik die opdracht gaarne aanvaard, omdat dit onderwerp er inderdaad een is, dat in zulk een jaarboek onder het oog moet worden gezien.

Weliswaar kent men eenerzijds het type „alleenstaande vrouw” in veel geringer mate dan in Europa en Amerika, doch anderzijds staat de ongehuwde en niet in het familiegezin levende vrouw in Indië veel meer alleen dan in Westersche landen.

Wat verstaat men onder een „alleenstaande vrouw”? Met deze uitdrukking wil men eigenlijk zeggen, dat de vrouw of het meisje in kwestie in eigen onderhoud voorziet door werk in school, kantoor of ander bedrijf, en dat zij niet langer vertoeft onder het dak van het ouderlijk tehuis dan wel onder de hoede van anderen.

Als wij hier een en ander over het leven van zulke meisjes en vrouwen gaan opmerken, dan bedoelen wij haar plaats in de Europeesche samenleving. Of en in hoeverre er in de Inlandsche en Chineesche en over het algemeen in de Oostersche maatschappij sprake is van vrouwen, die een zelfstandig bestaan voeren, zullen wij hier buiten beschouwing laten.

De Europeesche alleenstaande vrouwen kan men dan nog in twee groepen splitsen: die van de hiergeborenen, voor wie het alleenstaan beteekent, dat zij niet meer onder de ouderlijke hoede en in den familiekring vertoeven, en die van de in Europa geborenen, die niet alleen het familieleven missen, doch die tevens geplaatst worden in een ver van haar vaderland verwijderde omgeving, onder totaal van de vaderlandsche verschillende omstandigheden.

Het in Indië geboren meisje heeft in den regel het voorrecht, dat zij, wanneer haar werkzaamheden overplaatsing naar een andere stad noodig maken, in haar nieuwe woonplaats een bevriende familie aantreft, die haar gaarne opneemt en gewoonlijk met hartelijkheid ontvangt. Doch al is er zelfs niet dadelijk een familie, waarmede zij reeds bekend is, dan valt het haar niet moeilijk om zich in een tot nu toe haar vreemd gezin op haar gemak te gevoelen. Zij kent de levenswijze in Indië, zij is gewend aan het tropische klimaat, zij verstaat de taal der bedienden, kortom: voor haar is er het gewoonlijk hard vallende afscheid van het gezin, waaruit zij stamt, doch dat zij binnen enkele uren bereikbaar weet (in het ongunstigste geval binnen enkele dagen), terwijl zij, indien zij het niet al te slecht treft en zelf wat aanpassingsvermogen heeft, in haar nieuwe omgeving weder spoedig een tehuis zal vinden.

Het uit Europa komende meisje, dat ter plaatse, waar haar werkzaamheden verricht moeten worden, geen verwanten of vrienden heeft, die haar, al is het voorloopig, onderdak kunnen verschaffen, staat de keuze open tusschen haar intrek in een hotel of pension, als „paying guest” in een gezin of als op zichzelf levende in een paviljoen of kamer. Niet bekend met de gewoonten en gebruiken van het land, zal zij er aanvankelijk weinig voor gevoelen om als betalende gast in een familie te worden opgenomen of zelf huishoudinkje te gaan spelen. Zij neemt haar intrek in een hotel.

Is zij bij wijze van spreken „zóó van moeders pappot vandaan” dan zal zij zich in haar nieuwe omgeving den eersten tijd wel heel vreemd en verlaten vinden. Overdag heeft zij haar werk, dat in een nieuwe omgeving wordt verricht, doch waarmee zij vertrouwd is en dat haar dus in de arbeidsuren de zekerheid van optreden en bezigheid verschaft, welke iedereen, doch vooral de alleenstaande vrouw, noodig heeft om zich een gelukkig mensch te weten.

Doch, als de arbeid is geëindigd, als zij vermoeid van het onder tropische weersomstandigheden verrichte werk, haar hotelkamer opzoekt en daar in het gunstigste geval de thee gereed vindt staan, gewoonlijk op hotelmanier gezet, dus niet van de lekkerste, geserveerd in het doorgaans nuchter-leelijke hotelservies en door haar in eenzaamheid te gebruiken, zonder de weldoende aanwezigheid van iemand, die belangstelling voor haar heeft, dan bekruipt haar toch wel eens een gevoel van eenzaamheid, en dat wordt er niet beter op, als zij later in de hotelzaal aan haar éénpersoonstafeltje plaats neemt om den ongezelligen maaltijd te gebruiken en vervolgens voor haar kamer gezeten nog een paar stille uren met zichzelf doorbrengt om zich tenslotte ter ruste te begeben.

O, zij krijgt natuurlijk binnen korteren of langeren tijd wel kennissen. Er zijn onder haar collega's wel meisjes, waarmee zij goed kan opschieten, waarmee zij gaat zwemmen of fietsen of een bioscoop bezoekt. Er komen ook wel uitnodigingen om eens mee te gaan dineeren of dansen. Bij de verplichte bezoeken aan chefs en collega's zal zij wellicht eens een gelijkgestemde ziel treffen, waardoor een vriendschapsband ontstaat en zij bij zulk een familie af en toe genoodigd wordt om er een feestdag door te brengen of om eens ongedwongen te komen oploopen.

Doch dat alles vergoedt haar niet het gemis van een tehuis van allen dag en het meerendeel der alleenstaande meisjes en vrouwen zal dan ook wel spoedig omzien naar een andere manier van inwoning. Er zijn natuurlijk zeer zelfstandige naturen, die zich volkomen gelukkig voelen in zulk een leven zonder eenig verband of dwang. Dat zijn de ook onder vrouwen wel voorkomende „geboren vrijgezellen”. Zij missen, misschien wel tot hun geluk, den hang naar gezelligheid en naar mededeelzaamheid, die de meeste stervelingen, mannen zoowel als vrouwen, doch de laatsten in sterkere mate, bezitten. Zij zijn tevreden met de zakelijkheid van het hotelleven

en verlangen niet naar de warmte van het gezinsleven, die voor anderen onontbeerlijk is.

Deze laatsten zoeken dan naar een meer bevredigende levenswijze en verwachten gewoonlijk die te vinden als betalende gast in een Europeesch gezin. De beste kans van slagen biedt dan het gezin, waar dochters van gelijken leeftijd inwonen, dan wel andere alleenstaande vrouwen. Daar immers heeft het eenzame meisje de meeste gelegenheid om aansluiting te vinden bij personen, die zich onder gelijke omstandigheden een weg door het leven banen. Er zijn ook meisjes, die de voorkeur geven aan een gezin met kinderen of aan het inwonen bij een echtpaar van eigen leeftijd.

Of de alleenstaande vrouw dan gevonden heeft, wat zij zoekt, is weder een kwestie, welke geheel afhankelijk is van omstandigheden en aard en aanleg van het meisje en het gezin, waarin zij haar intrek neemt. Voor haar, die op persoonlijke vrijheid gesteld is, verdient het aanbeveling, dat zij die vrijheid verdedigt door niet aanhoudend in den familiekring te vertoeven en vooral haar kamer tot „her own castle” te verklaren. In den regel zal dan haar verblijf in het vreemde gezin van langduriger en aangenamer aard zijn dan wanneer zij haar gezelschap te veel aan haar huisgenooten opdringt dan wel zich de aanwezigheid van de anderen opgedrongen ziet. Er zijn evenwel karakters, die ook de eenzaamheid van het eigen vertrek niet kunnen verdragen, terwijl er anderzijds ook gezinnen zijn, waarin men het als een onbeleefdheid beschouwt als een der huisgenooten zich te veel afzondert.

In het algemeen biedt de Indische huishouding met haar nog immer sterk levende gastvrijheid, haar ruime behuizing en voldoende huishoudelijke hulp, een goede basis voor den opbouw van een bevredigend en prettig tehuis voor de alleenstaande vrouw.

Er kunnen echter omstandigheden zijn, waardoor aan een andere woonwijze de voorkeur wordt gegeven. Een veel voorkomende manier van samenwonen is een zoogenaamde „dames-mess”. Drie of vier dames huren dan gezamenlijk een huis en voeren zelfstandig daarin de huishouding. Gewoonlijk wordt de leiding bij weekbeurt verdeeld en wanneer de mess-bewoonsters het noodige aanpassingsvermogen bezitten en goed met elkaar overweg kunnen, is zulk een manier van leven, vooral voor oudere meisjes, wel heel aardig en gezellig. Een heeren-mess kenmerkt zich gewoonlijk door ongezelligheid, welke de bewoners door rumoerigheid trachten te verdrijven. De bewoonsters van de dames-mess echter slagen er dikwijls in, door de ontplooiing van haar vrouwelijken zin voor huiselijkheid in haar woning die gezellige sfeer te brengen, welke maakt, dat het goed is er te toen!

Tenslotte is er dan nog de vrouw, die prefereert in een eigen huis of paviljoen alleen te wonen. De weelde van een dergelijke eenzaamheid kan slechts de vrouw met een flink inkomen en van rijperen leeftijd zich permitteeren. Het flinke inkomen heeft zij noodig om haar éénpersoons huishouding te bekostigen, want wo-

ninghuur, bedienden, belasting en alle verdere huishoudelijke uitgaven vorderen een som, welke ver uitgaat boven het bedrag, dat men als hotel- of gezinsgast betaalt. En haar rijpere leeftijd (waaronder ik versta elke leeftijd tusschen 23 en 93, mits de persoon in kwestie iemand is met gezond verstand en bedwingbaar temperament) heeft de alleenwonende vrouw noodig om haar gemoedsrust te bewaren bij de praatjes, welke de goegemeente zonder mankeeren rondstrooit over elke vrouw, die het waagt alleen te gaan wonen!

Dit artikel zou oorspronkelijk tot titel dragen „Moeilijkheden van een alleenstaande vrouw in Indië”. Ik wijzigde dien titel eenigszins, omdat ik geen kans zag alle moeilijkheden, die een alleenstaande vrouw kan ondervinden, ook wanneer het terrein van die moeilijkheden tot Indië beperkt blijft, in een kort artikel te behandelen. Ik meen met het bovenstaande echter wel een der voornaamste problemen van de alleenstaande vrouw in Indië te hebben aangevoerd. De oplossing moet het werkende meisje zelf vinden, in overeenstemming met haar aard, haar wenschen, haar maatschappelijke en financieele omstandigheden.

De Indische maatschappij, hoezeer ook vooruitgegaan in de laatste tientallen jaren, staat nog altijd eenigszins vreemd tegenover de zelfstandige en alleenwonende vrouw. Zij heeft zich nog nagenoeg niet ingesteld op deze bijzondere categorie van staatsburgeressen. Meer nog dan in Westersche landen, is men in Indië geneigd de ongehuwde vrouw en haar levenswijze een anderen maatstaf aan te leggen dan den ongehuwden man. Dat alles zal langzamerhand wel anders worden. Bij het onderdeel van deze kwestie, welke de behuizing der alleenstaande vrouw vormt, zou reeds veel gewonnen zijn, indien men in Indië, zooals elders, flatwoningen voor werkende vrouwen en meisjes bouwde, waarvan de bewoonsters naar keuze gemeenschappelijk de maaltijden kunnen gebruiken of zelf haar maaltijden kunnen bereiden. In zulke flatgebouwen dient zich ook een lees- en schrijfkamer, een ontvangsalon enz. te bevinden, terwijl het de bewoonsters vrij moet staan binnen de grens van bepaalde uren bezoek op haar kamers te ontvangen. Het spreekt vanzelf, dat de vrijheid der bewoonsters zoo min mogelijk aan banden gelegd moet worden; men kan bij voorbeeld van zelfstandige vrouwen niet eischen, dat zij des avonds om tien uur binnen zijn! Zulke bepalingen beware men voor inrichtingen van opvoeding en tucht.

Door de oprichting van dergelijke flatgebouwen zou men de alleenstaande vrouw een grooten dienst bewijzen en een einde maken aan weliswaar niet ongewenschte, doch evenmin als juist te erkennen toestanden. De zelfstandig werkende en levende vrouw dient niet te zijn een vijfde wiel aan den wagen van een gezin, noch een eenzame in een koude hotelomgeving, doch een vrije bewoonster van een huis met vele woningen, een huis, dat is als een korf, waar de nijvere bijen af en aan gaan!

BESTRIJDING VAN DEN VROUWENHANDEL

DOOR CH. SJ. DATOE TOEMENGGONG

Ieder mensch is verplicht voor zijn aandeel mede te werken aan de verwerkelijking van de zedelijke idee der wereld.

Immanuel Kant.

WAAR zelfs in Europa en andere geciviliseerde landen de vrouwenhandel en de prostitutie beschouwd worden niet alleen als zeer gewichtige sociale vraagstukken, doch tevens ook als vraagstukken, die nog lang niet haar oplossing hebben gevonden, ondanks de bemoeienissen van den Volkenbond, spreekt het vanzelf, dat men in dit stukje, geschreven voor het Vrouwenjaarboek, niet verwachten kan, dat er belangrijker gegevens of ideeën naar voren gebracht zullen worden, dan totdusver reeds door meer bevoegden gedaan werd.

Het doel van dit artikeltje is dan ook uitsluitend om de lezeressen, waarschijnlijk meerendeels bestaande uit Europeesche dames, een kijkje te geven op deze maatschappelijke misstanden, die ook in dit land met zijn oude tradities zich hoe langer hoe meer uitbreiden.

Daar schrijfster van dit stukje gedurende 4 jaren aan het hoofd van een vereeniging heeft gestaan, die zich ten doel stelt dit kwaad zooveel mogelijk te bestrijden of vrouwelijke slachtoffers hiervan te helpen en te steunen, is zij vanzelf op de hoogte gekomen van verschillende gevallen en heeft zij een klein tipje gezien van misstanden, die zeer zeker breeder van omvang, moeilijk te benaderen en derhalve uiterst lastig te bestrijden zijn. Vooral in dit land, waar men altijd stuit op de geslotenheid van de bevolking, die meestal de leuze huldigt van: spreken is zilver en zwijgen is goud, is het zoo moeilijk om te komen achter het vele leed en onrecht, dat de vrouwen ondervinden.

Gedurende de jaren, waarin ik met dit werk bezig ben geweest, bleek me, dat ook hier, zooals trouwens in alle overige landen, deze handel beheerscht wordt door vraag en aanbod. Van de zijde der mannen, die hierin de rol spelen van heerschers en kooipers, is er altijd vraag naar vrouwen. Aanbod is er evenzeer meer dan voldoende en om verschillende redenen.

Ijdelheid, luiheid en lichtzinnigheid spelen ook bij Inheemsche vrouwen een rol, doch vooral zijn het de economische toestanden, die de jonge vrouw als het ware in de armen voeren van hen, die hun broodwinning vinden in het verleiden van arglooze meisjes. Het meisje uit de dessa, zelf met haar familie aan den rand van de armoede verkeerende, is gauw aangetrokken door het voorstel van den goedgekleeden vrouwenhandelaar om naar één van de groote steden te gaan, waar een betrekking haar wacht, die goed betaald wordt. Vooral wanneer het meisje heelemaal ongeschoold is en een

tijke ijdelheid bezit, is zij een willige prooi van den handelaar. Eenmaal in zijn klauwen gevallen, is zij eigenlijk voor goed verloren.

In de groote steden zelf, waar vrouwen met een meer dan ka-
rig loon rond moeten komen, meestal met kinderen en familie, die
ze te onderhouden hebben, is de weg naar den val zeer kort, om-
dat er in zoo'n groote plaats verleiding en vraag te over is.

Voorts is ook een ongelukkig huwelijk dikwijls de oorzaak van
het feit, dat de vrouw haar toevlucht zoekt tot dergelijke praktijken.
Hierin spelen de gemakkelijke echtscheiding en de polygamie een
groote rol. Hoe vaak ontmoette ik niet een jong vrouwtje, dat reeds
na enkele maanden getrouwd te zijn, plaats had moeten maken
voor een ander en dat, niet bij machte om op eigen beenen te
staan of zelfstandig te handelen, liever den gemakkelijksten weg
koos en terecht kwam in het één of ander Chineesch hotel van min-
der goede reputatie.

Zooals vanzelf spreekt, vindt men op de hoofdplaatsen en daar,
waar de economische toestanden het slechtst zijn, de meeste geval-
len vrouwen. In streken, waar de godsdienstige voorschriften t. a. v.
de zedelijkheid worden nageleefd, komt de vrouwenhandel bijna
niet voor.

Ook in die landen, waar de adat zeer streng optreedt tegen
onzedelijke handelingen, hoort men weinig van dergelijk kwaad. Er
zijn bv. nog streken, waar een overspelige vrouw de haren worden
afgeknipt ten aanschouwe van andere kampongbewoners, of waar
men haar het verblijf in de kampong geheel onttrekt. Het spreekt
vanzelf, dat daar de vrouwen wel oppassen binnen de perken van
de zedelijkheid te blijven.

Verder is gebleken, dat de vraag niet alleen komt van de land-
genooten, doch ook van mannen van ander ras. De landgenooten
spelen vaak alleen de rol van aanbrengers.

En nu de bestrijding van dit menschontearend vak: de vrouwen-
handel?

De vereeniging, die ik boven heb genoemd, heeft in dit opzicht
meer preventief dan actief kunnen arbeiden. Zooveel mogelijk wordt
contact gezocht met vrouwen of meisjes, waarvan bekend is, dat zij
in gevaar verkeerden om verleid te worden, of dat zij geheel onbe-
schermd in omstandigheden zijn, die voor haar gevaarlijk dreigen te
worden. Deze meisjes worden dan in aanraking gebracht met men-
schen, die het goed met haar meenen en probeeren willen om hen op
het rechte spoor te houden. Ze worden in gezinnen opgenomen en
de goede omgeving en geest, waarin zij dan verkeerden, zijn meestal
in staat om het meisje goed terecht te brengen.

Ook met vrouwen, die reeds tot het kwaad zijn vervallen, zijn
proeven genomen. Uitgezonderd die gevallen, die niets anders dan
teleurstelling en verdriet met zich brengen, is de vereeniging er ook
wel in geslaagd dergelijke vrouwen na eenigen tijd weer op den goe-

den weg te brengen en haar zelfs een goed huwelijk te doen sluiten.

Het is de vereeniging ook wel eens gelukt vrouwen te achterhalen en haar te redden uit de handen van de handelaren. Het spreekt vanzelf, dat de hulp van de Zedenpolitie hierbij onmisbaar is.

Een door de vereeniging opgericht vrouwen-tehuis verschaft aan bovengenoemde vrouwen een onderdak.

In de Inheemsche vrouwenvereenigingen wordt dit vraagstuk ernstig bestudeerd. In Jogja bestaat sinds enkele jaren een groote vereeniging, die met haar vele vertakkingen steeds naar middelen zoekt om dezen vrouwenhandel intensief te bestrijden.

Of echter al dit streven de noodige resultaten zal afwerpen, is natuurlijk nog een groote vraag. Met verschillende sociale werkers, die dit vraagstuk eveneens als één der gewichtigste beschouwen, ben ik het eens, dat dit kwaad niet uit te roeien is, wanneer de geheele maatschappij niet veranderd wordt.

Daarbij echter kunnen alvast enkele middelen worden aangewend, die in dit land in ieder geval den val van meisjes zouden kunnen voorkomen, t.w.:

1. Het godsdienstig leven moet worden verlevendigd door belangstelling te wekken voor goed en practisch godsdienstonderwijs;
2. Het meisje dient een opleiding te krijgen, die haar economisch weerbaar kan maken ¹⁾;
3. De vrouwen moeten gelegenheid krijgen om te werken;
4. Het concubinaat moet worden verboden;
5. Bij de Westersche schoolopvoeding, die het meisje krijgt, moet de Oostersche adat niet uit het oog worden verloren.

Men ziet, dat de werkelijke bestrijding neerkomt op verandering van sociale toestanden. Naast de Regeering zijn de meer ontwikkelde Inheemsche vrouwen de aangewezen personen om dit werk flink ter hand te nemen. Dit kunnen wij doen, zoowel in onze gezinnen, bij de opvoeding van de kinderen, als daarbuiten in het vereenigingsleven, waar wij de plaatsen moeten innemen van leidsters en raadgeefsters.

¹⁾ Zie Huishoudonderwijs aan het dessa-meisje van Mevrouw A. J. Resink-Wilkens.

TEGENGANG VAN KINDERHUWELIJKEN

DOOR CH. SJ. DATOE TOEMENGGONG

IN dit land zijn kinderhuwelijken geen vreemde verschijnselen. Vrijwel in alle gewesten komen deze voor, hetzij schaars dan wel veelvuldig.

Zij zijn echter te verdeelen in twee soorten. Er zijn namelijk huwelijken, waarbij de samenleving van de getrouwen uitgesteld wordt, totdat beiden volwassen zijn of totdat één van beide partijen den leeftijd heeft bereikt, waarop zij of hij werkelijk huwbaar is. In dit geval is het meestal de vrouw. Deze huwelijken zijn de z.g. kawin gantoeng. Dit „kawin gantoeng” komt zeer veel voor.

De huwelijken, die gesloten worden tusschen twee menschen, waarvan de bruidegom niet ouder is dan 15 jaren en de bruid 13 of 14 jaren, zijn de werkelijke kinderhuwelijken, die zoo veel kwaad stichten in de Inheemsche samenleving. Op Java zoo wel als op de Buitengewesten komen deze nog voor, behalve in enkele streken, waar de adat er zich tegen verzet of, waar de Zending of Missie een goede contrôle uitoefent. In de residentie Timor bv. stelt de adat straf op gemeenschap met vrouwen, die nog niet den leeftijd van 15 jaren hebben bereikt. In de residenties Bali en Lombok komen kinderhuwelijken ook niet voor, net zoo min als bij de Dajakkers, terwijl in het gewest Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo deze kinderhuwelijken van oudsher door de Sultans zijn verboden.

Wat zijn de beweegredenen van de ouders om hun kinderen op zoo'n jeugdigen leeftijd te laten trouwen? Deze zijn verschillend en zijn soms plaatselijk. Over het algemeen kan men aannemen, dat de drijfveeren zijn:

1. omdat het voor een meisje een schande is, wanneer zij niet of eerst op ouderen leeftijd huwt;
2. omdat de ouders bejaard zijn en bevreesd, dat zij het huwelijk niet meer mee kunnen maken;
3. om te beletten, dat de begeerde jonge man of het jonge meisje met een ander trouwt;
4. om mannen in het gezin te krijgen voor de bewerking van de sawah;
5. uit winstbejag, omdat de ouders bij een huwelijksfeest de gebruikelijke giften verwachten (soembangan).

Uit deze overwegingen, waarvan enkele in hun oogen van zeer veel belang zijn, pleegt men soms op jeugdige kinderen een misdaad, die hen voor hun heele leven ongelukkig kan maken.

Het hoeft niet vermeld te worden, dat de beter ontwikkelden deze toestanden meer dan treurig vinden en dat van hun kant sinds lang begonnen is, om dit kwaad te bestrijden. Ook van Regeeringszijde heeft men niet stil gezeten, zoodat inderdaad in de laatste jaren deze kinderhuwelijken verminderd zijn.

Dat het tegengaan van dit kwaad moeilijk is ¹⁾ laat zich begrijpen, wanneer men weet, dat in den Mohammedaanschen godsdienst t.a.v. kinderhuwelijken een verbiedend voorschrift ontbreekt. Dit maakt de taak van de bestrijders moeilijker.

Onder de bestrijders kan men in de eerste plaats noemen: de Inheemsche bestuursambtenaren. Deze zijn het, die reeds veel in die richting hebben gedaan. Verschillende regenten op Java hebben strenge maatregelen ten aanzien hiervan getroffen. De huwelijksluiters, de pengoeloe's of naibs, worden uitdrukkelijk gewaarschuwd om geen meisjes uit te huwen, wanneer zij den leeftijd van 15 en 16 jaar nog niet hebben bereikt. In enkele regentschappen is aan de naibs, zelfs op straffe van ontevredenheidsbetuiging of ontslag, verboden kinderhuwelijken te sluiten. Op sommige plaatsen weigeren, vanwege de strenge maatregelen van het bestuur, de pengoeloe's dergelijke huwelijken te sluiten. Bekend is ook, dat de ouders, die een dochter willen uithuwelijken, minstens 3 maanden te voren met den naib in overleg treden ter vaststelling van de huwbaarheid.

In andere regentschappen weer wordt op intensieve wijze tegenpropaganda gemaakt en de bevolking gewezen op het kwaad van een kinderhuwelijk. Wanneer er ouders bij den penghoeloe komen met het doel om hun jeugdige dochter te laten trouwen, dan worden zij door den penghoeloe hier ernstig tegen gewaarschuwd. Niet zelden gebeurt het, vooral in West-Java, dat de regent zelf zich in verbinding stelt met de ouders der trouwlustigen. Een dergelijke bespreking mist dan ook zelden zijn doel.

Bij dit alles echter rijst nog een groote moeilijkheid, namelijk het bepalen van den leeftijd van het meisje. Een Inheemsch meisje, vooral in haar dracht van sarong en kabaja, ziet er veel ouder uit dan zij in werkelijkheid is. Het wordt den huwelijksluiters moeilijker, wanneer de ouders bij hoog en laag verzekeren, dat hun dochter reeds den leeftijd van 16 jaren heeft bereikt.

Voor het bepalen van den leeftijd heeft het bestuur verschillende methoden gevonden. Het meisje moet bv. bij den Loerah verschijnen, terwijl dan tevens getuigen worden gehoord, die de adatplechtigheden van af de geboorte van het meisje hebben meegemaakt. In enkele regentschappen bepaalt een commissie, bestaande uit den assistent-wedana, pengoeloe en enkele getuigen, den leeftijd van het meisje. Ook de echtgenoot van den pengoeloe verleent hierbij haar medewerking.

¹⁾ Men leze hiervoor de hierna volgende bijdrage van Mevrouw A. J. Resink-Wilkens.

Zoodoende wordt er van bestuurswege hard gewerkt om aan dit kwaad paal en perk te stellen.

Het onderwijs, dat de jeugdige desamenschen genieten, draagt er ook toe bij, dat men zelf inziet, dat dergelijke toestanden uit den booze zijn. Dan mogen wij hier niet vergeten het werk van vereenigingen en invloedrijke personen, die er naar streven om hun landgenooten langzamerhand de oogen te openen voor alles wat niet goed is.

In het boek van Dokter Soetomo: „Huwelijken en Kinderhuwelijken" worden duidelijk het kwaad en de funeste invloed geschilderd van huwelijken, gesloten tusschen kinderen. Dit boekje heeft zeker zijn doel bereikt, gezien de belangstelling, die daardoor in vele kringen werd opgewekt ten opzichte van deze toestanden. Ook de bekende Pangeran Djajadiningrat, toentertijd gedelegeerd lid van den Volksraad, deed in dit college ernstige waarschuwingen hooren tegen de kinderhuwelijken. De vele echtscheidingen in de Inheemsche wereld schreef hij ten deele ook toe aan de huwelijken, die op te jeugdigen leeftijd zijn gesloten en zoodoende niet ernstig worden opgevat.

De woorden van beide bekende figuren in onze samenleving hebben weerklink gevonden in de harten van anderen, ook van de vrouwen. Met vreugde kan geconstateerd worden, dat vrouwen en haar vereenigingen, zoowel op vergaderingen als in periodieken deze zaak bespreken. Dit heeft natuurlijk tot resultaat, dat men langzamerhand tot het besef komt, dat inderdaad het kinderhuwelijk een kanker is voor onze wereld, die fel bestreden moet worden.

Wanneer straks deze ideeën in de harten van Inheemsche ouders uit alle lagen van de bevolking hebben postgevat en ieder de noodige angst en afschuw heeft gekregen voor dit kwaad, dan zal dit langzamerhand van zelf verdwijnen.

Slechts diep besef en volle overtuiging bij de bevolking zelf, dat kinderhuwelijken verderfelijk zijn, is het beste middel om deze te bestrijden. Deze taak nu, nl. dit besef bij te brengen bij haar onontwikkelde zusters, rust op de schouders van die vrouwen, die door haar opleiding en ontwikkeling daartoe geroepen zijn.

HUISHOUDONDERWIJS VOOR HET DESSA-MEISJE*)

DOOR A. J. RESINK-WILKENS

De grootste dienst iemand te helpen is, hem zoo te helpen, dat hij zichzelf helpen kan.

R. W. Trine.

MET belangstelling las ik, dat een studie-commissie wordt gevormd, ter bespreking van het huishoudonderwijs in Nederlandsch-Indië.

Ofschoon leek in onderwijszaken, wil ik nochtans beginnen met te trachten een lans te breken voor de invoering van practische, specifiek Inheemsche huishoudscholen, waarvan de abiturienten het aangeleerde niet alleen te eigen bate kunnen toepassen, doch eventueel daarin ook methodisch kunnen lesgeven aan de dessa-meisjes op dessa-huishoudscholen na het afloopen van de dessa-school.

Voor het te geven onderwijs stel ik de volgende vakken voor:

- a. Het knippen, naaien en verstellen van de gebruikelijke kledingstukken.

De doorsnee dessa-vrouw is thans zelfs niet in staat het meest eenvoudige kledingstuk te verstellen, hetgeen ten gevolge heeft, dat elk verstelbaar kledingstuk tot het onbruikbaar is, gedragen wordt, waardoor vernieuwing eerder noodig is, dan indien het versteld had kunnen worden.

Die vernieuwing beteekent het aankopen van kledingstukken, die kant en klaar zijn, daar de dessa-vrouw noch de schaar noch de naald kan hanteeren, om uit het materiaal het meest eenvoudige kledingstuk te vervaardigen.

- b. Het vlechten met gespoten bamboe-materiaal voor huishoudelijke artikelen en het vlechten met „mindong” (pandanus) ter vervaardiging van matjes voor huishoudelijk gebruik.

- c. Het spinnen en het eenvoudige weven.

Voor het spinnen verdient het aanbeveling, om het daarvoor benodigde materiaal zooveel mogelijk uit eigen aanplantingen van kapas te winnen.

Men versta zich voor de te kiezen kapassoorten met den meest nabij-wonenden landbouw-consulent.

*) Het verzoek van de redactie van *Widoeri* en van die van het *Vrouwenjaarboek* kwam bijna op hetzelfde moment waarop ik toezegde aan *Widoeri* om over het huishoudonderwijs een artikelje te schrijven en aan het *Vrouwenjaarboek* over de dessa-vrouw. Al schrijvende, merkte ik dat het mij niet mogelijk was over de werkende dessa-vrouw iets te vertellen, zonder een weg aan te bevelen, hierin verandering te kunnen brengen.

Waar het maandblad *Widoeri* voornamelijk is ingesteld op de Inheemsche samenleving, zoo meende ik, dat er geen bezwaren zouden zijn voor bijna gelijktijdige opname in het *Vrouwenjaarboek*, daar beide wegen elkaar niet kruisen.

Voor het weven bediene men zich van de door de Regeering daarvoor aanbevolen toestellen.

- d. Het djoempoet- en tritikwerk, eventueel ook het veel moeilijker plangiwerk ¹⁾).

Waar voor deze werkzaamheden geen toestellen benodigd zijn, is men voor het verrichten daarvan aan geen plaats gebonden. Met de toepassing van dit uitsparingssysteem in het verfbad kan men voor hoofddoeken, slendangs en baadjes zeer aardige effecten bereiken.

- e. Het batikken.

Hiervoor zijn geen verdere aanwijzingen noodig.

- f. Het teekenen.

Bedoeld wordt het eenvoudige rechtlijnig teekenen voor het maken van streep- en blokmotieven in het batikwerk, naast het meest eenvoudige ornament teekenen, als benodigd voor het djoempoet- en tritikwerk.

- g. Het koken.

De bereiding van de eenvoudige Inheemsche gerechten.

Bovenstaande vakken zijn van een zuiver economische beteekenis. In aansluiting daaraan, noem ik voorts:

- h. Het bijbrengen van de meest elementaire begrippen op het gebied der hygiëne.

Dit zou natuurlijk niet beperkt moeten blijven tot de verzorging van het lichaam, doch ook ten opzichte van de huisvesting.

- i. Kinderverzorging.

Ten slotte releveer ik nog de wenschelijkheid van:

- j. Het aanleeren van Inheemsche kinderliedjes en spelletjes. Zulks ter bevordering van het intieme gezinsleven.

Wordt het huishoudonderwijs aan het dessa-meisje, als door mij in groote trekken geschetst, zoo ingericht, dat het bij de bevolking populair wordt, dus dat normaal het dessa-meisje, na afloop van de dessaschool, de dessa-huishoudschool bezoekt, dan zal daardoor een groote stap gedaan zijn in de verbetering van de positie van de vrouw in de dessa.

¹⁾ Djoempoet is de toepassing van een uitsparingssysteem door in het goed, op bepaalde afstanden, een peperkorreltje of erwte te binden, dat met agel (een grassoort) wordt omwonden, zoodat bij de indompeling in het verfbad, deze afgebonden gedeelten van het goed niet gekleurd worden, waardoor dus witte vlekjes ontstaan, waarin de grondkleur is vervloeid.

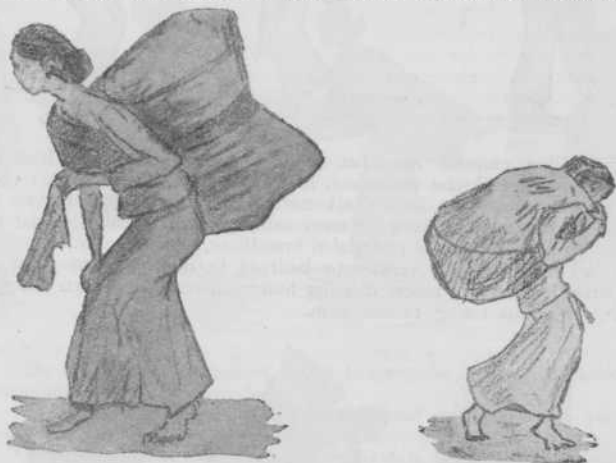
Ook kan men dit werk met een enkel sterk aangetrokken kruissteek maken en na het verfbad, bij het verwijderen van de steek, krijgt men dan kleine lichte stippeltjes in het goed.

Tritik is het stevig intrekken van fijne inrijgels in ornament in het witte goed. Na het verfbad en de verwijdering van het garen, zijn de motieven, in lichte lijnen, op den donkeren achtergrond zichtbaar.

Plangi is een combinatie van tritik en djoempoet, waarbij dan op de uitgespaarde groote plekken een andere kleur, middels een penseel, wordt aangebracht.

Dit geldt voor die streken, waar het dessa-meisje al heel spoedig na het huwelijk, teneinde een kleine bijverdienste te verkrijgen, 's nachts het huis moet verlaten, een zware last torsend, ten einde vroegtijdig de meest nabije passer te bereiken, om daar hetgeen ze te verkoopen heeft, van de hand te doen. Na afloop van de passer komt zij dan eerst tegen het middaguur doodmoe thuis.

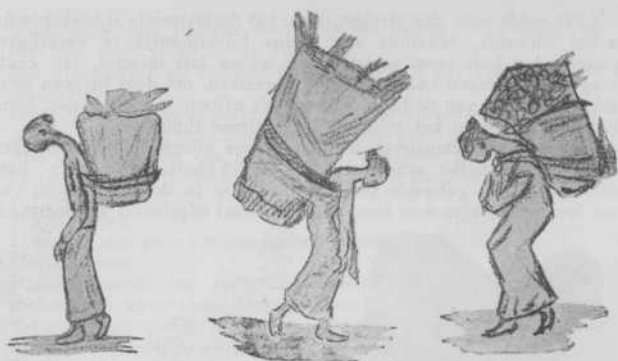
Het geheele gezinsleven wordt hierdoor uiteen gerafeld en tegen den tijd, dat zulke vrouwen den leeftijd bereiken, waarop hare beter bedeelde, gehuwde sexegenooten nog in de volle kracht van haar leven zijn, zijn deze arme wezens totaal afgebeeld en daarmede

is natuurlijk gepaard gegaan het verlies van alle vrouwelijke bekoring, met alle daaraan verbonden gevolgen.

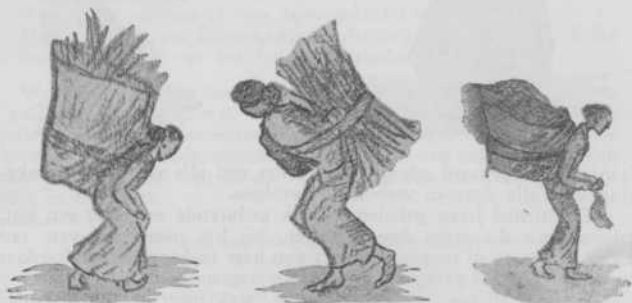
Een tiental jaren geleden, heb ik gedurende ongeveer een jaar, tallooze van die arme dessa-vrouwen, bij het passeeren van ons huis, binnen laten roepen, om wat van haar te koopen, en daardoor in de gelegenheid te zijn haar te ondervragen.

Wat ik allengs te hooren kreeg, was meer dan ten hemel schreiend. Vroeg ik naar den leeftijd, dan kreeg ik een cijfer te hooren, ver beneden mijne taxatie en die mededeelingen kon ik verifieeren, door te informeeeren naar den leeftijd van het oudste kind en/of kleinkind. Van zelf kwam dan verder het gesprek op de ter wereld gebrachte kinderen, waarvan het aantal meestal tot enkelen beperkt bleef uit de eerste huwelijksjaren, waarna miskraam op miskraam volgde als gevolg van den zwaren arbeid.

Mijne enquête naar het gewicht, dat men te dragen had, en naar de dagelijksche verdienste, leverde de volgende cijfers op: voor vrouwen van verre dessa's afkomstig, bedroeg het gewicht van 20 tot 30 katties ¹⁾ en voor de meer nabij gelegen dessa's liep dat op tot 40 katties voor de materialen brandhout, gras en grint.

De dagelijksche verdienste bedroeg in dien tijd van 5 tot 10 centen en daarvoor moest dan het huisgezin verlaten worden van \pm 3 uur 's nachts tot \pm 11 uur v. m.

En dat alles kreeg ik te hooren, in een toon van zeldzame berusting, want men kende immers niets anders, wat tot productieven arbeid zou kunnen leiden.

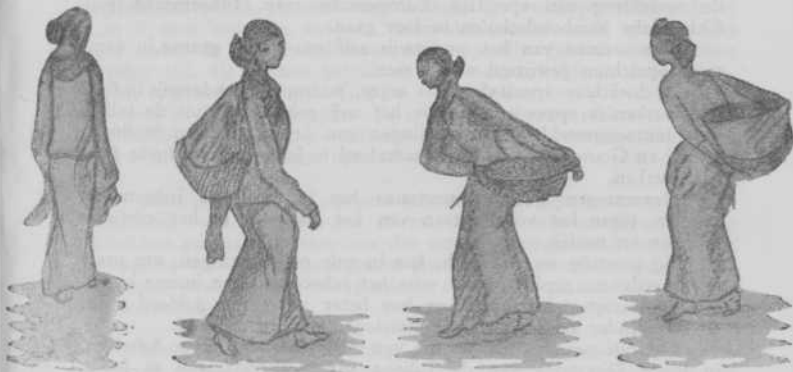
Ter illustratie van hetgeen ik hier boven met enkele woorden neerschreef, verwijs ik naar bijgaande platen.

¹⁾ 1 kattie = 6 ons.

Die platen zijn reproducties van een aantal schetsen, naar het leven vastgelegd door den veelzijdigen, Hollandschen artist Rient van Santen.

De vrouw met het eenvoudige mandje in haar slendang, recht van lijf en leden, zooals het wezen moet, vormt een schril contrast met de verder weergegeven, voortzwoegende menschelijke wrakken.

Hieraan nog iets toe te voegen zou een tekortdoening zijn aan het schrijnend effect, met die schetsen bereikt.

De bedoeling van de door mij op Inheemsche leest voorgestelde huishoudscholen is dus tweeledig.

Aan het einddiploma zou de bevoegdheid moeten worden verleend, om les te mogen geven aan een dessa-huishoudschool.

Hierdoor wordt dus voor de abiturienten een werkgelegenheid geopend ten bate van de dessa-gemeenschap, terwijl zij, die daarvan geen gebruik behoeven te maken, event. in den kring van hare gemeenschap in die richting nuttig werkzaam kunnen zijn.

Ten slotte wordt door de aan het dessa-meisje geboden gelegenheid om, na afloop van de dessa-school een huishoudschool te kunnen bezoeken, het tegengaan van kinderhuwelijken ¹⁾ langs natuurlijke weg bevorderd.

Ik meen te mogen verwachten, dat de Dienst van Volksgezondheid en de Afdeeling Nijverheid desgevraagd gaarne hunne te waardeeren, praktische voorlichting zullen willen verstrekken voor de in hunne lijn te behandelen leerstof op die Inheemsche huishoudscholen.

¹⁾ Zie hiervoor de bijdrage over Kinderhuwelijken van Mevrouw Ch. Sj. Datoe Toemenggoeng. Red.

Wat betreft de bestaande gemengde huishoudscholen, zoo hoop ik, dat zij in stand zullen blijven.

De leerlingen daarvan bestaan toch uit Europeesche, Inheemsche en Chineesche meisjes, die reeds van af de eerste leerjaren met elkaar hebben leeren omgaan en een voortzetting daarvan kan niet anders dan de bevordering van de assimilatie-gedachte ten goede komen.

Dat schoone, wellicht niet voorop gezette, nevensdoel zou door de oprichting van specifiek Europeesche resp. Inheemsche resp. Chineesche huishoudscholen te loor gaan.

Ten aanzien van het onderwijs zelf zou ik dit gaarne in sommige opzichten gewijzigd willen zien.

Ik doel hier speciaal op de wijze, waarop het onderwijs in fijne handwerken is opgevoerd, zooals het mij gebleken is uit de telken jare tentoongestelde, door leerlingen van de Juliana van Stolberg-school en Gouvernements-huishoudschool te Jogja, vervaardigde fijne handwerken.

Daarentegen deel ik geenszins het bezwaar uit Inheemsche kringen, tegen het voortbestaan van het lesgeven in het costuum knippen en naaien.

Bij ervaring weet ik toch, hoe in vele prijaji-kringen, om praktische redenen, gepleit wordt voor het schoolgaan van hunne kinderen in Europeesche dracht en hoe beter zij aldus gekleed gaan, des te minder zal het bezwaar daartegen worden gevoeld.

Op initiatief en onder leiding van wijlen Mej. M. J. van Schelven, in leven Directrice van de Juliana van Stolberg-school te Jogja, werd ongeveer 2 jaar geleden, hier ter plaatse, eene bespreking gehouden met verschillende leden van Vereenigingen: Taman-Siswo, Aisijah (de Vrouwen-afdeeling van Mohammadjah), Wanito Oetomo en verdere genoodigden.

Op die ook door mij bijgewoonde vergadering kwam men tot de conclusies, dat de bestaande huishoudscholen te Westersch zijn ingericht, dat de leergang van te langen duur is en dat de scholen voor de groote midden-klasse op te kostbaren voet zijn geschoeid.

Het lijkt mij niet onoverkomelijk om aan die m. i. gegronde klachten tegemoet te komen.

Resumeerende zou, naar mijne bescheiden meening, het huishoudonderwijs in Indië voor de toekomst het best tot zijn recht komen, indien naast de bestaande gemengde huishoudscholen, hervormd als hierboven voorgesteld, nog worden opgericht: specifiek Inheemsche huishoudscholen en dito dessa-huishoudscholen.

Naschrift van de redactie.

Op 26 Augustus jl. is — in tegenwoordigheid van Mevrouw De Jonge-Baronesse van Wassenaer — de studie-commissie, waarover in den aanvang van dit artikel sprake is, tezamen gekomen.

Wij vernemen, dat van Regeringswege alle hoop is gegeven op

oprichting van tweejarige huishoudscholen met vereenvoudigd leerplan met de speciale bedoeling leerkrachten te vormen voor het dessa-onderwijs.

Mevrouw De Jonge schreef naar aanleiding van de publicaties over het huishoudonderwijs aan de vrouw uit het volk, dat Zij „gaarne mede zou werken tot verwezenlijking van het daarin gestelde ideaal.

„Indië is zoo'n groot land, dat ieder sociaal probleem een massa-probleem wordt, zoodra men er zich in verdiept: dat schrikt „in 't eerst wel eens even af, maar dat behoeft toch niet, omdat „er naast de vele hulpbehoevenden op alle gebied, ook talloos „velen zijn die kunnen helpen en hun naastenliefde in daden kunnen omzetten. De opheffing en ontwikkeling van de desavrouw, „vooral in Midden- en Oost Java, is een schoone taak en zij, die „daaraan medewerken, verdienen den eerbij en de achting van „een ieder die zijn hart op de rechte plaats heeft.

„Zusters, wij allen, op wier schouders een groote verantwoordelijkheid rust door het feit alleen, dat wij eene goede opvoeding „hebben genoten, moeten ons die verantwoordelijkheid bewust en „waardig toonen door op onzen levensweg zooveel mogelijk onze „hoogere ontwikkeling ten goede te doen komen aan minder bevoorrecht.

Mevrouw De Jonge eindigt met de verzekering, dat het schitterende plan Haar volle belangstelling heeft „en zoo noodig zal „ik met raad en daad het binnenkort te beginnen werk van liefde „en toewijding voor de arme desa-meisjes helpen en bevorderen, „ook door den Gouverneur Generaal te vertellen hoe Gij allen, „zonder twijfel, zult willen medewerken om in deze tijden vol „nooden en zorgen toch een goed werk te doen slagen.”

Het is ons een groot genoegen door opname van de beschouwingen van Mevrouw Resink in ons jaarboek een steentje te kunnen bijdragen aan de verspreiding harer idealen.

Wij zijn daarvoor naast de schrijfster ook Mevrouw F. A. Volkers-Schippers, redactrice van Widoeri, maandblad voor inheemse vrouwen en meisjes, dank verschuldigd, laatstgenoemde mede voor het belangeloos afstaan der cliché's.

Lezeressen, die over de ontwikkeling van deze aangelegenheid, die reeds krachtig is ingezet, meer willen vernemen, dan wel daaraan daadwerkelijk willen meewerken, mede om de promotors te steunen in het zoeken van de juiste weg, stellen zich in verbinding met Mevrouw Volkers vd., Karangkoempoelweg 3, Semarang.

I. INDO-BOERENSTAND, TEGELIJK VOORWAARDE VOOR- EN DOEL VAN NIEUW-GUINEA-BEWEGING.

A. Sociale noodzaak van Indo-Boerenstand.

DE historische groei van het Europeesche bedrijfsleven in Nederlandsch-Indië heeft zijn stempel gezet op den Indischen Nederlander. Dit bedrijfsleven, tot op heden voornamelijk landbouw en aanverwanten, is opgezet en groot gemaakt door het geldwezen, door de groot-financiers; wij kunnen, de groote lijnen houdende, zeggen, dat Indië is gepionniërd door het onpersoonlijke kapitaal en daartegenover dan vrijwel alle andere landen stellen, maar in het bijzonder de Britsche kolonisaties Australië en Canada, waar vrijwel alle bedrijven zijn gepionniërd en opgebouwd door de persoon.

Zijn aan de geschiedenis van den opbouw van Indië onafscheidelijk verbonden namen als Handelsvereniging Amsterdam, Deli Maatschappij, Francis Peek e.d., de Australische geschiedenis noemt met trots zijn Mc. Arthurs, Mc. Cagheys, Mitchells, Cottons, geslachten van Settlers, van wol-, graan-, vruchten-voortbrengers, waarvan de nu bloeiende, op het vrije gebruik van den bodem berustende, grootbedrijven in particulier bezit zijn gegrondvest door een enkelen Stamvader, door een enkel Stamgezin, begonnen zonder geld maar met het kapitaal van zijn vuisten en van zijn geest.

De weinige pogingen, vroeger in Indië begonnen met deze zelfde gedachte, zooals bijv. de onuitgevoerde plannen voor „volksplantinghe” van Coen, zijn niet doorgezet, de enkele geslaagde voorbeelden, toevallig gevolg van persoonlijke voorkeur en aanleg, zijn op zichzelf blijven staan als teekenen, dat het ook wel anders kan, zonder dat zij tot een vaste lijn zijn geworden.

Waar vrijwel overal elders ter wereld de kapitaals-deelname aan de ontwikkeling van het volk is gevolgd op de inspanning der persoonlijkheid, daar zijn in Indië de zaken op de kop gezet, is de persoonlijkheid steeds willige loontrekker en volgeling geweest en gebleven, is zij hoogstens als noodzakelijke verkenners en wegbereider voor uit Nederland of buitenland aangezogen kapitaal uitgegaan, een en ander met alle gevolgen, wat betreft positie en aard

van den Indischen Nederlander: den Indo-Europeaan en den blijver ¹⁾).

Een en ander demonstreert zich met groote duidelijkheid in onze agrarische bepalingen, welke steeds geheel alleen op de behoeften van den groot-landbouw zijn ingesteld geweest, totdat men sedert 1904 langzamerhand, doch steeds aarzeland, wat meer aandacht is gaan schenken aan de behoeften van den enkeling.

Het zijn tenslotte de eenvoudige en natuurlijke gevolgen van het feit, dat Indië tot dusverre is gekoloniseerd om den wille van de exploitatie alleen door kapitaal van buiten en niet om den wille van volksplanting, dat Indië niet is een „colonisation de peuplement”, maar een „colonisation d'exploitation”.

Aan den groep der Indische Nederlanders is echter zoo blijven ontbreken de natuurlijke basis van elk normaal volk; men is hier begonnen met het eind en is uit den aard thans zoekende naar het begin, omdat tenslotte om met Schiller te spreken „iedere schuld zich wreekt op aarde”. Opgegroeid in een specifiek landbouw-land ontbreekt onzen groep juist de landbouw-basis en bij het zoeken naar de vorming van een Indo-Middenstand thans wordt te veel opnieuw vergeten (hetgeen de economische dwaling is van onze op industrialisatie alleen gerichte wereldorde), dat de landbouw de basis is van alle dingen, dat 2/3 van de volkeren onzer aarde praktische landbouwers zijn en dat geen tak van bedrijf denkbaar is zonder bodemcultuur (Knapp: 32).

Indianisatie en crisis maken thans de groep van Indische Nederlanders zijn baantjes- en klerken-bestaan afhandig. Daar is thans de kloep op onze deur, de dringende roep aan ons oor. Zullen wij die verstaan? Zullen wij ons opheffen en bouwen gaan aan eigen huis, beginnende bij de fundamenteën? Zullen wij weten, dat het er nu om gaat ons van het oude „baantjesbestaan” vrij te vechten tot „zelfzorg”? Zullen wij voor ons zelve aanhooren en overwegen den raad van een Amerikaansch redenaar aangehaald door Nieuwenhuis (160), die hem toepasselijk acht voor onze Inheemsche volkeren: „Neem nooit een klerkenbaantje aan van de Regeering. Leef niet op een klein salaris, laat je geest niet verdorren, verkoop niet je prachtige toekomstkansen, leer niet kruipen en kwispelen. Wees liever eigenaar van een paar hectaren grond met een eenvoudige hut en de vrouw erin, waar je van houdt, dan klerk van welk Gouvernement ook ter wereld!”

¹⁾ Het moet duidelijk zijn, dat met deze vooropstelling niets kleinerends bedoeld wordt te zeggen ten aanzien van onze eigen groote Indische pionniers. Maar ten slotte heeft toch de Ned. Handelsmaatschappij met haar oprichtingskapitaal van 12 miljoen slechts op haar wijze de tradities der Edele Compagnie vervolgd, bereidde Reineke slechts den weg voor een H.V.A., zooals Nienhuis en Jansen dat voor een Deli Maatschappij deden en bouwde geen van deze aan eigenlijk gezegd persoonlijk Indisch kapitaal, gelijk dit dan wel door slechts enkele uitzonderingen geschiedde (Weynschenk, Dezentje). Sch.

Verpaupering en Boerenstand. Reeds de Regeeringscommissie Van Rees (ingesteld 20 Juni 1902) kwam tot het inzicht, dat voor de Europeesche groep in Ned. Indië „kasteverlies” moet beteekenen „verpaupering” en wees het eigen kleinlandbouwbedrijf aan als natuurlijk en effectief middel ter bestrijding. Het recht van kleinlandbouwerfpacht kon echter niets beteekenen zonder doelmatige vooropleiding. Dat men van „schrijvers op het archief” niet zoo maar zonder meer landbouwers maakt heeft de praktijk bewezen. De werk- en leerkampen van thans zijn de eerste ernstige pogingen tot deze noodzakelijke opleiding. Opgezet door de Vereeniging Kolonisatie Nieuw-Guinea (Kring Oost-Java) als een voor een landbouwkolonisatie met niet-landbouwers onmisbaar instrument, hebben zij hun meer algemeene bruikbaarheid reeds bewezen en zal nu wellicht de tijd niet meer ver zijn, dat de verschillende kampen op Java een zoodanig groot aantal speciaal jonge boeren afleveren, dat daarvoor in het land zelf geen plaats zal worden gevonden.

B. Speciale noodzaak van Nieuw-Guinea-Kolonisatie.

Wanneer dan een Indo-boerenstand, op Java voorbereid, tot uitzwermen komt, is de voornaamste aanbeveling om daarvoor Nederlandsch Nieuw-Guinea te bestemmen deze: dat Nieuw-Guinea is nieuw en leeg, zonder cultuur, een onbeschreven blad, een land waar de Nederlandsche stam ongehinderd eigen tradities zal kunnen uitleven, zonder vrees voor kasteverlies en Indianisatie in het verschiet; waar onze stam zal zijn in de omstandigheden als die van de Britten bij het begin der geschiedenis van Australië, waar zij zich tot een werkelijk Oostersch Groot-Nederland zal kunnen uitleven mits daartoe de geëigende mogelijkheden worden geopend, waarin ons dan Australië als voorbeeld voor oogen moet staan. Dit wil dus zeggen: niet de omgekeerde, maar de normale gang van zaken, waarbij als doel voorop wordt gesteld gelegenheid te vinden tot natuurlijke ontwikkeling van stoffelijk kapitaal uit persoonlijke arbeidskracht en niet financieel kapitaal voorop gaat met persoonlijke als gewillige slaaf in het gevolg.

II. OPLEIDING TOT HET BOERENLEVEN IN ZELFWERKZAAMHEID.

Bij de opleiding voor het boerenleven in de werkkampen staat zelfwerkzaamheid als eisch voorop, even goed onmisbaar voor de goede opleiding zelf als als sociale eisch voor het slagen van de toekomst in Nieuw-Guinea. Geen groot bestaansmiddel, hetzij dan in de beroepen van den middenstand of in „farming” zal ooit een geheele groep zijn te veroveren anders dan door zich ieder détail van den beginne af geheel eigen te maken, door het van den beginne af zelf te doen met volledig eigen inspanning, eigen spierkracht, eigen gedachtenkracht alleen. Ook is geen blijvende verlossing van het

schrikbeeld mogelijk, dat kasteverlies en Indianisatie heet, voor een Europeesch volk in een Oostersch land zonder dezelfde „zelfwerkzaamheid”, toegepast als sociaal principe op de nationale groep als geheel. In de werkkampen moeten de „baboes”, de „djongossen”, de „koe-lies” en de „toekangs” van het feodale Indië hebben afgedaan en in het werkkamp bij Lawang is dit ook inderdaad met alle overtuiging, gestrengheid en succes doorgevoerd. Alle verrichtingen van het leven en van den arbeid geschieden daar door de leerlingen, zoo mannelijke als vrouwelijke, zelf. De leiders en de staf gaan daarin voor en hoe vreemd en onwennig dit ook allemaal in het begin is, het is opmerkelijk hoe spoedig speciaal de jongere leerlingen zich aan het nieuwe leven wennen en zij in zelfwerkzaamheid gaan zien een nieuwe „regel” niet alleen, maar een nieuwe „eer” bovendien, een op sportieve wijze hoog te houden kampsymbool, dat dan ook in het midden van het wapenschild van het Lawangsche werkkamp is aangebracht. Dergelijke vooropleiding wordt voor a.s. Nieuw-Guinea-kolonisten, zoo mannelijke als vrouwelijke, thans verplichtend gesteld en men tracht voor de beste leering de omstandigheden in de kampen zoo veel mogelijk aan die op de kolonisatie-terreinen gelijk te maken: zoo wat betreft organisatie, arbeid, voeding, onderdak, onderwijs.

III. DE TAAK DER BOEREN IN KLEINLANDBOUW OP NIEUW-GUINEA.

Het doel, dat Nieuw-Guinea voor onze stam moet doen bereiken, is, met geringe variatie op hetgeen Dr. Barrows, de Amerikaanse grondlegger van het nationale opvoedingssysteem van en voor de Filippijns had gesteld, te scheppen: „een groeiende, welvarende bevolking, voor 70 % landbouw bedrijvend, economisch onafhankelijk, het land, dat zij bebouwt, bezittend, gewend aan de beste methodes, in staat de krant te lezen, boek te houden, zakenberekeningen te maken, levend op een gevarieerd, voedzaam diët, wonend in goede huizen, in dorpen en steden met sanitaire water-voorziening en vuilafvoer, samen een gouvernement vormend, aan welks samenstel allen begrijpend deelnemen. (Nieuwenhuis 54). Het is zoo simpel en toch zoo moeilijk te verwerkelijken, voornamelijk, omdat in Indië geen normaal gegroeide Europeesche samenleving voorkomt.

In Nieuw-Guinea moet de landbouw voorop gaan en zelfs deze eenvoudige waarheid wordt in Indië moeilijk bevat, omdat de landbouw op de oude cultuureilanden juist zoo heelmaal als het hinkende paard achteraan is komen sukkelen.

De beide eerste principes voor de kleinlandbouw op Nieuw-Guinea zijn: „zelfwerkzaamheid” en „productie-voor-eigen-consumptie”. Daarvan is „zelfwerkzaamheid” specifiek verbonden aan het land, „productie-voor-eigen-consumptie” de alpha voor ieder kleinlandbouwbedrijf, dat omhoog moet worden gebracht door te sparen en dus zoo min mogelijk mag besteden aan van buitenaf gekochte

benodigdheden, dus zooveel mogelijk moet streven naar wat in de volksmond heet „goede kost zonder onkost”, terwijl dan de omega daarvoor luidt: „opzet met geringe en uitsluitend eigen middelen, uitbouw door eigen kracht en eigen verdiensten”.

De arbeid. De taak bij dit alles van de boerin is zwaar en veelomvattend. Op haar rust de verzorging van het gezin (inclusief het geheele gevarieerde, voedzame, niets kostende en toch smakelijke diëet, zie boven), van het huis, van het erf met moes- en bloementuin, van het pluimvee; over 't geheel genomen melkt zij de koeien, daarin door haar oudere kinderen geassisteerd, als die er zijn, en die in dat geval, speciaal de meisjes, ook bij de andere huiselijke bezigheden buiten schooltijd behulpzaam zijn. In de wildernis zullen de meeste kinderen al jong leeren melken, paard rijden en aanspannen, schieten, visschen, den weg vinden in het bosch volgens de aanwijzing van zon en sterren, de maaltijd bereiden.

De sportiviteit in dergelijke opvoeding vergoedt zeker, wat zij aan zachtere tendenzen kan, maar niet behoeft te missen, en een goed deel van deze opvoedende taak rust alweer op de boerin, die er dan later haar voordeel en gemak van heeft.

Haar deel der eigenlijke landbouwtaak is vooral op een nog kleine boerderij belangrijk. Ofschoon het zich over 't geheel beperkt tot hulp bij het planten, wieden en oogsten en ook daarbij de kinderen de helpende hand zullen reiken, zullen er genoeg boerinnen zijn, die te zijner tijd de ploeg weten te besturen, al blijkt daarvoor bij de opleiding ook lang niet alle bibit aanleg te hebben.

Minimum middelen, maximum effect.

Wanneer wij het leven van een normale Indische huisvrouw vergelijken met dat van boerin in de kleinlandbouw, in 't bijzonder op Nieuw-Guinea, dan zijn er, behalve in de hoeveelheid der te verrichten arbeid, markante verschillen in aard en omstandigheden, welke alle zijn te zamen te vatten onder de richtspreuk „maximum effect bij minimum middelen”. De doelstelling van het landelijke leven wordt met primitieve middelen bereikt, welke dan echter weer met de grootste deskundigheid moeten worden aangewend om 't grootst mogelijke effect, het grootst mogelijke comfort te bereiken. Bij de inrichting van haar aanvankelijk zoo uiterst primitieve huis, met gedèk wanden, deuren, ramen en veelal atappen of welitdak, van rondhout opgezet, de vloer 2 Meter van den grond met beneden ruimte voor werkplaats, keuken, badkamer enz. behoeft doelmatigheid geen vijand van gezelligheid te zijn; integendeel getuigt menige Indische pondok, hoe van het eenvoudigste materiaal door ingebouwde banken, slaapsteden, legplanken, kastnissen, de bamboe in natuurkleur gehouden of gebeitst, met vrolijke primitieve meubels in de gele chineesche bamboe uitgevoerd, met wat kleurige lappen en kussens een allergezelligst interieur is te maken. De huisvrouw

blijft daarbij echter trouw aan 't devies en probeert niet door op vendutie gekochte meubels uit de landelijke stijl te vallen. Het eenvoudige, in stijl blijvende interieur, waarbij ieder onderdeel ordelijk aan zijn bestemming voldoet, sluit het gevoel van armoede uit, dat echter door ondoelmatigheid, ondeskundigheid en innerlijke wanorde dadelijk wordt opgewekt en dat ten onrechte door velen als aan 'den kleinen landbouw en aan Nieuw-Guinea onverbrekkelijk verbonden wordt geacht.

Men vergeet dan, dat het leven van de boerin zich in een heel andere sfeer voltrekt dan het onze, men vergeet hetgeen in kleine variatie door den Australischen dichter Peterson zoo aardig ouderwets wordt gezegd: „for the peasants life has pleasures, that the townfolk never know.” Eén van de voornaamste „pleasures”, hier bedoeld, is de genoegdoening om eigen dagelijksche productiviteit, om het leven zelf der familie en van het vee en den aanplant, dat alles door en in den arbeid van haar handen bestaat en grooter groeit te midden van — en in harmonie met — Gods schoone tropennatuur en zonder het hogere Westersche cultuurpeil te verzaken, zonder „tani” te worden, zooals men dat nog te dikwijls hoort zeggen.

De leerstof.

Het eenvoudige practische handboek voor den kleinen landbouw ontbreekt nog. Daarin zal ook voor de boerin en haar werk een flinke plaats zijn in te ruimen. Het zal voor haar moeten bevatten veel practische aanwijzingen betreffende diët, bereiding van voedsel en ingrediënten, maken van boter, wasschen, huisinrichting, moestuin- en pluimveebedrijf, kinderverzorging, wenken bij ziekte en ongevallen, hygiëne (licht, lucht, water, zeep!), gebruik van planten en boschproducten voor zieken en voedsel en wat niet al. Er zijn nuttige zaken in het boek van Mevrouw Kloppenburg, en in de „Groententuin” van Voûte, er zijn veel bruikbare boekjes van Volkslectuur en anderszins, maar er is niet genoeg en er is niets samenvattends. Er wacht daar werk voor de korte handleidingen der werkkampen.

IV. DE AARZELING VAN HET INDISCHE MEISJE.

A. de oorzaak en de opheffing daarvan.

Heeft in het werkkamp bij Lawang de Indische jongen bewezen den landbouw met blijmoedigheid te willen tegemoetgaan, het Indische meisje, dat daarvoor in aanmerking komt, aarzelt nog den drempel te overschrijden, die van een nog houdbaar heden leidt naar een haars inziens onzekere landbouwtoekomst. De andere redenen, zoo zij reëel zijn, zijn van het tweede plan. Dit zijn dan de z. g. verachting van handenarbeid en de z. g. hooge schoenhakjes, die de voorliefde voor het stadsleven boven het landleven sym-

boliseeren. Waar tijdens de werkkampopleiding de jongens hebben getoond, de ware sportieve liefde voor zelfzorg en handenarbeid wel degelijk te bezitten, de genoegens van bioscoop en balzaal te kunnen geven voor het ongecompliceerde, natuurlijke landleven, waar de enkele meisjes, die wij als leerlingen hebben gehad, hetzelfde beeld te zien gaven, is iedere vrees voor blijvende onnatuur, wat dit betreft, ongegrond. De afkeer van handenarbeid, de voorliefde voor het stadsleven, laten zich terugbrengen tot normale gehechtheid aan bestaande toestanden en aanvankelijke onwil om een bestaande sociale situatie vaarwel te zeggen, voordat de nood daartoe dwingt, een levenshouding, die ook overal elders op aarde wordt aangetroffen. Dat de situatie van de groep, ingevolge Indianisatie en crisis, onze nog ongetrouwde mannen veel meer bezorgd maakt dan onze meisjes volgt uit 't feit zelf, dat het Indische meisje maatschappelijk gesproken nog vrijwel ongeëmancipeerd is.

De ontgoocheling door verminderde huwelijkskansen en verslechtering in de positie van den man zal echter spoedig genoeg komen en dan zal het Indische meisje den kleinen landbouw als uitkomst en toekomst met vreugde begroeten, zoo goed als de Indische jongeman dat nu al is begonnen te doen.

Het heeft in dit verband geen zin een afzonderlijk onderzoek in te stellen naar de mate, waarin de werkloosheid invloed heeft in 't bijzonder op de situatie der Indische vrouw. Vrouwenarbeid heeft zich in Indië zeker nog lang niet zoo ontwikkeld als dat in andere landen der wereld het geval is en de positie der Europeesche vrouw in Indië is daardoor, sociaal gesproken, nog nauwkeurig die van den man. Waar dus deze is voorgegaan, zal gene zeker volgen. Het is dan de taak der gemeenschap haar op deze landbouwtoekomst zoo spoedig en zoo afdoend mogelijk voor te bereiden.

B. Oude tradities, nieuwe liefden.

Daar zijn in de eerste plaats de gewoonten van oude tijden, waarop weer moet worden teruggevallen. Onze immigrerende grootmoeders waren zelfzorg gewend, stonden dicht bij de natuur, verzorgden eigenhandig tuin en erf. Merkwaardige staaltjes daarvan zijn in „Oud Batavia” vermeld. In veelvuldig voorkomende liefde voor orchideeën en potplanten leeft deze oude zorgzaamheid thans nog voort.

Zeker heeft het Indische meisje van thans weinig van deze en dergelijke liefhebberijen over, maar dat is een algemeen euvel, dat over de heele Westersche wereld voorkomt.

Gelukkig zijn daar padvinderij, jongeren-vereeniging en bergsport- en natuurhistorische vereenigingen, die helpen een nieuwe lijn uit te zetten.

C. Onderwijs.

Daar is tenslotte het onderwijs, dat hierin beslissend kan zijn. Op het te weinig op de levenspraktijk gericht zijn van ons

Onderwijs, is te veelvuldig en van te bevoegde zijden gewezen, dan dat dit hier herhaald moet worden.

Veel van hetgeen door Dr. Nieuwenhuis wordt opgemerkt aangaande het onpractische van het onderwijs aan Inheemschen geldt thans in sterkere mate voor onszelf, als wij ons tot zelfzorg en kleinlandbouw willen opmaken.

Daar is hard pootaan te spelen, want de tijden dringen en de achterstand is enorm!

Daar zal op onze scholen aan handenarbeid, aan lichamelijke opvoeding, sport, practisch werk, zedelijke- en karaktervorming een veel grootere plaats ingeruimd moeten worden, daartegenover zal eenige te intellectueele ballast over boord gezet kunnen worden en de schooltijd ook over de middaguren moeten worden uitgebreid. Daar zal minder op diploma's en geheel op practische bruikbaarheid moeten worden gewerkt.

De éénjarige huishoudcursussen van I. E. V. — V. O. zijn een groote stap vooruit, maar ook zij werken teveel op diploma's en zij moeten worden aangesloten op een landbouwopleiding, hetgeen al dadelijk kan door schooltuinieren, door praktijklessen in spinnen, weven, versieren en vlechten.

Men trachte eens het leerboek „Housekeeping” der Filippino-scholen ter vergelijking in handen te krijgen.

De Indische vrouw bezinne zich op de toekomst van haar meisjes. Het gaat voor ons om daadkracht, economisch aanvoelen, grooter intensiteit, grooter eenvoud. Het gaat om meer breedte, en minder diepe schoolvorming, op praktijk, niet op geleerdheid ingesteld.

Te vergaand onderwijs demoraliseert ons nu. Wat wij noodig hebben is, dat de vrouw practisch onderlegd* wordt. Onze z.g. weinige energie en ambitie, ons gauw-tevreden-zijn, onze slapte, onze afkeer van handenarbeid, wat is dat alles anders als een groote opleidingsfout?

De bewijzen, dat het niets anders is, zijn meermaals geleverd. Het onderwijs, thans in de kampen, straks in Nieuw-Guinea te geven, moet in de eerste plaats op levenspractijk worden gericht.

V. NIEUW-GUINEA: DEBET EN CREDIT.

Debet. Wat men Nieuw-Guinea met eenig recht kan verwijten is: gebrek aan succes. Maar is dat rechtvaardig tegenover pionierswerk zonder eenige voorbereiding, ten koste gelegd noch aan de deelnemers zelf, noch aan het kolonisatie-terrein? Is dat recht tegenover pionierswerk, ondernomen met veel goeden wil, maar steunend op zoo weinig breedte belangstelling in het oude land? Men mag inderdaad uit het weinige succes van den aanvang niet concluderen tot mislukking in de toekomst. Men heeft echter de leering te trekken, die te trekken is.

Credit. En dan is daar het enkele, dat gelukt is, dan zijn daar de enkelen, die geslaagd zijn. Dat geeft hoop op een beter, mits beter voorbereid, vervolg. Daar is het klassieke K. N. G. voorbeeld: moeder van Zuylen, de vrouw, die alleen, zonder man, slechts vergezeld van haar dochters en met jongens van Pa van der Steur als knechts, eigen boerderij opbouwde en daarmee nog steeds verder gaat. Daar is de Familie Ebels, die om geen andere reden dan liefde voor het land na pensioenneering naar Nieuw-Guinea is teruggekeerd en daar nu een zeer behoorlijk bestaan heeft.

Daar is ontwijfelbaar succes met de zoo makkelijk plantbare, zoo makkelijk oogstbare, katoen van zoo prima kwaliteit en de wetenschap, dat het noodig zou zijn om 4 miljoen hectare met katoen te beplanten om te leveren, wat Japan thans aan katoen verwerkt.

Daar is het even goede succes met damar en hout uit de bosschen, waarvan Amerika voor honderdduizenden noodig heeft.

Daar is de voedselbehoefte van de Molukken zelf, waarin thans voor honderdduizenden door import van rijst moet worden voorzien.

Vliegtuigexploratie opent nieuwe mogelijkheden. Wij zullen gaan beschikken over goede kaarten, die wellicht onschatbare aanwijzingen zullen geven aangaande hooggelegen kolonisatie-gebieden.

Voor de eerste honderd pond boter geleverd door Ned. Nieuw-Guinea is al een prijs uitgelooft van 100 Pond Sterling: belangstelling van een geslaagd Nederlandsch kolonist in tropisch Australië (Haagsche Post 20 Juli 1935).

Zal de Indische Nederlander, zal de Indische Vrouw begrijpen wat hier door ons te verrichten is? en wat de methode moet zijn?

Boekenlijst.

Dr. Ir. W. H. C. Knapp: Wereldontwrichting en Wereldherstel. A'dam 1933

Dr. G. J. Nieuwenhuis: Opvoeding tot Autonomie. Weltevreden 1923.

Mevr. J. Kloppenburg-Versteegh: Indische Planten, Vruchten enz. Van Dorp 1925.

E. J. Voûte: De Groentetuin. Weltevreden 1924.

Edwin J. Brady: Australia unlimited, Melbourne ongedateerd.

IK waardeer het buitengewoon, dat de Redactie van het Vrouwenjaarboek mij in de gelegenheid heeft willen stellen, om iets mede te deelen over Mardi Goenâ, de te Jogja bestaande Vereeniging tot bevordering van Javaansche Kunst, Dans, Muziek en Tooneel-spel, waarvan Raden Mas Djâdipoerâ directeur is.

Deze vereeniging heeft in heel haar wezen een typisch oud-Javaansch karakter, dat sterk doet denken aan de te Bali nog bestaande gilden-gemeenschappen van kunstnijveren, die in bepaalde dessa's wonen, wat vroeger ook op Java het geval moet zijn geweest.

In grootere plaatsen woonden die handwerkslieden groepsge wijze in bepaalde wijken, waarop bijv. de namen van de volgende, nog bestaande wijken te Jogja wijzen: Toekangan (woonwijk voor handwerkslieden in het algemeen), Gemblongan (woonwijk voor koperbewerkers), Djlagrah (woonwijk voor steenbewerkers), Gendingan (woonwijk voor de makers van gamelan-instrumenten), enz.

In 1908 werd door Raden Mas Prawirâdipoerâ, Raden Mas Djâdipoerâ, Raden Loerah Prawirâtmâdjâ en den heer Lie Djeng Kiem de vereeniging Hermani¹⁾ opgericht, waarvan de leden uitsluitend bestonden uit personen, die zich bezig hielden met eene of andere uiting op kunst- of kunstnijverheids-gebied.

Het doel van de vereeniging was dus het vormen van een geestelijk milieu op kunstzinnig gebied.

In 1919 werd de naam gewijzigd in Mardi Goenâ²⁾ en van toen af werd op de bijeenkomsten de gamelan-muziek beoefend.

In 1926 deed de beoefening van de danskunst haar intrede in de vereeniging en in 1930 werden de eerste wajang-orangvoorstellingen gegeven, dat wil zeggen, dat zoo'n uitvoering, een gedeelte van een lakon (verhaal) werd vertoond, waarmede 5 à 6 uren gemeoid waren.

Intusschen groeide in Europeesche kringen de belangstelling voor deze specifiek Vorstenlandsche dans- en muziekunst en wel in die mate, dat allengs ook de Jogja bezoekende toeristen daarvoor een stijgende belangstelling toonden.

Aanvankelijk werd daaraan in het Grand Hotel de Djokja tegemoet gekomen door vertooningen van één volkstroep.

Wat deze spelers ten beste geven, heeft echter niets uitstaande met de klassieke dans- en muziekunst, die thans nog hoogtij viert aan de Javaansche hoven.

¹⁾ Hermani is de combinatie van twee Oud-Javaansche woorden, weergevende de gedachte: een vruchtbare boom.

²⁾ Mardi Goenâ geeft de gedachte weer van: Beoefening van Kunst.

Na bekomen goedkeuring van Z. H. den Sultan van Jogjakarta, Hamangkoe Boewānā VIII, legde Mardi Goenā zich er op toe, om met prima krachten, zoowel op dans- als op muziekgebied, voorstellingen tegen entr  e te geven.

Hierbij werd als doel gesteld, om binnen \pm 2 uur tijds den toeristen een beeld te geven van de verschillende, klassieke dansen met gamelan-begeleiding, hetgeen slechts bereikt kon worden door fragmenten uit lakons, in zeer verkorten vorm, te vertoonen.

In hoeverre men in dat pogen is geslaagd, moge blijken uit onderstaand meermalen uitgevoerd programma met korten tekst en verlucht door afbeeldingen.

Programma

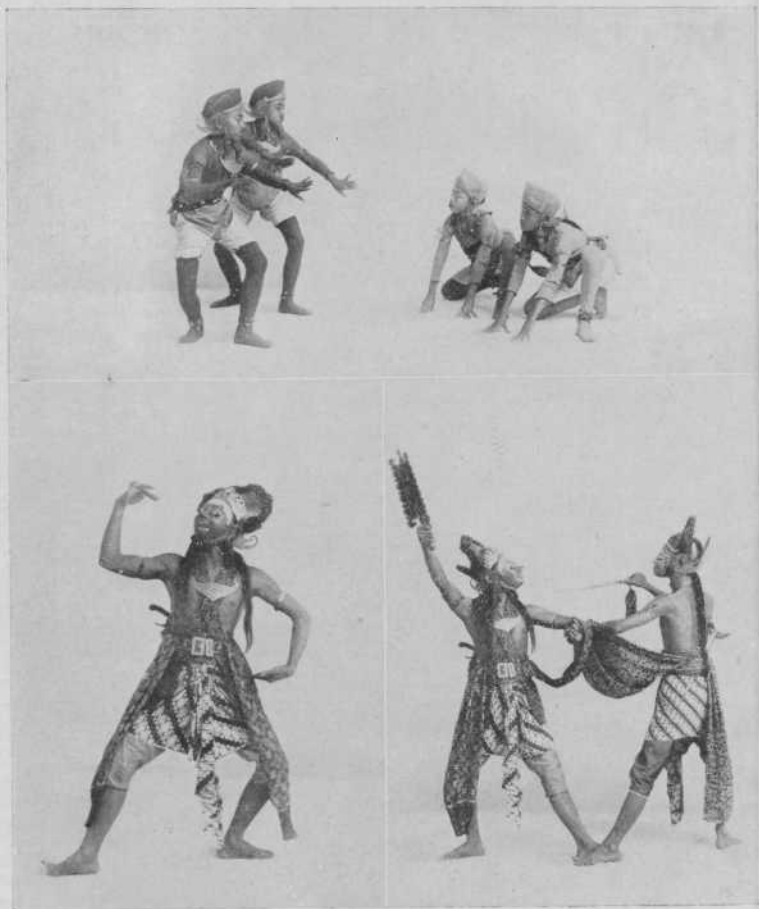
- Dans I Gevecht tusschen W  r   Srikandi en Resi Bism  . Fragment uit de Br  t  joed  , den grooten krijg uit de Mahabarata.
Het Javaansche verhaal luidt, dat Resi Bism  , zijne echtgenoot D  wi Ambik   bij ongeluk, bij het boogspannen doodelijk trof.
Bij haren dood hoorde hij een stem, die zeide, dat hij in den grooten Br  t  joed  -krijg, doodelijk getroffen zou worden door de hand van een vrouw.
In dit gevecht is de geest van D  wi Ambik   in W  r   Srikandi geincarneerd.
- Dans II Gevecht tusschen Praboe D  s  moek   (Raw  n  ) van Ng  l  ngk   en zijn halfbroer Praboe Donar  dj   van Lok  p  l   (uit de v   r-geschiedenis van de Ramajana).
- Dans III Gol  k(pop). In de wajang-koelit wordt aan het einde van het verhaal, door den dalang (vertoonster) een aangekleede houten pop (Gol  k) als danseres vertoond, die begeleid door de zangeres van het orkest de liefdeshistorie van het gegeven verhaal in het kort weergeeft.
Deze danseres (Gol  k) beeldt als wajang-orang-figuur haar liefdegevoelens in haren dans uit.
- Dans IV Een Apen-sc  ne (krijg) uit de Ramajana, door kinderen uitgevoerd.
- Dans V Kl  n   Soer  wib  w   uit den Pandji-Cyclus (wajang G  dog). Liefdesdans tot in waanzin overgaande.
- Dans VI Gevecht tusschen Kl  n   Soer  wib  w   en Pandji (wajang G  dog) voorstellende dolende Ridders, zoekende naar hunne geliefde W  r   Tj  ndr  kir  n  .

N. B. De dansen nrs. V en VI worden door gemaskerden uitgevoerd.

Het maskerspel is de oudste uiting van de Javaansche tooneelkunst, waardoor de hoogsten van het Hof incognito aan dergelijke uitvoeringen konden deelnemen.

*Boven van links naar rechts Ia en I.
Onder van links naar rechts II en III.*

Boven IV, onder van links naar rechts V en VI

VAN het oogenblik af, dat de Nederlanders zich in Insulinde vestigden, is de Nederlandsche taal een vraagstuk geweest, dat oplossing behoeftde.

De gebruikelijke opvatting van onzen tijd, dat de Oost-Indische Compagnie uitsluitend handelsprofijt najoeg en zich om het geestelijk heil der inheemsche bevolking niet bekommerde, strookt in één opzicht niet met de feiten: steeds heeft de Compagnie het als haar taak gezien, de Inlanders, waarmede zij in aanraking kwam, te kerstenen, en een man als Coen wijdde zijn aandacht evenzeer aan de „bekinghe van d'ongelovighe” als aan de verdrijving der Engelsen en de verzending van rijkeladen retourvloten. Bekeering tot het Christendom is echter niet mogelijk zonder verbreiding van de kennis van het Evangelie, en daartoe was de school het aangewezen middel. In de scholen, die de Compagnie oprichtte, overal, waar zij een meer intensief bestuur voerde, diende de Bijbel tot spel- en leesboek.

Welke taal moest echter op de Compagniescholen worden gebezigd? Die vraag is nimmer afdoende beantwoord. Aanvankelijk meende men, dat het de Nederlandsche taal moest zijn. De kerkordering van 1643 voor de gemeente Batavia gaf aan de schoolmeesters de instructie „dat in de scholen geen andere als de Nederlandsche taal gebruikt werde”, en het schoolreglement van 1684 schreef voor, dat ook de schoolkinderen „geen andere als de Nederlandse tale in de schoole mogen spreeken”. In de praktijk kwam daar echter zeer weinig van terecht. Volledig Europeesche gezinnen bestonden nauwelijks; de moeders, van inheemschen of van gemengden bloede, spraken slechts Maleisch of Portugeesch en lieten de opvoeding hunner kinderen over aan slaven, die al evenmin de Nederlandsche taal machtig waren. In de Molukken was het niet anders. Cornelis Matelief, die in 1607 als „zeevoogd” op Amboina kwam, deed aanstonds pogingen dit eiland tot een ware Hollandse kolonie te maken: de dokter Joannes Wogma kreeg de order, elken dag eenige uren onderwijs te geven in lezen, bidden en schrijven, terwijl een drietal kinderen van inlandsche hoofden naar het moederland werden gedirigeerd om aldaar zich met de taal en de zeden der nieuwe heerschers vertrouwd te maken. Spoedig bleek echter, dat ondanks herhaalde pogingen geen resultaten werden bereikt. Men ging daarom het Maleisch als schooltaal bezigen, zij het dan, dat de Nederlandsche Statenbijbel op de school in gebruik bleef; toen in 1712 de Maleische bijbelvertaling van Leydekker werd gedrukt en op alle scholen ingevoerd, verdween het

Nederlandsche element onder de Inlandsche Christenen in de Molukken geheel, op de scholen bij het kasteel van Ambon na.

Het is de Oost-Indische Compagnie derhalve nergens gelukt, de landstaal, het Maleisch of het Portugeesch te vervangen door het Nederlandsch. Door hen, die uit het moederland geboortig waren, werd die taal uiteraard gesproken; doch nòch de Inlandsche Christenen, nòch de groep die men tegenwoordig de Indo-Europeesche noemt, bedienden zich van het „Nederduitsch”.

In de eerste helft der 19de eeuw is dit anders geworden. Niet wat de inheemsche bevolking betreft: in de Molukken, in de Minahassa en in andere min of meer gekerstende streken behielden de inlandsche Christenen hunne Maleische scholen, terwijl de niet-Christenen van elk onderwijs van overheidswege verstoken bleven. Doch voor de Indo-Europeesche bevolkingsgroep bracht de periode tusschen 1815 en 1850 een verandering van groot gewicht: zij verkreeg van het Gouvernement Nederlandsch onderwijs. Naarmate de financiën het toelieten werden lagere scholen voor de „Europeanen en derzelver afstammelingen” opgericht overal, waar ten minste op 20 leerlingen kon worden gerekend, en in het midden der 19de eeuw was de toestand zoodanig, dat althans op Java alle plaatsen met een eenigszins beteekenenden Europeeschen inslag haar lagere school hadden. Er is geen sprake van, dat de Europeesche bevolking daarmede volkomen was vernederlandscht. Tot lang na het midden der vorige eeuw verneemt men de klacht, dat de kinderen, hoewel van Europeesche afstamming, bij hun intrede in de school slechts Maleisch verstaan en dat het Nederlandsche onderwijs ten zeerste wordt bemoeilijkt door gebrek aan steun in het huiselijk milieu. Nog omstreeks 1900 kende slechts een derde gedeelte der Europeesche kinderen bij hunne komst op school voldoende Nederlandsch. Tegenwoordig zijn het nog slechts de allerlaagst gesitueerden, de pauper-Indo's, die in stede van de Nederlandsche taal Maleisch of een met Maleisch doorspekt Indisch-Nederlandsch spreken.

Die vernederlandsching van de Nederlanders in Indië — de terminologie schijnt paradoxaal, maar geeft niettemin den gang van zaken met juistheid weer — was echter niet alleen te danken aan de verbreiding van het op Nederlandsche leest geschoeide lager onderwijs. Zij is evenzeer bevorderd door de maatschappelijke en economische verhoudingen, waarbij de vrouw in het Europeesche gezinsleven een geheel nieuwe rol is gaan vervullen. Was het voorheen uitzondering, dat de uit het moederland uitgezonden en zich van een Hollandsche echtgenoot deden vergezellen, thans is dit regel. Maar ook onder de Europeesche blijvers stelt de vrouw er steeds meer haar taak en haar eer in, zuiver Nederlandsch te spreken en de opvoeding zelve ter hand te nemen, in stede van deze geheel aan Maleisch sprekend personeel over te laten. De geheele bovenlaag der Indische maatschappij is meer

westersch geworden, en de vernederlandsching van het Europeesche gezin is daarvan zoowel een symtoom als een oorzaak.

Er is ook een omstandigheid van meer practischen aard geweest, die de Europeesche blijvers in Indië steeds meer heeft genoopt, zuiver Nederlandsch te spreken en het Maleisch te laten varen: de inheemsche en daarnaast ook de Chineesche bevolking, althans de bovenlaag daarvan, is in toenemende mate een Nederlandsche ontwikkeling gaan vragen en heeft die, dank zij de gevoerde onderwijspolitiek, ook gekregen. Daarmede heeft de Europeaan, die vroeger met zijn kennis van de Nederlandsche taal monopolist was, in den Nederlandsch sprekenden Inlander of Chinees een concurrent zien opkomen die hem noodzaakte, ook zelf aan zijn westersche kennis en ontwikkeling meer zorg te besteden. Deze nieuwe situatie is van zoo ingrijpende beteekenis, dat een nadere beschouwing op haar plaats is.

Terwijl in de eerste helft der 19de eeuw, zooals reeds bleek, het Gouvernement de inheemsche bevolking slechts van onderwijs voorzag voorzover deze was gekerstend, onderging de onderwijspolitiek in de tweede helft dier eeuw een principieele wijziging. Het liberalisme, dat in 1848 in het moederland de macht had verkregen, stelde zich ten aanzien van de koloniën tot taak, een zoo ruim mogelijke onderwijsvoorziening tot stand te brengen. Moeilijk was daarbij de beslissing, welke taal voor de op te richten inlandsche scholen moest worden gebezigd. De keuze, die ten slotte werd gedaan, moet achteraf als de wetenschappelijk en paedagogisch eenig juiste worden aangemerkt: men besloot, dat elke bevolkingsgroep haar onderricht zou verkrijgen in de eigen moedertaal, dus in West-Java het Soendaasch, in Midden-Java het Javaansch en in Oost-Java later ook het Madoereesch. Toch werden vele stemmen gehoord, die ten gunste van Nederlandsch onderwijs aan de Inheemschen pleitten. Zelfs legde de regeering in 1856 aan de onderwijsautoriteiten officieel de vraag voor, of men op de Inlandsche Christenscholen het Maleisch niet door het Nederlandsch diende te vervangen. De grondgedachte was daarbij, dat het Nederlandsch meer dan eenige inlandsche taal het middel zou kunnen zijn, de westersche beschaving in den archipel te verbreiden; die gedachte vond vooral steun in zendingskringen, waar men in de Nederlandsche taal het gemakkelijkste middel zag, het Evangelie onder de inheemsche bevolking ingang te doen vinden. De voorstanders van het Nederlandsch hebben het pleit echter niet gewonnen; de inheemsche bevolking bleef gedurende de geheele 19de eeuw lager onderwijs ontvangen in haar moedertaal of, waar deze niet bruikbaar werd geacht, in het Maleisch, dat van ouds de lingua franca, de algemeene verkeerstaal, in deze gewesten is geweest. Toelating van Inlanders tot de Europeesche lagere school kwam voor, doch slechts bij uitzondering; voor Chineezers werd de toegangspoort tot die onderwijsinrichting zelfs in 1849 gesloten.

Omstreeks de eeuwswisseling wijzigde zich het aspect der ver-

houdingen echter geheel. Twee krachten van geheel verschillende herkomst leidden ertoe, dat de bovenlaag der inheemsche en Chineesche bevolking een westersche, liever gezegd een Hollandsche ontwikkeling erlangde. Daar is in de eerste plaats de zoogenaamde ontwakning van het Oosten; bij de Aziatische bevolking, die tot dusverre een min of meer passieve houding had aangenomen, openbaarde zich het streven naar vooruitgang, naar ontwikkeling in de richting van het niveau der West-Europeesche cultuurstaten. In Nederlandsch-Indië vertoonde dit „Aziatisch réveil" zich o.a. in dezen vorm, dat een groote begeerte naar schoolonderwijs ontstond, en wel bepaaldelijk Nederlandsch onderwijs. Uiteraard werd dit streven gestuwd door de gedachte, dat de Aziatische bevolking aldus het spoedigst het cultuurpeil zou kunnen bereiken, waaraan het moederland zijn geestelijk gezag ontleende.

Dit streven naar westersch onderwijs bij de inheemsche en ook bij de Chineesche bevolking vond instemming en steun bij de Regeering; de twintigste eeuw bracht niet alleen de ontwakning van het Oosten, maar ook — dit is de tweede kracht waarop hierboven werd gedoeld — de intree van de dusgenaamde ethische politiek. Die politiek beteekende in den grond niet meer of minder dan dit: loslating van het denkbeeld, dat de koloniën voor het moederland een exploitatie-object mogen zijn, en doorvoering van een staatkunde van zedelijke verplichting, die de autochthone bevolking niets wil onthouden van hetgeen het Westen groot heeft gemaakt.

Zoo ziet men dan in de twintigste eeuw een opmerkelijke verbreiding van Nederlandsch onderwijs onder de niet-Europeesche bevolking. Het begint bij de inrichtingen voor voortgezet onderwijs onder den druk van de in de praktijk gebleken onmogelijkheid, allerlei technische- en vakkennis door middel van een inheemsche taal bij te brengen. Aan de opleidingsscholen voor inlandsche ambtenaren en de kweekscholen voor inlandsche onderwijzers werd het Nederlandsch ingevoerd, zooals dat reeds sinds 1875 voor de opleiding der dokters-djawa in gebruik was; de toelating van Inlanders tot de Europeesche lagere school werd vergemakkelijkt; plannen tot oprichting van cursussen in de Nederlandsche taal werden beraamd. Belangrijker was nog, dat de regeering ertoe overging, ook lager onderwijs op westerschen voet voor de inlandsche en Chineesche bevolking verkrijgbaar te stellen. In de Hollandsch-Chineesche school, die in 1908 werd opgericht, en de Hollandsch-Inlandsche school, die in 1914 in het onderwijsstelsel werd geïntroduceerd, verkregen de niet-Europeesche bevolkingsgroepen een onderwijsinrichting, waar lager onderwijs wordt gegeven dat gelijkwaardig is met het Nederlandsche.

Gevolg van dit alles is, dat het lager onderwijs thans jaarlijks ongeveer 7000 jongelieden van inheemschen en Chineeschen landaard aflevert, die de Nederlandsche taal beheerschen en die in staat zijn, het voortgezet onderwijs op de Mulo, de H.B.S. enz.,

waar het Nederlandsch de voertaal is, te volgen. Bij de volkstelling van 1930 werden alleen op Java en Madoera 135.000 Inlanders aangetroffen, die in staat waren Nederlandsch te schrijven in den vorm van een eenvoudig briefje; voorts werden in geheel Indië 41.000 Chineezen geteld, die deze vaardigheid bezaten. In aanmerking genomen het groote aantal Christen-Inlanders in de Molukken en de Minahassa, die de Nederlandsche taal spreken, kan men veilig aannemen dat tusschen de 200.000 en 250.000 niet-Europeanen in 1930 Nederlandsch konden schrijven. Het zijn vooral de jongeren, die deze kunst verstaan, hetgeen begrijpelijk is in verband met den geringen ouderdom der Hollandsch-Inlandsche en Hollandsch-Chineesche scholen. Ook zonder dat het aantal dier scholen wordt uitgebreid zal dan ook op den duur het aantal Nederlandsch schrijvende Inlanders en Chineezen pl.m. 400.000 bedragen en dus het aantal Europeanen belangrijk overtreffen. Deze ontwikkelingsgang, die nog weinig is opgemerkt, verdient stellig de aandacht.

Onder die Nederlandsch sprekende inheemschen bevindt zich een relatief groot aantal vrouwen. Langen tijd heeft de inheemsche wereld, vooral de orthodox-mohamedaansche kringen, ten opzichte van het meisjesonderwijs afzijdig gestaan. De ban van vooroordeel en laksheid is het eerst doorbroken bij de hogere standen en met name bij den adel, waar Raden Adjeng Kartini als eerste haar roepstem deed hooren. Daarbij drong Kartini, die zelve het Nederlandsch voortreffelijk beheerschte, op Nederlandsch onderwijs voor de inheemsche aristocratie aan; zij beschouwde de kennis dier taal als een onmisbaar middel om wederzijdsch begrip tusschen Europeanen en Inlanders te kweeken.

Terwijl dus het Inlandsch onderwijs voor jongens, dat omstreeks het midden der 19de eeuw stelselmatig ter hand werd genomen, op inheemsche voet was ingericht met de landstaal als voertaal heeft het Inlandsch meisjesonderwijs, dat eerst in den aanvang der 20ste eeuw ontstond, van den aanvang af een sterk Nederlandsch cachet gehad. Het eerste voorbeeld op dit gebied waren de Christelijke Koningin Wilhelminaschool te Jogjakarta en de school van de vereeniging Mardi Kenjā te Soerabaja. Bekend is, hoe de zgn. Kartini-scholen, die in de eerste plaats de ontwikkeling van inheemsche meisjes van goeuden stand beoogen, de Nederlandsche taal tot voertaal hebben.

Ligt, zoo zouden wij tenslotte kunnen vragen, in de ruime verbreiding van het Nederlandsch onder niet-Europeanen geen gevaar voor verbastering en ontaarding van die taal? Gelukkig behoeft op deze vraag geen pessimistisch antwoord te worden gegeven. In tegenstelling met landen als Britsch-Indië en de Philippijnen, waar het Engelsch door te ruime verstrekking onzuiver is geworden, is in Nederlandsch-Indië het Nederlandsche onderwijs voor de niet-Europeanen eerst laat tot ontwikkeling gekomen, zoodat zelfs niet zelden de klacht is gehoord, dat er te weinig Hollandsch-Inlandsche scholen

zijn. De Nederlandsch-spreekende Inlander wordt dan ook alleen in de westersche bovenlaag der maatschappij aangetroffen, met name in de groote steden, waar hij in voortdurend contact is met Europeanen. Hij stelt er zijn eer in, taal en uitspraak zoo zuiver mogelijk te houden en slaagt daar ook als regel in; het „Indische Nederlandsch”, waarmede zoo dikwijls de spot wordt gedreven, hoort men niet in den mond van den Inlander of den Chinees, maar in sommige kringen der Indische Nederlanders, waar het, zooals wij zagen, verdwijnend is. „Het dialect, dat wij uit Indische verhalen kennen, is al lang van het residentiehuis naar de kampong getrokken” (G. J. Nieuwenhuis).

Ter zelfder tijd, dat de economische band tusschen Nederland en Indië losser wordt als gevolg van de structuurveranderingen in de wereldhuishouding, verstevigt zich derhalve de cultureele band, doordat de Nederlandsche taal en daarmede de Nederlandsche beschaving van boven af steeds meer in de Indische maatschappij doordringt. Moge een ieder, wiens taak het is het Nederlandsch hetzij in de school hetzij in het gezin te verbreiden, zich bewust blijven van de kostbaarheid van het pand, dat hem is toevertrouwd.

HET schoone land Minangkabau, dat zich vrijwel over de geheele Westkust van Sumatra uitstrekt, zal velen van U om zijn natuurpracht (de Anaikloof bij Padang Pandjang — het Karbouwengat — Ngarai bij Fort te Kock, het nevelig meer van Manindjau, het zonnige meer van Singkarah) genoegzaam bekend zijn, zoodat ik U een opsomming van zijn aantrekkelijkheden, die U in elk toeristenboekje vinden kunt, besparen wil.

Liever wil ik trachten U een indruk te geven van het leven en de gewoonten van zijn bevolking en wel voornamelijk van de bijzondere positie, die de vrouw in dit land inneemt.

Een volksoverlevering verhaalt van een strijd tusschen het Minangkabausche Rijk — hoe het vóór dien strijd heette, wordt er niet bij vermeld — en het Javaansche Rijk, waarschijnlijk Modjopahit, die beslecht werd door een buffelgevecht. De Javanen kozen hiervoor een groote buffel, die volkomen beantwoordde aan de eischen van een zoo belangrijken strijd. De Sumatranen echter stuurden een heel jonge, nog zuigende karbouw ten strijde, die ze voorzagen van een scherp voorwerp, dat aan de horens werd bevestigd. De groote dag kwam. De beide karbouwen werden losgelaten. De jonge karbouw meende in den grooten Javaanschen zijn moeder te herkennen en hongerig als hij was, rende hij naar zijn grooten tegenstander en voordat deze er op bedacht was, verwondde de kleine karbouw den grooten bij het zuigen zoodanig, dat hij dood ter aarde neerviel. Zoo bezorgde de kleine karbouw den Sumatranen de overwinning en van toen af heette het Sumatraansche Rijk „Minangkabau”, de overwinnende buffel. Ter herinnering aan die overwinning kregen de huizen en rijtschuren horenvormige daken en droegen de vrouwen van af dat oogenblik horenvormige hoofddeksels.

In hoeverre de overlevering waarheid bevat, is natuurlijk niet na te gaan. Wel symboliseert die slimme streek met den jongen karbouw den Minangkabauer, die, zooals Joustra terecht opmerkt in zijn boek „Minangkabau”, bij voorkeur de arbeid zoekt, die niet allereerst zware lichamelijke inspanning, doch verstandelijke gaven eischt.

De zwerflust zit den Minangkabauers in het bloed en mede door hun zucht naar onafhankelijkheid zijn ze tot in de verste hoeken van den archipel doorgedrongen als handelaren en Gouvernementsambtenaren. Zonen als ze zijn van een democratisch land, zijn de Minangkabauers in hun optreden vrijmoedig, welke eigenschap vaak gekwalificeerd wordt als lompheid en brutaliteit, vooral door degenen, die lang op Java zijn geweest. Bij nadere kennismaking echter vallen ze mee en doen ze zich kennen als geschikte werkkrachten.

De Minangkabauer wordt beheerscht door twee dingen: de adat en de sjarag (godsdienst). Hij is in den regel fanatiek en veroordeelt een andersgezinde, zoodat een huwelijk tusschen een Minangkabausche met een man van een ander geloof als een groote schande wordt beschouwd, hoe hoog de man ook op de maatschappelijke ladder staat.

Zijn adat legt hem veel verplichtingen op, het familiebelang dient hij te behartigen. Bij alles wat hij onderneemt, is hij min of meer afhankelijk van de „injak mamak", de familieraad, zoodat, aldus beschouwd, een Minangkabauer als individu zoo goed als geen rechten heeft. Doch, hoe knellend de Minangkabausche adat voor een buitenstaander ook lijkt, zeer zeker heeft ze veel goeds. Waar de adat de mamak (familiehoofd) ook mede verantwoordelijk stelt voor de vergripen van een kemenakan of een familielid, kweekt ze een verantwoordelijkheidsgevoel aan. Al belemmert ze den Minangkabauer soms in zijn vlucht, ze behoedt hem ook voor buitensporigheden, voor uitspattingen.

Het Huwelijk.

Zooals boven vermeld, is de Minangkabauer altijd min of meer bij het nemen van besluiten afhankelijk van het resultaat van een familieberaadslaging, van „kata moefakat", zooals men het in Minangkabau noemt. Ook in de keuze van zijn levensgezellin mag hij zijn eigen hart niet volgen, maar moet hij zich buigen voor den wil van zijn familie. Dit geldt vooral voor den jonkman (boedjang). Bij het tweede en volgende huwelijken — de godsdienst staat hem toe er vier vrouwen op na te houden — is hij vrijer in zijn keuze, ofschoon hij ook in zijn amoureuze pogingen telkens het bordje voor zich geplaatst ziet: „tot hiertoe en niet verder", daar hofmakerijen in den geest van de tegenwoordige generatie een Minangkabauer niet gund zijn, in tegenstelling met andere streken van Sumatra, zooals Tapanoeli en Zuid-Sumatra, waar meer vrije omgang tusschen de beide sexen geoorloofd is. Een Minangkabauer moet zich echter van een derde persoon bedienen, om het voorwerp van zijn bewondering te benaderen. Hij mag een vrouw zelfs niet scherp opnemen, want onbescheiden of bewonderende blikken werpen naar een vrouw, geldt in Minangkabau voor een groote ongemanierdheid. Zijn liefde uit hij in sentimenteële gedichten, waarin hij zijn uitverkorene bezingt en zich zelf meestal als een onwaardige schildert, gevoelsuitingen, die meestal niet veel uitrichten, niet zoozeer omdat een Minangkabausche niet vatbaar is voor liefdesgloed en vleitaal, maar om de eenvoudige reden, dat ze die liefdesbetuigingen niet te hooren krijgt. Briefwisseling houden is een gewoonte van een zeer jonge datum!

Ter illustratie wil ik hier een paar Minangkabausche gedichten, minneliederen, aanhalen, waarbij ik ter opheldering even wil opmerken, dat de eerste twee regels van een Minangkabausch gedicht geen verband houden met den inhoud en alleen maar dienen

voor het rijm. Op de laatste twee regels komt het neer, zoodat ik dan ook slechts deze vertaal.

(bescheidenheid):

Ampaleh daoan kalojang, — Ditoerih mangko didjamoea
Adik ameh kami lojang, — Dima ka boeliah tjampoea baeoa.
Gij, zijt goud en wij koper;
Hoe zouden we bij mekaar mogen komen.

(geduld):

Anak boeajo goeloeng tanoen — Masoek koealo Indopoero
Apokan dajo oentoeng baloen — Nantikan sadjo katikonja.
Wat kunnen we er aan doen, nu we samen het geluk
niet mogen smaken.
Laten we de goede gelegenheid afwachten.

(verkropte liefde):

Baringin sabatang rampak — Dimoeke roemah toean Simoen
Awak ingin kasih ta' nampak — Dibao lalok bakaloemoen.
Mijn verlangen (liefde) kan ik u niet uiten
Ik smoor die in mijn deken.

Hoe voortvarend en ondernemend de Minangkabauer van nature ook is, zijn veroveringstalenten kan hij niet op de schoone sexe botvieren, daar zijn Don-Juan-kunsten hem allicht duur te staan zouden komen. De mamak, de broers, kortom de mannelijke familieleden van de vrouw gedoogen niet, dat men haar met oneerbare bedoelingen benadert. En een verminkt uiterlijk zou immers het laatste zijn, wat een verliefd hart begeert!

Afgezien van de beperking bij de keuze van zijn echtgenoot, is voor den man Minangkabau in zeker opzicht een paradijs. De godsdienst staat hem toe hoogstens vier vrouwen er op na te houden en dit privilege grijpt hij dan ook gretig aan. Nergens misschien zooveel aanhangers van polygamie, nergens zooveel kwijnende vrouwenharten als in Minangkabau! Welke ondeugden men een Minangkabausche ook toeschrijft, haar zelf-beheersching in het verbergen van haar minneleed is buitengewoon. Moedig draagt ze dit zware vrouwenleed, de publieke opinie gaat haar zeer ter harte. Immers, wat zouden anderen zeggen, als ze uiting gaf aan de ingeving van haar hart, als ze met haar verdriet over het deelen van de liefde van haar man met een of meer mededingsters, te koop liep. Gevallen, dat de wet-tige echtgenooten van een man een paar huizen van elkaar verwijderd wonen, behooren niet tot de zeldzaamheden. Het is in sommige plaatsen een ongeschreven wet, dat de eerste vrouw de jongere vrouw van haar man vlak na haar huwelijk ten eten vraagt, als teeken van haar welgezindheid en naar haar komt kijken bij haar bevallingen. Toont ze zich opstandig, kan ze haar man niet langer bekoren, wel, een enkel briefje van den man is voldoende, om haar te verstooten.

Rekening met haar wenschen houden is ten eenen male overbodig. Natuurlijk zijn er genoeg gevallen, waar de woede, ondanks de familie-vermaningen, ondanks de vrees voor de publieke opinie, toch baan breekt.

Vooral de vroegere Larashoofden, gewichtige machthebbers als ze waren, waren echte polygamen. Zij stonden hoog in aanzien bij het volk, en maakten zich daardoor tot zeer gewilde partijen, zoodat het aantal levensgezellinnen — tijdelijke wel te verstaan — dan ook tijdens hun leven ver het geoorloofde aantal vier overschreed en het aantal spruiten eveneens zeer groot was.

Deze veelvuldige huwelijken worden bij den Minangkabauer in de hand gewerkt door de adat, die den vader niet verplicht voor zijn kinderen te zorgen. Door het matriarchaatstelsel behooren de kinderen tot de familie van de moeder, waar de mamak, de oom, het familiehoofd is. Op hem rust de verzorging en de opvoeding van de kinderen. Nu moet men aan die opvoeding niet te veel beteekenis hechten, de opvoeding van het volk gebiedt immers niet, dat de jeugd bepaalde opleiding moet hebben, vooral hier, waar de leerplichtwet niet bestaat. De jeugd kan de dessascholen bezoeken, de middagen en de avonden worden meestal gewijd aan het godsdienstonderwijs. Verder neemt de jeugd haar opvoeding zelf ter hand en moet ze maar zien, dat ze terecht komt. De mamak ziet alleen toe, dat vrouwen en kinderen genoeg te eten krijgen — de familiesawah is meestal wel een waarborg, — en dat zijn „anak kemenakan”, de aan zijn zorg toevertrouwd, de regelen van de adat niet overschrijden.

De vader bekommert zich weinig om zijn kinderen. Slechts met Nieuwjaar en andere erkende feestdagen rust op hem de verplichting om zijn gezin in nieuwe kleeren te steken en het feestelijk te onthalen. Het zou zijn eer als man te na zijn, als hij in de „boelan do á mando á”, den tijd, waarop men de ziel van de afgestorvenen pleegt te herdenken, zonder bijzonder onthaal zijn huis zou binnentreden.

In den regel gaat het huwelijksaanzoek uit van de familie van de vrouw, hetwelk meestal gepaard gaat met huwelijksgeschenken, de z.g. „djapoetan”, die bescheiden of belangrijk van formaat kunnen zijn, naar gelang van het maatschappelijk aanzien van den a. s. bruidegom. Er zijn er, die als teeken, dat ze met den tijd meegaan, zich „djapoetan” laten brengen in den vorm van een motorfiets!

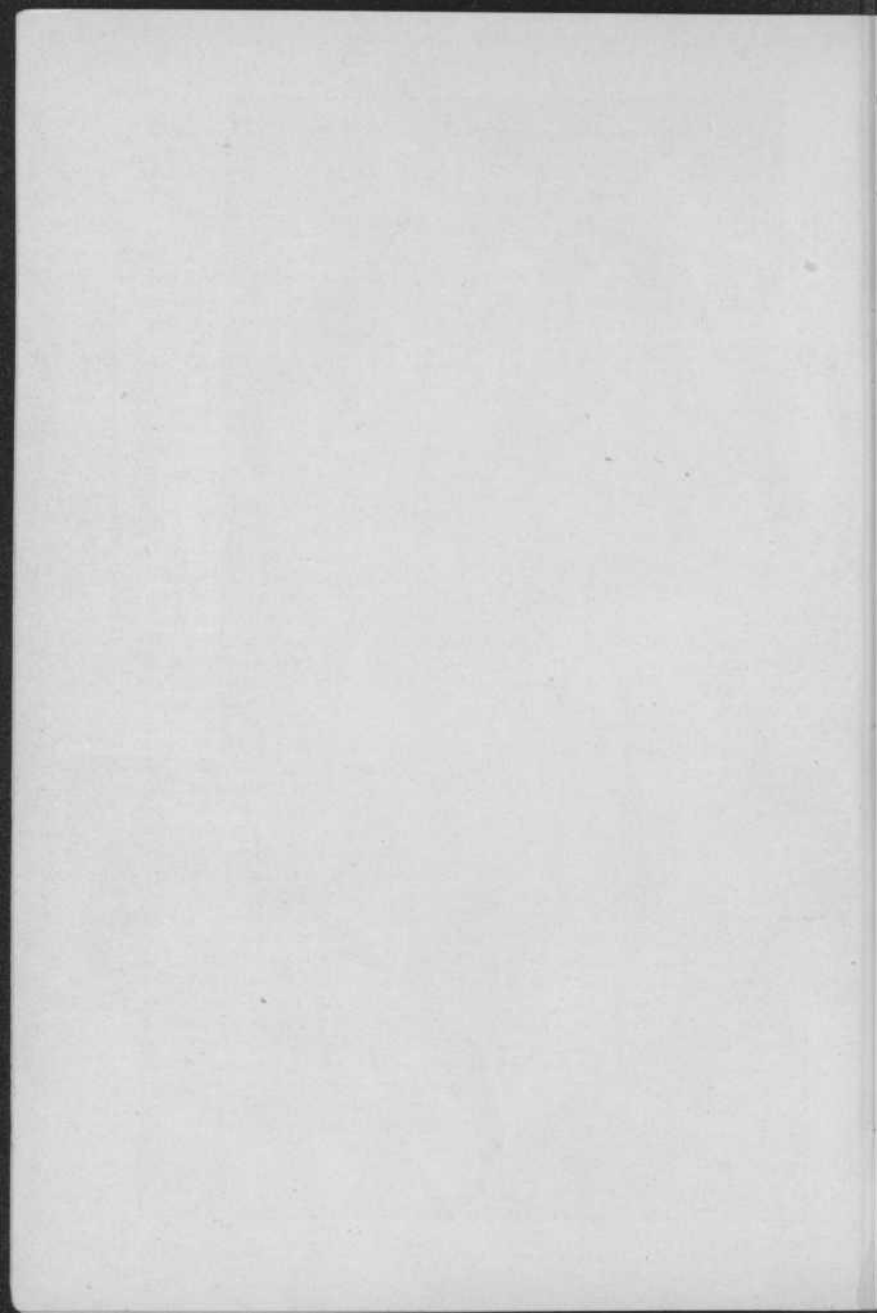
Het huwelijk wordt meestal voorafgegaan door een verloving, die tot stand is gekomen door het wisselen van „tando” (d.i. „teeken”, verlovingsgeschenk) tusschen de beide partijen. Gewoonlijk duurt zoo'n verloving niet lang. Maar er zijn ook streken, waar kinderen verloofd worden, terwijl met het huwelijk gewacht wordt tot ze den huwbaren leeftijd hebben bereikt. Het voltrekken van het huwelijk heeft meestal plaats in het huis van de bruid, alleen in heel enkele gevallen geschiedt het voor den kadli (geestelijke) in diens huis.

Karbouwengat

Schoonheid in kleeding van het volk
van Minangkabau.
Natuurpracht op Sumatra's Westkust
(Meer van Manindjau)

Ik heb hierboven over de echte Minangkabausche adat en gebruiken gesproken. Dat het matriarchaatstelsel in dezen modernen tijd, vooral door Minangkabauers, die hun land hebben verlaten en in den vreemde een bestaan hebben gevonden, niet in al zijn consequenties streng doorgevoerd kan blijven, spreekt van zelf. Ze voelen zich wel degelijk verplicht om voor hun kinderen te zorgen en ze naar hun vermogen een opleiding te geven. Vooral de twee factoren: de Westersche oriëntatie van de tegenwoordige generatie en de Islam, doen de Minangkabauers soms anders handelen dan hun adat gebiedt. Al zijn de kinderen geen wettige erfgenamen van den vader, toch ziet de Minangkabausche vader door den invloed van bovengenoemde factoren nog kans, zijn kinderen van zijn vermogen te doen genieten, door hun tijdens zijn leven een aandeel in de erfenis te geven, z.g. „maibahkan”. Natuurlijk zijn er ook genoeg gevallen, dat zijn familie na zijn dood nog hieraan tracht te tornen.

Wat betreft het huwelijk in Minangkabau, wil ik een bijzonder geval aan nadere bespreking onderwerpen. Dit is het huwelijk in Kota Gedang, de bakermat van de meeste Minangkabausche intellectueelen, een plaatsje, dat gelegen is in de nabijheid van Fort de Kock.

De adat verbood Kota Gedangsche meisje te trouwen met een niet-Kota Gedanger, terwijl de mannen vrij hun hart mochten volgen en hun echtgenooten mochten halen, waar ze wilden. Zoodoende ontstond er een surplus van meisjes, die bestemd waren of te trouwen met een man, die reeds getrouwd was, of ongetrouwd te blijven. En aangezien het huwelijk volgens de Minangkabausche opvatting, zooals dit ook bij andere Oostersche volken het geval is, nog altijd de bestemming is van elk meisje, moest voor haar, uit de niet al te ruime keuze, maar een man gevonden worden. De ongerijmdste huwelijken waren hier soms het gevolg van: huwelijken van jonge meisjes met een man, die veel met haar in leeftijd verschilde of met een man beneden haar ontwikkeling, in ieder geval huwelijken, die niet in het kader pasten van het tegenwoordige meisjesideaal. Het kon niet anders, of deze adat kweekte opstandigen onder de meer verlichte meisjes — de tegenwoordige Kota Gedangsche meisjes genieten bijna zonder uitzondering Westersch onderwijs —, die zich inzake de liefde geen dwang lieten opleggen. Enkelen gingen trouwen met den man harer keuze en riskeerden daarmee de verbanning door de adat.

Ik sprak hierboven in den verleden tijd, omdat het, voor de Kota Gedangsche meisjes zoo knellend verbod, sedert kort, n.l. sinds 1 Mei 1935, is opgeheven. De adathoofden hebben eindelijk ingezien, dat ze met hun dwang niet bepaald aan het geluk van de meisjes meewerkten. Een heel verstandig besluit voorwaar, dat we slechts kunnen toejuichen.

De Kota Gedangsche meisjes zijn nu vrij in de keuze van haar echtgenoot, mits hij Mohammedaan is. Met het opheffen van het verbod zijn de bovengenoemde opstandigen van zelf weer in genade aangenomen. Alleen de eerste adatopstandelingen, de eerste die de stoot gaf tot het tornen aan de oude adat, is deze genade niet deelachtig geworden.

Hoe zoo'n knellende adat in Kota Gedang, waarvan de bewoners van beiderlei kunne in ontwikkeling en beschaving ver boven hun omgeving uitsteken, nog zoo lang gehandhaafd kon blijven, is voor velen een raadsel.

De positie van de vrouw.

Door het matriarchaatstelsel neemt de vrouw in de Minangkabausche samenleving een eigenaardige plaats in. Zij is evenals overal bij de Oostersche volken, nog altijd de mindere van den man. Deze laatste is, ondanks het feit, dat de kinderen tot de familie van de moeder behooren, het op den voorgrond tredend element, dat de vrouw naar zijn willekeur kan behandelen.

Naar aanleiding hiervan zou men kunnen denken, dat liefde tenopzichte van man en vrouw in het Minangkabausche huwelijk iets onbestaanbaars zou zijn.

Hoewel niet algemeen, komt ze vrij veel voor, in verband met de huwelijken, die tusschen tamelijk dichte verwanten worden gesloten. Zoo vertelde een weduwe eens: „Toen ik ziek was, wenschte mijn man, dat hij mocht sterven in mijn plaats. Toen hij ziek werd, hoopte ik, dat Allah mij mocht wegnemen van deze aarde in plaats van hem. Maar hij is heengegaan en ik geloof, dat het zoo nog het beste is, want alleen achterblijven is grooter verdriet dan te sterven. En het is beter, dat ik dat verdriet heb, dan hij, die nu dood is en geen ongeluk meer kent”.

Ten aanzien van het familiegoed, de harta poesaka, echter heeft de vrouw medezeggenschap. Zij is er de bewaakster van en zij heeft te zorgen, dat die niet buiten haar weten vervreemd wordt.

Als echtgenoot heeft ze niet veel te zeggen. We hebben gezien, dat één pennestreek voldoende is, om haar te „onttronen”. Ze is in het huwelijksleven de dienende factor. Het grootste aandeel van het dagelijksch werk komt op haar neer, niet alleen het huishoudelijke, maar ook de veldarbeid, terwijl het in sommige streken, zooals in Agam (Fort de Kock) bijna uitsluitend de vrouw is, die het werk aan den gang houdt. Zij bewerkt de velden, zij heeft de kleinhandel in handen, terwijl Z. M. de Man volop gelegenheid heeft, om zich over te geven aan gezellig gekout voor de verschillende warongs (lampau) en in de soerau (bedehuis) en zich te vermaken met zijn geliefde, traditioneele vogelspel.

In één ding is de Minangkabausche vrouw echter machtig en dat is inzake de huwelijken van haar mannelijke familieleden, in het bijzonder van haar zoon en broer. Zij „keurt” hun toekomstige vrouwen, met haar beslissing wordt rekening gehouden, al gaat die soms in een andere richting dan het ideaal van den bruidegom in spé. De macht, die haar in eigen huishouding aan de zijde van haar man, onthouden is, laat ze hier eens terdege voelen. Niet zelden strekt haar invloed zich uit tot in het huwelijksleven van haar zoon, broer of oom. Ze kan de huisvrouw „ontslaan” of er een andere aan toevoegen, zooals het

haar goeddunkt. En de man, bij wien het familiebelang voorgaat, buigt meestal voor de wil van zijn familie, al moet hij daarbij zijn hart geweld aandoen.

Ten slotte zou ik nog graag een woordje wijden aan de opvoeding van de Minangkabausche vrouw, die tot een kwart eeuw geleden zich vrijwel beperkte tot het leeren koken, handwerken en een beetje godsdienstonderwijs. Vooral het eerste neemt in de opvoeding van het Minangkabausche meisje een voorname plaats in, zoodat de culinaire kunst in menige Minangkabausche vrouw een bedreven beoefenaarster heeft. Slechts enkele meisjes bezochten de Inlandsche school en een paar zeer bevoorrechte de Europeesche lagere school en de Kweekschool voor Inl. onderwijzers te Fort de Kock, daar voor de fanatieke Minangkabauers het naar school studeren van de meisjes synoniem was met haar den weg des verderfs te laten opgaan. Ik heb zelf nog aan den lijve ondervonden, hoe onbarmhartig de critiek kon zijn tegenover meisjes, die zich uit de gewone sleur trachtten los te werken. Toen ik in 1917 een blaadje oprichtte, de „Soeara Perempoean” (Stem van de vrouw), dat gewijd was aan de vrouw, kreeg ik van de orthodoxe partij, die belichaamd was in wijlen den heer Datoek Soetan Maharadja, een zeer verdienstelijke en bekende journalist uit dien tijd, heftige aanvallen. Zoo legde hij het woordje *vrijheid* uit, dat ik toen bezigde, als zucht naar vrije omgang met de mannen, terwijl ik slechts vroeg, *vrijheid* voor de meisjes, om zich te mogen ontwikkelen.

Maar langzamerhand kwam ook hierin verandering ten goede. Men begon in te zien, dat het onderwijs ook voor de vrouw geen overbodige luxe was. Het percentage meisjesleerlingen in de verschillende scholen werd met den dag grooter. De kweekschool te Fort de Kock en de meisjesnormaalschool te Padang-Pandjang leverden menige onderwijzeres af. Meisjesscholen verzezen, niet alleen op groote, maar ook op kleine plaatsen. Zoo is nu een categorie van meisjes en jonge vrouwen ontstaan, die een behoorlijke opleiding hebben genoten en een behoorlijk, onafhankelijk bestaan hebben verworven. Het spreekt van zelf, dat de nieuwe tijd met zijn nieuwe ideeën deze jonge vrouwen niet onberoerd heeft gelaten, welke nieuwe ideeën tot ont-plooiing kwamen in de oprichting van een vrouwenvereniging, de „Serikat Kaoem Iboe Soematera” (Vereeniging van Sumatraansche vrouwen), die meest onderwijzeressen onder haar leden telt. Ongewijfeld heeft de „SKIS” het hare bijgedragen tot de ontwikkeling van de Minangkabausche vrouw. Ook de vrouwenvereniging, de „Aboean Kaoem Iboe” (Spaarvereniging van vrouwen), die haar zetel te Fort de Kock heeft en die er zich op toelegt, de spaarzaamheid onder haar leden te bevorderen, heeft veel goeds gedaan.

Tot slot zou ik hier graag nog de hoop willen uitspreken, dat deze verhandeling, hoewel nog zeer onvolledig, toch een beeld heeft mogen geven van de bewoners van het land Minangkabau.

KUNSTKRINGEN

HUN GESCHIEDENIS EN HUN WERK OP MUZIKAAL EN DRAMATISCH GEBIED

DOOR MR. J. PH. VAN HASSELT

IDE eerste Kunstkring werd een derde eeuw geleden te Batavia door eenige kunstlievende personen opgericht, in hoofdzaak ter bevordering der beoefening van de beeldende en versierende kunsten. In de door de promotors rondgezonden circulaire staat onder meer vermeld:

„Terwijl ter bevordering van het muzikale en het dramatische leven te Batavia reeds vereenigingen bestaan, ontbreekt voor de Beeldende en Versierende Kunsten hier nog altijd aan samenwerking der beminnaars. Toch kan zulk een samenwerking niet anders dan gewenscht zijn. Samenwerking zal ook voor de Beeldende en Versierende Kunsten de belangstelling verhoogen, terwijl de beoefenaars dier kunsten in de vergelijking van elkanders werk een nieuwe opwekking tot studie zullen vinden. En voorzeker zal het voor hen ook een groot voordeel zijn, zoo zij kunnen rekenen op een gelegenheid waar hun werk kan worden tentoongesteld”.

De Nederlandsch-Indische Kunstkring (zooals de Kunstkring te Batavia aanvankelijk was geheeten) heeft zich dan ook in de eerste jaren van zijn bestaan nagenoeg uitsluitend toegelegd op de bevordering der beeldende en versierende kunsten, waartoe o.a. verschillende tentoonstellingen werden georganiseerd.

Bestonden er in het begin van deze eeuw te Batavia enkele tamelijk bloeiende vereenigingen ter bevordering van muziek en tooneel, aldra gingen deze vereenigingen hard achteruit of werden zij ontbonden. Op initiatief van eenige bestuursleden van den Ned.-Ind. Kunstkring werd daarom medio 1914 te Batavia het Muziek- en Tooneelverbond opgericht, dat de bevordering van muziek en tooneel krachtig ter hand nam en vooral op muzikaal gebied zeer veel goeds bereikte, o.a. maandelijksche volksconcerten van de Stafmuziek, eerst onder Gerharz, later onder de Ruyter Korver. De op tooneelgebied gekoesterde plannen vielen echter door het uitbreken van den wereldoorlog in duigen. In December 1927 werden Ned.-Ind. Kunstkring en Muziekverbond — steeds hecht samenwerkende vereenigingen met ten deele dezelfde bestuursleden — samengesmolten tot den Bataviaschen Kunstkring.

Onafhankelijk van Batavia was te Bandoeng reeds in 1904 een Kunstkring tot stand gekomen en een tiental jaren later groeiden na verschillende voorbereidende pogingen ook Kunstkringen te Soerabaia, Semarang en andere plaatsen. Het lag voor de hand, dat deze Kunstkringen vruchtbaar zouden kunnen samenwerken en daarom werd op 8 Januari 1916 de Bond van Nederlandsch-Indische Kunst-

kringen opgericht, gevestigd te Batavia en met als doel: „het verkrijgen van samenwerking en de behartiging van gemeenschappelijke belangen der leden, voor zooverre betreft het bevorderen der beoefening van beeldende en versierende kunst, het opwekken en levendig houden van den kunstzin bij de ingezetenen van Nederlandsch-Indië en het uitlokken en ondersteunen van openbare maatregelen tot het bereiken van dit doel”.

Men ziet welk een overheerschende plaats nog in deze doelstelling aan beeldende en versierende kunsten was ingeruimd, vooral op instigatie van den heer P. A. J. Moojen, toenmaals voorzitter van den Kunstkring te Batavia en een der oprichters en den eersten voorzitter van den Bond. De heer Moojen was en bleef immer een vurig beoefenaar en voorvechter meer in het bijzonder der beeldende kunsten, welke echter bij het groote publiek minder belangstelling trekken dan de muzikale en dramatische kunsten.

Naarmate aan laatstgenoemde kunsten meer aandacht werd besteed — en dat gebeurde onder de volgende Bondsvoorzitters, de heeren A. J. W. van Anrooy en J. F. Vos, die ook de statutaire doelstelling hebben verruimd — nam het ledental en de bloei der Kunstkringen gestadig toe om een hoogtepunt te bereiken in de jaren voor het intreden der wereldcrisis, toen er kunstkringen gevestigd waren in alle groote plaatsen van Ned.-Indië en in vele kleine plaatsen op Java en toen het gezamenlijke ledental ongeveer 10.000 bedroeg. Onder den economischen achteruitgang van Ned.-Indië hebben ook de Kunstkringen zwaar geleden. Enkele kleinere kringen werden ontbonden, andere zijn nog slechts zelden en moeizaam in staat Bondsprestaties af te nemen en alle kringen, geen uitgezonderd, leden aanzienlijke verliezen aan leden en dus ook aan financieele draagkracht. Het laatste jaar bracht evenwel eenige verbetering; het ledental der grootste kringen toonde een behoorlijke vooruitgang, terwijl verschillende kringen door samenwerking of samensmelting met de plaatselijke sociëteit nieuwe levenskracht wisten op te doen. De meeste Kunstkringen hebben zich aan de gewijzigde omstandigheden weten aan te passen en zullen ongetwijfeld deze, vooral ook voor kunst en kunstkringen ongunstige tijden, weten door te komen.

Terwijl de Bond in vroegere jaren de meeste artisten uit Europa liet komen, maakt hij thans in ruime mate gebruik van het aanbod van artisten van wereldreputatie, die op tournee zijn door het Oosten of Australië en die ook Ned.-Indië gaarne in hun tournee willen betrekken, hetgeen zij met betrekkelijk geringe offers aan tijd en reiskosten kunnen doen. Deze tournees kosten den Bond natuurlijk veel minder dan de vroegere tournees, die vanuit Europa speciaal voor den Bond werden gemaakt. Daardoor is het mogelijk, dat de Bond het aantal tournees en de qualiteit daarvan op minstens hetzelfde peil heeft kunnen houden als in de bloeijaren, hoewel thans over belangrijk minder middelen wordt beschikt.

Het is hier niet de plaats om een opsomming te geven

van de artisten, die de Bond naar Indië heeft kunnen brengen; daaronder zijn vele sterren van eerste grootte op het gebied van toonkunst, danskunst en voordrachtkunst, (in het laatste jaar o.a. de pianist Rubinstein, het danspaar Sakharoff en de voordrachtskunstenaar Chenkin), terwijl ook meerdere tooneelgezelschappen Indië hebben bereisd onder auspiciën of althans met den krachtigen steun van den Bond, laatstelijk wederom het gezelschap van Cor Ruys. De plaatselijke Kunstkringbesturen bejiveren zich de kunstenaars hulp en voorlichting te geven en hun zoo mogelijk de bezienswaardigheden uit de omstreken te laten zien. Verkeersdiensten en hotels geven de voor den Bond reizende artisten aanzienlijke reducties en ook de Belastingdienst en de Douane verleenlen faciliteiten. Door dit alles wordt het reizen vergemakkelijkt en veraangenaamd en daar de artisten meestal ook met de hun door het publiek der Kunstkringen bereide ontvangst zeer ingenomen zijn, is het niet te verwonderen, dat zij Ned.-Indië verlaten vol bewondering en waardeering voor hetgeen zij hier gezien en genoten hebben en dat zij, in Europa of Amerika teruggekeerd, warm propaganda maken voor Ned.-Indië en voor den Bond, die dan ook overstroomd wordt met aanvragen van kunstenaars om hierheen te mogen komen.

Verrichten Bond en Kunstkringen met de regeling dezer tournees het werk van een impressario, daarnaast bejiveren de kunstkringen zich, het plaatselijk kunstleven op velerlei wijze te stimuleeren. Tooneel- en orkestvereenigingen danken in vele steden hun bestaan geheel of ten deele aan den kunstkring, Jeugd- en volks-concerten worden door enkele groote kunstkringen bezorgd, lezingen worden gehouden, terwijl aan de beeldende kunsten steeds speciale aandacht wordt besteed, naar blijkt uit de hierna volgende bijdrage van Mevrouw J. de Loos-Haaxman, commissaresse voor beeldende kunsten in het Bondsbestuur en het bestuur van den Bataviaschen Kunstkring.

De Kunstkringen zijn gegroeid tot een haast onmisbaar element in de Indische samenleving, noodzakelijk om de ingezetenen in staat te stellen in aanraking te komen met alle mogelijke en meer speciaal Westersche kunstuitingen, bevorderlijk voor de eigen beoefening van verschillende kunsten, heilzaam voor de cultureele ontwikkeling van een aantal personen, ver uitgaande boven het eigen ledental.

Daarom verdienen zij belangstelling, sympathie en steun in meerdere mate nog dan zij thans genieten.

KUNSTKRINGEN EN DE BEVORDERING DER BEELDENDE KUNSTEN

DOOR J. DE LOOS-HAAXMAN

DE Ned.-Indische Kunstkring, destijds opgericht uitsluitend om de ontwikkeling der beeldende en versierende kunsten te bevorderen, is ook na de fusie met het Muziekverbond in 1927 onvermoeid voortgegaan haar stimuleerenden en opbouwenden arbeid te verrichten. Als oudste, tevens een der voornaamste Kringen van den Bond en met vertegenwoordiging in het Bondsbestuur, ging de Bataviasche Kunstkring gewoonlijk voor in het vormen van tentoonstellingen van Indisch werk, die daarna naar de andere Kringen werden gestuurd. Jaren lang werden dan ook in de maand Augustus schilderijen van Indische schilders in de groote bovenzaal van het Kunstkringgebouw samengebracht. In dit stadium van ontwikkeling der organisatie bleek het raadzaam het werk van beginners, ook dat van dilettanten, niet te weren doch het integendeel met groote welwillendheid tegemoet te komen. Ook tentoonstellingen van werk van reizende schilders werden bevorderd, alsmede het vormen van Bondscollecties van Europeesche en Aziatische Kunst. Niet alle Kringen stellen geregeld Beeldende kunst ten toon. Voor enkele zijn de onkosten of is het gebrek aan goede tentoonstellingsruimte een bezwaar. De groote Kringen exposeeren echter geregeld. Geen Kring behoeft zich te beperken tot wat de Bond aanbiedt. Zelfstandige tentoonstellingen worden dan ook vaak door de groote Kringen gehouden en het komt voor, dat plaatselijk aangenomen werk door den exposeerenden Kring aan den Bond wordt aangeboden en door het Bondsbestuur in een Bondscollectie opgenomen. De tentoonstellingen worden niet steeds door verkoopscollecties gevormd. Meerdere Kringen hielden reeds tentoonstellingen uit particulier bezit, waar verrassende vondsten werden gedaan en waardoor belangrijke resultaten werden bereikt. Op deze wijze kwam de Medansche Kunstkring tot het exposeeren van een groote collectie schilderijen uit particulier bezit ter plaatse en de Bataviasche Kunstkring tot het houden van een serie Periode-tentoonstellingen. De eerste tentoonstelling (1932), volgens dezen opzet te Batavia samengesteld, toonde oude schilderijen en teekeningen van 1650 tot \pm 1870, de tweede (1932) liet werk van „de Haagsche School” met haar uitloopers zien, de derde was gewijd aan de hedendaagsche schilderkunst met haar verschillende stroomingen. Een groote expositie van portret en figuur van af het begin der 17e eeuw tot op heden zal deze reeks Periode-tentoonstellingen in den loop van 1936 afsluiten. Een voortgezet onderzoek naar het schilderijenbezit in Ned.-Indië kan stellig nog interessante resultaten voor publiek en Kringen opleveren.

De bedoeling van op deze wijze samengestelde tentoonstellingen is zuiver aesthetisch en instructief en houdt daardoor slechts zijdelings verband met de materiële belangen van den in Indië scheppenden kunstenaar. De Kringen hebben er hun arbeidsveld belangrijk door verruimd. Moedigden Bond en Kringen in den aanvang ieder in Indië, die schilderde of schilderen wilde, aan, en voelden deze instellingen zich hierdoor en door het gebrek aan gelegenheid tot exposeeren elders eigenlijk verplicht het, feitelijk onder hun auspiciën gewrochte, Indische werk aan het publiek voor te leggen, deze houding wordt tegenwoordig niet meer uitsluitend betracht en zoowel bij den Bond als bij enkele kringen wordt dit veranderde standpunt thans meer en meer ingenomen. Feitelijk is deze veranderde werkwijze een pluim op den hoed van den Indischen kunstenaar. Want deze heeft het eerste stadium van zijn ontwikkeling doorgemaakt en sedert hij zich sterk genoeg voelde om een eigen vereeniging op te richten (Vereeniging van Beeldende Kunstenaars, gevestigd te Bandoeng), en sinds in verschillende steden goede expositiezaaltjes in den boek- en kunsthandel geopend zijn, waar op de tentoonstellingen, voor ieder toegankelijk, nog al eens wat wordt verkocht, sinds de Indische schilderkunst dus ten slotte op eigen beenen staat, kunnen Bond en Kringen een strengere selectie toepassen.

De Bataviasche Kunstkring heeft met zijn eigen gebouw, waarin twee groote tentoonstellingszalen en vijf ruime kabinetten, een bevoorrechte positie. Meer en meer indachtig aan zijn cultureele taak om de kunst, die geen grenzen kent, in zoo groot mogelijke verscheidenheid van vormen en van stroomingen, samenhangend met de geestesgesteldheid van onzen tijd, aan Indië te toonen, heeft de Bataviasche Kunstkring in 1935 een Bruikleenmuseum opgericht. Batavia vatte hiermee het niet uitgevoerde plan der Ned.-Ind. Regeering van eenige jaren her, om, in samenwerking met de Nederlandsche Regeering, te Batavia een Schilderijmuseum te stichten, wederom op, en bracht het in eenvoudigen vorm met minder onkosten tot stand. Het eerste bruikleen, moderne schilderijen van Europeesche meesters van groote vermaardheid, werd afgestaan uit de collectie Regnault te Laren. Een tweede is reeds toegezegd door denzelfden kunstvriend. Met dit nieuwe instituut wendt de Bataviasche Kunstkring het stuur in een nog niet gevolgde richting. Want een schilderijmuseum in zalen, waar belichting, zoowel overdag als des avonds, en evenzoo de verdere inrichting aan hooge eischen voldoen, is voor Indië geheel nieuw. Ook de vorm „Bruikleenmuseum” was hier geheel onbekend. Door zijn voortdurende vernieuwing biedt deze vorm de beste kans om den ontwaakten zin voor cultuur en kunst in deze landen te stimuleeren en om den Indischen kunstenaar in aanraking te brengen met de beste kunstvoortbrengselen van overzee.

DE HYGIËNE VAN HET GEZIN

DOOR DR. P. PEVERELLI

Het leven van de echtgenoot en moeder is één onafgebroken dienen. *)

IN het volgende opstel wil ik trachten eenvoudige regels te geven voor het behoud van onze gezondheid in tropische streken. Daarbij zal blijken, dat de persoonlijke zorg voor de gezondheid des te grooter zal moeten zijn, naarmate de moeilijkheden, waaronder wij leven, meer van het hygiënisch ideaal afwijken; waaruit volgt, dat die gezondheidszorg hier in Indië, vooral op plaatsen, die van technische voorzieningen op dit gebied verstoken zijn, soms zeer zware eischen stelt en wel in het bijzonder aan de huisvrouw.

Gemakshalve wil ik mijn beschouwingen verdeelen in drie gedeelten, nl. de gezondheidszorg voor het huisgezin in engeren zin, de hygiënische controle op de bedienden en de hygiëne van huis en erf.

De zorg voor het gezin.

Het is een schoone, maar moeilijke en moeizame taak, die de huisvrouw in Indië zich op de schouders gelegd voelt: te waken voor de gezondheid van de haren, een taak zóó mooi, dat velen haar niet vermogen te zien, en zóó zwaar, dat velen er zich aan onttrekken. Alleen de goede huisvrouw en moeder geeft zich rekenschap van deze verplichtingen, het nagaan van de duizend dagelijks terugkeerende zorgen, die, het zij grif toegegeven, soms wel heel veel vergen van haar tijd, geduld en energie.

Ik wil hier niet spreken over de hygiënische verzorging van den zuigeling, waarover elders in dit boek sprake zal zijn, slechts herinneren aan de drie gulden R's, waarop die verzorging berust: Reinheid, Regelmaat en Rust, onontbeerlijke factoren voor de harmonische ontwikkeling van den pasgeborene.

Een van de eerste en belangrijkste zorgen gaat wel uit naar de rechtstreeksche afweer van allerlei ziekten, van besmettelijke ziekten vooral, die in tropische gebieden meer dan in koelere gewesten de gezondheid bedreigen. Onder deze ziekten zijn het vooral de darmziekten en de malaria, die onze speciale zorgen vereischen.

Ik mag wel bekend veronderstellen, dat ziekten, zooals buiktyphus, paratyphus, bacillaire dysenterie en cholera veroorzaakt worden door bacteriën, zeer kleine, plantaardige organismen, die in het lichaam van den lijder leven en daar hun verwoestende werking ontvouwen, totdat de afweerkrachten van het lichaam sterk genoeg

*) Motto ontleend aan de hier volgende bijdrage.

Red.

zijn om die indringers te dooden of onschadelijk te maken. Dit laatste geschiedt onder andere in het lichaam van bacillen-dragers, die de kiemen van gevaarlijke ziekten herbergen en uitscheiden, zonder nochtans zelf ziek te zijn.

Kan men tegen de lijders, die meestal zóó ziek zijn, dat zij niet kunnen werken, zijn maatregelen treffen, de bacillendragers kent men niet en herkent men zonder diepgaand onderzoek ook niet, zoodat van dien kant steeds gevaren dreigen.

Het is nu goed ons helder voor oogen te stellen, hoe ons voedsel en onze dranken besmet kunnen worden door de uitscheidingsproducten van lijders en bacillendragers, waaruit dan vanzelf volgt, hoe wij ons tegen die gevaren kunnen beschermen.

Het voedsel kan rechtstreeks door een lijder — er bestaan sleepende vormen van dysenterie, waarmede de patient rond blijft loopen — of door een bacillendrager (Uw kokkie of huisjongen zou dat kunnen zijn!) besmet worden. Eet men b.v. groenten of vruchten, door zoo'n persoon aangeraakt, rauw of ongeschild, dan kan ziekte het gevolg zijn. Ook zouden de groenten bemest kunnen zijn met menschenbeer, wat bij de Chineesche kweekers nogal eens voorkomt. En hebt gij niet dikwijls opgemerkt, dat de groentenverkooper zijn waren „frisch” houdt door ze te besprenkelen met kali- of rioolwater?

Ook moet ik hier de aandacht vestigen op de vlieg, waarover later meer, die aan pooten en snuit de kiemen van darmziekten kan overbrengen, om van andere hebbelijkheden niet te spreken. Daarom duld't een goede huisvrouw dan ook geen vliegen in haar omgeving, daarom weigert zij de vlieg als huisdier te erkennen.

En dan onze d r a n k e n ! Hoe gemakkelijk kan melk, een uitstekende voedingsbodem voor die ziektekiemen, niet besmet worden, hoe gevaarlijk is het dus ze in Indië rauw te drinken, zelfs wanneer ze van een modelboerderij kwam. Hoe gemakkelijk kan het zuivere leidingwater besmet worden door het in open vaten of kannen of in vuile flesschen te bewaren. Ook vergeet menig een, dat ijs op zijn langen weg van de ijsfabriek via depot, kleinhandelaar en huisbediende besmet kan worden. Ijs doodt geen bacillen, maar wel zou dit ijs Uw gasten kunnen dooden of ernstig ziek maken, wanneer gij het hun in een koelen dronk voorzet. Waarom geen ijskast voor smalle of koelkast voor ruime beurzen?

Ik kan dus nu reeds een aantal regels opstellen, die wij later zullen uitbreiden, waartegen men niet ongestraft kan zondigen. Deze zijn:

Eet alle spijzen gekookt en bewaar ze na het koken zóó, dat menschenhand noch vliegenpoot ze kunnen besmetten. Doe dus afstand van Uw verleidelijk uitzierende slaatjes en het mode-artikel: rauwe kost.

Wees voorzichtig bij het gebruik van vruchten. Ontdoe ze persoonlijk van de schil of laat dat onder Uw wakend oog geschieden.

Bewaar het leidingwater zoo, dat het niet besmet kan worden; kook al het onbetrouwbaar water — ook het water van Uw „mooie” put is onbetrouwbaar — en zorg, dat het daarna niet besmet kan worden door vuile handen, vliegen of stukjes ijs.

Kook de melk, en, is het melk voor de baby, doe het dan zelf. Ik stel hierbij natuurlijk voorop, dat gij als een ware moeder Uw kind zelf voedt en dat gij ervan overtuigd zijt, dat onwil om te zoogen véél meer voorkomt dan onvermogen daartoe.

Wasch herhaaldelijk de handen, zie toe, dat de kinderen dit geregeld doen, in ieder geval vóór het eten en nadat zij van de W.C. gebruik gemaakt hebben. Leer de kinderen af, voortdurend met de handen aan of in den mond te zitten. Let op de reinheid van hun nagelplooien. Spaar den nagelborstel niet.

Houd de vliegen zooveel mogelijk uit huis en keuken, zorg in ieder geval, dat zij niet met spijzen en dranken in aanraking komen.

Er is nog één punt, waarop ik afzonderlijk wil wijzen en wel op de vaccinatie. Daaronder verstaat men een bewerking, waarbij doode of verzwakte smetstof in het lichaam gebracht wordt, teneinde dat tot verzet tegen de levende ziektekiemen te prikkelen. Spuit men iemand een mengsel van gedoode typhus-, dysenterie- en cholera-bacillen (er gaan milliarden in een cubieke centimeter) onder de huid in, dan bereidt het lichaam tegen al die boosdoeners afweerstoffen, die maken, dat het lichaam sterker staat in den strijd tegen de ingedrongen ziekteverwekkers. Deze vaccinatie geeft ons dus een tijdelijke en gedeeltelijke immuniteit (onvatbaarheid) tegen deze in Indië steeds dreigende ziekten. Ik zeg tijdelijk, omdat deze kleine kunstbewerking ieder jaar, liefst voor de groote vacantie, herhaald moet worden en gedeeltelijk, omdat de vaccinatie ons in geenendeel ontheft van de verplichting, om ook alle andere voorzorgsmaatregelen tegen besmetting te nemen. Dat niet-gevaccineerde bedienden alle veiligheidsmaatregelen van de huisbewoners waardeloos kunnen maken, behoeft ik wel niet te zeggen.

De hierboven genoemde besmettelijke darmziekten zijn zeker wel de belangrijkste. Naast de bacillaire dysenterie noem ik nog de amoeben-dysenterie (veroorzaakt door een één-cellig diertje), die gewoonlijk meer chronisch verloopt dan de bacillaire, maar daarom in zijn gevolgen niet minder gevaarlijk is en de ingewandsparasieten: de lintworm, spoelworm en aarsmade, die ook door onzindelijke gewoonten via het spijsverteringskanaal het lichaam binnendringen.

Een andere ziekte, met een heel andere oorzaak en een heel andere wijze van ontstaan, is de malaria, een van de grootste geesels der tropen. Het is hier niet de plaats op de verschijnselen te wijzen, doch wel op de wijze van overbrenging, waarop wij onze afweermaatregelen gronden. Ik mag dan in Uw herinnering terugroepen hoe de malaria wordt overgebracht door den steek van een bepaalde besmette mug en hoe deze mug zich besmette door bloed te

zuigen bij een malaria-lijder. Het is dus zaak te zorgen, dat de muskieten uit ons huis blijven en dat ze ons, in het algemeen gesproken, niet steken. Het rookende vuurtje, de obať njamoek, de sereh- en kajoepoetih-olie genieten een algemeene bekendheid, evenals de klamboe, waarop ik later terugkom. Een andere wijze van individuele bescherming is te zoeken in het prophylactisch gebruik van kinine.

Hier past een ernstig woord van waarschuwing. Het is in het algemeen gesproken verkeerd om zonder dokters advies geneesmiddelen in te nemen, maar in het bijzonder wil ik te velde trekken tegen hen, die tegen alle koortsen kinine innemen. Dit onnoodig kinine-gebruik schaadt en hem, die zich moet vestigen in een streek waar véél malaria voorkomt, zou ik willen raden: vraag het advies van een dokter of in Uw speciaal geval het voorkomend gebruik van kinine aanbeveling verdient. Men koestere van deze methode bovendien geen al te groote verwachtingen!

Nog enkele woorden over de voorkoming van andere vermijdbare ziekten.

Tegen pokken kan men zich vrijwaren door inenting met koepokstof. Daaraan onderwerpt men den zuigeling, wanneer hij 3-6 maanden oud is en voorts laat men dit iedere 6 jaar herhalen.

Pest behoeft men in steenen huizen, die hygiënisch bewoond worden (ook de bijgebouwen reken ik tot het huis) niet te duchten, daar het contact met de smetstofdragende huisrat en de pest-ovbrengende rattenvloer daarin vrijwel uitgesloten is. Lepra ontstaat slechts door een langdurig en innig contact met melaatschen, longtuberculose bij besmetting door hoestende huisgenooten. Iedere langdurige hoest bij huisgenooten (ook de hoest van de oude huisgenooten) of bedienden is verdacht: aarzel niet de patiënten grondig te laten onderzoeken.

Wanneer ge Uw kinderen nooit op bloote voeten buiten laat loopen — het is zoo verleidelijk en onze kinderen doen het zoo graag — zult ge niet verrast worden door een mededeeling van den dokter, dat Uw bleekneus aan mijn wormziekte lijdt. Nog één woord, maar een heel ernstig woord, over het contact met de bedienden en hun kinderen. Het is heusch geen klassegeest, die mij doet neerschrijven: vermijd dat contact zooveel mogelijk. Ik ken de soms roerende trouw en afhankelijkheid van de bedienden aan onze kinderen, maar ik ken ook de talloze gevallen van besmetting met schurft, schimmelziekte van huid en haren, zelfs wel met framboesia en trachoom, om van erger dingen niet te spreken.

Er zijn talloze besmettelijke ziekten, die men niet of nauwelijks kan voorkomen, b.v. verkoudheid, mazelen, waterpokken, influenza, maar dan hebben we gelukkig den dokter nog en de voortreffelijke zorgen van de moeder in haar functie van verpleegster en — dan hebben bovendien normale gezonde kinderen de noodige afweerstoffen en reservekrachten, die het lichaam in den strijd

steunen en het na het doorstaan van de ziekte snel de oude gezondheid hergeven.

Wij willen dus nu nagaan, wat wij kunnen doen om het lichaam gezond te houden en wat wij moeten nalaten, om de harmonische werking van onze organen niet te verstoren.

Van groot belang is de voeding.

Het is moeilijk te zeggen hoeveel iedereen moet of mag eten. De „gemiddelde portie” die men in tabellen vermeld vindt, is voor de een te veel, voor de ander te weinig. Er zijn kinderen, die als wolven eten en mager blijven, anderen, die „niets” eten en dik, soms onnatuurlijk dik zijn. Tijden van groote eetlust wisselen af met periodes, waarin de moeder met bezorgdheid haar kinderen gade slaat. Dit hoofdstuk bezorgt de vrouw des huizes veel hoofdbreken. In het algemeen wil ik er het volgende van opmerken.

Eet niet te veel, noch te weinig; de raad van onze ouders was, zorg dat je steeds nog een gaatje open houdt. Vermijd overdaad van gerechten, maar waak ook tegen een te eenzijdige voeding. Het zal U bekend zijn, dat een vrijwel uitsluitende voeding met geslepen rijst de menschen beri-beri bezorgt. Zorg voor ruime hoeveelheden groenten, geniet van de talrijke vruchten, die de Indische bodem voortbrengt. Men behoeft geen kennis te hebben van diëtleer, calorieënwaarde en procentische samenstelling van de voedingsmiddelen, om een behoorlijk uitgebalanceerd en smakelijk maal, waarin eiwitstoffen, vetten, koolhydraten, zouten en vitaminen in goede verhouding voorkomen, op te dienen, mits het huishoudgeld niet al te krap wordt toegemeten.

Verdeel de maaltijden over den dag, eet rustig en kauw het voedsel goed. Zorg, dat de stemming aan tafel opgewekt zij. Tafelversiering beteekent veel meer dan opschik. Drink niet teveel tijdens den maaltijd, jongens hebben wel de neiging hun slecht gekauwde voedsel omlaag te spoelen met golven koud water. Gebruik geen te koude of te warme spijzen en dranken. Wees matig in het gebruik van specerijen, onthoud deze aan de kinderen geheel. Drink niet teveel en niet te sterke koffie, onthoud U zooveel mogelijk van alcoholische dranken. Geef kinderen, ook de rijpere jeugd geen alcohol: de gevaren zijn grooter dan menigeen denkt. Al steekt Vader na den maaltijd een sigaar op, dan hoeft dat voor zoons en dochters geen signaal te zijn om óók te rooken. Men verrichte geen zwaar lichamelijk of geestelijk werk vlak na den maaltijd.

Men kan wel een boek volschrijven over de voeding, maar hier moet ik mij uiteraard beperken.

Tot slot nog de beantwoording van enkele vragen. Is het goed de kinderen op gezette tijden te wegen en te meten? Zonder twijfel. In ieder gezin behoorde op een van de muren een schaalverdeling aangebracht te zijn met een tabel van de gemiddelde lengte op een bepaalden leeftijd en van ieder kind behoorde

men een lijstje van lengte, doch vooral van het gewicht aan te houden. Contrôle van het gewicht leert ons veel omtrent de normale ontwikkeling van het kind. Groeistilstand of achteruitgang van het gewicht doen ons de vraag stellen: Wat is de reden? Kinderen, die 10 percent of meer onder het normale gewicht zijn, behoorren door den dokter onderzocht te worden. Niet steeds is een ernstige ziekte daarvan de oorzaak: soms zijn slechte gewoonten b.v. 's morgens niet ontbijten, te snel eten, oververmoeidheid door te intensief leeren en te weinig slaap daarvoor verantwoordelijk. Doch ook de dikkerds, die 10 tot 15⁰/₀ en meer boven het gemiddelde komen, dient men eens grondig te laten onderzoeken. Eigenlijk zou het goed zijn, ieder gezond kind eens per jaar door een dokter te doen nazien.

Dit behoort aangevuld te worden met een bezoek aan den tandarts, óók geregeld 1 à 2 maal per jaar, te beginnen met het derde jaar. Het is misschien goed eraan te herinneren, dat de mond na alle maaltijden, en vooral 's avonds vóór het naar bed gaan gereinigd moet worden. Dit bestaat uit het spoelen met frisch water en het systematisch borstelen met een niet te harden, doch ook niet te zachten tandenborstel. Zorg tevens, dat de kinderen geen harde noten met de tanden kraken, niet teveel zoetigheid eten; wat grof hard voedsel is veel beter, want dat schuurt de tanden, hardt het tandvleesch en ontwikkelt de kauwspieren en de kaak.

Ook aan de zorg voor de kleeding dient de huisvrouw haar aandacht te besteden. De warme, van vocht verzadigde lucht wordt tusschen de onderkleeren vastgehouden, die bovendien doordrenkt zijn van zweet, dat, ter regeling van onze lichaamstemperatuur, meestal rijkelijk wordt uitgescheiden. Het ondergoed moet dus snel en veel vocht kunnen opnemen, daarbij nog voldoende met lucht gevulde poriën overhoudend om te zorgen, dat het niet op de huid vastkleeft. Poreus, losgeweven goed, b.v. reformstof, is dus het beste. Teneinde de verdamping te bevorderen moet de kleeding bovendien ruim zitten. Knellende kleeren, doch ook knellende riemen, kousebanden, corsetten, halsboorden zijn verkeerd. De lichte dameskleeding voldoet in het algemeen aan de gestelde eischen. Met de heerenkleeding is het niet zoo gemakkelijk. De goede vormen eischen een gesloten boord, hetzij van jas-toetoe of van overhemd, en een lange broek. Laat de jongens zoolang mogelijk in „shorts" en shirt rondloopen, de pa's volgen dat voorbeeld direct, wanneer de bergenwhele ze vervult.

Ook geregelde lichaamsbeweging draagt bij tot de gezondheid van het gezin. Weliswaar maakt sport en spel ons warm, weliswaar vermoeit het, maar daartegenover staat, dat het hart en de bloedsomloop, de ademhaling, de spijsvertering, ja, de geheele stofwisseling verbeterd worden. Lichaamsbeweging versterkt en oefent de spieren, nieuwe spiercellen worden gevormd, de houding wordt flinker, de zintuigen worden geoefend, het weerstandsvermogen tegen schadelijke invloeden b.v. besmettelijke ziekten, wordt verhoogd.

Jonge kinderen nemen lichaamsbeweging genoeg, laat ze vooral buiten, in het zonlicht. Wees niet bang voor zonnestralen; ze brengen ons leven. Waarin men jonge kinderen moet remmen, dat is in hun lust tot wedstrijden. Alle overdrijving schaaft, maar het groeiende organisme is daarvoor toch wel erg gevoelig. Zoo mogelijk moeten alle spiergroepen ontwikkeld worden. Er moet gewaakt worden tegen oververmoeidheid en gezorgd, dat het kind behoorlijk uitrust.

Voor de oudere kinderen komt voetbal, korfbal, kastie, zwemmen, voor nog oudere tennis, paardrijden in aanmerking. Ook wandelen is uitstekend. 't Is waar, alle sport draagt gevaren in zich: bij twijfel of het lichaam de inspanning goed verdraagt, raadplege men den dokter.

Tenslotte nog enkele woorden over de verzorging van het zenuwstelsel, dat bij zwaar werken in de tropen gemakkelijk uitgeput raakt. Geregelde en goede voeding, voldoende slaap, afwisseling van geestelijke inspanning, lichamelijke arbeid en rust, opgewektheid en vermindering van alle buitensporigheden, helpen dat zenuwstelsel voor uitputting te behoeden. Vooral een tekort aan slaap wrekt zich snel: volwassenen hebben 7 à 8 uur slaap nodig, jonge menschen 8 à 10 uur, kinderen, afhankelijk van den leeftijd, nog meer.

Een middagrust werkt verkwikkend, een vrije Zondag is voor menigeen een verademing, nu en dan een weekend en eens per jaar een vacantie „boven” is kostbaar, maar daarom nog geen luxe.

De bedienden.

Tot dusverre sprak ik over het gezin in engeren zin, al deed ik reeds uitkomen, dat nauw contact met de bedienden de gezondheid kan schaden. Op de keuze van de bedienden en vooral op de geregelde contrôle kan ik niet genoeg de nadruk leggen. Ziekten, door contact overgebracht, ziekten van de ademhalingswegen, buikziekten, ik stipte ze reeds aan.

De huisvrouw behoort dus haar wakend oog ook over dat gedeelte van het gezin uit te strekken, wat maar al te dikwijls vergeten wordt. Op plaatsen, waar bevolkings-poliklinieken zijn, wordt het haar gemakkelijk gemaakt, daar voor enkele dubbeltjes per week aldaar geneeskundige hulp verkrijgbaar is en de dokter advies kan geven over de al of niet besmettelijkheid van de ziekte.

Ook de bedienden behooren regelmatig eens per jaar tegen darmziekten gevaccineerd te worden: Uw voorbeeld werkt opvoedend.

Maar niet alleen op de gezondheidstoestand, ook op het uiterlijk van het personeel moet de huisvrouw letten; draagt het vrouwelijk personeel schoone baadjes, de jongen een schoon wit pak? Zijn de handen schoon, de nagels verzorgd? Wasschen zij geregeld de handen? Beschikken zij over water, zeep, een nagelschuier en schoone handdoeken? Wasschen ze de handen terdege wanneer

ze van de W.C. komen? Bezit U een goed bedienden-privaat en een goede badplaats voor de bedienden? Menige huisvrouw weet hierop dikwijls geen antwoord te geven. Menige huisvrouw verwijt mij: dacht U, dat ik daarvoor tijd had. Daarvoor moet U tijd hebben, daarvoor moet U tijd maken, wanneer de gezondheid en het welzijn van de Uwen U dierbaar is. Ik weet wel, hoe moeilijk dat is, ook weet ik hoe teleurstellend het is en ook hoe dikwijls de bedienden wegloopen, omdat Mevrouw zoo lastig is. En toch blijf ik erbij!

Geregelde contrôle, waarbij niets Uw aandacht ontsnapt, voortdurende aanwijzingen, rustig doch dringend en nooit snibbig (excuseer mij Mevrouw) gegeven, een nooit eindigende opvoeding van de bedienden — dat is het lot van de huisvrouw, dat niet benijdenswaardig is voor haar, die verleerden, dat het leven van de echtgenoot en moeder één onafgebroken dienen is.

Moeilijker dan deze contrôle nog is het toezicht op de voeding van het personeel, vooral van het uitwonend gedeelte. Daarom bekribbele men niet al te veel op hun loon. De kleine loonen drijven hen naar de allerslechtste pondoks, onthouden hun het noodzakelijkste voedsel, tot schade van hun kinderen, onder wie het sterftecijfer onrustbarend hoog is, tot schade van hun eigen gezondheid, waarmede ook Uw gezondheid ten nauwste verband houdt!

Huis en erf.

Aan welke eischen moet onze woning voldoen, wil zij bijdragen tot behoud van onze gezondheid? Wanneer het budget dit toelaat kieze men een ruime woning in een rustige buurt, ver van malaria- en andere muggen- en vliegenbroedplaatsen, ver van kampongs en omgeven door ruime grasvelden. Helaas moeten velen, in de groote steden wonende, met veel minder genoegen nemen. Wat ik dus in de volgende regels in het kort wil beschrijven, is min of meer een ideaal en dus slechts voor enkelen bereikbaar.

Bovenal wenschen wij een groot huis, waarvan alle vertrekken ruim met elkaar in verbinding staan, opdat de lucht vrij spel heeft. Hoe dankbaar zijn wij hier niet voor ieder zuchtje wind, dat de warme, van vocht verzadigde luchtlaag om ons lichaam wegzuigt, wat door verdamping van zweet en daardoor warmte-onttrekking aan de huid helpt om onze lichaamstemperatuur te regelen. Ruime galerijen, open ramen, half-hooge deuren, ventilatie-openingen in de muren en dikwijls zelfs in het plafond helpen om een massale luchtverplaatsing te verkrijgen, die aangenaam afkoelend wordt, zonder gevaar voor verkoudheid, wat men zoo dikwijls na een sterke plaatselijke afkoeling ziet.

Helaas beantwoordt de nieuw-bouw, althans de goedkoopere nieuwerwetsche woningen, hoe dikwijls ook een lust voor de oogen, meestal niet aan dezen primairen eisch voor een Indische woning. Men zal dan trachten door electrische fans, liefst groote plafondfans, verbetering in de luchtbeweging te brengen.

Een andere zaak, die van veel belang is, is de directe bestraling door het zonlicht. Laat de morgen- en namiddagzon vrij in Uw woning binnen; het licht vroolijkt alles op, de ultraviolette stralen dooden ziektekiemen, vocht wordt tegengegaan, maar vermijd overdaad. Een hoog dak, waaronder de lucht vrij spel heeft, ruim overhangende, om al te brutaal licht buiten te sluiten, jalouzieën, dubbele muren en een ligging Noord-Zuid zijn voorwaarden, die men gaarne stelt. Ook lommerrijk geboomte biedt veel schaduw, al zijn daaraan ook nadeelen verbonden.

Groote grasvelden, goed kort gehouden, besparen ons een stof-plaag en de hinderlijke teruggekaatste hitte van asphalt en een cementen plaatsje. Ook in huis dient men tegen stof te waken en te zorgen voor groote reinheid. Met zal dus een middenweg moeten zoeken tusschen de gezelligheid aanbrengende meubelen, kleeden en gordijnen en den eisch, dat deze geen stofnesten en muskieten-schuilplaatsen worden en zal moeten zorg dragen, dat dagelijks een zoo groot mogelijk gedeelte van den vloer vochtig wordt opgenomen. Voegt men aan het water een weinig creoline of een ander ontsmettingsmiddel toe, dan voorkomt men daarmee tevens een insecten-plaag.

Hooge eischen willen wij aan de slaapkamer stellen. Deze kamer zij ruim en luchtig en goed geventileerd. In de slaapkamer moet rust heerschen en getemperd licht, al is het goed de zon daar enkele uren te laten binnen schijnen. De kleerenbergplaatsen en het schoenenrek behooren dagelijks gecontroleerd te worden, daar ze een geliefkoosde schuilplaats aan de muggen bieden. Het bed moet voorts ruim zijn, de onderlaag niet te zacht, het kussen niet te hoog. Het beddegoed behoort iederen dag gelucht en zeker twee maal 's weeks ververscht te worden. Het bed behoort voorzien te zijn van een goede, gave en goed afsluitende klamboe. Dat zij binnen de bedstijlen behoort te worden opgehangen weet iedereen, maar bijna niemand past dit toe. Wat het bed aan sierlijkheid verliest, wint het aan betrouwbaarheid. Een stuk stevig katoen, drie handbreedten boven de matras op de klambloe gestikt, beschermt de lichaamsdeelen, die tegen de klamboe aanliggen, tegen muskietenbeten. In het wiegje van de allerjongste kan men stukken karton daartoe gebruiken. In muskietenrijke streken kan men erover denken het bed in een speciale klamboekamer te plaatsen, met kennis van zaken gebouwd van muskietengaas; in malaria-oorden sluit men soms het geheele huis daarmede af wat de luchtbeweging en dus onze warmteregeling niet ten goede komt.

Rest ons nog de badkamer, in de nieuwe woningen in het huis, in de ouderwetsche Indische behuizingen meestal daarbuiten gelegen. Het nut van baden behoef ik hier wel niet te bepleiten, wel het nut van een kleine mandibak. Het groote bassin verlokt nl. de kinderen dikwijls er geheel in te kruipen, doch tevens is de mandibak de plaats, waar soms talrijke muskieten-larven den tijd

beiden, dat zij de vleugels kunnen uitslaan. Deze mandibak, stortbakjes van een ongebruikt closet, anti-mierenbakjes gevuld met water, bloempotten in de voorgalerij en andere waterverzamelplaatzen behooren dus wekelijks gecontroleerd, resp. geledigd te worden. De muskietenplaag, waarvoor men vaak zijn buurman aansprakelijk stelt, vindt dikwijls zijn oorzaak in Uw eigen huis!

Nog is de taak der veelgeplaagde huisvrouw hiermee niet ten volle beschreven. Ook de keuken, de afwaschplaats, de vuilnisbak, privaten, de waterput, de goten, het erf tot in al zijn schuilhoeken, zij alle leveren gevaar op en het is het spiedend oog van haar alleen, dat de bedienden steeds weer aanmaant tot zindelijkheid, tot zin voor orde. Een vuilnishoop achter op het erf staat in verband met klachten over stank, met een vliegen- en soms wel een rattenplaag. De niet goed gesloten of niet sluitende vuilnisbak trekt insgelijks ratten en vliegen; slechte privaten, verstopte goten, blikken, flesschen, klapperdoppen, die water bevatten, zij kunnen een broedplaats voor duizenden muggen zijn.

Nog mag ik erop wijzen, dat slechte bediendenprivaten samen met de vochtige omgeving van een onvoldoende bemetselde put gevaar opleveren met het oog op de mijnwormziekte.

De gezondheid van het gezin staat in nauw verband met de hygiëne van huis en erf en met den gezondheidstoestand van de bedienden. Moge daarom iedere lezeres, aan wier zorgen het lichamelijk welzijn van de haren is toevertrouwd, geen moeite te veel zijn, onder die moeitevolle zorgen ook te verstaan de voortdurende en strenge contrôle van alles, wat zich in en om de bijgebouwen afspeelt.

IETS OVER DE VERZORGING VAN ZUIGELINGEN EN KLEUTERS

DOOR DR. D. P. R. KEIZER, KINDERARTS

HET is met bijzonder groot genoegen, dat ik de uitnoodiging aanvaard heb om U langs dezen weg iets te komen vertellen over het verzorgen van kleuters en zuigelingen. Natuurlijk wensch ik bij een dergelijke bespreking alles te vermijden wat te geleerd of te technisch is en wil ik me houden aan de dingen des dagelijkschen levens.

Het is voor een ieder van zelfsprekend, dat, zoodra zich de teekenen voordoen van een blijde gebeurtenis, goede hulp een eerste vereischte is voor moeder en kind. Wij weten uit onderzoekingen van den laatsten tijd, dat door een goede controle in de laatste zwangerschapsmaanden en een juiste behandeling tijdens en direct na de bevalling, de groote sterfte onder de moeders, maar ook onder de kinderen is te voorkomen. Ik klap niet uit de school door te zeggen hoe verbaasd ik was, bij een daarop gericht onderzoek in Soerabaya, te vernemen, hoeveel vrouwen, waarbij zeker niet een economische noodzaak bestond, genoegen nemen met onbevoegde hulp op een der belangrijkste oogenblikken van haar leven. Het zou weinig moeite kosten, om op dit onderwerp door te gaan, maar terecht zou U mij dan tegen kunnen werpen, dat ik mij van het gestelde doel afwend. Toch, en daarbij wil ik het dan laten, begint een goede verzorging en prophylaxe (het voorkomen van ziekten) van den zuigeling reeds ver voor den tijd, dat hij zijn onafhankelijk bestaan aanvangt.

Het is in den tegenwoordigen tijd een beetje mode geworden, om te spreken over controle, voorkomen van dit en van dat; we groeien om zoo te zeggen op met het instituut van consultatiebureaux, schoolartsen, schooltandartsen. Het is dus zeer gewoon, dat er bij een scepticus de vraag rijst, waarom of dat in onze dagen noodig is, want ook vroeger zijn de kinderen opgegroeid tot een gezond en stevig geslacht. De tijden veranderen en wij met hen; kinderrijkdom behoort tegenwoordig niet meer tot de meest gewone verschijnselen en reeds met het oog op de toekomst van het kind zelve en van het geheele ras, moet ik mij een aanhanger verklaren van een redelijke controle van zuigeling, kleuter en schoolkind.

Wij hebben het reeds gehad over de noodzaak van een goede, deskundige hulp tijdens en na de bevalling. Door deze hulp wordt het mogelijk om afwijkingen aan de urinewegen en maagdarmkanaal der pasgeborenen in den aanvang te ontdekken en daardoor de mogelijkheid te scheppen van afdoende en tijdige hulp. De hazenlip, het gespleten verhemelte, ernstige afwijkingen van het centrale

zenuwstelsel, zijn afwijkingen, die moeilijkheden kunnen opleveren bij de voeding en de verzorging. Helaas zijn we niet in alle gevallen in staat afdoende hulp te bieden, maar wij kunnen alles doen, om het leven van het kind niet noodeloos in gevaar te brengen.

Een zeer apart hoofdstuk met buitengewoon dankbare resultaten vormt het te vroeg geboren kind, d. w. z. het kind, waarvan het geboortegewicht ligt onder de grens van 2500 Gram. U moet er wel op uit zijn, om een onderscheid te treffen tusschen die vroeggeboorten veroorzaakt door een ziekte of ziekelijken toestand van de moeder, en die, welke als het ware spontaan optreden, soms zelfs na een normalen zwangerschapsduur. In het eerste geval hebben we te maken met te lichte kinderen, die de gevolgen van een ziekte in zich kunnen vertoonen, in het laatste met kinderen die, hoewel te licht bij de geboorte, toch normaal in verdere ontwikkeling zijn. Beide toestanden eischen dus uiteenlopende maatregelen en zeker een intensieve contrôle, omdat we weten, dat de te vroeggeborene blootstaat aan extra gevaren als daar zijn: stuipen, Engelsche ziekte, bloedarmoede, stoornissen in de intellectuele ontwikkeling.

Anders staat het met aangeboren afwijkingen der inwendige organen, als b. v. hart, long, darm, slokdarm. Al mag dan in enkele zeer uitgesproken gevallen de aandacht onmiddellijk getrokken worden door bijzondere verschijnselen, meestal gaat er eenigen tijd overheen alvorens we opmerkzaam worden gemaakt op een moeilijk te duiden verschijnsel. Meestal zijn dan zeer speciale onderzoeksmethoden — ik denk in dit verband vooral aan de Röntgenstralen en aan het electrisch hartonderzoek — en aparte wijzen van behandeling noodig: al mag dan in sommige gevallen het succes van al onze moeite niet overweldigend zijn, het eenigszins kunnen voorspellen van de waarschijnlijke toekomst is niet zonder belang voor de ouders, maar evenmin voor het kind.

Tot de droevige gebeurtenissen behoort het geconsulteerd te worden, meestal na langeren tijd van tobben, voor onmiskenbare teekenen van geestelijke achterlijkheid. Het heet altijd, dat het moeder-oog scherper ziet dan dat van den arts, maar in het dagelijksch leven behoort het toch allesbehalve tot de uitzonderingen, dat de kinderarts een verklaring moet geven voor het uitblijven van de normale levensuitingen. Behalve in zeer spaarzame gevallen, waar de afwijkingen berusten op tekorten in de inwendige secretie, kan men bijna nooit rekenen op een genezing van het lijden; toch is ook hier vroegtijdige herkenning van groot nut, in de eerste plaats om onnut geëxperimenteer te voorkomen, in de tweede plaats om lichamelijke verschijnselen juist te kunnen duiden en in de laatste plaats om paedagogisch de allerbeste maatregelen te treffen. Ook hier is de toekomst een groot probleem, waarbij we niet mogen beginnen met den moed te verliezen of door gekwetsten trots na te laten, de juiste keuze voor onderwijs te doen. Het menscheijk geluk ligt niet uitsluitend in een volmaakte intelligentie, maar eerder in het opvoeden tot het vervullen van een

bepaalde plaats in de maatschappij, hoe laag ook, gezien door den bril van onze zelfoverschatting, en in het aankweken van arbeidslust, handigheid en liefde tot den naaste. Wanneer U dat voor oogen wilt houden, dan is het vraagstuk van het opvoeden van geestelijk minder bedeelden een dankbaar werk, omdat we op deze wijze aan de maatschappij kunnen geven menschen, niet volkomen afhankelijk van liefdadigheid en bezielde door het goede voorbeeld.

Een zeer belangrijk kapittel voor den kinderarts is gelegen in de aangeboren venerische afwijkingen. Ik wil om licht te begrijpen redenen hier niet gaan uitwijden over de oorzaken en aanleidingen, evenmin oordeelen. Het belang van het kind brengt echter mede, dat een geneeskundig onderzoek voor het huwelijk, gepaard gaande met bloedonderzoek, een dringende eisch is, omdat het verwekken van kinderen door onvoldoende behandelde lijdens aan venerische ziekten, een grove inbreuk is op het verantwoordelijkheidsgevoel. Heeft het feit toch plaats gehad, dan behoeven wij niet veel woorden te verspillen over het feit, dat de zwangere vrouw en later de pasgeborene ernstig behandeld dienen te worden, wil men toch een gezond nageslacht kweken.

Nu we het toch zoo hebben over de chronische infectieziekten, gaan onze gedachten ook uit naar het kind, dat opgroeit in een tuberculeus milieu. De open tuberculose van moeder, grootouders, vader en bedienden, d.w.z. die vorm van tuberculose, waarbij telkenmale bacillen worden opgehoest en met de sputumdeeltjes rondwarrelen, is voor de zuigeling zonder meer een Damocleszwaard door het gevaar van de tuberculeuse hersenvliesontsteking. In de isolatie, of beter gezegd in het verwijderd houden uit het tuberculeus milieu, zooals dat nagestreefd wordt door het Oeuvre Grancher, hebben we een uitnemend middel om het opgroeiende kind te beschermen. In den laatsten tijd zijn daar bij gekomen nieuwere inzichten over de prophylactische vaccinatie door middel van het vaccin van Calmette en Guérin, dat zoo spoedig mogelijk na de geboorte langs den weg van het maagdarmkanaal wordt toegediend. Na de oorspronkelijke geestdrift is een zekere bezinning opgetreden; het is verre van mij, om zonder meer te beweren, dat deze vaccinatie waardeloos zou zijn, integendeel. Ik geloof, dat we tegenover een ziekte als de tuberculose, vooral van het jonge kind, ons van elk onschadelijk en werkzaam bevonden middel moeten bedienen, maar daarbij moeten blijven beschikken over een voldoende mate van critiek.

Hoe het ook zij, met of zonder vaccinatie, een zuigeling uit een tuberculeus milieu, blijft er een, die een zeer regelmatige en minutieuse controle van noode heeft, om met een e.v. behandeling op tijd te kunnen zijn, want U moet zich ook los maken van de idee, dat tuberculose ongeneeslijk zou zijn. De ervaringen van den laatsten tijd hebben ons beter geleerd.

Eenigszins anders is onze houding tegenover de gevolgen, die de baring voor het kind heeft gehad. Het gaat gemeenlijk zoo, dat

een ieder wel overtuigd is van het leed, dat de „arme” moeder bij de bevalling ondergaat, maar bijna nooit is er iemand, die bedenkt, dat het kind het tijdens zijn geboorte ook niet zoo prettig heeft. Onder den invloed van de weeën, die noodzakelijk zijn voor de uitdrijving, kunnen zich bloeduitstortingen in hersenen en ruggemerg ontwikkelen; bij het behulpzaam zijn tijdens het uitdrijven kunnen beenderen, gewrichten en zenuwen gerekt worden of in den knel komen, waardoor zich somtijds de meest ernstige toestanden voor het kind ontwikkelen. Het is hier weer een gebied, waar men de grootste waarde moet hechten aan een deskundig geleide bevalling en aan een geregelde contrôle van het kind, omdat vaak de achtergebleven resten toegankelijk zijn voor een doeltreffende behandeling.

Wanneer we nu verder gaan in de ontwikkeling van het kind en de groote groep van infectieziekten beschouwen, dan valt ons een zeer groot verschil op met dezelfde aandoeningen bij den volwassene. Een banale neusverkoudheid, een middenoorontsteking, een nierbekkenontsteking, om hier nu eens bij te blijven, zijn niet uitsluitend, als bij de volwassenen, plaatselijke aandoeningen, maar hebben een weerslag op de normale functie van het maagdarmkanaal. In het algemeen is het inzicht bij de moeders op dit punt wel eensluidend, omdat ze wel degelijk eerst de ernst inzien van het overgeven en de veelvuldige, dunne broeken, anderdeels getroffen zijn door de meesttijds hooge temperatuur. Door een goede en deskundige behandeling kan men meest verwachten, dat de ziekte gunstig verloopt, al blijven ook de luiers nog tijden nadien van een onprettig aanzien.

De constitutioneele eigenaardigheden, waartoe ik reken de nerveuse verschijnselen als braken, onrust, gebrek aan eetlust, slapeloosheid, gilbuien, en het exsudatieve kind met herhaalde verschijnselen aan huid en slijmvliezen, brengen de ouders meestal spoedig tot wanhoop en daardoor misschien nog eerder dan anders tot den arts. Het herkennen van de verschijnselen en het schatten ervan op de juiste waarde, is van de grootste beteekenis niet alleen voor het kind op dat oogenblik, maar ook voor later en zeker ook voor het nageslacht.

U zult mij nu tegen willen werpen, dat ik het tot nu toe heb gehad over van den aanvang af zieke of althans lijdende kinderen. Wenden we ons nu tot de gezonde zuigeling, dan wordt het gelukkig hoe langer hoe meer gemeengoed om deze, vooral wat de voeding betreft, onder regelmatige contrôle te houden. Zelfs bij het kind, dat borstvoeding geniet, dus onder de meest gelukkige omstandigheden verkeert, kan geneeskundig advies niet ontheerd worden. Het lijkt zoo logisch, dat verwacht mag worden, dat de vrouw, die uitgerust wordt om de door haar ter wereld gebrachte kinderen te voeden, daar zonder meer ook in zal slagen. Niets is minder waar, al moet mij dan ook van het hart, dat het aantal moeders, die hun kinderen in het geheel niet kunnen voeden, wel uitermate gering geacht moet worden. Hier te lande is het verschil met het Vaderland

wel zeer opvallend in dier voege, dat bij de Europeesche moeder de zoogtijd veel korter is, dan in Europa het geval zou zijn geweest. De talrijke, met veel reclame aangeboden, spécialités, die onfeilbaar zouden zijn om de zogproductie aan te zetten, hebben, evenals andere maatregelen, op dit verschil weinig invloed. Iets anders wordt het wanneer de jonge moeder door uitgesproken slapte of uitputting niet kan zoogen; dan kunnen middelen, die deze toestanden tegengaan, wel van groote beteekenis worden.

Het is volkomen natuurlijk, dat de pasgeborene op den eersten levensdag nog geen of zeer weinig moedermelk kan vinden, redenen voor ons om in de behoefte aan vocht te voorzien, door het toedienen van slappe thee of gekookt water, zoet gemaakt door middel van saccharine. Wordt om de een of andere reden niet voldoende vocht gegeven, dan is het directe gevolg een stijging van de lichaamstemperatuur. Vanaf den tweeden levensdag neemt de zogproductie toe van 100 Gram per 24 uur tot 1 Liter toe tegen het einde van de vijfde maand onder volkomen normale omstandigheden. De ervaring heeft ons geleerd, dat in de eerste levensdagen het lichaamsgewicht afneemt, om tegen den tienden dag weer gelijk te zijn aan dat bij de geboorte. Deze normale gewichtsafname kan voorkomen worden, door van den aanvang af zooveel bijvoeding te geven, dat het kind aan zijn vereischte aantal calorïen komt. Het voordeel ervan is, dat de zuigeling beter dan anders op krachten blijft, waardoor de borsten beter ontledigd worden en de productie meer dan anders op peil blijft. Sneller dan gewoonlijk kan men dan zien, dat de moedermelk in voldoende hoeveelheid wordt afgescheiden, hetgeen het eenvoudigst te controleeren valt, door het kind voor en na de voeding te wegen.

Over het wegen wordt door sommigen veel kwaad gesproken, naar mijn meening volkomen ten onrechte. Het moet natuurlijk niet zoo gaan, dat men in grammetjes denkt en voortdurend maar staat te wegen, maar wel, dat op geregelde tijden het lichaamsgewicht wordt bepaald. Een regelmatige toename van ongeveer 200 Gram per week in het eerste kwartaal, gepaard gaande met rust en tevredenheid bij het kind, een goede spanning van huid en spieren, een goede huidskleur, zijn even zoo vele bewijzen, dat het zog voldoet aan de eischen, die het kind aan zijn voeding stelt. Met opzet noem ik bij het borstkind in de laatste plaats het uitzien van de luiers en wel, omdat deze bij het kunstmatig gevoede kind van veel meer belang zijn. Natuurlijk apprecieeren zoowel moeder als arts het klassieke aspect van de luiers bij uitsluitende moedermelkvoeding, maar afwijkingen ervan mogen praktisch nooit op zich zelf de aanleiding worden tot „spenen”, indien de algemeene toestand verder niets te wenschen overlaat.

Een ander verschijnsel, dat vaak vrees verwekt, is het „spuwen”, dat gaan kan van het teruggeven van kleine beetjes tot het overgeven van heele golven. In het algemeen gesproken behoeft het eerste

verschijnsel, mits er geen andere veranderingen plaats hebben gevonden, geen zorg te baren: trouwens het volk heeft zich daar al karakteristiek over geuit door het gezegde: „Spijers zijn dijers”. Leert het kind goed drinken zonder veel lucht mee te zuigen, worden de voedingen niet langer gerekt dan 15 tot 20 minuten, dan ziet men reeds zeer vaak het spuwen verbeteren. Bij het sterkere braken gaat de geheele lichamelijke toestand er onder lijden, hetgeen zich uit in weinig urineafscheiding, spaarzame en vrij harde ontlasting, vermagering, verschijnselen, die de ongeruste omgeving er al zeer spoedig toe brengen, deskundig advies te vragen.

Soms komen de moeders met de vraag op het spreekuur, of de kwaliteit van hun zog wel goed is. In het onderbewustzijn dringt zich dan de vraag op naar een chemische analyse van de moeder-melk. In het algemeen kan men hierop antwoorden, dat, mits de moeder zich van den aanvang af op de juiste wijze voedt en de toename in gewicht van het kind normaal is, er aan de hoedanigheid van de melk niets ontbreekt. Bij de Inheemsche vrouwen, die normaliter hun kinderen altijd en meestal veel te lang zoogen, daarbij zelf als regel ernstige tekorten in hun diëet hebben, moet deze vraag anders beantwoord worden: U begrijpt, dat ik in dit verband zeer speciaal denk aan de moeilijke kwestie van de zuigelingenberiberi. Toch blijft het feit bestaan, dat chemische analyses van het zog meesttijds overbodig zijn, al kan dan van tijd tot tijd de bepaling van het gehalte aan vet eenig licht werpen op bepaalde toestanden. Is de borstklier ontstoken, dan kan soms de vrees bestaan, dat het kind door het zoogen ook etterproducten mee naar binnen zou krijgen. Een gewoon microscopisch onderzoek is dikwijls voldoende, om ons in te lichten over de wenschelijkheid van voort te gaan met zoogen of niet.

Indien bij uitsluitende moedervoeding de baby huilerig is, te weinig ontlasting produceert, soms te weinig urineert, dan ligt het voor de hand om aan een beginnende ondervoeding te denken, waarbij de weegschaal ons weer van bijzonderen dienst kan zijn. Staat dit feit vast, dan zal Uw arts U raden tot bijvoeding over te gaan; welk voedingsmiddel daar voor gekozen wordt, — karnemelk (Nutricia), koemelk, of iets anders — moet U geheel overlaten, omdat sociale omstandigheden, ervaring, constitutie en leeftijd van het kind, hierbij een zeer bijzonderen rol kunnen spelen. Na het instellen van de bijvoeding, hetzij gegeven als completeerende hoeveelheid na de borst, hetzij op zich zelf staande voeding tusschen de resteerende borstvoedingen in, ziet men meestal de zogproductie teruggaan, zoodat langzamerhand het kind geheel op kunstvoeding komt te staan. In de zeldzame gevallen, dat een Europeesche moeder haar kind zeer lang kan zoogen, zijn de tijdstippen van het toedienen van vitaminen om de scheurbuik te voorkomen — door pisang en djeroeskap — en van het spenen er, waarop geneeskundig advies zeer gewenscht is, wil men ernstige stoornissen voorkomen.

Als U het voorgaande nu met aandacht gelezen heeft en dus weet, dat in de meerderheid der gevallen de Europeesche zuigelingen vrij, soms zelfs zeer, kort, de natuurlijke voeding genieten, begrijpt U dat kunstvoeding zeer dikwijls noodzaak wordt, waarbij controle nog eens zoo noodig is. In deze gevallen moet men aan het aspect van de luiers veel meer beteekenis hechten, dan bij de natuurlijke voeding en kan zelfs het microscopisch onderzoek van de ontlasting noodig worden om een goed oordeel te kunnen krijgen over de verteerbaarheid van bepaalde voedselbestanddeelen. Is reeds in den aanvang voeding door de eigen moeder onmogelijk, dan kan de vraag rijzen of afgekolfde melk van een andere moeder geen redding kan geven. Het spreekt van zelf, dat, mits onder alle voorzorgsmaatregelen gepleegd, deze wijze van handelen een uitweg kan bieden; de eigen ervaring in de tropen is, dat er praktisch nooit een mogelijkheid is, om aan afgekolfde moedermelk te komen.

Statistieken wijzen uit, dat de kindersterfte bij borstkinderen lager is, dan bij kunstmatig gevoeden: toch kan ik U niet anders dan de verzekering geven, dat, mits onder minutieuse voorzorgsmaatregelen gegeven, de moderne kunstvoedingsregeling buitengewoon goede resultaten boekt, niet achterstaande bij die bij borstvoeding bereikt.

Het heeft geen nut om U namen te gaan noemen van alle mogelijke voedingsproducten, die toepassing vinden en kunnen vinden bij de kunstvoeding; ten deele kent U die zelf voldoende, ten deele zouden deze weer een extra-explicatie van noode maken, die niet thuis hoort in een artikel als dit. Wel zou ik even mijn standpunt uiteen willen zetten, betreffende de keuze tusschen blikkenmelk, melkpoeders en goede koemelk. Indien zich geen bijzondere omstandigheden voordoen als b.v. epidemiën onder het melkvee, economische noodzaak e.d.m., heeft mijns insziens de goede, versche koemelk de voorkeur. Moeten we melk verstrekken aan groote gemeenschappen als b.v. kindertehuizen, melkkeukens, e.a. dan moeten we steeds de beschikking hebben over een voldoende hoeveelheid van een constant voedingsmiddel: in dergelijke omstandigheden prefereer ik een goede soort melkpoeder met verschillend vetgehalte, om aan alle eischen te kunnen voldoen.

In het voorafgaande is reeds het woord vitamine gebruikt, een woord, waarmee men in onze tijden wordt groot gebracht. Onze kennis van deze wonderlijke stoffen is sinds den tijd, dat Prof. Eykman in Batavia experimenteerde over beri-beri, uitgegroeid tot een wetenschap, die voor iemand, die er niet dagelijks uitsluitend mede bezig is, niet meer te overzien is. De zuigelingenberi-beri is voor den Inheemschen zuigeling nog steeds een frequente doodsoorzaak: indien echter het ziektebeeld zeer spoedig herkend wordt, waarbij verschijnselen als heeschheid, verminderde urineafscheiding, constipatie, stuipen, aanvallen van benauwdheid en blauwzucht van beteekenis zijn, bestaat er een behoorlijke kans op herstel. Wanneer

we willen trachten iets goeds in deze richting te doen, dan geloof ik, dat het van groote beteekenis is, om de zoogende moeder van den aanvang af aan extra B-vitamine toe te dienen b.v. in den vorm van katjang-idjoe, roode rijst, vitamine B-tabletten. Zoo spoedig mogelijk dringe men aan op het toedienen van vruchtensap aan den zuigeling en zorg, dat de gewichtskromme stijgende blijft. Is het noodig om bijvoeding of kunstvoeding te geven, dan moet men er alles opzetten, om maagdarfstoornissen te voorkomen.

Naast de beri-beri, waarvoor de B-vitamine of liever gezegd het B-vitaminecomplex van waarde is, spelen ook oogstoornissen door een tekort van in vet oplosbare A-vitamine, die voorkomt in levertraan, lever, eidooier, boter, bij het Inheemsche en Chineesche kind een zekeren rol. De groote handicap, veroorzaakt door de uiteindelijke blindheid, indien een spoedige behandeling uitblijft, eischt een goede zorg voor de diëetregeling van de zoogende moeder en van het kind en soms het vroegtijdig toedienen van een levertraan- of heilbottraanpreparaat.

Van veel geringere beteekenis voor de tropen is de kennis van de kinderlijke scheurbuik, veroorzaakt door een tekort aan C-vitamine. Vrijwel elk kind hier te lande krijgt pisang en djeroksap, zij het dan ook niet altijd op het juiste tijdstip.

Bij het woord D-vitamine komt ons de Engelsche ziekte, waarvan volkomen ten onrechte is beweerd, dat deze hier nooit zou voorkomen, in de gedachten. Natuurlijk zien wij hier niet die gevallen als voorkomen in een armenpraktijk van een groote Europeesche stad, maar tand- en beendervorming op rachitischen bodem komen bij Inheemsche en Chineesche zuigelingen en kleuters meer voor, dan men zoo oppervlakkig zou denken. Ook het Europeesche kind, dat lijdende is of is geweest aan een ernstige ziekte, vooral indien gepaard gaande met maagdarfstoornissen, behoeft er zeker niet vrij van te blijven, al zullen uit den aard der zaak de afwijkingen altijd vrij gering blijven. Wil men dus ook deze kans uitschakelen, dan diene men te beginnen met een van den aanvang af aan goed geregelde voeding, het consequent laten behandelen van allerlei infectieuze aandoeningen, het niet steeds buitensluiten van licht en lucht: de ijver, waarmede weleens allerlei kalkpreparaten worden toegediend, terwijl de hoofdzaken uit het oog worden verloren, doet soms wat ridicuul aan. Is eenmaal de Engelsche ziekte opgetreden, dan bezitten we in de vitamine-B preparaten en de hoogtezon kostelijke middelen om genezing te bewerken.

Naast alle genoemde belangrijke feiten van den zuigelingentijd, waarvoor U nu wel de waarde van contrôle en behandeling zult willen inzien, komt nog iets en dat is, het onvatbaarmaken tegen pokken. Wie iets weet van de ravages, die de klassieke pokken hebben aangericht en kunnen aanrichten, kan niet anders dan de nagedachtenis van Edward Jonner hooghouden. Dank zij zijn opmerkingsgave

en proefnemingen zijn we al vrij vroeg op de idee gekomen, dat het doorstaan van koepokken ongevoelig maakte tegen de menschenpokken. Natuurlijk is er na hem nog zeer veel gewerkt over dit principe, alvorens het voor de praktijk toepassing kon vinden, maar de hoofdzaak, waar het op aan kwam, was juist. Wanneer we nu aan de eene zijde weten, dat de koepokken, vooral voor het zeer jonge kind, een buitengewoon ernstige ziekte is en aan de andere zijde, dat niettegenstaande een heftige bestrijding met alle mogelijke middelen en het, zij het zeer zelden, voorkomen van complicaties, ervaring van jaren en jaren in alle landen heeft geleerd, dat de koepokvaccinatie een duidelijk beschermenden invloed uitoefent, moet U dat voldoende zijn, ter bepaling van Uw gedragslijn voor het welzijn van Uw kind.

Als wij nu eens het door mij voor U opgebouwde stelsel van zuigelingenverzorging overdenken, dan is het misschien de moeite waard om te gaan praten over de wegen, die men kan inslaan, om minderbedeelde en arme menschen in dezen hulp te brengen. Wij zouden dan echter moeten vervallen in de noodzaak, om voor elk land afzonderlijk de stelsels te gaan beschrijven, die dienen om de a.s. moeder en haar kind in de beste condities te brengen, terwijl wij kunnen weten, dat de omstandigheden hier te lande geheel andere eischen mede brengen. Nuttiger lijkt het mij dan ook toe, om in plaats daarvan nog even iets algemeen over de verzorging in de kleuterperiode te zeggen, want U zult het wel gloeiend met mij eens zijn, dat het op zijn minst onzinnig is te noemen, een eenjarige los te laten, als men er eerst alles op gezet heeft, om hem zoo goed mogelijk te verzorgen. De leemte, die er voorheen bestond tusschen zuigelingenverzorging en zorg voor het schoolkind door het instituut van schoolartsen, moet overbrugd worden door lichamen, die zich uitsluitend bezighouden met kleuterzorg. Ja, wordt er onmiddellijk tegengeworpen, maar de zuigeling is nog zoo zwak en klein en de kans op ziekte en erger nog, is dan zoo groot; na het eerste jaar is ons kind al flink en sterk. U vergeet dan blijkbaar, dat de kleuterperiode in het bijzonder is gekenmerkt door het gevaar van infectieziekten als mazelen, kinkhoest, waterpokken, dyptherie, tuberculose, et tutti quanti. Verder kan de Engelsche ziekte, die, zooals U gelezen heeft, meestal eerder ontstaan is, voortgaan met het brengen van ziekelijke veranderingen, b. v. aan het gebit. Nergens kan men zoo'n uitgelezen staalkaart zien van ziekelijk veranderde gebitten als hier te lande, soms zelfs reeds bij zeer jonge kinderen, en tandheelkundige hulp moet hier zeker niet gezien worden als een uitvloeisel van het begrip *luxe*.

Hoewel uit den aard der zaak ingrijpende veranderingen in de voeding na het eerste jaar niet noodig zijn, wil ik U er toch op wijzen, dat steeds een goede regeling ten einde een complete voeding met voldoende eiwit, vet, koolhydraten, zouten en water en vitaminen te geven, gewenscht is. Contrôle van lengte en gewicht

zijn zeker verstandige maatregelen, maar blijken niet altijd afdoende voor de beantwoording der vraag, of het kind volkomen gezond is. Bedenkt verder dat voeding, Engelsche ziekte, gebit en weerstand tegen infecties in samenhang met elkander staan.

Hoewel het volkomen juist is, dat de kleutersterfte geringer is, dan de zuigelingendito, zal men toch steeds zoekende moeten zijn, om het risico, dat vooral de infectieziekten vormen, nog te verkleinen. We hebben het reeds gehad over de tuberculose; evengoed als deze slachtoffers maakt onder de zuigelingen, kan haar funeste invloed zich doen gelden bij den kleuter. In de reactie op tuberculine, d. w. z. de afgescheiden stof van de tuberkelbacillen, hebben we een krachtige steun bij ons onderzoek, in zoo verre, dat een positieve reactie wijst op het feit, dat een infectie met tuberkelbacillen heeft plaatsgevonden. Bescherming tegen een gevaarlijk milieu kan geschieden, door het kind groot te brengen buiten deze omgeving, door het zoo stevig mogelijk te maken en door de vaccinatie volgens Calmette-Guérin langs den weg van onderhuidsche injectie.

Een enkel woord over de dyphterie, een besmettelijke ziekte, die hier heel dikwijls voorkomt, al mag men dan ook zeggen, dat in het algemeen het verloop vrij licht te noemen is. Ik waarschuw U echter voor generaliseeren, omdat de ervaring in Europa heeft geleerd, dat er perioden zijn van zeer lichte dyphterie, die op onbegrijpelijke wijze afwisselen met zeer zware vormen. Het zou struisvogelpolitiek zijn, om te beweren, dat zoo iets hier tot de onmogelijkheden zou blijven behooren; daarom wijs ik U hier reeds op het vrij veelvuldig voorkomen van een tot nu toe zeer mak verloopende vorm. In elk geval zal men op maatregelen moeten zinnen, die dit gevaar voor kinderen af kunnen wenden: de ervaring in andere landen heeft geleerd, dat wij ons actief onvatbaar kunnen maken tegen dyphterie door het inspuiten van bepaalde hoeveelheden veranderd dyphteriegif.

Kinkhoest is verder een zeer veelvuldig voorkomende ziekte onder de kleuters; dank zij de in het algemeen gunstige klimaatsomstandigheden met veel zon en licht, is het verloop niet zwaar. Er wordt wel beweerd, dat het mogelijk is om ook tegen kinkhoest ongevoelig te worden gemaakt, maar daarover is het laatste woord nog niet gezegd. Indien dit al mogelijk ware, dan zouden in het algemeen daarvoor in aanmerking komen zwakke kinderen en zuigelingen, omdat hier complicaties te vreezen zijn.

Roodvonk en de actieve onvatbaarmaking ertegen zal in landen als de tropen de gemoederen wel niet in beweging brengen, omdat de ziekte buitengewoon zeldzaam voorkomt.

Op het gebied van onvatbaarmaken tegen typhus en paratyphus hebben we in zooverre voldoende zekerheid omtrent den zegenrijken invloed door de massa-experimenten, vooral tijdens den wereldoorlog. Ook de kleuter kan deelen in de groote voor-

deelen, die de actieve onvatbaarmaking medebrengt, ook al verloopt in het algemeen de ziekte onder hen lichter, met minder complicaties en al beschut het vaccin niet voor 100%.

Maken we nu de balans op over onze maatregelen, bij den kleuter te treffen, dan resulteeren deze in het verzorgen van een complete voeding, zorg voor de e. v. reeds opgetreden Engelsche ziekte, bescherming tegen chronische en acute infectieziekten voor zoover mogelijk.

Zijn wij er dan al? Integendeel, want er zijn heele groepen van kleuters en ik noem U daarvan b. v. de slechthoorenden, gebrekkigen, blinden en geestelijk achterlijken, voor wie zeer speciale zorgen noodig zijn, zoowel voor opvoeding als lichamelijke verzorging. Het is natuurlijk volkomen juist te zeggen, dat de opvoeding reeds begint vanaf den eersten levensdag; de kleuter stelt echter door de verworven spraak, zijn zucht tot onderzoek, zijn behoefte aan beweging veel meer eischen. Ik noem U in dit verband maar namen als Fröbel en Montessori, die elk op hun wijze de geestelijke vorming van het jonge kind ter harte hebben genomen.

Reinheid — een woord, dat zelfs in een land, waar het baden tot de aangename plichten behoort, nog wel eens vermelding behoeft, zorg voor frissche lucht in het slaapvertrek, juist afgepaste lichaamsbeweging, ziet daar wederom eenige hoofdstukken, waarop Gij als Moeders een zegenrijken invloed kunt uitoefenen. Frissche lucht is niet zonder meer identiek met een verblijf hoog in de bergen; nog maar al te vaak wordt in de praktijk gezien, dat zeer jonge kinderen, vooral als het meisjes zijn, minder goed uit het bergklimaat komen, dan ze er heen gingen. In deze materie verdient het aanbeveling om het advies van Uw arts te vragen, die beter dan U zelf kan beoordeelen wat voor Uw kind geschikt is en wat niet.

In landen, die verder gevorderd zijn op het punt van kinderbescherming, bestaan natuurlijk reeds tal van instellingen, die zich den minderbedeelden kleuter aantrekken, waarover ik om dezelfde reden als bij den zuigeling niet kan gaan uitwiden. Er zou nog het een en ander te vertellen zijn over kinderspeeltuinen, kleutervacantiecolonies, maar ik geloof, dat de wissel, getrokken op het geduld der lezeressen en niet te vergeten van de Redactie, al groot genoeg is geworden. Ik hoop U duidelijk te hebben kunnen maken, dat de verzorging en behandeling van zuigelingen en kleuters een zeer dankbaar gebied is, waarvan het resultaat niet alleen direct door de daling der kindersterfte te zien is, maar bovenal indirect door het zien opgroeien van een gezond en stevig nageslacht, waar de wereld behoefte aan heeft.

BESMETTING DOOR HUISGENOOTEN

DOOR DR. K. P. GROOT

IN de dagen van de Oost-Indische Compagnie werd het zoeken van een werkkring in de tropen weleens gelijk gesteld met een aanslag op het leven.

Hoezeer daarin een groot stuk overdrijving school, feit was toch, dat, afgezien van de schrikbarende groote sterfte, die er op de zeilschepen was, ook den in Indië aangekomen Europeanen een betrekkelijk korte levensduur beschoren was.

Wie in Indië op oude Europeesche begraafplaatsen let op den leeftijd van de aldaar ter aarde bestelden, wordt getroffen door den betrekkelijk jeugdigen leeftijd, waarop de meesten zijn overleden.

In 1753 werd in een nota aan den Gouverneur-Generaal geklaagd over het feit, dat de Hooge Regeering, hoewel bijna geheel samengesteld uit personen van jeugdigen leeftijd, meest elke tien jaar geheel uitstierf.

Ter illustratie enkele cijfers.

In de 18-de eeuw bedroeg de sterfte onder de Europeesche dienaren van de Compagnie per jaar en per 1000-tal 100-412. Voor de Europeanen was deze

van 1819-1844 per jaar en per 1000-tal 54-227

van 1908-1911 " " " " " 29

van 1930-1933 " " " " " 12

De sterftekans is dus in den loop der jaren enorm gedaald en niet veel grooter dan die in Nederland. Dit feit weerspiegelt zich o.a. in het iets hogere premiebedrag, dat onze levensverzekeringsmaatschappijen vragen voor een verblijf in de tropen.

Hoofdoorzaak van deze daling is onze verbeterde kennis van de verspreiding van de besmettelijke ziekten.

Door Robert Koch werd voor het eerst helder in het licht gesteld, dat wij de bron van de besmetting hebben te zoeken in den zieken mensch. Een volksnederzetting in een moerassige streek vol gevaarlijke malariamuskieten blijft vrij van malaria, zoolang er zich geen malaria-plasmodiëndrager onder hen bevindt of zich daar vestigt. Gebeurt dit, dan heeft in korten tijd vrijwel ieder malaria te pakken.

Verbreiding van de kennis omtrent de wegen, die de besmetting volgt, is van zeer groot belang, ja, een onmisbare schakel in den keten van de doeltreffende bestrijding.

De medisch hygiënische propaganda-dienst van den Dienst der Volksgezondheid heeft in dit opzicht zeer voortreffelijk werk verricht.

Door verspreiding van populaire geschriften, platen, grafieken, film-vertooningen en lezingen heeft zij onder de Inheemsche bevolking veel noodzakelijke kennis gebracht.

Dat in dagen van een typhus-epidemie het gevaar dreigt, niet van de muskieten, maar van de vliegen en onzindelijk behandeld voedsel, dat de pest door de ratten wordt verbreid en zooveel meer, is in breede kring geméén goed geworden.

Minder verbreid is nog de kennis omtrent de besmettingsgevaaren, die dreigen van de zijde van huisgenooten, waarmee het gezin, met name de kinderen, in voortdurend contact leven.

Meestal zullen dit menschen zijn van Inheemschen landaard als baboe, djongos of chauffeur, maar het spreekt van zelf, dat een onderwijzeres, die bij een familie op een onderneming in huis is om de kinderen les te geven of een Europeesche winkeljuffrouw of typiste, die bij een middenstander in dienst en tevens in de kost is, een zelfde gevaar kan opleveren.

Meer hinderlijk dan gevaarlijk zijn de besmettingen met huidziekte. De scabies of de schurft is vooral in de Inheemsche wereld sterk verbreid. Zij wordt veroorzaakt door de schurftmijt, die een gang graaft in de huid, vooral des nachts in bed, en dan een vrij sterke jeuk veroorzaakt. Deze gang is als een klein zwartgekleurd lijntje, dat veelal eindigt in een klein blaasje, met het bloote oog en beter met een loupe te zien. De vingerplooiën, de geslachtsdeelen en de oksels worden bij voorkeur aangedaan.

Niet minder veelvuldig komen huidziekten voor, veroorzaakt door schimmels. Zij doen zich voor als verkleurde of schilferende plekken, al of niet jeukend, of als in een ringvorm geplaatste blaasjes, de zoogenaamde ringworm.

De huisarts zal, als hij deze huidziekten ter behandeling krijgt, zich niet bepalen tot de behandeling van de patient, maar ook een onderzoek instellen naar de bron van de besmetting en zoo deze bij één van de huisgenooten gevonden wordt, ook deze in de behandeling betrekken.

Wie echter bij zijn of haar huisgenooten een verdachte huidaandoening opmerkt, doet verstandig deze te laten behandelen.

Op vele plaatsen bestaat daartoe gelegenheid in de ziekenhuizen of poliklinieken voor Inheemschen, waar gratis of voor een kleine vergoeding voor een baboe of djongos geneeskundige hulp is te krijgen.

Een lichte drang, b.v. daarin, dat mijnheer of mevrouw een briefje voor den dokter meegEEft, is dikwijls noodig.

Vrijwel in alle ziekenhuizen krijgt de patient een zoogenaamde polikliniekkaart mee en navraag en vertoon van deze kaart is bewijs, dat het consult inderdaad heeft plaats gehad.

Hetzelfde geldt van oogziekten met name van het trachoom, een besmettelijke chronische oogziekte. Hoewel de besmetting meestal slechts onder bepaalde omstandigheden overgaat, verdient het toch aanbeveling, om oogziekten bij het personeel te laten behandelen.

Veel moeilijker en ingrijpender zijn de gevolgen van de besmetting met een geslachtsziekte n.l. de druiper of gonorrhoe, die

vooral bij kleine meisjes veelvuldig voorkomt en terecht groote ontsteltenis en bezorgdheid wekt bij de ouders.

Vele moeders zijn ten eenenmale onbekend met het bestaan dezer ziekte. De ziekte komt op alle leeftijden bij meisjes voor, vooral vóór den 10-jarigen leeftijd. Na dien wordt de gevoeligheid voor deze infectie veel geringer. Hoewel een geslachtsziekte, geschiedt de overbrenging bij kinderen slechts hoogst zelden door geslachtsverkeer.

De ziekte is onder de inheemsche bevolking sterk verbreid.

Veelal geschiedt de overdracht van de besmettelijke stof zóó, dat een aan deze ziekte lijdende baboe (die zich zelf heel vaak van het behept zijn met deze ziekte niet bewust is) bij het baden of helpen van het kleine meisje de smetstof, die aan haar handen kleeft, op de geslachtsorganen overbrengt.

De ziekte openbaart zich daarin, dat er bij de meisjes een meestal vrij sterke afscheiding van etter uit de genitalia optreedt.

Hoewel de ziekte uiteindelijk vrijwel altijd geneest, kan de behandeling toch vaak maanden, soms zelfs jaren duren. Vroegtijdige behandeling is zeer gewenscht. Bij verdachte verschijnselen raadplege men direct den huisarts.

Hoe deze ziekte te voorkomen?

Het allerbeste is, dat de moeder zelf de verzorging van haar kinderen op zich neemt, dit betreft dan vooral het baden en de hulp bij het gebruik van het potje.

Vele moeders hebben haar gemakzucht en uithuizigheid duur moeten bekopen.

Wie inderdaad door sociale omstandigheden, ziekte, of welke andere geldige redenen dan ook, gedwongen is, dit aan de bedienden over te laten, kiese daarvoor zoo mogelijk een ongehuwde baboe.

Men late de baboe in de bijgebouwen wonen en zorg voor een prettig milieu. Een aardig aangekleed kamertje bevordert de huiselijkheid en als mevrouw eenige leiding geeft bij eenvoudige handwerkjes en naaiwerk zal zij de baboe in de avonduren een prettige en nuttige tijdpassieering verschaffen en de uithuizigheid met den aanleve van dien bestrijden.

Wie de moeite neemt om eens een enkele keer de ouders van de baboe in de kampong of de desa op te zoeken, zal zich een idee kunnen vormen over het milieu, waaruit zij komt, en daardoor bij vertrek van de baboe wegens huwelijk of anderszins uit die omgeving vaak gemakkelijk een nieuwe bediende vinden. Zulk bezoek wordt vaak zeer gewaardeerd.

Van medische zijde kan in deze materie slechts weinig gedaan worden. Wie aan een baboe de eisch zou stellen, dat zij zich vooraf aan een keuring moet onderwerpen, zal in 90 % van de gevallen de aspirante niet meer terugzien. De medicus zal hoogstens kunnen verklaren, dat hij op het tijdstip van de keuring geen verschijnsel

heeft kunnen constateeren, dat wijst op een besmetting met deze ziekte, maar vanzelfsprekend kan hij geen enkele garantie geven, dat niet over korten tijd toch een gevaarlijke besmetting zal plaats hebben.

Hoewel in dit beknopte artikeltje het geheele onderwerp niet volledig kan behandeld worden, tenslotte toch nog een enkel woord over de tuberculose.

Een tuberculeuze huisgenoot, hetzij dit een familielid, een onderwijzeres of een bediende is, vormt een zeer groot gevaar voor de omgeving, vooral voor de kleine kinderen.

Vele lijders aan t.b.c. verspreiden voortdurend t.b.c.-bacillen rondom zich, die door de omgeving worden ingeademd.

Volwassenen hebben meestal in hun leven eenige lichte infecties met t.b.c.-bacillen doorgemaakt en daardoor een graad van onvatbaarheid verworven, die hen tot op zekere hoogte en in beperkte mate beschut voor verdere infecties.

Kleine kinderen, met name zuigelingen, missen deze verworven immuniteit. Het lichaam heeft nog geen verweerstoffen gevormd.

De t.b.c.-bacillen, die het lichaam binnendringen, vermenigvuldigen zich en kunnen aanleiding geven tot een acuut proces in de longen of de hersenvliezen, dat den dood ten gevolge heeft.

Veel vaker wordt het kwaad schijnbaar overwonnen.

Van het infectie-proces is niet veel meer over, dan enkele vergrootte klieren in de omgeving van de longen.

Schijnbaar is het vuur gedoofd, tot op lateren leeftijd tusschen de 18 en 25 jaar de oude vonken weer aanwakkeren en van de t.b.c.-klieren uit een uitzaaiing van bacillen in de long plaats heeft.

Wij zien de t.b.c. familiair optreden.

Ieder kent die gezinnen, waarin vader of moeder en een reeks kinderen aan de t.b.c. ten offer zijn gevallen.

„Hij steekt in een kwaad vel” zegt de volksmond en bedoelt daarmee, dat hij bij zijn geboorte een erfelijke aanleg voor deze ziekte heeft meegekregen.

Kinderen van tuberculeuze ouders zijn gedisponeerd voor t.b.c.

Zij hebben veel meer kans om deze ziekte te krijgen dan kinderen, die uit een gezonde familie stammen.

Hoewel deze erfelijke aanleg zeker wel een rol speelt, moet veel, wat vroeger aan de dispositie werd toegeschreven, op rekening van de expositie gesteld worden.

Niet alleen de inwendige factor van den aanleg, maar ook de uitwendige van het, vooral in de prille jeugd, blootgesteld zijn aan infectie, speelt een voorname rol.

Veelal is de bron van de infectie de aan open t.b.c.-lijdende vader of moeder, die voortdurend hoest en bacillen in het huis verspreidt.

Vanzelfsprekend kan ook een andere huisgenoot, een familielid of een bediende bron van besmetting in het huis zijn.

Het verdient daarom aanbeveling, in gevallen van langdurig hoesten van één der huisgenooten, den arts te raadplegen.

Dit klemte te meer, zoo er in het gezin kleine kinderen of zui-
gelingen zijn.

Pas nauwkeurig onderzoek kan uitmaken of er sprake is van een infectieuze vorm van t.b.c., die gevaar oplevert voor de omgeving.

Herinnerd mag hierbij nog wel worden aan den ambtseel van den arts, waarbij hij zich verbonden heeft niets, wat hem in de uitoefening van zijn ambt als geheim is medegedeeld, aan derden te openbaren.

Wie zonder meer een bediende naar den arts zendt ter onderzoek en met een schriftelijk verzoek mede te deelen of betrokkene gevaar voor de omgeving oplevert, zal geen bevredigend antwoord ontvangen.

Hier is, wat men in de ethiek „*collisio officiorum*” noemt, strijd der plichten.

De geneesheer zal de mogelijkheid van gevaar door besmetting voor het gezin zwaar laten wegen, maar ter anderer zijde de belangen van de patiënt niet uit het oog mogen verliezen.

Veelal zal hij wel een weg weten te vinden, waarbij hij deze klippen weet te omzeilen.

Mondeling overleg van de zijde van den vader of de moeder van het gezin, waarbij hem alle voor een richtige beoordeeling van de situatie noodige gegevens worden verschaft, zal daarvoor noodig zijn.

Het groote belang van de zaak is dit zeker waard.

HUIDZIEKTEN EN HUIDVERZORGING IN INDIE

DOOR M. VAN OORT-LAU, ARTS

Huidziekten in het algemeen.

HET is een gangbare opinie hier te lande, dat er in Indië meer huidziekten voorkomen dan in Nederland. Laten wij dit eens nagaan. Een statistiek hierover bestaat er natuurlijk niet, daar er vooral in dit land zeer veel lijders aan huidziekten zich aan een behandeling onttrekken. Maar het is een feit, dat juist vele soorten van huidziekten, die in Europa tamelijk veelvuldig zijn, hier tot op heden niet gezien zijn. Dat dus in Indië de „variëteit” voor den huidarts veel geringer is, als ik het zoo maar eens noemen mag. In Europa heeft elke dermatologie-professor, die eenigszins aanspraak wil maken op een Europeesche naam, een huidziekte ontdekt, die dan ook naar hem wordt genoemd. Soms blijkt het wel eens, dat de zeldzame en zeer origineele ontdekking van Professor A. al eenige jaren geleden door Professor B. uit een ander land onder een andere naam is beschreven, maar dit geeft alleen maar aanleiding aan Professor C. uit weer een ander land om een samenvattend overzicht te schrijven over de gevallen van A. en zijn volgelingen, tezamen met die van B. en diens volgelingen, en dan de ziekte te noemen naar een door hem, C., bedachte naam! Waardoor het aantal namen alweer is uitgebreid.

Als U dan hoort, dat in een beetje behoorlijk dermatologieboek, dat echter nog lang geen „handboek” is, tusschen twee- en vierhonderd huidziekten met hun variëtes beschreven zijn, dan zult U wel begrijpen, dat er in dit onderdeel der geneeskunde inderdaad zeer veel afwisseling kan bestaan, zoowel door de ziektebeelden zelf, als door de diverse beschrijvingen, door de kopstukken der huidziektenleer gegeven.

Daarom is het des te opvallender, dat die groote variëteit hier in Indië niet zóó wordt aangetroffen. Nu is het natuurlijk mogelijk, dat wel het aantal soorten huidziekten hier geringer is, maar het aantal getroffen en groter is; m.a.w. dat een bepaalde ziekte (eczeem bijv.) hier veel meer slachtoffers maakt, dan in Holland. Een dergelijke vraag kan alleen maar door een persoonlijke indruk worden beantwoord; en dan is mijn indruk, dat het aantal patienten hier niet groter is; maar dit is zuiver persoonlijk. Het eenige, wat iedereen wel zal bevestigen, is, dat de door infectie veroorzaakte huidziekten hier heviger en veelvuldiger zijn; voor andere huidziekten geldt dit echter niet. Dit alles moge dienen ter geruststelling, daar de vrees voor huidziekten hier zooveel groter is, dan in Holland.

Infectieziekten der huid.

Wij zullen dan eerst die infectieziekten eens beschouwen. Onze warme, vochtige huid is een prachtige groeiplaats voor de ziekteverwekkende kiemen in deze warmere luchtstreken, maar toch wordt zeer vaak een infectie verhinderd of in zijn voortgang gestuit, en wel door de meerdere zorg, die men hier aan de reiniging van zijn lichaam besteedt. Immers reinheid werkt een infectie tegen. Men zou dus denken: hoe reiner gehouden huid, hoe minder huidziekten.

Helaas is dit niet waar. En nu kom ik voor den dag met een stelling, die mij, wanneer ik haar tijdens het spreekuur verkondig, (wat vaak noodig is) altijd weer een ongeloovig en wat wantrouwend gezicht bij de patient doet zien: veel wasschen kan hier in de warmte over het algemeen meer kwaad dan goed, voor zoover het de huid betreft.

Inderdaad klinkt het vreemd. En ik zal mij dan ook nader dienen te expliciteeren. Langzamerhand weet iedereen wel, dat de huid klieren bevat: de zweetklieren zijn in hun werking allen Indisch-gasten bekend; de talgklieren zorgen voor het huidvet. Dit vet is onmisbaar. Het voorkomt het ontstaan van schilferingen en kloven, niet te vergeten de rimpels!; een vetlooze huid veroorzaakt een strakke spanning, die het gezicht een maskerachtige uitdrukking geeft en bij sterk uitgesproken gevallen door de strakheid zelfs bewegingsbelemmering kan veroorzaken en den armen lijder tot een invalide maakt! Het huidvet is dus ten eenen male onmisbaar. Maar wat doen wij anders, wanneer wij ons wasschen, dan juist met de verontreinigingen dit huidvet wegspoelen? Is het wonder, dat de huid, waaraan wij hier toch al hooger eischen stellen, abnormaal gaat reageeren op deze voortdurende tegenwerking, m.a.w., dat de huid ziek wordt?

Wij zien dus nu, dat wij om infectieziekten te voorkomen, een pijnlijke reinheid in acht moeten nemen; maar dat wij om weer andere huidziekten tegen te gaan, het niet al te zwaar met die reinheid zouden moeten nemen. Wat nu? Gelukkig is er wel raad. Ik kom daar bij de bespreking van de huidverzorging op terug.

Vele van de tropische huidinfectieziekten komen nagenoeg niet bij Europeanen voor, deels door grootere zindelijkheid, deels ook door een niet verklaarde rassendispositie. Een infectieziekte wordt altijd veroorzaakt door een van buitenaf ingedrongen ziekteverwekker. Wel komen er allerlei factoren bij van inwendigen aard: verminderde weerstand na een doorstane ziekte (steenpuisten na een griepaanval bijv.; maar ook steenpuisten worden steeds door een infectie van buitenaf verwekt), suikerziekte of een afgeloopen immuniteit, maar dit alles zijn slechts factoren, die de ziekte meer of minder erg laten verlopen. Het voornaamste feit is, dat de grond-oorzaak altijd van buitenaf wordt ingebracht, hetzij door direct contact met den lijder, hetzij door een besmet voorwerp.

Maar hieruit volgt, dat op zijn beurt de nieuw-getroffene met verontwaardiging de van een ander opgelopen ziekte weer aan derden kan doorgeven, tenzij hij erg voorzichtig is. Hoe vaak zie ik niet den patient, die een besmettelijke huidziekte „zeker van de bedienden" heeft opgelopen, een verbaasd gezicht zetten, als ik hem vertel, dat de aandoening in een goedsluitend verband moet blijven, omdat hij anders op zijn beurt het kwaad weer verder verspreidt. Een infectie-ziekte, die altijd door besmetting van buitenaf verkregen is, gaat ook weer door besmetting naar buiten toe verder. En het is de eerste menschelijke plicht te zorgen, dat men dat zijn medemenschen niet aandoet! Dit is, naast een doelmatige, infectie werende behandeling, allereerst te bereiken door een behoorlijk verband.

Slechts enkele, vaak voorkomende ziektebeelden wil ik hier noemen. Maar ik hoop niet, dat U nu in de verleiding komt, zelf een diagnose te maken, want dat is geen leekenwerk; U zoudt er toe kunnen komen, een keurig goedsluitend verband te leggen op een kwaadaardig kankergezwell in de overtuiging, dat U een steenpuist of „apepokken" voor U hadt!

Huidinfecties kunnen worden veroorzaakt door 1. bacteriën; 2. schimmel; 3. dierlijke parasieten.

1. door bacteriën: de steenpuist of furunkel. Een overbekende en terecht zeer gevreesde verschijning. Alles, wat over infecties in het algemeen is gezegd, geldt bovenal voor de steenpuist: verkregen door contact, verder te brengen door contact, óók op een andere plek van dezelfde huid! En voor een groot deel te voorkomen door zindelijkheid; niet krabben op een toevallig wondje of muggenbeet. Eerder te voorschijn komend bij verminderde weerstand (suikerziekte! griep). De enkele steenpuist is tamelijk makkelijk te genezen. De moeilijkheid is verspreiding van deze zoo besmettelijke ziekte te voorkomen op de huid van den patient zelf. En dit kan alléén bereikt worden door een zorgvuldig verband, dat niet dadelijk losschiet, of waar aan alle kanten de furunkelbacteriën om zoo te zeggen onderuit kunnen wandelen!

Hetzelfde geldt voor de bij kinderen zoo veel voorkomende „apepokken" of impetigo. Ook hier is een goed verband en een bacteriedoodende behandeling absolute eisch. Helaas wordt hier nog meer dan bij steenpuisten tegen de regels gezondigd, waarschijnlijk, omdat elk wondje op zichzelf in enkele dagen geneest en de aandoening steeds zeer oppervlakkig is. Maar de bacteriën verspreiden zich over de huid bij een niet afgesloten wondoppervlak en veroorzaken weer nieuwe haarden. En dan klaagt de moeder, dat „het kind er maar niet af kan komen".

Ook lepra wordt door een bepaalde bacterie veroorzaakt, hoort dus in deze groep. Dit is een ziekte, waarvan het in de inleiding gezegde over minder „variatie" hier in Indië niet geldt. Immers in Holland zijn alles tezamen een paar honderd lepralijders, oude

gevallen, die zeer teruggetrokken leven; hier in Indië echter is lepra een vaak gezien ziektebeeld. Maar voor den Europeaan practisch niet te vreezen. Immers een volkomen onverklaarbare, reeds genoemde rassendispositie maakt den inlander voor deze weinig besmettelijke ziekte vatbaar, den Europeaan daarentegen haast niet. Alle prachtige verhalen over heroische opoffering van zijn leven in een lepra-inrichting ter verpleging van de lijders zijn dan ook alleen in zóó verre juist, dat dit verplegend personeel zich geeft aan de verzorging van een lijden, dat algemeen groote afkeer, naast groote deernis, inboezemt. Werkelijk besmettingsgevaar is zeer gering. En de dokter of verpleegster, die in een sanatorium voor tuberculose-patienten heelemaal niet „heroisch” werken, hebben veel meer kans dood te gaan aan een opgedane t.b.c.-besmetting dan een verpleger in een leprozerie aan lepra! Voor den Europeaan, die niet door zijn werkring met lepralijders in nauw contact komt, is de besmettingskans dan ook zeer gering.

Dit ter geruststelling van velen. Het is werkelijk vreemd op te merken, dat men eenerzijds zoo doodsbenauwd is voor een bijna niet bestaand gevaar, aan de andere zijde echter kalm met open besmette, en besmettende! wonden en wondjes rondloopt zonder eenig verband.

2. door schimmels veroorzaakt: koetoe air, panoe e.a. Reeds de algemeen gebruikelijke Maleische namen geven te kennen, hoe veelvuldig deze aandoeningen zijn. Kan men zich dan ook gunstiger omstandigheden voor een schimmel indenken, dan juist de vochtige warmte van onze huid in de tropen? Maar het is een feit, dat al deze schimmelziekten (ook baard-schurft, ringworm en de zoo gevreesde schimmel van het hoofdhaar, de zg. „Schulertrichophytie” en de favus hooren in deze rubriek) zeer vaak niet als zoodanig worden herkend door den patient en dat hij zich meldt met de zelf gemaakte diagnose: „eczeem”! Inderdaad kunnen schimmelinfecties en eczeem zóó veel op elkaar gelijken, dat de huidarts eerst na microscopisch onderzoek een diagnose kan maken. Maar de onderscheiding is van het allergrootste belang. Immers een schimmelziekte is besmettelijk, door een van buiten ingedrongen ziektekiem veroorzaakt en dus weer verder over te brengen aan een volgenden liefhebber! Een eczeem daarentegen is niet besmettelijk, immers een reactie van binnen uit, zooals wij nog later zullen zien. Dus moet een schimmelziekte in elk geval verbonden worden: een eczeem mag zonder verband, hoogstens kan een luchtig verband dienen om de opgebrachte zelf beter te doen inwerken. Natuurlijk is ook de medicamenteuze behandeling van schimmelziekte of eczeem geheel verschillend. Hierop nader ingaan is hier niet mogelijk. Alleen wil ik erop wijzen, dat salicylspiritus en in sterker mate nog jodiumtinctuur uitstekende schimmeldooders zijn, daarentegen voor elk eczeem funest. Het is dus van het hoogste belang, dat de patient zich op de hoogte stelt, of zijn zelfgemaakte diagnose „eczeem”

inderdaad juist is, om verdere besmetting van anderen te voorkomen, en tevens door zelfbesmetting en verkeerde therapie quasi-ongeneeslijkheid te vermijden.

3. door dierlijke parasieten veroorzaakt: framboesia, schurft, lues, enz. Voor de framboesia speelt evenals bij de reeds besproken lepra rassendispositie een groote rol; een Europeaan heeft weinig kans om framboesia te krijgen.

De huiduitslagen, bij lues en andere venerische ziekten voorkomend, worden hier niet besproken, daar het geen huidziekten strictu sensu zijn. Immers alle infectieziekten, die zich evenals lues o.a. uiten in een reactie van de huid, maar waarbij de inwendige verschijnselen overwegend zijn, kan men geen echte huidziekten noemen; bijv. roodvonk, mazelen, pokken, vijfdaagsche koorts, zelfs typhus en diphtherie vertoonen huidreacties.

Dan moet in deze groep nog scabies of schurft worden genoemd. Door de uitbreiding over het geheele lichaam is een verband hier niet mogelijk, ofschoon scabies zeer besmettelijk is. Gelukkig kunnen wij het zonder verband stellen, daar een goed uitgevoerde scabieskuur in enkele dagen genezing brengt.

Van al de nu genoemde huidinfecties geldt dus, dat wij veel bereiken met groote zindelijkheid. Instinctief weten wij allen, dat schurft, „zweren“, framboesia door vuilheid komen. En dat menig eenvoudig kampongbewoner een schimmelziekte heeft, komt alleen, omdat hij zich niet met water en zeep wast, zich niet voldoende ontsmet.

Huidziekten door inwendige of onbekende oorzaken.

Helaas, ik wees er reeds op, dat wij door het vele wasschen met water en zeep een anderen vijand binnenhalen: de gevolgen van een te droge of door verkeerde zeep geïrriteerde huid uiten zich o.a. in het eczeem. Deze huidziekte, die met de schimmelziekten tot de meest frequente van de tropen hoort (voor Europeanen althans), is een struikelblok en voor den huidarts en voor den patient zelf. Voor den arts zit de moeilijkheid in het onbekend zijn van de oorzaak en de zeer wisselvallige reacties op een behandeling, die alleen maar steeds tastend en voorzichtig kan worden toegepast. Voor den patient is het zeer onaangenaam te lijden aan een kwaal, waarvan de dokter niet kan zeggen, hoe hij eraan komt; helaas ook vaak niet, hoe hij eraf komt! Immers de hardnekkigheid en de wisselvalligheid van een eczeem zijn een ieder bekend en stellen hooge eischen aan de ervaring van den arts. Ik ben soms wel eens geneigd te denken, dat de geroutineerdheid van een huidarts zou kunnen worden afgemeten aan zijn meer of minder succes bij de eczeemtherapie!

Dat een verwaarloosde, niet goed behandelde schimmelinfectie de hardnekkigheid van een eczeem kan „vortäuschen“, beschreef ik reeds.

Wij hebben al gezien, dat van het meerendeel der huidziekten de oorzaak nog niet bekend is, zoodat dus het meerendeel in de onderhavige rubriek moet worden genoemd. Het is echter niet mogelijk dit te doen, daar bijna alle huidziekten alleen met hun wetenschappelijke naam worden genoemd; bijv. prurigo, een ondragelijk jeukende kinderziekte; psoriasis, voor hen, die eraan lijden een welbekend en gevreesd ziektebeeld; pityriasis rosea van Gibert, een nogal eens voorkomend gegeneraliseerde uitslag van goedaardig verloop. Slechts enkelen hebben Hollandsche namen (schurft) van enkelen is de wetenschappelijke naam gemeengoed geworden (lupus, lepra, framboesia).

Dus kan juist de hoofdschotel der dermatologie beter niet verder besproken worden. Ik heb U alleen dan ook met dit deel van mijn betoog willen laten zien, dat de huidziektenleer een zeer uitgebreid vak is, niet alleen maar wat puistjes en zweren omvat en voorts, dat het algemeene idee van „vies” of — nog erger — de zeer verspreide opvatting, dat alle huidziekten van venerische oorsprong zouden zijn, ten eenenmale onjuist en tegenover de getroffen en in hooge mate onbillijk is! De afkeer tegen een huidziekte-patient is even onredelijk als die tegenover een lijder aan maagkanker!

Huidziekten door uitwendige oorzaken.

Er blijven nu nog ter vermelding over die aandoeningen, die wel door een uitwendige oorzaak worden verwekt, maar geen infectieziekten zijn, dus niet besmettelijk: zonnebrand en zonnevlekken, irritatie door bijtende stoffen, verwondingen, brandwond, enz.; voor de beschouwing hier niet zoo belangrijk.

Kosmetiek.

Daarentegen zijn van het grootste belang alle aandoeningen, die feitelijk geen ziekten zijn, maar in hun uitwerking op de patient zeker even veel schade doen, n.l. alle cosmetische afwijkingen, zooals wijnvlekken, moedervlekken, wratten, vetpuistjes, overmatige of te geringe haargroei, roode neuspunt. Een overgang naar werkelijke ziekten vormen alle gezwellen en ook de misvormingen. Alle patienten, die den medicus om een cosmetisch gebrek om raad komen vragen, beginnen met een verontschuldiging over haar ijdelheid. Ten onrechte! Wel is een roode neuspunt geen kwaadaardig gezwel, dat de patient ten grave sleept en nog moet het eerste ernstig ziekzijn ten gevolge van vetpuistjes worden vermeld, maar men onderschatte niet den psychischen invloed, die een eenigszins grootere cosmetische ontsiering op de lijderes heeft! Een dame met overmatige haargroei aan de kin werd zóó tot wanhoop gedreven, dat de dood haar boven zoo een leven verkiesbaar bleek te zijn!

Huidverzorging.

Veel cosmetische onregelmatigheden kunnen voorkomen worden door een oordeelkundige huidverzorging. De grotere afwijkingen vragen natuurlijk een medisch advies. En de Hollandsche dokter make niet de fout een patient, die eindelijk haar „ijdelheid" durft te bekennen, en bagatelle te behandelen, omdat hij een longontsteking belangrijker vindt: hij kan onmogelijk weten, welke psychische conflicten deze „bagatelle" heeft veroorzaakt. En dat niet alleen. Een vrouw, die weet, dat zij geen cosmetische „Fehler" vertoont, zal zekerder zijn in haar optreden, evenals een goedgekleede vrouw dit is. Een goedgesoigneerde vrouw zal in deze tijden in den harten strijd om het bestaan meer kans van slagen bij een sollicitatie hebben dan een slordevos. Een niet te onderschatten voordeel dus. In het buitenland weet iedereen dit allang. Ook de schoonheidschirurgie is reeds, sinds de verminkingen door den oorlog ontstaan, in het buitenland in hoog aanzien. In Holland heeft zich nu pas een vrouwelijke arts erop toegelegd!

Reiniging van de huid.

Het is niet doenlijk de heele cosmetica de revue te laten passeeren. Slechts enkele punten neem ik eruit.

In de eerste plaats dan de reiniging van de huid. Wij hoorden reeds het voor en tegen van vaak wasschen; eenerzijds de huidinfecties, anderzijds de te droge huid als bedreiging. Het beste is: wel flink wasschen (ik spreek hier uitsluitend over de gezonde huid; bij veel huidziekten geldt een streng waterverbod) met zacht water en zeep, en het weggenomen huidvet vervangen door een op te brengen crème of olie.

Laten wij dit nader bezien:

Hard water maakt men zacht met borax (soms schadelijk werkend), met soda (in de meeste badzouten verwerkt), of met zemelen ($\frac{1}{2}$ — 1 KG. in een zakje genaaid in een vol bad hangen; vooral voor baby's met gevoelige huid zeer goed!).

De zeep moet hard zijn, niet of slechts zeer weinig geparfumeerd; voor een gezonde huid gebruike men niet noodeloos medicinale zeep (Afridol e.a.), daar deze vaak zeer irriteren; voorts zij de zeep hier in de tropen liefst aan de overvette kant.

Na het bad goed afdrogen, ook tusschen de teenen ter voorkoming van schimmelinfecties (kloofjes tusschen de teenen) op de vochtige huid; daarna de huid invetten.

Er zijn 3 soorten vetten:

1. van minerale oorsprong: vaseline, paraffine, enz. Deze worden niet in de huid opgenomen of slechts zeer langzaam en dan toch niet ontleed, zoodat zij dus zonder werking zijn. Vaseline in zalven gebruikt de huidarts dan ook alleen, als de erin verwerkte medicijn op, niet in de huid moet blijven. Veel gebruikt is ook de combinatie van vaseline met lanoline. Om de huid

vet en soepel te maken is vaseline dan ook volkomen ongeschikt. Het heeft zelfs vaak een schadelijke werking door niet voldoende zuiverheid; immers vaseline is een petroleumderivaat en petroleum-restanten werken prikkelend op de huid. Het zuiverste is de witte vaseline van Engelsch fabrikaat.

2e. van dierlijke oorsprong. Van de dierlijke vetten gebruikt men in de dermatologie het vet van de haren van het schaap: wolvet, verwerkt tot lanoline. Met water verwreven wordt lanoline tot een zachte crème; in combinatie met de sub 3 te noemen vetten uitstekend voor ons doel.

3e. van plantaardige oorsprong: olijfolie, sesam- of zoete olie, amandelolie, klapperolie. Ook deze oliën zijn geschikt voor de invetting van de huid, maar niet aangenaam voor den Europeaan. Het bijbelsche en Grieksche zalven en oliën der gasten behoort niet meer tot de plichten van de tegenwoordige Europeesche gastvrouw! Maar men kan wel heel goed een weinig olie door de lanoline heen doen; men neme dan een welriekende olie zooals rozen- of Bergamotolie. Ook rozenwater met lanoline verwreven, is een heerlijke combinatie. In de meeste specialité's voor huidcrèmes is een dergelijke combinatie gemaakt. In deze voor het gebruik gereedgemaakte crèmes is ook steeds poeder verwerkt. Dan hoeft men dus niet meer over de crème heen te poederen. Gebruikt men echter alleen lanoline of een olie om de huid in te vetten, dan moet men over het vet heen poeder strooien.

Poeders onderscheidt men in:

1. minerale: talk, zinkoxyde, bolus alba, enz.
2. plantaardige: rijstpoeder (de bedak van de passars), zetmeel, lycopodium, enz.

Het gebruik van de plantaardige poeders (sub 2) moet afgeraden worden, daar zij door het huidzweet gauw in ontleding overgaan en de ontstane afbraakproducten zeer irriteren kunnen. De minerale poeders echter worden niet ontleed. Dus: minerale poeders en niet-minerale vetten zijn de aangewezen stoffen voor de huidverzorging.

Reiniging van het hoofdhaar.

Ook voor het hoofdhaar geldt: niet te vaak wasschen, maar ook niet te weinig. Een tusschenruimte van 8—14 dagen is het meest gewone. Men wassche niet met soda-bevattende zeep of met ammoniak, om van benzine maar niet eens te spreken; deze stoffen maken het haar bros en makkelijk brekend. Wel aan te raden zijn teerzeep en teer bevattende oplossingen (Pixavon); ook een eigeel in warm water schuimend geklopt is een uitstekend waschmiddel. Na het wasschen spoelt men het haar goed uit eerst met heet, dan met lauw water; een weinig azijn of een paar druppels citroensap hierin vermengd geven glans aan het haar. Daarna goed drogen, niet te snel of te heet, want dat is ook al weer schadelijk. Ik raad ten

sterkste aan elken dag het haar met een niet te zachte schuier te borstelen, kort haar gedurende een paar minuten naar alle richtingen. Dit is een uitstekend reinigingsmiddel, mits men de borstel goed rein houdt!

Is het haar van zichzelf niet overvet, dan gebruike men na het wasschen een vet of olie bevattend haarwater om het haar in te vetten, evenals wij voor de huid de noodzaak hiervan hebben bepleit. De in den handel gebrachte brillantines en haaroliën bevatten meestal ricinus- of wonderolie, een uitstekend haarvoedsel. Met kan ook amandel- of wel olijfolie gebruiken, maar door ontleding geven deze spoedig een onaangename lucht, evenals de klapperolie.

Is het haar van zichzelf vet, dan is het gebruik van een haarpoeder zeer goed; er zijn poeders van plantaardigen oorsprong, die zeer sterk ontvettend werken.

Haarziekten.

Van de vele haarziekten wil ik hier alleen noemen de haaruitval en het tegendeel: de overmatige haargroei.

Van haaruitval bij vrouwen zij gezegd, dat deze niet zoo een ongunstig verloop heeft als bij den man. Is het haar na een zware ziekte uitgevallen, dan zal het, als de vrouw weer gezond is, en zij het haar een extra verzorging geeft, zeker weer terugkomen. Bepaalde haargroei bevorderende middelen moeten worden gebruikt; hoogtezon en blootshoofds loopen werken gunstig.

De overmatige haargroei is een veel erger kwaad. Voor blijvende ontharing van niet al te groote gebieden is een electrolytische ontharing de methode par excellence. Bezwaarlijk zijn de lange duur en daardoor de kostbaarheid der behandeling. Maar de resultaten zijn het fraaist. Ontharing door middel van Röntgenstralen wordt tegenwoordig alleen toegepast bij bepaalde haarziekten; voor kosmetische doeleinden is de behandeling te bezwaarlijk, daar een blijvend leelijk effect niet steeds te vermijden is. Verder zijn er allerlei ontharingsmiddelen, maar de meesten zijn te prikkelend en bezorgen de patient alleen maar een eczeem. Wasschingen met Pernatrolzeep en daarna voorzichtig wrijven met een gladde puimsien is wel te probeeren, echter ook verre van ongevaarlijk door te groote prikkeling.

Ik heb reeds gezegd, dat het onmogelijk is de heele cosmetica de revue te laten passeeren. Bovenstaande opmerkingen zijn dan ook slechts enkele grepen uit dit groote gebied.

Alvorens te eindigen wil ik U nog eens wijzen op de groote variatie en uitgebreidheid van de huidziekten — het moge dan in Indië meer of minder zijn dan in Europa — en tevens wil ik nog eens wijzen op de onbillijkheid elke huidziekte voor vies of nog erger te verslijten!

EIGENLIJK zou de titel van dit stukje moeten luiden: „de vrouw en de lichamelijke opvoeding”. Daar de naam „sport” echter voor de meesten een zeer ruime beteekenis heeft, en alle lichaamsoefeningen omvat, lijkt hij mij meer populair en toch geschikt.

De vrouw heeft ten opzichte van de sport een dubbele plicht; ten eerste tegenover haar gezin, en ten tweede ten opzichte van zichzelf.

Welke moeder is niet steeds bezorgd ook voor het lichamelijke welzijn van haar kinderen. Zorgvuldig worden ze bewaakt. Zoodra er eentje ziek is, is het beste niet goed genoeg, en wordt er niets nagelaten, dat leiden kan tot spoediger genezing.

Ten opzichte van de lichamelijke opvoeding van de kinderen in engeren zin, de oefening en de leiding van het groeiende lichaam, bestaan er echter nog vaak eigenaardige opvattingen. Vele moeders zijn b.v. bang, dat haar kind bezweet raakt en daardoor kou zou kunnen vatten. Daarom mag het dan niet spelen en ravotten. Nog erger is, dat dit laatste verboden wordt „omdat het zich anders zoo vuil maakt”. Elk kind heeft een natuurlijk instinct, dat hem dwingt tot beweging, spel, inspanning. De harmonische groei van het lichaam heeft dit in zeer ruime mate nodig. Dat hierin, misschien door onze onjuiste levenswijze, misschien door eigen onverstandige maatregelen, vaak door de natuur wordt tekort geschoten, zien we maar al te veel om ons heen. Hebt ge nooit de opmerking gehoord, of misschien zelf gemaakt: „Kind, ga toch recht zitten, je krijgt 'n heele kromme rug”; of: „Kijk onze jongen z'n schouderbladen eens uitsteken; moeten we daar niets tegen doen, man?” Het blijft helaas vaak bij dergelijke, vaak herhaalde, klachten.

De school, die inderdaad ten deele de schuldige is, behoort de gymnastiek te geven. Ja, maar op hoeveel Europeesche scholen wordt er aan gymnastiek of spel gedaan? Op de meeste kan het. Heel vaak zijn er krachten, die ervoor opgeleid zijn en is er de noodige ruimte voor te vinden. Nog ontbreekt het dwingend bevel van bovenaf. De hoofden van scholen kunnen in deze zeer veel doen. Helaas zijn er nog al te veel, die gymnastiek te lastig vinden voor hun school. Ze kunnen er geen minuut tijd voor vinden en meenen, dat de andere vakken er onder zullen lijden. Alsof niet reeds lang proefondervindelijk vast stond, dat een school met gymnastiek over het geheel altijd beter is dan zonder.

Hier zijn het de ouders, die veel kunnen doen. Van hen moet de drang uitgaan. De vrouwenverenigingen zouden in deze richting zeker successen kunnen bereiken.

Een verstandige moeder onthoudt haar kind niet zijne natuur-

lijke bewegingen. Zij laat het meedoen aan gymnastiek- en spelcursussen, als de school in haar taak te kort schiet. Waar er gelegenheid is, late men de kinderen zwemmen. Denkt men ernstige afwijkingen te zien, als ruggegraatsverkrummingen (scoliose) dan is heilgymnastiek vaak het eenige redmiddel. Juist in den schoolleeftijd komt dit nogal eens voor, en alleen in de jeugd is dit succesvol te bestrijden.

In vele gevallen is 't verder noodig, dat de vrouw haar man aanspoort om aan de meest noodzakelijke sport of lichaams oefening te doen. Het is volkomen begrijpelijk, dat een man, die den heelen dag op kantoor heeft gezeten en hard heeft moeten werken, rustig thuis wil blijven, en zich te moe voelt voor lichamelijke ontspanning. Vooral als men zoo tegen de veertig loopt en daarboven, meent men, dat z'n tijd van sport voorbij is. Niets is echter minder waar. Om aan onvermijdelijke ernstige en minder ernstige kwalen te ontkomen, heeft ook hij, als iedereen, zijn intensieve lichamelijke arbeid noodig. Deze vermoeit niet, doch ontspant. Kan het niet gezamenlijk met de vrouw (wandelen, tennissen, zwemmen), dan kan een wekelijksch gymnastiekuurtje in een club al wonderen doen.

Thans kom ik tot het hoofdpunt van dit artikel: de sport voor de vrouw zelf.

Meer nog dan voor den man is het voor de vrouw noodig geregeld aan sport te doen om zoo lang mogelijk gezond en fit te blijven.

In haar huisgezin is zij wel steeds bezig, maar de beweging, die daarvoor noodig is, is ten eenenmale onvoldoende voor de behoeften van het lichaam. Zelfs zijn vele huiselijke bezigheden eerder schadelijk voor een goede gezondheid, dan nuttig.

Hoevele vrouwen lijden er niet aan spierverslapping en vroege vetvorming. Maag- en darmkwalen treden vaak op als gevolg. Haemorrhoiden zijn niet zeldzaam. Chronische obstipatie is een speciale vrouwenkwaal. Een krachtige buikwand is voor de gezondheid van de vrouw een eerste vereischte. Bij zwangerschap en baring klemt dit nog meer.

Ik wil hier wijzen op het gevaar van de terugkeerende mode om corsetten te dragen. Inderdaad kan een corset een gevoel van steun geven. Vrouwen met zwakke rompspieren voelen zich soms prettig met een corset. Dit middel om zich wat steun te geven, doch meestal aangewend om zich slanker te doen lijken, is zeer funest. Het is de taak der rompspieren om U slank en recht te houden en de inwendige organen te steunen. Waar dit werk wordt overgenomen door een corset, leidt dit tot snelle verslapping van de betrokken buik- en rugspieren, en al spoedig kan men het corset niet meer missen, omdat de spieren niet meer in staat zijn, hare functie naar behooren te vervullen. Vrouwen, die het goed meenen met hare gezondheid en zoo lang mogelijk haar natuurlijk goed figuur willen behouden, moeten geen corset dragen¹⁾. Ook

¹⁾ tenzij de arts het voorschrijft. Red.

de zoogenaamde halve corsetten, steungordels zonder en met elasticiteit zijn bijna even gevaarlijk. Wie deze dingen niet wil afzweren, zorg er stipt voor nooit sport of gymnastiek te doen met iets dergelijks aan.

„Schaf U een corset van spieren aan, en als ge dit reeds hebt, bewaar het dan zorgvuldig”.

Voor de ongehuwde vrouw geldt het bovenstaande eveneens vrijwel geheel en al. Zijn er bij de mannelijke beroepen nog sommige, die in zich voldoende lichamelijke oefening bevatten (tuin-employé, militaire dienst, etc.), in de vrouwelijke betrekkingen komt dit bijna niet voor.

Ook hier moet dus opzettelijk het ontbrekende worden aangevuld.

Laten we nu even enkele sporten nagaan, die zich leenen voor beoefening door de vrouw in de tropen.

Op de eerste plaats noem ik dan het zwemmen.

Zwemmen trekt iedereen aan om de vreugde van de aangename koelte en frisheid, welke het natte element onmiddellijk aan elken beoefenaar meedeelt.

Zwemmen is alzijdig; het oefent alle spieren, oefent tegelijk de huid in hare natuurlijke functie, geeft vaak tegelijk een matig, gezond zonnebad, en heeft door dit alles een gunstigen invloed op de werking der inwendige organen.

Iedereen kan zwemmen leeren en op elken leeftijd. De een doet er wat langer over dan de ander, maar niemand mag zeggen: ik leer het nooit. De vrouwen kunnen het vaak nog vlugger dan de mannen; ze drijven gemiddeld makkelijker.

Voor al gedurende zwangerschap is zwemmen in het algemeen zeer aan te raden. Mijn vrouw zwom van den eersten tot op één na den laatsten dag elken morgen 1000 m. in een matig tempo.

Nog een waarschuwing voor onze zwemsters. Kijk in het zwembad eens rond, en zie hoe velen er langs den kant zitten en hoe weinigen werkelijk zwemmen. Zorg, dat ge bij de laatsten behoort. Ge oefent dan werkelijk en bespaart veel tijd.

Al de andere sporten in Indië hebben dit gemeen, dat zij den beoefenaar meer of minder extra zweetdruppeltjes kosten, hetgeen vaak juist de dames afschrikt.

Dat mag niet, dames. Van die zweetdruppeltjes moeten we het juist hebben. Een sport, waarbij ge niet transpireert, beteekent meestal niets of niet veel, tenzij ge natuurlijk flink in de kou zit. Dus . . . juist wel doen, en dan maar een keer extra de badkamer in.

De eenvoudigste vorm van sport is dan wel het wandelen. Het is geschikt voor jong en oud en in elk klimaat.

Het brengt geen kosten met zich mee voor speciale kleding, gereedschap of oefengelegenheid. Het is ongevaarlijk en is dan bovendien de gezondste lichaamsbeweging, die er bestaat.

Men begint dit ook in Indië te begrijpen.

Hebt ge gelezen van de wandelmarschen op verschillende plaatsen gehouden? Misschien ook meegedaan?

Wandel elken avond een uurtje, of desnoods maar een half uur, maar dan niet te langzaam.

Een goede sport is verder het tennissen.

't Is niet zoo eenvoudig als wandelen, en men blijft vrij lang een beginneling. Maar het is een prachtspel voor de tropen en voor zeer veel dames bereikbaar.

Begin het spel te spelen om de beweging en de lichamelijke oefening, die het geeft, en spoedig zult ge het doen om de bekoring, die van het spel zelf uitgaat.

Hier wil ik bij laten aansluiten tafeltennis (ping-pong) en badminton. Is het eerste verreweg de mindere wat beweging betreft, toch geven beide spelen meer oefening, dan de niet-beoefenaar zou denken. Ze hebben bovendien het voordeel van goedkoop te zijn en voor iedere beurs bereikbaar. Bij de meeste huizen, of anders wel bij dat van Uw kennissen, waar ge mee wilt spelen, is wel een grasveldje, groot genoeg voor badminton.

Ping-Pong kan zelfs binnenshuis gespeeld worden.

Door het lichte materiaal kunnen onze kinderen reeds op vrij jeugdigen leeftijd aan beide spelen meedoen.

Korfbal en hockey zijn eveneens twee spelen, zeer geschikt voor beoefening door dames, echter alleen op zoodanigen leeftijd, dat het lichaam nog groote inspanningen kan verdragen. Alleen bij geregelde beoefening kan deze gunstige conditie jarenlang worden behouden.

Van de lichte atletiek, loopen, springen en werpen, kan hetzelfde gezegd worden. Streven naar record-prestaties is echter in het algemeen af te keuren.

Golf is betrekkelijk weinig bekend bij de Hollandsche dames, meer bij de Engelsche. Dit spel kan tot op gevorderden leeftijd worden gespeeld. De waarde zit voornamelijk in het vele wandelen, dat hierbij voorkomt.

Fietsen kan wel iedereen. Maar als sport wordt het hier nog weinig beoefend. Als zoodanig is het echter zeer nuttig. Dames met een minder sterk hart moet het maken van fietstochten echter worden ontraden. In tegenstelling van hetgeen bij het loopen plaats vindt, waarschuwt ons lichaam hier niet tijdig als al te groote inspanning optreedt.

Roeien is een zeer gezonde, doch ook zeer inspannende sport, waarvoor Indië slechts weinig gelegenheid biedt. Dames mogen zich echter niet aan snelroeien wagen.

Paardrijden kan eveneens moeilijk algemeen worden. Als vrouwen sport is het van bijzondere beteekenis voor de versterking van de bekkenbodemspieren.

Ten slotte nog iets over de gymnastiek.

Het nut en de noodzakelijkheid van geregelde gymnastiek voor de vrouw wordt de laatste jaren wel meer en meer ingezien. Zeer veel tijdschriften, waaronder speciaal vrouwenbladen, wijden er artikelen aan of geven zelfs oefeningen met teekeningen of foto's erbij, de eene al mooier dan de andere. Dit laatste is echter juist één der fouten; ze zijn veelal te mooi, de figuurtjes te slank, en de oefeningen schrikken vaak de dames af, die nog beginnen moeten. Wie van de lezeressen knipt ze ooit uit, bestudeert ze, en beoefent ze geregeld?

Verder zijn er verschillende boekjes over kamergymnastiek. Vele dames zijn met slaapkamer- of badkameroefeningen begonnen volgens één dezer systemen. Maar wie heeft het langer dan een maand uitgehouden? Het is doode stof, het verveelt alleen zoo gauw, niemand zegt ons, of we het wel goed doen, het eischt te veel wilskracht en het groote nadeel en gevaar van eigen ondeskundigheid is nooit te voorkomen.

De radio-lessen missen slechts enkele dezer bezwaren. Eén les kan nooit voor elken leeftijd en voor elke constitutie geschikt zijn.

Voor een groote categorie van dames, die niet, of niet in voldoende mate één der genoemde sporten beoefent, is een geregeld gymnastiekuur, eens of tweemaal per week, een werkelijke behoefte. Men sluite zich aan bij of vorme zelf onderling clubjes. Bevoegde krachten zijn in de meeste plaatsen wel te vinden, zelfs als men speciaal vrouwelijke leiding zou wenschen. Ook hierbij komt het echter voor, dat men zich wel eens al te makkelijk voor „bevoegd” uitgeeft.

Alleen bij werken onder werkelijk bevoegde leiding heeft men waarborgen, hetzij men rhythmische, Zweedsche, of nog andere oefeningen krijgt, dat de oefenstof aangepast wordt aan leeftijd, constitutie en geoefendheid, en dat eenzijdigheid en overinspanning worden voorkomen.

Nog een goede raad: twijfelt ge bij de keuze van uwe sport, wilt ge weten, hoever ge kunt gaan of vreest ge voor overdrijving, raadpleegt dan uw huisdokter.

SEXUEELE VOORLICHTING VOOR HET RIJPERE MEISJE

DOOR J. J. EINTHOVEN, ARTS

Wanneer de plicht ons zacht toefluistert: „Gij moet”, dat antwoordt de ziel: „Ik kan”.

Emerson.

En Hij zeide: Nader hier niet toe; trek uwe schoenen uit van uwe voeten, want de plaats waar gij op staat is heilig land.

Ex. 3:5.

IS sexueele voorlichting noodig?

Ja! Zoowel voor het Europeesche meisje als voor het Inlandsche en het Chineesche. Allen moeten zij iets meer weten en dienen zij gewaarschuwd te worden, om in staat te zijn zichzelf te beschermen.

Het voornaamste hierbij is, naar mijn inzien, de voorbereiding op de taak van het Moederschap en de waarschuwing voor al de gevaren, die dit bedreigen. Inlandsche meisjes staan in hun opvattingen zoo ver van Europeesche af, dat Europeesche moraal geen vat op haar heeft. De Chineesche meisjes staan, wat dit betreft, veel dichter bij de Europeesche en zijn daardoor ook gemakkelijker met genoemde moraal te bereiken. Maar de Europeesche meisjes zijn in dezen tijd in sexueel opzicht vaak zoo verkeerd opgevoed en ingelicht, dat men ook bij haar meer bereikt met heldere wetenschappelijke feiten dan met zedepreken.

De sexueele voorlichting en opvoeding hoort eigenlijk al bij het zeer jonge kind te beginnen. Vele dingen, die ik meen hier nog te moeten zeggen, behooren zij eigenlijk allang te weten. Daarop wil ik echter hier niet verder ingaan. Wat ik hier vertel, is alleen bestemd voor het rijpere meisje van tegenwoordig. Er is dus rekening gehouden met de gebrekkige voorlichting en opvoeding daarvoor.

Bij alle rassen vindt het jonge meisje het verschrikkelijk later slechts doode of ziekelijke kinderen te kunnen krijgen, of in het geheel geen. Wij moeten haar dus op deze dreigende mogelijkheid wijzen en haar wat vertellen over de oorzaken van deze afwijkingen en wel die oorzaken, waar ze zelf of hun a. s. mannen iets aan kunnen doen. Voor wij hiertoe kunnen overgaan, moeten wij haar natuurlijk een juist begrip trachten bij te brengen van de bouw van de vrouwelijke geslachtsorganen, anders kunnen ze de vernieling, door de geslachtsziekten in het vrouwelijk lichaam aangericht,

niet begrijpen. Haar angst voor de geslachtsziekten en voor de gevolgen daarvan, moet zoo ver gaan, dat ze van hun toekomstige echtgenoot het bewijs van zijn gezondheid zullen eischen.

Indertijd is mij gevraagd, de classicale sexueele voorlichting te geven op de H. I. K. en de A. M. S. te Jogja. Met alle drie de rassen had ik dus rekening te houden.

Het onderricht, dat, zooals ik het hier voorstel, uitsluitend geschikt is voor meisjes van minstens 16 jaar of ouder, zou dan te verdeelen zijn in vieren of tweeën. Bij voorbeeld:

- I. Bouw en functie van de vrouwelijke geslachtsorganen, en bevruchting.
- II. Zwangerschap en bevalling. Groei van de vrucht in het moederlijk lichaam.
- III. Geslachtsziekten.
- IV. Iets over keuze van den echtgenoot en moraal.

I en II kunnen gecombineerd worden, evenals III en IV. Bij I en II meen ik, dat hoe wetenschappelijker de behandeling is, hoe minder sensatie en daarom ben ik hierbij vrij uitvoerig.

Inlandsche meisjes van 16 jaar en ouder, die dus binnen zeer korten tijd voor een huwelijk gesteld kunnen worden, komen daarna dikwijls op grooten afstand van plaatsen te wonen, waar goeden raad te krijgen is. Voor haar vond ik II van veel belang, omdat daarin verwerkt is, waarom geneeskundige contrôle in de zwangerschap noodig is, evenals deskundige hulp bij de bevalling. Maar ook Chinesche en Europeesche meisjes komen hier in Indië na hun huwelijk niet altijd in de buurt van een dokter, dus ook voor haar is II van belang.

Bij III moet slechts gewezen worden op de besmettingskansen in verband met de hygiënische maatregelen, die noodig en aanbevelenswaard zijn en van de afwijkingen slechts die, welke in direct verband staan met het in het begin genoemde onderwerp.

Het sub IV genoemde onderwerp is heel moeilijk te behandelen en ik heb zelf bij de classicale voorlichting op de H. I. K. vele fouten gemaakt. De eerste keer vooral ben ik in de behandeling van de moraal veel te Europeesch geweest, zoodat dit geheel langs de meisjes heen ging. Later ging het beter, heb ik meer rekening gehouden met de vragen, die ik schriftelijk binnen had gekregen, als „wat is liefde?” enz.

Dit stellen van schriftelijke anonieme vragen heb ik steeds aangemoedigd, in de hoop, dat de meisjes zouden durven opschrijven, wat zij niet durven zeggen in het publiek. Mijn ervaringen op de H. I. K. waren aardig. De vierde en laatste avond kwamen de meisjes geheel los. Er kwamen de gekste vragen en allen praatten mee. Leeraressen waren er niet bij en de meisjes kenden elkaar heel goed, door hun dag en nacht samen zijn in het internaat.

Een huwelijk, dat door de ouders in orde gemaakt wordt, valt voor Inlandsche meisjes dikwijls wel mee, ook al hebben ze hun toekomstige echtgenoot nooit gezien. Voor Europeanen zou zoo'n huwelijk meestal verkeerd gaan: bij hen zijn de gevoelens en eischen daaromtrent verstrekkender. Maar voor allen, die de vrije keuze hebben, is IV van belang.

Sexueele afwijkingen bespreek ik alleen dan, als ik daarover een directe vraag krijg, zooals b. v. „waarom bemint het eene meisje soms een ander meisje?" Voor het antwoord op deze vraag verwijs ik naar het boek van Dr. B. Premela „Geslachtelijke voorlichting van de rijpere jeugd." Hierin vindt men ook voldoende over de andere afwijkingen.

Ikzelf ben van meening, dat men het kind eerst van het goede en het mooie moet vertellen en pas eenigen tijd later, als het hiermee eenigszins vertrouwd is, over afwijkingen en het verkeerde, maar nooit moet men in één adem het kind van beide tegelijk op de hoogte brengen.

Hier volgt dan, eenigszins beknopt, de voorlichting zelf. Ouders en opvoeders, waarvoor dit Jaarboek bestemd is, moeten zelf beoordeelen, wat ze hun kind hiervan willen vertellen of wanneer ze het oogenblik gekomen achten, hun kind zelf dit boek in handen te geven.

I. Bouw en functie van de vrouwelijke geslachtsorganen en bevruchting.

Fig. I geeft een lengtedoorsnede door de onderbuik weer, in het midden. Men kijkt aan tegen de rechterhelft. De weg, die van buiten naar binnen in de geslachtsorganen leidt, heet schede 1) en is in de teekening overlans doorgesneden. De opening 2) hiervan naar buiten ligt vlak achter de uitmonding van de afvoergang 3) van de urineblaas 4) Het geheele schedekanaal ligt tusschen blaas 4) met afvoergang 3) en endeldarm 5). Op deze plaat zijn beide, blaas 4) en endeldarm 5), leeg geteekend. De doorsnede gaat ook hier overlans doorheen, evenals door de baarmoeder 11)+12).

De schede 1) is naar buiten toe, bij jonge meisjes, gedeeltelijk afgesloten door het z.g. maagdenvlies. Bij vrouwen is dit vlies verscheurd, zooals op de plaat bij 2). Het maagdenvlies sluit gedeeltelijk af, er is dus een opening in.

Voor de moeders voeg ik hier tusschen, dat als afwijking voorkomt, dat dit vlies totaal is afgesloten. Het meisje krijgt dan de krampen en andere verschijnselen van de menstruatie, zonder dat het bloed naar buiten kan. Raadpleeg dan snel een dokter. Het is voor deze een kleinigheid dit vlies door te prikken en het bloed er uit te laten. Verder is dan meestal alles normaal. Wacht vooral niet te lang in zulke gevallen, want het bloed, dat zich aanvankelijk in de schede ophoopt, vult langzamerhand ook de baarmoeder en zou zoo op den duur de inwendige geslachtsorganen geheel vernielen. De bewerking kan geschieden, terwijl het meisje even in slaap

gemaakt is, zoodat zij geen pijn hoeft te hebben en zich later deze kleine behandeling niet meer herinneren kan.

De schede 1) is een kanaal ongeveer zoo lang als de middelvinger en is vrij rekbaar. De wand ligt eenigszins in plooien. Aan het andere einde van de schede ligt op een verhevenheid de opening 6), die toegang geeft tot de baarmoederholte 7). De baarmoeder 11) + 12) is een sterk gespierd hol orgaan. De holte 7) is geheel met slijmvlies 8) bekleed. U ziet, dat de spierlaag 9) zeer dik is. Aan den buitenkant is de baarmoeder met buikvlies 10) overtrokken. Wij onderscheiden een baarmoederhals 11) en een baarmoederlichaam 12). De hals 11) steekt voor een deel in de schede 1) uit en aan dit deel onderscheiden wij een voorste lip 13) en een achterste lip 14). Het baarmoederlichaam 12) heeft ten opzichte van de hals 11) een knik naar voren. Die knik komt bij iets meer dan de helft van de vrouwen voor. De knik achterover komt ook voor, en beteekent slechts in een deel der gevallen een afwijking. Het baarmoederlichaam 12) is van voor naar achter eenigszins afgeplat. De vorm wordt ook heel goed weergegeven in de Chineesche graven. De bedoeling is hier het lichaam terug te brengen, daar waar het vandaan is gekomen.

De mate van vulling van blaas 4) en endeldarm 5) hebben eenigen invloed op den stand van de baarmoeder 11) + 12) zooals men zich wel kan indenken. Men ziet op de teekening even aangegeven de rechtereileider 15) en de rechtereierstok 16).

Fig. II. Hierin dragen dezelfde onderdeelen dezelfde nummers, als in de vorige teekening. Deze plaat laat zien de vrouwelijke geslachtsorganen uit het lichaam genomen en van den voorkant, dus van de buikzijde af, bekeken. De schede 1) is opengeknipt; men ziet duidelijk de plooien in den wand. Van de baarmoeder 11) + 12) is het voorste stuk afgesneden; men ziet dus in de holte 7). Aan den bovenkant van het baarmoederlichaam 12) vinden wij links en rechts een eileider 15). Zoo'n eileider is een kanaal, dat bestemd is het, uit de eierstok 16) losgekomen, eitje naar de baarmoederholte 7) te voeren. Daartoe is de binnenzijde van dit kanaal bekleed met slijmvlies, waarop zich fijne haartjes bevinden, de z. g. trilharen. Deze weten door hun bewegingen het eitje voort te drijven in de gewenschte richting. Aan het einde van de eileider 15) vindt men franje-achtige aanhangsels 17), die dienen om het vrijkomende eitje te helpen opvangen. Van de rechter-eileider is, evenals van de baarmoeder, het voorste stuk afgesneden, zoodat wij in de holte zien.

Als men fig. II nog eens in zijn geheel beschouwt, blijkt er dus een open verbinding te bestaan van buiten af, door het schedekanaal 1) de baarmoederholte 7) en de eileiders 15) naar de buikholte.

Het buikvlies fig. I 10), dat ook over de eileiders heen loopt hangt links en rechts van den baarmoeder in een breede plooi 18). Tusschen de twee bladen van die plooi kunnen bloedvaten en zenuwen de baarmoeder met aanhangsels bereiken.

Van de eierstokken 16) ziet men alleen de linker hier geteekend. De rechter ligt weg achter de zoo juist genoemde plooi 18).

De eierstokken bevatten bij de geboorte van het meisje reeds den aanleg van vele duizenden eicellen. Na het eerste levensjaar worden er geen meer bijgemaakt, maar beginnen reeds enkele te gronde te gaan voor zij rijp kunnen worden. In den loop van de jaren brengen de eitjes het steeds verder tot rijpheid, voor ze te gronde gaan, tot tenslotte het eerste eitje werkelijk rijp wordt.

In fig. III zien wij sterk vergroot een eikel 1), omgeven door andere cellen. Dit geheel heet follikel. Die eikel is slechts onder een microscoop zichtbaar te maken evenals in dit stadium nog, de heele follikel. Die eikel heeft, als iedere andere cel, een celkern, het donkere vlekje in 1), het celeiwit of protoplasma 1) om dit vlekje heen, en een celwand, de donkere lijn om 1). De stipjes buiten de eikel stellen de kernen voor van de follikelcellen. Als de follikel rijp gaat worden, vormt zich tusschen de follikelcellen vocht, zooals in fig. IV 2).

Deze vochtthoeveelheid neemt steeds toe, zoodat de follikel grooter wordt en zich naar de oppervlakte van de eierstok dringt, zie fig. V.

Hier is de follikel groot genoeg geworden om met het bloote oog te worden gezien. Eindelijk neemt de vochtthoeveelheid zoo toe, dat de follikel barst. Als de follikel barst, spuit het vocht (slechts enkele druppels) er uit en neemt het eitje mee in de buikholte. Tegen dat de follikel gaat barsten, buigt de eileider zich met zijn franje naar de eierstok toe, zoodat het eitje in de eileider wordt opgevangen. Hierdoor wordt dan het eitje naar de baarmoeder gevoerd, waar het, als het niet bevrucht wordt, te gronde gaat, reeds enkele uren, nadat het de eierstok heeft verlaten.

Ongeveer 2 weken, nadat het eerste eitje rijp uit de eierstok is gekomen, begint, als alles goed is, de eerste menstruatie. Het meisje is dan zoo ongeveer 13 jaar oud geworden. De eerste menstruatie komt bij velen vroeger, soms zelfs al op 10 of 11 jarigen leeftijd en bij velen later, soms zelfs pas in het 16de of 17de jaar. Dit kan alles, zonder dat er eenige afwijking hoeft te bestaan. In het begin komen de maandelijksche bloedingen meestal nog niet zoo heel regelmatig, maar weldra komen ze regelmatig terug en dan ongeveer om de 28 dagen. Een regelmatige periode van 21 dagen, 22, 23, enz. tot 35 dagen toe kan voorkomen, geheel zonder afwijking. Ook kleine afwijkingen in de regelmaat b.v. van 1 of 2 dagen zijn meestal van geen beteekenis. Komt er vrij plotseling een verandering in de periode, dan is er dikwijls iets niet in orde en is het verstandig een dokter te raadplegen.

Wat is nu die menstruatie en hoe ontstaat zij?

Het slijmvlies 8) (zie fig. I), dat de holte 7) van de baarmoeder bekleedt, bereidt zich voor op de ontvangst van het bevruchte eitje. Hiervoor wordt gezorgd door een chemische stof, die gevormd wordt door de cellen uit de onmiddellijke omgeving van de eicel, die aan het rijp worden is, dus door de follikelcellen. Deze stof wordt direct in de bloedbaan opgenomen en bereikt zoo het baarmoederslijmvlies, dat begint te zwellen. Is het eitje uitgestooten, dan gaan deze follikelcellen nog eenigen tijd door met het afscheiden van die chemische stof. Het slijmvlies zwelt nog meer, maar wordt het eitje niet bevrucht, dan gaan die follikelcellen, in den loop van 2 weken na de uitstooting van het eitje, te gronde; de chemische stof komt niet meer in de bloedbaan en het slijmvlies, dat nu dus zijn prikkel tot zwellen mist, zakt in elkaar en wordt gedeeltelijk afgestooten. Deze afstooting gaat met bloeding gepaard, wat men als menstruatiebloed naar buiten ziet komen. Na enkele dagen is het slijmvlies weer hersteld en houdt de bloeding op.

Wordt het eitje bevrucht, dan ontwikkelt zich die follikelrest, gelè lichaam genaamd, nog verder en blijft gedurende enkele maanden bestaan, zoodat het baarmoederslijmvlies in staat blijft het beginnende nieuwe leven te voeden.

Hoe heeft nu die bevruchting plaats?

Het mannelijk zaad wordt gevormd in de 2 zaadballen, die in een huidzakje buiten het lichaam gedragen worden. Dit zakje is dus uitwendig zichtbaar. De zaadballen zijn de geslachtsklieren van den man, zooals de eierstokken de geslachtsklieren van de vrouw zijn. Het zaad wordt langs twee buisjes gevoerd naar het mannelijk lid en zoo naar buiten. Het mannelijk lid is dat deel van de mannelijke geslachtsorganen, waar ook de urine uitkomt en het zaad verlaat het lichaam door dezelfde opening als de urine.

Bij de vereeniging van man en vrouw, wordt dat mannelijk zaad diep achter in de schede uitgestort. Daartoe moet dus eerst het mannelijk lid in de schede worden gebracht. Hierdoor, bij deze eerste gemeenschap dus, wordt het vroeger genoemde maagdenvlies verscheurd. Dit gaat gepaard met pijn, die meestal gemakkelijk verdragen wordt, als de man een beetje tactvol is.

Een enkele maal gelukt het niet, dat maagdenvlies goed verscheurd te krijgen, zoodat de vereeniging iedere keer weer pijnlijk is.

Mocht zich dit ooit voordoen, laat de vrouw dan vooral naar een dokter toe gaan. Deze kan het gemakkelijk in orde brengen, terwijl de vrouw voor een oogenblik in slaap gemaakt wordt, dus van pijn niets merkt. Het zou zoo jammer zijn als het huwelijksgeluk vernield werd, door iets, wat toch zoo gemakkelijk te verhelpen was geweest.

In normale omstandigheden worden vele duizenden zaaddiertjes of spermatozoën tegelijk in het vrouwelijk lichaam gebracht, maar slechts één daarvan kan zich met het beschikbare eitje vereenigen.

De fig. I, II, III en IV zijn overgeteekend uit Rauber-Kopsch „Lehrbuch der Anatomie“.

De fig. V, VII, VIII, IX, X, XI en XII zijn overgeteekend uit E. Bumm „Grundriss zum Studium der Geburtshilfe“.

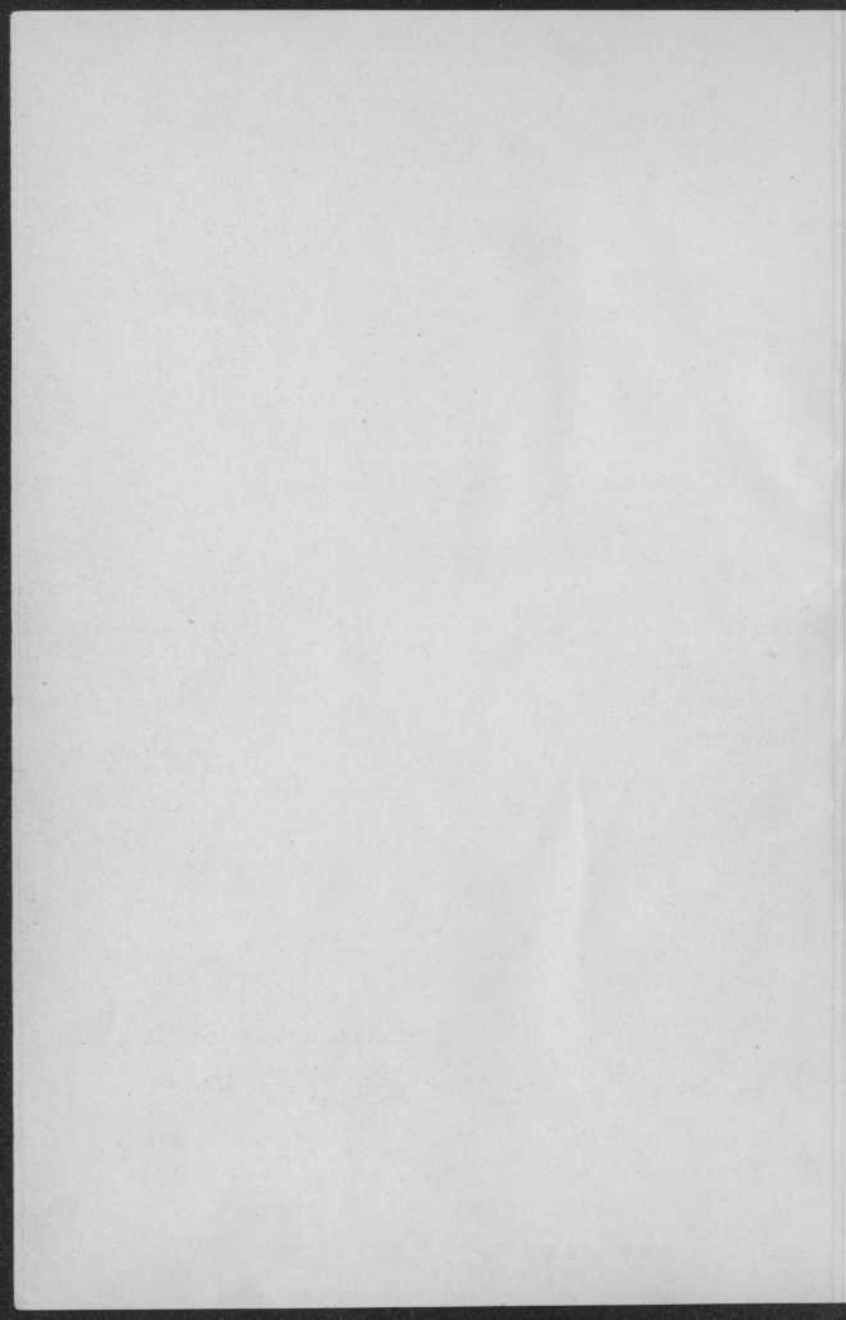

Fig. III

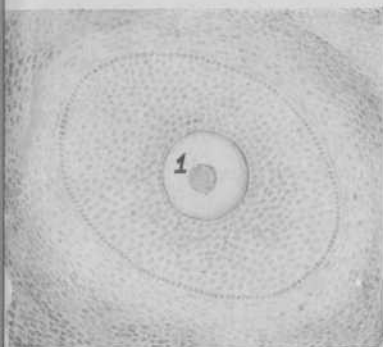

Fig. IV

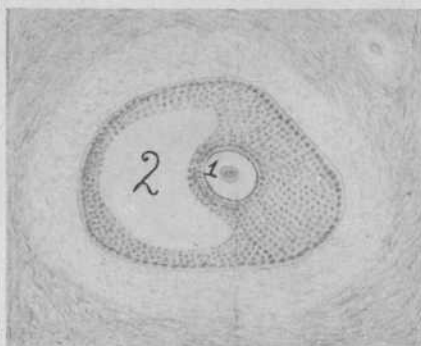

Fig. V

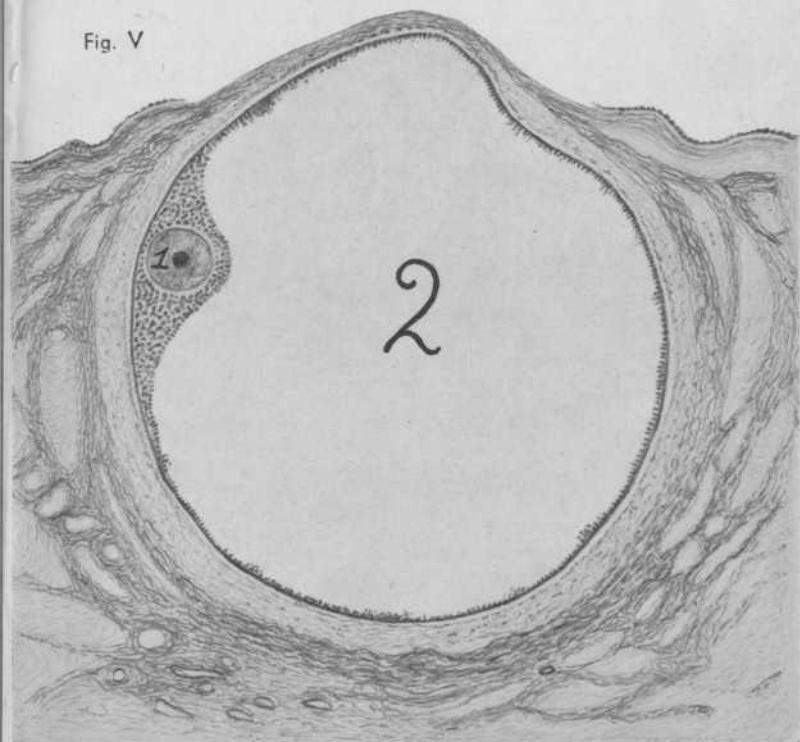

Fig. VI

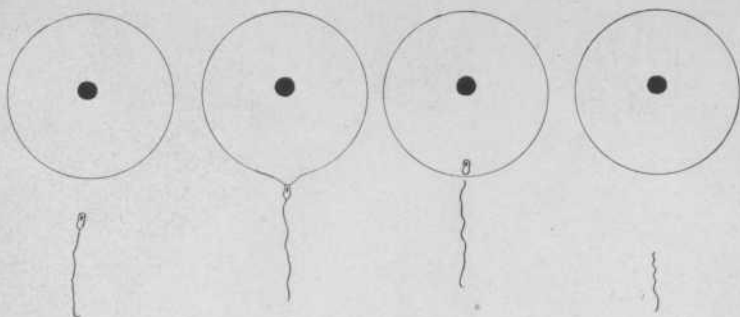

Fig. XI

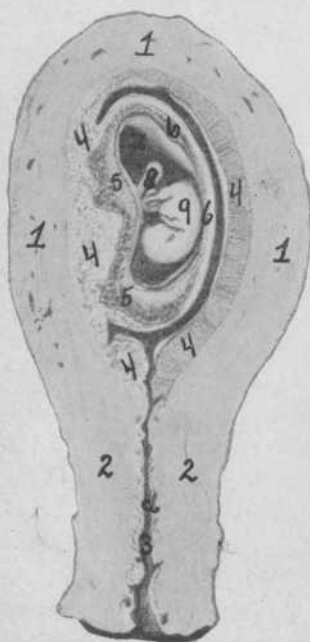
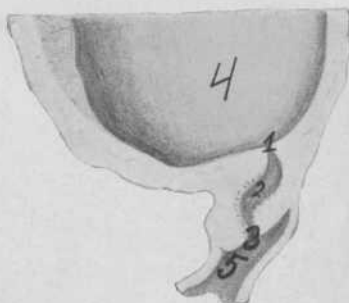

Fig. XII

In fig. VI ziet men een zaaddiertje zich naar een eitje toe bewegen en er zich indringen. Het eitje is veel grooter dan het zaaddiertje. De staart van dit laatste, waarmede hij zich voortbeweegt blijft buiten het eitje. Na het binnendringen smelten de overeenkomstige deelen van zaaddiertje en eitje samen, dus kern met kern en protoplasma met protoplasma, tot één geheel. Deze nieuwe cel dus, ontstaan uit de vereeniging van zaaddiertje en eitje, is het allereerste begin van het nieuwe individu.

Dit gaat zich nu deelen, eerst in tweeën fig. VII daarna ieder weer in tweeën, zoodat er 4 ontstaan, daarna weer, zoodat 8 ontstaan fig. VIII enz.

Al deze deelen blijven aan elkaar kleven en zoo wordt langzamerhand het nieuwe individu opgebouwd. De groei van het oogenblik van totale vereeniging van zaaddiertje met eitje, tot dat van het voldragen kind, duurt, zooals bekend, ruim 9 Europeesche maanden, bij de eene mensch wat korter, bij de andere mensch wat langer.

In fig. IX ziet men hoe de vrucht er ongeveer uit ziet na 12 dagen 1), na 21 dagen 2), na 30 dagen 3), na 34 dagen 4), na 6½ week 5), aan het einde van de tweede maand 6), na drie maanden 7) en na vier maanden 8). Fig. IX is geheel op natuurlijke grootte geteekend en laat zien, dat de vrucht na 2 maanden reeds zeer duidelijk als mensch is te herkennen.

II. Zwangerschap, groei van de vrucht in het moederlijk lichaam en bevalling.

Hoe merkt de vrouw, dat het eitje bevrucht is en zij dus zwanger geworden is?

Het voornaamste kenmerk is het uitblijven van de menstruatie. Verder voelt de vrouw zich dikwijls wat minder prettig; ze is meestal wat misselijk, vooral 's morgens bij het opstaan en ook zetten buik en borsten wat op. Dikwijls ontstaat een lichte constipatie. Laat de vrouw dan de regeling van haar ontlasting zoeken in het eten, n.l. geen bedis, dus geen lombok, geen peper, enz. Verder helpt het eten van meer vruchten en groenten, zooals pisang, papaja (kates), bajem, enz. Helpt dit alles niet voldoende, dan is het beter een dokter te raadplegen over het beste middel om in te nemen. Vele laxermiddelen, die men gewoonlijk gebruikt, o.a. castorolie, zijn tijdens de zwangerschap minder geschikt, kunnen in enkele gevallen aanleiding geven tot narigheid.

Soms kan de misselijkheid erg worden. Ook dan is het verstandig spoedig een dokter te raadplegen, want deze kan het meestal verhelpen, zoodat de vrouw niet onnoodig hoeft te verzwakken door gebrek aan voedsel.

Het raadplegen van een dokter in de eerste maanden van de zwangerschap is bovendien nog gewenscht, om de ligging van de baarmoeder te controleeren. Meestal gaat deze vanzelf in de goede stand, n.l. met de knik naar voren (zie hierbij fig. I met de tekst

hierover). Een enkele keer blijft een knik naar achteren bestaan en dit zou tot allerlei narigheid aanleiding kunnen geven, als de baarmoeder niet in de goede stand wordt gebracht door een dokter. Dit gaat meestal zeer gemakkelijk en bijna geheel zonder pijn, door de vingers van den dokter in de schede en de andere hand op de buik.

Na de derde maand gaat de misselijkheid meestal vanzelf over. Daarna bemerkt de vrouw eerst niet veel anders dan het langzaam dikker worden van de buik. Ongeveer op de helft van de zwangerschap zal ze waarnemen, dat het kindje, in haar, zich beweegt. Het kindje in de baarmoeder is door vocht omgeven. In dit vocht kan het zich vrij bewegen. Ongeveer op de helft van de zwangerschap, soms eerder, is het kindje zoo sterk geworden, dat zijn trappen door de moeder wordt gevoeld.

Dit kan een der mooiste momenten in het leven van de a. s. moeder zijn, als zij op die manier tot het bewustzijn komt, dat een nieuw leven in haar groeit. Ook de man kan hiervan meegenieten, want wanneer het nog wat verder is, worden langzamerhand die bewegingen zoo duidelijk, dat ze af en toe zichtbaar zijn en een hand, die op de buik wordt gelegd, ze voelen kan.

Om terug te komen op wat er van binnen gebeurt: Het eitje zinkt direct na de bevruchting in het slijmvlies van de baarmoeder waar het zich invreet. Op deze wijze wordt het nieuwe leven gevoed en beschermd in de baarmoeder, die met de grooter worden de vrucht meegroeit.

Het bevruchte eitje doet bij zijn deelingen 2 soorten cellen ontstaan: één soort, dat de vrucht zelf vormt en een ander soort, dat zorgt voor zijn voeding en bescherming, door de vorming van nageboorte en vliezen, die het vocht omsluiten, waarin dit groeiende kindje zich bevindt. In de fig. VII en VIII zijn deze beide soorten cellen door lichte en donkere weergegeven. De lichte zijn die, welke voor de voeding zorgen zooals blijkt uit fig. X.

Men ziet hier ook het eerste ontstaan van genoemd vocht. In dat vocht is het kindje min of meer vrij bewegelijk, terwijl het door middel van de navelstreng is verbonden met de nageboorte. Deze nageboorte omgeeft in het begin het geheel, dus het kindje in het vocht, maar bij het groeien rekt een gedeelte uit tot de vliezen, die steeds dunner worden en zich tenslotte geheel tegen den wand van de baarmoeder aanleggen.

Fig. XI is een doorsnede door de zwangere baarmoeder aan het einde van de tweede maand en op natuurlijke grootte. Hierin is 1) de dikke spierlaag van het baarmoederlichaam en 2) die van de baarmoederhals; 3) is het halskanaal, 4) is het verdikte slijmvlies van het baarmoederlichaam, 5) is de nageboorte of placenta, die nu nog meer dan de helft van den wand van de vruchtzak vormt, 6) zijn de vliezen, die nu nog dik zijn en nog niet geheel tegen het slijmvlies aanliggen. Langzamerhand zullen deze vliezen rekken en dunner worden en zich vast aanleggen tegen het heele slijmvlies van het baarmoederlichaam en hiermede verkleven. De vliezen vormen dan naar verhouding een steeds grooter deel van den wand van den vruchtzak, 7) is het vocht dat het kindje omgeeft, 8) is de navelstreng en 9) is de vrucht zelf.

De nageboorte vreet zich, zooals ik zei, in het slijmvlies van de baarmoeder in. Hierdoor worden bloedvaatjes van de moeder geopend en het bloed van de moeder stroomt dus vrij om die nageboorte. Deze neemt uit dat bloed van de moeder het voedsel en de zuurstof op, om deze beide langs een bloedvat n.l. een ader, die zich in de navelstreng bevindt, naar het kindje te voeren. Hier, in dit kindje, worden voedsel en zuurstof verbruikt en er ontstaan afvalproducten, die na de geboorte door de nieren met de urine zouden worden afgevoerd. Ook ontstaat koolzuur, dat na de geboorte zou worden uitgeademd. Voor de geboorte kan het kindje die afvalproducten en dat koolzuur slechts kwijt, door ze met het bloed, langs twee slagaderen in de navelstreng, naar de nageboorte terug te voeren. Deze draagt ze in de goede vorm weer over aan het bloed van de moeder en de moeder verwerkt het dan verder en scheidt ze uit tegelijk met haar eigen afvalproducten.

In de nageboorte vertakken zich de beide slagaderen, die dus aderlijk of koolzuurrijk bloed bevatten steeds verder tot een haarvatennet en dit haarvatennet vereenigt zich weer zoetjes aan tot de ader in de navelstreng, die dan slagaderlijk of zuurstofrijk bloed bevat. Dit haarvatennet bestaat in de nageboorte, zooals overal elders in organen, waar een uitwisseling van stoffen uit het bloed plaats heeft.

De nageboorte is het orgaan, dat maakt, dat de afvalproducten en het koolzuur van het kinderlijke bloed overgaan in het moederlijke en omgekeerd het voedsel en de zuurstof van het moederlijke bloed in het kinderlijke. Die nageboorte werkt dus ongeveer als long, nier en spijsverteringsorganen, want hij weet te kiezen, wat hij moet opnemen en wat afgeven.

Genoemde afvalproducten zouden voor het kindje giftig zijn als ze niet werden verwijderd. Daarom neemt de moeder ze van hem over en dus hebben de organen van de moeder, tijdens de zwangerschap meer en eenigszins ander werk te doen, dan buiten de zwangerschap. Bij de normale mensch is ieder orgaan in staat een zekere hoeveelheid overwerk te doen en in gewone omstandigheden merkt de moeder daar ook niets van. Toch kan het gebeuren, dat de moederlijke organen zich om de een of andere reden niet kunnen aanpassen aan dat nieuwe en meerdere werk en dan blijft dus een deel van die giftige stoffen in het lichaam. Bij het grooter worden van de vrucht komen natuurlijk steeds meer afvalproducten, die de moeder verwerken moet en dus krijgen de zoo evengenoemde organen van de moeder het steeds moeilijker en steeds meer blijft in het moederlijk lichaam achter. Hierdoor kunnen vergiftigingstoestanden ontstaan, die zich op zeer verschillende manieren kunnen uiten, alnaargelang de aard der achtergebleven afvalproducten. Soms kan zoo'n vergiftiging heel snel ernstige verschijnselen geven, waarbij dan meestal het kind lang goed blijft. Een andere keer kan het kind zwaar lijden en zelfs voor de geboorte afsterven, terwijl de moeder nauwelijks iets gemerkt heeft.

Dit nu lijkt misschien vreeselijk, maar het is geheel te voorkomen. Een dokter weet, waaraan hij het allereerste begin van zoo'n toestand herkennen kan, zelfs zonder dat de moeder eenige afwijking heeft gevoeld en door diët en rust op de juiste manier voor te schrijven is alle narigheid te voorkomen. Slechts een enkele keer kunnen medicijnen helpen. De behandeling met rust en diët is van beteekenis, omdat dan bij de moeder zoo min mogelijk giftige stoffen in haar eigen lichaam zullen ontstaan, want hoe meer beweging, hoe meer afvalproducten en verschillende spijsen geven naast hun voedingswaarden, verschillende andere stoffen, die min of meer giftig zijn. Bij geregelde goede contrôle, waar de patient zich precies aan de eventueele voorschriften van den dokter houdt, is vrijwel met zekerheid, alle narigheid, wat dit betreft, te voorkomen.

Het is niet om af te schrikken, dat ik dit vertel. In de meeste gevallen gaat het vanzelf goed. Maar het is om het leed te besparen in die gevallen, die niet vanzelf goed zouden gaan. Dit is slechts een voorbeeld. Eigenlijk zijn de oorzaken van genoemde verschijnselen veel ingewikkelder, maar het zou te ver voeren, om ze uitvoeriger te behandelen.

Ook wil ik niet alle moeilijkheden noemen, die zich in de zwangerschap voordoen. Alleen heb ik duidelijk willen maken, dat geschoolde hulp en trouwe contrôle al in de tweede zwangerschapsmaand moeten beginnen en volgehouden moeten worden tot het einde met steeds dichter op elkaar komend onderzoek; dan wordt veel ellende voorkomen.

Nog een raad. Laat de vrouw, die zwanger wordt, niet luisteren naar raad van anderen, van wie dan ook, die meenen alles te weten, omdat ze zelf meerdere kinderen hebben gehad. Bij ieder mensch gaat het een beetje anders en wat ze zelf hebben ondervonden, is daarom nog niet toepasselijk op anderen. Laat de a. s. jonge moeder zich aan haar dokter houden en mocht zij van iemand anders een raadgeving krijgen, die haar goed lijkt, laat zij dan haar dokter vragen of deze het er mee eens is.

De a. s. jonge moeders zou ik op 't hart willen drukken: Luistert niet naar de verhalen van vriendinnen en anderen, die niets inhouden dan ellende door anderen in de zwangerschap, of er na, beleefd. Het beangstigt onnoodig. Stopt hun gepraat door eenvoudig over wat anders te beginnen of vermijdt dergelijk gezelschap.

Tracht U in te denken en U voor te bereiden op de opvoeding van Uw kind. Denkt in dien tijd aan Uw eigen Moeder, die soortgelijke moeilijkheden heeft gehad, toen zij U verwachtte. Denkt U in welke gedachten U van haar zoudt wenschen, toen zij dacht over Uw komst en Uw toekomst en wijdt soortgelijke gedachten aan het groeiende wezentje in U. Tracht te zien hoe mooi de natuur alles heeft ingericht en hebt daar eerbied voor in Uw doen en laten en in Uw gedachten. Bedenkt vooral

ook, dat Uw kind niet zal zijn, zooals gij nu bent of zooals gij meent vroeger geweest te zijn, maar dat het een zelfstandig wezen is, met zijn eigen behoeften en verlangens.

Tot slot van dit gedeelte nog iets over de bevalling. Als dan de tijd gekomen is, dat het kindje klaar is om op de wereld te leven, begint de stevige spierlaag van de baarmoeder zich samen te trekken. Deze samentrekkingen worden gevoeld als kortdurende krampen, weeten genaamd, die weldra regelmatig terugkomen, en langzamerhand sterker worden. Door deze krampen wordt eerst de inwendige baarmoedermond 1) (zie fig. XII) opgerekt. In fig. XII is het halskanaal 2) op doorsnede geteekend met de aangrenzende deelen. Als nu de inwendige baarmoedermond 1) zoover is opengerekt, dat het geheele halskanaal 2) dusdanig trechtervormig uitgerekt is, dat het één geheel vormt met de holte 4) van het baarmoederlichaam, dan begint ook de uitwendige baarmoedermond 3) open te gaan. Als ook deze opening zoo ver is opengerekt, dat het halskanaal 2) bijna ongemerkt overgaat in de schede 5), dan krijgt de vrouw de neiging tot persen bij iedere wee, net zoo lang, tot ook de schede-opening opgerekt is en het kindje naar buiten komt. Gedurende die heele tijd van de weeten kan het ieder oogenblik gebeuren, dat de vliezen, die het vocht omgeven, breken, zoodat het vocht afloopt.

Zorgt voor goede geschoolde hulp van een dokter of vroedvrouw tijdens de baring. Natuurlijk is het verstandig, dat diezelfde dokter of vroedvrouw de a.s. moeder van te voren kent en onderzocht heeft, zoodat hij of zij weet, wat er voor bijzonderheden bij dit geval speciaal te wachten kunnen zijn. Die goede hulp is noodig om te maken, dat er niets verkeers kan gebeuren, dat het kindje op de beste wijze wordt opgevangen en gereinigd, dat ook de moeder op de beste wijze wordt verzorgd en geholpen, want er kunnen zich allerlei kleinigheden voordoen, die niets beteekenen, als ze goed worden begrepen en het juiste wordt gedaan. Gebeurt daarentegen het verkeerde, dan kunnen ze veel onnoodige ellende na zich slepen. Om één voorbeeld te noemen: Het is mogelijk, dat die vliezen niet vanzelf breken, zoodat het kindje in de vliezen geboren wordt. Worden deze vliezen nu niet snel stuk gescheurd, dan stikt het kind.

Als geschikte literatuur noem ik slechts enkele voorbeelden:

1) Raadgevingen voor de aanstaande Moeder, Prof. Dr. J. L. B. Engelhard.	f 1.10
2) Kinderverzorging, J. G. Höchner, arts, Zaaier-bibliotheek 2de jaargang No. 4	f 0.40
3) Baby's eerste levensjaar, Chr. Steketee, arts.	f 1.10
4) Kinderverzorging, Dr. P. Peverelli	f 1.50
5) Ich werde Mutter, Louise Diel.	f 4.20
6) Getting ready to be a Mother, Blarcom	

- 1) Handig klein boekje, met allerlei wenken voor de zwangerschap.
- 2) 3) en 4) Handige boekjes, die U een leidraad geven bij allerlei lichamelijke moeilijkheden en de lichamelijke verzorging van de zuigeling.
- 5) en 6) Wat grootere werken om een a.s. Moeder op de hoogte te brengen en die zeer lezenswaard zijn.

Deze lijst is natuurlijk zeer onvolledig. Met de opvattingen uit deze boeken zal geen enkele dokter het in alle opzichten eens zijn, want ook onder dokters heerschen verschillende opvattingen. Vraag Uw dokter en volg zijn (haar) opvattingen, die U dan met potlood in 't boek kunt aantekenen of op een los papiertje.

III. De geslachtsziekten.

Hier wil ik uitsluitend de twee voornaamste behandelen, n.l. de druiper of gonorrhoe en de syphilis. Hoe komt men aan deze ziekten? Het zijn beide besmettelijke ziekten, veroorzaakt door bacteriën, die door het geslachtsverkeer van mensch op mensch overgaan.

In de eerste plaats de druiper. Hierbij gaat het slechts zelden anders. De bacteriën, die deze ziekte veroorzaken, bevinden zich bij de aangetaste personen in de afscheiding der vrouwelijke en mannelijke geslachtswegen en worden zoo van de een op de ander overgebracht. Deze afscheiding, die dan meestal etterig of slijmerig is, komt soms in groote hoeveelheden naar buiten, vandaar de naam druiper. Eenmaal buiten het lichaam en ingedroogd, gaan de ziekteverwekkers in genoemde afscheiding, vrij spoedig, in 20 à 30 minuten dood, zoodat, willen zij, eenmaal buiten het lichaam gekomen, nog de ziekte verwekken, dit zeer spoedig moet geschieden. Van de geslachtsorganen kan de ziekte bijv. overgebracht worden op de oogen, doordat men, na met de hand de geslachtsorganen of omgeving of alleen de afscheiding op een broek te hebben aangeraakt, b. v. als men van de W. C. komt, zonder de handen te wasschen, in de oogen wrijft. Dit kan blindheid veroorzaken, als de toestand niet onmiddellijk wordt herkend en grondig behandeld. Bij goede behandeling in het allereerste begin van de ontsteking genezen de oogen meestal zeer spoedig. Ook kan de besmetting worden overgebracht door het vlak na elkaar gebruiken van eenzelfde handdoek om zich van onder af te drogen, door het gemeenschappelijk gebruik van sponzen, enz. evenals bij het slapen in het zelfde bed, indien onvoldoende gekleed.

Bij dit alles bestaat vooral voor kleine meisjes gevaar en het kan gewoonlijk door algemeen hygiënische maatregelen voorkomen worden. Voor kleine jongens behoeft men niet zoo bang te zijn. De besmetting bij hen komt practisch niet voor, al is het natuurlijk niet uitgesloten. Wat ik hier bedoel, geldt voornamelijk voor de meisjes. Bedoelde hygiënische maatregelen zijn als volgt: Zorg, dat ieder kind zijn eigen handdoek, waschlapje, enz. heeft en dat ze weten, dat ze nooit een handdoekje, waschlapje of spons van een ander kind of mensch mogen gebruiken. Gebruik liever in het geheel geen sponzen, want hier trekt het vuil meer in en zij zijn veel moeil-

lijker schoon te maken. Leer de kinderen om nooit op een vreemde W. C. te gaan zitten. Vooral op scholen, waar de kinderen, in de pauze tusschen de lesuren, meestal in vrij groote getale naar de W.C. gaan, bestaat op die manier gevaar voor overbrenging van de ziekte. Dit zitten op W.C.'s is een Europeesche gewoonte en de Europeesche W.C.'s zijn daarop ingericht. De Oosterlingen hurken en daarom is de kans, dat zij op deze manier besmet worden, veel geringer. Ook bij W.C.'s van stations en in treinen, hotels en pasanggrahans, moet men uiterst voorzichtig zijn, zelfs voor de deurknoppen aldaar en daarom moet men bij zulke gelegenheden altijd opletten, dat de handen daarna goed gewasschen worden. Op W.C.'s, die bestemd zijn om op te zitten, moet men de kinderen niet leeren hurken. Het zetten van de voeten op een rand, waar een ander op zit, is minder gewenscht. Er zijn twee mogelijkheden. Of men leert het kind er boven te hangen, zoodat niets raakt, of men laat alles van de bril, wat raken kan, ruim met closetpapier bedekken en de kinderen daarop zitten, zoodat zij slechts het papier kunnen raken. Bij deze laatste methode moet men van te voren nog opletten, dat de bril droog is en eventuele druppels eerst worden afgenomen, want als de nattigheid door het papier heendringt, helpt het niet.

Moet een kind met een ander kind of volwassene in hetzelfde bed slapen, zorg dan, dat ze allen voldoende gekleed zijn. Een pijama of een tot de enkels reikende sarong of kain, is zeer doelmatig. Korte broekjes zijn alleen dan geschikt, wanneer ze om de beenen voldoende afsluiten, zonder te knellen. Elastieken zijn niet noodig om de pijpjes, maar deze mogen niet te kort zijn, zooals bij vele hansopjes het geval is. Het kruis moet voldoende laag en ruim zijn, dat het geen voortdurende druk kan geven en niet van onder schuren bij iedere beweging. Ook voor overdag zijn van onder goed ruim zittende hansopjes met vrijwel afsluitende pijpjes beter, dan die soort zonder pijpjes. Men weet nooit, wie de infectie bij zich draagt. Heeft een besmet kind een hansopje zonder pijpjes, zoodat de besmette afscheiding door de opening langs de beenen naar buiten kan, dan wordt zelfs het vlak na elkaar zitten op eenzelfde stoel, fiets, enz. voor een ander kind, met net zoo'n hansopje, gevaarlijk.

Handen van baboe's zijn ook gevaarlijk. Onder hen komt de besmetting veel voor. Het is moeilijk haar te leeren, iedere keer haar handen te wasschen, voor ze Uw kind helpen. Help Uw kinderen daarom, zoo eenigszins mogelijk, zelf.

Is een kind eenmaal besmet, dan moet men al deze maatregelen nog veel strenger doorvoeren. Het beste is, dat zoo'n kind een aparte po heeft, en niet naar de W. C. gaat. Deze po mag dan niet voor anderen gebruikt worden, voor ze extra is schoongemaakt en het is ook goed die po en vooral de rand telkens even met creoline of lysol af te nemen, voor ze wordt afgedroogd of men moet een aparte doek voor die eene po houden. Zoolang de afscheiding erg

is, moet het kind een banddoekje dragen en thuis gehouden worden van school. Soms moet het kind geheel in bed blijven. Handen wasschen, telkens als het kind aan zijn eigen zieke geslachtsdeelen of daar in de buurt geweest is, is een noodzakelijkheid, o.a. voor de beveiliging van zijn eigen oogjes. Ieder kind heeft een zekere neiging om met zijn handen van onder te spelen, als het zich verveelt, maar deze ziekte maakt, door de etterige afscheiding, waaraan zij te herkennen is, dat vooral in het begin plaatselijk roodheid en zwelling ontstaat, waarbij pijn en jeuk kunnen komen.

De geneeskundige behandeling is, vanzelf sprekend, van groot belang. Hoe eerder deze wordt begonnen, hoe meer kans, dat het niet al te lang zal duren, voor het kind weer naar school kan. De volkomen genezing is zeer moeilijk, duurt zelden korter dan een half jaar en dikwijls langer dan een jaar; en dan nog kan het alleen succes hebben bij uiterst trouwe voortzetting van de behandeling, waarbij het kind bijna dagelijks behandeld wordt en niet telkens om de een of andere reden van den dokter weg blijft. Als de moeder handig is, kan ze de dagelijksche behandeling zelf leeren, maar dan mag ze vooral niet vergeten, dat iedere kleine verandering, die ze opmerkt, iedere nieuwe klacht of pijntje met den dokter moet worden besproken en dat de dokter geregeld moet controleeren, of de behandeling voldoende succes heeft of, dat tot wijziging van de oba moet worden overgegaan.

Complicaties van ernstigen aard worden bij het kleine meisje zelden gezien, vooral bij goede behandeling komen deze practisch niet voor.

Bij de volwassenen gelden dezelfde hygiënische maatregelen. Besmetting op de wijze van de kinderen komt uit den aard der zaak minder voor, omdat volwassenen nu eenmaal meer neiging hebben uit zich zelf al die hygiëne toe te passen. Bij de volwassene geschiedt de besmetting bijna altijd door het geslachtsverkeer.

Reeds na het doorbreken van de eerste menstruatie, bestaan voor de vrouw meer gevaren voor complicaties en wordt de genezing moeilijker, o.a., omdat de behandeling af en toe onderbroken moet worden, maar v.n., omdat door de menstruatieveranderingen de bacteriën gelegenheid kunnen krijgen tot opkruipen tot in de baarmoeder zelf en vandaar meteen in de eileiders, soms zelfs tot in de buikholte. Denk aan de open verbinding van buiten tot in de buikholte (zie fig. II). Nog veel grooter is het gevaar voor opkruipen van de infectie na een miskraam of bevalling, zoodat de arts, die weet, dat een bepaalde vrouw de ziektekiemen bij zich draagt, bij haar bevalling of miskraam bijzondere voorzorgen in acht zal nemen, v.n. bestaande uit langer stilliggen en langer rusthouden.

Is de ziekte tot in de eileiders opgekropen, dan geeft ze soms aanleiding tot koorts, vooral in het begin en verder v.n. tot pijnen, die zeer hinderlijk kunnen zijn. Zijn eenmaal in de buikholte, door de ontsteking, vergroeiingen (d.z. verklevingen van de buikorganen

onderling) ontstaan, dan blijft de vrouw min of meer sukkelend. In dit geval kan een enkele maal een operatie nog herstel geven. Door dergelijke vergroeiingen, maar meer door de ontsteking in de eileiders zelf, worden deze afgesloten. Is de ontsteking beiderzijds heftig geweest, dan is dit onherstelbaar en de vrouw is voor goed onvruchtbaar geworden, omdat het eitje zijn weg naar de baarmoeder afgesloten vindt en dus in de buikholte blijft en daar verdwijnt, geheel onbereikbaar voor de mannelijke zaaddiertjes.

Hoe krijgt de man de infectie?

Voor hem komt practisch slechts in aanmerking de geslachtelijke omgang, waarbij hij dus de infectie van een vrouw opdoet en deze infectie op zijn beurt weer op een andere vrouw overbrengt. Ook bij hem bestaat, door de ontsteking, de kans, dat hij, ook na genezing, geen kinderen meer kan verwekken. Dan ligt dus de oorzaak der kinderloosheid van het huwelijk bij hem.

Bij den man, zoowel als bij de vrouw bestaat de kans, dat ze de ziekte overbrengen ook na schijnbare genezing. Den man treft op die manier dikwijls de schuld van de kinderloosheid, doordat hij zijn vrouw ziek en daardoor onvruchtbaar maakt.

De man zoowel als de vrouw moeten geneeskundige behandeling voortzetten, totdat de arts hem en haar verzekert, dat hij en zij niet meer infectieus zijn. Dit kan slechts na herhaalde controles, die ook na afloop van de behandeling bij tusschenpoozen moeten worden herhaald. Voor dien tijd mogen ze er geen andere menschen aan wagen, om niet de kans te loopen, zoovele anderen ongelukkig te maken. Vooral de vrouw lijdt het zwaarst onder haar verloren gezondheid en onder de kinderloosheid.

Gelukkig loopt het niet altijd zoo'n vaart en zijn er ook vele vrouwen, die van de infectie heel weinig of niets merken. Maar ze zijn evengoed besmettelijk en dus gevaarlijk voor anderen en na miskraam of bevalling, te groote lichamelijke inspanning of ander verzwakkend moment, kunnen zij er zelf ook last van krijgen.

De oogjes van de pasgeborene loopen alleen dan gevaar, als zij niet direct na de geboorte worden ingedruppeld. De meeste vroedvrouwen en dokters hebben daarom tot gewoonte, de oogen van alle pasgeborenen in te druppelen. „Je kunt nooit weten”, en bovendien kan niemand het ooit kwalijk nemen, als de dokter kan zeggen: „Dat doe ik bij iedereen zonder uitzondering”.

En nu nog even kort over de tweede ziekte de syphilis. Deze veroorzaakt soms ernstige verschijnselen en is ook moeilijk geheel te genezen. Zij kan ook ellendig sluipend bestaan, zonder dat de patient zich bewust is ziek te zijn.

Deze ziekte wordt behalve door het geslachtsverkeer ook overgebracht door kussen op de lippen (het is altijd verkeerd kinderen te zoenen op den mond en het kind zelf moet ook weten, dat dit niet mag), door drinken uit eenzelfde glas of kopje of door gemeenschappelijk gebruik van ander eetgerij. Wacht men weer een half uur of wat langer, dan is het gevaar minder groot.

Beter is als vaste regel aan te nemen, dat bordjes, lepels, glazen, enz. slechts door één persoon worden gebruikt, dat dus ieder zijn eigen stel heeft en dat daarna alles wordt schoongemaakt met heet water en zeep, alvorens iets voor een ander gebruikt wordt. In het algemeen moet men natuurlijk eetgerij, dat niet schoon is, niet gebruiken en ook geen restjes van een ander opeten. Ieder moet zijn eigen tandenborstel hebben, enz. Dit alles is ook van beteekenis voor het overbrengen van allerlei andere infecties, als keelontstekingen, influenza, hoesten, kinkhoest, tuberculose.

Verder kan de infectie worden overgebracht van wond op wond, want de infectie zit in het bloed en in de afscheiding van ieder open plekje. Heeft b. v. een lijder aan syphilis een wondje aan de hand en geeft hij U een hand, terwijl gezelf daar wondjes hebt, dan bestaat er een kans, dat door de aanraking van wond op wond de ziekte wordt overgebracht.

Ook bij syphilis dus valt, door eenvoudige hygiëne, veel te vermijden, zonder dat men de lijders hoeft te schuwen, want door de lucht of droge gebruiksvorwerpen wordt het niet overgebracht.

Nu wil ik niet uitvoerig beschrijven de ziekte-verschijnselen, waartoe de syphilis aanleiding kan geven. Slechts wil ik noemen, dat zij zelden tot geheele onvruchtbaarheid leidt, maar dat zij wel aanleiding kan geven tot het herhaald afsterven van den nog ongebooren vrucht, tot vroeg-geboorte van zwakke stumperds, die meestal spoedig sterven, tot de geboorte van zwakke ziekelijke kinderen, die soms door de behandeling aardig kunnen opknappen, maar die toch dikwijls hun leven lang de gevolgen moeten dragen van de ziekten hunner ouders, als zij tenminste den volwassen leeftijd bereiken.

Goede behandeling kan het infectiegevaar geheel doen verdwijnen, zoodat tenslotte gezonde kinderen geboren kunnen worden. Maar de behandeling moet ook niet worden gestaakt, zoodra de patient geen klachten meer heeft, maar pas als een betrouwbare dokter heeft gezegd, dat de behandeling is afgelopen. Herhaalde contrôle en bij tusschenpoozen herhalen van de kuur is meestal noodig en de patient moet er zich aan onderwerpen. Want zoowel bij de druiper, als bij de syphilis, kunnen de bacteriën zich ergens schuilhouden en plotseling weer te voorschijn komen.

En eindelijk nog een waarschuwing, die ook de jongens geldt. Dat is, dat practisch iedere vrouw, die met meerdere mannen geslachtelijke omgang heeft gehad, door deze mannen is besmet; dat dus iedere jongen zich aan het groote gevaar van besmetting blootstelt, als hij zich niet kan beheerschen en de omgang zoekt, om de ontspanning, die dit geeft, bij vrouwen, die er zich toe leenen. De meeste van deze jongens worden dan ook besmet. Deze moeten weten, dat hoe sneller de behandeling door een dokter begonnen wordt, hoe meer kans er op genezing is; en willen ze later trouwen, dan is een herhaling van een nauwkeurig onderzoek, liefst

door een specialist, zeer gewenscht. Want zijn ze niet volkomen genezen, dan loopen ze de kans hun heele gezin ongelukkig te maken.

De meisjes moeten een bewijs van gezondheid van hun a.s. mannen eischen.

IV. Iets over keuze van de echtgenoot en moraal.

In de 4de les, die ik gaf, heb ik o.a. enkele vragen trachten te verwerken, die ik anoniem kreeg van de meisjes van H. I. K. en A. M. S. en wel v.n. vragen als: „Wat is liefde?“ „Wat is hartstocht?“ Een heele reeks vragen behandel ik hier niet, omdat dit artikel dan veel te uitvoerig zou worden, vragen als: „Waarom wordt soms een tweeling geboren of een drieling?“ „Waarom heeft men pijn bij de menstruatie en soms koorts?“ „Waarom lijkt een kind op vader of moeder?“ Hieruit blijkt wel de belangstelling van de meisjes voor de besproken onderwerpen. In een volgend jaarboek hoop ik al deze vragen uitvoerig te kunnen beantwoorden.

Hier laat ik volgen, hoe ik ongeveer de meisjes toesprak, deze laatste avond. *)

Wij komen dan tot ons laatste onderwerp: Wat is het ideaal van een huwelijk? Wat is hierbij goed en kwaad? Welke opvattingen moeten bestreden worden en welke moet men trachten overal ingang te doen vinden?

Nu heb ik jullie al een en ander verteld van de inrichting in de natuur, wat betreft het ontstaan en de groei van het nieuwe leven. Hartelijk hoop ik, ondanks wat sombere en misschien, in jullie oogen, wat griezelige dingen, die ik heb moeten vertellen, dat jullie toch een indruk zult hebben behouden van iets heel moois in die inrichting van de natuur; iets waar je eerbied voor moet hebben en waarmede niet moet worden gespeeld.

Reeds vertelde ik, dat er verschillende ziekten zijn, die de gezondheid bedreigen en de mooie inrichting bederven en dat, als zij zijn ontstaan, een spoedige behandeling meer kans op genezing brengt. Maar nog niet heb ik verteld van de groote aantrekkingskracht in beide geslachten tot elkaar; die aantrekkingskracht, die in beide geslachten het groote verlangen legt, om zich met elkaar te vereenigen, zoodat het ontstaan van een nieuw leven mogelijk wordt. Deze aantrekking voelt de eene mensch op jongeren leeftijd dan de andere, de eene voelt het sterker dan de andere, maar voor beide geslachten is het gemiddeld even groot.

Die aantrekkingskracht uit zich gedeeltelijk door lichamelijke gewaarwordingen, dus door eigenaardige gevoelens aan het lichaam. Van die lichamelijke gevoelens bij de aantrekking is het meisje zich dikwijls niet bewust en deze komen dan pas in het huwelijk tot volle ont-

*) Natuurlijk met de verbeteringen, die ik nu noodig vind. Een volgende maal zal ik het tegen het einde van den cursus misschien weer een beetje anders doen.

plooijing. Dit „zich niet bewust zijn" van die lichamelijke gevoelens beteekent volstrekt niet: koud zijn. Iemand met sterkere gevoelens van lichamelijke aantrekking noemt men ook wel hartstochtelijk: maar dit woord hartstocht omvat ook andere gevoelens, die sterk en heftig zijn, zooals bijv. de gevoelens van iemand, die zich snel en heftig over iets opwindt, bijv. over onrechtvaardige toestanden. Hartstochtelijk zijn staat tegenover koud of lauw zijn en zich nergens over opwinden.

Ontstaat een sterkere aantrekking tusschen een speciale man en een speciale vrouw, dan noemt men dat verliefdheid. Dit beteekent nog volstrekt niet altijd werkelijke liefde, want die omvat meer! Die omvat ook het volle vertrouwen in elkaar en het geloof in elkaanders goede wil en bedoeling, hoewel wij de gebreken toch wel kunnen zien. Zij omvat mede de ernstige wil en het verlangen om elkaar te begrijpen en te steunen, allerlei moeilijke dingen en foutjes van elkaar te verdragen of te trachten ze te verbeteren, en dit alles van blijvenden aard. Kortom, van iemand houden, zooals hij is, met zijn gebreken erbij.

Het is heel moeilijk precies onder woorden te brengen, wat ik bedoel en de begrippen verliefdheid en liefde worden in het dagelijksch leven ook dikwijls met elkander verward. Maar ik hoop, dat jullie het aan zult voelen en niet iedere verliefdheid voor werkelijke liefde zult aanzien.

Verliefdheid is een soort roes, een eigenaardige toestand van opwinding, waardoor men zich dusdanig gedraagt, dat het dikwijls de spotlust van anderen opwekt. Het is eigenlijk even moeilijk onder woorden te brengen als liefde. Een verduidelijking van het begrip liefde geeft misschien nog de Bijbeltekst van 1 Corinthhe 13 (vers 4 tot 8): „De liefde is lankmoedig, zij is goedertieren; de liefde is niet afgunstig; de liefde handelt niet lichtvaardiglijk, zij is niet opgeblazen; Zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zich zelve niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad; Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid; Zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen. De liefde vergaat nimmermeer"

Die lichamelijke aantrekking nu moet gepaard gaan met werkelijke liefde om tot een goed huwelijk te kunnen leiden. Denk dan niet, dat het zonder moeite en innerlijken strijd zal gaan. Men moet **l e e r e n** elkaar te verdragen, te begrijpen, te steunen en pas, als de eerste roes voorbij is zal men de moeilijkheden daarvan gaan voelen. Maar als dat van weerskanten ernstig geprobeerd wordt, zal men ervaren, dat de liefde groeit en dat het leven wordt verdiept, rijker en steeds mooier wordt.

Wanneer is nu een daad van geslachtsgemeenschap, van lichamelijke vereeniging dus, geoorloofd en goed?

Voor je tot zoo'n daad komt, moet je met de mogelijke gevolgen van die daad rekening houden.

In de eerste plaats dan, wat de gevolgen kunnen zijn voor je zelf en je man. Hierbij moet je vooral denken aan de mogelijk-

heid, dat er een ziekte wordt overgebracht, door die gemeenschapsdaad en wel v.n. een geslachtsziekte. Bedenk nog eens even, dat ook een kus van een syphiluslijder gevaarlijk kan zijn.

Jij en je man moeten elkaar, wat dat betreft, kunnen vertrouwen. Heeft er een mogelijkheid van infectie bestaan, is dus bijv. de man reeds vroeger met een andere vrouw in gemeenschap geweest, e i s c h dan een geneeskundig onderzoek, liefst van een specialist, vóór het huwelijk, sommigen meenen zelfs nog voor de verloving. Indien dan blijkt, dat er ziekte bestaat, kan deze nog vóór het huwelijk genezen worden. Je kunt beter je huwelijk een jaartje uitstellen, dan het beginnen met ziek worden en een langdurige vervelende behandeling te moeten ondergaan, met een kans je geheele leven er de gevolgen van te moeten dragen.

Mocht je, voor je zelf, je ongerust maken over een of andere kleine afwijking, laat je dan geruststellen door een dokter. Bedenk, dat deze heel veel afwijkingen gezien heeft en de waarde daarvan voor jou juist zal kunnen schatten, zoodat het je geen onnoodige moeilijkheden hoeft te bezorgen, want er zijn zooveel kleinigheden, die de gemeenschap kunnen bemoeilijken en je hebt daar zelf dikwijls geen idee van.

Voor je huwelijk kan je je b.v. ongerust maken over grootere onregelmatigheden of pijnen bij de menstruatie. In het begin van je huwelijk kan b.v. blijken, dat het maagdevlies (zie de tekst betrekking hebbend op fig. I) niet goed wil verscheuren, enz.

Ben je voor jezelf, door een dokter, gerustgesteld of is de moeilijkheid verholpen, dan zal het verdere leven je zooveel gemakkelijker vallen. Wacht er dus niet te lang mee, bij eventuele moeilijkheden een dokter te raadplegen.

Ten tweede: Je moet tot deze daad van geslachtsgemeenschap komen door werkelijke liefde van jou en je man beide, zoodat je beide goed weet, dat je die daad van gemeenschap ernstig wil en het niet is een eenvoudig maar toegeven aan een verleiding of aandringen van de andere partij, terwijl er diep in je binnenste iets is, wat je zegt, dat het toch niet heelemaal goed is.

In de derde plaats moeten jullie bedenken, dat de gevolgen van iedere geslachtsdaad kunnen zijn, dat er een kindje moet komen. Als dit kind nou komt, zijn dan de omstandigheden goed genoeg om het te ontvangen? De omstandigheden, wat betreft huis en lichamelijke verzorging, opvoeding en omringende mooie gedachten. Dit alles moet v o o r de gemeenschapsdaad bedacht zijn.

Voor je zoover bent, dat je werkelijk weet, dat dit alles goed is, moet je, zooals ik zei, dikwijls vele moeilijkheden overwinnen, veel innerlijken strijd strijden en soms ook veel verdriet lijden. Want dikwijls wordt die verliefdheid voor liefde aangezien en dan nog meestal slechts door één van beiden, terwijl de andere slechts s p e l wil. Wil de man maar spel en het meisje ernst, dan kan het meisje, als zij niet oppast, het slachtoffer worden, want zoo gauw

als er gemeenschap geweest is, heeft hij genoeg van het spel en laat haar zitten of ook zonder dat het zoo ver hoeft te komen, krijgt hij er na langeren of korteren tijd genoeg van en keert zich naar een ander.

Omgekeerd, dus als de jongen het ernstig meent en het meisje er een spelletje van maakt, kan het bij hem verbittering wekken en voor het meisje kan het gevaarlijk worden, want zij zou op die manier tot een huwelijk min of meer gedwongen kunnen worden, doordat ze te ver is gegaan, een huwelijk, dat ze eigenlijk niet wilde en dat dus ook weinig kans heeft om gelukkig te worden.

Maar ook geheel andere moeilijkheden kunnen zich voordoen. Meen je, dat het met een speciaal persoon ernst wordt, wat moet dan allemaal overdacht en besproken worden, voor je het besluit kunt nemen? Hoe kun je zooveel mogelijk vergissingen voorkomen?

In het algemeen moet de vrouw op de een of andere manier in haar man haar meerdere zien. Hij moet haar op de een of andere manier overwinnen. Dit kan op allerlei gebied, zoo bijv. op dat van kennis of intelligentie, op dat van moed of geestkracht en wilskracht, op dat van kunst, als muziek of schilderen. Kortom, iedere eigenschap kan er voor dienen en voor ieder stel menschen kan het een andere eigenschap zijn. Het is volstrekt niet noodig, dat een man in al die eigenschappen de baas is.

Maar om de waarde van zoo'n overwinning te voelen en te begrijpen, moet het meisje zich ook werkelijk hebben ingespannen om zelf die overwinning te behalen, anders zal zijn meerderheid haar nooit zooveel respect afdwingen. Zij moet dus ook leeren, kunnen werken en zich ontwikkelen, zooveel mogelijk, evenals hij, anders heeft wedijveren geen betekenis.

Als eenvoudig voorbeeld kan ik hier noemen het verhaal van één van de religieuze dansen op Bali, van de Leggongs:

Een god en een godin zijn verloofd of op elkaar verliefd. Zij is in een tuin met andere godinnen, waar hij alleen komen kan, als hij zich in een godin verandert. Hij verandert zich dus in een godin en zoekt haar op. Weldra gaan zij kibbelen, wat beiden wanhopig maakt. Dan zegt zij: „Ik kan mij wel in een garoeda *) veranderen en dan kan ik je wel aan”. En zij verandert zich in een garoeda en bevecht hem, maar hij, heel rustig en zeker, verslaat bijna met één slag de garoeda. Weer kibbelen ze en dan zegt zij: „Maar ik kan mij wel in een duivel veranderen en dan kan ik je wel verslaan”. En zij verandert zich in een duivel en doet een vreeselijke duivelsdans, maar hij blijft rustig, grijpt haar hand en knielt in aanbidding voor haar neer. Dan is ze zoo grondig verslagen, dat ze zich langzaam, maar geheel overgeeft.

*) Een groote vogel (de vorst der vogels), die een belangrijke rol speelt in de Hindoe-Javaansche mythologie.

In verband met die wedijver is het ook beter, dat de man iets ouder is dan de vrouw. Een huwelijk, waar de vrouw ouder is dan de man, hoeft volstrekt niet ongelukkig te zijn of te worden, maar het is dit toch dikwijls wel.

In de tweede plaats moet je overwegen of je belangstelling kunt hebben voor zijn werk en beroep, of je je met de consequenties daarvan kunt vereenigen en hem in de uitoefening van zijn beroep, zoo noodig, zult kunnen steunen.

Voorbeeld: Je wilt gaan trouwen met een dokter. Nu weet je, dat zijn werk erg onregelmatig is. Je zult nooit precies weten, wanneer hij thuis komt om te eten. Je zult dikwijls 's nachts wakker worden, omdat hij uitgeroepen wordt. Kun je daar tegen? en zal je er niet boos of onaardig om worden?

Zoo heeft ieder beroep zijn eigenaardigheden en een vrouw, die nooit op tijd met het eten klaar kan zijn, zal niet passen bij een man, die altijd precies op tijd moet eten, omdat hij anders te laat op zijn werk komt.

Een man, die wil trouwen, moet iets presteeren in de wereld; hij moet toonen vrouw en huisgezin te kunnen onderhouden. Een man, die voldoende inkomen heeft om te leven, zonder dat hij iets uitvoert, zal je op den duur geen respect kunnen afdwingen en als hij zich verveelt, komen er gauw allerlei andere moeilijkheden, b.v. met zijn humeur.

Zijn gezondheid en ook die van jullie zelf is van groot belang.

Ook andere dan de geslachtsziekten kunnen van betekenis zijn, b.v. tuberculose, suikerziekte, ernstige hartkwalen, enz. Bij twijfel is een geneeskundig onderzoek vooraf noodzakelijk.

Met de wederzijdsche familie dient eveneens rekening gehouden te worden. Kan je de eigenaardigheden van elkaars familie verdragen of ontloopen? De familie kan heel wat invloed uitoefenen op je huwelijk.

Dan spelen de opvattingen over godsdienst en moraal een rol. Is hij b. v. een Mohamedaan uit werkelijke overtuiging, dan zal hij het vreeselijk vinden, als zij Christen is met evenveel heilige overtuiging. Als je elkaars geloofsovertuiging bespottelijk of slecht vindt of elkaar voortdurend tracht te bekeeren, zal dit groote moeilijkheden geven, die het heele huwelijksleven bederven. Bespreek het dus van te voren, zoodat je bijtijds een vergissing kunt inzien.

Nog veel meer onderwerpen zijn van belang en alle onderwerpen, die je bedenken kunt, zijn de moeite waard en dienen besproken te worden: politieke overtuiging, maar in de eerste plaats opvattingen over het sexueele leven, veel kinderen krijgen of niet.

We moeten, voor wij een besluit nemen, elkaar zoo veel mogelijk leeren kennen en begrijpen.

En tenslotte, wat kunnen wij doen om sexueele ontucht, d.w.z. de ongebondenheid van de geslachtelijke uitingen, dat groote gevaar voor gezondheid en geluk, zooveel mogelijk tegen te gaan?

Hiervoor moeten wij de mannen zoo min mogelijk onnoodig en op de verkeerde manier prikkelen. Zoo b.v.: Let op je kleeding! De Inlandsche kleeding geeft geen aanstoot, maar de Europeesche mode kan dit wel. Om dit te vermijden, moet je het effect van de kleeren, die je draagt, kunnen aanvoelen, b.v. de korte rokken. Stel je voor een volwas- sen meisje met bloote beenen tot aan de knieën. Als zij gaat zitten, wordt, als ze er niet voortdurend bij denkt, de inkijk gemakkelijk veel hooger. Wat moet een jongen, die tegenover haar zit, er van denken? Het is leelijk en die jongen verliest gemakkelijk de eerbied voor zoo'n meisje en komt licht tot minder nette grapjes. Zoo kan het ook bij de naakte ruggen zijn. (Laatst hoorde ik een man, spre- kend over een dame, haar aanduiden als: Die vrouw, die altijd met die naakte rug op straat loopt.) Ik kan mij b.v. levendig voor- stellen, dat zoo'n klein bloot plekje op de rug onder de sluiting, een jongen in verleiding brengt, daar even met zijn vinger te krie- belen. Bij lage wijde halsen geeft het bukken dikwijls gelegenheid tot een diepe inkijk tusschen de borsten; dit is te vermijden, door met de andere hand tijdens het bukken, even het inkijkgat af te sluiten. En zoo zijn er nog veel meer kleinigheden.

Er zijn Javaansche meisjes, die meenen, dat je in Europeesche kleeren alles kunt doen en volkomen vrij bent. Die zelfde meisjes zijn zeer ingetogen en bescheiden, als ze Javaansche kleeren dragen. Tot haar zou ik willen zeggen: „Ook Europeanen hebben vormen en grenzen in den omgang met jongens en in hun manieren, voor wat betamelijk is en wat niet. Deze vormen zijn misschien anders dan die van jullie, maar ze zijn er en het is veel veiliger en beter je aan je thuis geleerde adat te houden, ondanks de kleeding, dan in Europeesche oogen voor een minder soort te worden aangezien, alleen omdat je de Europeesche adat niet goed kent en daarom niet weet tot hoever je gaan kunt.” Want wat opvalt is dikwijls dat, wat in beschaafdere Europeesche kringen ook voor minder- beschaafd of ongepast doorgaat.

Let dus op je gedragingen en op den toon van je gesprekken. Tracht op geen manier aanstoot te geven, zoodat er geen gelegen- heid komt tot kletsen achter je rug. Je kunt in bepaalde oogen- blikken gerust eerlijk voor je meening uitkomen. Men kan alles bespreken, het komt er maar op aan hoe men het bespreekt. Het vatten en houden van den juiststen toon is dikwijls heel moeilijk. Ben je daar bang voor met bepaalde personen over bepaalde onder- werpen, vermijdt die onderwerpen dan en let verder op tijd, plaats en omstandigheden. Deze zijn van zeer veel belang b. v.: 's Avonds ben je toevallig alleen thuis. Er komt een jongen oploopen, om iets over het huiswerk te vragen of om een boek te leenen of zoo iets. Blijf nu niet onnoodig urenlang binnenskamer doorpraten, dit kan gevaarlijk worden. Beter is om het gevraagde onderwerp vlot af te handelen en je dan te verontschuldigen met veel werk of zoo iets.

Onthouding van geslachtsgemeenschap kan soms heel moeilijk zijn, maar het wordt gemakkelijker, als alle prikkels zoo veel mogelijk vermeden worden.

Hoe steunen wij de jonge mannen hierbij?

In de eerste plaats al door ons eigen gedrag, zooals ik hierboven bedoelde, maar ook door hen te laten voelen, dat wij grooten prijs stellen op hun reinheid en door te trachten hun moeilijkheid te begrijpen, zoodat wij tot een juist niet te streng, maar ook niet te zacht oordeel komen.

Ik wil mijn artikel eindigen met een raad aan de vrouwen en moeders.

Wij, vrouwen, kunnen heel veel doen door de opvoeding. Gij, Moeders, leert Uw kinderen eerbied hebben voor het leven en voor de natuur, voor het mooie in bouw en inrichting van het menschelijk lichaam en zijn voortplanting. Tracht het vertrouwen van Uw kinderen te winnen en te bewaren en zorgt, dat zij met hun kleine moeilijkheden steeds bij U komen, dat zij steeds een open oog en oor bij U vinden voor alle vraagstukken, die misschien U onbelangrijk schijnen, maar die voor hun kleine levens toch van zoo heel veel beteekenis zijn. Geeft hun eerlijke antwoorden.

Sta niet te gauw met een afkeuring klaar, als zij iets verkeerd gedaan hebben, maar tracht de oorzaak te vinden, te begrijpen en uit den weg te ruimen. Ik bedoel natuurlijk ook niet, dat gij hen rustig het verkeerde moet laten doen. Denkt, als de kinderen wat ouder zijn, vooral niet: mijn kind kan zoo iets verkeerd of slechts niet doen. Kijkt goed uit Uw oogen. Het niet zien van verkeerde dingen van Uw kind, werkt even slecht, als het verdenken, waar het geen schuld heeft, als het gebrek aan vertrouwen in Uw kind.

Leert het kind daarnaast de zelfbeheersching. Dit moet al heel vroeg beginnen tegelijk met zijn zelfstandigheid. Als zuigeling al moet het kind meer aan zichzelf worden overgelaten. Het altijd maar dragen in een slendang, soms tot zijn vierde of vijfde jaar toe, beneemt een kind zijn zelfstandigheid. Het toegeven in alles, waar het om huilt, beneemt hem zijn zelfbeheersching in plaats van het hem te leeren. Het dragen met de beentjes van elkaar op de heup, waardoor bij iedere stap van degene die het draagt, de geslachtsorganen van het kind gedrukt en gewreven worden, moet zijn aandacht er onnoodig sterk op vestigen.

Waarschuw Uw kind later voor de gevaren, die het leven met zich brengt. Waarschuw de jongens voor de publieke vrouwen, die op hen zullen loeren. Spiegel de ellende van de geslachtsziekten maar schrill af, opdat zij een heilige vrees zullen krijgen en besmetting zullen vermijden. Vertel hun, als het ooit toch zoo ver komt, dat zij meer kans op herstel hebben, als zij zich zoo gauw mogelijk laten behandelen en zoo lang, als de dokter het maar noodig oordeelt.

Leert de meisjes alles wat zij moeten kennen en weten om zichzelf te kunnen beschermen en om goede opvoedsters te kunnen worden.

Zorgt in de latere en moeilijke jaren van beide geslachten, dat ze gezonde en voor hen interessante en afwisselende bezigheid hebben, die hen kan afleiden van hun opkomende sexueele behoefte. Wat die bezigheden dan ook zijn, studie of sport, schilderen of het bespelen van een muziekinstrument, koken, naaien, batikken of de beoefening van de fijne Javaansche dansen. Voor ieder kind is wel wat te vinden, wat hem speciaal interesseert. Vergeet niet, dat op den leeftijd van \pm 16 jaar tot het volwassen zijn een zekere leiding om hen te steunen in hun reinheid onontbeerlijk is.

Gij kunt op die manier het kind een schat meegeven voor zijn heele leven. De jongens zullen, als zij aan hun Moeder denken, geen andere vrouw kwaad kunnen doen en de meisjes zullen haar volle vrijheid genieten, zonder dat er iets op haar aan te merken valt, want zij weten dan, wat zij moeten doen en laten.

Als geschikte literatuur voor de ouders over het onderwerp noem ik de volgende boeken.

Gezond verstand, gezonde kinderen, Ethel Mannin, Querido's uitg. Mij. f 4.50

Sexueele opvoeding, W. J. van Leeuwen-Vos, uitg. Ploegsma „ 4.25

Geslachtelijke voorlichting van onze kinderen. B. Premssela „ 2.30

„ van de rijpere jeugd, B. Premssela „ 2.30

Sexueele opvoeding, De taak van de ouders en van de school „ 1.25

(een psychologisch-paedagogische beschouwing), A. E. C. van Saarloos.

Het sexueele leven van den mensch, van het standpunt der natuurlijke

ontwikkelingsgeschiedenis. Voordracht van Prof. Alb. Heim f 0.90

Met geen dezer boeken ben ik het in alle opzichten eens en dat is ook de bedoeling niet. Deze boeken vullen elkaar aan, spreken hier en daar elkaar tegen. Om U een goed oordeel te vormen, raad ik daarom aan ze allen te lezen.

In dit artikel heb ik het onderwerp alleen voor de meisjes behandeld. De jongens van dien leeftijd moeten geheel anders toegesproken worden. Hierover vindt ge in de genoemde boeken en tevens vindt ge er iets over de behandeling van 't onderwerp op jongeren leeftijd. Het bezwaar is, dat ze alleen met Europeesche toestanden rekening houden en dus niet met de totaal andere gewoonten en toestanden van de Inheemsche wereld.

Geen dezer boeken zijn duur en als ge ze in combinatie met enkele kennissen aanschaft, zal 't finantieel nooit een bezwaar kunnen zijn. Ook zoudt U ze kunnen aanvragen voor leeskring of trommel of voor een bibliotheek.

Er is zeer veel over 't onderwerp geschreven, veel sentimenteel gedwee of overdreven en foute voorstellingen. U doet beter dat niet te lezen. Hier heb ik slechts enkele boeken genoemd, die ik ken en die, volgens mijn meening, goed zijn.

HET EUROPESE KIND IN INDIE EN ZIJN LECTUUR

DOOR M. A. E. VAN LITH-VAN SCHREVEN

Het kinderboek behoort in het grote huis onzer literatuur niet maar een vreemde boodschappenjongen of een bellemeisje te zijn, maar — in al zijn simpelheid — toch een *eigen kind*.

W. G. van der Hulst

INDELING:

- I Contrôle is noodzakelijk.
- II Indische boeken.
- III Overzicht der bestaande kinderlectuur tot 12 jaar.
- IV De kinderen van 12 tot 16 jaar oordelen zelf.

I. CONTRÔLE IS NOODZAKELIJK.

BOEKEN lezen, genieten, verslinden, ... er is misschien niets, dat zo'n grote invloed kan uitoefenen op de geestelijke en verstandelijke ontwikkeling van ons kind, ten goede of ten kwade.

Maar al te dikwijls zien we, helaas, dat ouders zich dit veel te weinig realiseren, ja, dat ze zich gans en al niet bemoeien met de lectuur van hun kinderen. Te veel vertrouwen zij niet alleen op de veelal onvoldoende gefundeerde raad van boekhandelaren, maar ook op de „goede” smaak van familie en kennissen, die de boeken aan hun kinderen cadeau doen, terwijl zij zich geen rekenschap geven van de lang niet denkbeeldige gevaren, die een slecht, tendentius of onevenwichtig boek op de psyché van een gevoelig kind kan uitoefenen.

Boekverkopers kunnen zich, jammer genoeg, niet steeds behoorlijk op de hoogte stellen van elk boek uit de schier onuitputtelijke stroom kinderlectuur, die de boekwinkel komt binnenvallen. Zij moeten vaak afgaan op een bepaalde naam, die een schrijver of schrijfster zich verworven heeft en laten zich verder beïnvloeden door het aantal al of niet verkochte exemplaren.

Dan zijn daar nog vele uitgevers en schrijvers, die het de kopers nodeloos moeilijk maken door de veel te ruime leeftijdsgrens, die zij voor vele boeken opgeven, bijv. van 8 tot 12 jaar. Als moeder zullen we dit onmiddellijk inzien, als we ons onzen kleinen, kinderachtigen jongen van 8 uit de derde klas voor de geest halen en onzen reeds groten zoon uit de zevende, die de lagere school al bijna ontwassen is. Nog groter verschil in ontwikkeling is er bij de leeftijd van 10 tot 16 jaar te constateren, zoals o.a. aangegeven is in de boeken van Hans Dominik. Kent u het boek: *Moderne Piraten*? Ik geloof niet, dat u het met een heel gerust hart aan uw jongetje van tien te lezen zoudt geven. Het zijn slechts enkele voorleesboeken, die door uiteenlopende leeftijden genoten kunnen worden. Als we slechts denken aan de bakvis, die links en rechts haar boeken

leent, die met graagte, vol gretige nieuwsgierigheid naar het lichte romannetje grijpt, dat bestemd is voor haar enige jaren oudere zuster. „Ze krijgen elkaar, fijn!” Dat is het doel van alles. „Vals is dat ene meisje, hè?” Dat zijn de termen, die zij bezigen, als zij met hoogrode wangen het boek van verliefdheid, nadat zij het doorgeraced hebben, terzijde leggen. En als je hun nu vraagt, wát ze er mooi van vinden, weten zij het eigenlijk niet. Hun critische zin is nog niet genoeg ontwikkeld om het werkelijk mooie van het vulgair ordinaire te onderscheiden. *)

Kunnen zij er kwaad mee dergelijke boeken te lezen?

Ach, wel neen! Maar hun geest wordt er ook niet door verrijkt en al hoeft het geen ongezonde atmosfeer te verwekken, onnodig is het en volmaakt nutteloos om het toch reeds vroegrijpe, moderne kind dergelijke nonsens-lectuur te laten slikken.

Ergers is het met de grote-mensen-boeken, die vele, onvoorzichtige ouders op tafels of in boekenkasten laten slingeren en de pornografische lectuur, die in vele meisjesschooltassen het huis wordt binnengesmokkeld en op stille middaguren of late, alleen doorgebrachte, avonduren verslonden wordt. Geloof je 't niet? Denkt je werkelijk, dat onze moderne jeugd haar ogen in de zak heeft? Meent ge heus, dat de advertenties van de niet bona fide boekhandels, vol prikkelende titels, aan hun scherpe blik voorbijgaan? Zouden wij graag één van die boeken, die handelen over de verschillende soorten van liefdeleven en hun beoefening, willen zien in de handen van ons opgroeiend dochtertje? Het is de zucht naar sensatie, die van het ene kind naar het andere overgeheveld wordt.

Een meisje van 12 jaar ongeveer. Een propvolle boekentas, die over het stuur van de fiets wordt geslingerd. Een boek, dat er uit valt en door een voorbijganger wordt opgeraapt. Decamerone!!! Het is historisch.

Met het bovenstaande heb ik alleen willen aantonen, dat het voor ouders en opvoeders aanbeveling verdient om zich in de boeken te verdiepen, die de aan hun zorgen toevertrouwde kinderen lezen. Dat is dure plicht. Aan ons ligt het voor een groot deel om te zorgen, dat de slagzin: Wie leest baat zijn geest, niet wordt: wie leest, schaadt zijn geest. In het Geschenk 1932 schreef de bekende kinderschrijver van het mooie jongensboek „Keteltje”, Cor Bruijn:

*) In dezelfde geest laat Diet Kramer zich uit in het nummer van September 1935 van het orgaan van de C. A. S. „School en Huis” in een artikel „Het kind en zijn lectuur”.

Ik citeer daaruit:

„Het (kind) heeft geen critisch instinct dat hem de spanning als goedkoop, de grappigheid als dubieus doet oordelen.

Wanneer ouders zich meer realiseerden, hoe weerloos het kind is tegenover zijn lectuur, hoe onbevangen het zich openstelt en welke opbouwende dan wel afbrekende elementen er in het kinderboek verscholen liggen, zou menigeen voorzichtiger worden in zijn keus en groter aandacht wijden aan het boekenplankje van zijn jeugdige zoon of dochter”.

„Kan iets, dat voor kinderen geschreven is, wel überhaupt een boek genoemd worden? Zegt U nu zelf: het schrijven van een boek is toch zeker niet het werk van Jan en Alleman, en schrijft Jan en Alleman tegenwoordig geen kinderboeken, zoodat de algemeen verbreide meening, dat kinderboeken niet tot de belletrise behooren, waarlijk niet zoo onbegrijpelijk is?”

Daar staan de reeksen mooi uitgevoerde jongens- en meisjesboeken met hun kleurige, vaak artistieke banden, een lust voor de ogen, maar op lange na niet een lust voor de geest; lang niet alle zijn zij geschikte lectuur voor uw jongen en meiske. Elke moeder nu kan het beste oordelen, welk boek haar zoon het meeste boeien, uit welk werkje haar dochterke het meeste profijt zal trekken. Eigenlijk zou dan ook het standpunt ingenomen moeten worden, dat geen boek door de kinderen gelezen mag worden, voor het door bevoegden gekeurd is. Een catalogus kan ons helpen onze eerste ruwe keuze te bepalen, ofschoon een goede catalogus voor kinderland met een lantarentje te zoeken is. Gunstige uitzonderingen zijn „De kleine Vuurtoren”, een voortreffelijke jeugdboekengids, samengesteld door de dames Kluit, De Gaay Fortman en Wolff, en „Het goede kinderboek” van den heer en mevrouw Hellinga-Zwart. In deze beide werkjes zijn de beste kinderboeken naar voren gebracht en . . . uitstekend gerecenseerd, waarmede ik bedoel, dat niet alleen de goede kant, maar ook de minder mooie zijde van verschillende boeken belicht is. En dat hebben we juist nodig.

Het zou geen overbodige luxe zijn, als er eens een aparte kindercatalogus uitgegeven werd (in de geest van de sedert verouderde, in 1931 door de Museumboekhandel te Amsterdam uitgegeven catalogus), waarin alle kinderboeken naar aard en leeftijd gerangschikt zouden worden, zoals dit ook in bovengenoemde boekjes het geval is, die bovendien een zuivere leeftijdsgrens aangeven. Vooral de gezinnen, die op kleine plaatsen in de buitengewesten wonen, zouden er mee gebaat zijn.

Uit de boeken, die wij ter inzage krijgen, kunnen wij naar eigen gading en smaak kiezen. Niet altijd zullen we tijd en gelegenheid hebben om elk boek van a tot z door te lezen, maar de routine zal maken, dat reeds spoedig, na een vluchtig doorkijken, een oordeel over het boek gevormd kan worden. Een grote, opvoedende waarde zal hiervan uitgaan, die alle moeite lonen zal. Hoe prettig is het voor een kind, met ouders over zijn indrukken te kunnen praten, van gedachten te kunnen wisselen. Opvoeder en kind zullen er door winnen in ervaring en in critische zin en nader tot elkaar komen op een gemakkelijke en ongezochte manier. De goede smaak kan aldus ontwikkeld worden en het aanvoelen van het onderscheid tussen het werkelijk mooie en het oppervlakkig banale wordt er door in de hand gewerkt. De kinderen zullen er aan wennen de boeken niet alleen te verslinden om het verhaal of om de ontknoping, doch leren genieten van stijl en verdere inhoud.

Natuurlijk moet de censuur niet al te streng doorgevoerd worden. Dat is nergens voor nodig en prikkelt bij zelfstandige naturen tot openlijk of stilzwijgend verzet. Het moet een vaak stille controle

van ons zijn, zonder klein gekapittel, dat aanleiding geven kan tot een stilletjes-lezen-van-een-verboden-boek of tot uitlachen en bespotten van kameraadjes, terwijl onze kinderen duidelijk moeten voelen, dat onze inmenging een gevolg is van diepe belangstelling. Zegt liever eens een keer: „Bah, wat een boek! Hier, lees zelf maar eens!” en draagt hiervan de consequenties, dan dat ge door een botte weigering de nieuwsgierigheid opwekt, waardoor het kind achter elk woord, dat het leest, iets gaat zoeken.

II. INDISCHE BOEKEN.

Als ouders van kinderen, die in Indië hun jeugd moeten doorbrengen en hier hun opvoeding grotendeels genieten, hebben wij met nog een moeilijkheid te kampen. Indië is op het gebied van de kinderlectuur voor het allergrootste deel op Nederland aangewezen. De Hollandse kinderlectuur handelt over en speelt uiteraard in Nederland, een land, waar vele kinderen slechts een klein gedeelte van hun jeugd in de verlofstijd doorbrengen, terwijl het vooral voor de meeste kleuters geheel vreemd is en blijft. Vaak zijn ze een jaar of zes, als zij Holland voor het eerst zien en meemaken. En dan zijn daar de honderden kinderen, die Indië nooit zullen verlaten voor hun 15de jaar en de duizenden, die zelfs nooit in de gelegenheid gesteld zullen worden Holland te leren kennen.

Persoonlijk heb ik 't steeds als een mankement gevoeld, dat er zo weinig goede, Indische boeken bestaan, boeken, die in Indië spelen en tot het hier opgroeiende en opgegroeide kind meer spreken moeten dan al de verhalen, die zich afspelen in sneeuw en wisseling van jaargetijden, waar zij zich geen voorstelling van kunnen maken, in Hollandse woonkamers, waarvan zij de sfeer nooit aan kunnen voelen.

Ik wil hier niet mee zeggen, dat de specifiek Hollandse boeken geweerd zouden moeten worden. Integendeel! Voor de algemene ontwikkeling zijn deze boeken zeer nodig. Naast het echt Hollandse boek, moet m. i. echter het typisch Indische meer naar voren komen, dat ook zeer nuttig zou zijn voor de kinderen in Holland, die over 't algemeen nog veel te weinig van het normale leven in de belangrijke en schone koloniën afweten.

Hierbij moet mij nog een opmerking van het hart. Er zijn verscheidene Nederlandse kinderboeken, waarin een Indisch kind of ouder personage ten tonele gevoerd wordt, maar dan steeds in een belachelijke rol of behept met minder fraaie karaktereigenschappen. Het uitzonderlijke wordt zodoende als het normale voorgesteld.

Voor het kleine kind in Indië, tot wie de onmiddellijke omgeving het meest spreekt, kan bepaaldelijk van een manko gesproken worden, omdat de keus in kleuterlectuur uit eigen milieu nihil is. Menno's Prentenboek is wel het enige, dat ik ken, en dit is door de ouderwetse inhoud en illustraties niet meer voor de Europese markt geschikt. Uit dit oogpunt zou het verschijnen van Ot en Sien in een nieuw kleed alle toejuiching verdienen.

Hieronder volgt voor hen, die er belang in stellen, een lijstje van de bestaande Indische kinderboeken. Het zal wel niet volledig zijn, omdat ik in vele gevallen slechts op de titel af kon gaan. Nergens staan deze boeken apart gecatalogiseerd of is er bij vermeld, dat ze in Indië spelen. Het opnemen van een boek in deze lijst wil dus niet zeggen, dat het door mij aanbevolen wordt.

a. Meisjesboeken.

C. M. H. Bauer	Een Indisch troepje (10 — 14)
	Kleine Sarina — schets uit het leven van een Inlandsch meisje (10 — 14)
— Rie van Dijk	Het nichtje uit de rimboe
S. Franke	Frida op Sumatra (Vert. uit 't Deens, 12 jaar)
— T. Gobius	Het Indische nichtje (7 — 10)
Jac. Hazevoet	Ella's eerste tropenjaar
	Marianne's thuisreis
G. van der Horst-
van Doorn	Tante Noep (12)
	Een Hollandsch gezin in Indië
	Tineke (10)
J. Koning-Coeterier	Loesjes kunstreis door Indië (12 — 14)
— S. van Lingen	Toetie's avonturen (8 — 12)
— Madjoe	Jonge jaren (14 — 18)
— Chr. Moresco-Brants	Didi's avonturen
T. Ophof-Sterk	Morgennevelen
	Een moeilijk jaar voor de Van Heerdentjes
M. Ovink-Soer	De Canneheuveltjes in Indië
	id. in Holland
E. van Soest	De Pauw (14 jaar en ouder)
	Op den achtergrond (id.)
	Harriët (id.)
	Astrid (id.)
	Bergkoninginnetje (id.)
	Pauli's leerschool (id.)
	Het stuur in handen (id.)
Pam Terwinde	Luuks laatste schooljaar (12 — 16)
Minnie de Winter	De drie (voor oudere meisjes)
M. C. van Zeggelen	De gouden kris (over Vorsten en Javanen)

b. Jongensboeken.

R. de Beyl	Onder de tropenzon of Henk Aalbers in Indië (10 — 14)
	Flips Indische lotgevallen (12 — 16)
N. R. Bieger	Het Indische neefje (9 — 13)
— Carla	De scheepsjongen van Bontekoe (10 — 15)
J. Fabricius	Het Indische monster, of het geheim van de Boroboedoe
Jan Feith	
S. Franke	Si Taloe, de dessajongen (10 — 14)

- H. P. Geerke Onder Van Heutsz. Het leven van drie Hol-
landsche jongens in Indië (12 — 16)
J. P. Coen, de baanbreker in ons Indië
(12 — 16)
- B. van der Groen-
Zegers Jim (9 — 11)
- A. den Hertog De nar van Jacatra. Een verhaal uit den
tijd van Jan Pieterszoon Coen (10 — 14)
- Wim Hes Met de koksmat naar de oerwouden
- M.C. Kooy-vanZeggelen De Schat van den Armen jongen Din in
Aroe in het land van beschaving.
- Dr. A. B. Korff Een vacantie-reisje van een Hollandsche
jongen naar Java (12)
- J. G. Kramer Jan Pieterszoon Coen (10 — 14)
Met Heemskerck naar de Oost
- D. Masdorp Frits Verster en zijn vrienden in Patria en
Celebes (12)
- H. Randers Bobby's vacantie (8)
- M. A. M. Renes-
Bolding Van een schooljongen in Batakland
- Pastoor de Rooy In het land van patjol en karbouw
- Jan van Scherpenzeel Klein Jantje van Grisse
- J. B. Schuil De katjangs (12 — 16)
- H. Schroo Hoe een stuivertje rollen kan
- D. J. Sibbelee Katjoeng Poetih's thuisreis (8 — 12)
- S. Venema Een onderwijzersgezin in Indië
- A. Viruly We vlogen naar Indië (12 en ouder)
- R. Voorhoeve Tiliauw de Sawia
- H. van Wermeskerken Jojo de Sumatraan (Levensgeschiedenis van
een olifant)
- Duco Wilkens De verlaten kampong
- c. Sprookjes en Vertellingen.
- B. Alkema Twaalf Soendaneesche en Javaansche sprook-
jes aan Hollandsche kinderen naverteld
- Th. J. A. Hilgers Indische sprookjes
- G. C. van der Horst-
van Doorn Indische sprookjes, legenden en fabelen
- Frans de Kanter Jo-Jo, het grappige Javaantje (4)
- J. Meyboom-
Italiaander Javaansche mythen en legenden
- Ch. A. de Munnik De groote vlinderreis van Aoedo op Java
Een Sumatraansche olifantengeschiedenis en
andere verhalen
- H. Schroo Dapat, de meester van den wonderzwaan (11)
- J. L. Westenenk Waar mensch en tijger burens zijn (12 en ouder)
- Uitg. Visser Nieuw Indisch A. B. C. (4)

III. OVERZICHT DER BESTAANDE KINDERLECTUUR TOT 12 JAAR.

Ik wil nu trachten, een beknopt overzicht van de kinderlectuur te geven, gerangschikt naar de eisen, die verschillende leeftijden stellen.

1 Jaar:

Reeds het heel kleine kindje van één jaar begint te onderscheiden. Weliswaar kan het nog geen volledige taferelen in zich opnemen, maar duidelijke afbeeldingen van voorwerpen en dieren uit zijn onmiddellijke omgeving spreken tot hem, zooals een hond, een bal, een pisang. Felle kleuren trekken zijn aandacht, rood, groen, geel, toch is dit geen eerste vereiste. Probeert U het maar eens, hem een tijdschrift te geven. Het wijst tussen al de foto's door, die als een chaos voor zijn oog moeten verschijnen, de voorwerpen aan, die het kent. Ik heb het meegemaakt, hoe een klein meisje, dat nog één jaar moest worden, blad voor blad van een Oriënt omsloeg, tot zij opeens even wachtte, met een dik vingertje een hond aanwees en enthousiast uitriep: waf, waf. Zij wist vijf honden in het tijdschrift te ontdekken en bleek er, bij nader onderzoek, geen één vergeten te hebben.

Hieruit blijkt, dat elk plaatjesboek voor de allerkleinsten geschikt is. Zij halen er uit naar eigen gading. Speciaal hierop berekend zijn: Het eerste en het tweede Prentenboek van Mevr. J. Riemens-Reurslag, door haar samengesteld uit foto's van de meest gewone voorwerpen.

2 Jaar:

Het kindje gaat gebeurtenissen opnemen. Zijn vocabulaire heeft zich belangrijk uitgebreid. Het merkt op, dat: het hondje bijt, het kindje huilt, het poesje eet. Kleurige platen gaan nog meer spreken dan eerst. Het onthoudt kleine, tweeregelige versjes en luistert vol aandacht naar korte verhaaltjes, die bij de illustraties verteld worden. Het komt in aanmerking voor de talloze gekleurde dierenboeken en linnen prentenboeken, die er in elke boekhandel te krijgen zijn.

3 Jaar:

Het plaatje blijft hoofdzak. De keuze kan nu bepaald worden uit de vele, artistieke prentenboeken van Freddy Langler (geen, die zo goed dierenverhaaltjes kan illustreren als zij) en de fijne, spreken- de van Rie Cramer. Is de tekst te moeilijk voor de kleuter, dan is het reeds meer dan voldoende, de bedoeling van het plaatje met een enkel woord toe te lichten. Wedden, dat het kleintje al heel spoedig zelf vertellen kan, wat het begrepen heeft? We moeten niet proberen de ene keer iets anders bij hetzelfde plaatje te vertellen, als de andere keer, want dan worden we onmiddellijk op de vingers getikt.

Reeds veel beter kunnen deze peuters het eenvoudige versje of verhaaltje volgen. De inhoud begint aan belangrijkheid te winnen. Hun geheugen wekt wederom grote verbazing op. Nadat zij de versjes pas enige keren gehoord hebben, kunnen zij reeds hele brokstukken uit het hoofd opzeggen. Aardig blijft het, hun aandacht te toetsen, door het zelf eens een keer anders, dus „fout”, op te lezen.

Oefening baart ook bij hen kunst. Zij leren vragen, wat zij niet begrijpen. Zij worden er ongelooflijk door ontwikkeld en men kan uit een groepje kleuters onmiddellijk degenen uitpikken, die gewend zijn geregeld met moeder in boekjes te „lezen”. Zij beschikken gewoonlijk over een groter woordenrijkdom en feitenkennis.

Van belang is het om nu reeds op intonatie en uitspraak te letten. Kinderen, die op deze leeftijd leren duidelijk te spreken, zullen, later op school, veel minder moeite hebben met lezen. Zij zullen ook van zelf op leestekens en stembuiging letten. Ook hebben de meeste kinderen van deze leeftijd gevoel voor humor, die gemakkelijk ontwikkeld kan worden. Als ge voorleest, tracht dan, bij het nadoen van een beest, het stemgeluid van dat beest na te bootsen. Ze zullen met des te meer plezier naar U luisteren. Maak gebaren met Uw handen, trek allerlei gezichten, kortom: lees zoo levendig mogelijk. Het komt Uw kinderen ten goede, als zij later zelf moeten lezen en voordragen.

Ik wil voor deze jaren noemen, de alleraardigste, zeer in het gehoor liggende boekjes van Bouman en Tertholen, die bovendien goedkoop zijn. De titels, zoals: „Van zes kippen en een haan”, „Die stoute hond”, en nog een tiental andere spreken voor zichzelf.

Dan zijn daar de boeken van de onovertroffen en productieve Rie Cramer, die voor alle leeftijden van 3 tot 10 schreef (ik telde er 65 in één catalogus en er zullen er nog wel meer zijn), de even artistieke van Midderigh-Bokhorst, zoals: Van een jongetje, dat niet naar bed wilde, enz., het alleraardigste: Hoe't Wortelmannetje de wereld zag.

Nellie Bodenheimer mag in dit verband niet vergeten worden met haar bundeltjes ouderwetse versjes: „Handje Plak” en „Het regent, het zegent.” Als staaltje van hoe goed kinderen uit hun ogen kijken en hoe kritisch zij kunnen zijn, is het volgende aardig:

In één van deze boekjes staat bij het bekende versje van de drie boerinnetjes, die op hun kinnetjes vielen, een huisje getekend. Uit de dakgoot gutst de regen naar beneden en hoort in een ton te vallen, die er onder staat. Misprijzend wijst de vierjarige dreumes het plaatje aan. Kan niet, fout getekend, luidt zijn autoritaire critiek. En inderdaad, als men de waterstraal zou verlengen, zou het water naast de ton, in plaats van er in, terecht komen.

Aardig en boeiend geïllustreerd is het boekje van Hellinga-Zwart: De zeven Pippeltons, N. van Hichtum's Amelioranna en het koopvrouwje, Miaula en de tweelingen van dezelfde schrijfster, alle in dezelfde uitgave verschenen. Dan is daar Jan Wiegman met zijn alleraardigste „Versjes, die wij nooit vergeten”, zo uit het kinderleven gegrepen, en nog vele andere.

Op deze leeftijd beginnen zij ook van de echte sprookjes te genieten. Kabouters en elfjes, Roodkapje en Klein Duimpje, heel die fantastische wereld, die zo past bij hun eigen leventje, rijk aan onbegrensde mogelijkheden en verbeelding. Ik weet, dat er velen zijn, die „sprookjes” uit den boze vinden voor het kind. Sommigen zijn bang, dat de kinderen er onwaarheid door leren, anderen weer, dat ze er nerveus en bang door worden. Wat het eerste betreft, behoeft m. i. geen vrees gekoesterd te worden. Het moderne kind weet wel degelijk onderscheid te maken tussen deze droomwereld, waarin alles kan en schoner is, waarin al, wat dood is, leeft en al, wat niet spreken kan, spreekt, — en de werkelijkheid van het levende gebeuren om hem heen. Het beschikt over een groot kwantum nuchterheid. Wat het tweede aangaat, maakte ik het slechts één-maal mee, dat in een kleuterklasje een jongentje van 4 jaar in angstig huilen uitbarstte, toen het verhaal van de wolf en de zeven geitjes verteld werd. Het bleek een van nature hypernerveus kind te zijn, voor wie dan natuurlijk vanzelfsprekend dergelijke verhaaltjes niet geschikt zijn. De overige tien kinderen keken hem echter met ogen, groot van verbazing, medelijdend aan en begrepen zijn uitbarsting niet. Zij vonden het vreselijk, dat ik toen onmiddellijk het verhaal staakte en tot iets anders overging. Vanzelfsprekend ligt het op de weg van de vertelster om het bloedige van veel sprookjes weg te laten en de grootste onwaarschijnlijkheden, zo als b.v. van ontaarde ouders, die hun kinderen alleen in 't bos achterlaten, omdat ze geen eten voor hen hebben, een beetje begrijpelijker te maken, of er een andere wending aan te geven, terwijl een sprookje als Blauwbaard onder geen voorwaarde aangeroerd moet worden.

Het sprookje komt echter het meest tot zijn recht, als het verteld wordt, of, indien wij niet over deze gave beschikken, als het vertellend wordt voorgelezen. Maar dan geniet het kind er ook bij uitstek van, zelfs tot het in de derde klasse van de lagere school zit. Probeert U het eens met „Zwaan, kleef aan”, huil eens mee met het „Prinsesje, dat niet lachen kon”, en o, U zult ze horen schateren, ze zullen aan uw lippen hangen. Er zijn op 't ogenblik talloze, mooi geïllustreerde sprookjesboeken, waaruit materiaal geput kan worden. Het is alweer Rie Cramer, die een reeks uitgaf in een goedkope editie, waarin zij de eenvoudigste sprookjes in simpele verteltrant weergaf, terwijl de voortreffelijke kinderschrijver S. Abramsz met zijn „Sprookjes uit moeders jeugd” een bijzondere vermelding verdient.

De inhoud van het boek begint nu belangrijker te worden dan de entourage, al wordt natuurlijk door de afbeeldingen de aandacht op het verhaaltje gevestigd. Verhaaltjes, die werkelijk gebeurd zijn, beginnen opgang te maken en zelfs niet geïllustreerde worden geapprecieerd. Het gevoel voor humor gaat zich duidelijker manifesteren. Verhalen, waarin dieren sprekend ingevoerd worden, vinden aftrek. Naast deze boeken, die, wat inhoud betreft, dus evenredig met het bevattingsvermogen zijn, — nog steeds de voorleesboeken, — komen, nu het kind zelf leert lezen, de van inhoud veel eenvoudiger boekjes, die zij zelf kunnen spellen. Ik noem hier naast de gewone schoolboekjes, de aardige uitgaven van Bloemink: „Om te leeren lezen”, „Om zelf te lezen” en het boekje van Wilhelmina Blokker: „Ik ga lezen”.

Aardige boeken voor die leeftijd zijn verder:

Het boek van Fritsje door R. van Buren met als vervolg Als Wies en Fritsje groot zijn, een bijzonder boek door de eenheid van versjes en illustraties.

De heldendaden van Pikkie Duimelot van M. C. van Oven-van Doorn met vervolg.

Martijntje door J. P. Zoomers-Vermeer.

Het Kabouterhuis van C. M. van Hille-Gaerthé.

De aardige goedkope boekjes van L. Roggeveen, de serie van Okkie Pepernot.

Bibo's kindje van Mien Labberton (8 jaar) en uit de Zonnebibliotheek: De wonderbare avonturen van Tom Duim van N. van Hichtum, Moeder vertelt door E. Kuipers van der Koogh, enz., een alleraardigste reeks uitstekend geïllustreerde boekjes.

8 — 10 Jaar:

Nu komt er een tijd, waarin langzaam maar zeker een omwenteling plaats grijpt in 't gemoed van ons kind. Hij wil realiteit. De werkelijkheid grijpt hem hevig aan. Hij zoekt het avontuurlijke. Sprookjes vindt hij flauwe babykost, omdat ze niet eens waar zijn. Hij is rijp voor de bundels met verhalen, die in verschillende uitgaven verschenen zijn, zoals:

Als de school uit is van C. M. van Hille-Gaerthé.

Tusschen school en bedtijd van Emmy van Lokhorst.

Om stil te luisteren van C. Asscher-Pinkhof.

Het kind groeit in deze jaren naar de avonturen van een Robinson Crusoe, al kan hij genieten van de geestige grappen van een Tijl Uilenspiegel en apprecieert hij de fantasie, als er een mengsel van realisme is, omdat het dan het opschepperige, grootdoenerige benadert, dat in zijn eigen wezen komt. Hij geniet bij uitstek van de humor, die er in Pinokkio wordt uitgebeeld. Een ander typisch verschijnsel van deze leeftijd, die ook in het karakter tot uiting komt, is: de splitsing in

jongens- en meisjesboeken, waarbij nog een eigenaardigheid opvalt, die jaren lang blijft bestaan: jongens verfoeien een meisjesboek, meisjes lezen graag een jongensboek. Want is het niet zo, dat jongens op die leeftijd beginnen te schimpen op alles wat meisjesachtig is, terwijl de meisjes juist vaak een jongensachtige aard vertonen en het lot betreuren, dat haar tot de vrouwelijke kunne deed behoren?

Als men de catalogus doorkijkt, ziet men, dat er voor jongens nog niet veel te halen is. Daar zijn de boeken van J. Stamperius, waarvan het ene werkje goed, het andere zonder enige verdienste is. Als goed boek blinkt uit Sip-Su en Koedlago, de geschiedenis van een Eskimojongetje, van Nynke van Hichtum, haar, tegenwoordig te weinig bekende, Olle en zijn Ekster, boeken, die de jeugd van 20 jaar geleden reeds verslond, De tweelingen Flip en Henk van C. van Ossensbruggen, boeken over dieren.

Echte meisjesboeken zijn: Pommie van Rie Cramer; Laurientje van J. M. Selleger-Elout; de Harlekijntjes-serie van J. Siebe.

Tenslotte wil ik als goede voorleesboeken voor jongens en meisjes noemen: Afke's Tiental van N. van Hichtum, U allen natuurlijk bekend. Dit verhaal, met zijn prachtige moederfiguur, is naar het leven getekend; de schrijfster heeft Afke persoonlijk gekend. (Is het niet merkwaardig, dat deze schrijfster, die nu reeds 72 jaar is en al 40 jaar lang de jeugd van haar fijne, mooie boeken doet genieten, nu nog de moderne jongens en meisjes weet te boeien?)

Kent ge 't boek van Mien Labberton: Een jaar bij de familie De Bloeme, een boek met een religieuze inslag? En hebt ge ook zoo genoten van het prachtige uit het Deens vertaalde werk van L. Fitinghoff: De kinderen van de grote Fjeld?

Ik eindig met de alleraardigste boekjes van A. A. Milne over Winnie de Poeh, de bekende Dr. Dolittle-serie van Hugh Lofting en de oude, maar nog graag gelezen boeken van Mevrouw Van Osselen-van Delden.

10 — 12 Jaar:

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat op deze leeftijd de kinderen het liefste lezen over kinderen, die enige jaren ouder zijn dan zij zelve. De „toekomst" schijnt een zeldzame beking te hebben. In de boekhandels werd geconstateerd, dat de leeftijds grens in zijn geheel naar omlaag verschoof. Boeken, die vroeger gelezen werden door jongens van 14, worden nu verslonden, en naar 't schijnt, genoten door jongens van 10. Een open vraag blijft, of niet veel schoons aan hen ontgaat en of de stof in alle opzichten verwerkt wordt, al is 't zeer wel mogelijk, dat moderne techniek en mechanisatie op hun bevattingvermogen grote invloed hebben gehad. Boeken over vliegen „vliegen" weg. Op school begint het geschiedenisonderwijs, waardoor de belangstelling voor geschiedenisboeken

wordt opgewekt bij meisjes, zowel als bij jongens, vooral, als de onderwijzer pakkend over historische beroemdheden weet te vertellen. Kieviet, De Vletter, Van Abkoude, Kramer, Visser, Valkenstein en anderen geven te kust en te keur voor de jongens. Felicie Jehu, Nanda, Ella Vémor, Ovink-Soer (Canneheuveltjes), Estrid Ott met Gerd en haar vrienden zijn de schrijfsters van vele goede meisjesboeken. Kent ge als voorleesboeken het geestige: Peik en zijn avonturen van Barbara Ring, het boeiende Niels Holgersson's wonderbare reis van Selma Lagerlöf en het prachtige Onder het stroodak van C. M. van Hille-Gaerthé?

IV. DE KINDEREN VAN 12 TOT 16 JAAR OORDELEN ZELF!

Het was de bekende redacteur van „Het Kind”, de heer D. L. Daalder, die door zijn belangwekkend artikel over „Wat lezen onze jongeren?” in „Rondom het boek 1935”, geschenk van de Vereniging ter bevordering van de belangen des boekhandels, bij mij het plan deed ontstaan, ook in Indië een enquête te houden onder de grotere jongens en meisjes van 12 tot 16 jaar. Ik moest daarvoor van zelf mijn materiaal putten uit de 7de klas van de lagere school en uit de eerste drie leerjaren van de middelbare scholen. Het is nl. mijn mening, zoals ook uit de Hollandse enquête bleek, dat de rijpere jeugd reeds onwillekeurig gedreven wordt tot het lezen van romans door de gedwongen af te werken literatuurlijsten voor de eindexamens.

Mijn doel was anders dan dat van den heer Daalder. Hij stelde zich in de eerste plaats (ingevolge bekomen opdracht van de redactie van de bundel) in op de omvang van de leeslust, ik wenste meer te weten van de richting daarvan en van de „litteraire” smaak. Zijn accent was: wat las je in de afgelopen maanden, het mijne lag op: wat van het gelezene vond je mooi en waarom? Hieraanast volgt een voorbeeld van een ingevuld formulier.

Aanvankelijk meende ik, dat het beroep van den verzorger, dus het milieu, waaruit de kinderen voortkomen, invloed zou uitoefenen op het gehalte der gelezen boeken. Dit zou m. i. stellig wel het geval zijn geweest, indien ik meerdere scholen, o.a. Mulo-scholen en 1ste gouvernementsscholen in de buitengewesten, in het onderzoek betrokken had. De tijd ontbrak me daartoe helaas. Deze invloed was nu vrijwel nihil, soms typisch. De dochter van iemand, die zijn werkring had op een persbureau, was bijv. de enige op de lagere school, die de „telegrammen” las en een 12-jarige telg uit een advocaten-geslacht met bekend politieke inslag één der weinigen, die politiek in de krant zocht.

De landaard vroeg ik niet. Dit was door het invullen der namen trouwens ook niet noodzakelijk. Over het geheel genomen varieerde de smaak niet met de landaard, al waren de Inheemse en Chinese jongens en meisjes minder „afkrakend” in hun oordeel over de schoolbibliotheken. Men zou hieruit wellicht de algemene

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJEN
G. KOLFF & Co.

Batavia (C.)
Djokja
Soerabaja
Cheribon
Malang

conclusie kunnen trekken, dat zij op het gebied der Westerse kinderlectuur vaak accepteren, wat geboden wordt.

Het binnengekomen materiaal, hoe gering ook in vergelijking met hetgeen verzameld had kunnen worden, stelt, naar mijn mening, in staat, een algemeen inzicht te vormen, omdat toch nog een kleine 1000 antwoorden verwerkt moesten worden nl. van 343 meisjes en 600 jongens. Dit inzicht kon m.i. niet beter worden verkregen dan door een opsomming van de schrijvers en de boeken, die veelvuldig geprefereerd worden, te geven, waarbij ik, om de lijst niet te lang en daardoor onoverzichtelijk te maken, de auteurs en titels, die minder dan 5 stemmen kregen, verwaarloosde.

De hierachter volgende tabellen spreken voor zichzelf.

Wat de tabellen vertellen.

1. De meest gelezen boeken
2. De leestrommel
3. De krant
4. De schoolbibliotheek

a. Meisjes.

De meest gelezen boeken.

Uit de tabel blijkt allereerst, dat het meest gelezen meisjesboek is: Zomerzothed van Cissy van Marxveldt, dat dubbel zoveel stemmen verwierf als het boek, dat hierop volgt, een oude bekende: Roswitha van Marie Boddaert.

In de tabellen kon het: waarom vind je deze boeken mooi? helaas niet verwerkt worden. De argumenten, die voor één en hetzelfde boek gebruikt worden, vertonen vaak hemelsbrede verschillen. Het loont echter wel de moeite, enige voorbeelden te noemen. Zomerzothed gaf geen verrassingen: pittig, geestig, leuke omgang tussen jongens en meisjes, jolig, leuk, acht maal gelezen, verliefd, vol humor, zijn zo de meest voorkomende adjectieven, die uit de pennen onzer dochterkens vloeiden, waarbij een mededeling: „wel overdreven modern, maar toch grappig” even merkwaardig aandoet.

De argumentaties van Roswitha variëren als volgt:

7de klas: mooi, historisch, dapper meisje, Middeleeuwen, je ziet alles gebeuren, spannend, mooi geïllustreerd.

1ste klas: mooie karakterbeschrijving, snoezig, dappere hulpverlening aan vader, er wordt zo fijn oorlog gevoerd, Middeleeuwen, geschiedenis, ouwe tijd, spannend en droevig.

2de klas: ridderverhaal, aardige verhouding tussen dochter en vader, liefde van Roswitha voor haar vader, enz.

3de klas: Middeleeuwen enz.

Bij een systematische verwerking valt al dadelijk de grote bekooring op, die de Middeleeuwen op de kinderen uitoefenen. Wel 20 maal werd dit motief alleen al bij dit éne boek aangevoerd. Verder blijken zeer veel kinderen gevoelig te zijn voor de prettige omgang tussen ouders en kinderen. Bij talloze boeken merkte ik dit verschijnsel op.

Tenslotte nog een aardige pluim voor Mevrouw Midderigh-Bokhorst, die de boeken van Marie Boddaert illustreerde. Slechts twee maal werden illustraties de eer waardig gekeurd apart gereleveerd te worden, eenmaal in de zevende klas bij Roswitha en eenmaal in de derde klas bij Sturmfels.

Met evenveel punten als Roswitha kwam Malot's Alleen op de wereld uit de bus.

Motiveringen : (7) spannend, mooi, moeder lief, roerend, interessant, omdat het over dieren gaat, (1) omdat er zoveel moeilijkheden te verwerken zijn, omdat het oude toestanden in Frankrijk beschrijft, boeiend enz., (2) ernstig, zielig enz., (3) gevoelige beschrijvingen, avontuurlijk, het grote verlangen naar een huis, mooie karakters, je krijgt een idee van de armoede en de wreedheid, die er in de wereld is.

En tenslotte ben ik verheugd Schoolidyllen van Top Naeff, waarover ik in eigen jeugdjaren zooveel stille tranen vergoot, te kunnen noemen.

Het is de humor, de lach en de traan, die dit boek nog steeds zo geliefd maakt en doet blijven. Wat moet het Mevrouw Van Rijn-Naeff goed doen, dat één der allereerste boeken, die ze schreef als meisje van 18 jaar, nu zij vele lauweren geoogst heeft als een der grootste Nederlandse romancières, nog tot de meest gelezen boeken behoort.

Het doet grappig aan, dat een meisje van 14 jaar opgeeft: Top Naeff geeft precies de gedachten weer van een meisje van 16—18 jaar.

Het lijkt me voor de moeders wel aardig om aan de kinderen te kunnen vertellen, hoe Schoolidyllen tot stand kwam. Mevrouw Van Rijn heeft enige jaren terug dat geheim onthuld, en ik citeer haar hier woordelijk:

„Ik kwam er maar heel gewoon toe, doordat ik een meisjesboek van een ander las—van een te jong gestorven schrijfster, Tine van Berken, die de eerste en de beste blijft in het afgegraasd genre—en toen bij mezelf dacht: dat kan ik ook wel. Zoo vermetel als dit lijkt, was het niet; ik had namelijk al een dramatisch debuut achter de knopen en wat verbeelden we ons op den lieven leeftijd van omstreeks duizend weken eigenlijk niet te kunnen ?

Ik voegde derhalve de daad bij het woord en schreef Schoolidyllen, ineens in het net—overschrijven, dacht ik, 't moest erbij komen!—en nagenoeg zonder doorhalingen. Ach ja, zoo onbevangen waren we toen nog, met een ongeschokt vertrouwen in de genade en in de aardmannetjes, die kwamen in den nacht om onze slordige zinnen keurig af te maken.

Ik schreef dan Schoolidyllen, zooals men slaapwandelt, of zooals men een kous breït. Ik schreef het in alle denkbare houdingen, zittende, staande, horizontaal. Als het dienstmeisje kwam dekken, en ik zonder pardon van de tafel werd verjaagd, daalde het schrift naar de zitting van mijn stoel, en knielde ik ernaast. Ik nam het mee naar den tandarts, en zelfs naar het tenniseveld, om mij den tijd, dien ik daar op mijn beurt te wachten had, letterkundig ten nutte te maken. Ik herinner me niet, dat iemand daar aanstoot aan nam, noch dat ik zelf ook maar op de gedachte ben gekomen van een ietwat ongewone bezigheid.

De resultaten hebben betrekking op de leerlingen, die in het begin van het cursusjaar 1935/36 op de volgende scholen de hieronder genoemde klassen bevolkten.

	MEISJES													JONGENS													
SCHOOL	Klasse	Aantal l.l.	Totaal	LEEFTIJD										Klasse	Aantal l.l.	Totaal	LEEFTIJD										
				11	12	13	14	15	16	17	18	19	11				12	13	14	15	16	17	18	19			
re. E. L. S. A.-Jogja	VII	19												VII	13												
re. E. L. S. D.-Bat. C.	"	15												"	22												
Gondangdia	"	12												"	14												
Menteng	"	15												"	19												
Lighthart	"	11												"	21												
			72	13	33	22	1	1								89	18	46	14	9	1						
Lyc. Bat. C.	I	46												I	45												
K. W. III	"	11												"	17												
H. B. S. Bandoeng	"	60												"	126												
			117	18	61	28	6	1								188	6	26	72	57	22						
K. W. III Bat. C.	II	19												II	68												
H. B. S. Bandoeng	"	56												"	95												
			75		10	32	18	5	1							163	6	28	23	51	48	21	6				
K. W. III Bat. C.	III	16												III	42												
H. B. S. Bandoeng	"	63												"	118												
			79		1	16	37	20	4	1						160			1	4	42	39	22	6	1		
Totaal generaal			343	13	51	94	77	62	26	5	1					600	30	100	110	121	113	60	28	6	1		

Hieruit ziet men, dat de gemiddelde leeftijd der meisjes dus op 13½ en die der jongens op 14 jaar gesteld kan worden.

MEISJESBOEKEN.

AUTEUR	Aantal genoemde werken	MEEST GELEZEN BOEKEN	Aantal stemmen per boek					Aantal stemmen per auteur				
			7e kl. E. L. S.	1e kl. M. S.	2e kl. M. S.	3e kl. M. S.	Totaal	7e kl. E. L. S.	1e kl. M. S.	2e kl. M. S.	3e kl. M. S.	Totaal
C. van Marxveldt	16	Zomerzotheid	2	14	60	19	95	17	82	115	62	276
		Marijke	5	9	14	7	35					
		" 's toekomst	—	4	6	4	14					
		" " bestemming	—	4	7	2	13					
		Joop ter Heuls H. B. S. tijd	3	12	24	9	48					
		" problemen	2	15	7	5	29					
		Joop van Dil	1	10	7	5	23					
		" en haar jongen	1	9	7	5	22					
		Stormers	1	3	1	3	8					
M. Boddaert	4	Puck van Holten	—	2	4	1	7	6	22	19	28	75
		Roswitha	5	16	16	19	56					
J. B. Schuil	7	Sturmfels	1	5	2	9	17					
		De Katjangs	5	16	5	—	26	17	32	19	6	74
		" op de kostschool v. Binkie	1	5	3	—	9					
		De Artapappa's	7	9	6	3	25					
		Doodverklaard	2	1	3	1	7					
Karl May	22	Winnertou	2	5	4	3	14	15	29	16	13	73
		Winnertou's dood	—	3	2	1	6					
C. van Abkoude	14	Pietje Bell	5	7	4	1	17	16	37	9	4	66
Top Naeff	6	Schoolidyllen	14	17	9	13	53	17	17	11	20	65
Ems van Soest	7	De Pauw	2	1	13	4	20	7	13	32	10	62
		Astrid	—	3	9	1	13					
		Bergkoninginnetje	2	3	4	2	11					
		Op den achtergrond	2	—	2	1	5					
		Harriët	1	2	—	2	5					
H. Malot	1	Alleen op de Wereld	10	23	16	7	56					56
F. Jehu	16	Blind Zuske	4	6	—	—	10	20	19	5	1	45
L. M. Alcott	6	Onder Moeders vleugels	2	6	7	11	26	3	19	7	14	43
C. J. Kieviet	25	De Duinheks	3	2	—	—	5	10	27	4	—	41
Nanda	14	Riek de Kwajongen	2	4	1	—	7	9	23	4	1	37
J. Been	7	Paddeltje	2	12	2	—	16	4	22	4	2	32
		De 3 matrozen v. Mich. de Ruyter	—	3	1	2	6					
H. Beecher- Stowe	1	De negerhut van oom Tom	1	10	2	5	18					18
E. Turner	6	Zeven kleine Australiërs	2	4	1	—	7	6	7	3	1	17
J. Verne	9		—	—	—	—	—	1	13	2	1	17
C. M. van Hille-Gaerthé	7	't Verstopte Huuske	—	—	2	4	6	—	1	4	11	16
		Onder 't Stroodak	—	—	—	5	5					
Anna Hers	3	Beugeljong	2	4	4	2	12	2	4	7	2	15
E. Belinfante	9		—	—	—	—	—	—	3	8	3	14
T. H. Burnett	1	De kleine Lord	3	7	2	1	13					13
A. Viruly	3	Alles O. K? draaien!	—	2	2	2	6	—	4	3	6	13
Bar. Orczy	2	De Roode Pimpernel	—	2	2	7	11	—	2	2	8	12
W. Pétillon	7	Secretaresje	—	—	5	1	6	—	1	7	4	12
Selma Lagerlöf	3	Niels Holgerssons wonderb. reis	2	—	1	3	6	2	1	1	6	10
A. den Hertog	3	De nar van Jacatra	3	1	1	1	6	3	1	4	1	9
Paul d'Ivoi	6		—	—	—	—	—	—	4	3	2	9
J. Berghuis	4	't Radiospook	1	2	—	2	5	3	2	2	2	9
H. Dominik	2	John Pitt	—	2	1	2	5	—	2	1	4	7
Laura Fitinghoff	1	De kinderen van de grote Fjeld	2	4	—	1	7					7
G. van Nes-Uilkens	5		—	—	—	—	—	—	—	2	5	7
E. van Rhoden	2	Stijfkopje-serie	—	3	2	1	6	—	4	2	1	7
Mark Twain	4		—	—	—	—	—	3	4	—	—	7
A. van Gogh-Kaulbach	3	Moed	—	—	1	4	5	—	—	2	5	7
G. Vollewens-Zeylemaker	1	Duvel	—	2	1	3	6	—	—	—	—	6
Joh. van Woude	1	Van knop tot bloem	3	2	1	—	6					6
J. Fabricius	2		—	—	—	—	—	2	1	1	2	6
P. J. Andriessen	2		—	—	—	—	—	4	—	2	—	6
C. Dickens	5		—	—	—	—	—	1	1	—	4	6
P. Visser	3		—	—	—	—	—	1	4	1	—	6
C. Noordwal	4		—	—	—	—	—	—	2	—	3	5
T. Gredsted	2		—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
M. Melchers	1	Ursula	2	3	—	—	5					5
C. M. Montgomery	5	Serie-Anne van 't Groene huis	—	—	2	3	5					5
M. Ovink-Soer		Canneheuveltjes-serie	1	2	1	1	5					5
M. van Zeggelen	3		—	—	—	—	—	1	3	—	1	5
J. Curwood	1	Kazan de wolfshond	—	1	1	3	5					5
A. C. Kuyper	4		—	—	—	—	—	2	3	—	—	5
G. Breckenridge	3		—	—	—	—	—	—	5	—	—	5

JONGENSBOEKEN.

AUTEUR	Aantal genoem- de werken	MEEST GELEZEN BOEKEN	Aantal stemmen per boek					Aantal stemmen per auteur				
			7e kl. E. L. S.	1e kl. M. S.	2e kl. M. S.	3e kl. M. S.	Totaal	7e kl. E. L. S.	1e kl. M. S.	2e kl. M. S.	3e kl. M. S.	Totaal
Karl May	31	Serie Winnetou de Apache Winnetou's dood De schat in het zilvermeer Het geheim van den Witten Bison Pelsjagers van de Rio Pecos Duivelskop in het rotsgebergte Zonen der Membrajo's Llano Estacado Winnetou's testament De zwarte mustang Old Shatterhand als detective De vorst der bleekgezichten De slavenkaravaan	10 9 5 6 7 3 1 3 1 — — — — 1	30 27 15 6 7 6 6 4 3 2 1 2 2 2	15 19 16 11 8 3 6 3 2 2 4 3 1	10 17 2 3 3 2 2 2 1 1 5 2 1	65 72 38 26 25 15 15 12 9 8 8 7 5 5	57	127	105	57	346
J. B. Schuil	7	De Katjangs De A. F. C. — ers De Artapappa's De Katjangs op de kosts. v. Binkie Doodverklaard Jan van Beek. Rob en de stroopers van Fjord Idi	5 8 6 3 5 1 6	37 15 14 9 3 2 2	8 16 14 2 2 3 —	10 7 8 3 1 3 —	60 46 42 17 11 8 8	34	85	45	32	196
Chr. van Abkoude	20	Pietje Bell De Otters Kruimeltje De padvinders van Duynwijk Pietje Bell in Amerika In het land van Uncle Sam Vlegeljaren van Pietje Bell	13 1 6 2 — 2 —	27 10 7 12 9 4 6	16 8 5 3 4 1 —	3 2 — 1 1 — —	59 21 18 18 14 7 6	28	90	41	9	168
C. Joh. Kievit	22	Dik Trom Het geheim van den Canadees Het slot op den Hoef Fulco de minstreel	13 4 1 1	17 3 1 2	12 2 4 1	— 1 1 2	42 10 7 6	23	40	34	8	105
Jules Verne	27	Serie 20.000 mijlen onder de zee Reis om de wereld in 80 dagen Naar het middelpunt der aarde	1 5 1 2	6 8 1 4	3 15 3 —	12 12 7 6	14 40 7 6	14	35	29	25	103
A. Viruly	4	Alles O. K.? Draaien! Voor vrij? Contact! We vlogen naar Indië In den schroefwind	1 3 1 —	8 4 9 3	12 4 4 5	15 11 8 8	36 22 22 16	5	25	26	44	100
Paul d'Ivoi	25	Met een kwartje de wereld rond Dokter Mistero De meester van de blauwe vlag Het spookluchtschip	— — — —	2 1 1 2	7 4 — 1	3 2 4 2	12 7 5 5	1	12	31	24	68
Jac. Berghuis	7	Het Radiospook Hier radio Mars De televisiekelder De radiumdiefstal De roode kano	7 3 2 2 3	11 8 8 2 1	4 3 1 2 3	24 — — 3 —	17 14 11 9 7	17	34	15	6	72
A. Niemann	1	Pieter Marits	21	18	13	6	58					58
L. Penning	11	De held van Spionkop De leeuw van Modderspruit De scherpschutter v. Zuid-Afrika De kolonist van Zuid-Afrika De overwinnaar v. Nooit Gedacht Voortrekkersbloed De verkenners van Chr. de Wet	1 1 1 1 1 1 1	4 2 3 2 2 — 3	2 1 2 — 1 4 1	9 3 — — 1 — —	6 7 6 6 5 5 5	6	17	22	9	54
H. Malot	1	Alleen op de wereld	7	10	17	15	49					49
Joh. Been	6	Drie matrozen van M. de Ruyter Paddeltje	5 2	4 6	2 4	3 —	14 12	9	15	12	9	45
Hans Dominik	5	Van krantenjongen tot millionair Moderne piraten	4 1	7 1	11 5	4 4	26 11	6	8	20	8	42
Edgar Burroughs	Serie	Tarzan	6	10	5	19	40					40
Johan Fabricius	3	De scheepjongen van Bontekoe	7	9	8	9	33	7	9	8	11	35
Wörrishöfer	9	Onno Visser Robert, de scheepjongen Gered	— — —	3 3 2	1 3 4	7 7 6	7 7 6	2	12	8	11	33
Baronesse Orczy	8	De roode Pimpernel	—	2	8	4	21	—	2	10	19	31
Beecher Stowe	1	De negerhut van Oom Tom	2	7	9	10	28					28
A. C. C. de Vletter	11	De lange midvoor van T. T. T.	—	5	2	3	10	6	10	7	4	27
Jan Beyers	1	Rondom de aarde p. vliegmaschine	—	—	—	—	—	13	4	4	5	26
Zane Grey	14		—	—	—	—	—	—	2	10	14	26
Alexandre Dumas	3	De drie musketiers De graaf van Monte Christo In drie dagen naar Melbourne	— — 5	3 — 7	3 1 3	5 10 8	11 11 23	—	3	5	17	25
K. Parmentier	1		—	—	—	—	—					23
P. Visser	11		—	—	—	—	—	7	8	7	1	23
Floriz van den Aemstel	5	2 H. B. S. - ers als detective	8	2	3	2	15	12	4	4	2	22
G. Aimard	9		—	—	—	—	—	3	7	9	1	20
Edgar Wallace	13		—	—	—	—	—	—	1	5	13	19
Ivans	12		—	—	—	—	—	—	3	3	10	16
E. M. Remarque	2	Van het West. front geen nieuws	—	—	1	11	12	—	1	15	16	16
Bertrand	6		—	—	—	—	—	1	4	8	2	15
J. O. Curwood	8		—	—	—	—	—	1	5	2	6	14
Jhr. J. Feith	7		—	—	—	—	—	1	6	4	3	14
Torry Gredstedt	5		—	—	—	—	—	6	6	1	1	14
Mijksenaar	1	Wij in de Melbournrace	—	7	4	2	13					13
Mark Twain	4	Tom Sawyer	3	5	1	1	10	5	5	2	1	13
A. Hagenbeck	1	Piloot Tex	—	2	5	6	13					13
A. den Hertog	2	De nar van Jacatra	6	1	1	3	11	6	1	1	4	12
Dick Laan	3		—	—	—	—	—	4	2	2	4	12
Kapt. Marryat	3		—	—	—	—	—	4	2	6	5	12
George van Aalst	4		—	—	—	—	—	4	2	4	1	11
Sven Hedin	2	Van pool tot pool	—	3	2	4	9	—	3	2	6	11
Gabriel Ferry	1	De woudlooper	5	1	2	2	10					10
Groeneweg	2	De wraak van de Toeareg	—	2	1	3	6	—	3	3	4	10
E. Molt	4		—	—	—	—	—	1	4	2	3	10
Sapper	9		—	—	—	—	—	—	2	—	8	10
P. van Abkoude	2	Met de kampeerauto op reis	1	3	1	1	6	3	4	1	1	9
Johnson	4		—	—	—	—	—	2	3	—	4	9
A. M. de Jong	4		—	—	—	—	—	2	1	4	2	9
J. Stamperius	5		—	—	—	—	—	6	2	1	—	9
Kees Spierings	2	De Uruguees	1	3	2	2	8	1	4	2	2	9
Chappuis	2	Napoleon	2	2	—	2	6	2	2	1	3	8
Defoe	1	Robinson Crusoe	2	2	4	—	8					8
H. P. Geerke	2	Wij vliegen om de wereld	1	2	2	—	5	1	3	4	—	8
H. Hulsteyn	1	300.000 K. M. met Dr. Overall	1	2	2	3	8					8
Jack London	6		—	—	—	—	—	—	2	1	5	8
Oltmans	2	De schaapherder	—	2	1	2	5	—	3	1	4	8
L. Roggeveen	4		—	—	—	—	—	1	4	3	—	8
Marjorie Bowen	5		—	—	—	—	—	1	—	—	6	7
Conan Doyle	Serie		—	—	—	—	—	—	2	2	3	7
A. Seltzer	5		—	—	—	—	—	1	—	5	1	7
W. van Veenendaal	1	Cockpit	—	2	3	1	6					6
P. J. Andriessen	4		—	—	—	—	—	1	2	2	1	6
Felix Dahn	1	Een strijd om Rome	—	—	3	3	6					6
Jhr. J. van Lennep	3		—	—	—	—	—	—	1	1	4	6
Hans Martin	2	Malle gevallen	—	—	1	4	5	—	—	1	5	6
Max Brand	Serie		—	—	—	—	—	—	1	1	3	5
Cooper	3		—	—	—	—	—	—	1	2	2	5
Ch. Dickens	2		—	—	—	—	—	—	2	—	3	5
S. Duse	5		—	—	—	—	—	—	1	4	—	5
P. J. Louwerse	4		—	—	—	—	—	—	1	3	1	5
C. van Marxveldt	2		—	—	—	—	—	—	1	—	4	5
H. Strong	4		—	—	—	—	—	—	3	1	1	5
Sir Walter Scott	1	Ivanhoe	2	—	3	—	5					5

Op deze niet-aflatende, mij nu wel zeer benijdbaar toeschijnende wijze, was het boek in een handomdraai klaar, op goed geluk verzonden aan den uitgever, wiens naam, op de boeken van Tine van Berken vermeld, mij de eenige mogelijke leek; gedrukt, verlucht en uitgegeven.

Schooldylen is nu aan zijn zooveelsten druk — ik ben er den tel van kwijtgeraakt — en er schijnen altijd weer meisjes geboren te worden, die het in weerwil der omgewentelde wereld, kortgeknpte haren en naar men zegt verwilderde zeden, met plezier lezen. Zij komen mij alleen hoe langer hoe jonger voor, deze kleine vriendinnen, die mijn roem nog een eindje voort willen dragen

Algemene opmerkingen.

Hebben de geschiedenisboeken hun beste tijd gehad zoals verschillende ouders, opvoeders en uitgevers menen, blijkens hun aan Dr. P. H. Ritter Jr. verstrekte inlichtingen (zie de Boekenberg van Augustus 1935)?

Mijns inziens niet. In de 7de klas telde ik 27 geschiedenisboeken, in de 1ste 53, in de 2de 33, in de 3de 39, voor de meisjes in totaal 152, of wel ca. 9 % van het totaal uitgebrachte stemmen, terwijl voor de jongens deze aantallen resp. zijn: 70, 104, 112 en 82 of in totaal niet minder dan 368, d. i. ruim 12 %.

Verder deden opgeld: de sagen van de ridders van de Tafelronde, Mythen en legenden van China, Japan en die door Jos. Meyboom-Italiaander over Java.

Boeken over dieren vallen in de smaak, zoals die over Kazan, werken van W. Long, Hugh Lofting (Dokter Dolittle), Schultz (Met Hagenbeck door de wildernis), Marie Leopold (Het leven van een witte poedel), Jungle-boek van Kipling.

Mijn vermoeden, dat op latere leeftijd sprookjes weer door oudere meisjes gewaardeerd worden, werd bevestigd. In de 1ste klas werden de 1001-nacht-vertelsels 2 × genoemd, waaraan éénmaal de stellige bewering werd toegevoegd: sprookjes zijn niet flauw. In de 2de 1 ×. Verder Grimm (I en III), Andersen in III 3 × met als argumentatie: Sprookjes zijn altijd mooi. Hauff (III), Karl Ewald (III) argumentatie: heel wat kennis op leuke manier verteld.

Behalve de Indische boeken van Ems van Soest, zijn genoemd in klas 7 Tineke van Van der Horst-van Doorn, de Canneheuveltjes van Ovink-Soer, Dapat, de wonderzwaan van Schroo, Tusschen kannibalen en kokosplanten van J. Wagenaar.

In de 2de klas middelbare school alweer Tineke en de Canneheuveltjes, verder Kranige jongens van Jan Oost en Luuks laatste schooljaar van Pam Terwinde.

In de 3de klas: Het Indische monster of het geheim van de Boroboedoer van Jan Feith en De gouden kris van Marie van Zeggelen.

Met evenveel aplomb wordt door de lezeresjes van deze boeken beweerd, dat ze dol op alle Indische boeken zijn, als door hun klasgenoten bij andere boeken gezegd wordt: omdat het zo echt Hollands is.

Typische motiveringen.

- H. Randers: Was ik maar een jongen — gelijk ik.
Alcott: Onder moeders vleugels — het boek maakt je beter.
Van Hille-Gaerthé: Onder het stroodak — zou daar best in huis willen zijn.
Ina Boudier-Bakker: Kinderen — omdat ik zelf veel van kinderen houd.
Cohen de Vries: Jan Jop — kinderen worden zo aardig beschreven.
Von Malzahn: Op vasten grond — hierdoor begrijp ik het orthodoxe geloof.
Montgomery: Anne van het groene huis — de heldin heeft veel met mijzelf overeen.
Van Nes-Uilkens: De Bergmannetjes — aangrijpend, eenvoudig, nu dus eens niet zoetelijke godsdienst.
E. M. Remarque: Der Weg zurück — het onverschillig ruwe van de soldaten trekt mij aan.
Dickens: Christmas Carols — je kunt er zo fijn bij griezelen.
L. Fitinghoff: De kinderen van de grote Fjeld — het beste bewijs, dat kinderen niet „maar kinderen” zijn.
Montgomery: Emilie van de Nieuwe Maan — sprookjesachtig en toch echt, alsof je in een heel mooi land bent.
Courths-Mahler: De verloren halsketting — in dit boek lees je, hoe vals een vrouw wezen kan.
Emmy van Rhoden: Stijfkopje — alleen trouwen alle vriendinnetjes met dokters en predikanten, wat erg simpel is.
Viruly: Alles O. K. draaien — omdat ik ook vliegenierster wil worden.
Alden Seltzer: Drag Harlan — spannend, over revolvers.
H. Beecher-Stowe: De negerhut van oom Tom — omdat blijkt dat negers net als wij vrouwen en kinderen lief hebben.
Dowd: Important people — prachtig tekenboek, rare houdingen van kleine kinderen.
E. van Soest: Astrid. — Bijna alle boeken van E. van Soest lijken op elkaar, dit is nog het beste.
Ro Cohen: Ted van Bergen — Ik houd ervan over verliefde jongens en meisjes boeken te lezen.
E. van Rhoden: Stijfkopje — hoofdpersoon eigenzinnig als ik.

Boeken gekozen om goede gezinsverhouding.

- L. Fitinghof — Kinderen van de grote Fjeld
Mien Labberton — Een jaar bij de familie De Bloeme
Agot Gjems Selmer — Een doktersfamilie in het hooge Noorden.
Gabriël Ferry — Woudlooper.
Ingwersen — Een groot gezin
Van Hille-Gaerthé — alle boeken.
Henny Koch — Vlindertje
Van Nes-Uilkens — Bergmannetjes.
M. van Oven-van Doorn — De Canneheuveltjes
W. Pétilion — Marijke van den Molenhof.

Sensatie.

Klas I. Het gezicht in den nacht, schrijver onbekend: geheimzinnig.

Ivans: Aan de rand van de Veluwe. — Moord!

Boeken over spoken.

Klas II. Courths-Mahler: De verloren halsketting — In dit boek lees je hoe vals een vrouw wezen kan.

Alden Seltzer: Drag Harlau — spannend, opwindend, over revolvers.

Klas III. Ruby M. Ayres: Bruine suiker — opoffering van beider liefde en trouw.

Verster-Bosch Reitz: Een schat van een vrouw — er spreekt zoveel karakter uit.

Dyne Marquardt Odell: Mistery — fijn, griezelig.

E. Dell: De wachter voor de deur.

Courths-Mahler: Het geheim van Marlène Laxberg — boeiend.

Edgar Wallace: De raadselachtige.

Duistere oogen van Londen — moord!

Politieraadsel — moord!

Marie Weyland: Witte rozen — niets anders dan hypnotisme.

Meesters roode rozen — Hoe een meisje haar zusje hypnotiseert, omdat ze jaloers is, omdat haar jonger zusje trouwt*).

Romans.

Welke romans en andere „grote mensen boeken” worden door onze meisjes gelezen?

Justus van Maurik: Krates.

Melatie van Java: De freule (1)

Hans Martin: Malle gevallen (3)

Top Naeff: Stille getuige — trouw aan man (3).

Van Eeden: Kleine Johannes — sprookjesachtig (2) — mooie strekking (3).

Heyermans: Droomkoninkje — schattig jongetje (3).

Fabricius: De dans om de galg — meeslepend (3).

De boeken van Zane Grey (2 en 3).

A. M. de Jong: Merijntje Gijzens jeugd (3) — Frank van Wezel's roemruchte jaren (3).

Selma Lagerlöf: Gösta Berling (3).

Hélène Swarth: Verzen — de treurigste het mooist (3).

Stiemens-Hopman: Meisje.

Van Nes-Uilkens: Bergmannetjes — Verlaten eibernest — Duikelkaartje — Maretakken.

Jeanne Otherdahl: Buiten waait de zomerwind — Inger Skram — Jonge levens.

*) Deze schrijfster komt met genoemde boeken in de catalogus onder de Kinderboeken voor; de argumentatie geeft te denken of ze er wel in thuis hoort.

b. Jongens.

De beperking tot het aantal 5 nam niet weg, dat meer dan 70% der uitgebrachte stemmen (ruim 2200 van de 3000) opgenomen konden worden, respectievelijk verdeeld over de 7de, 1ste, 2de en 3de klas met 80, 75, 75 en 65%.

Hierin zit een tendens, dat met het vergroten der ontwikkeling of, zo men wil, met de stijging van de leeftijd, de smaak gaat divergeren. Zo vlug de 15 à 16 jarige leeftijd overwegend wordt, gaat de waardering grote-mensen-variatie vertonen.

De meest gelezen boeken.

Beschouwing van de tabel leert, dat Karl May de erepalm wegdraagt, waarvoor echter 31 boeken in stelling gebracht moesten worden.

Er is iets bijzonders, dat hierbij opgemerkt kan worden en wel het feit, dat van de 11 boeken, die 7 en meer stemmen behaalden, er 9 zijn, die in een goedkope uitgave zijn verschenen. De twee boeken, die de meeste stemmen behaalden, vind ik echter niet in de goedkope uitgave vermeld. Zijn dit de „best-sellers”, waarvan het auteursrecht niet afgegeven werd?

En zijn de andere gezochte boeken goedkoop uitgegeven of komen de boeken in veler bereik, omdat ze niet zo duur zijn? Ik heb geen aanwijzingen om deze vragen te beantwoorden en voor een pleidooi voor goedkope uitgaven zijn geen argumenten voorhanden, het moet dus—hoe ongaarne ook—wegens gebrek aan bewijs in dit verband in de pen blijven.

Majoor J. B. Schuil volgt daarop (met slechts 7 boeken), waarna Chr. van Abkoude (wiens naam nogal frequent met een c geschreven werd—wat wel aan aardrijkskundige ijver geweten zal moeten worden) aan de beurt komt. In de derde klas zakt hij af.

Als eenlingen maken Niemann met Pieter Marits en Malot met Alleen op de wereld een uitstekend figuur. Pietje Bell en Dick Trom blijken hun bekoring ook bij het thans opgroeiende geslacht tot aan de 3de klas te hebben behouden.

Enige opmerkelijke verschijnselen in de staat zijn nog, dat Fabricius slechts met zijn in Indië spelend boek, de Scheepsjongen van Bontekoe, succes en dan een flink succes had, (omdat het geen boekentaal is, zoals er één argumenteert).

De belangstelling voor Remarque in de 3de klas verdient vermelding.

Niet voor opname in de staat in aanmerking kwamen o.a. de volgende keuzen, waaraan eenige argumentaties toegevoegd zijn:

Cervantes: Don Quichote

Vicky Baum: Menschen im Hotel

Brusse: Boefje (3 × genoemd in de 3de klas)

H. Borel: Meisje en Jongetje

Lord Baden Powell: Verkennen voor jongens (voor padvindsters) en Zwerfend op den weg naar levensgeluk, waaruit morele steun geput werd.

A. den Doollaardt: Oriënt-Express.

Couperus: Stille kracht (Karakters van Indië).

De kleine Johannes van Frederik van Eeden werd 4 X in de 3de klasse uitverkoren. Eénmaal werd Couperus als auteur gedoodverfd, terwijl een ander het „gemakkelijk te begrijpen vond.”

Het voortreffelijk bundeltje van Dr. Gunning „Het leven roept” werd in de 3de klas vermeld, „omdat het geestelijk opmonterde.”

Hildebrand's Camera Obscura kwam eveneens voor, alsmede Heyermans „Op hoop van Zegen”.

Howard Carter: Het graf van Toet Anch Amen.

Hutschenruyter: Levensbeschrijvingen van groote musici (in-nige gevoelens).

Uit Koch's Adat werd de „tragedie” der Javanen geprezen, terwijl R. A. Kartini gewaardeerd werd voor haar levensbeschrijving van het Javaanse volk.

Emil Ludwig: Napoleon werd o.a. verkozen, omdat „een andere Napoleon eruit naar voren kwam”.

Szekely - Lulofs: Rubber, Van Loon's Mensch in het grijs verleden, Multatuli's Havelaar (alsof men zelf de hoofdpersoon is) paraisseerden verder één of meerdere malen.

Amundsen, Shackleton, Nansen en Scott kwamen voor.

Herbert Casson: De man aan de spits, kon een aankomend handelsmagnaat bekoren.

Van Schendel's Waterman werd geprezen om de eenvoudige stijl.

Verder werden genoemd Undset: Kristin Lavransdchter, Augusta de Wit's Orpheus in de dessa en Westenek's „Waar mensch en tijger buren zijn” en tenslotte nog de meisjesboeken van Louise M. Alcott en van Ethel Turner en het sprookjesboek van Nynke van Hichtum: 1001 Nacht en Zomerzothheid van Cissy van Marxveldt.

Motiveringen:

De jeugdige scholieren zijn al zeer tuk op sensatie. Omdat een boek over rovers, dieven en boeven gaat, wordt het geprefereerd. Maar niet allen zeiden het zoo cynisch en wereldwjs als deze: Men leert eruit, „hoe de dieven in Europa te werk gaan, en dat men niet teveel vertrouwen moet schenken”.

Een efficiency-apostel las Molt's Vaderlandsche geschiedenis: omdat je dan tenminste kan lezen, wat je op school nodig hebt.

De gewone illustraties trekken zelden zo de aandacht, dat ze vermeld worden. Slechts foto-illustraties werden enige malen prijzend gereleveerd, alsmede de rijke illustraties van Viruly's boek

O. K., dat gelezen werd, „omdat ik piloot wil worden.” (Het adres van dezen snuiter is voor de K. N. I. L. M. bij de redactie te bekomen.)

Tot het grootste enthousiasme bracht Schuil zijn jonge adepten: Je lacht je slap, je lacht je kapot, geestig, omdat de schrijver zo goed begrijpt, wat er in het jongenshart omgaat, eerlijk, lollig, roerend, trouw van een negerjongen voor een Hollandsen vriend.

Er kwamen ook typische reacties op algemeen geldende meningen naar voren: een Indianenboek genoot de voorkeur, omdat het niet zoo erg onwaarschijnlijk was als andere van het soort; Luigi Bertilli's: Quo Vadis? omdat het niet detectiveachtig is; Van Aalst: De lotgevallen van een voetbalschoen: om de geest op het voetbalveld en de afzakking.

De beoordeling der sportiviteit strekt zich verder uit dan over het voetbalveld alleen, als er eentje de goede verstandhouding tussen officieren en minderen in de Frans-Duitse oorlog, zoals deze beschreven is in Chappuis' boek, prijst.

Religieuze boeken werden zelden vermeld, nl. slechts enige keren Kerstvertellingen (Dickens) en Oosterse godsdiensten.

De reeds genoemde boeken van Louize M. Alcott wekken vertrouwelijke welsprekendheid: Er is veel in dit boek, waarvan je denkt, dat het ook zo zijn zal in het eigen leven. De personen in dit boek hebben met kleine tegenslagen te kampen, net als wij zo vaak.

Welhaast de meest frappante argumentaties, die de geheele enquête opleverde, acht ik die, welke behoren bij het boek Theo Thijssen: Kees, de jongen. Dit boek, dat in de 3de klasse enige malen genoemd werd, was in de smaak gevallen,

- 1) omdat de gedachten daarin overeenkomen met de mijne,
- 2) omdat er reeds door mijzelf beleefde gebeurtenissen in beschreven worden,
- 3) omdat je jezelf erin herkent,
- 4) omdat Kees alles van plan is, maar niets doet.

De meest sprekende tendenzen, die uit de argumentaties naar voren kwamen, zijn, dat zeer gewild bleken:

- a. avontuurlijke boeken,
- b. technische boeken, waarin de luchtvaart ¹⁾ en ook de radio ²⁾ een zeer prominente plaats innemen,
- c. sportverhalen,

¹⁾ Totaal 205, waarvan in de bestreken klassen respectievelijk 27, 55, 54 en 60, hetwelk veel goeds doet verwachten voor Zimmerman's benjamin „Wij kijken omhoog”, nog niet gebaard ten tijde der enquête.

²⁾ Zie bij Berghuis in de tabel.

- d. reisverhalen en vooral
- e. historische werken, waaronder de boeken, die over de Boerenoorlog handelen, een zeer goed figuur slaan. ³⁾

Het heldendicht en de tragiek van de met min of meer succes gevoerde verdedigingsoorlog slaat aan; trouwens een opmerkelijk feit is, dat over het algemeen boeken, waarin oorlog en vechtpartij een ruime plaats innemen, zeer gezocht zijn. Vooral voor de lagere klassen lijkt het of de pacifistische propaganda langs het gros der jongeren volkomen heen gaat. Een motivering in de zevende klas als: zielige oorlogsgevolgen en in de eerste klas: geen verheerlijking van de oorlog, behoort tot de uitzonderingen. Beide motiveringen hebben toevallig betrekking op hetzelfde boek, nl. Kieviet: Het geheim van den Canadees — een boek, dat je gerust tot voorbeeld kan nemen, zoals door een ander heel wijs opgemerkt wordt.

Een enkel maal werd in hogere klassen opgemerkt, dat het afschrikkende van den oorlog boeide.

4. De leestrommel.

De bespreking van hetgeen de enquête hierover opleverde, zou van een motto „moppen en prenten” voorzien kunnen worden.

De Lach vooral, de Humorist en het Stuiversblad enerzijds, Actueel Wereldnieuws en d'Oriënt anderzijds, ontmoeten overweldigende belangstelling.

D'Oriënt wint het — dank zij de moderubriek? — bij de meisjes, Actueel Wereldnieuws — Sport in beeld bekoort frequenter de jongensharten.

De („robes” der?) filmsterren interesseren de meisjes, de jongens gaan Cinema en Theater en Filmland pas op „later” leeftijd waarderen, waarschijnlijk, omdat hun ogen zich dan gaan openen voor het vrouwelijk schoon.

Het door het Leven bereikte stemmengetal geeft in verband met het waarom te denken. Hoofdzakelijk moorden en geruchtmakende processen trekken daarin nl. de jeugdige sensatiejagers.

Indachtig het wijze woord van Vader Cats:

Wie 't schrik'lijkst ervan zwijgt,

Heeft 't meest' ervan gezeit.

wijd ik daaraan verder geen woord. Men zij gewaarschuwd!

Een grapjas leest in de Wereldkroniek — je hoort de arme diep zuchten — „omdat ik dan voor een tijdje de school vergeet”.

Een ijdelruitje argumenteert haar verlangen naar de modetijdschriften met „omdat ik maar een meisje ben”, een ander vindt hooghartig: Ik stel het op prijs up to date gekleed te gaan.

³⁾. Verwijzing naar mijn opmerking hierboven onder de meisjesresultaten.

	7	1	2	3	Tot. m.	7	1	2	3	Tot. j.	Tot. m. en j.
Lach	23	24	19	17	83	12	26	35	28	101	184
Oriënt	6	13	11	19	49	3	19	23	29	74	123
Humorist	2	20	2	1	25	15	32	25	13	85	110
Actueel Wereldnieuws	3	4	4	8	19	4	22	25	35	86	105
Leven	4	9	2	6	21	9	10	14	15	48	69
Cinema en Theater	—	8	5	9	22	—	2	1	9	12	58
Filmland	3	4	5	12	24	—	—	—	—	—	—
Stuiversblad	2	3	2	1	8	3	11	10	6	30	38
Wereldkroniek	1	5	—	6	12	1	6	7	12	26	38
Panorama	—	7	1	1	9	4	9	2	8	23	32
Prins	2	2	4	1	9	—	7	1	4	12	21
Sketch	—	4	3	7	14	—	—	1	3	4	18
Luchtvaartperiodieken	—	—	—	—	—	1	5	1	8	15	15
Zonneschijn	6	3	1	1	11	—	3	—	—	3	14
London News	—	—	—	—	2	1	1	2	8	12	12
Revue der sporten	—	1	1	—	2	1	3	1	5	10	12
Amusante weekblad	1	—	—	—	1	1	2	4	1	8	9
Katholieke Ill.	—	—	1	—	1	—	2	3	2	7	8
Autotijdschriften	—	—	—	—	—	—	1	2	5	8	8
Astra	—	1	1	1	3	—	—	2	2	4	7
Haagsche Post	—	—	1	—	1	—	1	1	4	6	7
Universum	—	—	1	—	1	—	1	—	4	5	6
Natuur en Techniek	—	—	—	—	—	2	2	1	1	6	6

Het bovenstaande staatje spreekt verder voor zichzelf. Vermelding verdient nog, dat slechts periodieken, die vijf of meer stemmen verwierven, zijn opgenomen, waardoor circa een 25-tal met, voor het meerendeel, 1 à 2 stemmen weg vielen. Hierdoor wordt het totaalbeeld niet merkbaar beïnvloed. Veel kinderen noemen meer dan één tijdschrift op.

Dat nogal wat blanco's voorkwamen, zal duidelijk zijn. Niet ieder gezin natuurlijk kan zich de luxe van een trommel veroorloven.

Le Rire werd éénmaal opgegeven voor de caricaturen van Hitler en Mussolini.

5. De Krant.

De richting der belangstelling, die de krant, product van de Koningin der aarde, ontmoet, geeft een typisch inzicht in de mentaliteit der jeugd.

Ik heb met opzet de invulling niet volgens een van tevoren opgegeven schema doen plaats vinden. De verwerking was daardoor wat lastiger, misschien wat onnauwkeuriger, maar toch zal het beeld, door de vrije keuze, m. i. zuiverder zijn.

De resultaten zijn in het hieronder volgend staatje verwerkt.

	7	1	2	3	Tot. m.	7	1	2	3	Tot. j.	Tot. m. en j.
Sport	12	13	8	26	59	46	69	62	67	244	303
Buitenl. nieuws	—	15	9	17	41	24	55	56	87	222	263
Moorden, ongeluk- ken, rechtspraak, politierapporten, diefstallen, inbra- ken, brandstich- tingen, misdaden	9	26	9	5	49	9	15	15	8	47	96
Van alles	—	8	5	15	28	7	17	16	16	56	84
Stadsnieuws	18	11	10	9	48	1	10	6	11	28	76
Advertenties	7	12	14	11	44	—	3	5	6	14	58
Film	2	11	18	7	38	2	3	3	7	15	53
Telegrammen	1	11	4	—	16	1	12	6	2	21	37
Luchtvaart	—	5	2	—	7	6	6	3	8	23	30
Kinderkrant	11	5	3	2	21	3	3	1	—	7	28
Binnenland	—	8	3	—	11	3	5	3	6	17	28
Politiek	—	1	1	2	4	3	4	8	9	24	28
Feuilleton	—	4	3	8	15	—	1	4	2	7	22
Plaatjes	4	6	—	—	10	6	—	1	—	7	17
Damesrubriek	—	—	5	6	11	—	—	—	—	—	11
Moppen	3	—	—	—	3	2	—	1	—	3	6
Techniek	—	—	—	—	—	—	—	3	3	6	6
Nederland	—	—	—	—	—	2	1	—	1	5	5
Hoofdartikel	—	—	—	—	—	1	1	—	2	4	4
Schaken	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	4
Wetenschap	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	4
Totaal	67	136	97	108	408	116	206	200	238	760	1168
Geen krant	13	16	5	5	39	7	21	4	5	37	76

Men mag zeggen, dat de belangstelling voor het dagblad algemeen is. Er zijn nogal wat gezinnen, waarin geen krant komt of de krant voor de jeugd verboden waar is.

Aangezien een stijging van het aantal niet-krantenlezers met de overgang naar de middelbare school gepaard gaat, lijkt de veronderstelling gemotiveerd, dat de veel omvattender eisen van het onderwijs daaraan niet vreemd zijn. Er werd een enkel maal opgegeven: geen tijd of zelden.

Het leeuwendeel der interesse gaat uit, vooral van de jongens, naar sport in het algemeen (voetbal werd sporadisch apart genoemd) en buitenland, waarbij het Italiaans-Abbessinische conflict veelal apart vermeld werd (5, 12, 11 en $9 = 37 \times$ bij de jongens alleen).

De zucht naar sensatie komt ook bij het krantenlezen duidelijk tot uiting en hierbij slaan de meisjes een zeer behoorlijk figuur. De stadsnieuwtjes interesseren de vrouwelijke kunne reeds op aanvalige leeftijd. Deze hangt ook nog meer aan de kinderkrant, de plaatjes en de film en natuurlijk aan de damesrubriek en de feuilleton.

De jongens winnen het weer bij politiek en luchtvaart. De meisjes gaan hierbij in de regel niet verder in hun belangstelling dan de Holland-Indië lijstjes.

Aparte vermelding verdient tenslotte nog het door de meisjes gewonnen advertentiekampioenschap. Hierin schuilen weliswaar de familieberichten, maar de dames in zakformaat schijnen zich toch reeds terdege bewust van de haar wachtende taak om in de toekomst het grootste deel van het gezinsinkomen te moeten besteden.

Enige aanvullingen besluiten deze paragraaf.

Meisjes: De sensatielustigen der 7de klasse bezoeken allen één en dezelfde school. Collectivistische geest van de zoste eeuw!

De meisjes beschouwdens blijkbaar binnenland nogal eens als Nederland en noemden verschillende malen de berichten over H.M. de Koningin en Haar huis afzonderlijk.

Stadsnieuws moet eenmaal opgevat worden als: wanneer de taptoe langs komt.

Jongens: In „ik mag geen moord en doodslag lezen” roemt er één zijn ouders. Ongelukken komen samen voor met kinderkrant en Bruintje Beer. Een enkele maal vermeld zijn: vulkanologische berichten, leger en vloot, Japan, Aziatisch overzicht, Micky Mouse, kunst, school en kerk, scheepsberichten en sensatie tout court en tenslotte detectives in Amerika. Meerdere keren: verslagen van expedities, uitvindingen, In den hoek.

Ik acht het nuttig in dit verband een aanhaling te doen uit W. J. van Leeuwen-Vos: Sexuele Opvoeding, waarmee niet gezegd wil zijn, dat ik het daarmede in alle opzichten eens ben.

„Zoo is ook het dagblad, hoe noodzakelijk voor de volwassenen, geen kinderlectuur; hoevele jongeren tusschen 12 en 16 jaar voeden hun behoefte aan romantiek niet met verhalen over moord, diefstal en zedenschandalen, waar het „echt gebeurde” juist in dezen zakelijken tijd zijn aparte charme aan geeft.

De headlines trekken onbeschaamd hun aandacht. Hoe onbarmhartig naakt wordt de zonde uitgestald! Ouders moeten uitdenken hoe, zij hun kinderen de lectuur van de krant onthouden kunnen. Zeker is 't het beste om zoo gauw zij merken, dat jongens en meisjes zich in het dagblad ver-

diepen, er met hen over te spreken. Een jongen vooral zoekt in zijn weetgierigheid, in zijn behoefte om te begrijpen, wat er in de wereld te koop is, de krant, die hem dagelijks vertelt wat „waar gebeurd“ is.

Toch staan deze jongens open voor een ernstig gesprek, waarin men hun duidelijk maakt, dat hij op zijn leeftijd, waarop hij lichamelijk en geestelijk uitgroeit tot mensch, krachtig voedsel noodig heeft; dat zijn lichaam groeien moet door dat voedsel te krijgen, waardoor hij in alle opzichten gedijen kan, niet te zwaar, niet onverteerbaar, waardoor hij ziek kan worden; dat zijn geest hetzelfde noodig heeft, op moet nemen, veel op moet nemen om wijzer te worden, maar niet te zwaar, wat hij niet begrijpen kan, niet onverteerbaar, waardoor ook zijn gedachten-, zijn zieleleven schade lijdt.

Dat de krant voor volwassen menschen dient, die weten, wat zij er uit moeten opnemen, wat zij met aandacht, wat met een oogopslag moeten lezen maar dat jongeren grijpen naar wat zij meenen te begrijpen.

Men kan hun uitleggen, dat zoolang zij noch van staatsinrichting, noch van rechtspraak, politie enz. iets weten, zij de gebeurtenissen van den dag, vooral diefstal, moord enz. niet de juiste plaats kunnen geven — maar er enkel sensatie en angst uit halen.

Interesseert de jongen zich voor sportnieuws, men geve hem het sportblad; is er een artikel, dat voor hem wetenswaardig is, men geve het hem. Het gaat er ook hier weer om de zaak zó te behandelen, dat men vrouwen kan, dat hij de krant verder laat liggen.

Met de oudere kinderen kunnen ouders het een en ander, en hoe dikwijls zal daar aan tafel gelegenheid voor zijn, uit de krant bespreken, hun een artikel ter lezing geven of wat voorlezen, dat hen kan interesseeren; zoodat zij in de meer evenwichtige jaren gekomen, inzicht hebben verworven hoe zij de krant te lezen hebben.

Vanzelfsprekend, dat ouders zelf het voorbeeld zijn door de wijze, waarop zij het dagblad lezen en zeker moeten zij oppassen om het tot de eenigste lectuur van den dag te maken.

Bij het geschiedenis-onderwijs zal de leeraar belangstelling wekken en inzicht geven in het wereldgebeuren, maar hij mag zijn leerlingen niet vóór het 17de jaar opwekken tot het lezen van kranten."

6. De schoolbibliotheek.

Ik kwam ertoe dit onderwerp in mijn onderzoek te betrekken ter toetsing van mijn eigen ervaring, opgedaan tijdens een tewerkstelling als onderwijzeres op één der grote plaatsen in de Buitengewesten, juist op dezelfde school, die ik 10 jaar tevoren als leerling bezocht had.

Die ervaring was in één woord treurig!

Boeken, die in mijn schooltijd reeds zeer ouderwets waren (zo van: gij- en Ulieden) werden nog trouwhartig uitgeleend om leeshonger en zucht naar avontuur en weten te stillen. Het grootste gedeelte van de voorraad bestond uit zwaar gehavende en vieze, beduimelde boeken, die en om hun uiterlijk en — zoals uit een opzettelijk daartoe ingesteld onderzoek bleek — om hun inhoud, uit paedagogische overwegingen, reeds lang uit de kasten verwijderd hadden behoren te worden. Wat een wonder, dat de belangstelling minimaal was. Het was juist in de tijd, dat de Nieuwe Taalmethode-Nieuwenhuis op alle E.L.S-en werd ingevoerd, waardoor in de schoolbibliotheek een bron gevonden had kunnen worden om het levend taalonderwijs aan te vullen — vrijwillig en als genoeg —, de bibliotheken edoch bleven helaas bij het oude.

Voor het kind uit de gegoede stand was het bezwaar niet onoverkomelijk. Het nam eenvoudig geen bibliotheekboek, kreeg thuis beter lectuur, maar het kind uit het minder draagkrachtig gezin was de dupe, juist het kind, dat behoefte had aan een goed schoolboek.

En nu, weer bijna tien jaar later, blijken de schoolbibliotheken nog niet zeer aangepast. Nu over de gehele linie beperkingen voor boekenaanschaf noodzakelijk zijn, lijkt een verandering zeer urgent.

Een goede gelegenheid vormt thans de ingevoerde nieuwe spelling, waardoor het afkeurings-criterium zooveel te strenger zijn kan en vernieuwing een eis is, die het Gouvernement zichzelf gesteld heeft door de nieuwe spelling in te voeren.

En dan moet mij in dit verband nog iets van het hart.

De schoolbibliotheek, inventaris der school, als zodanig onderwerp van zorg der leerkrachten, is — blijkens algemene klachten der kinderen — gedeeltelijk in zulk een slechte staat, dat die op het gebruik belemmerend werkt.

Behoren leerkrachten en sekolah's niet eerst van hun lange en vele vacaties te gaan genieten, nadat de zaken behartigd zijn, zoals goede beheerders hun zaken behoren te behartigen?

Er wordt geklaagd over jeugdverwilderung, maar de school, die het voorbeeld moet geven in netheid en verantwoordelijksgemoet, schiet ten aanzien der bibliotheken schromelijk tekort.

De enige weg om in deze ongewenste toestanden verbetering te brengen lijkt regeling van bovenaf, van departementswege, speciaal voor dit koloniale land, waar de kinderen niet of in ieder geval veel minder dan hun Hollandse soortgenoten, in kinderleeszalen of openbare bibliotheken hun leeshonger stillen kunnen, waardoor hun natuurlijke ontwikkeling gestimuleerd wordt.

Zoo als het nu is, kleeft er een smet op het Europese onderwijs.

Ik vraag mij af of er geen oplossing, die strookt met de huidige financiële omstandigheden, ligt in de richting van centrale bestelling van herdrukken van erkend goede boeken in eenvoudige uitgaaf voor de bibliotheken van de honderden Gouvernmentsscholen. Het is mij bekend, dat indertijd pogingen in deze richting ondernomen zijn.

Men trachte zich een volgend maal in de positie der uitgevers in te denken, die door zulk een levering hun verdere debiet belangrijk ingekrompen zien en dus met vergoeding van de meerkosten der oplaagvergroting niet uit komen.

De leiders van scholen zouden zelf reeds waardevol materiaal kunnen verzamelen, indien algemeen de methode, gevolgd door het Hoofd der 1ste E.L.S.A. te Jogjakarta, toepassing zou vinden, waarbij vooraan in elk bibliotheekboek een papier geplakt wordt, waarop twee vragen na lezing beantwoord moeten worden t. w.:

1. In welke staat heb je het boek aangetroffen?
2. Hoe vind je het boek en waarom?

Thans de uitslag van het oordeel over de schoolbibliotheken geschematiseerd:

Oordeel	MEISJES					JONGENS					Totaal generaal
	7	1	2	3	Totaal	7	1	2	3	Totaal	
Goed	32	20	10	7	69	31	52	45	25	153	222
Middelmatig of gevarieerd	25	24	36	26	111	43	16	69	53	181	292
Slecht	4	6	16	46	72	6	8	10	34	58	130
Totaal aantal leerlingen	61	50	62	79	252	80	76	124	112	392	644

Slechts even meer dan een derde deel der op deze vraag antwoordende leerlingen hebben dus betrekkelijke vrede met de bibliotheek; betrekkelijk, omdat een antwoord als: er zijn goede bij, als goed is gerekend en: er zijn slechte bij, onder middelmatig is geregistreerd.

Van ongeveer $\frac{2}{3}$ der deelnemers aan de enquête kwamen de antwoorden voor verwerking in aanmerking.

De rest wist van geen bibliotheek, waarbij rekening gehouden dient te worden met de omstandigheid, dat het onderzoek in het begin van het schooljaar plaats vond en door de overgang naar een andere school het bestaan eener schoolbibliotheek nog niet bekend was; er was geen bibliotheek of er werd geen gebruik van gemaakt.

Dat de gestelde vraag de beantwoorders daarvan overigens allerm minst onverschillig liet, moge blijken uit een greep der reacties:

Meisjes: Ouderwets; saai; kinderachtig; snert; soep; erg oud en smerig; vervelend; veel te weinig keus; er ontbreken veel bladzijden; erg vies en oud, geen enkel modern boek bij; beroerd; reuze taai, geweldig ouderwets; deze adjectieven tot uit den treure herhaald.

Jongens: te kapot en te oud; er moeten nieuwe boeken komen; kon beter; soms heel mooi, maar je moet boffen; erg mooi, maar geen moderne; wel aardig, maar bladzijden ontbreken vaak; mooi en niets aan; wel aardig, maar te ouderwets; niet boeiend en oud; ouderwets en versleten; wel goed, alleen nog geen nieuwe spelling; de meeste reeds bekend van l.o.; droog, sloom en eentonig; wel goed, alleen vallen ze uit elkaar, als je ze

leest; saai, omdat er teveel meisjesboeken zijn; leuke en be-
roerde; beklad, bekrast en met ezelsoren; in één woord afschu-
welijk! te ouderwets en te geleerd; te saai en ze vallen bijna
uit elkaar; snert; vervelende verhalen; veel te veel boeken uit
de oude tijd.

Mij rest nog alle onderwijs-autoriteiten en leerkrachten mijn
erkentelijke dank te betuigen voor de spontane medewerking, die ik
ondervond bij de verspreiding der formulieren.

Hiermede ben ik aan het slot van mijn artikel gekomen.

Ik weet niet of dit werk succes zal hebben, ik hoop het slechts.

Kort geleden kwam ik een goed woord tegen:

De meeste invloed oefenen die opvoeders uit, die zich van geen
invloed bewust zijn. Het is m.i. op boeken, al zijn het dode dingen,
van toepassing.

Als de inspanning van de honderden, die mij het materiaal
verschaffen, leiden mocht tot het doel: verbetering in de chaos der
kinderlectuur in het algemeen, uitbreiding en intensivering der con-
trôle op boeken-, tijdschriften- en krantenlectuur en ingrijpende
reorganisatie der schoolbibliotheken, zal ik mij gelukkig prijzen, deze
enquête gehouden te hebben.

Er zijn geen inheemsche kinderboeken.

NA door mijn titel te hebben beloofd, 't één en ander te vertellen over inheemsche kinderboeken, moet ik beginnen mee te deelen, dat ze er eigenlijk niet zijn!

Wij zijn in Europa, speciaal in het welvarende Holland, gewend aan die kleurige, fleurige afdeeling van onzen boekhandel en beseften vaak niet, dat het kinderboek een merkwaardige uiting is van de verfijnde, luxueuse specialisatie van onze cultuur. Die specialisatie vinden we op alle gebied, van kleeding af tot boeken toe. Babykleertjes, kleuterkleertjes, kleeren van schoolkinderen en voor bakvisschen, voor de werkende, de winkelende, de theedrinkende en voor de uitgaande vrouw! Zoo ook linnen babyboekjes, prentenboekjes voor kleuters beneden en boven de vier, vertelselboeken voor kleinere en grootere kinderen, meisjesboeken, jongensboeken, padvindersboeken, bakvischboeken, Vrouwen-Jaarboeken . . . !

Het bizondere van deze specialisatie merken we het best, wanneer we even een kijkje nemen bij andere volkeren en bij andere cultuurstadia van ons eigen volk. Om eerst in Europa te blijven: De Grieken, aan wie we toch een hooge beschaving niet kunnen ontzeggen, kenden geen speciale kinderlectuur. De Romeinen, die overigens rijk genoeg waren voor zoo'n luxe, evenmin. Het Europa der Middeleeuwen — ook niet.

Kortom, de verregaande specialisatie ook op lecturegebied, is een kenmerk van onze West-Europeesche beschaving van de laatste anderhalve eeuw.

Als we dus vragen: hoe komt het, dat wij kinderlectuur hebben, terwijl andere volkeren en tijden het steeds zónder gesteld hebben, dan stellen we daarmee een vraag, die samenhangt met de heele aard van onze beschaving. Een volledig antwoord op die vraag zal dan ook van mij niet verwacht worden. Op twee dingen wil ik wijzen: Ten eerste, dat deze specialisatie, waarvan ook de kinderlectuur een symptoon is, haar psychologische oorsprong en rechtvaardiging vindt in het individualisme. In tegenstelling met andere tijden en culturen zijn wij het kind gaan zien als een wezen apart, niet een mensch-in-het-klein, maar van een eigen structuur. De kinderpsychologie deed verrassende ontdekkingen, die gretig aanvaard werden. Vroeger, toen kinderen als kleine mensches beschouwd werden, gingen ze ook gekleed in groote menschenkleeren in 't klein. Bij de boeren vinden we dat nog wel, zij 't steeds in mindere mate. Thans ging men kleeren maken voor het kind, in overeenstemming met zijn kinderlijken aard.

Speciale artsen wijdden zich aan de ziektes van het kind en aan de aparte eischen, die zijn lichaam en groei stellen: we kregen kinderartsen. En, nu het kind niet meer als mensch-in-het-klein beschouwd werd, kon men zijn geest ook niet meer voeden met fragmenten of uittreksels van groote-menschen-boeken, zooals dat vroeger gebeurde. Men kreeg een speciale kinderlectuur.

Naast de geestelijke drijfveer van het individualisme moeten we onmiddellijk de materiele noemen van het kapitalisme.

Welke van deze primair was, mogen de wijsgeeren en sociologen uitmaken. In ieder geval vond er een wisselwerking plaats. Uitgeverij en boekhandel zagen winstmogelijkheden in de kinderlectuur en stimuleerden haar.

Zoo leidden geestelijke (individualistische) en economische (kapitalistische) structuur van de West-Europeesche beschaving der laatste anderhalve eeuw tot het ontstaan van een uitgebreide kinderlectuur.

Uit deze beschouwing kunnen we al van te voren afleiden, dat de beschaving van het Oosten, die noch individualistisch, noch kapitalistisch is, dan ook wel geen kinderlectuur zal kennen. En zoo is het inderdaad.

Er is een verhalenschat.

Evenals de Javaansche kleederdracht der kinderen gelijk is aan die der groote menschen in-het-klein, zoo wordt ook de kindergeest er gevoed met stukjes en brokjes van het geestelijk menu der volwassenen.

Er is geen oorspronkelijk Javaansche, Soendasche of Maleische kinderlectuur, maar daartegenover bestaat er een uitgebreide en gevarieerde verhalenschat. Generatie na generatie van kinderen vindt daarin voedsel voor de verbeelding. Generatie na generatie neemt via die verhalen een stuk wereldbeschouwing van het voorgeslacht in zich op, onbewust en daardoor misschien des te hechter.

De jongens en meisjes, die op de Middelbare Scholen ingewijd worden in de wetten van wis-, natuur- en scheikunde, aan wie de geschiedenis wordt geleerd volgens de onontkoombare wet van oorzaak en gevolg, lagen, toen ze klein waren, 's avonds naast grootmoeder op de balé-balé en die vertelde vóór het inslapen verhalen, waarin heel andere wetten golden . . .

Gevarieerd is de verhalenschat van deze landen. We vinden er de listen van het dwergheertje, dat zelfs krokodillen te slim af is, de domheden van Pak Oglo, de Javaansche, of van Kebajan, de Soendasche Uilenspiegel.

Niet minder dan 6 lijvige deelen (om bij Hollandsche uitgaven te blijven) in de bekende serie van Thieme zijn gevuld met verhalen uit deze landen (door mevr. Meyboom-Italiaander, prof. J. de Vries en prof. Bezemer).

Wie zich een indruk wil vormen van de sfeer, waarin het verbeeldingsleven van de Inheemsche jeugd opgroeit, moet in deze boeken bladeren en lezen.

Een zeer geliefd verhaal bij de Javanen is b.v. dat van Klëting Koening. Als ge een klas Javaansche leerlingen opgeeft, een verhaal op te schrijven, dat ze in hun jeugd gehoord (niet: gelezen) hebben, dan krijgt ge ettelijke keeren dit sprookje. Klëting Koening is een soort Asschepoes, die het bij haar stiefmoeder en stiefzusters slecht had.

Haar stiefzusters gingen op een dag op reis, om te probeeren de gunst te winnen van een schoonen prins, gewoonlijk Andé² Loemoet geheeten, ook wel Radèn Poetra.

Bij het oversteken van een kali moesten ze de hulp inroepen van een krab en zich door deze bij wijze van veergeld laten liefkoozen. De helderziende prins wijst haar daarom af. Dan weet ook Klëting Koening toestemming te krijgen, om te gaan. Zij kan over de rivier komen zonder omhelzing van de krab, hetzij door een tooverstokje, dat ze eens heeft gekregen van een watervogel, die ze uit de modder trok, hetzij, doordat ze leelijk was of van te voren ingesmeerd met kippedrek door eigen list of stiefmoeders kwaadaardigheid. In ieder geval komt ze ongerept bij den prins, die haar huwt. Natuurlijk wordt ze schoon, rijk en gelukkig.

Talloos zijn de verhalen over Pandji, den geliefden Javaanschen held, wiens geschiedenis zóó'n indruk op de geestesvorming van den Javaan heeft gehad volgens sommige geleerden, dat deze zelfs onbewust hun geschiedschrijving volgens dit schema vervormd hebben.

Talloos zijn ook de verhalen over de Godin van de Zuidzee, die den mensch, welke ten koste van alles rijk wi worden, in haar macht krijgt en hem tenslotte gebruikt als bouw materiaal van haar paleis; en van den mensch, die, om rijk te worden, zich als een zwijn gedroeg en dan ook in zijn slaap en zeker na zijn dood in een zwijn veranderde. Vele leerlingen van een Middelbare School vertellen deze en soortgelijke verhalen als historisch, in hun eigen desa gebeurd.

En, last not least, de verhalen, ontleend aan de wajang, de onuitputtelijke bron van Javaansch geestesleven.

Voor verreweg het meerendeel van de Inheemsche jeugd neemt zoo het vertelde verhaal de plaats in van het kinderboek bij ons en zal deze ook blijven innemen, daar nòch individualisme de behoefte, nòch welvaart de mogelijkheid schept tot het ontstaan van een kinderlectuur.

Uitgaven van Volkslectuur.

Toch is hier het laatste woord niet mee gezegd. De bovenlaag van de Inheemsche Maatschappij neemt mèt de Westersche beschaving ook Westersche behoeften over. Het Kantoor voor Volkslectuur bracht, naast leesstof voor volwassenen, ook kinderboeken.

Daarbij werd vanzelfsprekend in de eerste plaats geput uit Inheemsche bron. In het Javaansch kwamen Wajangverhalen voor kinderen uit, die, blijkens de uitleencijfers der volksbibliotheken, gretig worden gelezen. Er is b.v. een wajangverhaal verschenen onder den titel: *Pétroek dados ratoe*. (*Pétroek* — d. i. een van de geliefde clownfiguren uit de wajang — wordt koning). Dit boek is zeer smakelijk uitgegeven, in groot formaat, met 15 platen, waarvan de figuren wajangpoppen zijn. De linkerpagina is steeds geheel door een plaat in beslag genomen, terwijl op de rechter de tekst staat, meest in dialoog. Dialoog is trouwens de kenmerkende vorm van een goed-vertelde *dongèng* (verhaal). De verteller — of vertelster — vermijdt daarbij het vervelende „en toen zei. . . .”, maar geeft door toon en intonatie aan, wie er aan het woord is. *Pétroek dados ratoe* heeft al verscheidene herdrukken beleefd.

Ook in *Sêrat Kantjil tanpa sêkar* (Het dwergheert-verhaal in proza) is oude volksstof voor kinderen bewerkt. Dit is uitgegeven met gekleurde platen en werd reeds herdrukt.

Natuurlijk heeft Volkslectuur ook gegrepen naar werken, die hun toovermacht over de jeugd, zij het dan de Westersche, hadden bewezen.

In *Tjarita si Woeragil* (Vertelsel over de Benjamin) is Klein Duimpje aan de Javaansche jeugd verteld, terwijl in 5 deelen *Dongéng adi* (Mooie sprookjes) Grimm's sprookjes een waardige uitgave hebben gevonden in kloek formaat, met groote, kinderlijke letter gedrukt, en boven de hoofdstukken telkens een decoratieve illustratie.

Sans Famille (Alleen op de wereld) van Hector Malot, is in het Javaansch vertaald en in een achttal dunne deeltjes uitgegeven onder den titel *Badan Sapata* (moederziel alleen). De Maleische vertaling heet *Sêbatang Kara*. Hier heeft men de oude, Fransche illustraties behouden, die we ons uit de Hollandsche vertaling herinneren.

Het kostelijke, misschien even beroemde, Italiaansche kinderboek *Pinocchio* daarentegen heeft eigen illustraties gekregen. Het heet in het Javaansch *Si Kěntoes* (Opschepper) en *si Kěntoes*, de Inheemsche *Pinokkio*, die ook in het Soendaasch en Maleisch is verschenen, draagt een koepiah op z'n houten kop.

Het mooiste uitgegeven Inheemsch kinderboek, dat ik ken, is wel het verhaal van de Gelaarsde Kat, *Tjërita sěékor koetjing jang tjěrdik*, rijk versierd met uitstekende, geestige silhouetten, die u in een Oostersche omgeving verplaatsen, zij het dan niet in deze landen. Dit is ook zoowel in 't Javaansch als Maleisch en Soendaasch verschenen.

Ook echte jongensboeken zijn vertaald, b. v. Jules Verne's: *Měngělilingi Doenia dalam 80 hari*. (De reis om de wereld in 80 dagen). P. Visser: *Kēsēngsaraān nachoda Heemskerck dipoelau Nova Zembla*. (De overwin-

tering van Heemskerck op Nova Zembla). We vinden Kazan de Wolfshond in 't Maleisch en de „Përdjalan an Goelipër” (Gullivers reizen).

Het is mijn bedoeling niet, u een volledige opsomming, slechts om u een idee te geven, van wat er verschenen is.

Gestimuleerd door Volkslectuur werden ook oorspronkelijke kinderboeken in deze talen geschreven.

In het Javaansch maakte M. Hardjawiraga reeds naam op dat gebied door verscheidene boeken. Bekroond door het Java-Instituut werd destijds het werk van een Tawangmangoesch onderwijzer, Botjahing Goenoeng (Kinderen in de bergen) geheeten.

Voor de Maleiers, die zich steeds makkelijker aanpassen aan vreemde culturen dan de Javanen, kwamen echte jongensboeken uit, b. v. *Pemandangan dalam doenia kanak-kanak* (Kijkjes in het kinderleven) door Moehd. Kasim. Dit gaat over een arme, vroolijke, ondeugende jongen met een goed hart, die ten slotte tot welvaart komt.

Een ander bekend Maleisch kinderschrijver is Aman, die o. a. *Anak desa en Si Doel, anak Batawi*, schreef, waarop nog een vervolg is.

Wanneer we ons verheugen over deze bloei en over de hoge uitleencijfers, die kinderboeken in bibliotheken behalen, en de herdrukken, die zij beleven, moeten we één ding in het oog houden: voor boeken van volwassenen wordt per boek een cent leengeld betaald, voor kinderboeken niets. Het zijn dus misschien niet alleen kinderen, die hier de klandizie vormen

Tot die hoge uitleencijfers staan de verkoopcijfers in schrille tegenstelling. Terwijl tal van boeken voor volwassenen goed van de hand gaan, worden kinderboeken zoo goed als niet verkocht. De Inheemsche maatschappij heeft geen geld voor kinderboeken, of heeft het er niet voor over. Daardoor is dan ook de kinderlectuur in Inheemsche talen beperkt tot de Volkslectuur-uitgaven. Zoolang er geen „markt” voor is, zal geen vrije uitgever er aan beginnen.

De plaats van het Inheemsche kinderboek.

De niet-schoolgaande jeugd leest natuurlijk niet. De kinderen van de desa-scholen en lagere klassen der H. I. S. lezen, wat de school hun te lezen geeft, dus voornamelijk Volkslectuur-uitgaven uit de schoolbibliotheek. De Inheemsche jeugd, die eenmaal 't Hollandsch machtig is, leest: Dik Trom en Captain Marryat, later Cissy van Marxveldt en detectives. En verder wat de schoolbibliotheken opleveren. Als we leerlingen van Middelbare Scholen of Kweek-scholen vragen naar hun belezeneid in Inheemsche lectuur, dan blijkt, dat ze in de lagere klassen van de H. I. S. voor 't laatst tot ontspanning hun eigen taal lazzen. Volwassen geworden kunnen vooral Javanen die niet meer lezen, daar de schrijftaal te ver af-

staat van de spreektaal en voor oningewijden onbegrijpelijk is, terwijl zij meestal ook het Javaansche schrift afgewend zijn.

De plaats, die het Inheemsche kinderboek inneemt is dus zéér bescheiden. Toch zullen de ontwikkelde Inheemsche ouders, wier kinderen Westersch onderwijs ontvangen, goed doen, er aandacht aan te besteden, omdat het gevaar niet denkbeeldig is, dat de kinderen door niets dan Hollandsch te lezen te zeer vervreemd raken van het eigene. Misschien voelt een Inheemsche moeder zich eens geroepen, zélf de pen ter hand te nemen — zij kan het best weten, wat haar kinderen zal boeien, zonder ze te ontwortelen. Menige moderne Inheemsche moeder, zelf Westersch opgeleid, is echter niet in staat haar eigen taal, wél om in 't Hollandsch te schrijven. Mocht zoo'n moeder zich eens geroepen voelen, een kinderboek te schrijven, spelend in eigen-inheemsch milieu, en bestemd voor haar Hollandsch-lezende kinderen — dan zou, mits aardig geschreven, dit ook buiten de Inheemsche wereld, zeker een goede ontvangst vinden. Een mooie taak voor de ontwikkelde vrouwen van dit land!

HET is o.i. juist gezien, dat de samenstelsters van het Indisch Vrouwenjaarboek een bijdrage willen opnemen over het huisonderwijs. Immers het vraagstuk „Huisonderwijs” is voor vele Moeders in Indië nog zeer actueel.

Wat zouden vele huisvrouwen met kinderen op afgelegen ondernemingen moeten beginnen, als er geen behoorlijke leiddraad bestond voor het onderwijs aan de kleinen?

En hoe zouden de Moeders, die wegens de zwakke gezondheid van haar kinderen of om een andere reden de kleinen niet naar school kunnen zenden, in het onderwijs kunnen voorzien zonder een handleiding, die een oplossing geeft voor de moeilijkheden van het lesgeven?

De bedoeling van dit artikel is een kort overzicht te geven van het ontstaan en de ontwikkeling, het doel en de inrichting van de methode voor huisonderwijs, de zg. „Clerkx-Methode”. Over het ontstaan en de ontwikkeling van de methode kan de heer Clerkx, de stichter, ons natuurlijk het beste inlichten. Wij citeeren daarom zijn mededeelingen hieromtrent uit het Jubileumnummer van 4 Maart 1933:

Het zal den geachten lezer zeker interesseeren, met mij eens terug te gaan tot begin 1909, ten einde te zien, hoe de methode ontstond en hoe ze zich verder ontwikkelde. Hierbij zij vooropgesteld, dat die ontwikkeling in hoofdzaak te danken is aan den ernst en de toewijding, waarmede de moeders-onderwijzeressen zich van haar lang niet gemakkelijke taak bij het huisonderwijs kwijten. Daarom aan haar mijn dank, aan haar mijn stille hulde, alvorens verder iets over de methode te zeggen.

Het toeval wilde, dat ik na terugkomst van mijn eerste buitenlandsch verlof benoemd werd tot hoofd der openbare Europeesche lagere school te Wlingi. Naar men weet, ligt dit plaatsje te midden van verschillende ondernemingen. Toen ik te Wlingi geplaatst werd, vond men op de hellingen van Kloet en Kawi koffie- en rubberplantages en verder in de laagte tabak, bibit en suiker. De meeste dezer ondernemingen lagen te ver, om de kinderen van daaruit de school te doen bezoeken. Werd te Wlingi echter een feest gegeven, dan kwamen daar velen met vrouw en kinderen in de sociëteit bijeen en de ouders, die ik daar ontmoette, brachten het gesprek al spoedig op het onderwijs, dat voor hen, zonder deskundige voorlichting, een zeer moeilijk werk was. Ik noodigde hen dan uit, eens bij mij aan huis te komen, om daar de zaken wat uitvoeriger te bespreken en de noodige aanwijzingen te geven, hoe met de leerlingen

verder te gaan. „Maar”, zoo dacht ik al spoedig, „de toestand, zooals ik die hier vind, staat niet op zich zelf. Ondernemingen treft men in Indië zoowat overal aan; het aantal ouders, dat geen weg weet met het onderwijs is dus stellig zeer groot. Zou het dan geen aanbeveling verdienen een tijdschrift op te richten, dat voor hen een vraagbaak kan wezen bij de moeilijke taak, waarvoor zij zich in zake onderwijs geplaatst zien?” U zult het met mij eens zijn, dat op de laatste vraag geen ander dan bevestigend antwoord mogelijk was.

Ik heb er toen lang over nagedacht, hoe de methode in te richten. Wat ik deed, wilde ik gaarne goed doen. Alle ouders in eens uit de moeilijkheid te helpen, leek mij onmogelijk. Er zat niets anders op, dan met het eerste leerjaar te beginnen en wel met de eerste schooldag en aldus dag aan dag verder te gaan, tot aan de behoeften van alle leerlingen, die huisonderwijs ontvingen, zou zijn voldaan.

En aldus geschiedde. Ik verspreidde een circulaire, waarin ik mijn plan omtrent het op te richten tijdschrift uiteenzette en waarin ik belanghebbende ouders aanraade zich als abonné op te geven. Den dag na de verzending der circulaires kwamen reeds abonnementen binnen en het enthousiasme, waarmede mijn plan werd ontvangen, gaf mij nieuwen moed; het werkte niet weinig mee tot de omzetting in een daad: het verschijnen van de Gids bij het huisonderwijs.

En zoo verscheen, met medewerking van den heer J. den Hollander op den eersten Zaterdag der maand Maart van het jaar 1909 het eerste nummer van de Gids bij het huisonderwijs in Nederlandsch-Indië, hetwelk de leerstof bevatte voor de eerste week van het eerste leerjaar, benevens een kleine rubriek correspondentie. De drukkosten waren intusschen hoog en al spoedig bleek, dat de arbeid voor twee personen te zwaar was. Ik wendde mij daarom tot de Regeering met een verzoek om steun, welke laatste aanstonds werd verleend. De Gids bij het huisonderwijs zou tot het gereedkomen kosteloos ter Landsdrukkerij worden gedrukt, met dien verstande, dat mij alleen het kostende van het benoodigde papier in rekening zou worden gebracht. Op deze wijze werd ik in staat gesteld, de noodige medewerkers aan den Gids te verbinden en meerdere zorg te besteden aan de hoogere leerjaren. Van dezen tijd dateert ook het afzonderlijk verschijnen van het Correspondentieblad.

Met dankbaarheid zal ik steeds aan de mij door de Regeering verstrekte hulp blijven denken, want zonder deze was de Gids stellig niet zoo spoedig gereedgekomen.

Onder de medewerkers, die aan de Gids verbonden waren, verdient hier vooral met name te worden genoemd de heer Van Reyen, die mij vanaf die dagen trouw ter zijde stond, en wiens hulp er niet weinig toe heeft bijgedragen, dat de cursus tot bloei geraakte.

Op initiatief van Mevrouw Feikema werd bij het gereedkomen van de Gids een vrij groote som gelds bijeen gebracht om mij een

huldeblijk aan te bieden, dat bestond uit een gouden horloge met ketting. In het horloge vindt men de volgende inscriptie: „Uit dank voor de Gids voor Huisonderwijs”. De overschietende gelden werden door mij aangewend tot het aankopen van de noodige leermiddelen, daar herhaaldelijk gebleken was, dat de aanschaffing daarvan de ouders dikwijls groote moeite gaf. Van toen af werden alle leermiddelen door de cursus verstrekt, een regeling, die het huisonderwijs zeer ten goede kwam. Ook werd een bibliotheek opgericht, die de leerlingen, tot in de verste uithoeken van den Archipel, van gepaste lectuur voorziet.

De wijze, waarop de Gids werd ontvangen, overtrof zelfs mijn verwachtingen. Het succes, dat met deze cursus werd bereikt, blijkt uit het groot aantal ingeschreven leerlingen; het bedraagt thans meer dan vijf duizend. Van deze leerlingen werden velen later toegelaten tot de school en er is mij geen enkel geval bekend, waarin een leerling in een lagere klasse werd geplaatst, dan die, waarin hij bij de Gids was ingeschreven. Verscheidene leerlingen van de Gids slaagden reeds voor H.B.S., Gymnasium en Lyceum, en onder deze waren er, die nooit een school hadden bezocht en dus hun geheele opleiding dankten aan de Gids voor huisonderwijs.

Over het doel van de Clerkx-Methode kunnen wij na deze uiteenzetting kort zijn. De Clerkx-Methode wil aansluiting geven op de scholen in Ned.-Indië en Holland, indien de kinderen in de gelegenheid komen, weer een school te bezoeken. Blijft die gelegenheid ontbreken, dan kan de Clerkx-Methode gevolgd worden tot het admisie-examen voor H. B. S., gymnasium en lyceum.

Omtrent de inrichting van de methode kunnen wij het volgende mededeelen.

De Clerkx-Methode bestaat uit drie cursussen, n.l. een Indische cursus, die geheel het leerplan volgt van de 1e Europeesche scholen hier te lande, verder een Hollandsche cursus, waarvan de lessen zijn samengesteld volgens het leerplan der scholen in Holland en ten slotte een cursus voor voorbereidend onderwijs (Fröbelcursus).

Eenige jaren geleden bestond het plan een Mulo-cursus te verbinden aan de bestaande methoden, maar dit plan is voorloopig opgegeven met het oog op den minder gunstigen tijd.

De lessen zijn ingedeeld op dezelfde wijze als op school. De uren en de pauzen komen geheel overeen met de rooster van werkzaamheden, gevolgd op de scholen.

De afwisseling van mondelinge en schriftelijke lessen maakt het de Moeders-Lesgeefsters mogelijk intusschen andere huiselijke bezigheden te doen. Zij zijn derhalve niet den geheelen morgen gebonden aan het onderwijs en behoeven hun huishoudelijke plichten geenszins te verwaarloozen. Het zou interessant zijn op deze plaats te gewagen van fenomenale prestaties van sommige Moeders op het gebied van huisonderwijs, maar gebrek aan plaatsruimte ge-

biedt beknopt te blijven in onze mededeelingen. Een enkel geval willen wij hier toch releveeren. Mevrouw v. B. te Cheribon gaf, zonder in het bezit te zijn van een onderwijsbevoegdheid, gelijktijdig les aan haar drie zoontjes, waarvan twee met schitterende cijfers slaagden voor de H. B. S. De derde moet in 1936 examen afleggen. Op de H. B. S. behooren bedoelde leerlingen tot de besten van de klasse. Er zijn in Indië tal van vrouwen die het tegenbeeld vormen van de figuren, beschreven in het boek „Rubber” van Szekely — Lulofs; daarvan zou o. a. de heer Clerkx kunnen getuigen.

De voorbereidende cursus (Fröbelcursus) is een geheel nieuw experiment. Hiermede is getracht de nieuwe denkbeelden op het gebied van Fröbelonderwijs in toepassing te brengen in de praktijk. Daartoe heeft de Heer Clerkx, die om gezondheidsredenen te Den Haag woont, aldaar een Fröbelschool gesticht, waarin twee ervaren Fröbelonderwijzeressen onder supervisie van den initiatiefnemer de nieuwe methode proefondervindelijk samenstellen. Hierbij laat men zich leiden door de gedachte, de vraag, die zoovele kinderen van drie, vier en vijf jaren dagelijks stellen: „Wat moet ik nu doen?” op bevredigende wijze te beantwoorden.

Tot slot willen wij de opinie van den Heer M. te Batavia over het huisonderwijs volgens de Clerkx-Methode weergeven. In zijn bevindingen omtrent huisonderwijs geeft de heer M. antwoord op diverse vragen, die vanzelfsprekend oprijzen, als men zijn gedachten laat gaan over deze aangelegenheid.

Indien iemand, die gedurende een jaar of negen de Clerkx-Methode „in huis heeft gehad” een stukje over de daarmee opgedane ervaringen moet schrijven, kan het niet anders, of hij steekt de loftrumpet.

Als men, als nieuw abonnée, de eerste Gidsen ontvangt, en alles zoo kant en klaar voor zich ziet, dan valt slechts op de praktische en toch uitvoerige handleiding, waardoor zij, die van paedagogie en „lesgeven” niets afweten (en voor die is de methode gemaakt) in staat worden gesteld dadelijk goed onderwijs te geven. Men vindt dit dan heel gewoon: daarvoor heeft men toch ook het abonnement genomen! Maar in latere jaren, als men een beter overzicht krijgt over het geheel, en dan zijn gedachten laat gaan over het nadenken, onderzoeken, bestudeeren, overleggen en samenstellen, dat noodig geweest moet zijn om tot dit geheel te komen, dan krijgt men ontzag voor de energie en het doorzettingsvermogen van den man, wiens naam de methode draagt en die daardoor terecht in heel Nederlandsch-Indië bekend, en ook bij de Hollanders ver daarbuiten niet onbekend is.

De methode werd samengesteld om vele ouders in staat te stellen hun kinderen zelf thuis les te geven, waar zij zonder huisonderwijs genoodzaakt zouden zijn de kleinen van huis te moe-

ten zenden. Dat is natuurlijk ook nu nog het groote voordeel. Maar daarbij komen vele kleinere. Bij langdurige ziekte b.v. verliest men niet een heel jaar, terwijl verloven en overplaatsingen zeer weinig storing brengen.

En zoo is er meer. Het groote bezwaar dat ik wel honderdmaal heb hooren opperen, is: de kinderen hebben geen omgang met andere kinderen en missen daardoor de opvoedende waarde daarvan.

Ik kan echter de verzekering geven, dat het eerste bezwaar denkbeeldig is. Er zijn altijd wel kinderen te vinden, waarmee de huisonderwijs-kinderen kunnen omgaan. De kwantiteit is dan veelal wel minder, maar men kan het oog houden op de kwaliteit en dat is een voordeel, dat nauwelijks hoog genoeg kan worden aangeslagen. En wat betreft die opvoedende kracht: als men bedenkt, hoe door de natuur minder gezegende kinderen, die door gebrekkige gezondheid of fysiek defect niet goed mee kunnen doen, of kinderen, wier ouders zich financieel niet ruim bewegen, vaak door vriendjes of vriendinnetjes gemarteld worden, dan blijkt de wederzijdsche opvoeding wel eens pijnlijk eenzijdig te zijn.

Ten slotte nog een woord over de medewerkers, die de heer Clercx hier in Indië heeft. Dat zijn vraagbaken voor de moeders, die de slag nog niet te pakken hebben en dus in de meening verkeeren, dat haar kind bijzonder lastig of schrikwekkend dom is! Met verbazing heb ik altijd in het correspondentieblaadje gelezen, hoe de door de nieuwe abonnées gestelde vragen altijd weer met dezelfde opgewektheid en vriendelijkheid beantwoord worden, alsof zij de eenige en de eerste waren, die met deze speciale moeilijkheid te kampen hadden!

Alles bij elkaar genomen: een uitstekende methode, goed georganiseerd, waaraan men prettige herinneringen houdt en waarvan m.i. nog veel te weinig, ook door stadsbewoners, geprofiteerd wordt.

DE titel van dit opstel, mij opgegeven door de redaktie van het Jaarboek, is enigszins suggestief en zou den lezer kunnen doen verwachten, dat in onze beschouwingen ook het persoonlijk element aan de orde gesteld zal worden in de zin van: Hoe reageert de Oosterling op de Westerse opleiding of nog anders: Hoe ondergaat hij deze opleiding.

Een dergelijke persoonlijke beschouwing ligt echter niet in mijn bedoeling en wordt ook, naar ik meen, door de redaktie niet gewenst.

We zullen het daarom liever hebben over: De Westerse opleiding aan den Oosterling, zodat, we op meer principieel terrein kunnen blijven.

Onder Oosterling willen we verstaan de Inheemse, want voor Japanners en Chinezen b. v. zullen de vraagstukken wel enigszins anders liggen.

Na deze scherpere begrenzing van ons onderwerp zullen we het anderzijds moeten verruimen door het te zien als een aspekt van het grote problemengeheel, dat handelt over de verhouding tussen Oost en West in het algemeen.

Deze verhouding is het uitvloeisel van kontakt, van aanraking en bij de kwesties, die met dit kontakt te maken hebben, moet één feit nooit vergeten worden, omdat het al het andere van te voren bepaalt:

Het Westen beheerst het Oosten, zowel economisch, dus materieel, als cultureel.

In dit kontakt gaat praktisch alles van het Westen uit, ook in gevallen, waarin de Westerling meent van de andere zijde uit te gaan.

Een tweede feit, even belangrijk, is, dat op enkele uitzonderingen na de aanraking niet wordt opgelost in een vermenging, zoals eeuwen geleden het geval is geweest met de Grieks-Latijnse cultuur en later met de Latijns-Gallische resp. Westeuropese.

Hoe zich in de toekomst de aanraking tussen onze Oost en ons Westen zal ontwikkelen, is onbekend, maar tot nu toe zijn er duidelijk twee groepen, twee niveaux te onderscheiden, die we, misschien minder wijsgerig, maar wel zeer praktisch, het best aanduiden met „hoger” en „lager”. In zeer vele opzichten is het Westen verder ontwikkeld dan het Oosten en het bepaalt de gang van zaken.

Deze situatie heeft zijn verstrekkende gevolgen.

Ten opzichte van de „opleiding” is het gevolg, dat er hier te lande twee vrijwel gescheiden opleidingen bestaan:

- a. een vrij geïsoleerde Oosterse opleiding: het typisch Inlandse onderwijs, zeer eenvoudig ingericht en voerend tot lagere, zeer matig betaalde functies in de inheemse maatschappij.
- b. een westerse opleiding, gericht op deelname aan de grote wereld en voerend tot de hoogste functies, de leidende posities.

Deze opleiding is alleen bereikbaar door het voertuig van de Nederlandse taal.

Overgang van het ene systeem naar het andere is mogelijk, wat echter aan de principiële gescheidenheid niets afdoet.

Doordat de Westerse opleiding zo oneindig veel meer belooft dan de Oosterse, staat de eerste in zeer hoog aanzien en getroost men zich velerlei opoffering en teleurstelling ter wille van deze kans.

Doordat de Westerse opleiding van het Nederlands als voertaal gebruik maakt, zal ze steeds betrekkelijk beperkt moeten blijven: ze is duur en ze eist een personeelsbezetting, die niet onbeperkt verkrijgbaar is: De positie van de Westerse opleiding is die van gewild uitzonderingsonderwijs.

Tegenover deze stand van zaken kan men tweeërlei houding aannemen:

Men kan het dubbele niveau en de dubbele opleiding als normaal aanvaarden en eventueel pogen, de Westerse opleiding zoveel mogelijk te verruimen. Het aangewezen middel daartoe is de zogenaamde indianisatie.

Men tracht daarbij inheemse werkkrachten zover te brengen, dat zij bij de Westerse opleiding de taak van de Westerlingen kunnen overnemen: een zeer moeilijke onderneming, wanneer men het Westerse peil volledig wenst te handhaven.

Het resultaat zal zijn een voortgaande verwestering van het Oosten.

Men kan ook de uitzonderingspositie van de Westerse opleiding in dit Oosterse land zien als abnormaal en te weinig kansen biedend aan de miljoenenbevolking en een volledig overstaggaan bepleiten naar de Oosterse opleiding. Zo zou men komen tot een ruim uitgebouwd inlands onderwijs, dat dezelfde beloften zou geven als thans het Westers onderwijs.

Dit laatste zou dan op zijn beurt geïsoleerd komen te staan als typisch „vreemdelingen”-onderwijs, bestemd voor hen, die naar Europa wensen terug te keren.

De laatste houding levert — paedagogisch gesproken — de minste bezwaren. Het doel is te bereiken door de voornaamste inheemse talen geschikt te maken voor wetenschappelijk gebruik, wat zeer wel mogelijk zal zijn. Men zou dan een veel goedkoper en tot de hoogste graad doorlopend onderwijs verkrijgen, dat de inheemse leerlingen niet meer belemmeringen in de weg zou leggen dan elk onderwijs, waar ook.

Het gevolg zou echter zijn een voortschrijdende vervreemding van de Nederlandse taal en de specifiek Nederlandse cultuur, een vervreemding van Nederland überhaupt. Het zou de Nederlanders en hun kinderen in Indië maken tot een geïsoleerde groep.

Er zou immers geen enkele reden zijn, bij het voortgezet inlands onderwijs juist het Nederlands als vreemde bijtaal te laten onderwijzen. Er zijn andere Europese talen, die men eerder zou kiezen.

Nu wordt er in zake het onderwijs niet in de eerste plaats of in elk geval niet uitsluitend paedagogisch geredeneerd, hetgeen zeer wel te begrijpen is.

De volledige uitbouw van het inlands onderwijs heeft dan ook wel individuele verdedigers gevonden, maar nooit officiële instemming.

De andere houding dus, waarbij het Westers onderwijs erkend wordt als de enige weg tot verdere ontwikkeling en hogere standing, is de officiële. En dit standpunt voert in een gehele reeks van vraagstukken, waarvan we hierboven al noemden: het kosten-vraagstuk, zowel van de zijde der Regering als van de kant van hen, die dit onderwijs volgen; de noodgedwongen beperking tot een smalle top, die hoog boven de brede basis van het bevolkingsaantal uittorent; de veel grotere kans op teleurstelling en verspilling, doordat bij de Westerse opleiding noodzakelijk een grooter aantal inheemsden moet afvallen dan bij een zuiver Oosterse opleiding; de onmiddellijke koppeling van de opleiding aan te verkrijgen ambt en salaris. Het is immers duidelijk, dat men zich als regel de grote uitgaven en inspanning, die nodig zijn voor het volgen van het Westerse onderwijs, hoofdzakelijk zal getroosten met het oog op later te behalen en op geen andere wijze te verkrijgen voordelen.

Maar er is meer:

Inheemse leerlingen, die een Westerse opleiding volgen, moeten praktisch van het eerste schooljaar af de Nederlandse taal leren verstaan en na enige jaren zelf leren gebruiken. Dat dit een geweldige moeilijkheid is, die het onderwijs sterk remt, is zonder meer duidelijk.

Toch mag de totale opleiding niet veel langer duren dan die voor Europese kinderen. Een lange opleiding immers is zeer duur en sociaal onjuist. En dus staat men voor de keuze, of het tempo strak aan te halen en zeer veel te eisen of genoeg te nemen met grotere oppervlakkigheid en groter verbalisme, d.i. onbegrepen kennis.

Beide gebeurt: de H. I. S. en Mulo eisen zeer veel van de inheemse leerlingen en zijn wel gedwongen, vooral met betrekking tot het Nederlands, genoeg te nemen met zeer matige resultaten.

Al deze ongunstige, maar bij de stand van zaken vanzelfsprekende, omstandigheden, waaraan de leerlingen onschuldig zijn,

slaan echter op de leerlingen terug en zijn oorzaak, dat men zich over hun capaciteit vaak een minder gunstige mening vormt.

Ik wil wel aannemen, dat de geestesrichting van den Oosterling in verschillende opzichten anders is dan die van den Westerling: dat hij in het algemeen minder neiging heeft tot initiatief, tot wetenschappelijke exaktheid, tot het vormen van een eigen, onafhankelijk inzicht en oordeel en ik geloof wel, dat die verschillen op allerlei gronden te verklaren zijn.

Maar het staat voor mij vast, dat heel wat inheemse leerlingen oneindig veel beter tot hun recht zouden komen, wanneer niet de Westerse opleiding zoveel remmende factoren voor hen opleverde.

Ook in een H. B. S.-klas is het aantal leerlingen met initiatief, organisatievermogen, exaktheid en inzicht niet zo geweldig groot, hoewel voor hen de omstandigheden in alle opzichten zoveel gunstiger zijn.

Ik weet uit ervaring, dat maar weinig europese opleiders zich ten volle bewust zijn van de ongelooflijke moeilijkheden, waarvoor inheemse leerlingen van den aanvang af geplaagd worden. Deze leerlingen zijn in het algemeen ijverig. Zij zijn ouder dan europese leerlingen van dezelfde leeftijd, maken althans de indruk van ouder te zijn. Na korte tijd zijn ze in staat, heel wat Nederlands te volgen en te gebruiken en de eerste paar leerjaren zijn vol beloften. Daarna wordt het steeds minder, een verschijnsel, dat we straks zullen verklaren. Het Nederlands wordt na verloop van jaren niet veel vaster, terwijl het onderwijs steeds moeilijker wordt.

Bij het voortgezet onderwijs verbaast men zich, dat de leerlingen eigenlijk nog zo weinig Nederlands kennen en krijgt men de neiging, hun capaciteit in dit opzicht niet al te hoog aan te slaan. Bij examens is opnieuw het Nederlands de handicap, vooral wanneer nauwkeurige formulering geëist wordt. Bij het eindexamen van de Kweekscholen, waar een vijf voor beheersing van het Nederlands dodelijk is en een lange en moeilijke studie ongedaan maakt, althans zonder succes doet blijven, is het Nederlands de grote nachtmerrie. Leerlingen met overigens prachtige cijferlijsten worden op die vijf afgewezen, mede in verband met de zeer strenge eisen, die men met het oog op de indianisatie moet stellen.

De europese leerling heeft met deze moeilijkheid niet te maken of in belangrijk mindere mate. Hij heeft het voordeel van de taal en van het milieu, dat hem zoveel geeft, wat in dezelfde lijn ligt als zijn opleiding.

Dit alles moet den beoordelaar wel voorzichtig maken, als hij het heeft over de mentaliteit en de capaciteit van den inheemsen leerling.

Het onderwijssysteem hebben we te aanvaarden. De Westerse opleiding zal moeten gaan via het Nederlands.

Maar we hebben ook de moeilijkheden voor den inheemsen

leerling te erkennen. En we hebben te zorgen, dat die moeilijkheden tot een minimum worden gereduceerd.

Dat kan maar op één manier gebeuren: door een zo goed mogelijke organisatie van het onderwijs in de Nederlandse taal.

Hier ligt, naar mijn meening, het concreet aanwijsbare knooppunt.

We kunnen filosoferen over den Oosterling en de Westerse opleiding en veel schoons beweren over geestelijke mogelijkheden en onmogelijkheden, maar dat brengt ons niet onmiddellijk verder.

Wat we kunnen dóen en moeten doen is: het Nederlandse onderwijs organiseren.

Onze taal wordt de inheemse leerlingen gebracht door Nederlanders, die als regel vol ijver zijn, maar die eveneens als regel in twee belangrijke opzichten te kort schieten: zij hebben geen kennis van inheemse talen en zij zijn zich niet bewust van de ontzaglijke moeilijkheid van onze taal als vreemde voertaal.

Ook in Nederland zelf is het Nederlands het minst georganiseerde vak en dat is begrijpelijk. Rekenen en lezen en aardrijkskunde en geschiedenis leren de kinderen op de school, maar taal leren ze overal. Het is een onoverzichtelijk gebied, dat zich zeer moeilijk leent tot een systematische aanpak. Het is een gebied, waar regels gelden, maar waar ze ook dikwijls niet gelden, een gebied, vol van de meest eigen-zinnige elementen, die men met elkaar idioom noemt; elementen, die zaamgeweven zijn met het eigen volk en zijn geschiedenis, met het huiselijk leven, met alleen in Nederland bekende en gangbare opvattingen en zienswijzen.

Het is zeer moeilijk, aan een vreemdeling die taal te leren, vooral wanneer diens eigen taal zo sterk verschilt van het Nederlands als het geval is met de inheemse talen.

Om dat te kunnen doen, zijn bijzondere maatregelen nodig. Men moet orde scheppen in de chaos en zo de taal leerbaar maken, ook voor hen, die geen uitgesproken taalaanleg hebben.

Dat is tot nog toe in onvoldoende mate gebeurd.

Het allereerste taalonderwijs is natuurlijk eenvoudig, maar al zeer spoedig zien de kinderen zich gesteld voor een opeenhoping van moeilijkheden, die wel sterk afsteken tegen de zorgvuldigheid, waarmee de methodiek van andere leervakken is opgebouwd.

In een eerste klas leert men de kinderen de getallen en bewerkingen tot twintig en gaat niet verder, omdat men zeer goed weet, dat dit principiële uitermate goed beheerst moet worden eer men met succes verder kan gaan. Toch is rekenen leren eenvoudiger dan een vreemde taal leren gebruiken.

Zo komt het, dat de oorspronkelijk goede vorderingen in het Nederlands steeds verminderen. De kinderen worden gesteld voor een materiaal, dat met den dag onoverzichtelijker wordt en meer ontmoedigend werkt, zeer tot schade voor de liefde tot het vak. Vóór nog een behoorlijke technische beheersing verkregen is over

het allereenvoudigste taalmateriaal komen er talloze moeilijkheden bij, die dikwijls niet als zodanig door den opleider worden herkend. Men moet opschieten, omdat anders al het andere onderwijs stagneert en men schiet ook op, maar ten koste van een zorgvuldige voortgang.

Zoals de zaken nu staan, moet een inheemse leerling wel een behoorlijke taalaanleg hebben, wil hij er ten slotte in slagen, het Nederlands goed te leren gebruiken. Steun van buiten krijgt hij niet: het milieu werkt als regel tegen. De niet te overwinnen moeilijkheden werken de vorming van een vereenvoudigd, gecreoliseerd Nederlands in de hand, wat een veelvuldige oefening geeft in het maken van fouten. Op deze wijze wordt het Nederlands leren een droeve noodzaak, waar men helaas niet buiten kan maar waar men zich toch innerlijk tegen verzet, waarbij men de moeilijkheden tracht te ontgaan eerder dan te trachten, ze definitief te overwinnen.

Dit moet veranderen.

Ik ben overtuigd, dat heel wat problemen in de Westerse op-
leiding zullen verdwijnen, als het vreemde voertaalonderwijs beter georganiseerd zal zijn.

Deze korte schets van de vraagstukken, die met betrekking tot het Westers onderwijs om een oplossing vragen, wil ik besluiten met de mededeling, dat het Departement van Onderwijs er thans toe is overgegaan, een officiële opdracht tot rationeler organisatie van het vreemde voertaalonderwijs te verstrekken. Slaagt dit werk, dan zal een belangrijke schrede vooruit gedaan zijn op de weg, die de Oosterling heeft af te leggen naar het Westerse doel.

EEN EN ANDER OVER „NATIONAAL ONDERWIJS” EN HET INSTITUUT „TAMAN SISWO” TE JOGJAKARTA

DOOR K. H. DEWANTORO

Aanvaardingsbeginsel.

WIJ leven in een tijd van overgang. Voortdurend zien we veranderingen plaats grijpen. Hier vervult verdwijning van een zich overlevend gebruik met weemoed; elders stemt vernieuwing ons tot blijdschap. Soms doen wij een poging tegen één of andere adatwijziging ons schrap te stellen, dan weer zijn wij het zelf, die verouderde en belemmerende zeden en gewoonten trachten opzij te gooien. Dan ervaren we vroeg of laat, dat tegen noodzakelijkheid nimmer valt te vechten, en dat alles komt op zijn eigen tijd. Dan komen we er vanzelf toe, het onafwendbare te aanvaarden, ook al omdat wij weten, dat dat ten slotte geen vrije keus is, maar zuivere noodzaak.

Gelukkig zien we voortdurend, dat bij de verdringing van het oude door het nieuwe, ons begeleidend gevoel van weemoed en blijdschap niet onvergankelijk is, maar dat ze beide — lief en leed — elkander rusteloos afwisselen. En als we dan ten slotte inzien, dat buiten ons verlangen en los van onzen wil, zelfs ondanks ons gansche subjectieve wezen, niets dan noodwendigheid ons heele bestaan ordent en regelt, zonder één enkele uitzondering, dan zal elke makkende ontevredenheid stellig verre van ons zijn. Maar dan zijn we zoover, dat het ons klaar en duidelijk zal wezen, dat elk gebeuren goed is, ook voor ons zelf, omdat één Regelaar, zonder een tweede naast zich, de geheele leiding eeuwig in Zijne hand houdt, niet tot Eigen baat, maar voor de orde van het gansche Zijn.

Zietdaar in het kort de aanvaardingsgedachte, die ons allen, werkers voor het Taman Siswo-ideaal, steeds bezielt en begeestert en ons onvermoeid doet streven naar het Volmaakte. Waarmede tevens de diepe zin van ons devies: „Soetji tata ngèsti toenggal”*) wordt verklaard, letterlijk beteekenende: „Zuiverheid en orde, strevende naar de volmaaktheid”. Deze spreuk is het intusschen, die elke aarzeling en twijfel, zóó typeerend steeds voor een tijd van overgang, vermag weg te bannen.

Onnatuurlijke factoren.

Is het al op zich zelf moeilijk, een overgangperiode door te maken, nog moeilijker wordt het, wanneer daarbij andere dan natuurlijke factoren aan het vernieuwingsproces deelnemen. Dit

*) Naar Javaanschen trant is dit devies tevens een jaartal-omschrijving (tjandra sangkala) aanduidende het Javaansche jaar 1854 (=1922 A. D.), oprichting van het Taman Siswo-Verbond. K. H. D.

schaadt in hooge mate de normale oriëntering. Hoe vaak werden wij misleid door ingebeelde behoeften, die we als natuurlijk zagen, maar welke later bleken uitstoelingen te zijn van vreemde beschavingsvormen. Te laat ontdekten wij dan, dat zulke behoeften niet, dan wel moeilijk met eigen middelen waren te bevredigen. Onbevredigdheid werd dan ons deel en wat nog erger is: langzaam maar zeker raakten wij van eigen volk en eigen milieu vervreemd. Deze vervreemding zou nog te dragen zijn, ware het niet dat in ons geval de uittrading uit eigen cultuur dikwerf niet tevens intrede in een andere beschaving impliceert. Zoo hebben wij het onze prijs gegeven, maar kregen daarvoor niets in de plaats terug, dat aan het eerstgenoemde gelijkwaardig zou kunnen heeten. Onze wereld hebben we verloren, doch geen andere zijn we binnengetreden.

Eigen fout.

Aan wien de schuld? Hierop kunnen we antwoorden, dat — hoewel pas in de tweede plaats — wij zelf daaraan schuldig waren. Wij moesten kiezen; en wij hebben gekozen. Die keus was verkeerd; en het was een dure keus, omdat wij voor de erlanging van het nieuwe telkens iets uit onzen cultureelen voorraad hadden af te staan, dat dikwijls voor ons leven van grootere intrinsieke waarde was. Wij wisten het niet, en weten het nu pas, nu wij in onze bewuste pogingen tot wederopbouw voortdurend tot ons leedwezen merken, dat veel goeds en moois is teloor gegaan, juist wat voor de inwendige harmonie van ons gebouw van zoo'n groote waarde zou kunnen zijn. Veel nieuw materiaal is er zeker gebracht, op zich zelf vaak van niet gering te schatten waarde, maar dikwijls zoo weinig behorende bij onze stijl of zoo ver daarvan staande, dat het bij aanwending zich meestal beter leent als „opsmuk” dan als bouwstof.

Dat wij bij de keuze zoovele fouten hebben begaan, is alleszins te begrijpen. In de eerste plaats, omdat er zoo weinig keuze was, terwijl er veel moest worden gekozen.

Minderwaardigheidsgevoel — Nabootsing.

Dan was daar nog de omstandigheid, dat wij door de in ons sterk heerschende minderwaardigheidscomplexen, als gevolg van bijzondere staatkundige verhoudingen, alles al lang goed vonden, wat ons eenigszins deed lijken op den Hollander. Een flauwe schijn van geluk of voldaanheid maakte zich van ons meester, wanneer wij in de gelegenheid waren, met Europeanen te verkeerren, Hollandsch te praten, ook met eigen landgenooten, in westersche kleding te verschijnen, onze woning westersch in te richten. Wij gingen zelfs verder in onze nabootsingsneigingen: een huisfeestje zou ordinair of banaal zijn, zonder westersch menu, zonder Jazz-band, zonder een glaasje „ouwe-klare” uit Schiedam zelf, noodig voor de daarbij behorende „moderne” gezelligheid en „europeesche” vrijheid.

Deze westersche na-aperij deden wij ook thuis in ons intieme huiselijke leven; zooveel als mogelijk was schaften wij af, wat in het oog van den Europeaan niet goed of niet mooi zou kunnen zijn. We noemden onzen kleuter „Jonny” als hij Soedjono heette of „Marietje” als een meisje den lieven naam Soemariah droeg. We stonden dan immers op één lijn met de Hollanders.

Bij dit al vonden we desniettemin maar weinig, wat, naar algemeen cultureele maatstaf, van wezenlijk geestelijke waarde kon worden geacht. Buiten het kleine en oppervlakkige laagje der intellectueelen, gold overal als „westersch” of „europeesch” of „modern” al datgene, wat in wezen niets anders was dan de buitenzijde ervan, zoo niet de uitwassen van de moderne samenleving, die, óók voor den beschaafden westerling, vormen zijn van den „zelfkant der samenleving”.

Zelfs in de gunstigste gevallen van nadoenerij zou — meen ik tenminste — de Hollander, die boven het chauvinisme kan staan, wellicht ternauwernood een lach kunnen bedwingen, wanneer hij ziet, hoeveel moeite en inspanning wij aan den dag leggen, om „europeesch” te lijken. Met Rabindranath Tagore kunnen we best de zucht slaken: „Ons leven is een citaat uit het leven van den westerling; onze stem een echo van de stem van Europa; in plaats van intellect zijn wij niets anders dan een tasch vol inlichtingen; er is zoo’n leegte in onzen geest, dat wij niet in staat zijn het schoone en het waardige in ons op te nemen.”

Westersch onderwijs — Intellectualisme.

Wij schreven boven, dat wij pas in de tweede plaats mede schuld dragen aan de ontwrichting van ons cultureele leven. Immers wij verkeerden in de noodzaak die schuld te begaan. Wij hadden te kiezen tusschen het nationale en het westersche; het nationale veronderstelde isolatie in eigen enge wereld, zonder andere maatschappelijke perspectieven dan wat de eigen beperkte samenleving bood; het westersche beloofde gouden bergen en inderdaad werden de eerstelingen zóó met luxe verwend, dat later het eenige ideaal luidde: een goed maatschappelijk leven, dat op geen andere wijze was te bereiken dan via de westersche school. Een gek was hij, die uit andere overwegingen zijn kinderen naar de westersche school zond.

Elders, op een onzer onderwijscongressen, verdedigde schrijver dezes de stelling, dat „materialisme” in die mate door „intellectualisme” wordt bevorderd, dat men het eerste als een kind van het tweede kan beschouwen. Hier zien we het tegengestelde geval: materialistische doeleinden duwden ons in de richting van het intellectualisme. Immers met de populariseering van het westersche onderwijs deed Koning Intellect zijne intrede als „absolute alleenheerscher”, als „dictator” in het rijk van onzen geest. Langzaam maar zeker weken gevoelens en strevingen van hooger aard voor

den geweldenaar, die geen gelijke naast zich duldde. Waar zulk een zelfzuchtige heerscher in ons innerlijk leven den scepter zwaaid, ligt het voor de hand, dat al heel vroeg „individualisme” ook in ons maatschappelijk leven zichtbaar werd als een machtigen factor in het proces van onze sociale ontwrichting.

Zoo populair als de westersche school was in den aanvang van hare vestiging hier te lande, zooveel wrevel bezorgt ze thans aan hen, die van Europa iets anders verwachten dan intellectualisme, materialisme en individualisme. Duidelijker dan ooit blijkt nu, dat die drie loten der westersche school de meest aanwijsbare oorzaken zijn van onze innerlijke, zoowel als van onze maatschappelijke onrust. (Zie verslagen 1ste Nat. Onderwijscongres te Solo).

Onderwijs Regeeringszorg.

Het Regeeringsreglement van 1818 meldde wel iets omtrent, onderwijszorg, maar in 1836 verviel dit artikel weer. Vanaf 1848 of beter: vanaf het R. R. van 1854, was het onderwijs „een zaak van de aanhoudende zorg der Regeering” (artikelen 125—128). Toen in 1862 de z.g. „ethische politiek” tot stelsel was verheven, kon pas worden gesproken van een „cultureel” doel, in dien zin echter, dat het onderwijs geheel westersch was ingericht.

In dit verband moet worden opgemerkt, dat tevoren alleen de Christelijke Zending (Van Hoëvell, Graafland, Neurdenberg) van begin af aan het onderwijs als een cultureele taak beschouwde, wat intusschen geheel in de lijn van de evangelisatie-gedachte lag.

Oude en moderne ethische koers.

Toen kwam de nieuw-ethische periode met hare voorvechters en leiders Van Kol, Van Deventer, Fock, Snouck Hurgronje, Aben-danon en anderen. Veel hebben ze allen gedaan voor de verdere uitbreiding en intensivering van het onderwijs. Ook het onderwijs aan onze meisjes werd flink ter hand genomen, dank zij de edele gedachten van Raden Adjeng Kartini. Met alle waardeering voor hun pioniersarbeid, kan van alle ethici worden gezegd, dat ze wel uit den grond huns harten het goede wilden, doch ons veel te veel met zichzelf vereenzelvigden, naar eigen westersche maatstaf maten, waardoor veel van hun idealen en van hun arbeid gedoemd was om te stranden op de onzichtbare rotsen van ons minder begrepen innerlijke leven.

Thans leven wij in een andere periode, welke best kan worden genoemd de rationeele periode. Naast de officieele richting van het openbare en die van het bijzondere onderwijs op westerschen grondslag, begint de gedachte te groeien, dat aan een volk niet zoo maar het een of andere onderwijsstelsel kan worden opgelegd, door hen, die niet tot dat volk behooren, maar dat een stelsel alleen dan gedi-jen zal, wanneer het is gegroeid uit het volle leven van dat volk zelf. Daarbij houde de Overheid zich op den achtergrond, men-

zich alleen in de zaak, waar zulks wordt gewenscht, verleene steun waar dat noodig mocht zijn, kortom Zij behoort zich geheel ten dienste te stellen van het volksinitiatief. Natuurlijk behoudt Zij haar volle recht van toezicht en ingrijpen, wanneer het Staatsbelang zulks mocht eischen. Ziedaar ongeveer het standpunt dergenen, die ik zoo gaarne „rationeele ethici” zou willen noemen, van wie waarschijnlijk de bekende Ch. O. van der Plas als een van de beste vertegenwoordigers mag worden beschouwd. (Zie zijn artikel omtrent het nationaal onderwijs in Britsch Indië in het Koloniaal Tijdschrift).

Met vreugde kunnen wij constateeren, dat langzaam maar zeker het rationeel-ethische standpunt meer veld begint te winnen. De leider van het onderwijsdepartement dr. de Kat Angelino zelf moet daarvan een voorstander wezen, hetgeen nu reeds kan blijken uit verschillende officiële onderwijsregelingen en suggesties.

Laten we overgaan tot de bespreking van het nationaal onderwijs, zooals dat door het volk zelf wordt begrepen en gemaakt.

Eerste nationaal stadium.

We beginnen met op den voorgrond te stellen, dat reeds lang vóór de geboorte van den naam „nationaal onderwijs”, scholen door Inheemschen werden opgericht. Verscheidene onderwijsinrichtingen dankten hun bestaan aan het initiatief van de oudste nationale vereeniging „Boedi Oetomo”, die sinds 1908 zich bijzonderlijk verdienstelijk heeft gemaakt met de behartiging van algemeen intellectuele belangen der bevolking. (Oprichting van scholen en internaten, van het „Darmo-Woro-Studiefonds”, bespreking van onderwijsbelangen op de jaarlijksche congressen). Ook de vereeniging „Pasoendan” deed hetzelfde voor de Soendanezen. Daarna was het „Moehammadiah”, die overal scholen, uiteraard godsdienstschoolen, oprichtte. Dan kwam de vereeniging „Adhidharmo”, die onder leiding van den bekenden S. I.-voorman R. M. Soerjopranoto te Jogjakarta het „Adhidharmo-Onderwijs-instituut” stichtte. Andere onderwijsvereenigingen volgden, w.o. de „Taman Siswo”, waarover straks uitvoeriger.

Wanneer wij met enkele woorden de opzet en het karakter van bovenvermelde onderwijslichamen willen beschrijven, dan meenen we te kunnen volstaan met het constateeren van de volgende feiten:

- a. die scholen werden opgericht, omdat het door de Overheid verstrekte onderwijs lang niet voldoende was, om in de groote behoefte te voorzien;
- b. men wenschte niets anders dan het zelfde gouvernementeele onderwijs te geven, zoowel kwalitatief als kwantitatief;
- c. men rekende in het algemeen op regeeringssubsidie, zonder welke men meende onmogelijk te kunnen werken.

Wat het laatst genoemde betreft, maakten enkele vereenigingen, waaronder de „Adhidharmo”, een uitzondering. Verder dient ver-

meld, dat sommige der bovengenoemde scholen toen reeds den moed hadden, hier en daar even af te wijken van het officieele program: onder meer gaf men meer Javaansch, een ander voerde het vak „boekhouden”, soms ook „handelsrekenen” e.d. in. Met dat al durfde men evenwel niet over te gaan tot het stellen van een algemeen „nationaal” leerplan, waaronder wij dan gaarne willen verstaan een geheel nieuwe orientatie. Blijkbaar voelde men reeds hier en daar het onpractische, het veel te theoretische, het zoo weinig aan het volksleven aangepaste systeem van onderwijs, doch elk desideratum richtte zich naar het maatschappelijke, juist naar het economische, nog juist naar het materialistische belang. Wel hoorde men nu en dan, in sommige B.O.-kringen, eene principieel nationaal-cultureele stem, maar dan was het de roep van een kleine minderheid. (R.M. Soetatmo Soeriokoesoemo, R. Soemarsono, R. Soetopo).

Terug naar het nationale!

Het was in het jaar 1921, dat de Taman Siswo te Jogjakarta werd opgericht. Reeds dadelijk diende deze school zich aan als „nationaal onderwijs-instituut” en ze zou dat natuurlijk moeten bewijzen. Waarin bestaat het nationale? Waarvoor is dat noodig? Bestaat er een nationaal systeem van onderwijs? Ziedaar allemaal vragen, van voor- en van tegenstanders, die allen blijkbaar van het nieuwe woord waren geschrokken. En toen uit den mond der oprichters en leiders het hooge woord kwam: „Terug van het westersche naar het nationale” met als een der eerste consequenties het gebruik van de moedertaal als voertaal bij het onderwijs, de afschaffing van de Hollandsche kinderspelletjes en kinderliedjes met vervanging daarvan door de nationale (wij noemen voorloopig slechts enkele van de schrikwekkende onderdeelen van het leerprogramma), ja, toen was dadelijk het vonnis geveld: de Taman Siswo verlaagt het onderwijspeil en brengt ons tientallen jaren achteruit!

Wij hebben ons tegen die kwalificatie niet verzet, integendeel bevestigden wij de uitspraak: „Inderdaad, wij moeten eenige decennia terug gaan, wij wenschen gaarne het „startpunt” terug te vinden, opdat we ons kunnen her-oriënteeren: we zijn een verkeerde richting ingegaan.”

Gelukkig waren er ook voorstanders, die dadelijk aan de nieuwe beweging hun krachten gaven. Spoedig daarop verzezen op verschillende plaatsen Taman Siswo-scholen, vooral nadat door den stichter in de groote steden van Java lezingen waren gehouden waarin het Taman Siswo-beginsel in den breede werd ontvouwd.

Onze school noemt zich „pergoeroean”, (Jav. pagoeron). Afgeleid van het woord „goeroe” (leeraar) beteekent het woord letterlijk: de plaats, waar de goeroe verblijf houdt. Men

kan het ook een afleiding noemen van het woord „bergoeroe” (Jv. megoeroe), d.i. in de leer gaan, dan dient aan het woord het begrip te worden gehecht: het centrum van studie. Dikwijls krijgt het woord „pagoeron” alsnog de beteekenis van de leer zelf, n.l. daar, waar de persoonlijkheid van den goeroe het dominerende element vormt, dan beteekent pagoeron: de aldaar aangehangen richting.

Wij, Taman Siswo-menschen, nemen het woord in al zijn drie beteekenissen. Wij willen zijn: een centrum van studie, met een tevoren bepaalde richting, tevens het huis van den goeroe. Van deze drie begrippen is het laatste voor de meesten zeker iets nieuws, vandaar dat wij eerst daarover het een en ander zullen spreken.

De persoonlijkheid van den goeroe.

Volgens het oud-Javaansche, zelfs oud-Indonesische, misschien algemeen Aziatische onderwijssysteem, moet de school tevens de woning zijn van den goeroe. Daar zetelt hij voor goed; daaraan geeft hij zijn naam, of liever gezegd: men noemt het gehucht naar zijn naam. Van heinde en verre komen de leerlingen tot hem, niet hij gaat naar den leerling. We zeggen: hij moet niet zijn de „soemoer loemakoe tinimba” (de wandelende bron, waaruit het publiek water put). De gansche pagoeron-atmosfeer is doordrenkt met den geest van zijne persoonlijkheid.

De studie in zulke pagoerons, is pas een zaak van de tweede orde. Daarmede is niet gezegd, dat daaraan weinig aandacht wordt besteed; anders zou men aan die afdeeling niet een afzonderlijken naam: de „pawiyatan” (wiyata = leer) hebben gegeven. Primair is dus steeds de persoonlijkheid van den goeroe, die levensleiding heeft te geven, dit noemen wij met een modern woord: de „opvoeding”.

Vergun ons even een vergelijking te maken met het tegenwoordige westersche schoolsysteem. Wij zien een gebouw, dat zich onmiddellijk laat herkennen als een zakelijk huis, waaraan niets persoonlijks valt te merken. In de ochtenduren gevuld met leerende of joelende kinderen, plus een stel heen en weer loopende dan wel zittende onderwijzers, is datzelfde huis na één uur des middags geheel gesloten en onbewoond.

Wie gewend is in een Taman Siswo-gebouw te verblijven, voelt onmiddellijk de gelijkenis tusschen zulk een westersch schoolgebouw en een kantoor, een winkel, een fabriek, een station, een café en dergelijke.

Hoe anders is het in een Taman Siswo-woning, waar 's morgens, 's middags en 's avonds groepen leerlingen doorlopend zich bezig houden met studie, met sport of kunstbeoefening, onder leiding hunner leeraren, allen inwonend met hun gezinnen. Hoe nietig lijkt de gewone ochtendlesrooster, in vergelijking met dit voortdurend samen

zijn van leerling en goeroe tot zelfs in de late avonduren. En dan mag stellig het feit niet worden onderschat, dat de leerlingen in de ashrama (een andere naam voor pagoeron in de Hindoe-Javaansche periode) hetzelfde gezinsleven ervaart als thuis bij vader en moeder. Ziedaar factoren, die het verblijf in een pagoeron voor studiedoelinden, tevens in alle opzichten tot een zedelijk heilzaam verblijf maakt. Van het grootste belang is daarbij, dat dikwijls de persoonlijkheid van den goeroe alle „reglementen van orde” overbodig maakt, zoodat de leerlingen volop gelegenheid hebben, zich tot persoonlijkheden te ontwikkelen zonder het mechanische verbod of bevel van het papieren reglement.

Dit systeem van „pagoeron” of „ashrama”, met als neven-instituut de „pawiyatan” vormt alzoo in alle opzichten een inrichting voor opvoeding en onderwijs in haar meest synthetischen vorm. Men denke niet, dat de pagoeron nog maar in de herinnering van het tegenwoordige geslacht leeft als overlevering, als literatuur en als drama (wajang), ze bestaat nu nog in onze (Islamitische) periode, ondanks de woelige eeuwen, die achter den rug zijn. Als „pondok” of „pesantrèn” leeft de nationale pagoeron voort, zij het ook vaak in primitieven cultureel-rudimentairen vorm.

Taman Siswo gezinswoning en sociaal-trainingsterrein.

Wanneer wij hiervoor een schets gaven van den oud-nationalen vorm van ons onderwijsstelsel, dan hebben we meteen een schema getekend van wat de Taman Siswo is en wat zij wil. Wij wenschen niet slechts intellectueele vorming, maar ook en vooral opvoeding in de beteekenis van zedelijke verzorging en training. Hiervoor is het in de eerste plaats, dat alle Taman Siswo-scholen behooren te zijn: het „huis” van den goeroe, tevens de „school” (pagoeron tevens pawiyatan). Dit schoolwoning-type (let wel!) is niet hetzelfde als een „kostschool”, waar dikwijls het gezinskarakter in het gedrang raakt en er zoo weinig „familiaal contact” bestaat tusschen den leerling en den „directeur”, die vaak de zeer gevreesde commandant is. Men denke daarbij ook niet dadelijk aan een „internaat”, waar ook het gemis aan een „gezins-atmosfeer” dikwijls een „kazernegeest” heerscht met al de ruwe uitingen ervan. Heeft men zich niet weleens afgevraagd, of zulk een internaat niet gevaarlijk is voor jongelieden van den puberteitsleeftijd? Zouden de jongelieden niet weleens kunnen hebben gedacht, dat hun verblijf niets anders is dan een hotel? Waar ze in hun gedachte mogelijk op het standpunt staan van: „gekocht en betaald!” Daar in het internaat is er geen vader, noch een moeder; wel is er een directeur of een strenge secundant, maar ach, die zijn altijd wel te verschalken.

In onze Taman Siswo-woningen doen we veel aan kunst; de één schildert, een ander musicceert; anderen, die daarvoor aanleg

hebben, beoefenen den dans. Er is een gamelan, die minstens drie dagen van de week zijn sonore klanken laat hooren, bespeeld door eigen leerlingen, jongens en meisjes. Ze gaan vrij met elkander om, dat mág, omdat ze thuis zijn bij „iboe” en „bapak”, zooals ze ons, hun leiders, hebben te noemen. Buiten mogen ze zóó vrij niet zijn; dat behoort niet bij de nationale zeden en gewoonten, maar dat is ook niet goed, omdat ze op hun leeftijd zoo weinig zelfbeheersching hebben.

Nieuwe leerlingen, vooral de meisjes, vonden het eerst altijd wat vreemd, dat ze niet met jongelui mochten uitgaan, zelfs overdag niet, op een Zondag bijvoorbeeld. Daarentegen mogen de meisjes wel dansen op het rythme van den gamelan, mogen ze fietsen, mogen ze aan sport doen, mits meisjessport. Dat ging in den beginne meestal hun verstand te boven, misschien ook het verstand hunner ouders. Nu eens leek de Taman Siswo zeer „behoudend”, dan weer was ze „radicaal”.

Mag ik wat zeggen, geachte lezeressen en lezers; na één jaar, als ze van de vacantie terug op school zijn, hoort ge diezelfde meisjes weer klagen, maar anders: „O, die ouders van me, niets doen ze omdat het goed is, of laten ze, omdat het slecht is, maar . . . omdat andere menschen het doen of hetzelfde laten.”

Onze grootere kinderen doen niet alleen aan kunst en sport, maar ook aan het vereenigingsleven. Daarvoor hebben zij hun centrale P. T. S., d.i. „Pemoeda Taman Siswo” met de vele onderdeelen: sportclub, debatingclub, tooneelclub, onderwijsclub (dat zijn zij, die het op zich nemen, binnen een bepaalde tijd zooveel mogelijk analphabeten te leeren lezen en schrijven) verder een klee-renfondscommissie, die gedragen klee ren verzamelt voor de armen, een E.H.B.O. of „eerste hulp bij ongelukken” enz. Zijn ze daarin ongeveer net als leerlingen van andere scholen, dit verschil is er, dat zij dat alles doen samen met ons, hun leiders, al blijven wij steeds op den achtergrond, als adviseurs en als „leiders die achter het gelid staan” (toetwoeri andajani = achteraan staande, doch steeds beïnvloedende). Deze éénheid tusschen de leerlingen en hun goeroes ziet men, naar ik geloof, slechts zelden.

Door onze houding van „toet-woeri-andajani” gebeurt het vaak, dat onze kinderen zich aan iets schuldig maken, voordat of zonderdat wij intijds kunnen optreden. Dat is zoo erg niet; elke fout brengt hare straf mee, zoo niet, dan bevorderen wij, leiders, de komst van de anders uitgebleven straf; zoo is elke fout dan opvoedend.

Ons leerprogramma.

Hoe staat het nu met het onderwijs zelf? Welke leervakken worden er gegeven? Hoe geschiedt dat? Waar komen de leerkrachten vandaan? Is er concordantie of convergentie ten opzichte van

het openbare onderwijs enz. enz. Al die vragen zullen we hieronder in het kort beantwoorden.

Wij beoogen de wezenlijke uitvoering van ons zuivere nationaal program, waaronder wij hebben te begrijpen, dat het onze plicht is daar, waar zulks reeds mogelijk is, consekwent te doen, wat onze beginselen voorschrijven. Dit betreft o. m. de volledige gescheidenheid tusschen ons leerplan en dat der openbare school. Kan dat nu reeds tot uitvoering worden gebracht in deze periode, zonder dat wij de kinderen dupeeren tot slachtoffers van onze „Prinzipiënreiterei”? Ons antwoord luidt aldus: „Zoolang wij nog geen nationaal hooger onderwijs hebben, dienen onze middelbare scholen tevens op te leiden voor de westersche hoogeschool. Hebben wij eenmaal zelf een hoogeschool, dan leiden wij in onze nationale A. M. S-en uitsluitend op voor onze eigen hoogeschool.” Diep beschouwd is er voor ons tusschen „concordantie” en „convergentie” geen verschil, vooral omdat wij in de hoogste instantie steeds één met de groote wereld wenschen te zijn. Wij willen zoolang mogelijk de eigenheid handhaven en eerst dan overgaan tot een hogere eenheid, wanneer wij als gelijken ten opzichte van de andere eenheden ons kunnen doen gelden. Dit gelijk staan worde bereikt niet door „gelijkheid”, maar door gelijkwaardigheid.

Daartegenover erkennen wij de aanvaarding van een noodzakelijkheid. Ook al zijn we van meening, dat wij op het moment van dit noodzakelijk gebeuren op iets beters recht hebben. Zoo trachten wij „to make the best of things”.

Na bovenstaande uiteenzetting valt licht te begrijpen, dat wij op onze scholen ongeveer hetzelfde aan kennis of wetenschap verwerken als op iedere andere school, met dit verschil natuurlijk dat wij (dank zij onze vrijheid als gevolg van ons subsidieeloos werken) geheel vrij zijn, kwalitatieve dan wel kwantitatieve wijzigingen aan te brengen, in verband met speciale belangen van nationalen dan wel van practisch maatschappelijken aard.

Wat de leermethoden betreft, ook hierin behouden wij voor ons het recht van vrijheid om te kiezen, wat wij goed vinden. Nu eens maken we gebruik van eigen methoden, dan weer nemen wij de overal gebruikelijke, omdat per slot van rekening de beste methode geen andere is dan die, overschillig van waar afkomstig, welke ons in staat stelt, in den kortst mogelijken tijd de beste resultaten te bereiken.

Het spreekt vanzelf, dat wij als nationale school veel meer uit onze eigen cultuur geven dan andere inrichtingen (taal, geschiedenis, muziek, dans e. d.). Verder nemen wij als voertaal de moedertaal van het kind, of indien elders geen zuivere moedertaal meer bestaat (Batavia), het nieuwere Maleisch, dat wij met een nieuw woord „Indonesisch” noemen. Enkele vakken worden in het Nederlandsch gegeven, ter oefening in het practische gebruik dier taal, soms ook daar, waar het Javaansch of het Maleisch nog bezwaarlijk als

voertaal kan fungeeren (wiskunde). Ten aanzien van het taalonderwijs luidt het voorschrift in ons leerplan: de moedertaal als voertaal, vooral voor de lagere klassen, onderwijs in het Nederlandsch en Maleisch voor de hogere klassen der lagere school, en het Engelsch voor het voortgezet onderwijs.

Tot zoover wat betreft de leervakken.

Bekwaamheid boven bevoegdheid.

Onze leerkrachten betrekken we gedeeltelijk uit onze eigen Tamen-goeroes of kweekscholen (te Jogja, Batavia, Semarang, Soerabaja, Medan, Malang, of wij leiden abiturienten van andere scholen (A. M. S., H. B. S., Stovia, Nias etc.) gedurende een jaar op. Er zijn er die eenige jaren student zijn geweest en hun studie staakten, waarna ze tot het onderwijs overgingen, waar ze zeer bruikbare krachten blijken te zijn. Ook gediplomeerden van middelbare vakscholen (landbouwschool, zeevaartschool, handelsschool te Amsterdam) bevinden zich in onze gelederen, zelfs één met een ijkersdiploma. Wat dit betreft kan worden verwacht, dat binnen afzienbaren tijd stellig ook „gegradueerden” het nationaal onderwijs zullen komen versterken, niet omdat ze in afwachting van een benoeming *pour passer le temps* even bij ons komen, maar omdat ook bij hen eenmaal de aantrekking tot den door ons begonnen zendingsarbeid zóó groot zal zijn, dat ook zij, volgaarne bereid, daaronder hun schouders zullen zetten. Het zij zoo.

Het financiële geheim.

Wellicht rijst bij velen Uwer de vraag: Waar halen zij het geld vandaan? Ik voor mij geloof, dat dit het moeilijkste vraagstuk is van het geheele systeem. Statuair is het ons verboden, giften aan te nemen, welke ons hetzij uiterlijk dan wel innerlijk aan banden zouden kunnen leggen. Daarentegen kunnen geheel *con amore* gegeven schenkingen niet worden geweigerd. Wij mogen niet op andermans hulp rekenen, omdat wij reeds bij de opzet ons vast hebben voorgenomen, op eigen beenen te staan. Dit kweekt eerstens het zoo noodige zelfvertrouwen, ten tweede prikkelt het onze energie, terwijl ten slotte door die bepaling wij allen gedwongen zijn, om steeds de grootste eenvoud en soberheid te betrachten, welke beide eigenschappen zoo noodig zijn bij elke opvoeding.

In dit verband spreken we van een „zelfbedruiplings-systeem”, dat in ons program tot stelsel is verklaard. In dit systeem past het niet langer, gelijk vóór ons steeds het geval, dat men pas waagde een school op te richten, wanneer de „subsidie” van de Regeering er was; hetgeen niets anders beteekende dan dat men nimmer in voldoende aantal scholen voor ons volk zou kunnen stichten.

Wij hebben geen andere vaste inkomsten dan de opbrengst der schoolgelden, waarvan het tarief ongeveer gelijk is aan dat der open-

bare scholen. Daarmee bestrijden we alle kosten van onderwijs en schoolbeheer, terwijl die voor de instandhouding van de „pondoks”, ingevolge hetzelfde „zelfbedruipingssysteem”, eveneens moeten worden gevonden uit de bijdragen voor kost en inwoning, zoowel van leerlingen als van de leerkrachten.

Ten aanzien van het financieele gedeelte meenen wij met het bovenstaande den lezer voldoende te hebben ingelicht (al zullen velen, vooral zij die een grove becijfering maken, hoofdschuddend zich blijven afvragen, hoe dat wel kan worden uitgevoerd!)

De organisatie.

Nu rest ons enkele woorden te wijden aan het organisatorische deel der Taman Siswo-beweging. Elke school noemt zich geen vereniging, (ze bezit ook geen contribueerende leden) maar een „Vrije Wakaf” d.w.z. een soort inheemsche „stichting”, echter niet bij de Islamitische rechtbank aangegeven, zooals voor gewone „wakafs” verplichtend is gesteld. De Taman Siswo wenscht niet aan kerkelijk-islamitische regelingen gebonden te zijn. Tot dusver heeft ze er zich eveneens voor gewacht, „rechtspersoonlijkheid” aan te vragen, omdat rechtspersonen behooren tot de jurisdictie van het Europeesche recht (geen grondbezit!). Thans zal wellicht de Taman Siswo, krachtens het besluit van het laatste congres, overgaan tot de vorming van een „stichting”, welke zaak intusschen nog in studie is bij onze rechtskundige commissie.

Elke Taman Siswo (er zijn er ongeveer 200 over geheel Indië) is een afdeling van het Verbond, dat „Persatoean Taman Siswo” heet, gevestigd te Jogjakarta onder leiding van een door het vierjaarlijksche congres voor 4 jaren verkozen Madjelis Loehoe of Hoofdbestuur. Boven dit lichaam staat nog de „Algemeen Leider”, die voor onbepaalde tijd is verkozen en dezelfde rechten bezit als het verbondscongres. Met den „Raad van Ouderen”, d.i. de leidend-adviseerende „Badan-Pengetoea”, vormen algemeen leider en hoofdbestuur tezamen de opperleiding.

De vrouw in de Taman Siswo.

Bij de bespreking van de organisatie zal het, vooral voor de lezeressen, wel interessant zijn te vernemen, dat in de Taman Siswo verschillende bepalingen bestaan, welke de absolute gelijkwaardigheid van de vrouwelijke leden vastleggen. In de eerste plaats is voorgeschreven, dat in de besturende lichamen behalve de op gewone wijze verkozen vrouwelijke leden, ook nog een vertegenwoordigster van de „Wanita Taman Siswo” (=de gezamenlijke onderwijzeressen plus de echtgenooten der mannelijke leerkrachten) zitting behoort te hebben namens dat vrouwenlichaam, welk extra-lid zelfstandig door de vrouwengroep wordt verkozen. Verder moeten alle gevallen van zedelijke overtredingen, benoemingen van vrouwelijke leerkrachten, de zorg over alle moreele

belangen, vooral wat verband houdt met de sexualiteit, aan het oordeel der „Wanita T.S.” worden onderworpen. Verder is er een Centrale Vrouwenraad, die niet onder het Hoofdbestuur, maar daarnaast staat.

Leiding, toezicht en orde.

Al de bovengenoemde centrale bestuurslichamen hebben in de verschillende gebieden hun vertegenwoordigers. Die gebieden zijn: Midden-Java, Oost-Java, West-Java, Atjeh, Sumatra's Oostkust, S.W.K., Zuid-Sumatra, Z.O. Borneo, W. Borneo, Bali en Celebes; daar, waar reeds een of meer Taman Siswo-scholen bestaan. Al deze gebieden worden verder in kleinere ressorten onderverdeeld, meestal samenvallende met de gouvernements-gewesten (doch niet altijd), welke onder leiding staan van z.g. „instructeurs”. Op deze wijze is het mogelijk, toezicht en leiding vanuit de centrale Madjelis Loehoer te doen uitgaan. Met de bestaande bepalingen, waarin de hoofdlijnen van centralisatie der kernbelangen (minimum-leerplan, benoeming der schoolhoofden, erkenning der gewone leerkrachten, centrale topklasse der kweekschool te Jogja, algemeen beleid tegenover Regeering en publiek e.d.) zijn vastgelegd, mede de vormen van decentralisatie der locale gebieden (materieel beheer, plaatselijke belangen etc.) kan in het algemeen de streng voorgeschreven „orde en vrede” tot in vrij groote mate worden benaderd.

Deze „orde en vrede”, in ons beginselprogram als „hoogste doel” genoemd, trachten wij te bereiken door de erkenning en toepassing van het beginsel van „zelfbeschikkingsrecht” met onmiddellijk daarnaast de eisch van „saamhoorigheid”. Al onze bepalingen, die de verhoudingen tusschen individuen en tusschen groepen regelen, behooren steeds daaraan te worden ontleend of getoetst. Zoo is b.v. in de Taman Siswo elk spoor van de antithese „werkgever — werknemer” afwezig. Tot zelfs de vaststelling der „nafakahs” (= levensonderhoud; wij spreken niet van „salaris”) behoort tot de bevoegdheden van de gezamenlijke werkers, niet van het bestuur alleen. Als bedrijf laat de Taman Siswo zich daarom onmiddellijk kennen in haar coöperatieve vorm.

Waar uit den aard der organisatie, met het vrijheidsbeginsel als fundament, niet altijd even gemakkelijk de „orde en vrede” kan worden bereikt, bestaat er in het „Taman Siswo-Statuut” de bepaling, dat in bepaalde gevallen de algemeen leider als dictator kan optreden, in welke hoedanigheid hij dan niet meer aan de bestaande statuten en reglementen is gebonden, doch uitsluitend aan de hoofdbeginselen ervan.

Thans zijn we gekomen aan het slot van onze beschrijving. Laat niemand van de lezeressen en lezers denken, dat wij met onze Taman Siswo de eenige werkers zijn op nationaal onderwijsterrein;

nog minder dat wij van onszelven denken, de wijsheid in pacht te hebben en zekerlijk de beste resultaten te zullen bereiken. Verre daarvan; wij zijn maar één van de vele groepen, die in dezen moeilijken tijd van overgang alles over hebben voor de cultureele ontwikkeling van ons land en volk. Gezamenlijk zoeken wij naar de beste wegen, die ons voeren naar hetzelfde doel. Wanneer iets ons van de anderen onderscheidt, dan is het waarschijnlijk dit, dat wij den moed hebben weder onszelf te zijn.

„Terug naar het Nationale”, dat is de vorm, waarin — naar wij hopen en verwachten — zich zal moeten manifesteren de diepe en eenige tot dusver voor ons verborgen waarheid, dat in het eigen nationale leven alle natuurlijke normen van rythme en harmonie zijn verwerkt en beleefd en dat slechts daarin het hooëste menschelijk geluk op deze aarde is te vinden.

Dat het spoedig zoo moge zijn!

Enkele statistische gegevens, ontleend aan het jaarverslag van 1932—1933:

1. Aantal afdeelingen: 175, met 208 scholen; enkele afdeelingen en scholen waren nog „candidaat”, omdat ze nog niet namens de hoofdleiding werden geïnspecteerd, of nog niet „op peil” waren.
2. Van de 175 afdeelingen zijn er 145 op Java en Madoera gevestigd, 25 op Sumatra, 3 op Borneo, 1 op Celebes en 1 op Bali.
3. Alle afdeelingen hebben een kindertuin en een lagere- en/of een schakelschool; verder zijn er 26 Mulo's, 7 kweekscholen en 1 middelbare school. Ook onderhouden eenige afdeelingen een „volksschool”, een „volksmeisjesschool”, een lagere landbouwschool, een „werkschool” etc. bij wijze van experiment.
4. In totaal zijn er: 700 leerkrachten, o.w. 100 vrouwelijke en 17.000 leerlingen, o.w. 4000 meisjes.

VRIJE JEUGDVORMING VAN HET EUROPEESCHE KIND IN INDIË

DOOR A. VAN CHARLDORP

MEN hoort vaak de stelling verkondigen, dat de groote maatschappelijke bewegingen ons Indië vrij onberoerd laten. De groote strijdvragen worden in Europa uitgevochten en eerst nadat het kristallisatieproces daar heeft plaats gehad, worden de nieuw-ontstane principes in de Indische samenleving overgebracht, waarin ze langzamerhand zonder veel strijd geassimileerd worden.

Was dit voor velerlei gebied en gedurende langen tijd inderdaad het geval, het zijn vooral de laatste jaren, de jaren van de werelddepressie, die hierin, evenals in vele andere maatschappelijke gesteldheden, verandering hebben gebracht. Indië kan thans niet wachten, totdat in andere landen de oplossing van de brandende vraagstukken, die ook voor dit land urgent is geworden, gevonden is. Afwachten beteekent thans ook in de Indische maatschappij ten onder gaan en door dit dreigende gevaar gedwongen, neemt ook zij deel aan het zoeken naar een uitweg uit de wereldmoeilijkheden.

De depressie heeft bovendien aan Indië ook gebracht het ontstaan of de verscherping van eigen, voor dit land specifieke problemen, die eveneens om een spoedige oplossing vragen.

Eén der vraagstukken, die over de gansche wereld de belangstelling hebben, is de zorg voor de jeugd van nu, die het nadeel heeft te moeten worden opgevoed in een chaotische samenleving. En toch moeten deze kinderen de maatschappij van morgen vormen. Hoe hun te leeren een andere, betere gemeenschap op te bouwen? Hoe alle jonge menschen zoo van de schoolbanken, voor wie er geen werk is daarbuiten, te behoeden voor de gevolgen van lediggang en teleurstelling?

Daarnaast staat een van Indië's eigen problemen: de zware onderwijscontingenteering, die diep, zeer diep in de levens van de schoolgaande jeugd ingrijpt.

Door deze factoren zijn in de levensomstandigheden van onze jeugd zeer groote veranderingen gebracht. Voor betrekkelijk korten tijd nog was er voor ieder kind plaats op de scholen. Na afloop van den schooltijd was er steeds wel werk te vinden voor wie werken wilde, dat het noodige kon opbrengen voor het levensonderhoud.

Nu is er de onderwijscontingenteering! Men moet het in een gezin medegemaakt hebben, hoe een ieder in spanning informeert naar den uitslag van proefwerken en beurten van den scholier, die bij blijven zitten, volgens de strenge bepalingen van de contingenteteering, van school verwijderd zal worden, om te kunnen inzien welk

een diep ingrijpende invloed deze bezuinigingsmaatregel op het zieleleven van de schooljeugd heeft. Blijven zitten beteekent voor ouders, die over geen groot inkomen beschikken — en hoevele van hen zijn er tegenwoordig niet — het kind verder thuis houden en de verminderde kans voor hen op een goede positie in de maatschappij; voor de meer welgestelde ouders beteekent het, het kind op een dure ongesubsidieerde school te doen of op te zenden naar een andere plaats of naar Nederland, beide gebeurtenissen, die groote opofferingen van het gezin met zich medebrengen.

En na dit schoolleven moeten ze ervaren, dat er niet veel plaatsingsmogelijkheid is, dat zij in de maatschappij niet noodig zijn, dat de lang gekoesterde wensch de eigen wieken uit te slaan nog in geen jaren werkelijkheid zal worden.

Wel mogen wij onze jongens en meisjes zoodanig opvoeden dat zij karaktereigenschappen verwerven, die hen in staat stellen, de moeilijkheden van hun jeugd onder de huidige, zware omstandigheden te overwinnen, doch die hen vooral ongerept zullen doen heenkomen door de zware beproevingen, die hen bij de intrede in de maatschappij te wachten staan. De eigenschappen van zelfstandigheid, aanpassingsvermogen en wilskracht zijn daarbij de hoogst onontbeerlijke.

De hedendaagsche schoolvorm — het wordt allerwege gevoeld en gezegd — brengt onze kinderen geen karaktervorming.

De eerste grondslag hiervan wordt gelegd in het gezin. Een kind, dat van de opvoeding in het ouderlijk huis een degelijke basis heeft medegekregen, beschikt over een kostbare wapenrusting, die hem voor veel kwaad zal behoeden. Ieder ouderpaar kenne zijn plicht ten aanzien hiervan, doch beseffe ook, dat het aankweken van verscheidene eigenschappen of het leeren toepassen daarvan slechts kan geschieden buiten in de vrije maatschappij. Het gezin is een kleine gemeenschap met eigen normen. Hoe de opgroeiende leden daar aan te leeren wat aan aanpassingsvermogen, zelfstandigheid en gemeenschapszin door de groote samenleving geëischt wordt? Het is de vrije jeugdvorming, die tracht een omgeving voor de jeugd te scheppen, waarin zij deze voor hun later leven in de maatschappij onontbeerlijke eigenschappen kunnen verwerven.

Men heeft bij de vrije jeugdvorming twee vormen te onderscheiden: de jeugdzorg en de jeugdbeweging.

De organisaties, vallende onder den term „jeugdzorg”, zijn in het leven geroepen door ouders of opvoeders, die de urgentie van een derde milieu naast het thuis en de school voor de opvoeding van hun kinderen aanvoelden.

De „jeugdbeweging” gaat uit van de oudere jeugd — meestal reeds boven de achttien. Zeer dikwijls heeft men hier te doen met een strooming, bedoeld als reactie op de zienswijze der ouderen.

Uit den aard der zaak komt de jeugdzorg het meeste voor;

toch zijn vooral in dezen tijd verschijnselen van jeugdbeweging aan te wijzen.

Er is namelijk in deze dagen meer dan ooit aanleiding tot conflict tusschen de ouderen en de jeugd.

Te allen tijde heeft er min of meer spanning geheerscht tusschen de oudere en jongere leden der maatschappij, hetgeen voortvloeide uit de levensbeschouwing van beide groepen: de ouderen nuchter, bezadigd, conservatief; de jongeren enthousiast, jeugdig overmoedig, geen moeilijkheden ziende. Hierbij is nog een factor gekomen, die ik door middel van een citaat van den bekenden Nederlandschen hoogleraar J. H. F. Kohlbrugge zal noemen:

„De laatste jaren is er een strooming gekomen naar intenser, hooger, eerlijker leven op allerlei gebied. De jongeren zijn er door aangegrepen, de ouders en opvoeders in veel mindere mate, en dus moeten ook daardoor botsingen ontstaan.

Tot de kenmerken der moderne jeugd behoort een grooter idealisme, een verminderd gebruik van sterken drank, een groo-tere zedelijke reinheid, verlangen naar een meer natuurlijken omgang tusschen jongens en meisjes, meer zin voor het leven in de vrije natuur, meer belangstelling voor godsdienst en maatschappij.

Er zijn groote groepen, die zonder eenige valsche schaamte deugden beoefenen, die een vijf en twintig jaren geleden onder de jeugd voor lamelligheid en saaiheid werden aangezien. En wat meer zegt, zij propagandeeren de beginselen, die de bron dier deugden zijn, met een vrijmoedigheid, die men zich vroeger niet indenken kon.

Vele ouders in een meer materialistische sfeer grootgebracht, kunnen zich in dit alles niet verplaatsen, zij willen hun levensgewoonten niet wijzigen en het spreekt van zelf, dat hierdoor conflicten met hun kinderen ontstaan.”

De derde factor, opgekomen in de laatste jaren, die verwijdering brengt tusschen de jeugd en de ouderen in onze samenleving, is het groote verschil in levensomstandigheden van de hedendaagse jongere generatie en die der ouderen tijdens hun jeugd. Het is zeer moeilijk zich volkomen in te denken in den gemoedstoestand van een persoon, wiens omstandigheden men niet uit eigen ervaring kent. De ouderen van heden hebben in hun tijd nimmer de ontzaglijk groote moeilijkheden medegemaakt, waarmee de tegenwoordige jeugd te kampen heeft en het is daardoor niet aan vele ouderen gegeven hun groote, geestelijke ellende te begrijpen. Vandaar, dat vooral in dezen tijd de oude leuze in de jeugdorganisaties: „Geef hun liefst jonge leiders en leidsters, die staan het dichtst bij hen en begrijpen hen daardoor het best”, van groot belang is. De jeugd schijnt dit zelve zeer wel aan te voelen, want

enkele organisaties, meer bestemd voor de oudere jeugd of jonge volwassenen, krijgen van den kant van de jongere kinderen verzoekjes om hen ook mee te laten doen of andere clubs voor hen op te richten.

Vele van de jonge volwassenen van heden voelen iets voor het jeugdwerk. Wie zelf niet lang geleden een groote moeilijkheid doorworsteld heeft, is vervuld met medegevoel voor degenen, die er nog middenin zijn en steekt gaarne de helpende hand uit naar deze personen.

Toch is het aan te bevelen boven deze, dadelijk met de kinderen in aanraking komende jonge leiders en leidsters, een oudere te plaatsen, die bij moeilijkheden met zijn meerdere levenservaring van dienst kan zijn. Dat deze persoon echter voor alles iemand zij, die zich geheel op het standpunt der kinderen tracht in te stellen. Zonder deze houding is zijn leiderschap van geenerlei waarde, hetgeen zich in de praktijk onmiddellijk zal wreken, doordat de kinderen en jonge leiders zich niet voor hulp tot hem zullen wenden.

De middelen voor jeugdvorming zijn vele.

In de eerste plaats is het de clubvorming zelve en de omstandigheid, dat de kinderen verantwoordelijk gesteld worden voor de prestaties van hun club, die hen plichtsbetrachting en gemeenschapszin bijbrengt.

Voorts is sport een van de meest voorkomende middelen, waarvan de jeugdvorming zich bedient ter bereiking van het doel. Indien onder goede leiding beoefend, kan sport veredelend werken; ze leert de beoefenaars: sportiviteit, discipline, samenwerking met anderen, verantwoordelijkheidsbesef voor het geheel. Daarbij gevoegd de gezonde lichaamsontspanning in de open lucht, die onze jeugd zeer noodig heeft, vormt zij zeer zeker een prachtig middel om de kinderen deze karaktereigenschappen bij te brengen, mits echter onder goede leiding beoefend, zoodat een verkeerde geestesgesteldheid als bijv. zucht om te winnen, onverschillig met welke middelen, voorkomen kan worden.

Iedere jeugdclub zorgt op geregelde tijden met een voordracht- of tooneelavond voor het voetlicht te kunnen komen. De kinderen leeren zich hierdoor vrij bewegen en verlegenheid af te wennen, eigenschappen, die hun in hun later leven zeer van pas zullen komen.

Nagenoeg alle jeugdorganisaties zijn er ook op bedacht de kinderen er toe te brengen hun handen te gebruiken. De beoefening van slöjd, koken, handwerken enz. bevordert de zelfwerkzaamheid, vooral hier in Indië een eigenschap, die meer ingang behoorde te vinden.

Uit het voorgaande zal het de lezer(es) duidelijk geworden zijn, hoe noodzakelijk de vrije jeugdvorming voor het Europeesche kind in Indië is. Kijkt men dan rond om waar te nemen, hoeveel er in die richting reeds voor het kind gedaan is, dan moet men met te-

leurstelling ervaren, dat het aantal jeugdorganisaties zeer klein is. Wel beraamt men thans, opgeschrikt door enkele algemeen bekend geraakte gevallen van z.g. jeugdverwilderings, overal plannen om tot de oprichting van meerdere van deze organisaties te komen, teneinde de schooljeugd te leeren hun vrije tijd op nuttige wijze te besteden en hen door karaktervorming van a-sociale handelingen af te houden. Ik zal hieronder eenige der meest verbreide jeugdorganisaties in Indië beschrijven onder vermelding van de middelen voor jeugdvorming, waarvan zij zich bedienen.

Een der grootste is de organisatie van de Nederlandsch-Indische Padvindders met de meisjestak daarvan: het meisjesgilde.

De beginselen en werkwijze der Padvinderij met hun waardevolle, algemeen vormende werking zullen in verband met de groote bekendheid daarvan hier niet meer uiteengezet worden.

Voor ieder van de leeftijdsgroepen is een bepaald in hun gedachtengang geheel passend „spel” uitgedacht, waardoor het mogelijk is, meeroeiende met de fantasie der kinderen, hen de juiste karaktereigenschappen bij te brengen. Zoo is er voor de „verkenners” (jongens van 11 tot \pm 17 jaar) het woudlooperspel, de jongens van 8 tot 11 zijn de „welpen”, die de oude grijze wolf hebben te volgen, voor de kleine meisjes van dien zelfden leeftijd is in het leven geroepen de kabouter-sprookjessfeer.

Er is geen middel voor jeugdvorming, dat de padvinderij niet aanvat. Een allround padvinder is dan ook gevormd tot een goed lid van de maatschappij, opgevoed in zelfwerkzaamheid (is zoo noodig in staat voor zijn eigen voedsel, kleding enz. te zorgen), plichtsetrouw, behulpzaam, wilskrachtig. Geheel overeenkomstig de grondslagen van de padvinderij, namelijk om steeds in de sfeer van de kinderen zelf te blijven, wordt van de leiders en leidsters geëischt, dat zij zich geheel in de zienswijze van de kinderen hebben in te leven; zoo noodig hebben zij zich in zooverre terug te trekken, dat de kinderen in zelfbestuur hun eigen club regelen onder het wakend oog van leider of leidster.

De padvinderij breidt zich hier in Indië nog steeds gestadig uit. Men telt er groepen onder van allerlei landaard: Europeesche, Chineesche, Inheemsche, Arabische. Deze groepen hebben zich van zelf gevormd, over het algemeen onder leiders van hun eigen categorie, toen de gelegenheid daartoe werd opengesteld. Op deze wijze is het mogelijk in iedere groep de eigen cultuur geheel tot uiting te laten komen, terwijl de kinderen door hun leiders van eigen landaard het beste begrepen en geleid kunnen worden.

Van de jeugdorganisaties op godsdienstigen grondslag noem ik de Katholieke Meisjes Organisatie en de Katholieke Jongelingen Bond, die eveneens hun vertakkingen over heel Indië bezitten.

Een leeftijdsgrens wordt niet gesteld, doch wel worden slechts als lid toegelaten ongetrouwde personen.

De organisaties kennen drie leeftijdsgroepen n.l. een groep van kinderen tot 12 jaar, één van 12 tot 17 jaar en één van leden van een leeftijd van boven de zeventien.

Vanzelfsprekend is de godsdienstige vorming de kern van de opvoeding van de leden van deze vereenigingen.

Ieder der organisaties heeft een onderdeel padvinderij; verder beoefenen de leden verschillende takken van sport; de leden krijgen ook gelegenheid zich te oefenen in tooneel, voordrachten enz.; verscheidene clubs voor handwerken, houtzagen enz. brengen de leden vaardigheid bij.

De leiders en leidsters der jongere kinderen komen vaak uit de oudere leeftijdsgroepen van deze organisaties voort.

Een algemeen verbreide Christelijke jeugdorganisatie voor meisjes wordt gevormd door de Driehoekclubs, die hun naam ontleenen aan hun symbool, bestaande uit een driehoek voorstellende de lichamelijke, verstandelijke en maatschappelijke ontwikkeling, omspannen door een cirkel, de geestelijke vorming. Gebaseerd op het Christelijke beginsel worden de leden in deze clubs de bovengenoemde, verschillende onderdeelen van hun vorming bijgebracht. In de praktijk is gebleken, dat op het maatschappelijke de nadruk dient te worden gelegd. Overeenkomstig de padvinderij loopen de meisjes in uniform, kunnen zij onderscheidingsteekenen halen enz. Vele leidsters van deze clubs komen voort uit de Christen Jonge Vrouwen Vereenigingen (leeftijdsgrens ongeveer van 18 tot 35 jaar), die hetzelfde symbool bezitten.

De Jongeren Beweging van het Indo - Europeesch Verbond, een autonoom onderdeel van dit Verbond, neemt als lid op de Indische Nederlander. De kern wordt gevormd door de jonge volwassenen van 18 tot 30 jaar. Voor de kinderen beneden de achttien stelt zij haar poorten echter ook open. Naar gelang een plaatselijke afdeeling meer leden boven de 18 of daarbeneden telt, wordt het program van werkzaamheden bepaald. Een afdeeling, bestaande voor een groot deel uit jeugdigen, werkt vanzelfsprekend meer voor hen door middel van sport, cursussen enz.

De afdeelingen, welke voornamelijk jonge volwassenen tellen, geven naast sportbeoefening gelegenheid tot het volgen van cursussen bijv. in talen, lezingen voor algemeene ontwikkeling, maatschappelijke oriëntatie enz.

Een organisatie met een specifieke doelstelling is de Vereeniging voor Kampeerhuizen. Haar streven omschrijft ze op deze wijze: „De vereeniging stelt zich ten doel de jeugd van alle landaarden op zoo gezond en goedkoop mogelijke wijze in nader contact te brengen met de natuur, door het oprichten van kampeerhuizen en het eventueel zelf organiseren van kampen. Zij beoogt op deze wijze een gezonder jeugdleven, verantwoordelijkheidsgevoel en gemeenschapszin aan te kweeken.”

Ze bezit reeds verschillende kampeerhuizen n.l. in West-Java

Djagiri (boven Lembang), Prana (Soekaboemi), Telaga Petenga (bij Bandoeng), De Voortrekker (in de Boschreserve Tjiparai, op de Gedeh), Tjimatjan (Sindanglaja). In Midden-Java: Banaran (tusschen Salatiga en Solo) en het Wilhelmina-kamp (Kalioerang bij Jogja).

Alle leden kunnen voor een kleine vergoeding in de kampeertehuizen kampeeren, alle minderjarigen echter slechts onder leiding van een verantwoordelijk, meerderjarig vereenigingslid.

In de kampeertehuizen is bediening niet geoorloofd, teneinde de zelfwerkzaamheid der leden aan te kweeken, terwijl bedwelmende middelen (alcohol en tabak) geweerd worden.

Het bezoek aan deze tehuizen wordt gestadig grooter.

In het belang van de jeugd en dus in het belang van de toekomstige samenleving in dit land is het noodzakelijk, dat meerdere jeugdorganisaties worden opgericht of de bestaande terdege worden uitgebreid.

Deze wenschelijkheid moge hierbij nogmaals in de aandacht van hen, wien het lot van jeugd en maatschappij ter harte gaat, aanbevolen worden.

ZULLEN WIJ ONZE KINDEREN NAAR HOLLAND ZENDEN?

DOOR M. A. E. VAN LITH- VAN SCHREVEN

De rechten, die wij op onze kinderen hebben, zijn tegelijkertijd onze plichten en wel deze: hen met de grootste zelfverlochening tot een zelfstandig leven geschikt maken.

ZOLANG Nederlands-Indië bestaat, is het ontwrichte gezinsleven de grote tragiek geweest van de, in de koloniën levende, Europese ouders, de zwarte bladzij in hun levensboek.

Er is echter een tijd geweest, dat geen enkel ouder deze tragische kwestie als een vraagstuk zag, omdat het voor de enigszins goedgesitueerde, Europese gezinnen, die zich in Nederlands-Indië vestigden, een voldongen feit, een vanzelfsprekend-iets was, dat men zijn kinderen slechts dan een goede, afgeronde opvoeding kon geven, als deze in Nederland plaats vond. Reeds op zeer jeugdige leeftijd werden vooral de jongens weggezonden naar Europa (voor meisjes getrooste men zich toentertijd nog zelden dergelijke financiële offers). Dat was in de jaren, dat het zich ontwikkelende tropenland nog in zeer vele opzichten ver bij het oude moederland ten achter stond. Dat was in de jaren, dat het alleen daarom al noodzakelijk was, je kind naar Europa te zenden, omdat het later, als „uitgezonden kracht” groter kans kreeg op een goede en beter gesalarieerde betrekking dan de in Indië aangenomen jongelui, al beschikten deze over dezelfde capaciteiten en opleiding. Dit verouderde standpunt wordt nu nog slechts door enkele Engels georiënteerde maatschappijen ingenomen. Het goede Europese element heeft zich in de loop der jaren weten te handhaven, waardoor de omgang is verbeterd. Hygiëne en onderwijs zijn bevorderd, de ontwikkeling der koloniën is met reuzenschreden vooruitgegaan. Hierdoor werd het steeds minder urgent de kinderen reeds in hun prille jeugd weg te zenden, de leeftijdsgrens werd geleidelijk verschoven, tot de vraag zich als een probleem aan vele moeders en vaders van grote meisjes en jongens opdrong:

Is het überhaupt nodig onze kinderen weg te zenden naar een land, dat velen van ons slechts kennen van een 8 maandelijks verlofstijd, naar een land, dat in het normale geval 23 volle dagreizen van ons vandaan ligt, naar een land, dat in gewoonten en leefwijzen, in aard en in klimaat, zulke hemelsbrede verschillen met Nederlands-Indië vertoont?

Het is een vraag, die zich aan ons opdringt, als onze kinderen nog klein zijn, die ons pijnigen gaat, als wij de jeugdijaren zien omvliegen, die een obsessie wordt in stille, slapeloze nachten, als het tijdstip met rasse schreden nadert, dat wij een beslissing moeten nemen. Wij wikken en wij wegen, in ons hart willen wij ons kind bij ons houden, maar wij weten ook, dat wij met eigen verlangens

geen rekening mogen houden, waar het om de toekomst van onze kinderen gaat. Wij twijfelen en we blijven twijfelen tot het laatste toe en zelfs als er een beslissing genomen is, is daar vaak nog kwelende twijfel in ons hart. Het is, zoals Zentgraaff eens schreef: „Drie eeuwen kolonisatie bewezen: dat het gaat. Maar ook niet meer.”

Zelf was ik een meisje van 16 jaar, toen mijn ouders, die op de buitenbezittingen woonden, mij en later mijn broer en zusjes naar Holland zonden, waar ik jaren lang voor mijn studie bleef. Misschien, dat ik met mijn opgedane ervaringen een moeder helpen kan bij de oplossing van haar probleem, hoewel ik een algemene raad uiteraard niet kan en wil geven. Geografische en financiële factoren, klimaat-invloeden, karakter en aanleg kunnen een te grote rol spelen. Ieder ouder moet tenslotte zelf uitmaken, naar welke kant de schaal van zijn balans dient over te slaan. Generaliseren is onmogelijk.

Voor de moeders, die zelf hun jeugd in Holland doorbrachten, is het aspect anders.

Zij zenden hun kind naar het land, dat haar vertrouwd is door eigen jeugdherinneringen. Gemakkelijker, met meer overgave, zullen zij wellicht afstand kunnen doen van haar kind, omdat zij het als het ware aan het eigen land teruggeven. Toch blijft het probleem — van de opvoeding uit handen te moeten geven — ook voor haar bestaan.

Om een goed inzicht in alle factoren, die het probleem beheersen, te geven, zullen we ons de drie volgende vragen ter beantwoording voorleggen:

1. Welke bezwaren kleven aan een opvoeding in Indië en welke voordelen biedt Holland, wat betreft:
 - a. levensomstandigheden,
 - b. klimaat,
 - c. morele invloeden,
 - d. onderwijs.
2. Welke nadelen zijn er aan een wegzenden verbonden?
- a. Levensomstandigheden:

Het Indische kind mist zooveel. Hoe dikwijls horen we niet deze verzuchting slaken. En toch weten wij ouders, die in Indië leven en Holland kennen, dat 't wel meevalt. Laten we, om een zuivere conclusie te kunnen trekken, eens de jeugd van het Indische kind vergelijken met die van het Hollandse en hierbij een leeftijdsindeling maken. Over de zuigeling en de kleuter zijn we gauw uitgepraat. We zullen het er wel allen over eens zijn, dat de peuters het in de tropen heerlijk hebben. De hele, lange, lieve dag kan baby in zijn wieg en later in zijn box onder een grote, beschuttende pajong of in de schaduw van een lommerrijke boom in de tuin doorbrengen. Licht en lucht krijgt hij in overvloed of hij van rijke of van arme ouders is.

Wat dit betreft hebben de zuigelingen in Indië zelfs veel voor op hun Hollandse leeftijdsgenootjes, die op gure lente-, herfst- en winterdagen in 't land van mest en mist vele maanden van hun eerste levensjaar genoodzaakt zijn op vaak donkere bovenkamers hun baby-ervaringen op te doen. We hoeven dan nog niet eens aan de allerarmsten te denken.

De kleuter in Indië heeft altijd zijn kleine of grote tuin, waar hij heen en weer kan draven en zich ongestoord wijden kan aan al zijn luidruchtige spelletjes. Geen onderburen, die hij in hun middagdutje storen zal, of die hij hindert met zijn spoor-treinspel. Kameraadjes heeft hij te over, die hij toeroepen kan van tuin tot tuin. Het gastvrije leven maakt, dat hij altijd vrindjes te spelen kan vragen, zonder de organisatie van moeders huis-houden ondersteboven te gooien. Hij heeft zijn beesten, die hij verzorgen kan, zijn kippen, hanen, duiven, konijntjes of geitjes. Zijn leven is heerlijk. We zouden het kunnen vergelijken met het leven van het buitenkind in Holland.

Hetzelfde geldt voor de lagere schooljeugd. Holland heeft veel goede dingen, maar Indië ook. De kinderen mogen hier geen ijs-vermaak kennen, aan sport kunnen ze genoeg doen. Kunnen ze niet het hele jaar door fietsen, zwemmen, voetballen en wandelen? Ook andere afleiding hebben ze genoeg, vaak meer dan menig ouder lief is. Ik denk alleen maar aan de acht verjaarspartijtjes, waar mijn zoon de afgelopen maand genodigd werd. Zelf kunnen we net zooveel tochtjes, feestjes en picknickjes organiseren, als we willen. De meeste Indische steden lenen er zich toe, dat men na een klein poosje fietsen of wandelen al buiten de kom der gemeente is, vooral op de kleinere plaatsen. Is er iets heerliker te bedenken dan een wandeling door een sawah met waterwerkjes, modderbergjes, waterplantjes en kikkervisjes? Ik zou u talloze tochten kunnen beschrijven, die wij op Zondagochtenden met onzen vader maakten, dwars door verbaasde kampongs, wadend door romantische, bruisende kali's, aan wier oevers we onze eigen maaltijden bereidden op van rode stenen geïmproviseerde gaarkeukentjes.

Of ons kind een prettige jeugd heeft, hangt echter voor een groot deel af van het initiatief van de ouders. Wij zijn het, die voor hem moeten denken en de leiding moeten geven. Deze noodzaak wordt steeds dringender, naarmate hij ouder en zijn behoefte aan geestelijke en lichamelijke afleiding groter wordt.

Zelf moeten wij klaar staan om zo mogelijk in een tekort te voorzien, vrindjes thuis vragen, zelf clubjes organiseren, waar deze niet bestaan, zelf er op uit trekken met onze jongens en meisjes. Er wordt dikwijls geklaagd, dat er geestelijk in Indië zo weinig te beleven is.

Vroeger was dat zeker zo. Maar dan zou ik willen vragen: ligt dit geestelijk tekort niet voor een groot deel aan onszelf? Als wij willen, kunnen we er zoveel aan doen. Laten we voor onze grote

jongens en meisjes voorleesavonden, muziekavondjes, gymnastiekclubs organiseren. Altijd zullen er wel mensen te vinden zijn, die bereid zijn de leiding op zich te nemen, als wij hier zelf niet toe in staat zijn. Laten wij eens een goede spreker uitnodigen een boeiend onderwerp te behandelen voor onze zoon of dochter en hun vrienden en vriendinnen. O, er zijn zoveel middelen, er zijn zo talloos veel manieren om in dit manko te voorzien, als wij maar niet wachten, tot de dingen van zelf tot ons komen, als wij maar zelf onze geest laten werken en onze handen aan de ploeg slaan.

Dat wij dan zelf veel van onze vrije tijd zullen moeten opofferen, is vanzelfsprekend. En dat dit niet altijd even gemakkelijk zal gaan, is te begrijpen. Want het leven, dat hier aan de ene kant veel geeft, eist aan de andere kant veel van onze krachten. Het legt ons talloze, maatschappelijke verplichtingen op, ik zou haast zeggen: wij bewegen ons veel meer in de wereld en in de maatschappij, dan in Holland. Wij moeten veel bezoeken afleggen, veel mensen ontvangen, in verschillende comité's zitting nemen, vaak gasten te eten of te logeren krijgen. En vooral, als wij het in de maatschappij een beetje ver hebben gebracht, dus als wij al enige jaren werken, dus als onze kinderen wat groter geworden zijn, dus als zij meer behoefte aan ons meelevens en aan ons gezelschap hebben, beschikken wij vaak over weinig tijd. En ja . . . dan moet er toch ook nog tijd zijn om 's avonds te gaan dansen, niet waar, of om naar de bioscoop te gaan, of om láát ergens te bridgen.... tenminste zoo redeneren er zeer velen en zij verwaarlozen hierdoor vaak, wat veel belangrijker is, iets, waar zij verantwoordelijk voor gesteld zijn: het zieleheil van hun kinderen. Want als je Zaterdagsavonds laat uitgeeweest bent, ach, dan wil je de volgende ochtend heus wel uitslapen, dan heb je in elk geval geen zin om een tochtje met je zoon te maken. En als dat éénmaal zo gebeurt, is dat zo erg niet, maar als dit iedere keer het geval is, dan is dat het begin van een trieste jeugd, doorgebracht in nietsnuttige verveeldheid, die aanleiding geven kan tot de tegenwoordig zo tot uiting komende baldadigheid. Het is ook zo verschillend, waar het kind woont, op een onderneming, op een klein plaatsje in de rimboe of op een plaats als Malang met een heerlijk klimaat, goede scholen en veel kameerades. Ik kan me voorstellen, dat er oorden zijn, waar men met de beste wil van de wereld „er niets van maken kan". En dan is daar de bittere, onherroepelijke noodzakelijkheid, dat je je kind eerder weg moet zenden, dan je gedaan zou hebben, als de omstandigheden beter waren geweest.

Wel zullen wij speciaal onze aandacht moeten wijden aan verschillende karakterhoedanigheden, die door de Indische levenswijze tot uiting kunnen komen. Door de vele bedienden, waardoor het kind van jongs af aan omgeven is, zal het neiging hebben een heerszuchtige aard te krijgen. Laten wij er toch attent op zijn, dat ons kind niet bedorven wordt door het gebrek aan paedagogisch inzicht

van ons personeel. Dit is in zijn onderdanigheid er toe geneigd het kind op zijn wenken te bedienen, al zijn wensen te voorkomen, al zijn bevelen op te volgen, alles voor hem op te ruimen en te halen. De zelfwerkzaamheid komt daardoor in 't gedrang. Er wordt wel eens beweerd en terecht, dat het kind in Holland veel meer de handen uit de mouw leert steken dan in Indië. Het meisje leert daar al vroeg haar moeder helpen in het huishouden, zij wint al handigheid. Het Indische meisje hoeft in het geheel niet bij het Hollandse in dit opzicht ten achter te staan. Waarom zou ook zij niet haar eigen bed afhalen, leren een eigen mooi japonnetje te strijken, trachten haar jurken zelf te knippen en te naaien, helpen een tafel keurig te dekken en te sieren als er gasten komen, proberen een eenvoudig, maar lekker hors d'oeuvre samen te stellen, de zorg voor de bloemvazen op zich nemen, dingen, die altijd te pas komen. Wij vonden het vroeger heerlijk om een gedeelte van de Zondag mee te helpen onkruid te wieden, ik zie nog mijn broertje stapels hout hakken voor de keuken (waar geen gas was). Laten zij leren hun eigen speelgoed op te ruimen. We moeten er ook attent op zijn, dat onze kinderen, in dit land, waar vaak „alles schijnt te kunnen", leren zich iets te ontfeggen. Open hun ogen voor de armoede om hen heen, leer hen van eigen overvloed delen. Laten zij zich er aan wennen de bedienden vriendelijk toe te spreken en niet af te snauwen, zooals men zoo vaak hoort. Laten wij zelf beginnen het goede voorbeeld te geven, door niet alle lieve dingen, die onze kinderen betreffen, aan de bedienden over te laten.

Op de grotere plaatsen hoeft het Indische kind echter tot zijn 15de jaar niets te missen, in niets te kort te komen bij het Hollandse.

Op de kleinere Indische plaatsen kan men er wel haast zeker van zijn, dat de jeugd van 15 jaar en ouder ontbreekt. Hierover straks verder bij onderwijs.

Als wij nu echter eens een vergelijking zouden treffen tussen het leven van onze kinderen van 16 tot 18 jaar en ouder, dan wint Holland het. Dan merken we op de grote plaatsen, waar we deze jongens en meisjes aantreffen, dat er iets is, wat zij missen. Zij missen de uitlaatklep voor hun energie. Verschillende jeugdverenigingen trachten hierin tegemoet te komen en er is ook wel verbetering te constateren, maar er is geen vernieuwing, er is gebrek aan contact, er is geen expansie, de expansie, die Europa aan Nederland geeft, de vernieuwing, die de natuur in Holland brengt, die de jaarwisseling geeft aan emoties juist in deze Sturm und Drangperiode, als er een hunkering is naar verandering, naar beweging. Ik geloof zeker, dat als wij voor de keuze gesteld worden als ouders: met onze kinderen mee naar Holland, of met onze kinderen in Indië, dat wij dan stellig het eerste niet alleen zouden willen, maar ook zouden moeten kiezen.

b. Klimaat.

O, die hitte in Indië!

Kunnen wij wel spreken over het Indische klimaat? Als het in Holland regent in één stad, kunnen we er haast wel zeker van zijn, dat het in heel Nederland giet, maar in Indië is generaliseren vrijwel onmogelijk. Wat een verschil bestaat er niet tussen het duizend meter hoge bergklimaat en de warmte van onze kuststeden. Op nog geen half uur afstand vaak een hoogteverschil van honderden meters.

Er zullen ontegenzeggelijk vele kinderen zijn en het zijn vaak de echte blondjes, die in de afmattende warmte niet kunnen aarden. Ze zien bleek, worden gauw moe, alle energie ontbreekt om iets te doen. Zoo gaat 't ook ons, grote mensen. Ongetwijfeld zullen wij in de warmte dikwijls tot minder „grote daden" in staat zijn dan in de koelte. Het kan zelfs noodzakelijk zijn, dat een permanent verblijf in de kou door de arts voorgeschreven wordt. Dit is niet steeds mogelijk, al kan de vader soms proberen overgeplaatst te worden naar een plaats met een koeler klimaat.

Maar zijn er omgekeerd ook in het vochtige Nederland niet zeer vele kinderen, die in de gure kilte niet kunnen aarden?

Zenden hun ouders hen zo maar weg naar een land met een ander klimaat? Ik heb talloze moeders, die van Europees verlof terugkeerden, horen klagen over het Hollandse klimaat, dat door zijn sombere regendagen, zijn gebrek aan zon, de kinderen telkens verkouden en griepig maakte. Ik heb velen horen beweren, dat zij een volgend verlof in een ander land, Zwitserland of Italië, wilden doorbrengen, alleen al om het klimaat van Nederland te ontvluchten. Er zijn ook zeer veel verlofgangers met gezinnen, die heel wat tevredener naar Indië terug gingen na hun verlofstijd, dan zij Indië verlieten, omdat zij het goede leerden appreciëren, toen zij het in het geboorteland misten.

Van een gezonde levenswijze, van voldoende rust, van een doelmatige voeding hangt veel af. Hoe prachtig kunnen de baby's en de kleuters zelfs van de warmste kustplaatsen er uit zien. Laten wij ook niet te bang zijn voor de zon. Er zijn nog vele ouders, die angst koesteren voor het verbranden van het lichte huidje van hun kind, maar daartegenover staan gelukkig de tallozen, die hun kleuter de ganse dag laten rondlopen in een speelbroekje met naakt bovenlijfje.

Wat wij hier wel missen, is enige maanden intense kou. Wij moeten daarom trachten dit gemis zo gering mogelijk te maken door in de vacaties met onze kinderen naar boven te trekken. Makkelijk praten, zult ge zeggen: waar is het geld, het hotelleven is duur. Daar zijn echter de bungalows en de optrekjes, die voor weinig geld gehuurd kunnen worden, daar zijn de vakantiekolonies voor de arme kinderen, daar komen nu de jeugherbergen en de kampeergelegenheden. Toch staat Indië, wat dit betreft, nog ver bij

Holland ten achter. Misschien is het wel aardig voor U om te horen, hoe onze ouders het in onze jeugd deden. De kou was maar anderhalf uur rijden in de boemeltrein van ons vandaan, het enige hotelletje op het plaatsje was duur. Slechts de gefortuneerden konden hier dus gebruik van maken of mensen met heel kleine gezinnen. De gewone middenstand van particulieren en ambtenaren vermochten eigenlijk haast nooit een koude neus te halen. Toen nam de vrouw van een hooggeplaatst officier het initiatief. Haar plan was een huis te kopen, waar veel kinderen in konden geherbergd worden. Zij werkte dit plan uit, wist er belangstelling voor te wekken en volvoerde het. Er werd een potje gevormd, dat wij, kinderen, zelf hielpen spekken met het geven van fancyfairs en toneeluitvoeringen in de soos. ... En zo ontstond „ons vakantiehuis“, een eenvoudig houten gebouw met veel vertrekken en erg veel bedden. Ik zal nooit de gezellige voorleesavonden vergeten, waarop wij de talloze kussenslopen en servetten, die nodig waren voor de inventaris van Elisehoeve, van merken en van nummers voorzagen. De organisatie was aardig. Twee of drie dames trokken telkens voor veertien dagen naar boven met een twintigtal kinderen, waarvoor zij de zorg op zich namen. De kosten bedroegen 50 cent per dag. Een grote meisjeszaal, een ruime jongenskamer, ongelooflijk veel jolijt en plezier, korte en lange wandeltochten, elke dag zwemmen, verder veel eten en ... vriendschap sluiten, die het hele leven bleef bestaan. De avonduren werden gevuld met vertellen en voorlezen of toneel spelen. Een donkere kamer, alleen in de gang een flakkerend kaarsje, waarnaast de hoed met de opgevouwen, van namen voorziene papiertjes. Eentje, die door het lot aangewezen werd om iets te presteren, en de anderen, die lui en gemakkelijk om hem heen zaten en pinda's aten of zogen op heerlijke, grote suikerklonten... Meerdere van dergelijke vakantiehuizen in deze tijden opgericht, voor weinig geld en veel kinderen, zij zouden een uitkomst zijn voor velen.

c. Morele invloeden.

Zijn de gevaren op moreel gebied in Indië groter dan in Holland? Ik stelde deze vraag ter beantwoording aan een zeer bekend paedagoog, die door de aard van zijn werk met honderden opgroeiende jongens en meisjes in contact komt. Zijn antwoord was kort maar krachtig: Indië staat moreel niet lager dan Holland. Als u op een kleine plaats op Java woonde, wat zou u dan kiezen voor uw kind: een H. B. S. in Indië of in Holland? vroeg ik hem verder. De H. B. S. in Indië, schreef hij terug, indien er tenminste geen puberteitsmoeilijkheden zijn, want boven het gezinscontact gaat niets.

Maar dit houdt dan ook de strenge eis, de zware verantwoording in zich, dat er gezinscontact moet zijn. Dat wij onze kinderen niet zo maar naast ons op moeten laten groeien en tevreden zijn, als ze eten en drinken krijgen, maar dat wij hen moeten leren het

goede van het kwade te onderscheiden, dat wij hen moeten voorgaan in zelfbeheersing, dat wij hun vertrouwen moeten bezitten en hun moeilijkheden te weten moeten komen, dat wij hen sexuele voorlichting moeten geven en hen moeten behoeden voor de vele gevaren, die hen omringen. „Er zijn vele ouders, waarvoor de kinderzegen een toevallige omstandigheid is,” schreef dezelfde paedagoog en voor die kinderen is Holland beter. Dat zijn zij, die talloze avonden van de week tot diep in de nacht uitgaan, en hun kleine en grote kinderen aan baboes of aan hun lot overlaten.

Doordat alle deuren van het Indische huis open staan, is het kind veel meer tot uitvliegen geneigd dan in Holland. Naast een zekere mate van vrijheid, moeten wij echter van ons kind eisen, dat het ons steeds vertelt, waar het heen gaat. Dit kan alleen, als er wederzijds vertrouwen is. Ieder ouder, die niet blind is voor alles wat er om hem heen gebeurt, weet, dat wij zelf onze kinderen moeten inlichten op sexueel gebied, willen wij voorkomen, dat de mogelijkheid bestaat van inlichting op ruwe en minder prettige wijze door een vreemde. Valse schaamte mag ons niet weerhouden onze kinderen aan talloze verschrikkelijke gevaren bloot te stellen. Maar dit geldt niet alleen voor Indië, maar ook voor Holland. Indien U over de zedelijkheid of liever over de onzedelijkheid van de tegenwoordige jeugd staaltjes wilt horen, waarvan U versteld zult staan, vraagt U dan maar eens om inlichtingen bij onderwijzers en doktoren. De schrik zal U om 't hart slaan, zooals dit ook bij mij 't geval was. En 't zal goed zijn, als U de schrik om 't hart slaat. Des te meer zult ge een open oog hebben voor de gebeurtenissen in 't leven van uw eigen kind, dat niet de dupe van uw onwetendheid mag worden. Ik hoorde de meest onwaarschijnlijke dingen uit zeer betrouwbare bronnen over de schooljeugd in Holland, zoowel als in Indië, toen ik voor mijn artikel informatie inwon. Kies daarom de vrindjes van uw kind met zorg uit. Haal ze bij U thuis. Eis, dat uw kind als regel om zes uur binnenshuis is.

Geef inhoud aan zijn leven.

Boven het gezinscontact gaat niets.

Hieruit kunnen wij dus de conclusie trekken, dat het voornamelijk van het onderwijs afhangt, hoe lang wij ons kind bij ons kunnen houden.

d. Onderwijs.

1. Lagere school.

Over het algemeen mag het onderwijs in Indië goed genoemd worden. Vaak hangt het van een bepaalde leerkracht af, hoe het peil van een klas is, maar dit is ook het geval in Nederland. Kan het Indische kind, dat in de verlofstijd op een Hollandse school komt, in de eerste maanden niet mee, dan komt dit vooral, omdat het onderwijs niet in alle vakken aansluit met Indië. In Nederlands zal het kind niet ten achter zijn, als de ouders zelf steeds gelet hebben op zijn spraak en idioom en het schoolslang,

het lelijke gebroken Indisch, in huis streng verboden en verbeterd hebben. Het Indische kind uit een goed milieu heeft dan in zijn uitspraak zelfs vaak een voordeel te boeken, doordat 't alle platte dialect mist, dat plaatselijk zo'n invloed kan uitoefenen op de Hollandse school.

Vele Indische kinderen zijn in 't nadeel op school, omdat hun ouders vaak overgeplaatst zijn en zij daardoor dikwijls van school moeten wisselen, weken lang moeten verzuimen door de reis, al kan de overplaatsing op zich zelf zeer ontwikkelend zijn. Het kind ziet veel, maakt met allerlei toestanden kennis, die een Hollands kind, dat zijn hele jeugd op een kleine plaats doorbracht, volkomen mist.

In vele plaatsen is er te kust en te keur, wat betreft de lagere school. Zelf kunnen we bepalen of we ons kind op de eerste gouvernementsschool, dan wel op een Christelijke, neutrale of Katholieke lagere school zullen doen. In het ongunstigste geval verkeren de gezinnen, die op afgelegen buitenposten, in de binnenlanden of op eenzame ondernemingen moeten leven. Is er in de buurt een lagere school, zodat dagelijks op en neer gaan mogelijk is, dan is het probleem opgelost. Anders zijn er twee dingen mogelijk: ten eerste huisonderwijs, ten tweede het kind in de kost doen op de dichtstbij gelegen plaats met een lagere school. In het eerste geval is het gezin gezegend, waarvan de moeder zelf het onderwijs ter hand kan nemen. De Clerkxmethode, elders beschreven, bracht voor velen uitkomst. Ook kan men een onderwijzeresje in huis nemen (ev. met andere gezinnen samen) voor de lessen, als men er zelf niet toe in staat is. Dit is altijd nog goedkoper dan het kind in de kost te doen. Een groot bezwaar is dikwijls, dat de kinderen al het contact met andere kinderen en de paedagogische voordelen hiervan missen. Komt dit nu heel erg in hun karakter tot uiting, dan zou men kunnen overgaan tot het in de kost doen. Te prefereren is dan natuurlijk een plaats, waar het kind met de vacaties thuis kan komen.

2. Middelbare scholen.

Hebben onze kinderen de lagere school doorlopen, dan staan velen van ons voor een andere moeilijkheid. De grote plaatsen met H. B. S. en Lyceum zijn bevoorrecht. Circa 70 kleinere plaatsen tellen een Muloschool. 16 jaar geleden waren deze Muloscholen de uitkomst van honderden Europese gezinnen. Het onderwijs was er zeer goed. De vakken waren zoo gekozen, dat vrijwel elk kind met normale hersens, na zijn eindexamen, met slechts een enkele bijles in goniometrie, zonder uitzondering slaagde voor de 4de klas H. B. S. Zonder bezwaar konden dus de ouders hun jongens en meisjes bij zich houden en omdat de meesten dit deden, was er voldoende goede omgang. Het Gouvernement heeft echter aan al deze gezinnen deze zielerust ontnomen. Ingrijpende veranderingen, of liever gezegd, verslechtingen vonden plaats voor het Europese kind, waardoor de verwachtingen van vele, zorgende moeders en

vaders in rook vervlogen. Door de afschaffing van het Duits en het facultatief stellen van het Frans, waarvoor Maleis in de plaats kwam, werden de poorten van de Muloscholen, die eerst slechts het werkelijk intellectuele deel van de Inheemse bevolking toelieten, geopend en bestormd door honderden meisjes en jongens, die over een minder zuiver taalgevoel beschikten. Bedroeg het aantal Inheemsen in mijn tijd soms 30⁰/₀, en 50⁰/₀ gemiddeld, later steeg het percentage.*) Door het toenemen der kwantiteit moest de kwaliteit onherroepelijk achteruitgaan. Het Nederlands bleek voor velen een handicap te zijn. Er moest meer aandacht aan besteed worden. Er werd in een klas niet meer rekening gehouden met de Europese kinderen, die er zaten, maar voornamelijk met de Inheemsen.

Het gemiddelde peil daalde, de Europeanen waren gedoemd hun kinderen enige jaren eerder weg te zenden dan eerst, of zij moesten hun met veel huiswerk belaste vrije uren overbelasten met middaglessen in Duits. Zij, die bleven, hadden vrijwel geen omgang meer met klasgenootjes van gelijke opvoeding. Mijn zusje was 13 jaar, toen zij uit gebrek aan vriendinnetjes naar Holland gezonden werd, omdat er toen op die leeftijd in het stadje niets meer voor haar te beleven was. Aan de Europeanen in Indië was veel kwaad gedaan, geestelijk en materieel, en vurig hoop ik, dat eens deze dwaling ingezien zal worden en er op één of andere manier een oplossing gevonden zal worden, bijv. door een splitsing in A en B klassen, waarvan de A klassen, met de oude opleiding van de oude Muloscholen, even zoovele lichtpunten zullen zijn aan de, toch al donkere, toekomsthemel van duizenden, Indische ouders, die hierdoor de grote tragedie uit hun leven voor enige jaren verschoven zien. Zooals het nu is, moeten de Europese inwoners der kleine plaatsen kiezen, of hun kind op een Indische H. B. S. doen, of naar Holland zenden. Indië telt H. B. S.-en te Batavia, Bandoeng, Semarang, Malang, Soerabaja op Java en in Medan als enige stad van Sumatra. Het allergrootste deel van Indië, Celebes, Borneo en al de eilandengroepen zijn dus verstoken van middelbaar onderwijs. Woonden wij op Java, of in de buurt van Medan, ik zou voor mij zelf niet twijfelen, wat ik kiezen zou. Ik zou Indië kiezen met de bezwaren, die er aan kleven, zeer stellig tot mijn kind minstens de leeftijd van 15 jaar bereikt had. Is het geen groot voordeel, dat men in een dag bereikbaar is voor zijn kind, bij ziekte, bij onvoorziene omstandigheden, als het je nodig heeft. En met al de kleine en grote vacaties, alles bij elkaar wel vier maanden, kan het thuis komen. Het gezinscontact kan in die tijd hersteld worden, wij zouden een

*) Dit verschijnsel is ook officieel opgevallen. Ik citeer uit het Indisch verslag 1932, I, blz. 229:

„Opmerkelijk is, dat het Europeesche element op de Mulo-scholen procentsgewijze daalt.” Van 1925 tot 1931 van 40⁰/₀ tot 29⁰/₀! De verhouding is dus omgekeerd geworden.

koele plaats kunnen kiezen, als ons kind niet tegen de warmte bestand is, zoodat 't klimaatsbezwaar ook grotendeels vervalt.

Moeilijker wordt het voor de buitengewesten, als grote zeeën ons van de middelbare scholen scheiden. De afstanden in Indië van eiland tot eiland zijn zo groot, de verbindingen zo slecht, de reizen met de K. P. M. zo duur, dat in zeer vele gevallen alleen de grote vakantie in aanmerking komt om thuis doorgebracht te worden. Het is heerlijk ons kind dan een maand lang in de veilige hoede van eigen huis te hebben, maar zou die éne maand samen-zijn opwegen tegen een permanent verblijf in Europa? Misschien wel, ieder ouder kan dit het best zelf beoordelen.

Zodra het kind de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt, is de zelfstandigheid veel groter, is het verantwoordelijkheidsgevoel meer ontwikkeld, is de innerlijke kracht zoveel dieper, dat wij met een geruster hart ons meisje of onze jongen op eigen wieken zullen kunnen laten drijven. Als onze opvoeding goed geweest is, als wij hun naast onze liefde, een schat van herinneringen kunnen meegeven als een houvast in moeilijke uren, hoeven wij niet bang te zijn, dat zij ver van ons zullen verkommeren.

Woont men zelf op één van de bovengenoemde, grote plaatsen of daar zeer dichtbij, dan kan ik me voorstellen, dat men redeneert: ik houd mijn kinderen bij me tot ze hun eindexamen gedaan hebben. Toch heeft 't ook zijn voordeel voor uw kind, dat hij al in Holland ingeburgerd is, voordat hij op één van de universiteiten losgelaten wordt. Het studentenleven is een maatschappij op zich zelf. De overgang van Indië naar de studentenstad in Holland is veel groter dan via de hoogste klas van de Hollandse, middelbare school. Het is in elk geval wel een overdenking waard.

3. Dus, hoor ik U al concluderen: zullen we ons kind dan niet de universiteiten en hogescholen in Indië laten volgen? Neen, als ge een Hollandse opvoeding bekostigen kunt, stellig niet. De Indische universiteit kent geen traditie, staat geïsoleerd.

Als ge de reis en de opvoeding niet betalen kunt, dan houdt alles op. Weest dan dankbaar, dat Indië tegenwoordig over eigen hogescholen beschikt.

Is het gaan naar Holland voor iedereen nodig? Nodig niet, maar gewenst wel, zeer in het bijzonder voor de algemene ontwikkeling, voor de ervaringen, die men in 't geestelijk hoger staande land opdoet, voor de bredere kijk, die men op mensen en dingen krijgt. Ik vroeg het oordeel van verschillende, ontwikkelde Javanen hierover. Als wij het betalen kunnen, gaan onze kinderen naar Holland, was unaniem het antwoord. Wij zelf voelen het verschil van hen die in Indië bleven en hen, die in Europa geweest zijn, voegden zij er aan toe.

Nadelen en moeilijkheden.

De gedachte aan het ouderlijk huis, zij hun een wegwijzer.

Als nu eenmaal het besluit vast staat, dat wij onze kinderen om een van de bovengenoemde redenen naar Holland moeten zenden, zullen wij vele bezwaren onder de ogen dienen te zien.

Daar is dan in de eerste plaats het uit handen moeten geven van de opvoeding. Hoe vol kritiek kunnen wij zijn over de opvoedingsmethoden, die anderen er op na houden. Kritiek op eigen kind daarentegen, kunnen we o, zo lastig verdragen. En nu moeten we het zo maar ineens afstaan, vaak aan wildvreemden, vaak in de jaren, als het 't meest vatbaar is voor indrukken van buiten.

Daar is in de tweede plaats de verzorging. Zelden zal een vreemde het kind met zulk een tedere liefde kunnen omringen als moeder en vader zelf, zelden zal hij zo intuïtief kunnen aanvoelen, wat het nodig heeft, wat het ontbeert, hoe liefdevol en serieus vele pleegouders zich ook van hun taak mogen kwijten.

In de derde plaats is daar de kans op vervreemding, als er lange jaren voorbij gaan, voordat het zijn ouders terugziet.

De enige wijze om te trachten deze bezwaren, die geringer zullen zijn naarmate het kind ouder is, te voorkomen, is een wekelijkse correspondentie. We kunnen niet dankbaar genoeg zijn voor de vooruitgang der techniek, die afstanden deed verminderen, door radiotelefonie en vliegmail. Wat een vreugde bracht de radio, die o.a. een ontroerend moment te voorschijn riep op moederdag, toen een meisje en een jongen in Holland uit naam van alle in Nederland verblijvende Indische kinderen alle moeders en vaders in Indië toesprak, — die een oudejaarsavonduitzending schiepte, waarin een predikant om 12 uur 's nachts vanuit één der kerken van Batavia allen in Nederland toesprak, die familie in Indië hadden, toen het in Holland nog pas 5 uur in den middag was O, de dagen, dat de mail binnen is, de uren, die ongedurig gesleten worden in afwachting van het lichtpunt, de brief, de langverbeide, die het contact brengt, die even doet vergeten al de vereenzaming, heel het gemis van de afgelopen week!

Eist van uw kind, dat het U elke week schrijft, probeert van hem gedaan te krijgen, dat het U alles schrijft, tracht dit in de hand te werken door zelf geen enkele week, wat er ook gebeurt, over te slaan en belang te stellen in elke kleinigheid, die hem aangaat. Als de kinderen jong zijn, zullen zij slecht hun hart op papier kunnen uitstorten; naarmate zij ouder worden, zal de correspondentie aan vertrouwelijkheid winnen, omdat door een rijper kind, dat zich vaak voor zijn tedere gevoelens schaamt, vele dingen gemakkelijker geschreven dan gezegd kunnen worden. Tracht hem een antwoord op uw brieven gemakkelijk te maken, door hem veel vragen te stellen. Verscheidene moeders, die dit lezen, zullen misschien zelf

in Holland in de kost geweest zijn. Zij zullen zich dan ook wel weten te herinneren, dat zij, toen zij wat ouder waren, vele verdrietelijkheden niet naar huis schreven om de ouders te sparen of terwille van de lieve vrede. Hierdoor worden dikwijls dingen verzwegen, waar gemakkelijk verandering in gebracht had kunnen worden. Bij de beantwoording van de brieven moeten wij zelf er rekening mee houden, dat het antwoord, een reactie op een bepaalde gebeurtenis, een standje, steeds minstens een halve maand na het plaats vinden, het kind bereikt en opnieuw een zeer verdrietige stemming teweeg kan brengen, die wij vooral moeten voorkomen tegen een verjaardag, Kerstmis, Oudejaar, dagen, waarin het gemis van het ouderlijk huis dubbel zo zwaar gevoeld wordt.

Laten wij geregeld briefwisseling voeren met de pleegouders en de voogden, die over ons kind gesteld zijn. Wij vertrouwen hun immers ons liefste zelf toe. Een feit is het, dat de meeste kinderen een aanmerking slechts van hun eigen ouders aanvaarden en die veel moeilijker van een vreemde aannemen, hoe goed deze ook bedoeld kan zijn.

Zoo ooit, dan is sexuele voorlichting noodzakelijk voor kinderen, die wij wegzenden.

Daar zijn nog andere soort moeilijkheden. Het gebeurt immers maar al te dikwijls, dat Hollandse mensen Indische kinderen in hun gezin opnemen alleen om financiële reden. Zij trachten dan zooveel mogelijk op het kind te verdienen. Talloos zijn de staaltjes (gelukkig zijn er ook veel gunstige uitzonderingen), waarin de kinderen veel onthouden werd uit winstbejag. Daartegenover staat, dat het Indische kind, dat het thuis vaak royaler gewend is, de Hollandse zuinigheid voor krenterigheid aanziet. Zo is het in Indië gewoonlijk usance, dat het kind zijn lessen in een eigen kamer leert. In de meeste Hollandse gezinnen is dit niet het geval, doordat er rekening gehouden wordt met verlichting en verwarming. Nu is dit heel goed mogelijk, als hij het zijn hele leven gewend is geweest, maar moet hij het ineens doen, dan is het heel moeilijk zich te concentreren. En als het kind tenslotte het gevoel heeft, voor zijn studie in Holland te zijn, en weet, dat hiermee vele offers gepaard gaan, kan dit tot talloze strubbelingen aanleiding geven. Daarom is het goed dergelijke dingen van te voren af te maken. Regel ook van te voren de vacaties. Zo is het vaak een eis: met de vacaties moeten de kinderen weg. Dit is gemakkelijk geredeneerd voor de voogden, die „ook wel eens vrij willen zijn“, maar waar moeten wij in al die vacaties met onze kinderen blijven? Ze steeds uit logeren laten gaan, terwijl ze vaak in een vacatie voor een bepaald examen moeten werken? Daarbij wordt dan gewoonlijk nog geëist, dat het kostgeld door blijft gaan, zodat in die tijd de ouders voor dubbele uitgaven komen te staan. Is dit onderwerp van te voren besproken en van alle kanten bekeken, dan behoeft men zich er geen zorgen over te maken.

De onbekendheid van veel Hollandse gezinnen met Indische toestanden maakt wrijving haast tot een noodzakelijk iets. Hoe vaak gebeurt het, dat een kind de opmerking moet horen; bij ons in Holland doet men zoo iets niet, of: dergelijke Indische dingen moet je laten. Is zoo'n gezegde voor het kind niet om in vuur en vlam te geraken? Het sluit een critiek in op het geliefde land, waar zijn geliefde ouders wonen, extra geïdealiseerd door het gemis en de grote afstand. Een beetje tactvol optreden van de pleegouders kan veel onaangenaamheden voorkomen.

Daar is de geheel andere levenswijze, het zich niet iedere dag mogen baden of verschonen, daar is... de Hollandse beslotenheid, die, in tegenstelling met de Indische gastvrijheid, zo moeilijk haar deuren opent voor het vreemdelingetje, dat zich daardoor extra eenzaam voelt in het begin. En als dan mieserige regendagen zich rijen tot een troosteloze winter, als de zon uitblijft, zullen daar de ogenblikken komen, dat het heimwee benauwen kan, zonder uitkomst te bieden en dat eens zo erg, als het thuis bijzonder prettig was... Het zal natuurlijk steeds beter gaan, het zal in vele opzichten een kwestie van wennen en aanpassen zijn en vooral als er liefde en begrijpen is van den opvoeder, kan er veel vergoed worden. Het verdient dan ook zeer stellig de voorkeur, de kinderen bij mensen in huis te doen, die Indië kennen of zelf kinderen in Indië hebben, die zij missen... Wat geprefereerd moet worden: een gezin met of zonder kinderen of een internaat, ik zou het U niet durven raden. Zo hoorde ik bijv. van een moeder, die zelf met Indische kinderen opgegroeid is, waar haar ouders de zorg over hadden, dat zij zelf later haar eigen kinderen nooit in de kost zou doen bij een gezin met kinderen van dezelfde leeftijd. Zij had het als kind dikwijls gevoeld, hoe de eigen kinderen onwillekeurig voorgetrokken werden bij de kostkinderen. Het schijnt voor een moeder bijzonder moeilijk te zijn onpartijdig te blijven.

Wij zelf zullen er echter van onze kant onze kinderen op moeten wijzen, dat zij geen vergelijkingen moeten maken met thuis, maar dat zij vele dingen moeten nemen, zoals zij zijn, dat zij het bij vreemden zelden zo zullen krijgen, als zij het thuis gewend waren. De pleegouders zien zich dikwijls ook voor een alles behalve gemakkelijke taak gesteld.

Doordat er in de loop van de tijd steeds meer misbruiken aan het licht kwamen, zijn er verschillende verenigingen in het leven geroepen, die de belangen van het Indische kind behartigen, zooals Oost en West en Tokuni. Het laatste betekent: Toezicht op kinderen uit Nederl.-Indië. Als men van tevoren zuiver zakelijk aan de voogden meedeelt, dat men lid van deze vereniging is, kan dit nooit haken en ogen geven. De vereniging kan integendeel het contact vormen tussen kostkind en pleegouders en in veel moeilijke aangelegenheden met raad en daad bijstaan en ook advies geven bij het zoeken van een kosthuis.

Er zijn vele ouders, die, om al de bovenstaande moeilijkheden te omzeilen, redeneren: liever de moeder met de kinderen mee naar Holland en de vader in Indië. We mogen niet generaliseren, maar persoonlijk geloof ik niet, dat dit de meest ideale oplossing is. Juist, omdat de kinderen jong zijn, zijn zij veerkrachtig en kunnen zij zich gemakkelijk schikken. Er is veel nieuws te ervaren, er is veel afleiding, zij hebben de school en hun clubs, hun vrienden en hun vriendinnen, zij hebben de nieuwe natuur. Voor de eenzame vader, die blijft en alles alleen moet verwerken, zou het bestaan dubbel troosteloos worden.

Het alleen zijn in een ander land heeft ook zijn goede kant.

Het kweekt zelfstandigheid.

Het ontwikkelt het verantwoordelijkheidsgevoel, vooral als er meerdere zusjes en broertjes zijn.

Het werkt de zelfbeheersing in de hand, als het kind leert de tanden op elkaar te zetten om te vechten tegen de buien van heimwee.

Juist door de scheiding bindt hij dikwijls de strijd aan tegen zijn gebreken.

Kortom, het staalt het karakter.

Dan komt daar de innige appreciatie van het ouderlijk huis, waar het zich vroeger wel eens tegen verzette.

Het doet mensenkennis op.

En, is het fundament van onze opvoeding hecht, ach, laat dan de stormen maar eens woeden om het jonge hoofd. Naast veel strijd en verdriet, ja, juist door de eenzaam doorworstelde uren, zal hij veel geluk vinden.

Hij zal intens kunnen genieten van de jaarswisseling, die als iets geheel nieuws op zijn geest zal inwerken. Daarom verdienen ook kleinere plaatsen als Arnhem, Nijmegen, Hilversum of Amersfoort meer aanbeveling als woonplaats dan een grote stad als Amsterdam, den Haag, Rotterdam of Utrecht.

O, de heerlijke lente, als alles buiten ontluikt, de gouden zomer vol kampeer-, boot- en fietstochten, de prachtige herfst met zijn vallende bladeren en de tintelende winter met zijn sneeuw en ijsvermaak! Dat heb je daar allemaal en dat mis je hier totaal. Daar staan ze in het volle, geestelijke, groeiende leven.

Kunt ge het uw kind geven, zendt het voor enige jaren weg en ge zult het geestelijk rijker terug krijgen, met meer ervaring, met dieper inzicht, met groter ontwikkeling. Maar nogmaals, zendt het niet vroeger weg dan nodig is en geeft het in het leven mee: een gelukkige herinnering aan Indië en — als een stevig houvast — de gedachte aan een degelijk en liefderijk thuis.

maar
ook los
beheersing
van de
ouders!

Welk
het heeft
mij een
nuttigen
niet zo
langzaam

BEZUINIGING EN HET KIND

DOOR SUZON VAN BOVENE-BEYNON

DOK economen kennen nog niet de oplossing van het groote moderne raadsel, hoe wij moeten bezuinigen en tóch de welvaart doen terugkeeren. Want het geld moet rollen, zeggen velen en hierin zit natuurlijk heel veel waars. Doch hoe rijmt zich die eisch met de noodzaak om zuinig te zijn?

Er zijn veel leerstellingen op dit gebied. Men beweert immers ook dat de moeilijkheden, die wij op dit oogenblik meemaken, het gevolg zijn van het al te luxueuse leven van den modernen mensch. Men verlangt te veel; men wil niets meer missen. Waar de ouderwetsche menschen vroeger niet aan dachten, daar moeten wij, modernen, allemaal aan meedoen. Er is geen beperking meer.

De huisvrouw, of eigenlijk de huismoeder, zat wel eens met haar vriendinnen bij een kopje koffie te babbelen, doch steeds met een handwerkje of wat verstelgoed, of wat anders, dat noodzakelijk af moest, in haar hand. En zoo deden ook haar gasten, die onder prettigen kout wat naaiden. De vroegere geslachten hadden niet zulke buitensporige verlangens als de moderne vrouw heeft.

Op het gebied van kleding echter is eenvoud gekomen, waar vroeger juist het gecompliceerde de voorrang had. Hoe eenvoudiger we onze kinderen kleden, hoe liever ze er uit zien en hoe gemakkelijker het voor het kind zelf is. Bij een babytje hier in Indië is het al heel gemakkelijk. Een bekend kinderarts zegt: hoe

minder het aan heeft, hoe behaaglijker het zich voelt. Luchtige kleding voor ons babytje, die de armpjes en de beentjes geheel vrij geven, geen knoopjes, die putjes in het lichaampje maken, als het ligt te slapen, of waaraan het zich kan bezeeren. Geen bandjes of koordjes, die knellen, en dan vooral hier voor Indië, die goedkoope, luchtige, zachte stoffen als nansook of voor op de wandeling of op reis een flanellen cape, die zakvormig het heele babytje vrijwaart van stof en temperatuurwisseling. Het is een typische gedachte om een vergelijking te maken van een kindje van een halve eeuw of vroeger terug en een kindje van nu in het wiegje. De geldende regel van vroeger was, dat het kindje zoo ingepakt moest zijn, dat het gerold of gegooid kon worden, zonder dat het uit zijn „emballage” kwam. In weeshuizen werd zoo'n kindje dan nog op een plank gebonden, om het nog makkelijker te hanteren. Door alle eeuwen heen zijn het uitzetje en de wieg de glorie geweest van elke moeder, maar wat een verschil in kleding en uitzetje, tusschen vroeger en nu.

Een kledingstuk echter, bestemd voor één bepaalden dag, is door de tijden heen steeds gehandhaafd gebleven. Dat is de doopjurk, die alle babytjes, die van vroeger en nu, hebben gehad, als zij naar de kerk werden gedragen om de doop te ontvangen. En voor dezen gewichtigen dag zou geen enkele moeder willen denken aan degelijke, goedkoope kleding, doch juist alleen aan beeldige tule of kant of chiffon of crêpe georgette of wat er dan maar ook te krijgen is aan fijne en teere en lieve dingen.

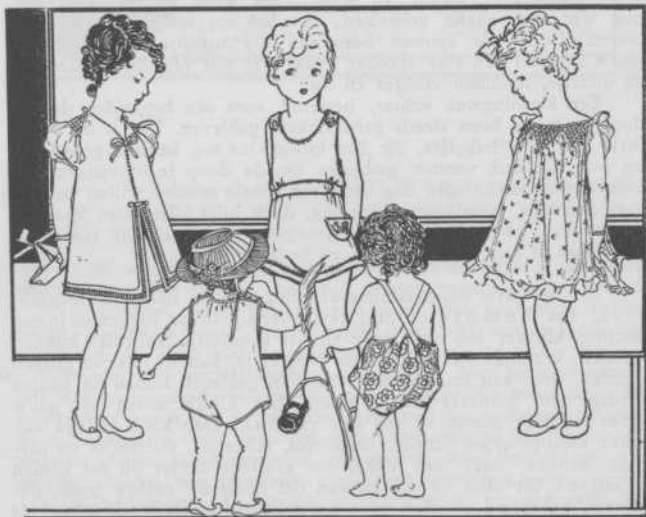
Er zijn drie noodzakelijke kledingstukken, namelijk de goerita, het hemdje en de luiër, terwijl in de bergen en in een vochtig klimaat ook een jasje en het kabajaatje gebruikt kunnen worden. Wanneer het kindje iets grooter is, kan de luiër vervangen worden door een kruipbroekje, dat van gekleurd linnen of andere aardige stof gemaakt kan worden. Het kindje wordt zoo gauw groot en dan komen er zoo vele variaties. Dan komt de tijd van leuke kruipbroekjes, jurkjes, hansopjes, schortjes, slabbetjes en aardige mutsjes, waar een enkel los krulletje onder uit zal komen kijken en dit alles te maken van dat moderne rullige goed, gestreept, gebloemd of effen, met een fel kleurtje als biesje langs hals en armen. Op de speelzak een leuk motiefje van een beestje of een vroolijke bloem, geborduurd of geapliceerd.

We hebben daarvoor maar zeer weinig nodig en hebben we zoo weinig, dat het nog niet voldoende zou zijn voor een heel jurkje of hansopje, dan kunnen we het nog combineeren met andere overgebleven lapjes van gebloemde of effen stof. Men moet eigenlijk nooit de snippers van stoffen wegdoen, men kan ze gebruiken voor applicatie, door b.v. cirkeltjes er van te knippen en ze zoo te schikken, dat ze daardoor een decoratief figuur vormen ter versiering van een jurk aan hals of onderrand. Men kan zelfs, door eerst

alle kleurige, bonte stukjes aan elkander te zetten, van de verlangde grootte een alleraardigst schortje maken, of een fantasie boerenmutsje, met een paar vroolijke roode linten. Ook de naden moeten we in de kinderkleeding niet onderschatten.

Voor meisjes en jongens van een jaar of drie, vier kunnen we met heel weinig stof toch vlotte aardige pakjes maken.

Het gaat natuurlijk niet om prachtige stoffen, integendeel, van eenvoudige lapjes kan men de aardigste dingen maken: overgooiertjes voor meisjes en broekjes met bretels voor de jongens, waaronder steeds een nieuw blousje gedragen kan worden, zijn zoo van die praktische kleedingstukken, die in den smaak van moeders en kind vallen.

Een aardig pakje, zoowel voor een hansop als voor een jurkje kan men maken van twee verschillende stofjes, het eene effen en het andere gebloemd of gestreept. Deze twee stukken bestaan uit een pasje met kimono-snit, zoodat de kinderen de armen vrij bewegen kunnen en een rokje of broekje, bestaande uit een rechte lap, die alleen voor het broekje afgeschuind is voor de pijpen en gebogen voor het kruis. Men kan hiervoor waarschijnlijk het best nansook of bircoline linnen en gebloemd katoen nemen. Indien de pijpen te breed zijn, haalt men ze met een elastiekje in.

Heeft men zware stof, dan kan men èn het rokje èn het broekje afschuinen en aan den onderkant eenigszins afronden, zoodat het klokvormig wordt.

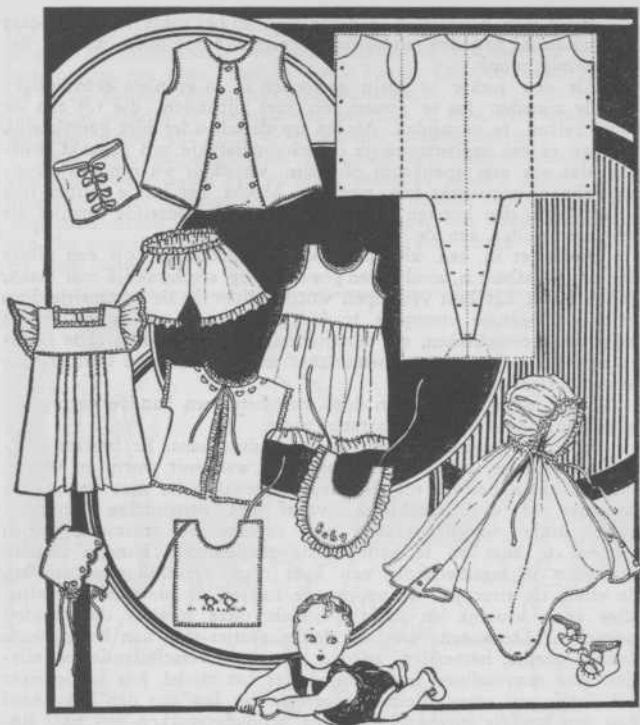
Als een jurkje te klein geworden is, is er niets eenvoudiger dan de zijnaden los te tornen en met zijpanden, die tot aan de zoom reiken, te verwijden. Als het op de schouder niet gemakkelijk zit, kan er een raglanmouwtje of schouderstukje aan gehaakt worden, dat ook met openzoom of lusjes, waardoor we een lintje kunnen rijgen, afgewerkt kan worden. Mocht het jurkje verder nog te kort zijn, dan kunnen we een reep stof op dezelfde manier als op de schouder, aan de onderkant bevestigen.

Komt er in een kleedingstuk een winkelhaak, op een plaats die erg zichtbaar is, zoodat een gewone stop afschuwelijk zou staan, dan kan dit het best verholpen worden door in de rommeltjesdoos te duiken, eenige vormpjes te knippen en ze vervolgens op de winkelhaak te schikken, als deze tenminste op een niet al te ongelukkige plaats zit, en zodoende met een versiering de leelijke plek te camoufleren.

Voor jongenshansoppen doet men beter een bandversiering toe te passen, die ook heel decoratief staat.

Voor ons meisje hebben we een ruime keus. Er bestaan zoo-veel modelletjes, vanaf de eenvoudigste, wat snit, vorm en versiering of kleur betreft, tot de meest ingewikkelde, met kantjes en strookjes of veel smokwerk, vanaf het eenvoudige hemdvormige jurkje tot het maken van verschillende ruimere, jurkjes die we te kust en te keur in de modebladen kunnen vinden. Daarvoor is tegenwoordig een keur van verschillende stoffen, de effen, de streepjes, de nopjes, de ruitjes, de bloemetjes-dessins, alles even vroolijk en luchtig, zooals onze meisjes dat zouden wenschen. Denk eens aan die leuke gaatjes-stof, aan het poreuse wollige goedje, hamerslag, en dan aan al de verschillende modelletjes. Hoe eenvoudiger, leuker en vlotter het model, hoe kinderlijker het jurkje zal staan, desnoods een rechte lap aan den bovenkant met een hoofdje ingehaald, voor de schouderstukken een paar linten, men kan ze tegenwoordig in zulke aardige kleuren krijgen zelfs gestreep of gebloemd, die gestrikt, het idee geven van libellenvleugeltjes.

Wanneer we gedeelde stof hiervoor nemen, waarvan we de draden kunnen aftellen, is het heel aardig om het halsje vierkant te knippen en hieraan en aan den onderkant van het jurkje rijgsteekjes van verschillende vroolijke kleuren te maken, een werkje, dat in ieders bereik ligt en weinig tijd vergt. Ook de kruissteek is in dat geval mogelijk. Zijn de draden zoo dicht bij elkander geweven, dat dit onmogelijk is, dan kunnen we uit de overgebleven snippers van andere stof en andere kleur, driehoekjes, cirkels of vierkantjes knippen, eenvoudige bloemfiguurtjes, vlindertjes, enz., die men dan op de stof kan appliceeren. Met een festonneersteek, van afstekende

kleur, een motiefje, een nerfje of hartje op het lapje geborduurd kan men het aardigste costuumpje, dat men zich voor een kind kan denken, maken voor een jurkje, dat feestelijk gebruikt moet worden, kan moeder een toef maken van gemaakte bloemen, die niet de pretentie hebben op echte bloemen te gelijken, maar decoratief op het japonnetje moeten staan.

Voor onzen zoon is dit allemaal zoo heel anders.

De kleine man heeft in den beginne meer aan een kruipbroekje, dan aan een eigenwijs gesteven broekje met bretels en een blousje. Gebreide of gehaakte shirts, die ook verbazend leuk voor onze meisjes staan, zijn heel eenvoudig te maken. Twee rechte stukken, waarin alleen het halsje uitgespaard blijft.

Voor de afwerking zetten we stukken met een festonneersteek of een haakrandje van een andere kleur aan elkander. Zijn er dan nog mouwtjes bij noodig, dan haakt of brei men die apart, om ze later weer met een festonneersteek of gehaakt aan de zijstukken van het shirt vast te zetten.

De kleuren voor de kinderkleding moeten vooral licht en vroolijk zijn.

Verder moeten we er op letten, dat het materiaal niet te zwaar is, want het kind mag zich niet benauwd voelen, maar moet zich vrij en luchtig kunnen bewegen.

Na de gewichtige inleiding over welvaart en bezuiniging, zal ik weer even gewichtig eindigen. In hoop U met deze paar voorbeelden aangetoond te hebben, dat we met geringe middelen veel kunnen bereiken. Maar ook, — dat wij bij vele moeilijkheden op economisch gebied, onze kinderen hebben om alle aandacht aan te geven. Daar ligt toch wel voornamelijk onze vreugde!

WAAR de tegenwoordige tijdsomstandigheden noodzaken om op de meest doelmatige wijze gebruik te maken van de beschikbare middelen, heeft het zijn nut de aandacht te vragen voor een arbeid, welke voornamelijk op besparing aan tijd en geld is gericht.

Het hoofddoel der normalisatie is bezuiniging. Zij beoogt deze te verkrijgen door het tegengaan van noodelooze verscheidenheid ter bevordering van een meer economische goederenvoorziening. Zij is op natuurlijke wijze gegroeid, niet alleen als noodzakelijk correctiemiddel tegen de onnoodige variatie in afmetingen en kwaliteiten van producten, voortgebracht door ondernemingen, welke onafhankelijk van elkaar werken, maar ook als gevolg van de geheel uiteenlopende eischen, welke vaak door afnemers, eveneens onafhankelijk van elkander, worden gesteld. Zij treedt dus naar voren in die gevallen, waarin de onderlinge belangen der producenten en hun verhouding tot de consumenten in het geding komen.

Daar alle genormaliseerde artikelen, welke in de techniek of in de huishouding gebezigd worden, steeds zijn ontworpen door commissies van bij uitstek deskundigen, na grondige studie en na overleg met alle belanghebbenden, zullen de aldus verkregen voorwerpen voldoen aan de hoogste eischen van eenvoud, doelmatigheid en betrouwbaarheid.

De vooruitgang van wetenschap en techniek mag door normalisatie niet belemmerd worden en derhalve komen alleen die artikelen voor normalisatie in aanmerking, waarvan de verscheidenheid grooter is dan noodzakelijk en waarvan de daaraan te stellen eischen door langdurige practijk volkomen bekend mogen worden verondersteld.

Engeland is het eenige land, dat voor den oorlog, n.l. in 1901, den nationalen normalisatiearbeid ter hand nam. De leiding aldaar berust bij de „British Standard Institution”. Nederland volgde in 1916, toen door het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, in samenwerking met de Maatschappij van Nijverheid, de „Hoofdcommissie voor de normalisatie in Nederland” werd ingesteld. In 1918 bleek de geldelijke steun, die van belangstellenden in de normalisatie werd ondervonden, voldoende groot om tot de oprichting van een Centraal Normalisatie Bureau, onder toezicht van de Hoofdcommissie, over te gaan. In 1919 werd een stichting, genaamd „Fonds voor de normalisatie in Nederland” met een klein aanvangskapitaal opgericht, waarover de Hoofdcommissie het beheer verkreeg.

Het voorbeeld van Engeland en Nederland werd na den oor-

log gevolgd door Duitschland, Amerika, Frankrijk, Zwitserland, België, Canada, Oostenrijk, Hongarije, Australië, Italië, Japan, Tsjechoslowakije, Polen, Finland, Zweden, Denemarken, Noorwegen, Rusland, Roemenië, Spanje etc. In Engeland, Amerika en Duitschland is de normalisatie het meest intensief doorgevoerd.

In April 1921 werd de eerste conferentie van secretarissen van 7 nationale organisaties te Londen bijeengeroepen. In 1923 volgde een tweede vergadering en in 1925 had te Zürich een derde conferentie plaats, waar een 50-tal afgevaardigden aanwezig waren en waarop het initiatief werd genomen tot de oprichting van eene internationale organisatie, de „International Standards Association”.

In Nederlandsch-Indië was tot 1927 alleen in een enkel geval algemeene of nationale normalisatie-arbeid verricht, nl. de normalisatie van elektrische bedrijfsspanningen. Het nut der normalisatie was echter reeds lang door verschillende particuliere lichamen en Gouvernementsdiensten ingezien en in engeren kring werd belangrijke normalisatiearbeid verricht.

In 1927 werd op voorstel van het Bestuur der Groep Ned.-Indië van het Kon. Instituut van Ingenieurs eene „Studiecommissie voor Normalisatie in Ned.-Indië” opgericht, waarin Gouvernements- en particuliere afgevaardigden in ongeveer gelijken getale zitting namen; deze studiecommissie kreeg tot taak in organisatorischen, administratieven en financieelen zin de instelling voor te bereiden van een centrum van normalisatie voor Ned.-Indië. Het resultaat der werkzaamheden van deze studiecommissie was, dat op 20 December 1928 werd ingesteld de stichting: Fonds voor de normalisatie in Ned.-Indië, welke stichting haar doel, „bevordering van al hetgeen op het gebied der normalisatie in Nederlandsch-Indië kan worden verricht”, trachtte te bereiken door het instellen van een „Raad voor de normalisatie in Ned.-Indië”.

Deze Normalisatieraad heeft tot taak:

- 1e. het geven van adviezen en het doen van voorstellen aan de „Hoofdc commissie voor de normalisatie in Nederland” en verdere samenwerking met die Hoofdc commissie;
- 2e. het voeren van propaganda ten dienste der normalisatie;
- 3e. het geven van voorlichting aan allen, die in de normalisatie belangstellen.

Zoowel de Hoofdc commissie voor de normalisatie in Nederland als de Normalisatieraad kunnen voor de verschillende in behandeling genomen onderwerpen commissies van deskundigen instellen. De door deze commissies ingezonden voorstellen worden eerst vastgesteld, nadat zekerheid is verkregen, dat alle belangen zooveel mogelijk worden gediend. Hierbij wordt voorts van de gedachte uitgegaan, dat de vastgestelde normalen slechts ter aanneming kunnen worden a a n b e v o l e n; de toepassing der standaardvormen en voorschriften moet immers door hun innerlijke waarde verzekerd zijn!

De Normalisatieraad treedt bovendien op als vertegenwoordiger in Ned.-Indië van de Nederlandsche Hoofdcommissie, in het bijzonder ten aanzien van den verkoop en van de verspreiding van de uitgegeven normalen. In de „Korte Mededeelingen van het secretariaat", welke maandelijks in 1600 exemplaren gratis worden verspreid, wordt een kort overzicht gegeven van den normalisatiearbeid naast de meer uitvoerige mededeelingen, opgenomen in het door de H. C. N. N. uitgegeven periodiek „Normalisatie".

In Nederland zijn reeds 60 normalisatiecommissies op velerlei gebied werkzaam; meer dan 800 deskundigen uit industrie-, handels- en verbruikerskringen, waaronder vele overheidspersonen, verleenen geheel belangeloos hunne medewerking, zoodat men verzekerd mag zijn van de practische waarde van de resultaten van den commissiorialen arbeid.

In dit jaarboek kan er speciaal op worden gewezen, dat, op instigatie van de Nederlandsche Vereeniging van Huisvrouwen, door de Hoofdcommissie een commissie werd ingesteld voor de normalisatie van textielgoederen voor de huishouding. Deze Vereeniging, opkomende voor het belang van hare 30.000 leden, wenschte voorschriften te zien vastgesteld betreffende de afmetingen en kwaliteiten der voor ieder huishouden benodigde doeken, opdat bij aankoop meer zekerheid worde verkregen ten aanzien van de kwaliteit in verband met den prijs. Het thans bestaande ongemotiveerde verschil in maten en soorten van goederen kan niet anders dan schadelijk zijn voor een economische fabrikage en distributie. Uit gewoonte blijven dergelijke verschillen gehandhaafd, zoodat de industrie, ook al bestaat de wensch tot beperking van het fabrikage-program, aan de uiteenlopende bestellingen moet blijven voldoen.

De vaststelling der normalen moge een belangrijke en nuttige arbeid zijn, zij vormt slechts het begin; van veel grooter betekenis moet de algemeene toepassing worden geacht. Het is begrijpelijk, dat die toepassing dikwijls een zekere verandering van werkwijze ten gevolge zal hebben, waarbij overgangsbezwaren optreden, zoowel voor de industrie, die genoodzaakt wordt van tot nu toe gevolgde afmetingen af te wijken, als voor de verbruikers, die aan het stellen van zekere eischen gewoon waren.

Deze overgangperiode moet dan ook zooveel mogelijk worden bekort om den toestand te vermijden, dat de verscheidenheid van bepaalde artikelen als gevolg van normalisatie nog zou worden vergroot.

Een ieder — en wel in de allereerste plaats de consument — kan dus het maatschappelijk belang dienen door de normalisatiegedachte zooveel mogelijk te steunen en door te voeren!

GAARNE voldoe ik aan het verzoek van de redactie van het Indisch vrouwenjaarboek 1936 om eene uiteenzetting te geven over de hier te lande in voorbereiding zijnde warenwetgeving. Ook van de zijde der huisvrouwen is op het tot stand komen van een ordonnantie, welke beoogt knoeierijen met levensmiddelen zooveel mogelijk te beteugelen, aangedrongen. De onlangs tot stand gekomen „Verpakkingsordonnantie”, afgekondigd in het Indische Staatsblad 1935 No. 161, geeft de Regeering de bevoegdheid zekere voorschriften te geven, waardoor de consument in niet geringe mate wordt beschermd tegen in den handel ingeslopen misbruiken met betrekking tot de aanduiding en de kwaliteit van handelswaren.

De Verpakkingsordonnantie is te beschouwen als een vereenvoudigde Warenwet. zooals die in Nederland van kracht is. Toen de Warenwet in Nederland in het jaar 1919 tot stand kwam, kon de Wetgever al direct gebruik maken van een aantal plaatselijke keuringsdiensten, die vooral in de grootere gemeenten, reeds bestonden. Het was in het moederland mogelijk een uitgebreid keuringsapparaat, dat de beschikking heeft over een groot aantal laboratoria alsmede over het noodige personeel, in het leven te roepen. Deze keuringsdiensten maken het mogelijk op de in den handel gebrachte eet- en drinkwaren en andere artikelen een scherp toezicht uit te oefenen.

De Nederlandsche Warenwet schrijft in de eerste plaats het in het leven roepen van gemeentelijke keuringsdiensten dwingend voor, tengevolge waarvan de vele reeds bestaande keuringsdiensten een wettelijke basis verkregen en op het platte land ook voor groepen van kleinere gemeenten keuringsdiensten tot stand kwamen.

Daarnaast opent de eerder genoemde wet de mogelijkheid om bij Koninklijk besluit (algemeene maatregel van bestuur) voorschriften te geven nopens de met de kwaliteit verband houdende aanduiding van de bij dat besluit aangewezen waren.

In een heele reeks algemeene maatregelen van bestuur zijn thans aan vele levensmiddelen qualiteitseischen gesteld, waaraan deze moeten voldoen om op een bepaalde wijze te mogen of te moeten worden aangeduid. Om een enkel voorbeeld te noemen, stelt het „Jam en Limonadebesluit” de benamingen vast, waarmede de verschillende soorten en qualiteiten jams en limonade moeten worden aangeduid, zoodat de koper van een fleschje sinaasappelmarmelade weet een product te hebben gekocht, hetwelk werd verkregen door uitdampen van deugdelijke sinaasappelen en suiker tot een dik-

vloeibare of geleïachtige massa. Bestelt een dame echter huishoudjam, dan levert de kruidenier haar eveneens een product, dat op de bovenvermelde wijze werd gefabriceerd, doch waarin de suiker ten deele door zetmeel-stroop is vervangen, dus een product van een iets mindere qualiteit dan jam of marmelade.

De hier te lande ingevoerde Verpakkingsordonnantie opent, gelijk in het moederland de Warenwet, de gelegenheid om ten aanzien van bepaalde handelswaren voorschriften te kunnen geven, welke verband houden met het vaststellen van kenmerken of aanduidingen, die op die handelswaren of op de verpakking daarvan moeten of niet mogen voorkomen. Deze voorschriften worden bij Regeeringsverordening gegeven, die tevens bepaalt voor welke handelswaar de vastgestelde voorschriften zullen gelden.

Zoo kan eerlang de afkondiging en inwerkingtreding van een Verpakkingsverordening-azijnnessence worden tegemoet gezien. Onder den naam van azijnnessence wordt h. t. l. namelijk een azijnzuuroplossing in den handel gebracht, welke in den regel niet sterker is dan 25 gram azijnzuur per 100 kubieke centimeter vloeistof, terwijl onder azijnnessence feitelijk wordt verstaan, en in Nederland ingevolge het daar te lande van kracht zijnde azijnbesluit ook moet zijn, een zeer geconcentreerde oplossing van azijnzuur, waarin per 100 kubieke centimeter vloeistof minstens 80 gram azijnzuur moet voorkomen. M. a. w. met ongeveer 60 cm³ azijnnessence kan men 1 Liter tafelazijn verkrijgen.

Minder geconcentreerde oplossingen, voorzooover deze tenminste 125 gram azijnzuur per 100 cm³ bevatten, zullen dan moeten worden aangeduid als azijnzuuroplossing, terwijl tevens de sterkte der oplossing op de verpakking zal moeten worden aangegeven en wel door vermelding der sterkte in grammen azijnzuur per 100 cm³, doch ook door vermelding van de verdunning, welke moet worden toegepast om gewone tafelazijn te verkrijgen ter sterkte van 5%.

Op deze wijze zal door toepassing der Verpakkingsordonnantie het misleidend gebruik van het woord azijnnessence bij den verkoop van dit artikel worden voorkomen. Daarnaast zullen ook eenige qualiteitseischen worden gesteld, bijvoorbeeld, dat de onder den naam van azijnnessence of azijnzuuroplossing in den handel gebrachte waar helder moet zijn en dat daarin geen schadelijke bestanddeelen mogen voorkomen, en dat 't niet meer mierenzuur mag bevatten dan een bepaalde geringe hoeveelheid.

Vergelijkt men de bovenomschreven opzet met het Nederlandsche azijnbesluit dan valt direct op, dat de gewone azijn met een azijnzuurgehalte lager dan 12½% niet aan eenig voorschrift wordt onderworpen, hetgeen in Holland wel het geval is. Hier te lande, waar met uitzondering van eenige goed geoutilleerde laboratoria — ik noem het Laboratorium voor scheikundig onderzoek

ressorteerende onder het Departement van Economische Zaken — geen uitgebreide keuringsdienst ter beschikking staat, zal de Warenwetgeving, wil zij effect bereiken, slechts die voorschriften moeten geven, die bepaaldelijk niet kunnen worden ontbeerd, terwijl ook het aantal handelswaren, waarvoor voorschriften zullen worden gegeven, beperkt dient te blijven.

In een enkel opzicht echter is de Indische regeling ruimer dan de Hollandsche. Voorgeschreven kan n.l. worden, dat op de verpakking tevens de inhoud daarvan moet worden vermeld. Zooveel mogelijk zal — ook voor buitenlandsche verpakkingen — de vermelding van het gewicht of den inhoud in wettig geoorloofde benamingen van metrieke maten en gewichten verplicht gesteld worden, zoodat het koopend publiek zekerheid heeft of het b.v. een half kilogram heeft gekocht of slechts een Engelsch pond van 453 gram.

Voorts kan de vermelding van het land van oorsprong worden voorgeschreven, zoodat ook aan geen twijfel meer onderhevig is of de handelswaar, waarvoor dat voorschrift geldt, b.v. hetzij in Nederland of Engeland dan wel in Japan is vervaardigd. Bij de in het leven te roepen Verpakkingsverordening-melkproducten en de op boter betrekking hebbende zoodanige verordening, kan een vermelding van het land van oorsprong niet achterwege blijven.

Wat de kenmerken betreft, die ingevolge een verpakkingsverordening kunnen worden vastgesteld — en die dan op de verpakking van het artikel, waarvoor zoo'n kenmerk is voorgeschreven, niet mag ontbreken, kan het volgende worden medegedeeld. In de Verpakkingsverordening-melkproducten zal een voorschrift worden opgenomen, dat op de verpakking van gesteriliseerde (blikken) melk en melkpoeder, welke niet is vervaardigd van volle melk, om de heele verpakking een zwarte streep ter breedte van minstens 7 millimeter moet zijn aangebracht, zoodat men behalve aan de benaming ook aan die streep kan zien niet met een product van volle melk te maken te hebben. Op deze wijze kunnen dus ook ongeletterde koopers direct constateeren, dat zij een mindere qualiteit melk koopen.

Binnen afzienbaren tijd zullen — naar het zich laat aanzien — de bepalingen der Verpakkingsordonnantie gelden voor de navolgende handelswaren: azijnzuuroplossing, meel (doch alleen voor meel in grootere verpakkingen), koffie en koffieproducten, boter en margarine, vloeibare en vaste melkproducten met uitzondering van room, boter en kaas. Geleidelijk zullen waarschijnlijk nog een aantal andere handelswaren aan dit lijstje worden toegevoegd.

Is evenwel om redenen, die ik boven reeds heb toegelicht, voorloopig slechts een zeer geleidelijke doorvoering der warenwetgeving h.t.l. te verwachten, ook de huisvrouwen zelf kunnen aan het gestelde doel medewerken.

Sinds korten tijd bestaat namelijk de gelegenheid, dat fabrikanten en importeurs een overeenkomst met het Laboratorium voor scheikundig onderzoek sluiten, waarbij die fabrikanten en importeurs hunne producten of de door hen gevoerde artikelen onder geregelde contrôle van het laboratorium plaatsen. Krachtens de bepalingen van de overeenkomst mogen de belanghebbenden van de omstandigheid, dat die artikelen onder geregelde contrôle staan, op de verpakking daarvan melding maken.

O.a. werd een zoodanig contract afgesloten met de Verffabriek van de N.V. Lindeteves — Pieter Schoen, doch ook eenige andere grootere handelslichamen zullen van de geboden gelegenheid tot onder contrôle-stelling van hunne artikelen gebruik maken. Door, indien mogelijk, een duidelijke voorkeur te geven aan onder contrôle van Gouvernementslaboratoria staande artikelen (behalve het boven reeds eenige malen genoemde Laboratorium voor scheikundig onderzoek, verricht ook het Laboratorium voor materiaalonderzoek te Bandoeng werkzaamheden van dezen aard) kunnen de huisvrouwen in hun eigen belang medewerken tot voorkomen van bedrog en misleiding, welke thans nog in den handel ten aanzien van levensmiddelen voorkomen. Ook al zoude een onder contrôle staand artikel een weinig duurder zijn dan een ander merk, waarvoor echter geen waarborg voor de qualiteit kan worden gegeven, dan geve men toch aan het qualiteitsartikel de voorkeur. Hoe dikwijls komt men niet bedrogen uit bij het aanschaffen van zeer goedkoope waar. Veelal blijkt goedkoop inderdaad duurkoop te zijn. De prijs voor het evenbedoeld onderzoek is echter zoo laag, dat de importeurs en fabrikanten, die van de geboden gelegenheid gebruik maken, hunne artikelen niet en zeker niet noemenswaard in prijs behoeven te verhoogen. Door deze onverplichte contrôle in de hand te werken, kunnen de huisvrouwen daadwerkelijk medewerken om het einddoel, dat ook bij de samenstelling van de Verpakkingsordonnantie der Regeering voor oogen stond, te bereiken: het in het leven roepen van een afdoende contrôle op de qualiteit en de samenstelling van de voornaamste levensmiddelen en andere onmisbare handelsartikelen en het voorkomen van bedrog ten detrimente van den consument.

INDISCHE VRUCHTEN, HUN NUT, HUN GROEI

DOOR IR. G. J. A. TERRA

AL weet niet ieder de Indische vruchten op prijs te stellen, gebrek aan keuze kan hiervan niet de oorzaak zijn, integendeel: vruchten komen hier te lande in een zoo overstelpenden rijkdom van vormen en soorten voor, dat daarin misschien juist één der oorzaken van het vaak voorkomende over-één-kam-scheren der, ongetwijfeld aanwezige, slechte vruchten met de goede gelegen is. De te groote keuze leidt aldus tot onbekendheid en, indien men eens in onbezonnen overmoed onbekende vruchten koopt, die te genvallen, dan waagt men zich niet licht meer aan dergelijke proefnemingen. Dit geldt natuurlijk slechts voor degenen, die niet hier te lande geboren zijn, want de laatsten weten wel beter.

Toch is er ongetwijfeld in het algemeen een groot verschil tusschen de Indische vruchten en die uit het moederland, en dit verschil staat weer in verband met den rijkdom aan vormen en soorten in Indië. In Europa is namelijk reeds in de oudheid, doch vooral sedert de Middeleeuwen, door het opzettelijk uitzoeken, aanhouden en vermeederen der vruchten met den fijnsten smaak, de kleinste pitten, de dunste vliezen e.d. een verzameling vruchten verkregen, die uitmunten in hoedanigheden, welke er werkelijk ooft van maken. Bij deze teeltkeuze zijn langzamerhand de minder smakelijke vruchten, b.v. mispels, kweeperen en boschbessen, teruggedrongen; deze hebben zich alleen voor bepaalde doeleinden, zooals inmaak, kunnen handhaven.

In Indië staan we — afgezien van den import van vruchtboomen uit andere streken der tropen of sub-tropen, waar op dit gebied reeds veel bereikt is — in de Middeleeuwen. De meeste vruchten vertoonen nog veel overeenkomst met hun naaste wildgroeiende verwanten en zoo zijn vele Indische vruchten gekenmerkt door veel pitten, dikke schil, harde of taaie vliezen of een te zuren of te wrangen smaak. Veel vormen, die bij verder gaande teeltkeuze misschien reeds zouden zijn verdwenen of alleen nog voor bijzondere doeleinden gebruikt zouden worden, hebben zich nog weten te handhaven, zooals kloewih, peusar, kemang, bembem, kwèni en de groote meerderheid der scherp smakende, vezelige, plaatselijke mangga-vormen.

Iets, dat den naam der Indische vruchten geen goed doet is, dat ze vaak of uit geldgebrek, of uit vrees voor diefstal, of doordat men bang is voor vreterij door kalongs e.d., te vroeg geplukt worden, zoodat ze hun vollen smaak nog niet hebben kunnen ontwikkelen. Ook dit is vaak een oorzaak van teleurstellingen. Men merkt het verschil tusschen goed uitgerijpte vruchten en minder

rijpe het beste op, indien men zelf vruchtboomen op zijn erf heeft en de vruchten den tijd laat om op vollen smaak te komen.

Tot de goede vruchten behoort in de allereerste plaats de *jeroek keprok*. Deze mandarijn, die in goede kwaliteit geteeld wordt in de omgeving van Poenten en Batoe boven Malang, kan men ongetwijfeld als ooft aanmerken; de schil is dun en laat zeer gemakkelijk los en de vruchten bevatten weinig vezels. Ze zijn sappig en de smaak is zachtzuur. Het eenige ongerief is, dat de vruchten veel pitten inhouden. De *djeroek Garoet* kan hiermee gelijkgesteld worden.

Tot de goede mandarijnen, die niet zoo zeer aan bepaalde groeiplaatsen gebonden zijn, behoort *djeroek siem*. De boom draagt rijk; de smaak is iets zuurder, doch de vrucht, die iets kleiner is dan *djeroek keprok*, bevat weer veel pitten, terwijl de zeer dunne schil veel scherp smakende olie bevat, zoodat men ze voorzichtig moet schillen of daarmede moet wachten, totdat de vruchten niet meer hard, doch soepel aanvoelen.

Hetzelfde geldt voor *djeroek djepoen*, die een zeer dikke, bobbelige schil heeft, zeer zacht zoetzuur van smaak is en ongeveer dubbel zoo groot is als *djeroek keprok*.

Uitstekende vruchten zijn ook de *pompelmoezen*. Men kent hiervan zeer zoete soorten, zooals de op vrucht en jonge scheuten donzig behaarde *djeroek bali*, zoete vormen met een iets zuren smaak als *djeroek balima*, *simanalagi*, *sinjonja* en *pandan lima* en vormen met een frisch zuren smaak als *djeroek delima* en *delima kopjor*, beide met een iets peervormig toeloopend steeleinde. Ze hebben alle weliswaar een dikke schil en soms vrij veel pitten, doch, goed rijp gegeten, zijn ze zacht en sappig en verschillen ze zeer sterk van plaatselijke, meestal bittere *pompelmoes-vormen* als *djeroek goeloeng* en van drogere, hardere soorten als *djeroek pandan* en *pandan wangi*. Bij *djeroek delima* laten de taaie, vaak bittere vliezen bovendien zeer gemakkelijk van de partjes los.

De inlandsche citroenen groeien bijna overal en dragen gewoonlijk het geheele jaar door, ze zijn over het algemeen bitter en de schil bezit niet altijd het gewenschte aroma. Toch zijn ze zeer geschikt voor citroen-kwast. Wenscht men echte citroenen, dan plante men Amerikaansche vormen als *Ponderosa* en *Villa Franca*.

Zeer veel opgang maken tegenwoordig de *grapefruits*, die het meest lijken op kleine *pompelmoezen*. Men snijdt den kop van de vruchten af, of snijdt ze dwars door, haalt de taaie kern met de pitten uit de vrucht, voegt suiker toe naar wensch en lepelt dan het zacht zure, iets bittere sap uit de vruchten. Veel komen deze *djeroeks* nog niet voor, doch het is misschien minder bekend, dat hier onder den naam *djeroek manis besar* een groote grapefruit voorkomt, die zeer goed van smaak is en waarvan de boomen bovendien zoo goed als geen last van ziekten vertoonen.

Minder goed zijn over het algemeen de hier te lande ver-

handelde sinaasappelen, zooals de gewone djerook manis. De kleur van deze laatste wordt zelden mooi oranje of zelfs geel, de schil is dik, het sap is soms scherp zuur zonder veel aroma, soms flauwzoet en in het laatste geval zijn de vruchten vaak vrij droog en zeer vezelig. Toch is men in Malang door het invoeren van buitenlandsche soorten als Valencia Late Orange e. d. op den goeden weg, zoodat men reeds nu een sinaasappel kan leveren, die geel tot oranje van kleur is, fijn van aroma en goed van smaak is. Sommige nieuwe vormen, als b.v. Pineapple Orange en djerook Italië, zijn beslist uitmuntend van smaak en zeer aromatisch.

Behalve djerook nipis, de kleine groene, zure djerook, die overal ongeveer van dezelfde kwaliteit is, zijn de meeste overige djerooks minderwaardig. Djerook oewik, ragi, banten en kombik zijn kleine oranje djerooks met veel pitten; djerook mangsch of maseh is een kleine, scherp zure, groene djerook, djerook kastoeri een kleine djerook met onaangenaam zuren smaak; djerook patjitan is flauwzoet en niet aan te bevelen. In de Buitengewesten komen nog enkele goede mandarijnen voor, zooals djerook keprok Singkarak of djerook katjang van Sumatra's Westkust en djerook Bekerach van de Oostkust van Sumatra, die ongeveer gelijk zijn aan djerook keprok van Batoe. De djerook keprok van Madoera en die van Bali zijn andere vormen; de laatste is zeer goed van smaak en lijkt van vorm op de uit Japan ingevoerde Satsuma of Unshiu, die hier te lande gewoonlijk flauw of flauwzoet van smaak is en nog zeer verschillend beoordeeld wordt.

Van mangga's wordt wel eens gezegd, dat ze gelijk zijn aan een kluwen uitgeplozen touw, gedrenkt in terpentijn; moge dit dienen ter kenmerking van de minderwaardige vormen, er komen hier te lande zeer goede mangga-soorten voor, die tot de beste van de wereld behooren, b.v. de langwerpige, kenmerkend donker- tot blauwgroene mangga aroemanis of gadoeng met fijn, zoet, sappig, zwavelgeel vruchtvleesch en in het geheel geen vezels; de groote, iets plompere, mosgroen tot teergele mangga manalagi, die vezelloos is, frischzoet en zeer geurig; de lang gerekte, licht- tot geelgroene, iets gemarmerde mangga golèk met heldergeel, zeer zoet vruchtvleesch en de meer vezelige, kleine, honingzoete mangga madoe. Een geduchte concurrent voor deze uit Pasoeroean afkomstige vormen is de kleine, groene, tot roodoranje aangelooopen mangga gedong van Cheribon met sappig, helderoranje, zoet en zeer fijn gekruid vleesch, terwijl ook mangga tjengkir of mangga Indramajoe, een gewoonlijk scheeve groote, licht- tot geelgroene mangga met heldergeel, zeer sappig, naar bijenwas geurend vleesch tot de goede vormen behoort. De overige vormen zijn bijna alle minderwaardig.

Mangga's moeten behoorlijk rijp gegeten worden; de vruchten mogen niet zuur zijn. Omgekeerd mag het vruchtvleesch ook niet week zijn geworden; men moet bij druk het vleesch onder

de schil juist even voelen meegeven, want als het vruchtvleesch week is geworden, wordt de smaak, vooral bij golèk, zeer onaangenaam.

Verwant met de mangga zijn de kedongdong en de gandraia, beide uitstekend geschikt voor het maken van compôte.

Vruchten als pisang, papaja en ananas zijn natuurlijk algemeen bekend. Pisang wordt vaak te onrijp geoogst; de kanten of ribben van een rijpe pisang moeten eenigszins afgerond en de zijden niet plat, meer bol zijn.

De bekendste pisangs zijn pisang ambon, die gelijk is aan de in Nederland algemeen verhandelde bananen, pisang radja, die vezeliger is, doch ook een goede ooftpisang, pisang radja sere en pisang soesoe, beide iets zuur van smaak en moeilijk uiteen te houden en pisang mas, een klein type ooftpisang. Daartegenover staan de kookpisangs als pisang sobo of kepok en pisang tandoek, die niet rauw, doch alleen gekookt gegeten worden.

Ook van papaja komen meerdere vormen voor, zooals de inderdaad naar semangka smakende papaja semangka en andere vormen als papaja solo. Uit zaad verkrijgt men soms boomen, die alleen lange bloemtrossen voortbrengen; deze dragen zelden vruchten, omdat ze alleen stuifmeel leveren.

Van ananas komen enkele plaatselijke vormen voor als bogor, bandjar, mandaloeng, kendal en klajatan. Deze loopen niet veel uiteen, hoewel men de kleine bogor tot de fijnste rekent. Een zeer groote, zoete, zeer sappige vrucht van 1 kg en meer levert Smooth Cayenne; de bladeren van deze variëteit vertoonen hoogstens aan den top enkele stekeltjes.

Een algemeen voorkomende, smakelijke vrucht is ook de sawo; de groote sawo manila van Batavia is zeer goed van smaak; de kleine, plaatselijke vormen zijn vaak droog en zanderig.

Een geheel ander type vruchten leveren ramboetan, manggistan, doekoe en kapoelasan; het zijn alle vruchten met zeer veel sap. Goede ramboetans hebben een dikke laag vruchtvleesch om de pit en zijn sappig en zout; bij zaailingen is deze laag gewoonlijk hard en dun en vrij zuur; bovendien is de kans op het voorkomen van niet dragende, mannelijke boomen groot. Ditzelfde geldt voor kapoelasan.

Manggistan worden daarentegen slechts uit zaailingen opgekweekt en leveren altijd goede vruchten, indien het klimaat voor de teelt geschikt is. Dit laatste schijnt bij doekoe of langsep, die ook steeds uit zaad gewonnen wordt, van nog meer invloed op den smaak te zijn.

Een vrucht, die een zeer smakelijk, dik moes levert is de zurzak, terwijl de verwante soorten bv. srikaja en boeah nona ongeveer van dezelfde consistentie zijn, doch zoeter en droger.

Een geheel ander type vruchten zijn weer de djamboes; zij kunnen zeer sappig en smakelijk zijn. Tot deze soort behoort

ook de djoewet of djamblang, die wel iets van een blauwe pruim heeft, en gewoonlijk vrij onrijp en dus zuur verkocht wordt. Wat samenstelling en smaak aangaat, staat de blimbing tusschen de gewone djamboes en de djoewet in, hoewel het een geheel andere vrucht is.

Daarentegen behoort djamboe soesoe, kloetoe of bidji tot een geheel andere soort, hetgeen reeds kan blijken uit het zeer groot aantal kleine pitjes, dat in de vrucht voorkomt. Goedrijpe, niet wormstekige vruchten zijn de moeite van het probeeren overwaard, hoewel niet iedereen het eigenaardige aroma weet te apprecieeren. De vruchten zijn uitstekend geschikt voor het maken van jams. Ook djamboe monjet is geen echte djamboe; de onrijpe vruchten kunnen ontstekingen van de huid veroorzaken; de geroosterde zaden zijn echter onschadelijk en smakelijk.

Een vrucht, die zeker meer belangstelling verdient, is de avocado (*). De vruchten staan in voedingswaarde nog ver boven pisang, terwijl de smaak van de goede vormen bijzonder fijn is. De laatste hebben peervormige vruchten, minstens zoo groot als een sinaasappel; de kleine vruchten, die gewoonlijk aangeboden worden, zijn wrang en weinig smakelijk.

De salak, de vrucht van een laag blijvende, stekelige palm, kan, goed rijp, zeer smakelijk zijn, in het tegenovergestelde geval is de vrucht wrang. In dit laatste opzicht spant echter de kesemek de kroon; gewoonlijk wordt deze dan ook verkocht, nadat de wrange smaak door behandeling met kalkwater aan de vruchten onttrokken is.

Doerian, tjempedak en nangka, alle met een min of meer stekelig oppervlak, vormen de reuzen onder onze vruchten; de eerste wordt zoowel geliefd als verafschuwde; de beide andere vallen, ook weer vanwege hun geur, over het algemeen niet bij Europeanen in den smaak. Soekoen of broodvrucht is een naaste verwant van de beide laatste; de smaak staat het dichtste bij dien van knollen.

Een geheel andere categorie vormen de kleinere vruchten als roekem, lobi-lobi, menteng, woeni e. d. Van deze zijn woeni en lobi-lobi geschikt voor het maken van geleien en jams; de overige zijn van geen beteekenis.

Voor geleien en compôtes is ook de terong blanda zeer geschikt; vruchten van overeenkomstige structuur, doch met bijzonder fijn aroma zijn ook de paarse boeah negri en de gele boeah soesoe, beide afkomstig van klimplanten.

Als ooft kan men ook nog meloenen en semangka's op prijs stellen, hoewel ze vaak een slechten naam hebben en beschouwd worden als verwekkers van buikziekten. Vermoedelijk staat dit in verband met de scheuren, die bij het rijpen rond den steel ontstaan, waardoor besmet water in de vrucht kan binnendringen.

*) Aanbevolen gebruik: Met suiker en koffie of port.

Men doet het verstandigste dergelijke zeer rijpe vruchten niet te koop en, doch de vruchten zelf te bewaren, totdat ze geurig zijn geworden.

Waarom danken de vruchten nu hun aantrekkelijkheid en wat is hun nut? Gewoonlijk zijn ze zeer sappig, aangenaam van smaak door de aanwezigheid van citroenzuur, appelzuur e. d. zooals duidelijk uitkomt bij djerooks, ramboetan, manggistan e. d. en verder van aroma-stoffen, die de vruchten hun specifieke geur en smaak geven. De meeste vruchten zijn rijk aan suikers, doch vetten en eiwitten ontbreken, behalve bij advocaat en doerian, goeddeels; de voedingswaarde der vruchten moet dan ook gewoonlijk geleverd worden door de aanwezige suikers.

Vruchten stimuleeren over het algemeen den eetlust en bevorderen de spijsvertering, doordat zij veel onverteerbaar materiaal (cellulose) bevatten.

Afgezien van het bovenstaande zijn vruchten nog in twee opzichten voor de voeding van veel belang; zij leveren namelijk, evenals groenten, een veel grooter percentage zouten dan het gewone voedsel, hetgeen voor de verzorging van het lichaam met mineralen van veel belang is. Verder zijn zij een voorname vitamine-bron. Zoo bevatten vruchten met anders dan groen, wit of kleurloos vruchtvleesch altijd A-vitamine en verse vruchten steeds C-vitamine. Na tomaten, die gewoonlijk niet tot de vruchten gerekend worden en die een rijke bron van A, B en C-vitamine zijn, zijn mangga en papaja als bron voor deze vitamines van belang en in mindere mate pisang; djerooks leveren weer A en C-vitamine. Weinig vitamines bevatten ramboetan, manggistan, ananas, zuurzak, doekoe, djamboe bol, djamboe aer, djerook nipis en salak.

Wil men goede vruchten telen, dan is de keuze van het plantmateriaal van overwegend belang. Men dient betrouwbaar plantmateriaal te nemen van goed bekend staande vormen, want bij den overvloed van minder goede soorten is een juiste keuze van een goeden moederboom van overwegend belang. Verder moeten wij dan de zekerheid hebben, dat het plantmateriaal werkelijk vruchten kan geven, zooals de moederboom die voortbrengt, hetgeen het geval is als men over stekken, uitloopers, tjangkoks of occulaties beschikt. Uit zaad krijgt men in de meeste gevallen planten, waarvan de vruchten veel slechter zijn dan die van den moederboom. Indien bij de zaadwinning bepaalde voorzorgsmaatregelen genomen worden, kan men in sommige gevallen ook zaad gebruiken, zoo bv. bij papaja, waar andere vermeerderingsmethoden trouwens niet voorkomen. Uitloopers van occulaties en van enten zijn altijd ongeschikt, omdat ze van den onderstam afkomstig zijn.

Vruchtboomen als manggistan en doekoe worden gewoonlijk uit zaad vermeerderd en deze soorten komen vrij zuiver uit zaad terug.

Een tweede voorwaarde is, dat men van de natuur niet het onmogelijke eischt en dus bepaalde vruchten niet teelt in een klimaat of een bodem, waar ze niet thuis behooren.

Het sprekendste voorbeeld hiervan is wel de mangga; Sumatra, Bangka en Billiton, Borneo en een groot deel van West- en Midden-Java zijn overwegend voor teelt van goede mangga's ongeschikt, omdat het klimaat te vochtig is. In deze natte streken zijn echter andere vruchtboomen als ramboetan, kapoelasan, manggistan, doerian, gandaria, kedondong, tjempedak, papaja, pisang en djamboe bol juist op hun plaats of groeien er zeer behoorlijk, zooals nangka en verschillende djerooks.

Al deze vruchtboomen groeien ook in een droog klimaat, mits — en dit is gewoonlijk niet het geval — de boomen gedurende het geheele jaar over voldoende water bv. uit het grondwater kunnen beschikken. De eischen in dat opzicht zijn niet gelijk; djamboe bol bv. wil met den voet in het water staan, doch nangka kan een vrij droge standplaats verdragen.

Een andere groep vruchtboomen vraagt voor een goede vruchtdracht een behoorlijke periode van droogte en zonneschijn. Om die reden zijn bv. voor een nat klimaat citroenen nog wel geschikt en eveneens djerook mangseh en djerook banten; pompelmoezen, sinaas-appels, djerook siem en djerook djepoen vragen gemiddeld wat meer droogte; djerook keprok verlangt beslist een droge periode. Tevens hebben deze boomen echter voortdurend water noodig.

Daartegenover staan de boomen, die een flinke droogteperiode verdragen en in dien tijd weinig water behoeven, zooals mangga, djamboe monjet, srikaja, boeah nona, djamboe bidji.

Andere factoren van veel belang zijn de zeehoogte, de aarde van den grond, de mogelijkheid van bevoeiing. Ondiep wortelende boomen met fijnvertakte wortels, plante men niet in een bodem, die in den drogen tijd gemakkelijk scheurt. Een boom met zware wortels kan dit beter verdragen. Men dient bij het planten wel op deze factoren te letten en zoo noodig eerst inlichtingen in te winnen, bv. bij den landbouwconsulent ter plaatse, wil men niet in zijn verwachtingen teleurgesteld worden.

EEN POPULAIRE BESCHOUWING OVER BRIDGE-ETIQUETTE EN WAT DAARMEDE SAMENHANGT

DOOR A. ZIMMERMAN-JONGERIUS

Ik bridge, jij bridget, hij bridget,
..... wij bridgen allemaal!

WANNEER we het woord *étiquette* hooren, denken we onwillekeurig aan handkussen en hoofdsche buigingen, aan *précieuse* manieren en zwierige gebaren, kortom, aan de zeer nauwkeurig omschreven „Code civil” der beschaafde wereld van, laten we zeggen, een jaar of vijftig terug.

Iedereen kent ongetwijfeld het toentertijd onmisbare, documentaire boekwerk, „Het wetboek van Mevrouw Etiquette”, waarin we kunnen lezen, wanneer een jongeman wel en wanneer hij niet een bezoek bij zijn aanstaande mag brengen, hoe men zich aan een diner te gedragen heeft, dat men beter doet een huwelijksaanzoek uit te stellen, als men „hoofdverkouden” is, welk soort bloemen men een jong meisje en welke men een dame-op-leeftijd offreert en nog vele tientallen van dergelijke absoluut onmisbare wenken en raadgevingen voor hen, die gaarne gerekend werden tot de fine fleur der geciviliseerde samenleving.

Het is evenwel niet de *étiquette* in dezen vorm, waarover ik het hebben wil, maar de ongeschreven, uit de praktijk van het spel geboren, omgangsvormen bij het bridgen, het fijnvoelende *savoir-vivre*, dat tot uiting komt bij het beoefenen van de meest verbreide en geliefde gezelschaps-sport van dezen tijd. Het is niet zoo zeer het wéten, wat men wel en wat men niet moet of kan doen, maar het zuiver aanvoelen daarvan. Het is mijn bedoeling niet, me uit te spreken over het vraagstuk, of men bij een sans-atout bod moet bieden: „Sans”, „Sans-atout”, „Eén sans”, of nog een andere variatie; evenmin over de kwestie of men, wanneer men het bod van zijn tegenspeler doubleert, behoort te zeggen: „Ik dubbel”, „Gedubbeld”, „Gedoubleerd”, of „Doublet”. Dat zijn nog steeds open vragen, die mijns inziens het best en vooral kunnen worden opgelost door een voorschrift van de daarvoor in aanmerking komende autoriteit op bridge-gebied, den Nederlandschen Bridge Bond. Uniformiteit hierin is natuurlijk vereischt en gewenscht, want er zouden „ondeugende” spelers of speelsters kunnen zijn, die met het verschillend interpreteren van hun bod hun partner zekere aanwijzingen geven. Zoo hoorde ik laatst van een geval, waarbij de dame in kwestie met een kort „Pas” te kennen gaf, dat zij in het geheel geen kaart had; „Ik pas” beteekende daarentegen, dat zij twee vaste slagen „meebracht”, terwijl „Ik moet passen” haar maat drie vaste slagen beloofde! Hierop zouden natuurlijk heele „systemen” te bouwen zijn, doch een dergelijke handelwijze mag op zijn

minst genomen als unfair worden gekwalificeerd en ik laat haar verder voor wat ze is.

Ieder mensch heeft zijn eigenaardigheden en zijn fouten en daaraan ontkomt ook de mensch als bridgeur niet. Onder onze bridgevrienden is er immers eigenlijk niet één, op wiens spel of gedrag tijdens en na het spel, we heel eerlijk in onszelf, geen enkele aanmerking hebben, niet een kleinigheid, waaraan we ons, o, natuurlijk in stilte, soms kunnen ergeren. En dat is nu juist die kleine lacune in de practijk van de bridge-étiquette, dat geringe, onbewuste gemis aan savoir-vivre, dat men o zoo gemakkelijk bij anderen opmerkt, maar waaraan toch de meesten onder ons ook weleens lijden. Het zijn zulke kleinigheden en toch doen die kleinigheden het hem juist! Ik zal U straks verschillende voorbeelden noemen en dan wed ik met U, dat U, alweer heelemaal eerlijk in U-zelf, zult moeten toegeven: „Ja, dat heb ik toch ook weleens gedaan, dat is mij ook weleens overkomen zonder er bij te denken”. En bij die gelegenheid heeft U op Uw beurt Uw medespelers geërgd. Het is niet altijd aangenaam om zichzelf een spiegel voor te houden, nietwaar, maar ook in dit geval gaat de oude waarheid, dat zelfkennis de eerste schrede op den weg naar verbetering is, weer op. Voor iemand, die belangstelling heeft voor psychologie, biedt de bridge-étiquette en omgeving een rijk en zeer gevarieerd studie-materiaal. Het zou me in dit korte artikel te ver voeren, wanneer ik dieper op dit uiterst interessante onderwerp inging en ik zal me daarom dan ook maar bepalen tot het bespreken van enkele der meest voorkomende kleinere en grotere vergrijpen tegen de ongeschreven wet der bridge-étiquette.

Het is nu eenmaal een eerste vereischte, bij kaartspelen in het algemeen en bij bridge in het bijzonder, om op geen enkele manier, hetzij door een gebaar, hetzij door een gezichtsuitdrukking, hetzij door een woord, te kennen te geven hoe Uw spel is, of wat voor indruk het op U maakt. En toch zijn er ontstellend veel menschen, wie dit ten eenenmale onmogelijk is. Een werkelijk „poker-face” hebben maar zeer weinig menschen en bij de meeste spelers, die er zich op toeleggen, toch maar vooral niets te verraden omtrent hun kaarten of hun stemming, ontaardt dit loffelijk streven in een soort verstarde grimas, die een kalme opgewektheid en een moedig onder de oogen zien van wat komen gaat, moeten verbeelden. Zeker acht van de tien spelers trachten gewoonlijk zich een houding te geven en turen belangstellend naar een antieke vaas of naar de grijze angorakot, of naar de gastvrouw, terwijl zij wachten op het openingsbod. Overigens kan dit heelemaal geen kwaad. Het is in ieder geval beter dan een verheerlijkt gezicht te zetten, of één, dat zelfmoordplannen doet veronderstellen. Ook zuchten schijnt iets te zijn, dat zeer moeilijk bedwongen kan worden, hoewel dit voor tweeërlei uitlegging vatbaar is.

Een stapje verder gaande, komen we dan aan het bieden. Eenvoudig, vlakweg, met een neutrale stem bieden is het ideaal. Maar

hoevelen zijn er niet, die met een triomfantelijk gezicht en nog triomfantelijker stem hun „drie schoppen” of „twee sans” callen, nog voor de anderen goed en wel hun kaarten hebben opgenomen en gesorteerd. Zij kunnen gewoon niet wachten tot het hun tijd is. En men begint nu eenmaal niet met bieden, voor alle spelers zichtbaar „gesorteerd en uitgedacht” zijn Ook een „mager” bod is in staat dergelijke impulsieve naturen uit hun tentje te lokken en zij bieden soms met een klagelijke, zielige stem „Eén klavertje”, waarbij men ziels-medelijden met hen zou krijgen door de uitdrukking op hun gezicht en de klank van hun stem, die maar al te duidelijk te kennen geven, dat het „er maar net af kan”. Men zou geneigd zijn te denken, dat dit uitzonderingen zijn, en toch zal men met een beetje opmerkingsvermogen direct ettelijke voorbeelden uit eigen omgeving kunnen aanwijzen. Onder deze fout valt ook het te haastig of te langzaam passen. Gooit men er direct over het bod van den speler aan zijn rechterhand een onverschillig „Pas” uit, dan is het alweer maar al te duidelijk, dat men „geen kaart heeft”. Een heel klein beetje zelfbeheersching voorkomt dergelijke onaangename incidenten. Ook te langzaam passen is een inbreuk op de bridge-étiquette. Correct is, tusschen elk bod een korte pauze te laten verlopen en, zooals ik reeds eerder opmerkte, volledig neutraal te bieden.

Dan zijn er ook spelers, die hun verbazing over het bod van een partner of tegenspeler niet kunnen bedwingen. Het doet dan weinig terzake of die verwondering al dan niet gerechtvaardigd is op basis van hun eigen handkaart, maar zelfs al biedt Uw tegenpartij twee schoppen, terwijl ge zelf alle honneurs van die kleur hebt, dan nog behoort ge geen spier van Uw gelaat te vertrekken en zeker niet, zooals maar al te dikwijls voorkomt, zeer nadrukkelijk te vragen: „Wät zei U?”, daarmede Uwe medespelers een uiterst belangrijke aanwijzing gevende, die geheel achterwege had behooren te blijven. O, het zijn allemaal zulke kleinigheden en toch is het weleens goed om er de aandacht op te vestigen.

Zoo komt het bij bijna elke bridge-partij voor, dat één der medespelenden voor zijn beurt bijspeelt, of een kaart vast uit zijn spel trekt en klaarhoudt vóór de speler aan zijn rechterhand heeft bijgespeeld. Dergelijke demonstraties van overmoed, of, wat ook mogelijk is, van onmacht, zijn zeer irritant voor de medespelers. Ze verminderen in groote mate de waarde en het peil van het spel.

Een zeer verbreide fout is ook het opnemen van een slag, of althans het zich gereedmaken tot het opnemen daarvan, vóór allen hebben bijgespeeld. De „onoverwinbare”, die zich hieraan schuldig maakt, gaat dikwijls nog verder en maant zijn medespelers tot snelheid aan: „Kom, maak wat voort, het komt er niet op aan, hij is toch voor mij!” Herkent U hem niet?

Terwijl ik dit artikel schrijf, begin ik een beetje het onaangename gevoel te krijgen, de zedemeester uit te hangen en toch ben

ik ervan overtuigd, dat het noodzakelijk is eens de vinger te leggen op de vele, kleine scheurtjes en versleten plekjes in het toch zoo volmaakt geknipte kled van Madame Etiquette aan de bridgetafel. Een van de gulden regels der bridge-étiquette is bijvoorbeeld om nimmer, op welke wijze dan ook, eenige goed- of afkeuring over het spel Uwer medespelers te kennen te geven. Al zou Uw partner tot tweemaal toe Uw aas troeven, dan nog past U een engelengeduld en een lijdzzaam en vooral zwijgend en blanco toezien en berusten. Hier dient overigens onmiddellijk bij toegegeven, dat dit geen eenvoudige opgave is! Nu draaien we even de medaille om en constateeren, dat het evenzeer een inbreuk is op de spel-étiquette om zich te laten beïnvloeden, op welke wijze dan ook, door de goed- of afkeuring van spelers of aanwezigen, of gebruik te maken van de een of andere aanwijzing, die ge hebt gekregen, dank zij de fouten van andere spelers of hun onbeheerschedheid. Alweer moet ik toegeven, dat ook dit soms zeer moeilijk kan zijn.

Vele bridge-spelers en speelsters hebben de onaangename gewoonte bepaalde kaarten met nadruk te spelen, met een gebaar van: „Is me dat even wat” of: „Daar heb je ze, die het Wilhelmus blazen”.

Ieder Uwer kent ongetwijfeld ook de „speler-met-maar-één-klein-troefje”, die zich op een gegeven moment genoodzaakt ziet, dat ééne troefje, waarop hij al zijn hoop had gevestigd en waarvan hij wonderen had verwacht, om niet te overdrijven dan toch in ieder geval één slag, op een hogere troefkaart van zijn tegenpartij bij te spelen. Dan aarzelt hij, kan maar met moeite afstand doen van die gekoesterde troefkaart en speelt hem eindelijk langzaam en met een martelaarsgezicht bij. Daar gaat z'n hoop en teverlaet: En iedereen weet, dat hij geen troef meer heeft! Vaak ook is het niet het ééne troefje, maar een vrije kaart, die niet vrij bleek te zijn, of nog een andere variatie; ze zijn immers onuitputtelijk!

Weet ge overigens, dat ge met geen der spelers aan Uw tafel opmerkingen zult wisselen, die door een der anderen of alle anderen niet begrepen kunnen worden, zelfs al hebben ze totaliter niets met het spel te maken? Ook den schijn zult ge vermijden!

Weet ge ook, dat het den blinde verboden is om, ook al is het bieden afgeloopen en het spel begonnen, op te staan om van maat of medespelers de kaarten te zien of het spelverloop te volgen, staande of zittende achter zijn maat? Hij behoort heel rustig achter zijn „open stalletje” te blijven zitten en mag alleen op aanwijzing van den spelleider een kaart bijleggen. Hij blijft evengoed speler als de andere drie en onderwerpt zich daarmee aan alle étiquette en regels, die voor de anderen gelden. Hij mag het dus niet op een accoordje gooien met een: „Ik zal heusch niets zeggen”, maar gedraagt zich, zooals het een ideale blinde betaamt.

Vele blinden hebben de neiging om gedurende hun gedwongen niets-doen een babbeltje op te zetten met de toeschouwers, maar

ook dit genot moeten zij zich ontfeggen, willen zij op de hoogte blijven van den gang van het spel en hun medespelers niet storen. En zoo ben ik dan eindelijk aangeland bij den Toeschouwer.

Toeschouwers bij bridge zijn een bepaald soort menschen. Er zijn natuurlijk ook volmaakten onder hen, gelukkig, die zich rustig en absoluut blanco gedragen, maar helaas zijn er maar al te veel kijkers, die de verantwoordelijkheid van hun aanwezig-zijn niet beseffen en door het vertrekken van hun gezicht, een klein lachje, een geluid of een opmerking den speler, die zij begunstigen met hun gewaardeerde (?) belangstelling, verraden en verkoopen, waar hij bij zit. Daarom, bridge-gastvrouwen, voedt de toeschouwers onder Uwe gasten op tot ideale kijkers, of leidt ze anders af en lok ze naar een ander zitje, een andere hoek of een ander vertrek, waar ze ongevaarlijk zijn.

Het is heelemaal niet gemakkelijk om gastvrouw te zijn bij een iets grootere bridge-partij. Het vereischt een enorme mate van tact en vooral ook van menschenkennis. Zij moet weten te leiden, te kalmeeren, te onderhouden, ja zelfs te troosten, met een enkele humoristische opmerking, met een „bon mot” op het goede moment. Zij moet stormen weten te bezweren met een glimlach, kortom, zij moet het middelpunt blijven en alles zien en . . . niets zien, soms

De ideale gastvrouw vraagt niet aan haar gasten, wat zij drinken willen, wanneer deze juist verdiept zijn in het taxieren van hun kaart en een bod overwegen, zij stoort ze überhaupt niet in hun spel, ook niet om te vragen hoe Jantje het toch maakt, die verleden week immers influenza had en of meneer Jansen zijn wagen heeft ingeruild tegen een nieuwer model. Zij zal een chique, doch uiterst eenvoudig toilet dragen, en er vooral niet naar streven, de aandacht der mannelijke gasten van hun kaarten af te leiden met een verleidelijk rug-décolleté. Zij zal ook op serieuze bridge-avonden geen flirtende jonge meisjes vragen, die vergeten wie hun partner is en meer belangstelling hebben voor de lakschoenen van haar heeren-partners dan voor een goede hand kaarten.

Om kort te gaan, „in der Beschränkung zeigt sich der Meister”. Laat iedere bridge-gastvrouw in spé zich dit tot lijfspreuk maken, laat ieder bridge-speler zich oefenen in zelfbeheersching en nogeens zelfbeheersching en laat ons allen op deze wijze medewerken tot het veredelen van ons Indisch bridge. Laat ons beginnen met onze eigen fouten te herkennen en te herzien, laat ons verdraagszaam zijn wat anderer fouten en tekortkomingen betreft, laten we niet „leeraren” en beter weten, maar laat ons samenwerken en opbouwen. Het is de moeite waard!

HOEWEL er reeds vele kookboeken met tal van uitstekende recepten zijn geschreven, schijnt het toch voor de meeste huisvrouwen een moeilijk probleem te zijn, om in haar dagelijkse en feestelijke menu's de nodige variatie te brengen. Daarbij komt ook nog de moeilijkheid, dat, waar tegenwoordig de huisvrouw in het huishouden meer zelf moet doen, er inderdaad niet zoveel tijd overschiet, om met weinig kosten toch telkens met iets nieuws voor de dag te komen.

Om daarin zoveel mogelijk tegemoet te komen, volgen hieronder verschillende recepten voor de zo zeer gewilde voorschoteltjes, slaatjes en toetjes.

In de eerste plaats noemen we de belegde broodjes. Hierin bestaat een grote verscheidenheid in soort en model. Gewoonlijk nemen we hiervoor casinobrood, doch ook met gewoon wit-, bruin- en roggebrood kan men veel bereiken.

Met een scherp mes worden dunne sneetjes afgesneden, waarvan nog de korstjes worden verwijderd. Deze plakjes kunnen, zowel vers, als geroosterd of gebakken, belegd worden, nadat ze vooraf met een botersoort zijn bestreken. Onder deze botersoorten verstaat men mengsels van romig uitgeroerde boter met één of ander smaakje, b. v. mosterd, kaas, peterselie, paprika, citroen, ansjovis, enz. Ook dikke mayonnaise kan voor dat doel gebruikt worden. Men noemt die broodjes: bridge-, cocktail- of hors d'oeuvre-broodjes. De eerste hebben de vorm van de bridge-emblemen. Hiervoor bestaan speciale uitsteekvormen. De cocktail- of borrelbroodjes zijn meestal zo klein, dat ze in één hap te verorberen zijn. De hors d'oeuvrebroodjes daarentegen zijn wat groter van model.

Carnavalbroodjes.

Hiervoor worden de broodjes in verschillende vormen uitgestoken, als: driehoeken, rondjes, vierkanten, sterren, rechthoeken, enz. Na ze geroosterd of bruin gebakken te hebben, worden ze met diverse botersoorten bestreken en belegd met tomaat, roerei, komkommer, radijs, enz. De volgende combinaties zijn mogelijk:

1. Rond plakje brood, bestreken met kaasboter en belegd met roerei, daarop een schijfje tomaat en als garnering een roosje van gespoten kaasboter.
2. Ovaal broodje, besmeerd met ansjovisboter, dakpansgewijs drie plakjes hardgekookt ei erop met op elk een rondje zure augurk. Daar omheen een randje van de boter spuiten. Een surrogaat voor ansjovis zijn de bekende rode visjes, die voor deze

boter kunnen worden fijngewreven en daarna met de boter vermengd.

3. Opgerolde, rode visjes met plakjes radijs op een rechthoekig, met mosterdboter bestreken broodje, garnering van kappertjes.
4. Stervormig broodje met peterselieboter, daarop plakje cervelaatworst, garnering van een radijsje, dat uitgesneden is in de vorm van een roosje.
5. Plakje bruin brood met kaasboter, daarop plakje roggebrood en dichtgedekt met een plakje wit brood.
6. Rond broodje met garnalenboter, daarop kleine gekookte garnaaftjes als de wieken van een molen. Op het midden wat gehakte peterselie.
7. Op een rechthoekig broodje met paprikaboter een sardientje, afgearneerd met rondjes augurk.
8. Op een driehoekig broodje, waarop wat mayonnaise, fijngehakte, gerookte tong of koude kip. Dit bedekken met mayonnaise en op elke hoek een kappertje.

Kaviaar kan vervangen worden door versche, niet te droge viskuit, de z. g. telor troeboek, die fijngemaakt wordt en vermengd met een stukje ongezoeten boter en wat citroensap. Hiermede het broodje bedekken en garneren met een uitgetand schijfje citroen.

Op deze wijze voortgaande, zijn nog talloze variaties te bedenken, welke in bonte afwisseling een aantrekkelijk geheel vormen.

Spinaziepasteitjes met gepocheerde eieren.

Van 125 Gr. meel, 60 Gr. boter, 1 eierdooier, $1\frac{1}{2}$ à 2 lepels water en wat zout, wordt een glad deegje gekneet, dat, na een half uur gerust te hebben, uitgerold wordt. Uit de deeglap worden cirkels gestoken en kleine taartvormpjes ermede bekleed. Om het deeg onder het bakken niet te laten rijzen, worden de vormpjes met rauwe rijst gevuld, of wel men prikt er gaatjes in. Ze worden in den oven goudbruin gebakken en daarna uit de vormpjes gestort. Intussen wordt een hoeveelheid spinazie, b.v. een pond, gaargestoofd en zoveel eieren als er pasteitjes zijn, gepocheerd. Om eieren te pocheren, wordt in een niet te diepe pan water met wat zout en een scheutje azijn aan de kook gebracht. Om de eieren hun mooie ronde vorm te laten behouden, is het aan te bevelen ze in blikken ringen, b. v. borstplaatringen te breken. Het eiwit moet om de dooiers blijven. Na $3\frac{1}{2}$ à 4 min. zijn ze gaar genoeg. Ze worden er met een schuimspaan uitgenomen en op een zeef gelegd om af te druipen. De pasteitjes worden voor de helft met de fijngehakte, gestoofde spinazie gevuld, er wordt een ei opgelegd en dit weer bedekt met een lepel dikke kaassaus, welke men maakt van boter, meel, wat geraspte kaas, zout en peper. Daarna gaan de pasteitjes nog even de oven in.

Gevulde tomaten met eieren.

Van 6 à 8 mooie tomaten wordt een kapje afgesneden en de inhoud er met een lepel uitgenomen. Intussen kookt men wat worteltjes, doperwtjes, prinsesseboontjes en bloemkool gaar, snijdt de groote stukken klein en vermengt ze door elkaar met een paar lepels mayonnaise. Drie à vier eieren worden hardgekookt, gepeld en middendoor gesneden. De dooiers worden fijngewreven, met wat mayonnaise vermengd en weer in de eiwitholten teruggedaan. De tomaten, die een poosje in azijn, olie, zout en peper, zijn weggezet, worden afgedroogd, met de groentenmayonnaise gevuld en op elk een eiheft gezet, met de bolle kant naar boven. Op een schaalte worden ronde broodcroutons in een krans gelegd, op elk daarvan komt een gevulde tomaat. De middenruimte wordt ingenomen door peterseliegroen.

Warme, gevulde eieren.

Zes hardgekookte en gepelde eieren worden in de lengte midden door gesneden, de dooiers er uitgenomen, fijngewreven en vermengd met fijngehakte, gekookte visresten, een gesnipperd uitje, een stukje boter en een weinig geraspte kaas. De eiwitten worden met deze massa hoogop gevuld en naast elkaar in een beboterd vuurvast schoteltje gelegd. Van een pond gekookte aardappelen wordt op de gewone wijze een puree gemaakt, waarvan met een spuitzak en gekarteld spuitje, torentjes om de eieren wordt gespoten. Hier en daar een kluitje boter en wat beschuitkruim en over de eieren een dikke tomatensaus en het schoteltje gaat nog even de warme oven in.

Vegetarische croquetten.

Een klein kooltje, wat wortelen, een paar aardappelen, alles gaargekookt en fijngehakt, wordt vermengd met 2 hardgekookte, eveneens fijngemaakte eieren, 2 rauwe eieren, een gesnipperd uitje, zout, peper en wat noot, waarvan een stevige massa geroerd wordt. Hiervan worden mooie, even groote croquetten gevormd, welke eerst in paneermeel, dan in losgeklopt ei en daarna weer in paneermeel worden gewenteld. Olie of vet wordt goed verwarmd, het vuur enigszins getemperd en de croquetten bij hoogstens twee stuks tegelijk mooi goudbruin gebakken.

Vleespannekoektaart.

Maak pannekoekjes van 125 Gr. meel, 2 eieren, 2 kopjes melk en een tikje zout. Roer door elkaar in een pannetje op het vuur: 1 lepel boter, 1 lepel meel, een gehakt uitje, 1 d. L. melk of bouillon, 1 eierdooier, zout en peper. Besmeer elk pannekoekje met de vleesfarce en stapel ze als een taart op elkaar. Snijd de taart in punten en overgiet hem met een kaassausje.

Aubergines als asperges.

Hiervoor neemt men een speciaal soort, n.l. een klein wit soort. Ze zijn ongeveer 20 cM. lang met een middellijn van 3 à 3½ cM. Ongeveer 10 terongs worden geschild en in hun geheel in water en wat zout gaar, doch niet te zacht gekookt. 6 eieren worden hardgekookt, gepeld en gehalveerd. Ze worden met de terongs op één schaal geschikt, gescheiden door een aardig kommetje, waarin de botersaus. De open plekjes worden door geraspte nootmuskaat ingenomen.

Salade javanaise.

Twee komkommers, een bord vol taogée, ½ pond aardappelen, 6 à 8 zeer jonge djagongkolven, 50 Gr. verse kanari, mayonnaisesaus, 4 grote rode en 4 dito groene lombok, 1 dessertbordje gepelde, rauwe garnalen, een sneetje in melk geweekt brood, 2 eieren, gehakte peterselie en ui, bakolie.

Schil de komkommers, verdeel ze in stukken van 4 cM. dikte. Hol ze flink uit. Marineer ze zo mogelijk een nacht in een mengseltje van olie, azijn, zout en peper, zodat ze er goed van doortrokken zijn. Kook de djagongkolven gaar en snijd er de zaadjes van af. Hak de gepelde kanarie in kleine stukjes en vermeng ze met de djagong en wat mayonnaise, wat gehakte peterselie en ui. Neem de komkommerstukken uit de marinade en droog ze goed af. Zet elk stuk op een plak tomaat en vul ze met de djagongsla. Leg ze in een krans op een rond schaalte. Vul de middenruimte met een bergje taogéemayonnaise. Hier tegenop, om het bergje sluitend, komen de gevulde lomboks. Hiervoor worden de rauwe garnalen fijngemalen en met het geweekte brood, 1 ei, wat gehakte peterselie en ui en de kruiden tot een niet te slap mengsel samengeroerd. De in een lengtezijde doorgesneden en ontpitte lomboks worden met de massa gevuld, met wat losgeklopt ei bestreken en met paneermeel bestrooid, waarna ze in hete olie mooi bruin worden gebakken. Tenslotte worden ook nog de stukjes aardappel met mayonnaise aangemaakt en tussen de komkommers geschikt. Een garnering van plakjes ei voltooit het geheel.

Zuurkool- en aardappelsla.

Deze slaschotel, wellicht minder bekend, zal bij nadere kennisgeving stellig in de smaak vallen. Er is voor nodig: 1½ pond zuurkool, 2 pond aardappelen, 8 knak- of verse worstjes, mayonnaise, sla blaadjes, augurkjes, peterselie.

Was de zuurkool en kook ze even op, ongeveer 10 min. Laat ze op een vergiet afdruipe. Met wat mayonnaise vermengen en midden op een schaal stapelen.

Er een dikke rand aardappelsla omheen leggen. De rest van de mayonnaise over de kool uitgieten. De worstjes op gelijke af-

standen over de aardappelrand leggen. Het geheel garneren met de slablaadjes en waiertjes augurk.

Opgemaakte schotel van Italiaanse sla.

Worteltjes, doperwtjes, prinsesseboontjes, bloemkool, aardappelen, bieten, zure appelen, tomaat, champignons, augurken, fijn-gesneden ham, gerookte tong, wat kappertjes, alles in kleine stukjes verdeeld en door elkaar gemengd met de volgende saus:

2 hardgekookte eierdooiers, door een zeef gewreven al roerende vermengd met 2 rauwe eierdooiers, een paar lepels azijn, 2½ kopje slaolie, en op het eind wat gehakte ui en peterselie. In een glazen schaal overgedaan, komt er een rand omheen van gehalveerde tomaten van gelijke grootte, daarboven een tweede krans van plakken ei met rondjes augurk en als buitenste rand door een zeef gewreven eierdooier. Door de tegenstelling in kleuren wordt een aardig effect verkregen.

Garnalenaspics met paddestoeltjes.

Voor de aspics worden kleine kopjes of bekertjes gebruikt. Benodigheden voor de aspic: ½ L. magere bouillon of water, azijn naar smaak, 1 stang agar-agar of 15 blaadjes gelatine, wortel, ui, een stukje lombok of 10 peperkorrels, takje peterselie, 1 laurierblad, zout, 2 eiwitten.

Verder: een bordje vol gepelde gekookte garnalen, 2 hardgekookte eieren, augurkjes, slabladeren.

Voor de paddestoeltjes: een aantal hardgekookte eieren, b. v. 6, evenveel kleine tomaten en mayonaisse.

Kook voor de aspic de bouillon of het water met de kruiden en de azijn. Laat ze erin trekken. Zeef het daarna en laat het dichtgedekt bekoelen. Week de agar-agar of gelatine ½ uur in koud water, knijp ze dan uit en doe ze bij de bouillon met de even losgeklopte eiwitten. Breng dit kloppende aan de kook. Zet dan de pan van het vuur en laat het zo een poosje staan. Het eiwit zal zich dan van de vloeistof afscheiden en alle onzuivere deeltjes in zich opnemen, waardoor een heldere vloeistof wordt verkregen. Zeef het door een doek.

De aspic is dan gereed voor het gebruik. Bevochtig de kopjes of bekertjes met koud water en zet ze tussen ijs. Giet in elk een bodempje aspic. Is dit stijf geworden, leg er dan, tegen de wand op, een randje garnalen en augurk, alles even in aspic gedoopt. Op het aspicbodempje komt een plak ei te liggen.

Daarop wordt weer wat aspic gegoten en zoo gaat men voort totdat het bekertje gevuld is. De vormpjes worden enige uren koud weggezet om volkomen stijf te worden, daarna gestort op een vochtig gemaakt schoteltje, waarvan het gemakkelijk op de bestemde plaats kan afglijden en wel op een bedje van slablaadjes, waarmede een glazen schaal is bedekt. Zoo komen alle aspics middenop bij

elkaar te staan. Daar omheen tussen de blaadjes worden de paddestoeltjes gearrangeerd. Deze bestaan uit gevulde eitjes met een kapje op van een gedeeltelijk afgesneden en uitgeholde tomaat, met de bolle kant naar boven gekeerd.

Hierop worden nopjes van mayonnaise gespoten om paddestoelen te imiteren. Ten overvloede kunnen daartussen wat aardig uitgesneden radijsjes of hoopjes aardappelsla gelegd worden.

Meloen met vruchtenslaatje.

Van een gave, rijpe meloen wordt een kapje afgesneden, de pitten verwijderd en ook een gedeelte van het vruchtvlees, dat in kleine stukjes wordt verdeeld om vermengd te worden met zoveel mogelijk soorten frisse vruchten als: djerook keprok, djerook manis, ananas, aardbeien, suiker en citroensap. Eten er geen kinderen van mee, dan kan er nog wat marasquin of andere likeur aan toegevoegd worden, maar nodig is het niet. Het vruchtenmengsel en de uitgeholde meloen worden enige uren koud weggezet, om even voor het opdienen gevuld op tafel te komen. Het vruchtenslaatje wordt gearrangeerd met uitgezochte, achtergehouden aardbeien, op een vrolijk bord gezet met wat aardige frisse bladeren er omheen.

Vruchtencobler.

Dezelfde vruchten als boven, in stukjes gesneden en door elkaar gemengd met suiker en wat citroensap. In coblerglazen eerst wat van de vruchten doen, daarop een paar lepels vanilleijs en het glas aanvullen met orangecrush. Een lange lepel en een rietje erbij geven.

Abrikozenshoteltje.

1 blik abrikozen op water, 100 Gr. lange, zachte biscuits, 1 stang agar-agar, citroensap, suiker.

Voor de room: 1 lepel ongezoeten boter, 100 Gr. poedersuiker, 1 eiwit, wat melk.

Leg de biscuits in een vlakom. Los de agar-agar in $1\frac{1}{2}$ kopje water op, zeef het en vermeng het met het vruchtennat, citroensap, suiker en verwarm het nog even. Laat het dan enigszins bekoelen, bedek er de biscuits mee en leg er dan de abrikozen op. Bespuit het geheel met opgeklopte room. Hiervoor wordt de boter romig uitgeroerd met de suiker, dan het eiwit meegeklopt, er telkens wat koude melk bijgedaan tot een romige substantie is verkregen, die zich gemakkelijk laat opspuiten.

Pruimensurprises.

Mooie, gedroogde pruimen worden met kokend water overgoten en er een poosje in geweekt, tot ze mooi gezwollen zijn. Dan worden ze op een zeef gelegd om uit te lekken. Uit elke pruim wordt de pit verwijderd en daarvoor in de plaats een gepelde amandel erin gestoken. Van 2 kopjes meel, 2 uitgeroerde eierdooiers,

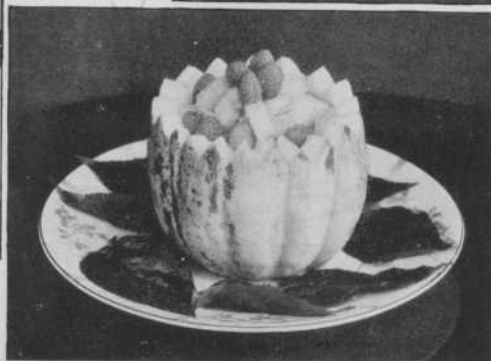
*Italiaansche
sla*

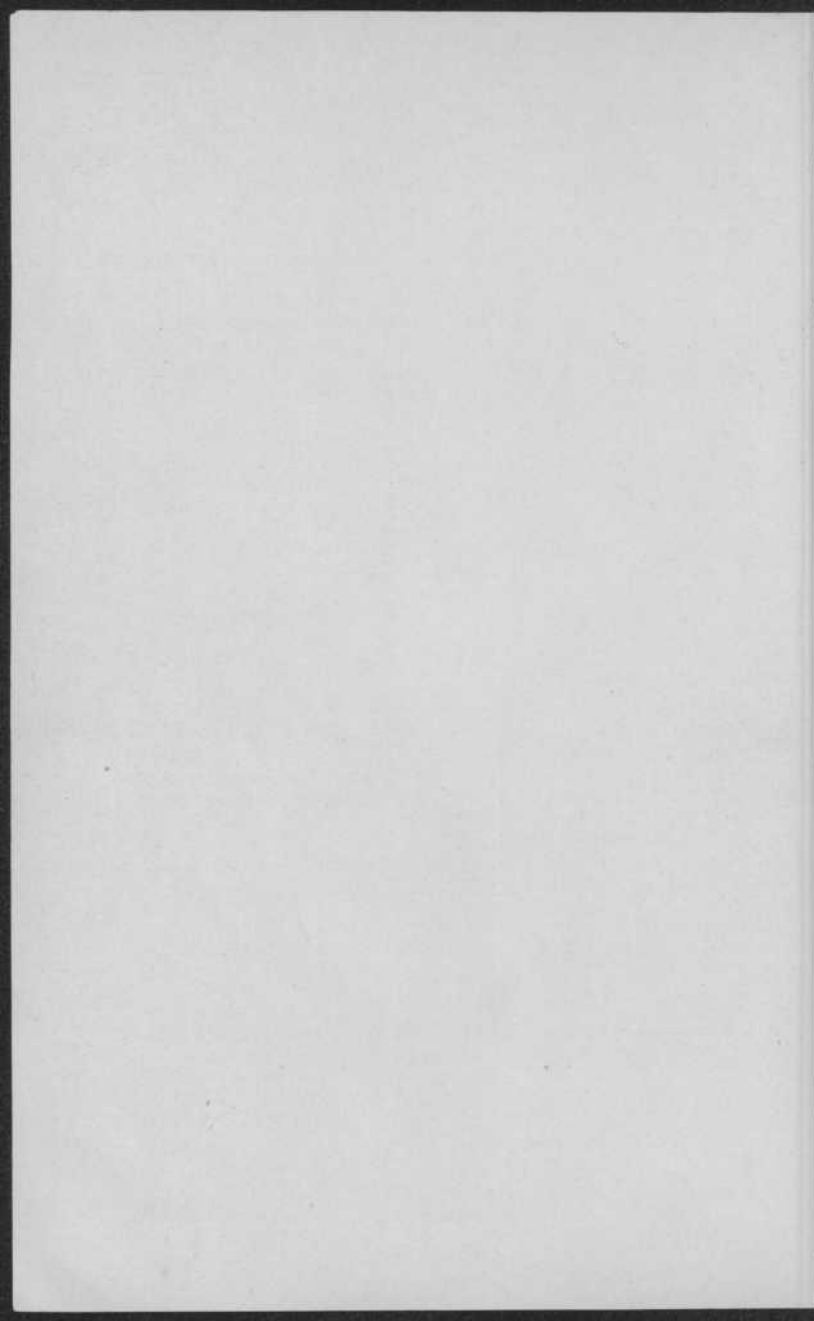
Salade javanaise

Zuurkool- en aardappelsla

*Meloen
met
vruchten-
slaatje*

2½ d. L. melk en het stijfgeslagen eiwit wordt een bakdeeg gemaakt. De pruimen worden in het bakdeeg gedompeld, voordat ze in het hete vet goudbruin worden gebakken. Daarna worden ze in hagelslag en suiker gewenteld.

Bananenrollen.

Maak een deeg van 150 Gr. meel, 75 Gr. boter, 1 eierdooier, 1 lepel water of rum. Rol het dun uit en snijd er rechthoeken uit, groot genoeg om er een banaan in te wikkelen. Mooie, rijpe pisangs worden door abrikozenjam, vermengd met wat rum, gehaald en daarna door gemalen amandelen gewenteld, waarna ze in een deeglapje worden gewikkeld. De naden met wat water vast aandrukken. Met wat losgeklopt eiwit bestreken en wat grove suiker bestrooid, worden ze in de oven mooi bruin gebakken.

Ananascrème.

In een glazen schaal komt een laag biscuits, met wat marasquin bedruppeld. Daarop komen cirkels gestoofde ananas, waarvan de openingen met rode jam worden gevuld. Daarover wordt een dikke vanillevla uitgegoten. De garnering bestaat uit een dikke rand van rosegekleurd, in kristalletjes gehakte, zoete gele, waarvan ook een hoopje op het midden wordt gelegd.

Benodigdheden voor dit zoetje:

1 grote of 2 kleine ananassen, suiker, een paar lepels jam, 1½ stang agar-agar, wat citroensap.

Voor de vla: ½ L. melk, 3 eierdooiers, ½ stokje vanille, 4 lepels suiker, 1 koffielepel maizena.

Custardpudding met terong blanda.

1 L. melk, 3 à 3½ volle lepel custardpoeder, ½ pakje vanillesuiker of ½ stokje vanille, 6 lepels suiker.

25 Mooie, rijpe terongs blanda, suiker naar smaak, stukje pijp Kaneel, water. Schil de terongs, snijd ze daarna aan een lengtezijde open. Haal er met een lepeltje de pitjes uit, zonder de vruchten te beschadigen. Kook de vruchten met een weinig water, suiker en de kaneel gaar, zonder dat ze stukkoken. Leg ze dan op een zeef, doe het afgelopen nat bij de pitjes, voeg er nog 1 d. L. water bij, suiker naar smaak en een stukje kaneel en kook het samen op. Wrijf deze rode saus door een zeef en laat hem bekoelen.

Meng de custardpoeder en de vanillesuiker met een gedeelte van de koude melk aan, terwijl de rest van de melk aan de kook wordt gebracht. Los er de suiker in op, roer er de custard door, totdat het een dikke massa is geworden.

Doe in een omgespoelde puddingvorm een laagje custard, daarop een laagje vruchten en ga zoo voort, tot de vorm gevuld is en de laatste laag uit custard bestaat. Zet de pudding tot even voor het opdienen koel weg. Stort ze daarna, giet de dikke, rode saus er omheen en leg hier en daar er omheen wat achtergehouden, mooie terongs.

PAULTJE heeft juist de leeftijd van twee en een half jaar bereikt. Het bestaan is een groot avontuur. De dag is lang en er gebeuren véél dingen. Ieder uur brengt nieuwe verrassingen. Paultje beleeft het oogenblik intens en grondig; wat daarvóór gebeurde is hij al vergeten. Deze morgen heeft hij het geheim der gesloten deuren ontdekt. Als hij op zijn teenen staat, aan de kruk gaat hangen en flink trekt, piept de deur vanzelf op een kier. Het is heerlijk het „Sésam, opent u” van alle kamers te kennen en het leven wordt nóg belangrijker. Maar Paultje's moeder kijkt bedenkelijk en zucht... heel even maar. Paultje merkt het niet. Natuurlijk niet. En de deuren vergeet hij, zoolang hij de deuren niet noodig heeft.

Nu speelt hij op het achtererf, onder de schaduw van een groote manggaboorn. Zeer rond en zeer gemoedelijk zit hij in de zandbak, de heerlijkheid, waarvan hij nooit genoeg krijgt. En als altijd is er, dwars over zijn voorhoofd, een wit-verschoten lok à la Napoléon, tot bijna tusschen zijn blauwe oogen. Paultje's oogen staan wijd open voor de nuchtere realiteit der tastbare dingen.

Natuurlijk is de vriend ook aanwezig. Hij zit naast Paultje, óók in de zandbak. De voorpooten stram, de oogen pienter en vol verwachting. Tjoepi, de vriend, is de zonderlingste kruising van herder en terrier, die men zich denken kan. Bovendien is hij jong, erg jong. Als Paultje slaapt en de vriend zijn tijd alleen zoek moet brengen, bepaalt hij zich niet tot de uitgekookte mergpijp en de oude slob in zijn mand. Hij gaat zich graag en herhaaldelijk te buiten aan schoenen en zijden kousen. Wat de spenkast betreft, hij kende het geheim der gesloten deuren eerder dan Paultje en bewees dit door nog geen week geleden een ons ham-voor-de-boterham en een restant pudding uit de openkierende ijskast spoorloos te doen verdwijnen. Wanneer men het hem vriendelijk en overredend voorhoudt, verafschuwt Tjoepi pudding en háát hij ham.

In een donkere hoek van de kamer, laat hij „de groote baas” struikelen over zijn ruig hondenlijf. Hij springt wild tegen den huisjongen op, wanneer die zijn handen vol heeft met breekbare waar. De lievelingspop van het zusje heeft hij in een kwartier tijds van een fleurige jongedame in een kaalhoofdige oude juffrouw veranderd. Tjoepi is de wanhoop en de ergernis van het gezin, de duistere vlek in een overigens gelukkig familieleven. Maar zóó groot is zijn trouw en verknochtheid aan Paultje, dat niemand aan wegdoen durft denken.

Nú zit Tjoepi in de zandbak. Hij heeft zeer duidelijk het uiterlijk van: „Ik ben razend benieuwd wat deze dag ons weer brengen zal.”

„Ik heeft taajten, Tjoepi, véél!” vertelt het jongetje, een en al bedrijvigheid. Tjoepi probeert één oor overeind te laten staan, wat hem niet lukt en roffelt met zijn staart in het zand, wat hem maar al te goed lukt. Het zand loopt uit Paultje's vorm, komt op Tjoepi's neus terecht en natuurlijk denkt Tjoepi dat dit spelen is.

Hij zet zich schrap, blaft kort en krijgshaftig en bespringt den vijand. Paultje tolt om, slaat naar Tjoepi; Tjoepi hapt in een sandaalpunt, zet een onvoorzichtige poot op Paultje's maag. Het zijn twee zanderinge wezentjes, die even later weer zoet naast elkaar zitten.

„Taajten weg!” decreteert Paultje met een innig-veelbeteekend gebaar van twee wijd open handen, „Taajten weg, Tjoepi stout!”

Tjoepi tracht met zijn linkerachterpoot een kriebelplek op zijn rug te bereiken. Paultje — zand van kruin tot sandaal — bedenkt dat taarten veiliger in een kruiwagen gemaakt worden. Hij begint dus de tocht van de zandbak naar de smalle loop voor de keuken en de goedang, waar zijn kruiwagen staat. Het aanvangstempo is vlug en Tjoepi moet dribbelen om hem op de hielen te blijven. Paultje passeert het bleekje en voelt een onbedwingbare lust in zich opkomen om de schrille stem van de baboe: „Djangan, 'njo!” te hooren gillen. Met een schuinsche blik van onder zijn Napoléonlok zet hij een sandaalvoet op de punt van een smetteloos tafellaken. Tjoepi aarzelt, gaat er eens bij zitten en krabbelt zich achter het oor.

Paultje's daad heeft het gewenschte resultaat. Het „Djangan!” van de baboe is schriller dan ooit. De kokkie schiet ter hulp, tilt hem op en zet hem enkele meters verder op het grasveld. Voldaan zit Paultje op zijn rond zitvlakje en bezint zich op het oorspronkelijke doel van zijn wandeltocht.

„Kjuiwagen, Tjoep... kjuiwagen”....

Met de wijde, onzekere armgebaren, die hem zijn bijgebleven uit de boxmaanden, hervat hij zijn wandeling. Tjoep haat de kruiwagén. Hij moet er altijd inzitten en het ding kiepert eeuwig en altijd om, geeft hem dan gemeene porren en duwen. Maar als Paultje commandeert: „Dááj, Tjoep... in!” durft hij niet te weigeren. Zelig zit hij in het voertuig, de ooren sluik omlaag. Paultje duwt de kruiwagen nooit gewoon. Hij wringt zich met veel moeite tusschen de boomen, tot hij onwrikbaar zit vastgeklemd en schuift het geval zoo vooruit. Tjoepi glijdt opzij en kan zijn evenwicht niet bewaren. Met een onhandige sprong verlaat hij zijn koets en maakt zich, staart omlaag, als een sluipmoordenaar uit de voeten. Tegen deze onverwachte duw is Paultje niet bestand. Met kruiwagén en al ligt hij op de harde steenen, hulpeloos vastgeklemd tusschen de boomen. Een moeilijke positie, die tijd en overleg zal kosten. Juist op het moment, dat hij na vergeefsche spartelen, een flinke huilbui in

overweging neemt en een trillende lip reeds naar voren wordt geschoven, komt er een stem vanachter de onbegroeide plek in de pagar ter linkerszijde.

„Morgen, Paultje”.

De kleurige mevrouw uit het burenhuis. Paultje, ongemakkelijk op zijn linkerszijde, kijkt vanonder zijn lok omhoog en knipoogt tegen de zon. Terstond vangt hij een verhaal aan over zijn droef avontuur.

„...ikke heeft een beetje valt. Heeft Tjoepi uit 't wagen sprongen. Heeft ikke gevalt... heeft ikke beetje pijn gedaan...”

Dit is de manier waarop Paultje gewoonlijk verslag uitbrengt van zijn Odysseustochten en wanneer hij bij het eind is, begint hij meestal weer aan het begin. De mevrouw begrijpt het verhaal niet, begrijpt klaarblijkelijk de heele situatie niet en vraagt liefjes: „Speel je fijn Paultje, met je zoete hondje?”

Dit nu is een zonderlinge vraag. Paultje kijkt bevreemd en besluit na eenig overleg nadere uitleggingen te omzeilen met een weifelend „Jaa...”

Vanuit de achtergalerij, waar moeder met verstelwerk bezig is, vult een stem vermanend aan: „Ja mevrouw”.

„Ja 'touw,” herhaalt Paultje, wriemelend en peuterend om los te komen. En als hij eindelijk door de helpende hand van de kokkie bevrijd is, constateert hij opgewekt: „Oóóó moedi, touw heeft een raaje jujuk aan, égge raaje jujuk!” En dan jubelend: „Oóóóó moedi, touw heeft een bejoek aan en een mutsie op... heelemaal raaje mutsie!”

„Paultje!” Moeder's stem klinkt streng. De mevrouw verdwijnt van achter de pagger en moeder komt in den tuin.

„Je mag nooit raar zeggen van iemands kleeren, Paul. Dat is niet aardig”.

Paultje is het allemaal al weer lang vergeten.

Bedrijvig dribbelt hij terug naar de zandbak. Onmiddellijk buit hij moeder's belangstelling uit en regelt druk: „Wasse moedi touw, hè... wasse ikke in de toko, hè... wasse Tjoepi ook touw, hè?”

„O nee”, schrikt moeder, „Nee, nu niet, Paultje. Een volgende keer. Moeder moet nog zooveel doen. Maar ik zal een koekje brengen”.

„Een echt? Om op te eten?” vraagt de zoon argwanend.

„Ja natuurlijk, geen zandkoekje”.

„Enne voor Tjoep ook?”

„Ja, voor Tjoep ook”.

Ze zitten naast elkaar op de drempel van de achtergalerij, Paultje en Tjoepi. Paultje's koekje valt en Tjoepi wil het gauw op happen, maar Paultje trekt hem juist bijtijds aan zijn staart terug en dan jankt Tjoepi vreeselijk aanstellerig en dan slaat Paultje héél stijf zijn arm om Tjoepi's nek en eten ze sámen Paultje's koekje op.

Een uurtje later verschijnt de tante uit het paviljoen in Paul's domein. Ze buigt zich over de rand van de zandbak en zoent hem op zijn wang, die een rood plekje van het zonlicht heeft.

„Komje doen?” informeert het jongmensch zakelijk, met een blik naar het mes, dat de tante in haar hand heeft.

„Ik mag van moeder bloemen meenemen voor de kamer.”

Paultje, als altijd snel in extaze, juicht: „Ikke helpen, bloeme plukke voor tante... jieve tante...” en werkt zich over de zandbakrand heen. En dan begint een lange en hardnekkige strijd, want de artisticeit van de tante — die nog jong is en weinig toegevend op het punt van smaak — en Paul's uitgesproken liefde voor alles wat kakelbont en hévig is, zijn onder geen beding te vereenigen. De tante gaat naar de zinnia's en denkt: „De roestbruine en de gele, dat zal mooi zijn. En in die andere vaas alleen maar een paar takjes van die roode bougainville.”

Paultje dribbelt mee. Hij plukt hier een gele afrikaan en daar een paarse soldatenbloem en verrijkt deze bouquet dan nog met een roode gerbera.

„Tante hier... heelemaal jóóie bloem.”

„O nee, Paultje, geen rood hierbij. Alleen geel en bruin. Dat is mooi, zie je wel. Paars en rood is niet mooi.”

Paultje geeft geen antwoord. Hij kijkt de tante aan met een scheef meewarig hoofd; onder de lok zijn twee oogen wijd van stupide verbazing. Hoe het allemaal heet, weet hij niet precies, maar rood en wit en blauw en paars, dát is mooi. Hoe is het in vredesnaam mogelijk dat iemand dat niet mooi vindt?

Hij kijkt naar de kembang-sepatoe-struik, die dicht bij de zandbak staat en die de zachtgele bloemen-als-theerozen heeft, waar moeder zoo veel van houdt. Met zijn waggelende gang gaat hij vastbesloten op weg. Twee stevige handjes pakken ergens in de struik een dikke tak vast. Hij trekt en plukt de bloemen, die nu laag voor zijn neusje zijn.

„Paultje néé!” waarschuwt de tante verschrikt. Hij kijkt achterom, nu werkelijk vertoornd, omdat zijn hulp zoo weinig gewaardeerd wordt.

„Paultje wèl doen. Bloeme voor tante...”

„Paul moet doen wat ik zeg. Paul is stout.”

„Jij is stout.”

„Foei Paultje.”

„Knak!” zegt de tak. De struik zwenkt, een stengel hangt hulpeloos omlaag.

„Paul, die arme bloem... en moeder houdt er juist zooveel van. Hè, wat ondeugend.”

Moeder komt en hoort het verhaal. Paul krijgt een standje. Hij laat zich voorover vallen in de zandbak, zijn gezicht stopt hij weg. Tjoep komt heel geduldig naast hem zitten.

„Paul wordt lastiger,” zegt de moeder tegen de tante. „De babyjaren zijn voorbij. Hij krijgt jongensallures. O Nella, wat ben jij toch handig in het bloemen schikken. Prachtig zijn die zinnia's zoo”.

„Nie' mooi..nie-niks mooi!' pruttelt Paultje met zijn neus in het zand. Toch nie' mooi. Stoute tante.. bah, stoute tante”.

Maar alleen Tjoepi hoort het en Tjoepi likt vergevingsgezind Paultje's oor.

Als het zusje om elf uur thuis komt uit school en Paultje even later, frisch gebaad en in een schoon pak, weer de tuin in wil marcheeren, begint het te regenen. Het wordt dan plotseling donker en triest in huis en moeder trekt met haar naaiwerk naar de voorkamer, waar ze op de weg kan zien. Het zusje speelt bij haar met de poppen en Paultje zoekt troost bij zijn blokkendozen in de kinderslaapkamer. Daar speelt hij het liefst. Tjoepi is op een stoel gewipt en kijkt slaperig toe, hoe Paultje zijn griezelig hooge en smalle huizen optrekt en die altijd weer in elkaar doet ploffen nog voor het dak er op staat. Tenslotte blijft Paultje op zijn rug tusschen de steenen liggen en zucht eens. Het is erg stil in huis en het regent zoo hard, dat de bovenluiken gesloten moesten worden. Het is daardoor erg donker in de kamer. De duim komt tusschen de lippen terecht, de wijsvinger begint over het dopneusje te wrijven. Tjoepi gaapt demonstratief. Paultje's slaperige oogen gaan nog één keer rond. Van Tjoep naar de waschtafel, naar de speelgoedkast, naar de deur. Deur... deur met een koperen kruk! Paultje's oogen worden weer grooter. Onder de kruk is nog iets geheimzinnigs. Een koud, glad ding. In het buffet zit er ook een en als je er mee speelt en het zoek raakt, is moeder boos. Dezelfde speurzinn en ondernemingsgeest, die een Nansen, een Amundsen en een Scott naar de poolstreken riepen, trekt Paultje naar de sleutel in het sleutelgat. Voor de knop moet hij op zijn teenen gaan staan. De sleutel is lager. Maar wat doet een mensch met een sleutel? Hij staat voor de deur en begint het lastig karwei. Hij wriemelt aan de sleutel en zucht. Het maakt moe, als je steeds je armen zoo hóóg moet houden! Knip! zegt het ding ineens en draait een kwart slag om. Paultje kijkt beduusd. Nu probeert hij de knop. Maar die wil niet meer. Het is dus zóó, dat de deur dicht zit, als de sleutel knip! heeft gezegd. Als een scholier, die zelf een lastige algebrasom heeft opgelost, als een man, die zonder hulp van anderen een moeilijk werk tot stand bracht, zóó voelt Paultje zich nu, trots en gelukkig. Moedi zit ver weg en merkt niets van Paul's vorderingen in de levenspraktijk. Zusje praat, moeder geeft antwoord en Paultje staat stevig en wijdbeens in de speelkamer en ziet dat er nog veel deuren zijn. Nog wel twee! De deur van het kantoor gaat lastig. Hij hijgt en moet tot drie keer toe opnieuw beginnen. De derde deur, naar de slaapkamer van vader en moeder, gaat al héél vlot. Tusschen de gesloten deuren staat nu Paultje, een mensch, die een vermoeiend werk achter de rug heeft, mond half open, lok laag op zijn voorhoofd. „Paultje,” zegt moeder's stem van ver weg, „Paultje, kom je je djerook opdrinken? En hier is een koekje voor je.”

„Moedi, tån niet, tan niet ope...heeft ikke deur dich daan...”
„Doe de deur eens open voor Paultje,” zegt moeder tegen het zusje. Zusje aan de eene kant, draait aan de knop, trekt, rukt. Paultje aan de andere kant, wacht hoopvol.

„Wacht maar, ik kom.” Moeder legt haar naaiwerk opzij. Maar ook voor moeder's handen weigert de deur dienst.

„Paul”, vraagt moeder's luide stem, „Wat heb je gedaan?”

„Ikke heef draajet, zóó. Nou's deur dich....stoute deur...”

„Nee, stoute Paultje.”

Moeder loopt naar het kantoor. Ook daar weigert de deur. Dan de deur van de grootē slaapkamer. Die is eveneens onwrikbaar gesloten. „Moedi, ikke wil bij jou. Ik wil een koekje heppe’... Tjoepi ook...” Moeder probeert heel kalm en langzaam te praten.

„Draai de sleutel om, Paultje. Naar boven toe draaien. De andere kant op.”

„Open, Paultje, open,” roept het zusje, dat de toestand dramatischer inzielt dan strikt noodzakelijk is.

„O moeder en als hij nou maar niet op de tafel klimt en er af valt, of de kraan opendraait zooals laatst.”

Een gemorrel aan de andere kant bewijst, dat Paultje eindelijk begrijpt, wat er van hem verwacht wordt. Maar omhoog zegt de sleutel niet zoo gemakkelijk knip als omlaag.

En moe van het omhoog reiken, bomt hij driftig met de vuisten op de deur. „Ikke wil bij jou... ik wil daaj... Moedi!!!!”

Tjoepi blaft als een razende. Zusje huilt. De huisjongen begint zenuwachtig aan het slot te morrelen. De baboe en de kokkie, die nieuwsgierig op het lawaai afkomen, staan van „Adoe” en „Kassian” te jammeren. Een paniekstemming!

„Luister eens, Paul,” zegt moeder zoo kalm mogelijk, „nu moet je daar blijven, tot we bij je kunnen komen. Sarin zal omloopen en probeeren het raam open te breken. Ga zoet op den grond zitten en schreeuw niet zoo. Nergens op klimmen, Paultje. Het is allemaal je eigen schuld.”

Paulje krijscht van boosheid en van eenzaamheid. Moeder kan niet bij hem komen en hij niet bij moeder. Dat is het ergste wat hem ooit overkomen is. En snikkend zit hij op den grond, midden tusschen de blokken, met het hevig-ontstelde Tjoepi dicht naast zich en droogt zijn tranen af aan Tjoep's ruige vacht, innig bedroefd om dit nare einde van zijn moeilijke onderneming.

„Brutaal geweest tegen tante. De kembang sepatoe stuk maakt. De deuren op slot gedaan. Paul is niet lief geweest van ochtend,” zegt de vader streng, wanneer ze een paar uur later aan tafel zitten, Paultje op zijn hooge stoel tusschen vader en moeder in. Paultje's oogen, nog dik van de heusche tranen, kijken schuins op naar vader, terwijl moeder een hap nassi-tim naar binnen loodst in het wijd opengesperde mondje.

Dat van tante en de bloemen is al vreeselijk lang geleden. Maar de sleutels, die knip! zeiden, liggen nog versch in zijn geheugen. Moeder heeft gezegd: „Dat is voor eens en voor altijd”. En vader heeft alle sleutels van het huis in een la opgeborgen.

„Ikke niet stout hè, vadi.... ikke jief....” vleemt Paultje.

„We zullen je maar verkoopen,” zegt de vader, zóó ijselijk streng, dat het zusje rilt. Maar Paultje blijft onbewogen.

„We zullen je verkoopen aan den.... aan den man, die de flesschen melk brengt. Dan ga je mee op de kar en dan rij je vèr weg”.

En Paultje, twee armen plotseling de lucht ingooiend, zoodat de lepel weggestooten wordt en de nassi-tim op het tafellaken terecht komt, juicht zielsblij: „Ja enne mag ik altijd oppe jieve paajdje.... magge ikke paajdje altijd ááien.... hè vadi.... jieve vadi....”

De ochtend is lang geweest en vermoeiend. De regen gutst met eentonig geluid en het is avonddonker in de kamers. Er zal vanmiddag in bed geslapen worden en niet gespeeld. Paultje dommelt slaperig tegen moeder aan, als ze hem uitkleedt. Nauwelijks in bed, wordt de geliefde zakdoek met het roode randje van onder het kussen opgevischt en zakdoekpunt en duim zoeken hun vaste plaats. De moeder kijkt op het kleine, ronde gezichtje en legt even haar hand op het bolletje van Paultje, die eens Paul zal zijn en haar groote zoon. Zusje's krullen kriebelen fijntjes langs moeder's arm. Ze moet ook kijken.

„Wat is hij vandaag stout geweest, hè?” zegt ze, bezorgd over Paultje's toekomst.

„Maar hij is nog zoo klein,” glimlacht de moeder. „Kijk eens, hoe klein hij eigenlijk nog is.”

„Misschien wordt hij wel gauw zoet,” fluistert het zusje, hoopvol en verteederd.

Dan wipt ze ook in bed en wordt het heel stil in de kamer. Vijf minuten, tien minuten lang.

Dan piept de deur, een zwarte neus komt om de hoek. Hier is de vriend, die streng verboden dingen gaat doen. De vriend, heel slinks weggeslopen uit zijn mand in de huiskamer. Hij springt op een stoel, o héél zacht, héél voorzichtig. Van de stoel op het voeteneind van Paultje's bed. Hij rolt zich klein op, knort behagelijk en knijpt zijn oogen toe. Hij is, waar hij hoort.

Dan wordt het weer stil. Drie ademhalingen. Schemer, rust en het getik van regendruppels tegen de luiken.

De ochtend is om.

UIT HET LEVEN VAN EEN JAVAANSCH MEISJE

DOOR J. H. HOOYKAAS-VAN LEEUWEN BOOMKAMP

I. In de desa.

SOEDARMI staat bij de heg en kijkt aandachtig naar het spel van haar buurmeisjes. Een miniatuur vrouwenfiguurtje, de haren strakgetrokken tot een klein kondétje boven het dunne halsje, een roze, verschoten kabajaatje aan en een heel smal sarongkokertje, waarvan de gebatikte patronen bleek en ijl zijn geworden en doen denken aan de nerven van een blad, waarvan het groene weefsel vergaan is: ragdunne, sierlijke natuurlijnen. Daaronder de breede, bruine kindervoeten. Uit haar slendang puilt een dikke baby, die wanstaltig groot lijkt in verhouding tot het tengere draagstertje. De kleine jongen is net wakker geworden en zit te woelen en te wringen in de doek, die hem omvat. Soedarmi sust hem met klakgeluidjes van haar tong, plukt een kembang spatoe van de heg en geeft hem de sierlijke, vuurroode kelk. „Dat kan geen kwaad, die is niet giftig,” denkt ze. Het kind bekijkt aandachtig de bloem en dan gaan de dikke vingertjes ijverig aan het scheuren. De roode bloemsnippers dwarrelen naar de kale, schoongeveegde erfbodem. Soedarmi's blik is weer vol verlangen gericht op de spelen- de kinderen aan de andere kant van de heg.

Ze hebben juist afgeteld, gesóet: eerst de rechtervuist boven de schouder gebald en dan met een zwaai vooruitgestoken, duim, wijsvinger of pink gestrekt houdend. Daarbij overwint de wijsvinger, die „mensch” is, den pink, want die is „mier” en kan door den mensch worden doodgetrapt. Maar de pink is sterker dan de duim, die een „olifant” voorstelt; immers, de mier overwint de olifant, door hem in zijn oor te pikken. Maar de olifant is op zijn beurt weer sterker dan de mensch. Er zijn zes meisjes, die drie aan drie gesoet hebben. De twee, die overblijven, lange Poedji en dikke, kleine Kessi, gaan dan tegenover elkaar staan: vuisten omhoog, met een uitdagende zwaai weer omlaag. Bij Poedji is de pink uitgestoken, bij Kessi de duim. De mier pikt de olifant in zijn oor, dus Kessi is 'm. Opgewonden staan ze te springen in haar te korte, wijde jurk; grappig danst haar korte vlechtje op en neer.

„Ajo, Kessi!” commandeert lange Poedji en Kessi ploft op den grond en gaat op de buik liggen, de handen voor de oogen. De andere meisjes hurken om haar heen, de vuisten rechtopstaande op Kessi's rug:

„Tjoeblak-tjoeblak soeweng,
Soewengé embok Golèntér,
Mamboe ketoendoeng goedél,
Pedota lèra-lèré,
Sapa njekel didjamoeri”.

„Doe de oorknop in en uit,
De oorknop van vrouw Golenter,
Het kalf, dat stinkt, wordt weggejaagd,
Daar gaat iets stuk van krik en krak,
Zij, die hem heeft, moet liggen gaan”.

Zoo zingen ze en Poedji, die een glad steentje, „de oorknop”, in de hand heeft, duwt dit telkens in één van de vuisten, om het meteen weer terug te trekken; die beweging heet „tjoebalak”.

Ach, wat zou Soedarmi graag de dikke lastpost uit de slendang op den grond zetten en mee gaan spelen. Maar dat gaat niet. Zij is nu geen klein kind meer, maar een groot meisje van acht jaar met veel plichten: moeder helpen in huis en met het koken en dan de zorg voor broertje! Wat was ze blij, toen hij geboren was! Toen stond ze ook hier bij de heg. Op de posten en binten van hun huis waren toen strepen gemaakt, wit-zwart met roet en kalk — tegen de booze geesten — en aan weerszijden van de deur waren ananasbladeren gespijkerd, óók tegen de geesten. En vader kwam naar buiten, zoo érg mooi gekleed, met zijn nieuwe kain aan, die hij met Lëbaran gekocht had — en z'n mooie hoofddoek en z'n kris achter in de gordel. Prachtig. En deftig een pajong boven zijn hoofd, of liever, boven de slendang, die hij om had, óók al zoo'n mooie en nieuwe. Daar zat, wist Soedarmi, de nageboorte, de ari-ari van broertje in. Ze had zich toen een beetje in de heg gedrongen, want ze wist wel, dat vader héél alleen moest zijn, als hij de ari-ari begroef. Er was een gat naast het huis. Wie zou dat gegraven hebben? Ze hoorde vader een gebed zeggen en zag, hoe hij voorzichtig iets uit de slendang haalde en in de kuil legde. Toen maakte hij eerbiedig een sëmbah, drie keer, en deed de kuil weer dicht; hij strooide bloemen en maakte een hekwerkje om het grafje. . . . Een paar dagen later was het „poepoetan” geweest: de poeser, het navelstrengetje van broertje was afgevallen en nu werden de buurtkinderen getraceerd. Wat was zij trotsch geweest op de mooie toempeng, de rijstkegel met de geurige krans gerechten eromheen en een eendenei op de top! Toen vond ze het nog gewichtig en heerlijk, dat er een broertje was gekomen. Maar nú was het toch wel erg lastig en vervelend.

Terwijl op den achtergrond van haar gedachten deze herinneringen opdoemen, neuriet ze het speelliedje mee en volgt Poedji's hand, die met vinnige beweginkjes het steentje in en uit de bruine vuistjes doet:

„Tjoebalak-tjoebalak soeweng . . . neuriet Soedarmi.

Sapa njekel didjamoeri (Zij, die hem heeft, moet liggen gaan).”

Nu heeft Poedji het steentje achtergelaten in één van de vuisten; Kessi mag nu opkijken en kijkt met haar lachende, ronde oogen de kring rond. Nu slijpen alle meisjes met de beide wijsvingers over elkaar en zingen vroolijk:

„Ris-ris pong djangan lompong.

Ris-ris pong djangan lompong!” (Snij, snij loempang voor de loempangsoep). Ook het meisje achter de heg maakt met de wijsvingers de snijbeweging mee en zingt: Ris-ris pong . . . Ze is er heelemaal in en merkt niet, dat broertje bezig is, zich uit de slendang te wurmen. Met de beweging van haar handen: ris-ris pong helpt ze hem onwillekeurig.

Nu is het liedje uit en de meisjes zwijgen, vol spanning, of Kessi zal raden, wie het steentje in de hand houdt.

Opeens: een schreeuw van Soedarmi en daarop klinkt luid het krijtschen van de baby, met ongewone, hooge gilgeluiden. Verschrikt loopen de meisjes naar de heg. Soedarmi staat, met een gezichtje, strak getrokken van ontsteltenis, naar het broertje te kijken, dat krijst en gult, krampachtig spartelend met zijn naakte lijfje op den naakten grond van het erf.

Daar komt de moeder uit huis hollen. Woedend, nerveus-venijnig knippen haar groote vingers door het dunne, bleeke saronkje in de bovenbenen en dijen van het meisje, dat nu óók, steeds luider, krijst.

Dan pakt moeder het kleine, spartelende jongenslijfje op en gaat het huisje binnen. Soedarmi volgt, het smalle rugje schokkend van de snikken.

Het is avond. Soedarmi ligt, mat van het huilen en alle emoties, op de balé-balé. Ze tuurt naar het warme schijnsel van het petroleumlampje en naar de groote schaduwen van moeder en grootmoe. Die zijn druk in de weer, want straks komt de doekoen. Immers, moeders masseeren heeft niet geholpen en grootmoe's obaat óók niet: assem met zout op de blauwe plekken aan het beentje en op de dikke bult op het achterhoofdje, waar dit tegen een steen is aangekomen. het kereltje heeft tegen zonsondergang koorts gekregen. Kleintjes en beschaamd ligt Soedarmi heelemaal achter tegen den wand. Ze is te moe, om nog verdrietig te zijn. Maar één ding is ze vast besloten: Als broertje dood gaat door haar schuld, wil ze ook dood; dan springt ze in de put. Toch voelt ze met welbehagen de rust van het halfdonker aan haar behuilde oogen en de balé-balé onder haar moe lijfje.

Een beetje richt ze zich op, om de voorbereidingen te zien: bij het licht van het lampje zijn grootmoeders handen bezig een plak bruine tabak te leggen op een groene lap pisangblad; naast de tabak een klompje wierook en wat kopergeld; dan vouwen de handen het blad dicht. Nu zet grootmoe het sirihstel er naast en ziet, of alle ingrediënten voor een pruim wel in de vakjes zijn: tabak, sirihblad, kalk, gambir en pinangnoot. Grootmoe's handen zijn beeniger en kleiner dan die van moeder.

Nu hoort ze buiten stommelen en kuchen. Moeder en grootmoe gaan naar voren en komen terug met de doekoen. Soedarmi kent haar wel: een oud vrouwtje met een slim gezichtje en korte, snelle beweginkjes. Ze kan niet verstaan, wat de drie vrouwen bepraten, zacht en druk. De doekoen komt naar de kant, waar de twee balé-balés tegen den wand staan: die van grootmoeder en Soedarmi en die van vader en moeder en broertje. Gelukkig, de doekoen let niet op haar! Ze heeft zich weer heelemaal tegen den wand gedrukt. Maar het vrouwtje gaat naar de andere balé-balé,

laat er broertje opleggen vanuit grootmoes slendang en begint hem te betasten. Het kindje kreunt. Soedarmi kijkt gespannen toe. De doekoent opent het pisangblad, dat moeder haar aangeeft, haalt er de wierook uit en steekt er een stukje van in den mond. Dan begint ze te kauwen met snelle mummelbewegingen, terwijl ze met een-tonige stem een formule zegt, de kleine felle oogen gericht op broertjes gezichtje. Broertje ligt met halfopen oogjes. De doekoent draait het hoofdje opzij en spuwt op de bult op het achterhoofdje. Dan spuwt ze ook op de blauwe plekken van het beentje. Weer prevelt haar kauwende mond, weer spuwt ze op de gekwetste plekken. Broertje kreunt weer. Het vrouwtje blijft bedrijvig prevelen, kauwen en spuwen. Dan richt ze zich tot moeder en grootmoe en zegt iets, dat Soedarmi niet kan verstaan. Zacht praten de vrouwen. Dan hoort Soedarmi duidelijk de stem van de doekoent opsommen: een witte kip, bēras, klapper en lombok. Nu begrijpt Soedarmi, dat het over de slamatan en over de betaling van de doekoent gaat....

De doekoent is weg. Soedarmi is slaperig en begint in te dommelen. Daar dringen opeens duidelijk de woorden tot haar bewustzijn door, gesproken door grootmoes krakende ouwe-vrouwen-stem: de kleine jongen wordt dus morgen verkocht.

Soedarmi is klaar wakker geschrokken. Liefst ging ze recht op zitten en vragen en roepen en protesteeren: Née, née, niet verkoopen! Maar grootmoe en moeder zullen nú zeker woedend zijn en hárd knijpen! Natuurlijk. Broertje verkocht en dat door haar schuld! 't Is, of haar hartje uit haar lijf zal springen, zoo bonst het. Ze hijgt. Ze denkt aan de vreugde bij zijn geboorte, de begrafenis van de ari-ari, de trots van de mooie rijstkegel voor de buurtkinderen, aan het feest van de eerste aanraking met de aarde... en ze denkt óók aan vanmorgen, hoe ze toen eigenlijk gewenscht heeft, maar liever géén broertje te bezitten. Opeens begrijpt ze héél duidelijk, dat dit de straf is: nu zal ze geen broertje meer hebben. Want morgen wordt hij verkocht. Ze ziet voor zich de diepe put, donker en dreigend, waar ze nu in zal gaan springen.

Stijf ligt ze, met klam zweet bedekt.

Dan, plotseling, komt de redding: ze hoort grootmoe lachen! lachen op een toon, waaruit ze ineens feilloos zeker weet: Er gaat niets ergs gebeuren, broertje gaat niet voorgoed weg. Dan zou grootmoe, wier eenige kleinzoon hij nu is, wel radeloos zijn, net zooals toen Soedarmi's kleine neefje, grootmoes andere kleinzoon, stierf.... Maar ze lacht! Heel gewoon! Soedarmi begrijpt het niet en is ook te moe, om er verder over na te denken, nu eenmaal grootmoes lach ontspanning gebracht heeft uit de doodsangst.

Behagelijk strekt het meisje zich uit. Daar begint grootmoe te zingen voor broertje, die even wakker is geworden:

„Léla, léla, léla, léla,
Ora toeroe djaloek apa,
Djaloekané kitiran dawa,
Da wa-da wa, njolok mata,
Tjen dak-tjèn dak njolok telak,
Langoeng-langoeng njolok Iroeng.

„Suja, suja, suja, suja,
Je slaapt nog niet, wat wil je toch?
Wil jij een molentje hoog,
Zoo hoog, zoo hoog, dat prikt je oog,
Zoo kort, zoo kort, dat prikt je strot,
Zoo'n lange, heusch, dat prikt je neus.

Met een glimlach deint ook Soedarmi op de wijs van het oude liedje in slaap.

Vroolijk schijnt de morgenzon door het frissche, lichte groen van de pisangbladeren naast het huisje. Huiverig staat Soedarmi daar na het koude bad bij de put en trekt de slendang lekker warm om zich heen. Soedarmi is blij en gelukkig. Broertje lag vanmorgen te kraaien van pret en grootmoe heeft hem een schoteltje vol rijst met haar duim door het happende mondje naar binnen weten te proppen. Hij gaat niet dood! juicht het in Soedarmi. Ze weet nu ook, dat het verkoopen niet zoo erg is: 't is alleen, om de geesten te verschalken, die het misschien op hem gemunt hebben gehad gisteren. Straks zal buurvrouw komen, die goede Ardho met haar breede gezicht en luide lach en ze zal voor achttien-en-een-halve cent broertje koopen. Voor dat geld zullen de mannen een slamatan houden. Vader is nog niet thuis. Gelukkig, dat hij er niet bij is geweest, vindt Soedarmi. Oom en neef zullen komen en de man en de zoon van buurvrouw.

Moeder en grootmoe zijn niet meer boos op haar. Straks, als broertje verkocht is (maar vanmiddag komt hij fijn weer terug!), mag zij naar de doekoën, om de betaling te brengen: de witte kip, de bēras, klapper en lomboek.

Soedarmi luistert naar het zoete koeren van de perkoetoet in de kooi boven aan de paal, hoog boven hun huisje.

Dan begint ze opeens te zingen, met haar zachte, gesluierde stemmetje:

„Ris ris pong djangan lompong,
Ris ris pong”

En ze slijpt met de beide wijsvingertjes over elkaar.

II. Op school.

Op een bank onder de groote nangkaboom in den internaatstuin zitten twee Javaansche, jonge meisjes te praten; de leerboeken, waaruit ze straks ijverig haar lessen zaten te leeren, liggen nog open op de tafel vóór ze. De zon gaat onder en legt een warme gloed op het donkere loof van den boom, de wanstaltige nangkavruchten vlak tegen de stam en de paarse bougainville op het verweerd-roode dak van de directricewoning.

„Ach, Soedarmi,” zegt met luide stem de grootste van de twee,

een forsch meisje met krulhaar en uitstekende jukbeenderen: „Ik ben heelemaal stijf van de dansrepetitie van gisteren. Gek, hè? We hebben toch alleen nog maar stil gestaan en hand- en voethoudingen geoefend. Ai! Als ik me beweeg, doen m'n schouders en rug toch zoo'n pijn! En m'n kuitën!” Ze laat haar sloffen van haar breede, bruine voeten glijden en trekt met pijnlijk gekreun de beenen onder zich. „Voel jij daar nu niets meer van?”

„Och nee”, antwoordt Soedarmi met haar zachte stem, terwijl ze naar de lichte avondhemel kijkt, waarlangs juist een paar blèkoks vliegen, op weg van de sawahs naar hun nesten in de assemboomen langs den grooten weg; de witte vogellijven glinsteren in de avondzon tegen de bleke, blauwe lucht. „Ik dans nu al zoolang. Vanaf, dat ik hier op school kwam. Drie jaar.”

„Je kan 't ook al érg goed!”

„Welnee! Ik ben veel te oud begonnen. Ik leer 't nooit meer, zooals de échte sèrimpis en bedojos, die als klein kind beginnen. Die zijn zoo lenig, zeg!”

„Nu, ik wou, dat ik het kon, zooals jij. Ik leer het heelemaal nooit! Ik ben ook veel te groot en te forsch voor de Javaansche dans. En te wild! Ik heb er geen geduld voor. 't Gaat zoo langzaam. Gymnastiek is veel leuker; fijn in een gymbroek en dan springen en hardloopen. En korfbal! En vóetbal!”

Over het fijne, geel-bruine gezichtje van Soedarmi glijdt een glimlach. Ze is altijd vermaakt, als ze haar vriendinnetje zoo hoort doorslaan.

„Vóetbal? Jij hebt toch nooit gevoetbald?”

„Jawel! Daarom moet ik juist dānsen!”

Stomverbaasd staart Soedarmi in het jolige, donkergetinte gezicht van Siti, waarover de avondzon een diepere gloed legt. „Moet je hooren!” vertelt deze enthousiast. „In de vacantie verveelde ik mij zoo en moeder was uit en toen ging ik met mijn beide broertjes voetballen op het erf. Fijn, zeg! Maar toen kwam net vader thuis met zijn neef, je weet wel, die onderwijzer is op een Taman Siswo school. Adoe, wat schaamde ik mij! Ik had een heel ouwe, korte jurk aan tot boven mijn knieën en neef vroeg: Hoe oud is dat meisje? Vader was erg verlegen, dat ik al vijftien was en stuurde me naar binnen. Daar deed ik gauw m'n sarong en kabaja aan en m'n haar in een kondé. Toen moest ik koffie op de voorgalerij brengen en hoorde, dat vader en neef over mij praatten en dat vader zei, dat de Muloschool mij geen goed deed, want dat ik oneerbiedig werd en mij niet meer aan de adat wilde storen. Toen lachte neef en zei, dat zoo'n groote meid ook lichaamsbeweging noodig had. Ik dacht toen, dat hij vond, dat ik gelijk had en deed opeens niet meer Javaansch, met neergeslagen oogen en een zacht stemmetje en zoo, maar ik keek hem aan en zei gewoon: „Europeesche meisjes van mijn leeftijd mogen alles, wat jongens doen! En in Joop te Heul staat” Adoe, wat keek neef toen ineens boos en een preek,

dat ik kreeg! Dat je maar niet alles zoo maar van de Westerlingen mocht overnemen, alleen, wat goed bij ons hoorde. En over de adat en eerbied voor de ouderen. Nou ja, je weet wel, 't ouwe liedje! En toen zei-d-ie tegen vader, dat ik Javaansche dansen moest leeren, dat 't prachtige gymnastiek was en alle spieren oefende en meteen een Javaansch meisje de noodige waardigheid leerde, die haar pàste. Ik had mijn oogen maar weer neergeslagen en durfde niet meer te zeggen, dat ik dát geen sport vond. Zulke saaie, langzame bewegingen! Eerst voelde vader er ook niet veel voor: Goed voor échte sèrimpis en bedojos uit de kraton. Maar zoo'n gewoon desameisje, als dat dansen leerde, was dat niet onbehoorlijk? Zijn dochter was toch geen dansmeid! Maar neef legde uit, dat dit een ouderwetsch standpunt was en dat Taman Siswo de mooie, oude kratonkunst aan ons soort meisjes bracht. Vader moest het maar eens probeeren. Vader zuchtte en zei, dat het tegen de adat was, maar tenminste beter dan voetbal. — Ai, wat neef beweerde over het gebruiken der spieren, dat is waar, hoor! Ik had nooit gedacht, dat je er zoo stijf en pijnlijk van zou worden! Maar het is al erg donker, zeg, ik moet gauw naar binnen, want ik heb nog een bóm huiswerk."

Met lenig teenenbeweeg vischt ze de sloffen weer op en loopt naar de schoolgang, komiek demonstreerend, hoé vreeselijk stijf ze is.

Soedarmi pakt langzaam haar boeltje bijeen, haar boek en haar teekenwerk: een groote wajangfiguur, Déwi Koenti, de moeder van de Pandawa's. Een gracieuze, fijne figuur, die ook erg fijn — aloes — geteekend moet worden en toch met krachtige, strakke lijnen. „'t Wordt mooi," denkt Soedarmi en strijkt liefkozend over het papier. „Juffrouw Teunissen zal er blij mee zijn." En ze denkt aan het vriendelijke, blonde gezicht van juffrouw Teunissen. Vroeger dacht ze nèt als Siti, dat het eigenlijk ónzin was, dat Javaansche meisjes niet even vrij waren als Europeesche. En de adat vond ze toen ook eigenlijk goed voor onontwikkelde menschen, die niet, zoo als zij, een Westersche opleiding ontvangen hadden. Maar juffrouw Teunissen had er in de klas op gewezen, dat ieder volk zich op zijn eigen wijze moest ontwikkelen. En dat zij trotsch moesten zijn op hun oude, Javaansche cultuur en moesten helpen, die in stand te houden en dóór te geven. Juffrouw Teunissen vroeg altijd, of een meisje kon batikken en liet ze wajangverhalen vertellen 't Was eigenlijk veel prettiger en makkelijker, dacht Soedarmi, terwijl ze met kleine passen voortschuifelde door de gang naar het leslokaal, om niet meer te probeeren los en lawaaiig te zijn, zooals de heldinnen van Cissy van Markxveldt. Vroeger had haar dat moderne wel mooi geleken. Maar ze was er te Javaansch voor en schaamde zich inwendig tóch, als ze hard praatte en iedereen haar aankeek. Siti niet. Als die met een onderwijzeres of een Europeesch meisje praatte, deed ze heelemaal modern. Ze flapte er van alles uit en schaterde met wijd open mond en sloeg de beenen over elkaar. Dan was ze opeens een héel ander meisje dan onder Javanen. „Hoe kun

je dat toch?" had Soedarmi gevraagd. „Dat gaat vanzelf zoo!" was het antwoord geweest. „Ik zou in een Javaansch milieu, bij mijn ouders b. v., niet zoo openhartig en vrij kunnen zijn. Ik heb weleens, als ik met vakantie naar huis ging, me voorgenomen, gewoon gezellig en hartelijk tegen moeder te doen, zooals meisjes in Hollandsche meisjesboeken. Haar te zeggen, dat ik veel van haar hield en vertrouwelijik met haar te praten. Maar als ik dan éénmaal thuis was, leek dat allemaal oneerbiedig en aanstellerig. Gek toch, ja?" Met juffrouw Teunissen hadden de meisjes er toen over gepraat en die had erop gewezen, dat de eerbied voor de ouders toch iets heel moois was bij de Javanen en groote liefde niet uitsloot, al werd er dan niet zoo over gepraat. „Maar vindt u het niet jammer," had Siti uitgeroepen, „dat wij met onze eigen moeder niet echt vertrouwelijik kunnen zijn?" Juffrouw Teunissen had geantwoord, dat, als zij die vertrouwelijikheid zoo mooi vonden, zij die maar moesten aankweeken bij de volgende generatie, als zij zelf onderwijzeres en moeder waren geworden. „Maar zorg, dat je de eerbied er niet bij verspeelt," had zij er ernstig aan toegevoegd. „En wees eerst zelf goede, eerbiedige, Javaansche dochters."

Soedarmi zat nu in het fel-verlichte klasselokaal. Eventjes aardrijkskunde nakijken. Och, ze kende het wel, ze was wel klaar voor morgen. Fijn nog wat aan Déwi Koenti werken. Zorgvuldig zocht ze het donkerbruin uit voor het baadje. Voor de bloemfiguurtjes daarop, moet ik een héél fijn penseeltje gebruiken. Mooi wordt het, dat donkerbruin met rood-en-groene bloempjes erop en de bronzen hals erboven. Over een week weer naar huis. Voor de derde keer, koffers pakken, afscheidsuif van de schoolclub. . . . zij zou weer meezingen in de panëmbra en in het Javaansch tooneelstukje had ze óók een rol. En ook in dat éénige Hollandsche stukje: In een diligence zaten zeven menschen bij elkaar. Daar was zij rentenier, met een toetoeptas aan van den broer van Siti. . . . Soedarmi zat te soezen. Over een week weer thuis. Ze zag in gedachten het kleine huis tusschen de pisangbladeren, de perkoetkooi hoog erboven. . . . Jeugdherinneringen doken op. Vooral blijde herinneringen aan lichte maannachten, als ze onder zang en spel op het erf zaten op een mat, een heel troepje nichtjes en vriendinnetjes.

„Boelan, boelan gegéh, „Maan, volle maan,
Nji Santri menek djambé. . . . De Santrivrouw klimt in een pinangboom. . . ."

Zoo begon het lied, dat ze dan zongen. En je keek om beurten in de spiegel, terwijl naast je een kom stond met water, waar bloemen in dreven. Daar werd je mooi van, dat was een gave van de widodari's, die daar boven in het licht woonden, de hemelnymfen. . . . plotseling moest ze denken aan dien dag, toen ze haar broertje uit de slendang had laten vallen. . . . en hij verkocht moest,

't had haar toen geleken, of alles nooit weer prettig en goed zou worden....

Kort daarna was het tandenvijlen gekomen. Ze was toen acht jaar. Wat had de doekoen haar pijn gedaan; ze had haar tranen niet kunnen bedwingen.... maar moeder had haar uitgelegd, dat het bij ieder goed, Moslimsch meisje móest gebeuren.... als herinnering aan het feit, dat eens in een grot een steen tegen Mohamed's tanden was gekomen en die had beschadigd.... Ze had erna veel lekkers gekregen van de slametan en de doekoen had voor het vijlen evenveel gekregen, als de prijs van den verkoop van broertje, rong wang segobang, achttien-en-een-halve cent... Bij moderne Javanen werden de tanden niet meer kortgevijld; in haar klas nog maar vijf van de achttien.... Ze keek rond: bij Siti natuurlijk en bij Kessi en bij Kartinah en bij Soedjatmi. Natuurlijk hoorde zij bij de ouderwetsche....

„Kom, meisjes, opbergen, het is tijd!”

Hè, nu was ze met Dèwi Koenti haast niet opgeschoten. Ze had ook zoo'n slaap door al dat blokken van den laatsten tijd, dat ze steeds meer zat te suffen. Om half elf pas de lichten uit en om kwart na vijf werd de zaal al weer rumoerig; en 's middags lagen ze zoo gezellig op hun bed te lezen en te praten, dat er óók van slapen haast niet kwam! Juffrouw Teunissen bromde er over. Maar in de vacantie zou ze wel slaap inhalen!

De achttien meisjes kleppen met haar sloffen over de tegels van den gang.

„Wat brandt daar op de bergen,”

begint Mien, een dik Minahassisch meisje te zingen en anderen vallen in:

„Orang kajoe, jang bakar kajoe!

Waarom zou ik mijn liefde verbergen?

Orang semoea soedah tahoe....

Het refrein halen ze nog eens fijn uit:

Waarom zou ik mijn liefde verbergen?

Orang semoea soedah tahoe....

's Avonds in bed soest Soedarmi nog even na over het groote verschil tusschen het stille, eentonige leven thuis en het vroolijke, drukke bestaan op school. Toch maar fijn, dat haar oom, Soetomo, dat toen had doorgezet. Ze zag in gedachten het magere gezicht van den jongeren broer van haar vader, commies bij de posterijen. Haar vader was een ouderwetsch Javaan, met zijn hoofddoek en donkergestreept, loerik buis, onbewogen en rustig in woord en gebaar; Soetomo zag eruit als een Europeaan, een vulpen in de zijzak van zijn open jas, een mooie, kleurige das op zijn overhemd. Hij sprak vlug en beslist. Ze waren op Nieuwjaarsbezoek geweest bij de ouders van vader. Zij was voor het eerst mee, had zich verlegen gevoeld bij al die vreemde familieleden, die keken, of je je wel goed gedroeg; of je wel je sēmbahs maakte, de kniekus gaf aan de oude mensen, je hurkend voortbewoog over den grond—

dat akelige lakoe dodok —. En dan dat eidelooze zitten op de matten in de voorgalerij. Bij de grootouders dienden de stoelen alleen als sieraad en een enkele keer voor hooge, manlijke gasten —. En dan dat langzame koffiedrinken en eidelooze sirihkauwen erna Ze was stijf en verveld geweest tot ze opeens haar naam had hooren noemen: oom Soetomo drong er bij vader op aan, haar naar school te sturen. Hij gebruikte, als altijd, onbegrijpelijke, Europeesche woorden: emancipatie, ontwikkeling Vader vond het onzin, grootvader ook. Toen was de dikke oom Djojosoetjpto tusschenbeiden gekomen met zijn zware lach — oom Djojo verdiende veel geld met zijn melkerij —; hij voelde óók niet zooveel voor al die geleerdheid voor meisjes, zei hij. Maar zijn dochters stuurde hij naar school. Dat was een bruidschat voor ze! Als ze goed Hollandsch spraken en ontwikkeld waren, konden ze de vrouw worden van een man met positie, een meester of dokter! Wat de kosten aanging? Daar was misschien wel wat op te vinden

Er was nog erg veel gepraat en Soedarmi had er opgewonden, met bonzend hart, bijgezeten, maar uiterlijk onbewogen, de oogen neergeslagen, alleen een warme gloed in haar gezicht

Daarna was alles anders geworden. Ze kwam bij oom Soetomo in de kost. Och, wat had ze 's avonds op de balé-balé naast haar beide nichtjes liggen snikken van heimwee. Maar overdag was er geen tijd, om te verlangen; de school, de nieuwe kleeren, Europeesche jurken, afgeknipt haar, Hollandsch praten, Hollandsche liedjes, spelletjes . . . en al het Javaansche was op den achtergrond geraakt, weggedrongen. Langzamerhand was dat alles gegaan, maar in haar herinnering leek het een plotselinge breuk. Later was ze op de Mulo gekomen en nu, al drie jaren, in het internaat. Toen juffrouw Teunissen laatst naar Javaansche kinderliedjes vroeg, was Soedarmi zelf verbaasd geweest, dat ze de meeste vergeten was

Alléen:

Léla, léla, léla, léla,
Ora toeroe djaloek apa,
Djalokané kitiran dawa,
Dawa-dawa njolok mata,
Tjéndak-tjéndak njolok télak,
Langoeng-langoeng njolok iroeng.

Suja, suja, suja, suja,
Je slaapt nog niet, wat wil je toch?
Wil jij een molentje hoog?
Zoo hoog, zoo hoog, dat prikt je oog,
Zoo kort, zoo kort, dat prikt je strot,
Zoo'n lange, heusch, dat prikt je neus.

Met grootmoeders slaapliedje in het hoofd deint Soedarmi met een glimlach weg in slaap.

EEN Vader, een Moeder.....

Denkbeelden van ingetogenheid en degelijkheid.....

Hun kind, hun eenig dochttertje, moest blijven ver van alle verderf en slechtheid,..... onschuldig en kuisch en rein.....

Het ging tot dusver.....

Het meisje, kind nog, gaf niet om uitgaan, keek niet naar jongens,..... een toonbeeld van ingetogenheid.....

Zoet stil kindje van vijftien jaren.....

H. B. S. Meisjes-H. B. S.

Kennissen, Meisjes-kennissen.

Jongens?!..... O, foei!..... Foei!!!!.... Niet geduld in huis, niet geduld in Nita's omgeving.

Vacantie,..... mocht niet onbenut voorbij-gaan,..... zonde van al den tijd, zonde van al het geld.....

Lach en vrolijkheid,.... waartoe? Het leven was immers één en al ernst.

Opvoeding moest wezen: zorgvol, degelijk, zuinig en economisch, dus: goed!

En daar werd naar gestreefd, als naar het Ideaal in de wereld der paedagogie.

Foei de ouders, die luchtig en licht, in de vakantie hun kinderen ook „vacantie” lieten genieten: een vrij, uitgelaten, lui leventje, dat met den kostbaren tijd speelde, als was het niet een duur onderdeel van het kortstondige leven op aard.

..... Nita was overgegaan naar de vierde klas van de H. B. S.

Een schitterende overgang.....

Och, het hooorde zoo, niets dan plicht van Nita, niets dan vanzelfsprekendheid.....

En nu had Nita vakantie, twee maanden lang. En het was ook niets dan plicht, niets dan vanzelfsprekendheid, dat die voor Nita niet nutteloos en onbenut mocht voorbijgaan.

..... Vader peinsde, Moeder overwoog,..... Nita zou typen en steno leeren, dat kwam altijd wel te pas in het leven.

„Maar.....” had Vader bezwaar.

„Maar.....” beaamde Moeder dadelijk.

..... Nita moest les krijgen in een afzonderlijk vertrek. Geen jongens erbij. O, dat niet, dat in elk geval niet. Daar waren Vader en Moeder het gloeiend met elkaar over eens.

Jongens?! Foei! Neen!

En Vader toog naar een handels-cursus.

En Vader besprak de kwestie met den directeur.

„In orde, het kon, hijzelf zou Nita lesgeven, ze kon afzonderlijk zitten, het ging best. De leerlingen zaten anders en masse in het lokaal, maar Nita kon in zijn bureaukamer blijven. „Maakt U zich niet ongerust, Mijnheer, het gaat prachtig. En brengt U Uw dochtertje dan maar Maandag-ochtend hier? Wij zullen haar heel knap maken !”

Vader glunderde, en samen in de groote limousine reden op een schitterenden Maandag-Mei-morgen Vader en zijn trots naar den handels-cursus. Vader, zwaar en genoegelijk van tevredenheid. Nita, stil en angstig voor de komende dingen.

Maar ze ademde verlicht, toen de directeur, een prettig man van in de vijftig met een vriendelijk gezicht en een vaderlijke stem, Pa en dochter beleefd ontving, en Nita uit Pa's zorgende hoede meenam naar zijn kantoortje, waar voor schrijfmachine en papier al gezorgd was. Alles netjes in een hoekje, „speciaal Nita's hoekje” wees hij vriendelijk.

De eerste les begon. Nita, zoet leergierig kind, was dadelijk vol gespannen aandacht, volgde en verwerkte met haar vlugge hersentjes al spoedig, wat haar als eerste beginselen van steno en typen verkondigd werd. En geïnteresseerd en belangstellend oefende ze haar slanke vingertjes, toen de directeur haar alleen moest laten.

De lessen gingen op in den sleur van alledag. Nita kwam met genoegen, had plezier in haar verworven vaardigheid. En de immer vriendelijke directeur hoorde bij den lessen-sleur van alledag.

En het was op een gouden zonne-morgen, dat hij haar een brief dicteerde, en dat, als onbewust, zijn hand streelde langs haar kleine arm, en hij de gouden rinkelarmbandjes om haar fijne polsje bewonderde. „Zoo mooi, je bent toch maar een verwend kindje”, koosde zijn diepe stem. Nita lachte, een verlegen lachje, keek niet op, en ijverig en aandachtig streepte en krulde haar potlood in steno den handelsbrief, dien de weer zakelijke stem opdreunde.

En het was op een warmen, heeten dag, dat hij binnenkwam met een glas frissche, schuimende, ijs-koude limonade, en het schuchtere meisje vriendelijk dwong, met koozenden dwang, te drinken het vocht, dat hij aan haar mondje bracht. „Lieve, roode lipjes heb je” vleide zijn warme stem. Nita bloosde een zacht, rood blosje, keek hem aan met haar groote onschuld-oogen, maar verward sloeg ze de wimpers neer, toen een diepe, dringende blik haar toeblonk uit die grijze oogen, zoo dicht bij de hare.

Dien nacht woelde Nita in haar bedje, onschuld-kindje van vijftien jaren

Geen Moeke van warm, teeder voelen, waar het kind zich uitspreken kon.

Geen Vader van innig-ernstig denken, om rust en veiligheid te vinden.

Het was donker om Nita heen, het was donker in Nita's hartje.

Ze huiverde voor een stille vage angst, niet begrijpend, wat toch zoo dreigend en zwijgend om haar waarde.

En den volgenden morgen kwam ze stiller en bedeesder nog dan anders het bureau binnen, waar hij reeds bezig was papieren klaar te leggen, boeken te kiezen, en haar groette met kalmen, vriendelijken morgengroet, en haar noodde te zitten in de groote stoel, waar haar kleine figuurtje haast in verloren ging.

De les begon. Nita voelde, hoe zijn glinsterende oogen streelden langs haar figuurtje in blank-witte jurk, en plots bleekte een vage angst haar wangen wit, en dieper boog ze zich over haar schrift heen. „Is Nita ziek?“ innigde de diepe, warme stem. Ze hoorde een schuiven van stoel, voelde in een droom dwingende armen, een warm gezicht, oogen, die diep en geheimzinnig-lokkend in de hare drongen, haar stil en bewegingloos deden beven, een arm, bang schaapje, zwak en machteloos, bevangen in dien glinsterenden streelend-warmen blik. En weerloos en zwakjes liet ze zich trekken dicht tegen hem aan, haar gezichtje, teer en bleek, tegen zijn grooten, breedten schouder, en als vallend in een donkeren, bodemloozen afgrond, voelde ze zijn lippen, gloeiend en hartstochtelijk „Nita, lieveling! Meisje van mij“. Nita zonk weg, verder en dieper in den afgrond, die haar trok, en als een beschuttende mantel voelde ze de donkerte zich om haar heen sluiten. Even nog beefde ze om de koozende streeling van die groote handen, toen was alles donker en stil. En bleek en roerloos lag Nita

En toen ze wakker werd, lag ze op een bank, met een prikkeling van eau de cologne om haar heen en zijn bezorgd, verschrikt gezicht over haar gebogen.

Zwakjes richtte ze zich op, nog licht-duizelig in haar hoofd. Haar blik viel op de klok aan den muur, twaalf uur. „Tijd“ mompelde ze, „de auto wacht.“

Zwijgend hielp hij haar aan boek, schrift en potlood, en met nauw eerbiedigen groet liet hij haar uit, staarde haar licht figuurtje na. „God!!!!“ Dit teere kind, hij had het willen kneuzen en knakken met zijn ruwe grofheid. Daar was ze te mooi, te hoog voor.

Thuis doopte Nita haar gezichtje in de lampetkom, nog eens, de zeep, schuimend frisch en blank, het water helder en koel. O, het gevoel van niet schoon te wezen, zich te moeten wasschen en dat zware bonzen in haar hoofd net of ze niet goed meer opnemen kon, al wat er om haar heen gebeurde.

En nergens een streeling voor haar gloeiende hoofd, nergens een rust voor haar groote leed.

Stiller en zwijgender nog dan anders was Nita, met even een vaag lijntje om het peinzende mondje.

Vader zag niemendal.

Moeder voelde niets.

Nita had immers alles: lessen, kleeren, geld. Dus: Nita was gelukkig.

En dien nacht woelde ze rusteloos, rusteloos. O, wat moest ze doen? Wat moest ze doen! En scherper trok het lijntje om haar mond en peinzender werd de blik in haar oogen. Dit wist ze goed: ze kon niet meer naar les gaan, ze wilde niet, nooit meer komen bij hem, het kon niet, ze wilde niet. Zò aardig en zoo vriendelijk had ze hem gevonden, als een goeden, lieven vader, en toen plots dat, dat wat gebeurd was. Was het wel gebeurd?! Had ze het niet gedroomd alleen? het vreeselijke van vanmorgen?!

Maar hoe, hòe haar Vader te vertellen, dat ze niet meer naar les wou. Hij was geen tegenstand van haar gewend. Altijd was zijn wil wet geweest. En haar Vader vertellen wat in feite gebeurd was, dat grensde aan het onmogelijke. Dat zou beteekenen een storm in huis, dat zou beteekenen een kwetsen en zweepen van al wat meisje en vrouw was in Nita. O, ze kende haar Vader, als er eens een jongen een boek kwam leenen en wat babbelen bleef. Neen, neen! dit kon ze niet vertellen, ze kòn niet. Maar wat bleef er dan over, Wat moest ze dan zeggen?!

En het moede, gloeiende hoofdje woelde in de kussens en de groote ernst-oogen staarden in het donker, God! O, God!!

Tot plots ze vond: ze zou een leugentje gebruiken. Het was leelijk, niet eerlijk, maar het moest. Anders kon het niet, het moest. Een taak, een taak voor school. Uittreksels van boeken, die ze maken moest. Dat zou ze zeggen. Voor Vader was de school alles, ging de school vóór alles. En Vader wist immers niet, dat die uittreksels eerst voor het eindexamen noodig waren. Een leugentje, maar het moest in dit geval. En moe en uitgeput van het staren en peinzen, dommelde Nita eindelijk in slaap, een lichten, onrustigen slaap, waar ze den volgenden morgen dof en suf uit ontwaakte. En toen begon het denken opnieuw: Wanneer zou ze Vader spreken. Vroeg al ging hij naar kantoor. Om één uur aan tafel, dat zou wel de beste tijd daarvoor wezen. Maar vandaag wilde ze in elk geval niet naar les.

„Hoofdpijn, Ma”. En Ma vroeg niet verder. Ze zag de gloeiende koorts-oogen, bracht aspirine en stuurde Nita naar bed.

Een kreun, een zachte kreun, het gezichtje diep in de kussens. O, een Moeder te hebben, waar je zonder schroom komen kunt met al wat op je hart ligt. Nita kreunde, kreunde de pijn van haar jonge hartje.

En aan de lunch verscheen ze, schijnbaar kalm en onbewogen als altijd, maar met een heftig kloppen in haar borstje. En meteen begon ze maar: „Pa, ik moet uittreksels maken van boeken, het is voor school, het moet in de vacantie gedaan worden. Nu is er geen tijd meer om les te nemen, anders kom ik met de uittreksels niet klaar!”

Het was gezegd, dapper drong ze het blosje terug, dat haar wangen wou kleuren, bedwong ze het trillertje, dat haar stem wou doen beven.

Vader zweeg, De school was hem alles, was nummer één, en och, bij nader inzien verwachtte hij toch niet veel van die handels-cursus. Het kind kon haar zin hebben.

„Goed”, zei hij kort.

Nita herademde, de spanning trok weg, stil en rustig was het weer in haar, en zeker was ze van den weg, dien ze gekozen had. Morgen nog één keer in dat kantoortje, en dan nooit, nooit weer.

En den volgenden dag stapte Nita, blank en onbewogen in haar lichte, frissche jurk het bureaunkamertje binnen, waar de directeur reeds te wachten zat. En zekerbewust liep ze op hem toe met haar lichte, kleine pasjes, en vertelde, dat ze niet meer komen zou, dat ze de les kwam opzeggen nu

Hij begreep Mooi en hoog was ze, dit kind met den stillen ernst in haar groote onschuld-oogen.

En er was iets van hoffelijken eerbied in den groet, dien hij haar zei, in het gebaar, waarmee hij de deur voor haar openhield, in den blik, die even nog volgde haar ranke figuurtje

(Een filosofisch liedje voor t e zuinige en
t e z e e r o p h u i s e n h o f i n g e s t e l d e h u i s -
vrouwen.)

MEVROUW, u is zuinig geboren,
Uw ma heeft u sparen geleerd,
Uw kokki krijgt pietseltjes boter,
Want olie bakt net zoo gesmeerd,
U draagt uw versleten japonnen,
Uw flodders als regel in huis,
En 's avonds dan hokt u naast manlief
Vanwege de zuinigheid thuis.

Mevrouw, dit is heusch geen bespotting,
Hierin schuilt geen grein ironie,
Het is . . . nou ja, mannetjeswijsheid,
Gestoofd in wat filosofie ;
Ik weet wel, u rekent met láter
En langs een toekomstige lijn,
Omdat u, als miertje geboren,
Natuurlijk geen krekel wilt zijn.

Mevrouw, en nochtans is zoo'n krekel,
Mits niet t e lichtzinnig getint,
Een diertje, dat menige huis m a n
Niet eens zoo verwerpelijk vindt,
Want altijd dat eeuwig gezanik :
If winter comes . . . zamel toch brood . . .
Straks ga je met versche cadetjes,
Maar vóór je ze éten kunt, . . . dood !

Mevrouw, en nu is het nog zomer,
Nu is het de moeite nog waard....
En straks komt de tijd van pantoffels....
Het krantje.... het grocje.... de haard....
Uw man krijgt rheumatische scheutjes....
Humeurtjes... wordt oud en wordt ~~z~~er....
En u,... tja.... wellicht maquillage....
Maar waar blijft uw mooie figuur....?

Mevrouw, van een tikkeltje sparen
En zuinig zijn net op z'n tijd
Heeft niemand, al wordt hij wat ouder
En tenzij hij doodgaat, ooit spijt,
En och, ook al is dan een krekel
Wellicht geen huishoudelijk dier....
Wat heeft nu een man aan z'n leven
Met niets om zich heen als.... een mier?

Mevrouw, weet u, zomer is zomer!
De winter komt heusch wel op tijd,
Maar dan is uw man een u-weet-wel
En u.... ja, wat is u niet kwijt??
Uw geld?.... och mevrouw, ook al knipt u
Desnoods eens per dag een coupon,
Wat hebt u dan, oud en verformfaaid,
Nog aan een Parijsche japon....??????

DE VROUW, DE KRANT . . . EN NÒG WAT

DOOR H. C. ZENTGRAAFF

„L'âme de la femme a quelque chose d'obscur, de mystérieux qui se prête à toutes les superstitions et qui alanguit les énergies viriles.

À l'homme le droit, la justice, la science, la philosophie, tout ce qui est désintéressé, universel, rationnel; la femme, au contraire, introduit partout la faveur, l'exception, la préoccupation personnelle”.

(Amiel: „Fragments d'un Journal intime”.)

VOOR dit jaarboek vroeg men mij om eene bijdrage, liefst over: „De Vrouw en de Krant”, doch het mocht ook over een ander onderwerp zijn.

Deze liberaliteit over de keuze van het onderwerp viel in goede aarde; het verlangen van den schrijver richt zich meer naar een uitstapje op ruim terrein dan naar eene wandeling binnen de twee krijstreden, door de redactie van het Jaarboek getrokken.

En dan: de Vrouw en de Krant . . . het directe contact tusschen beide is niet zoo heel innig. Wij courantiërs weten bij ervaring, dat in 't algemeen gesproken, die directe belangstelling der vrouw voor de krant zich beperkt tot bepaalde rubrieken of onderwerpen, en dan liefst die van persoonlijken aard.

Bij haar gaat het persoonlijke boven het zakelijke, en het is volkomen logisch dat zij, buiten de speciale vrouwenrubrieken, het eerst een blik werpt in de familieberichten, de verslagen der rechtszaken, de venduties enz. Zij zoekt geen realiteit, maar ideaal; zij leest liefst meer met het hart dan met het hoofd.

En wanneer zij zich richten tot de zuiver zakelijke rubrieken, dan geldt als regel ook hiervoor de verklaring: dat voor de vrouw eene gedachte meestal een gezicht heeft. Zoo buigt alles zich steeds naar het persoonlijke.

Intusschen, met dit korte woord over de rechtstreeksche relatie tusschen de Vrouw en de Krant is het onderwerp zeker niet uitgeput. Veel grooter is het indirecte verband, dat uit den aard der zaak ook sterk in het teken van het persoonlijke moet staan, en vooral den sector moet raken, waarin het sentiment eene rol speelt.

Het is dan te begrijpen, dat bepaalde politieke stroomingen de aandacht der vrouw zeer boeien, en veelal werpt zij zich daarin met een gepassioneerden ijver, welke vooral wordt begrepen door hem, die weet, dat bij haar het sentiment zich krachtiger doet gelden dan bij den man.

In nationale kwesties, in zaken waarbij ons Vorstenhuis is betrokken en in tal van andere, waarin het hart zich minstens even sterk doet gelden als het hoofd, oefent de vrouw, direct of indirect, veel meer invloed uit dan sommigen denken. Zij demonstreeren dan een enthousiasme en eene toewijding, welke bewijzen hoe zij in het hart zijn gegrepen.

Toen ik medio 1929 een groot deel van Java bereisde voor de oprichting van afdelingen der Vaderlandsche Club, liet ik overal ook de dames uitnoodigen. Zij brachten in de bijeenkomsten een stuk mooi sentiment, dat bij de bespreking van zaken van nationalen aard onmogelijk kan worden gemist. Er zijn zaken, welke tot het bijzondere terrein van den man behooren: „le droit, la justice, la science, la philosophie” . . . doch er zijn andere, welke men niet behoorlijk benadert met de nuchtere reden alleen. Dan spreekt het hart een woordje mee, en ik denk met groote voldoening terug aan de geestdrift der dames bij de oprichting der V. C., waaraan een goed deel van het succes was te danken.

Er is geen krachtiger beweging dan die in het gezin leeft, het is dan de vrouw, die de gedachte voedt en stimuleert, en van eene formule een brokje leven maakt.

Zoo is te verklaren de groote belangstelling der vrouw voor wat de bladen bieden aan nationale lectuur, en het zijn meest zij, die nu en dan de pen grijpen en den schrijver een woord van spontanen dank brengen.

Er zijn mensen, vooral: mannen, die zekere geringschatting toonen voor sentiment; zij zien hierin eene poging tot vertroebeling van nuchtere overweging, eene aantasting van strikte zakelijkheid.

Het leven getuigt tegen deze apostelen der abstracte rede. Het leven wordt veel minder beheerscht door formules en theorieën dan de meesten denken in hun aanbidding van strenge intelligentie. Dwars door wetenschappelijke stelsels heen, en door in de studeerkamer ontworpen methoden, breekt het leven en zoekt de eigen baan.

De oorsprong dier beweging ontsnapt veelal aan menschelijke waarneming: eerst als zij zich naar buiten demonstreert, onderkent men het verschijnsel, dat, alle wetten en theorieën ten spijt, de geesten beheerscht en over andere wegen, dan de geleerden traceerden, zich naar nieuwe objecten richt.

Uit geen enkel verschijnsel van dit leven kan het sentiment worden buitengesloten en, in harmonieus verband met de rede, vormt dit het schoonste geheel.

Wie zal meten en wegen, hoe groot en hoe belangrijk de rol der vrouw hierin is? Wie weet, hoe zeer zij den man stimuleert? Wie onzer schrijft niet zijn beste artikelen met een menschengezicht vóór zich, en hoe dikwijls is dit niet het gezicht eener vrouw?

De Vrouw en de Krant. . . neen, zooals het hier staat is de verhouding niet juist weergegeven. Slechts nu en dan is de vrouw — de vrouw alleen — in dit verband te plaatsen.

Zij is bijna altijd, met haar interesse, passief en actief, samengeweven met den man. Zij leest. . . en zoekt een ideaal, geen strenge realiteit. De man sehrijft, en het is veelal onmogelijk te zeggen waar de invloed der vrouw begint, of waar zij eindigt. Zoo is er eene wisselwerking, niet te meten, maar van groote beteekenis.

Want eene krant is het beste als zij eene weerspiegeling is van het dagelijksch leven. Die wedergave is kaleidoscopisch van uitbeelding, er zitten wetenschap, gerechtigheid en wijsbegeerte in, doch ook en vooral de gewone menschelijke dingen, de relazen van lief en leed, van menschelijke kracht en van menschelijke zwakte, en eene krant is eerst leesbaar, wanneer zij niet slechts het hoofd raakt, doch ook het hart.

De positie der vrouw, zoowel bij het ontstaan der dagelijksche krant, als bij het lezen, is niet streng af te bakenen. Zij is — behalve voor wat enkele rubrieken betreft — verankerd aan de personen, die haar leven beheerschen of beïnvloeden.

Zoo werkt zij, als in het leven zelf, in en door alles, en zij brengt er elementen in, welke onmogelijk kunnen worden gemist.

KAMPEREN in Indië! Met kinderen! Onmogelijk!!! Dat het zeer wel mogelijk is, kan ik U hiermee bewijzen, dat wij het vaak gedaan hebben, van de tijd af, dat onze jongste twee jaar en „kamp-fähig” was. En nog steeds doen! Terwijl ik dit schrijf, zit ik onder mijn flapperend bovendek, in onze „voorgalerij”, in een heerlijk koele bries, terwijl ik half Java voor mij zie liggen, de waarachtige orbis terrarum, van de Merapi in het Westen, tot waar Oostwaarts nog flauw de Tenggerrand schemert. De grote kinderen zijn met de mannen op de wandeling, de kleine zoeken hars en klimmen daarvoor hoog in de dennen, die op de sterke wind heel licht heen en weer bewegen. De tjemara's ruisen hun ewige lied-van-de-zee, mijn huishouding is aan kant, de tent netjes omgeveegd, de dekens opgevouwen, de was aan de lijn, de kopjes aan de „kapstok”, en nu geniet ik het kampeven op mijn manier. De sportieve mannen trekken er iedere dag op uit en gaan hun biologische, geologische, vulcanologische neigingen botvieren. Wat ben ik toch dankbaar, dat mijn kinderen, voor zover zij zulke interessen hebben, zich daarin ontwikkelen kunnen! De kleintjes spelen liefst bij „huis”, voor ieder is er wat speelgoed mee, spelletjes en boeken, en — voor ieder is er werk! En nu moet ik de idylle verstoren — als ik die zou hebben opgeroepen!

Het is een hele toer de kinderen er op te dresseren, ieder ding zijn eigen plaats te geven, de tent netjes te houden, om te wassen, groenten en aardappels schoon te maken, deeg te beslaan, enz. enz. Zeker, de eerste keer is het een uitje, maar op de duur vindt ieder kind die korveetjes vervelend, en er moeten wel eens boze woorden vallen over slordigheid en nalatigheid. Een huismoeder — en als vader niet meewerkt en meehelpt, kan men beter thuis blijven — moet zich niet verbeelden in het kamp te kunnen uitrusten, en ik zou nooit iemand het tentleven aanraden, die niet een sterk lichaam bezit, dat gewend is, werk te verzetten. Kan men en wil men flink aanpakken, dan is het zo noodzakelijke, goede humeur er vanzelf wel. En 's nachts rust men zo heerlijk uit, het is 's avonds toch te koud om lang op te blijven, en vaak ligt om een uur of acht al het hele kamp onder de — echte, Hollandse — wol. Maar waarop berust het algemene oordeel, dat kamperen in Indië niet goed mogelijk zou zijn?

Dat berust hierop, dat men in Indië, om betrouwbaar water, niet teveel bekijks, een Europese koude te hebben, een flink eind boven de dessa's zijn moet, op een aanmerkelijke hoogte, en ver buiten het grote verkeer. Dit brengt mee velerlei ongerief; moeilijkheden met

transport, gebrek aan hulp, bezwaarlijke voedselvoorziening. En, wat voor veel moeders het zwaarst weegt: doktershulp is in de rimboe niet te krijgen, ingeval van nood kan men er zich toe gedwongen zien met een zieke een reis van één, twee dagen te maken. En wat voor een reis!

Toch lijkt mij deze angst overdreven, wij hebben nog nooit iets anders gehad dan schrammen en builen en huid-aandoeningen van één dag, en daarvoor is de huisapotheek voldoende. Wel blijft de mogelijkheid op ongelukken, maar de kans op infectieziekten is zoveel geringer, omdat er zoveel minder infectiebronnen zijn. En de algemene gezondheid, dus het weerstandsvermogen is zoveel groter door de hoogtezon, de lange nachtrust, het zorgeloze spel. Tegenover de mogelijkheid op een ongeval staat de zekerheid, dat men met stevige, dikke, bruine, stralende kinderen weer in de warmte terugkomt. Maar men moet er natuurlijk voor zorgen, dat de apotheek goed voorzien is van grote hoeveelheden verband en norit vooral, maar de tetanusinjectiespuit, die wij altijd meegenomen hebben, lijkt mij wel wat overbodig.

De moeilijkheid van het transport.

Zo gemakkelijk als waar we nu zitten, zijn we nog nooit ergens aangekomen. Hierheen voerde een autoweg, aangelegd ten behoeve van Boschwezen, en al vloekte de chauffeur, we kwamen er. Maar onze heerlijkste plekjes, die lagen uren, soms meer dan een dag gaans van het laatste autopunt. In dat geval is het niet zozeer de moeilijkheid de barang vervoerd te krijgen als wel de kinderen. Onze ervaring is, dat men ze het gemakkelijkst vervoert als op de foto. Klaarblijkelijk vinden ze het geen pretje en het duurt lang. Het waren niet d e z e kinderen, waarvan de één tot de ander zei: „Smaakt jouw koelie ook zo zout?“ Maar men loopt toch de kans, dat zij op die manier hun vertier zoeken. Vandaar, dat wij de koelie eerst met een lap bekleden. Grotere kinderen kunnen het best van een paard gebruik maken, als de voeten niet goed mee willen, maar het lopen in die hoge luchtstreken is een genot, en kinderen leggen al huppelend, onderzoekend en klauterend hele afstanden af. Is men éénmaal op de plaats van bestemming aangekomen — een meer, een bronnetje of een pantjoran in de buurt is wel het allerplezierigste — dan is het eerste werk de zorg voor een nachtverblijf. Dat wordt hard werken voor de benedeider, die er zorg voor moet dragen, dat de grond wordt geëffend; dat er voldoende gras gesneden wordt om een dikke laag te kunnen vormen onder het grondzeil. De tent moet staan vóór de nacht, al is het maar voorlopig, want de namiddagen zijn op grote hoogte al zeer koel en de grote koude komt met het donker. Nachtvorst is niet zeldzaam, de kinderen moeten dus vroeg er in en er onder, en wil men geen armoe lijden, dan heeft men allereerst een goede tent, maar daar naast een flinke hoeveelheid goede Hollandse wollen dekens nodig. Wij hebben er vier per hoofd,

die wij boven de 2000 Meter allemaal gebruiken, al dienen ze dan niet alleen om er onder, maar ook om er op te kruipen. Als kussen doet dienst de „plunjezak“, een beetje vlak gestompt en geslagen.

Nu ik toch over de uitrusting begonnen ben: het allereerste stuk in het kamphuishouden is natuurlijk het huis, met een bovendak, dat als een grote luifel boven de ingang uitsteekt, waaronder men zitten kan, beschut tegen felle zon en regen. Alleen een dubbeldakstent geeft zekerheid, dat binnenshuis alles volkomen droog blijft en het overdag niet te heet wordt. Bovendien kan men langs de zijkanen van de tent onder het bovendak de barang een plaatsje geven. In Holland kan men tenten kant en klaar kopen in allerlei soorten en grootten, maar voor Indië zijn ze niet sterk genoeg, niet voldoende bestand tegen felle, tropische rottingsprocessen. Bovendien, zo'n tent wordt erg duur! Hier op Java is mij geen adres bekend van een werkelijk bekwaam tentenmaker. Zelf een tent naaien is wel doenlijk, maar men moet eerst precies tekenen en uitrekenen, hoe men knippen wil, in verband met de breedte van het goed. Op de keuze van het goed komt het erg aan, het moet niet al te licht, maar ook niet extra-zwaar en onhandelbaar zijn. Het beste is zeer dichtgeweven katoen te gebruiken, liefst niet wit, want een zo helle tent is niet prettig voor de ogen. Katoen van ongeveer 40 draden per c.M. is zeer dicht. In het aardige boekje „Camping and Woodcraft“ kan men instructies over het maken van een tent vinden. Inlichtingen zijn via de Redactie van dit jaarboek altijd bij ons te krijgen.

Wat de verdere uitrusting betreft: zeer goed dienst hebben ons altijd bewezen van binnen en van buiten geleverde petroleum-blikken, voorzien van goed omsluitende, gesoldeerde deksels. Ze zijn zeer handig voor het vervoeren en bewaren van levensmiddelen, een duidelijke aanwijzing vergemakkelijkt het gebruik. Ongeverfde blikken doen dienst voor het koken van water. Dingen waar het verder erg op aan komt, zijn lampen en een kooktoestel. Men kan er niet op rekenen altijd overal hout te kunnen kappen. Wij hebben een primus en een benzinegascomfoor. Voor verlichting gebruiken wij ook benzinegaslampen. Al die toestellen zijn subtiel; worden ze niet goed verzorgd, dan zijn ze al heel gauw onbruikbaar. Ik wil niet verder op de details ingaan, maar dit éne voorname punt voor de kampinrichting bespreken: hoe houdt men het kamp en de omgeving van het kamp netjes en zindelijk.

Allereerst moet men een grote vuilniskuil maken, waarin lege blikken, propjes, flessen en schillen verdwijnen, en die bij vertrek dichtgegooid moet worden. Het is een jammerlijk blijk van gebrek aan beschaving en natuurgevoel, als men de mooiste plekjes achterlaat, vol lege blikken en flessen, propjesrommel, en zelfs vervuild door menselijke faeces. De mensen zijn vaak zo naïef en ondoordacht, ze denken, dat het vuil zo dadelijk vergaat en oplost in de

natuur. Of ze denken helemaal niet na, of het kan ze niet schelen. Maar allemaal zijn ze ongeschikt om te kamperen, ze bederven het voor de werkelijke buitenmensen.

Als iedereen er voor zorgt, dat behalve een vuilniskuil er ook bij het kamp een behoorlijke latrine aanwezig is, dan is terreinvervuiling uitgesloten. Over verschillende systemen van latrines kan men lezen in boekjes over kampleven, waarvan ik alleen ken en gebruik het alleraardigste al genoemde „Camping and woodcraft” ¹⁾ Nu zijn en grondbezitter en de hogere ambtenaren van Boschwezen in de aanvang vaak aarzelend, maar het is geheel in de macht van het kamperend publiek, om die aarzelende houding in welwillendheid te veranderen, door het terrein netjes te houden, en de uiterste voorzichtigheid met vuur in acht te nemen, altijd zelf de vuren te doven en niet de verantwoording aan koelies over te laten. Brand is de grootste angst van de bosoppermachtigen.

Verder dan de kampinrichting en de eerste nacht in de tent ben ik tenslotte nog niet gekomen. Nu, na slapen is het noodzakelijkst ding op deze wereld: eten.

Aan het eten moet, evenals aan de uitrusting, veel zorg besteed worden. Niet, dat men in de bergen is om te smullen, lekkerbekken voelen zich in een kamp niet gelukkig en verwende kinderen moeten thuisblijven. We eten allemaal wat de pot schaft. Maar de bergen maken hongerig en we zijn toch immers „boven” vooral om de kinderen te laten aansterken, dus het eten moet overvloedig, smakelijk, en niet al te eenzijdig zijn. Nu is de grote moeilijkheid aan de laatste eis te voldoen. Makkelijk mee te nemen is alles, wat in blikken verpakt is: havermout, melkpoeder, boter, kaas, griesmeel, sardines, enz., maar blikjes stampot, erwtensoep enz., daar houdt geen het langer dan twee dagen mee uit. Beter is: rijst, meel, aardappels, djagong, erwten, bonen, uien, gedroogde vruchten, ham, spek, rookvlees. De grootste moeilijkheid is aan verse groenten en vers vlees en eieren te komen. Licht er niet te ver weg een boerderij of een dorpje met een pasar, dan is er altijd wel iets te krijgen, maar wij hebben het wel eens gehad, dat de koelies twee volle dagen te gaan hadden, om met verse groenten in het kamp terug te komen. Bedraagt het koelieloon maar 15 cent per dag, zoals in de streek waar wij nu zijn, dan kan men gemakkelijk een koelie alleen als boodschapper aanhouden, maar als het koelieloon aanmerkelijk hoger is, dan worden het dure groenten. Een heerlijke uitkomst is het, als men zelf brood bakken kan; een oventje, gemaakt van een petroleumblik is gemakkelijk mee te nemen. Ook hebben wij wel eens een oventje gebouwd van lavablokken. Primitief en gezellig is het koken in het kamp, maar druk voor de kampvrouw, die het dan ook best vindt de mannen de pannekoeke te laten bakken.

¹⁾ Camping and Woodcraft by Horace Kaphart, New-York. Macmillan Co. 1930.

Contrôle op de menage

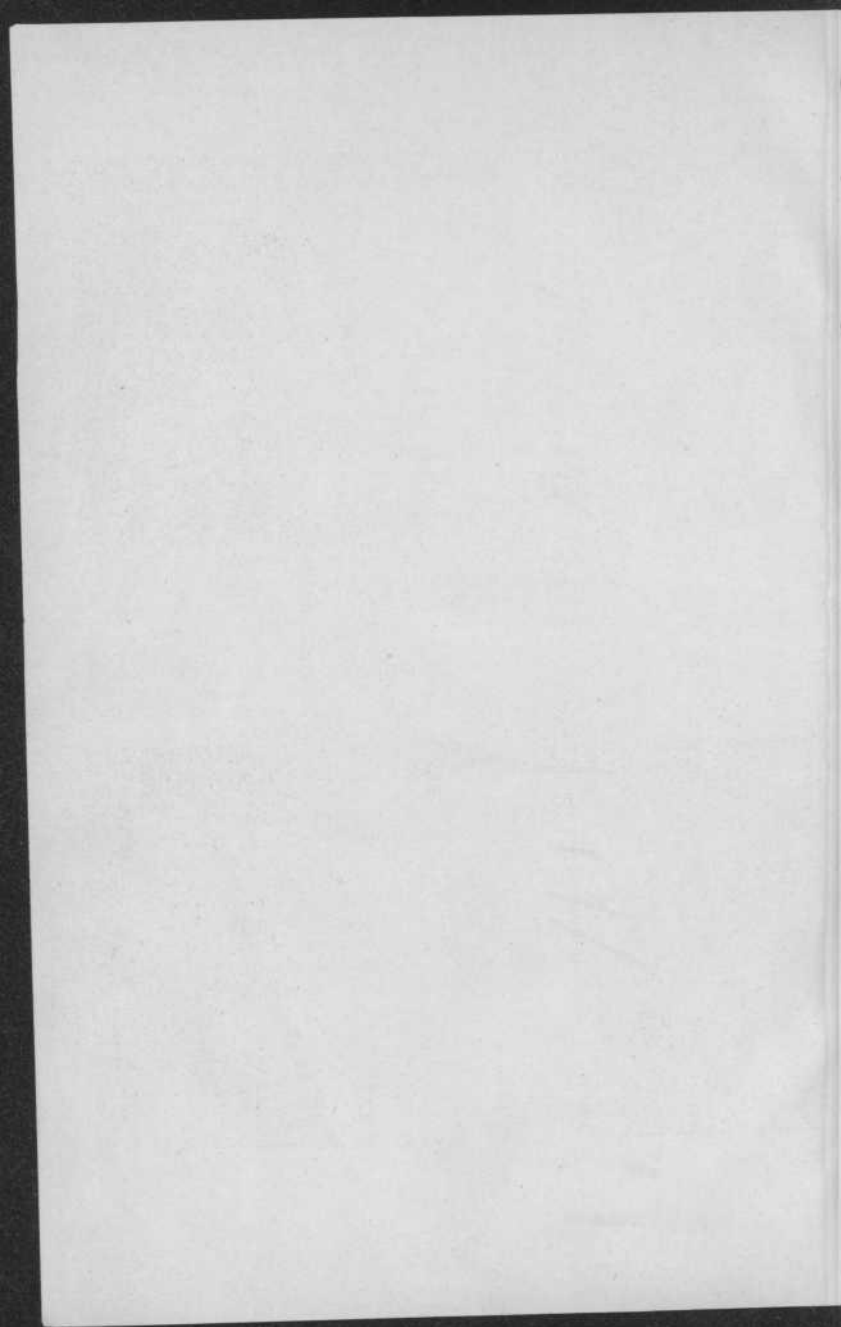
Levend transport

Panorama's

Kransuitreiking

Als dan in het avondlijk donker het grote houtvuur opvlamt, waarboven de boter sist in de pan, en de pannekoeken, door mannelijke kracht en behendigheid opgeworpen, ombuitelen; als de kidang in de verte blaft om zijn wijfje en de sterrenhemel openflonkert, dan is het heerlijk bij het vuur te zitten en zich tenminste aan één kant lekker te verwarmen.

Over de dieren in de rimboe nog iets. Slangen heb ik op grote hoogte nooit gezien, lager op 1250 Meter, wel eens. Wilde varkens zijn overal, men ziet ze soms, meestal alleen sporen en opgewoelde stukken grond. Ik heb ééns vis-à-vis een groot dik zwijn gestaan, op een bergkam, maar hij liep nog harder de ene kant van de heuvel af, dan ik de andere. Mensen, die de rimboe kennen, geven niets om wilde beesten, achten het gevaar nihil, geven ook niets om wilde honden, zelfs niet om panter!

Pantersporen zijn overal, ook afgekloven zwijnsvellen en -botten hebben wij vaak gezien, een panter zelf nooit. Tijgers komen maar in enkele streken voor. Een dier vergeet nooit, wat de mens zich niet altijd bewust is:

„Hij heft, terwijl de stomme en redeloze dieren

Naar hunne voeten zien, alleen en trots, het hoofd

Ten hemel op naar God, zijn Schepper, hooggelooft.”

Door zijn opgerichte houding, waardoor hij veel machtiger lijkt, dan hij is, imponeert de mens zodanig, dat het gedierte zwijgt en in de bosjes kruipt. Behalve dan de boven alles verheven apen, die graag van hun hoog plaatsje af, brutaal en nieuwsgierig, blijven kijken naar die wonderen van macht en kracht. Maar daarom, omdat kinderen zoveel kleiner van stuk zijn, en dus minder imponerend, laten wij ze nooit alleen ver van huis gaan, om b. v. frambozen en bramen te zoeken. De enige beesten, die ons ooit iets misdaan hebben, waren niet bepaald groot. Het waren wespen van een zeer kwaadaardig soort. Volgens sommigen moet je plat op de grond gaan liggen, dat deden wij ook, maar zij staken toch. In het leger past men bij slangenbeten Kaliumpermanganaat toe, dat in kristalvorm in de wond gedaan wordt. Maar alles bijeen genomen, is het gevaar, dat men loopt toch zeer gering en onbelangrijk, vergeleken bij het genot van het heerlijke buiten zijn, en de voordelen van het kamperen voor de opvoeding van de kinderen. Toch ben ik huiverig er propaganda voor te maken, en de mooie en geschikte plekjes zal ik alleen verraden aan iemand, van wie ik zeker weet, dat hij bij zijn vertrek, als bewijs van zijn verblijf, alleen een kale plek, waar de tent gestaan heeft, zal achterlaten.

MIJN MOEDER IS EEN HUISVROUW

DOOR ABRAHAM EXODUS

(Opstel van het twaalfjarige Jantje. . . maar niet voor zijn examen.)

MIJN moeder zegt altijd tegen iedereen, die het hooren wil, dat zij een goede huisvrouw is en dat mijn vader toch maar een lot uit de loterij heeft getrokken.

Maar mijn vader zegt heel wat anders.

En dat laat mijn moeder zich weer niet zeggen.

En dan moet ik zoo lang buiten de deur gaan staan of naar bed. Want ik mag er niet bij zijn als mijn vader en mijn moeder ruzie maken, omdat ik dan leelijke woorden zou leeren en omdat ik mijn vader en mijn moeder eeren moet, opdat het mij welga.

Maar ik kan het buiten de deur ook hooren, omdat mijn moeder toch het laatste woord wil hebben en omdat mijn vader dan platzt. Platzten is een woord van tante Marie en het beteekent, dat mijn vader dan op tafel of op iets anders slaat, en nog harder schreeuwt dan wanneer mijn moeder zijn gilette heeft gebruikt of zijn boordknoopjes heeft opgeborgen, en dat mijn vader dan later op den dag met bloemen of een flesch odeur thuiskomt.

Mijn vader wil, dat mijn moeder het heele huishouden in een boek met ruitjes en met roode en blauwe lijnen zal opschrijven. Dat boek heeft hij bij de Vereeniging voor Huisvrouwen gekocht.

Maar dat wil mijn moeder niet doen, omdat ze het toch niet kan. „Daarvan wordt ik zenuwziek”, zegt mijn moeder.

En daarom gebruikt zij alleen een reclame-opschrijfboekje van de Levensverzekering en de potlooden van mijn vader's schrijftafel. En dan breekt zij de punten en zij laat de potlooden slingeren.

En dan maakt mijn vader schandaal.

Niemand kan lezen wat mijn moeder in dat boekje opschrijft. Ik ook niet. En zij telt altijd verkeerd op!

En dan zegt mijn moeder: „Jantje, tel jij nou eens op”.

En als ik dan tel en als het dan niet uitkomt — en het is nog nooit uitgekomen —, dan schrijft mijn moeder op: „onvoorzien”.

En dat is het eenige wat iedereen kan lezen.

„Jouw heele huishouden is onvoorzien”, zei mijn vader laatst.

En toen stond mijn moeder werkelijk paf.

En dat gebeurt niet gauw.

„Hoe kun je nu bezuinigen”, vroeg mijn vader vervolgens, „als je niet eens de prijzen kunt onthouden? Wat betaal je nu tegenwoordig voor de boter?”

„Bah! . . . Jan Hen!”, snoof mijn moeder toen.

„Schelden is geen huishouden”, onderwees mijn vader, die zich altijd sterk voelt als mijn moeder gaat jan-hennen. Want dan weet zij zoo gauw niets anders meer.

En toen probeerde mijn vader mijn moeder uit te leggen, hoe hij op kantoor laat boekhouden, en dat hij zoodoende uit zijn cijfers een overzicht krijgt en bezuinigen kan.

„Ik weet dan tenminste, waarop ik nog wat knippen moet”, zei mijn vader, „en dat is economie.”

„De economische knipper”, hoonde mijn moeder, „och man, huishouden is geen kantoor!”

En verder is mijn vader nog nooit gekomen.

En als mijn vader vraagt of hij het opschrijfboekje van mijn moeder eens zien mag, dan wordt mijn moeder spin-nijdig en zegt, dat zij niet gecontroleerd wil worden en dat zij geen dame voor de huishouding is en wat mijn vader zich eigenlijk heeft voorgesteld, toen hij ging trouwen! En dan is het weer feest.

Mijn moeder houdt van uitverkoopen.

„Zijn dat soms geen koopjes?”, vraagt mijn moeder dan, als ze met een demmo vol pakjes thuiskomt en als mijn vader de demmo moet betalen, omdat mijn moeder nooit klein geld heeft.

„Dat zal wel”, zucht mijn vader dan.

Want die koopjes komen meestal op mijn vader en op Jantje terecht.

Eerst heeft mijn moeder een koopjes-adres voor sardientjes en voor vischpastei gevonden.

Toen hebben we allemaal buikloop gekregen. En den heelen nacht kwamen we elkaar in de bijgebouwen tegen.

„Koop toch van Amieux of van Philippeau”, jammerde mijn vader.

„O ja? En wie betaalt dat?”, hilde mijn moeder.

„Wie betaalt hier alles?”, vroeg mijn vader dreigend, „en wie is desondanks...”. Maar toen begon de kramp weer en toen was mijn vader meteen weer weg.

Tegenwoordig weet mijn moeder weer een koopjes-zaak in sokken en dassen.

Maar mijn vader durft met die dassen niet naar het kantoor. Want hij zegt, dat hij geen beroepsdanser is en dat hij niet voor gek wil loopen. En dus moet ik ermee naar school.

„En als ik ooit een ongeluk krijg”, zegt mijn vader, „en ze trekken me in het hospitaal mijn schoenen uit, wat moeten de menschen dan wel van me denken?”

„Waarom?”, vroeg mijn moeder.

En toen liet mijn vader zijn goedkoope sokken zien, en daar kwamen alle teenen en hakken van mijn vader door.

„Een werklooze heeft het nog beter”, zuchtte mijn vader.

„Een werklooze knipt tenminste zijn nagels op tijd” zei mijn moeder.

„Ook op z'n hakken?”, vroeg mijn vader toen.

En toen moest ik weer naar buiten.

Mijn moeder krijgt elke maand huishoudgeld van mijn vader. Mijn moeder vindt het veel te weinig en mijn vader vindt het veel te veel.

Na veertien dagen is het altijd op.

En dan wil mijn moeder aanvulling hebben. En dan wil mijn vader eerst het opschrijfboekje zien.

„Ik ben je keukenmeid niet”, zegt mijn moeder dan.

„Dit heeft met keukenmeiden niets te maken”, vindt mijn vader.

„Dat heeft het wel”, houdt mijn moeder vol, „als ik maar weet wat ik uitgeef, dan is het voldoende!”

„Dat is het niet”, zegt mijn vader, „zonder opschrijven en zonder boekhouden kan geen mensch met geld omgaan!”

„Ik wel!”, houdt mijn moeder vol, „en bovendien ben ik je vrouw en geen slavin!”

„En ik ben geen ezel, die goud p.”, wou mijn vader laatst zeggen.

„Sssstttt!”, waarschuwde mijn moeder toen dadelijk, „wees toch niet zoo plat en grof, waar het kind bij is! Jantje, ga jij nou maar lief met je mecano spelen!”

Maar die heeft mijn moeder ook alweer op een Japansche uitverkoop gevonden.

En dat noemen ze dan mecano

Maar voor haarzelf koopt mijn moeder nooit bij den Japanner.

Want die heeft geen coupe. En hij is ook niet kleur-echt.

„En confectie kan ik niet dragen”, zei mijn moeder, „dat is zonde van mijn figuur”.

„Och, wat is zonde”, zucht mijn vader.

Maar op haar figuur laat mijn moeder zich niets zeggen. Ook niet door mijn vader.

En daarom moest ik toen weer naar bed.

Mijn moeder vindt, dat wij veel te royaal leven.

„Kaas en gelei is meer dan voldoende voor het ontbijt”, zegt mijn moeder, „en dan eten we 's avonds gewoon koud vleesch met een spiegelei. En niets geen dure blikjes en geen halve onsjes meer!”

„Accoord”, vindt mijn vader, die ook al voor de zuinigheid is, en die Mascotjes rookt en tegenwoordig een heele week met één Gillette-mesje doet. Tenminste, als mijn moeder niet in een bloote japon naar een receptie en zich óók scheren moet.

Maar mijn moeder vergeet meestal hoeveel kaas en gelei er nog is. En omdat de rondbrenger van den Chinees altijd ongelegen komt, heeft zij dan geen tijd en moet zij roef-roef wat in het boekje schrijven. En dan schrijft zij maar in 's hemelsnaam rookvleesch of ham of boterhammenworst op, en dan stuurt zij later den djongos nog even om kaas en gelei, en dan komt de kokki thuis, en die heeft dan ook vleesch voor 's avonds gekocht . . . en

dan moet u mijn vader hooren als hij 's avonds toch weer tegenover zes bijspijzen en een spiegelei zit.

„Het kan weer niet op!”, snauwt mijn vader dan, „het lijkt waarachtig wel of ik ook cumuleer!”

En cumulatie vindt mijn vader nog erger dan keihard gebakken aardappelen.

„O, moet het kind dan niets eten?”, vraagt mijn moeder dan onschuldig.

„Het kind?”, snuift mijn vader dan weer, „mensch . . .”

Maar verder komt mijn vader toch niet.

Want mijn moeder laat zich niet „menschen”, omdat zij dat zoo burgerlijk vindt. En dan moet mijn vader nog méér hooren dan ik op school van die algebrafrik, als ik weer vergeten ben, dat $a^2 - b^2$ gelijk is aan $(a - b)(a + b)$. En wáárom.

En het eind wordt altijd, dat mijn moeder echt lief tegen mij zegt: „Jantje, vent, jij moet nog groeien, hoor! Eet jij maar lekker die worst op!”

En dan moet Jantje tegen heug en meug de heele bezuiniging weer inslikken.

Mijn moeder houdt erg van venduties.

„Als je werkelijk wilt bezuinigen, dan moet je de venduties afloopen”, zegt mijn moeder.

En na elke vendutie, waarvan in de krant staat, dat zij schitterend of keurig is, komt mijn moeder altijd thuis met een heele wagen vol dingen, die wij allemaal noodig hebben. En die mijn moeder voor een prikke heeft gekregen.

En als ons huis dan te vol wordt, dan gaat mijn moeder een grooter en een goedkooper huis zoeken, en dan gaan we verhuizen.

Wij zijn dit jaar al tweemaal verhuisd.

En heel misschien gaan we nu nog een keer verhuizen, omdat een vriendin van mijn moeder, aan wie mijn moeder echt het land heeft, het oog heeft op een huis, dat de volgende maand vrij komt en dat heelemaal behangen en opgeschilderd is, en dat mijn moeder niet aan haar vriendin gunt.

„En dat”, zuchtte mijn vader toen, „dat gaat allemaal maar buiten mij om. Ik mag alleen betalen!”

„O, wou jij soms, dat een ander dat deed?”, vroeg mijn moeder vinnig.

„Willen willen”, zei mijn vader, „och, als ik allemaal zou kunnen zeggen, wat ik wou”

„Doe jij het huishouden of doe ik het?”, vroeg mijn moeder streng.

„Geen van beiden”, zuchtte mijn vader.

Nou . . . : en toen werd het weer bedtijd voor Jantje.

Maar uit mijn bed heb ik gehoord, dat toen mijn moeder uitgesproken had en de deur dichtsloeg en naar bed ging, mijn vader nog altijd niet had kunnen zeggen, wat hij wel wou

Want dáárvoor is mijn moeder een veel te goede huisvrouw.

WANNEER je als meisje of jonge vrouw in Holland je toekomst aan Indië verbonden ziet, of omdat je zelf, klaar en afgestudeerd, een baan in Indië krijgen kunt, of omdat je man of verloofde daarheen uitgezonden worden zal om zijn levenstaak als werker in de maatschappij te aanvaarden, dan ga je je een voorstelling maken van de omgeving, die je daar vinden zult, van het landschap, waarin je zult leven. En dan denk je aan de verhalen, die je van kennissen met verlof of pensioen gehoord hebt en je roept je de schilderijen voor den geest, die je bij hen gezien hebt of ergens in een kunsthandel of misschien zelfs wel in het mooie Koloniale Museum, en dan is de conclusie, waartoe je komt: bergen met veel bosch, en sawahs. En je hebt een vage overtuiging, al je lessen in cosmografie ten spijt, dat als er geen zon is, dan is er altijd maneschijn!

En wilde dieren zijn er natuurlijk vele, dat kan niet anders, En dat is eng en dus begin je in je onderbewustzijn je al voor te nemen, om maar niet te veel uit wandelen te gaan. O, jé! Dat is het begin van het ontstellend gemis aan belangstelling, dat de meeste menschen hier in Indië hebben voor de natuur. Want als je in Indië komt, dan zie je, bij aankomst althans, de bergen maar vaag in de verte en de maan is er niet altijd, maar de zon wel elken dag en die is warm en je blijft thuis, want dat had je je toch al voorgenumen om die wilde dieren! En dan zie je ook van de bergen en de bosschen en zelfs van de sawahs, die toch ook in de laagvlakte vlak bij zijn, niets!

Hoe groot is het percentage wel dier jonge, werkende of getrouwde vrouwen, die hier al meerdere jaren zijn en niets weten van het Indische landschap om de stad hunner inwoning heen? En die vol verlangen blijven hunkeren naar een wandeling door wei of heide of duin in Holland!

En nu wil ik een pleidooi houden voor het wandelen hier in Indië, waarvan waardeeren van het landschap en vreugdevol genieten der natuur met haar planten- en dierenwereld, het gevolg kunnen zijn. Toe, vermant U zich eens! Trekt er ook hier eens op uit: in de vakantie in de bergen, als ge daartoe in de gelegenheid zijt, maar ook, ja heusch, ook in de laagvlakte op een vroegen Zondagmorgen b.v. Ga eens een paar K. M. de stad uit per auto of per fiets of per boemeltreintje tot de re halte, stap dan uit en zie de zon eens opkomen achter verre bergen, boven een open sawahterrein. Als ge dat ééns gedaan hebt, doet ge het stellig vaker. Een sawahlandschap in het teere, prille morgenlicht, vooral als er nog

water te zien is tusschen de halmen, dus als de padi nog niet rijp is, dat is iets heel fijns. IJl hangt een teere, violette nevel over het landschap, vervagend de horizon, verdoezelend der bergen voet. Maar de toppen kleuren zich met roze en een mystiek violet! En als de zon dan langzaam-aan aan kracht wint en je van minuut tot minuut het lichteffect ziet wisselen, kijk, dan geniet ge in één uurtje zóó veel, dat ge genoeg echte Zondagsstemming opdoet voor den heelen, langen dag. En dan kunt ge naar huis gaan met die vroege zonnestrallen in het hart, maar ge kunt ook nog wat toeven en kijken naar alles, wat er meer te zien is in het specifiek Indische landschap.

Men zegt wel eens smadelijk, dat de natuur hier altijd het zelfde is. Nu, voor een sawahcomplex gaat dat zeer zeker niet op, want het maakt een heel groot verschil of men zoo'n zelfde terrein in den natten of wel in den drogen tijd bezoekt.

Liever gezegd in den zaai- en planttijd, als de sawahs bevloeid worden en het groen zich er langzamerhand over heen spreidt, dan wel tegen den oogsttijd van de padi, als feller de kleuren worden en het geel steeds meer het groen verdringt.

Zooals we weten zijn de sawahs terrasvormig aangelegd en door dijkjes van elkaar gescheiden. In elk dijkje is een doorsteekje, waardoor het irrigatiewater van de hooger gelegen terrassen naar de lager gelegene kan afvloeien. Ergens langs den buitenrand van het complex ligt natuurlijk een sloot met sluizen en sluisjes, waardoor het water wordt opgestuwd en ook de hoogst gelegen terrassen 'hun deel krijgen. Hoe kunstig zit dit irrigatiesysteem in elkaar! Dat alleen is al de moeite van een wandeling langs de dijkjes waard. Want dat laatste valt soms nog niet mee! Die dijkjes of galangans zijn smal, zoo smal mogelijk om een zoo groot mogelijk productief oppervlak te krijgen en het is soms een waar gebalanceer als langs een evenwichtsboom, om er goed en droog langs te komen. Vooral in bergterrein, waar het verval tusschen de terrassen groot is en de opstapjes van dijkje tot dijkje naar rato! Maar als we het in den drogen tijd een paar keer geprobeerd hebben, lukt het in den Westmoesson ook wel, om er met niet al te erge moddervoeten af te komen.

Vaak staat er ergens tusschen de sawahs een iets hooger, droog en niet bewerkt gedeelte, waarop de een of andere boom groeit. Dikwijls is dat een waringin, die het landschap domineert, soms ook een eenzame plossoboom met zijn mooie orangerooie bloemtrossen of er liggen alleen een paar groote rotsblokken met wat ijle boomgroei. Zoo'n schaduwplekje is een fijn punt om ons neer te zetten na de wandeling en als uitkijkpost te gebruiken om te zien, wat er allemaal gebeurt.

We beginnen dus in den tijd vlak na de oogst, als alles braak ligt, de stoppels op het veld staan en de geiten er op gestuurd worden, die trachten er nog een maaltje tusschen weg te plukken. Veel is dat niet! Maar lang duurt deze tijd van braakliggen ook niet. Of

er wordt al gauw een tweede gewas op geplant of de grond wordt weer intensief bewerkt voor de volgende rijstaanplant. Eerst worden de stoppels afgebrand, de voedingszouten komen daardoor weer in den grond. Somber plekken de zwarte brandwonden op den naakten bodem. En nu komt het zware werk van spitten en ploegen, eerst droog, doch weldra komt het irrigatiewater den drogen grond drenken, en dan komen de zware karbouwen, de donkere, met ertuschen soms een roze albino, of de tengerder sappi's en ze trekken de diepe ploegvoren in de vette modder. — Moeizaam stappen ze daar uur na uur geduldig voort.

Brave dieren, die karbouwen! Eigenlijk doen ze wat voorwereldlijk aan met hun logge, donkere lichamen, hun zware koppen en de breede, zwarte horens, maar ze passen in de omgeving van den donkeren, opengelegden, zwaren sawahgrond in felle zon! Na eenige tijd moet zelfs een sterke karbouw rusten en zich afkoelen in een plas. Heerlijk kan hij zich wentelen in zoo'n modderpoel en dan komt hij er uit met een laagje slik op zijn huid, dat hem verder beschermt tegen te felle zonnestralen en tegen beten van insecten en ander parasitisch gespuis.

Daarin wordt hij echter nog bijgestaan door een paar gevederde bondgenooten. Ge hebt het allen wel eens gezien: een karbouw met een of meer vogels op zijn rug, ijverig teeken van het buffellichaam wegpikkende. De karbouw laat dit blijkbaar gaarne toe en stapt rustig verder met zijn berijders, een grappig gezicht. De zwarte vogels zijn: de grigoenting met zijn gespleten lange staart als de beenen van een schaar en de Javaansche buffelpikker of boeroeng kaleng, ook zwart maar met iets wit aan slag- en staartpennen. Dit is een spreek en een familielid van den bekenden, gezelligen djalak, de zwart-witte spreek uit onze tuinen met zijn gele pooten en snoet, die zoo genoegelijk hipt en fanatiek wormen uit ons grasveldje ruikt.

Na de intensieve grondbewerking wordt weldra op een klein stuk van het sawahcomplex gezaaid. Dit stukje wordt geheel onder water gezet en na een poos staan de jonge rijsthalmen, de bibit, er dicht op één als een heerlijk, lichtgroen stukje fluweel tusschen de donkere, vochtige aardkluiten, de wachtende velden er omheen. Die worden nu ook onder water gezet en dan wordt de bibit overgeplant, meestal door vrouwen. Die staan daar nu den ganschen dag met gebogen rug in de modder en planten keurig op lange rijen de jonge halmen, waarvan ze een heele bos in de hand hebben, telkens eenige bij elkaar op onderlinge afstanden van ongeveer 15 c.M. Snel als dat gaat! Een alleraardigst gezicht is dat, zoo'n lange rij gebogen vrouwen, die zich gelijkmatig verplaatsen door het water, waaruit nu ijl de sprietige halmpjes komen omhoog rijzen.

En nu wordt het maar kalm afwachten hoe de oogst wordt, of Dewi Sri, de godin van de vruchtbaarheid, goedgunstig neer zal zien op de rijstvelden en de aren zal vullen met groote korrels.

Rijstvelden in „Pareh, het lied van de rijst“.

*Meisjes, badend in de ongereptheid van Java's weelderige natuur.
Scène uit „Pareh, het lied van de rijst“.*

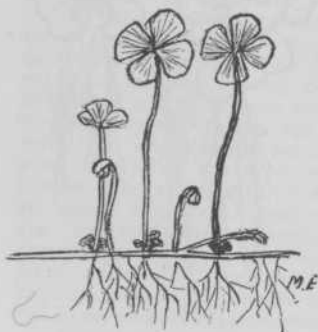

Scène uit „Pareh, het lied van de rijst“.

Meisjes baden zich met heilig heriswater in „Pareh, het lied van de rijst“.

In dezen tijd, nu er veel water is, wordt het ook voor den natuurliefhebber een goede tijd. Mooi wordt het nu op de rijstvelden, waar tusschen de opschietende halmen nog verschillende, andere planten te voorschijn komen, terwijl allerlei soorten dieren, vooral vogels, het landschap verlevendigen.

Marsilia crenata. Klavertje-van-vier.

kend in Oost-Java. Licht zoo'n plantje er eens uit, gij ziet nu, dat in het water bosjes haren hangen. Dit zijn fijn verdeelde bladeren, die de functie van wortels op zich genomen hebben. Hieraan ontwikkelen zich echter bolletjes met sporen, zooals dit bij een varen behoort te gebeuren aan de bladeren. De groene drijvende bladeren dragen evenwel geen sporen.

Meer naar den kant van de galangans, de dijkjes, toe, staat zeer algemeen nog een derde watervarentje: het „Klavertje-van-vier.” Wat een geluk zou er op de wereld wezen, als al deze klavertjes-van-vier werkelijk klaverblaadjes waren. Maar het is *Marsilia*, een in de modder kruipend varentje, dat zijn mooie, viertallige blaadjes boven het water omhoogsteekt. De jonge, toegevouwen blaadjes hebben de typische, gebogen top van een jong varenblad. Ook hier dragen de bladeren boven het water geen sporangiën aan hun onderzijde, doch ontstaan de sporen in niervormige orgaantjes onder water.

Nog meer drijvend goedje: de *Pistia*, welbekend uit de, tegenwoordig zoo populaire, aquaria. De mooie, lichtgoene rosetjes, waaronder een bosje fijn verdeelde wortels in het water hangt, rechtvaardigen de naam „waterroosje”, waaronder dit plantje bekend is. Onderaan de bladeren vindt men vaak in, met een kalkschaal omgeven, bolletjes de eieren van een moerasslak, die deze blaadjes blijkbaar preferiert boven andere.

Dit was allemaal „groen goed”; nu bekijken we de bloeiende

Op het water komen talloze kleine waterplanten drijven. Een-den kroos en *Azolla* zijn oude bekenden uit Holland. De laatste is het fijne watervarentje, dat al naar de dichtheid van groei en de mate van belichting, groen of roodachtig, het wateroppervlak plaatselijk geheel bedekken kan. Dan drijft er nog een mooi watervarentje als een, op het water gevallen, tamarindeblaadje met vaak een waterdruppel als een flonkerende diamant tusschen zijn ovale blaadjes. Dit is *Salvinia natans*, zeer algemeen in West- en ook in Midden-Java, doch merkwaardigerwijs geheel ontbre-

moerasplanten, die verschijnen, als de sawahs niet meer zoo hoog onder water staan. Tusschen de Forscher wordende halmen kleuren blauw — neen, niet de korenbloemen, dat zal ik U niet wijsmaken — maar toch bloemen in precies dezelfde kleur. Dat zijn de veelbloemige *Monochoria's*. En langs den rand van het veld, dus tegen de galangans aan, stralen vaak de lila trossen van de *Waterhyacinth* of *etjeng gondok*. Een mooie plant! *Forsch* de bladeren en teer de op *hyacinthen* lijkende, bloemtrossen. Zilver glanzen de nerven in het lila der bloembladjes. Pluk ze niet, ze kneuzen gauw. Maar neem eens een plant met knoppen voorzichtig mee naar huis en zet die in een drijfschaal, geniet van de bloemen en let ook eens op de leuke gezwollen bladsteel vol lucht. Hierdoor heeft de plant een geweldig aanpassingsvermogen.

Staat hij in de modder, dan zijn de bladstelen lang en alleen maar gezwollen. Komt hij in dieper water te staan, dan raken de uitloopers zelfs heelemaal los en gaan drijven op de, nu kogelvormig opgeblazen, bladsteelvoet, terwijl de wortels heelemaal los hangen in het water. In dezen vorm ziet men ze wel in niet te kleine aquaria.

Och, er is nog zooveel meer te zien, dat de moeite waard is om er bij te gaan zitten kijken en peinzen over de wonderlijke aanpassingen van vele waterplanten, op het gebied van voeding en ademhaling, maar ik wou U nu nog graag even op een paar vogels opmerkzaam maken. Zoolang de sawahs onder water staan, zijn het vooral reigers, die de aandacht trekken. De meest algemeene is de veelal in troepjes voorkomende, blekok of sawahreiger, wit met bruinroode kop, hals en borst en een leuk afhangend kuifje van lichten kleur. Dit laatste o.a. onderscheidt hem van den koereiger, die ook algemeene is en zijn naam er aan te danken heeft, dat hij zich veelal ophoudt in nabijheid van vee, om de wormen op te pikken, die in de voetindrukken dezer dieren in den modder, naar boven komen. Ze zetten zich ook wel bij de karbouwen op den rug en overzien van daaraf hun jachtterrein. Een derde, witte reiger is de *aigrettereiger*, waarvan de, in den paartijd lang uitgroeijende, sierpennen helaas nog altijd de oorzaak zijn van jacht op deze mooie vogels.

Pistia stratiotes. Waterroosje.

Voorts noem ik hier nog de statige blauwe en purperreigers, en dan in het najaar de vele snippen. Deze laatste zijn nl. trekvogels, die broeden in Noord-China en Siberië, doch in den winter daar weg trekken en o.a. ook hier te lande hun heil zoeken, een heil, dat echter voor duizenden bestaan zal in het ten prooi vallen aan de jacht- en eelst van vele menschen.

Al deze watervogels voeden zich met wormen, slakken, vischjes en ook wel insecten, doch naarmate de Oostmoesson voortschrijdt, de sawahs droger worden en de padi rijpt, komen de zaadetende vogels in zwermen, vooral de glatiks of rijstdiefjes en de priet bondols of nonnetjes, beide welbekende vogels ook uit stadstuinen. Sierlijk, vlug en levendig zijn ze een genot om naar te kijken, maar. . . . schadelijk en het is den sawahbezitters dan ook niet euvel te duiden, dat zij ze verjagen en vangen, zooveel ze maar kunnen. Nu verrijzen dan ook in de rijstvelden de kleine hutjes op palen, de goeboeks, van waaruit de lijnen gespannen worden over het veld, met rinkelende blikjes met een steen erin, met wapperende vaantjes of draaiende molentjes of andere voorwerpen eraan, waarmee de vogels aan het schrikken gemaakt worden door katjongs, die aan de lijntjes trekken van uit de hut. Ook worden wel heele werpnetten gespannen, waarin de vogels gevangen worden.

Als zoo de oogst gered is, de padi rijp is en de snijtijd is aangebroken, dan komt het levendigste en kleurigste tafereel, dat de sawahs bieden kunnen! Dan komen de vrouwen en meisjes met hun kleine rijstmesjes, de ani-ani, in hun haarwring gestoken, aangestapt en dan begint het vroolijke oogstfeest. Halm voor halm wordt gesneden en gebundeld liggen ze weldra aan den kant van den weg, waar de eigenaar van het veld of de opkooper van den oogst de bundels telt en een gedeelte ervan als loon in natura aan de oogsters wordt uitbetaald. Nu is het feest in de dessa's, nu is er weer voedsel, nu komt de tijd van verlovings- en huwelijksplechtigheden!

En als we nu op een namiddag op ons verheven plekje onder den waringinboom het kale stoppelveld overzien, terwijl ergens hoog in de lucht een kiekendief eenzaam cirkelt en we wachten in deze stille wereld tot de zon in gouden glorie daalt, terwijl de toppen der bergen in de wijde verte zich nog kleuren met de weerglans der scheidende stralen, dan hebben wij het gevoel, dat we het typisch Indische landschap hebben leeren kennen, en dat wij het hebben liefgekegen, naast de herinnering aan onze Hollandische weiden en heiden en duinen.

Aanteekening bij de foto's.

De schrijfster van het voorgaande artikel verzocht ons, indien mogelijk, voor fotografische illustratie daarvan zorg te dragen.

De directie der Java Pacific Film Co. te Bandoeng stelde daartoe desgevraagd geheel belangeloos eenige fraaie opnamen uit de door de heeren Mannus Franken en Albert Balink vervaardigde, gedramatiseerde cultuurfilm van Java „Pareh, het lied van de rijst“, ter beschikking, door de opname waarvan niet slechts het sawahlandschap, maar de schoonheid der Indische natuur geïllustreerd wordt.

Red.

ZIJ, DIE MEEWERKTEN. *)

Mevrouw C. H. Razoux Schultz—Metzer, het eerste en tot heden eenige vrouwelijke lid van den Volksraad, is oprichter en presidente van de I. E. V. Vrouwen-Organisatie.

Mevrouw J. E. Eckenhausen—Tetzner is presidente van den Bond van Vereenigingen van Huisvrouwen te Soerabaia. Zij geniet in de roeiwereld bekendheid.

Mevrouw M. Abdoel Rachman is een bekende figuur in het Inheemsche vereenigingsleven te Batavia en Meester-Cornelis.

Mevrouw Liem Sam Tjiang—Ong woont te Malang, waar zij de redactie voert van het uitnemende, in de Nederlandsche taal verschijnende, Chineesche vrouwenorgaan Fu Nu Tsa Chih.

De heer N. Kusters te Soerabaia is voorzitter van het N. I. Genootschap voor philanthropischen en maatschappelijken arbeid, hoofdredacteur van Maatschappelijk Hulpbetoon en directeur van de opleidingsschool voor maatschappelijk werk.

Mevrouw W. F. Misset—Stein is ambtenaresse van Pro Juventute te Soerabaia.

Mejuffrouw M. Wassermann is oud-pupil van het Oranje-Nassaugesticht te Magelang en onderwijzeres aan de Zendings H. I. S. te Poerwodadi.

Mevrouw Mr. S. L. Yap-Tan woont te Jogjakarta en is bekend in de Chineesche samenleving.

Mevrouw C. J. Jongejans—van Ophuysen is gehuwd met den resident van Menado.

Mevrouw H. van der Spek—van Santen was eenige jaren aan de redactiestaf van de Java-Bode verbonden, redigeert thans het I. E. V. V. O.-orgaan en werkt mee aan het Bataviaasch Nieuwsblad voor de vrouwenrubriek en de kinderkrant.

Mevrouw Ch. Sj. Datoe Toemenggoeng te Batavia is een Minangkabausche, die door haar organisatietalent en haar voortvarendheid zoowel op Java als in haar geboorteland groote bekendheid geniet en waardeering ondervindt. Zij redigeert verder het maandblad voor inheemsche vrouwenbelangen „Pedoman Isteri”.

*) De redactie stelde dit biografische overzichtje samen, zonder overleg te plegen met de medewerkers. Het is daarom noodzakelijk verontschuldigen aan te bieden voor de onbescheidenheid en de onvolledigheid.

Mevrouw A. J. Resink-Wilkens woont te Jogjakarta en stelde haar leven in dienst van de opheffing van de Inheemsche vrouw en de Javaansche cultuur. De Regeering benoemde haar deswege tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Ir. J. H. Schijfsma is architect te Malang en secretaris van het hoofdbestuur van één der kolonisatieverenigingen.

Dr. I. J. Brugmans is hoofd-ambtenaar t/b van den directeur van Onderwijs en Eeredienst. Hij was secretaris der Hollandsch-Inlandsch-Onderwijs commissie.

Mevrouw Saāda Alim is een publiciste van naam in Maleische kringen. Zij woont te Batavia.

Mr. J. Ph. van Hasselt, hoofdvertegenwoordiger van de B.P.M. te Batavia en lid van den Volksraad, is voorzitter van den Bond van N. I. Kunstkringen.

Mevrouw J. de Loos-Haaxman te Batavia is expert op het gebied van de schilderkunst.

Dr. P. Peverelli is hoofd van den gezondheidsdienst der gemeente Batavia en was voordien leider der afdeeling medisch-hygiënische propaganda van den Dienst der Volksgezondheid.

Dr. D. P. R. Keizer is kinderarts te Soerabaia en verder bekend door zijn radio-voordrachten.

Dr. K. P. Groot is directeur van het (Zendings) Petronella-hospitaal te Jogjakarta.

Dr. M. van Oort—Lau is huidarts te Semarang.

De heer F. H. A. Claessen is inspecteur voor de lichamelijke opvoeding aan het departement van Onderwijs en Eeredienst.

Mejuffrouw J. J. Einthoven is gynaecologe te Jogjakarta.

Mevrouw T. Haanraadts—Clerkx te Jogjakarta is gehuwd met den vertegenwoordiger der Clerkx-methode en dochter van den organisator daarvan.

De heer Alb. de la Court is hoofd van een kweekschool te Bandoeng en een bekend publicist op paedagogisch en taalkundig gebied.

De heer K. H. Dewantoro geniet groote autoriteit in Inheemsche onderwijskringen en is leider van een door hem gestichte onderwijs-richting Taman Siswo.

Mejuffrouw A. van Charldorp, jur. cand., geniet bekendheid door haar werk in en voor verschillende jeugdorganisaties.

- Mevrouw S. van Bovene—Beynon schrijft en teekent te Batavia.
- De heer H. Bock is secretaris van den Normalisatieraad te Bandoeng.
- Mr. J. P. Tiddens is adjunct-referendaris op het departement van Economische Zaken.
- Ir. G. J. A. Terra is tuinbouw-consulent te Batavia.
- Mevrouw A. Zimmerman—Jongéius is gehuwd met den hoofdredacteur van d'Oriënt.
- Mevrouw E. Steinmetz is specialiste op kookgebied te Soerabaia.
- Diet Kramer, Mevrouw D. Muller—Kramer, is letterkundige. Zij schreef „Begin” en „De Bikkel”.
- Mevrouw Mr. O. Han—Hoo woont te Batavia.
- Abraham Exodus, Brammetje en Jantje zijn bekende publicisten, vereenigd in een overste van het Kon. Ned. Ind. Leger te Soerabaia.
- De heer H. C. Zentgraaff is Z. van de Java-Bode en de Locomotief, vroeger van het Soerabaiaasch Handelsblad.
- Mevrouw G. G. Pinke woont te Malang.
- Mevrouw M. C. Engles—Julius is biologe en bekend in padvindingskringen in Oost-Java.
- Mevrouw C. van Huut—Kardos schildert en teekent te Batavia, publiceert geregeld in Actueel Wereldnieuws, waarvan haar echtgenoot hoofdredacteur is.
-

13

my Mr.

W. H. C.

by

